


BC

BS 2675 .K634 1927

Koch, Laurids Johannes, 1875-1969.

Fortolkning til Paulus' andet Brev til
Korinthierne



Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/bwb_C0-ALI-484

FORTOLKNING TIL
PAULUS' ANDET BREV TIL KORINTHIERNE

FORTOLKNING TIL
PAULUS' ANDET BREV
TIL KORINTHIERNE

AF

L. J. KOCH



2. GENNEMSETE OG FORØGEDE UDGAVE

J. FRIMODTS FORLAG • KØBENHAVN
FOR NORGE: CAMMERMEYERS BOGHANDEL • OSLO
MCMXXVII

2675
1K634
1927

L. J. KOCH

PAULUS. Et Livsbillede. (1910).

PAULUS SOM KARAKTER. 2. Udgave. (1917).

HANS ADOLF BRORSON OG HANS
PSALMER. (1918).

OM PRÆSTEUDDANNELSEN.
(1924).

SØSTER SOPHIE ZAHRTMANN.
En Skildring. (1925).

Printed in Denmark.

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN

Min Hustru

tilegnet.

I det jeg paa ny udsender denne Bog, mindes jeg i Taknemmelighed min Broder, Biskop *G. Koch*, som i min Ungdom var min Lærer i nytestamentlig Eksegese. Jeg takker Sognepræst *N. P. Nielsen* i Ravsted, som har vist mig den Venskabstjeneste at hjælpe mig med Korrekturen. Ligeledes takker jeg Sognepræst *Benj. Balslev*, Professor, Dr. theol. *J. Nørregaard* og cand. theol. *P. Otzen*, der har givet mig forskellige Haandsrækninger og Raad.

Man vil i denne Udgave finde den samme Grundopfattelse som i første. Derimod er der ændret en Del i Enkeltudlægningen, og der er gjort adskillige Tilføjelser, hvoriblandt hele § 5 i Indledningen.

Juli 1927.

L. J. KOCH.

I

INDLEDNING

§ 1.

KORINTH OG MENIGHEDEN DER

Naar man følger Paulus paa hans Missionsrejser, kan man ikke undgaa at lægge Mærke til, at han planlægger dem efter bestemte Principper.

Han begynder f. Eks. altid paa et nyt Sted med at arbejde blandt Jøderne, og først naar de har vist sig uimodtagelige, gaar han til Hedningerne (Ap. Gern. 13, 14 flg. 46; 14, 1 flg.; 16, 13 flg.; 17, 2. 10; 18, 5-6). Og han gaar aldrig til en ny Missionsmark, før Gerningen paa den gamle væsentlig er bragt til Afslutning, saa Menighederne der staar med et nogenlunde modnet Trosliv (2. Kor. 10, 15 flg.; Rom. 15, 23).

Men til disse Arbejdsprincipper hører det ogsaa, at han op-søger Byerne, helst de største. De landlige Egne, der i saa høj Grad havde været Skuepladsen for Jesu Virksomhed, er slet ikke til for Paulus. Selv halvstore Byer besøger han kun sjældent; man kan i alt Fald være vis paa, at naar han kommer til en Provins, træffer man ham i dens anseligste Stæder.

Dette hidrører uden Tvivl fra, at Paulus med sin Gerning til-sigter en Verdensmission. Han tænker ikke blot paa det enkelte Sted og dets Menneskesjæle, men er som Erobreren, der planlægger et stort Felttog. Derfor vælger han de Punkter, hvor Vrimmelen er størst, hvor Skarer fra det omliggende Land drages hen, og hvorfra de atter sendes tilbage. Her forkyn-der han Evangeliet, idet han ved, at fra saadan et Midtpunkt vil det af sig selv brede sig ud over hele Egnen. Han er altsaa *Storbyernes Apostel*.

Men naar det forholdt sig saadan, da var det paa Forhaand

givet, at hvis han kom til Grækenland, maatte Korinth blive Hovedstedet for hans Gerning. Denne By maatte drage Paulus som en Magnet. Ikke blot var den Provinsens største By og Hovedstad. Men den var et af Midtpunkterne for Verdenshandelen, et Mødested for Østen og Vesten. Og det kunde ikke andet end staa klart for Apostelen, hvor vidtrækkende Betydning en kraftig Menighed paa det Sted vilde faa.

Det lille Landskab Korinthia, der omgav Byen, var for største Delen ufrugtbart. Isthmen, som den laa paa, var kun en tør, stenet Bro mellem Peloponnes og det nordlige Grækenland. Nogle Bjergskrænter og Klofter mod Nord og Syd var ogsaa fattig Jord, og kun en Stump Kyst Vesten for Byen henimod Sikyon var værd at dyrke.

Det var sikkert denne Karrighed fra Naturens Side, som fra Arilds Tid havde bragt Korinthierne til at søge udad. Selve det, at Landskabet laa mellem to Have, maatte jo ogsaa indhyde Beboerne til at prøve Lykken som Søfolk og Købmænd. Den saroniske Bugt mod Øst forte ud til Ægæerhavet: her gik Vejen til Lilleasien og Sortehavsegnene eller til Fonikien og Ægypten. Mod Vest havde man den korinthiske Bugt — eller Fjord —: den gav Adgang til Adriaterhavet og aabnede en let Forbindelse med Italien og Sicilien. Og hvad der gjorde denne Beliggenhed dobbelt gunstig, var, at Oldtidens Skibsfart jo netop fortrinsvis gik langs Kyster og inde i Fjorde, saa vi forstaar, at Korinth var som skabt til at blive Herskerinde over Havene.

Allerede nogle Aarhundreder for Kristus havde den da ogsaa naaet en sjælden Storhed og Glans. Man betragtede den som Grækenlands rigeste By og anslog den til at have 460.000 Slaver.

Da den ikke laa umiddelbart ved Kysten, havde den sine Havnestæder. Den nærmeste var Lekaion, der laa i nordlig Retning ved den korinthiske Fjord. Noget fjærnere laa Kenkrai (Ap. G. 18, 18; Rom. 16, 1) mod Øst ved den saroniske Bugt. Og hvis man herfra gik et Stykke mod Nord, kom man til en tredje Havn, Skoinus, der laa ved den Vej (*δίοδος*) tværs

over Isthmen, ad hvilken mindre Skibe blev slæbt fra det ene Hav til det andet.

Selve Korinth var bygget paa en bred Klippeflade, knap et Par Hundrede Fod over Havet. Lige Syd for Byen rejser der sig ganske stejlt en vældig Klippe, Akrokorinth, paa hvis Top den stærkt befæstede Borg med det berømte Afroditetempel laa. Her oppe fra Højden saa man ned paa Isthmens travle Liv og paa Havene med de mange skinnende Sejl, og man saa vidt ud over Grækenland: mod Syd de peloponnesiske Bjerger, mod Nord Mellemgrækenlands Højder med Parnassos' snedækte Tinder og langt ovre mod Nordøst Athens Akropolis.

I Aaret 146 f. Kr. blev Korinth som saa mange andre Oldtidsbyer ramt af en brat Undergang. Romerne var rykket ind i Grækenland og havde i et Slag paa Isthmen knust det akajiske Forbunds Hær og dermed gjort Ende paa Grækernes Selvstændighed. Den tunge Skæbne, som derefter blev Korinth til Del, havde vistnok sin Grund i, at Roms Købmænd hadede og misundte den rige helleniske Handelsstad. Sikkert er det i alt Fald, at Senatet besluttede dens Ødelæggelse, og den blev jævnet med Jorden. Dens Forretningsmænd gik til Delos, og i over 100 Aar laa Stedet fuldstændig øde.

Imidlertid var Byens Saga dog ikke ude. For i Aaret 44 f. Kr. grundede Julius Cæsar en romersk Koloni paa den gamle Plads og gav den Navnet *Laus Julia Corinthus*. Denne nye By voksede hastigt. Beliggenheden var jo den samme. Den maatte bære den fremad, og snart var Korinth en Verdensstad lige saa stolt som nogen Sinde i fordums Tid. Prokonsulen, der styrede Provinsen Akaja, fik Bolig der, hvad der selvfølgelig bidrog til at give Stedet forøget Betydning (Ap. G. 18, 12 flg.). Videnskab og Kunst søgte dertil og fandt et Hjemsted. Kostelige Bogskatte og herlige Kunstværker ophobedes. Skoler for græsk Visdom stiftedes. Og tillige blev her et Midtpunkt for hedensk Religiositet med Tidens mærkelige Blandingspræg. Der rejste sig Helligdomme for Apollon og Pallas Athene, for den kapitolske

Jupiter, for Gudernes Moder og Demeter; ja, de ægyptiske Guddomme Isis og Serapis fik endda hver to Helligdomme. Dog beholdt Afroditetemplet paa Akrokorinth uden Tvivl det største Ry.

Dette Tempel var ganske vist en uanselig Bygning. Men som det laa deroppe, synligt fra begge Have, var det dog for alle fremmede en af de stærkeste Tilløkkelser. Og tillige den allerfarligste. For her var selve Gudsyrkelsen paa en grufuld Maade sammenvævet med de laveste Drifter. Her levede de tusinde Tempelskøger, der bedrev Utugt til Afrodites Ære. Fra gammel Tid nod de høj Anseelse, og deres Forbon gjaldt for at være af stor Betydning. I Helligdommen fandtes der saaledes et Maleri, der var blevet skænket Gudinden efter Slaget ved Salamis, og hvor Tempelpigerne var fremstillet bedende for Hellenernes Sejr.

At en By, hvor det religiøse Liv havde antaget slige Former, helt igennem maatte blive præget af sædelig Fordærvelse, var en Selvfølge. Ingenting kunde naturligvis i højere Grad forvirre og slove den moralske Dømmekraft. Korinth var da ogsaa berøgtet over hele Verden; *κοινθιάζειν*, *κοινθιάζεσθαι* var blevet et almindeligt Udtryk for at bedrive Utugt: *κοινθία νόρη* betød en Hetære, og fra gamle Dage sagde Ordsproget: *ὁ παντὸς ἀνδρὸς εἰς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς*¹⁾. Det er maaske heller ikke tilfældigt, at Paulus' mørkeste Skildring af Hedenskabets Laster netop er nedskreven i Korinth (Rom. 1, 18-32).

Naar man fra Byen gik ud til Havnestaden Skoinus, kom man et lille Stykke, for man naaede den, til den isthmiske Helligdom. Her laa, omgivet af en stærk Mur, Poseidons Tempel — uagtetlig paa en Plads, der ikke kunde være mere passende for Dyrikelsen af Havets Gud. Og lige herved fandt de berømte isthmiske Lege Sted. De foranstaltedes med to Aars Mellemrum af Byen Korinth og samlede Tusinder af Mennesker, som

¹⁾ »Ikke enhver Mand skal driste sig til at sejle til Korinth, urigtig gengivet af Horats i det bekendte Heksameter: *non cuivis homini contingit adire Corinthum*.

med Spænding fulgte Vædekampene og tillige deltog i de Ofringer og Bønner, der gav det hele et religiøst Præg og mindede om, at Legene var helliget Hestebetvingeren Poseidon. Samtidig holdtes der store Markeder, og i den tætte Pinieskov, der omgav Stedet, laa der Værtshuse og Forlystelsessteder, hvor der udfoldede sig et broget Folkeliv.

Hvad Befolkningen i Korinth angaar, saa var den i høj Grad blandet og uensartet.

Da Byen var en Koloni, har det romerske Element været stærkt. Overklassen vedblev at udgøres af Familier, der stammede fra de Nybyggere, som i Aar 44 havde genrejst Staden. Ganske vist havde selve disse Familier været af meget forskellig Afstamning; for Cæsar havde for en stor Del sendt frigivne Slaver (libertini) derover. Men de følte sig som Romere og medbragte romerske Sædvaner og Navne. Og det Særpræg, som Byen fik herved, maatte yderligere styrkes ved, at Prokonsulen med sin Sværm af Embedsmænd og Følgesvende havde Bolig der. Korinth var da ogsaa det første Sted i Grækenland, hvor man indførte Gladiator- og Dyrekampe, noget, som Hellenerne saa paa med Afsky. Og det er betegnende, at mange af de Mænd, der i det nye Testamente nævnes i Forbindelse med Korinth, har latinske Navne: Crispus (Ap. G. 18, 8; 1. Kor. 1, 14), Gaius (Rom. 16, 23; 1. Kor. 1, 14), Titius Justus (Ap. G. 18, 7), Lucius, Tertius, Quartus (Rom. 16, 21. 22. 23) og Fortunatus (1. Kor. 16, 17).

Men trods alt var alligevel det store Flertal af Befolkningen Grækere, ligesom ogsaa Sprog og Fortidsminder var græske. Desuden gjorde selve Beliggenheden og den helleniske Kulturs Overlegenhed, at Byen var mere præget af den græske Nationalitet end af nogen anden. Derfor kan en Forfatter fra Kejser-tiden kalde Korinth ikke blot et »Samlingssted for Hellenerne«, men ligefrem »deres fælles By«¹⁾.

¹⁾ Ælius Aristides' *Ἰσθμικὸς εἰς Ποσειδῶνα*, 23: ἀγορὰ . . . καὶ αὐτὴ κοινὴ τῶν Ἑλλήνων. 24: κοινὸν ἄστυ τῶν Ἑλλήνων.

Og saa medførte for øvrigt det stærke Handelsliv, at der vrimlede af Købmænd og andre næringsdrivende fra alle Verdens Kanter. Her var — efter samme Forfatters Ord — »et fælles Tilflugtssted for alle, ligesom en Vej og Gennemgang for alle Mennesker, hvorhen saa Rejsen end gik¹⁾. Det er meget betegnende, at de Mennesker, Paulus først kom i med i Korinth, var en Jodefamilie, der lige var kommen dertil fra Rom (Ap. G. 18,2). I det hele øvede Joderne en stor Indflydelse og havde en Synagoge i Byen (Ap. G. 18, 4-17). Og desuden var der fuldt af andre Østerlændere.

En af de Tusinder af fremmede, der søgte hen til Korinth, var altsaa Paulus.

Han kom dertil fra Athen paa sin anden Missionsrejse, draget af Haabet om at naa det samme Maal, som han nylig havde set virkeliggjort i Makedoniens Hovedstad Thessalonika: en Menighed, der baade ved sit Antal, sin aandelige Kraft og selve sin Beliggenhed i Storbyen var skikket til at slaa til Lyd for Kristendommen i vide Kredse.

Vil man se, hvor stærkt disse Tanker rorte sig hos ham, behøver man blot at læse, hvad han netop under sit Ophold i Korinth skriver til Menigheden i Thessalonika. Der er en umiskendelig Glæde i hans Ord, naar han opgor sit Missionsresultat deroppe saadan (1. Thess. 1, 8-10): »Ikke alene i Makedonien og Akaja, men alle Vegne er jeres Tro rygtedes ud, saa vi ikke har nodig at tale derom. Thi Folk fortæller selv om os, hvordan en Indgang vi vandt hos jer, og hvorledes I vendte om til Gud fra Afguderne for at tjene den levende og sande Gud og vente paa hans Son fra Himlen«. Det var saadan en vidt lysende Bæne, Apostelen ogsaa gerne vilde tænde i Korinth.

Men han saa rigtignok klart, hvor store Vanskeligheder der

¹⁾ Anf. Skr. 21: κοινή πάντων ἐστὶ καταφυγή, καθάπερ τις ὁδὸς καὶ διέξοδος πάντων ἀνθρώπων, ὅποι καὶ μόνον πορεύοιτό τις.

var just paa dette Sted med den selv i Hedenskabet enestaaende Verdslighed og Usædelighed. Derfor gik han ikke rolig ind til sin Gerning, men kom »med Frygt og megen Bæven« (1. Kor. 2, 3). Han vidste nok, at Korinthierne havde en overfladisk Ærbødighed for alt, hvad der bar Præg af Lærdom og filosofisk Aandrigthed. Men med den Slags vilde han netop her ikke pynte sin Forkyndelse; for han saa, at naar Menigheden skulde bygges, gjaldt det om fra Begyndelsen at finde de rette Mennesker, ikke dem, der kom for at høre en ny interessant og betagende Visdom, men dem, der søgte Frelse for deres Synd (1. Kor. 3, 12, hvor Bygningsemnerne netop betegner de Mennesker, hvoraf Menigheden kommer til at bestaa). Derfor besluttede han ved sit Komme til Korinth, at han i ganske særlig Grad vilde tale enfoldigt og »ikke vide andet end Jesus Kristus og ham korsfæstet« (1. Kor. 2, 2).

Og saare jævn har han sikkert ogsaa forekommet Korinthierne, denne Teltmager, der sled for sit Udkomme om Natten og forkyndte sin underlige Lære om Dagen. Havde han endda ladet sig underholde af de Disciple, han vandt! Det vilde dog have kastet lidt Glans over ham. Men i denne By, hvor Skin og Glimmer stod i saa høj Kurs, vilde han mindst af alt have gjort det (2. Kor. 11, 7. 10 flg.). Blev han end paa denne Maade en overanstrengt Arbejder og i Grækernes Øjne en tarvelig Smaamand, saa vilde han dog vise, at han tjente sin Herre af Lyst (1. Kor. 9, 15-18).

Paulus kom ene til Korinth. Hans Haandværk forte ham sammen med Akvila og Priskilla, og den første Tid gik med Arbejde blandt Joderne, i hvis Synagoge han holdt Samtaler om Jesu Messianitet. Da Silas og Timotheus kom til fra Makedonien, fandt de ham ivrigt optaget af det.

Imidlertid kom det snart til et voldsomt Brud med Joderne. De vendte sig med Had og Spot mod den korsfæstede og var fra nu af Apostelens uforsonlige Fjender. Nogle af dem var dog blevet vundet for Kristus, saaledes Synagogeforstanderen Crispus.

Og det Forsøg, der fra jødisk Side blev gjort paa ved Henvendelse til den romerske Øvrighed at faa Paulus straffet og fordreven fra Byen, faldt ganske til Jorden. Prokonsulen Gallio lod sig ikke — som saa mange andre Øvrighedspersoner — føre bag Lyset af Jødernes Paastand om, at den kristne Forkyndelse forførte Folk til ulovlige Handlinger. Han afviste ganske simpelt Klagen og erklærede, at Sagen var ham uvedkommende. Og denne upartiske Optræden fra den højeste Regeringsmyndigheds Side gjorde, at *Kristendommen i Korinth fik blidere Kaar end de fleste andre Steder*. Selv kunde Paulus blive der i mindst halvandet Aar, hvad der i hans Missionsgerning var ualmindelig længe, og Menigheden fik ikke mange Trængsler at lide (Ap. Gern. 18, 1-18; 1. Kor. 4, 10).

Efter Bruddet med Jøderne vendte Apostelen sig til den hedenske Befolkning, og her mødte han virkelig Modtagelighed for Evangeliet. *Den væsentlig hedningekristne Menighed*, som blev Resultatet af hans Arbejde, talte ganske vist »ikke mange vise, ikke mange mægtige, ikke mange fornemme« (1. Kor. 1, 26); men den var uden Tvivl meget *anselig ved sin Størrelse*, saa man lettere fejler ved at forestille sig den for lille end omvendt.

Vi faar i alt Fald fra de andre Storbyer i Egnene om Ægæerhavet det bestemteste Indtryk af, at Menighederne var endog saa meget talrige. Naar Paulus saaledes i det ovenanførte Sted 1. Thess. 1, 8 flg. siger, at Folk »alle Vegne« ud i Romerriget fortalte om det Kristensamfund, der var opstaaet i Makedoniens Hovedstad, er det jo dog tydeligt, at der aldrig kunde være gaaet saadan et Ry deraf, med mindre Antallet af de omvendte var saa stort, at man i Byen selv nodtes til at lægge Mærke dertil. Og hvad Efesus angaar, begyndte Virkningen af Paulus' Arbejde efter et Par Aars Forlob ligefrem at spores stærkt i Byens Forretningsliv. De Haandværkere og Kunstnere, der for havde haft glimrende Fortjeneste ved at lave smaa Solv-Artemistempler til Deltagerne i de store Fester for Gudinden, brændte nu inde med adskilligt af deres Varer. Deres

rasende Forbitrelse, Klagen over, at deres Haandtering var ved at komme i Foragt, og Deklamationerne om, at den store Gudindes Helligdom stod i Fare for at blive regnet for intet, viser bedst, hvad Paulus' Indflydelse betød (Ap. G. 19, 26 flg; smlg. ogsaa 19, 10. 19¹⁾). Man kan kun forklare sig det, naar man gaar ud fra, at Tusinder i Efesus og Omegn var grebet af eller ligefrem vundet for Evangeliet.

Men naar vi baade i Thessalonika og Efesus maa antage, at Menighederne har haft en betydelig Størrelse, da er der al Grund til at slutte det samme om Korinth. Og denne Slutning faar fuld Stadfæstelse i 2. Kor. 3, 2, hvor Paulus siger, at Korinthiermenigheden er »kendt af alle Mennesker«, og i Ap. G. 18, 10, hvor det hedder, at Herren »havde et talrigt Folk i denne By«.

Desuden er der ingen Tvivl om, at dette store Kristensamfund snart fik *Aflæggere i det omliggende Land*. Ganske vist ved vi ikke saa meget herom som ved Efesus, i hvis Nærhed vi udtrykkelig hører, at der som Følge af Paulus' Virksomhed er skudt Menigheder frem i flere Byer, hvor han ikke selv havde været, f. Eks. Kolossæ, Hierapolis og Laodikea (Kol. 2, 1; 4, 13). Men lejlighedsvis erfarer vi dog, at der fandtes et Kristensamfund i Havnestaden Kenkreai (Rom. 16, 1). Og naar 2. Kor. er rettet ikke blot til Korinth, men ogsaa til »alle de hellige, som er i hele Akaja« (2. Kor. 1, 1), viser dette jo tydeligt, at Kristendommen i denne Provins hurtig maa have slaaet Rod paa mange Steder, som vi ikke kender; for Udtrykket vilde dog være højst mærkelig valgt, hvis det kun skulde betegne de to for os bekendte Menigheder i Athen og Kenkreai.

Paulus' Virksomhed i Korinth havde altsaa baaret rig Frugt. Og alligevel voldte Menigheden her ham mere Sorg end nogen anden. Thi hvor anselig den end var, saa bar den dog paa *farlige indre Brøst* og var kun alt for tydelig mærket af den By, den havde hjemme i.

¹⁾ Jfr. Carl Koch, Artemis eller Christus, Kobenhavn 1893, S. 6 flg.

Det var ingenlunde Evnerne, som manglede. En Verdensstads mangeartede Kulturliv plejer jo ikke at fostre tungnemme Naturer, og vi horer da ogsaa, at Paulus takker Gud for Korinthiernes »Rigdom paa al Tale og al Erkendelse« (1. Kor. 1, 5). Blandt alle de apostoliske Menigheder, vi kender, er der heller ingen, der saa stærkt bærer Præg af den græske Forkærlighed for »Visdom« og formfuldendt Fremstillingskunst (1. Kor. 1, 17 flg.; 2. Kor. 11, 6). Ja, skont de Kristne i Korinth jo gennemgaaende tilhorte de allerjævneste Samfundsklasser, mærker vi dog Gang paa Gang — især i 1. Kor. —, at de havde den største Lyst til principielle Drøftelser af moralske eller religiøse Problemer, og de Tanker, de gør sig om slige Ting, viser unægtelig en vis Dristighed og Selvstændighed. Men alligevel bliver de store Evner ikke ret til nogen Velsignelse. Det er, som om det kun kommer an paa det tankemæssige. De disputerer med en irriterende Modsigelseslyst (1. Kor. 11, 16). De krør sig opblæst af deres Erkendelse (1. Kor. 4, 6 flg.; 5, 2; 8, 1 flg.), saa Paulus maa minde dem om, at de dog ikke er de eneste Kristne i Verden (1. Kor. 1, 2; 11, 16; 14, 36). Og de gaar ikke i Dybden. Det inderste i Kristendommen har de saa svært ved at tilegne sig og er derfor kristelig set kun som spæde Born (1. Kor. 3, 1). Men de snapper enkelte Tanker og fører dem igennem med det yderligste Konsekvensmageri. Paulus oplever f. Eks. at se, at hans Forkyndelse af den kristelige Frihed bliver Grundlag for den Paastand, at Utugt er en ganske tilladelig Ting, og at der af Troen paa een Gud drages den Slutning, at naar Afguderne er intet, kan en Kristen uden Fare deltage i hedenske Tempelfester (1. Kor. 6, 12 flg.; 8, 4, 10; 10, 19 flg.).

Vi rører her tillige ved den sædelige Urenhed, som i en frygtelig Grad pletter denne Menigheds Liv. Paulus nævner Blodskam, Skogelevnet, en almindelig Kodets og Aandens Besmittelse som Ting, der gik i Svang, uden at der egentlig foltes nogen dybere Sorg derover eller blev ovet Tugt derimod. Kvinderne var letfærdige og krænkede Tidens Sommelighedsfølelse ved at træde

utilslørede frem ved Gudstjenesten. Og alt dette er saa indgroet hos disse Børn af »Afrodites By«¹⁾, at det næsten ikke synes til at udrydde (1 Kor. 5, 1 flg. 9 flg.; 6, 15 flg.; 10, 8; 11, 5 flg.; 2. Kor. 7, 1; 12, 21).

Og dog fattedes Korinthierne ikke religiøs Begejstring. En Menighed, der var saa fuld af Profeti og Tungetale, at den ene næppe kunde komme til Orde for den anden, frembyder jo netop Billedet af en højtspændt religiøs Grebethed. Men Grebetheden var ikke naaet ind til de dybere Lag i Personligheden. Samvittigheden var ikke med deri, og der kom derfor over det hele noget af en ekstatisk Rus. Man mente, at det guddommelige var mest ublandet til Stede i ubevidste, krampagtige Sjæleudbrud, og man vurderede af den Grund Tungetale som den ypperste Naadegave. Herved kom der en aandelig Vildskab frem, som kunde minde Paulus uhyggeligt om disse Menneskers hedenske Fortid (1. Kor. 12-14, især 12, 2 flg.; 14, 23. 26-33. 40).

En sorgelig udpræget Ejendommelighed var den Mangel paa Sammenhold, paa kristelig Enhedsfølelse og Fællesbevidsthed, som kom frem ved mangfoldige Lejligheder.

Den var maaske et nyt Udslag af en Karakteregenskab, der fra Arilds Tid var indgroet hos Grækerne. Men den brogede Uensartethed i national og religiøs Henseende, som fandtes i Korinth, havde formodentlig ogsaa sin Del af Skylden. Det var altsaa atter her det samme, at Omvendelsen hos disse Kristne kun i ringe Grad havde virket karakterdannende. Den virkelige Forskel mellem før og efter var saa lidt kendelig.

De delte sig i stridende Partier, der ikke kunde enes i Synet paa Kristendommen (1. Kor. 1-4). De førte forbitret Trætte om timelige Ting, saa de endda sagsøgte hinanden for hedenske Domstole (1. Kor. 6, 1 flg.). Ved Kærlighedsmaaltiderne nød de bedrestillede selv, hvad de havde bragt med, og lod de fattige Brødre sidde sultne og se derpaa (1. Kor. 11, 21). De, som

¹⁾ Ælius Aristides, Anf. Skr. 25.

havde Naadegaver, gjorde dem hensynsløst gældende og søgte at trænge sig frem for at glimre og stille andre i Skygge (1. Kor. 12, 21 flg.; 14, 27. 30 flg.). Vi hører, hvordan Paulus i 1. Kor. med stort Alvor minder dem om Kærligheden, uden hvilken en Kristen kun er »et lydende Malm eller et gjaldende Bækken«, og om, at alle Lemmerne hører til det ene Legeme. Men alligevel møder vi i 2. Kor. ganske de samme Træk. Indsamlingen til den nødlidende Modernenighed i Jerusalem tages ganske vist lige i Forstningen op med Iver som noget nyt; men Interessen er snart fordampet og afløses af Ligeegyldighed og Karrighed (2. Kor. 8-9). Ja, til allersidst i 12, 20, hvor Apostelen bebuder sit Komme til Korinth, udtaler han sin Frygt for at skulle finde Menigheden fuld af »Kiv, Misundelse, Hidsighed, Stridigheder, Bagtalelse, Sladder, Opblæsthed og Uorden«. Og over for Paulus selv! Man skulde jo dog vente, at Menigheden i alt Fald maatte føle sig som eet med den Mand, den kunde takke for sin Tilværelse. Men nej! I begge Breve ser vi, at han er bleven behandlet med kold Kritik, med stadig Mistænksomhed, stundom endogsaa mødt med Haan og Trods (1. Kor. 4, 3. 8 flg. og saa godt som hele 2. Kor.).

Endelig er der endnu et Karaktertræk, som vi ikke kan forbigaa. Det er rigtignok ikke særegent for Korinthierne. Man maa snarere sige, at det er fælles for de unge Menigheder paa Aposteltiden. Men det har i alt Fald indgribende Betydning for Forstaaelsen af Forholdet mellem Paulus og de Kristne i Korinth. Vi tænker hermed paa en vis Ubefæstethed i Overbevisning, en Tilbøjelighed til »at lade sig omdrive af enhver Lærdoms Vind« (Ef. 4, 14).

Man kan i Grunden ikke undre sig herover, naar man husker paa, i hvilken Grad Menighederne af Hedningerod endnu befandt sig paa fremmed Grund i den aandelige Verden, de var kommet ind i.

Ganske særlig laa det nær, at de kunde lade sig overvælde af, hvad der kom med jodisk Stempel. Jodedommen havde jo

ikke Kristendommens Evne til at gribe Mennesker og fylde dem med Jubel og Varme. Derfor sakkede den stadig agterud i Kappestriden paa Missionsmarken. De saakaldte »gudfrygtige«¹⁾, der var paavirket af Israels Tro og Skikke, tilfaldt jo i stort Tal den kristne Mission, hvor den kom frem. Men alligevel havde Jødedommen som den ældgamle, ærværdige Religion noget, der virkede imponerende paa Datidens Hedninger, og naar de blev Kristne, førtes deres Tanker dels ved Læsningen af det gamle Testamente, dels ved Fortællingerne om Jesus stadig til Jødeland. Derfor kan vi se en ypperlig Menighed som den i Thessalonika, hvis Holdning over for Hedenskabet er saa fast, staa svagt over for Paavirkning fra Jøderne (se 1. Thess.).

Men langt mere besnærende end den rene Jødedom virkede dog den Sammenblanding af Jødedom og Kristendom, som vi plejer at kalde Judaisme. Denne Aandsretnings Mænd gennemførte ligefrem en planmæssig Modarbejdelse af Paulus' Missionsgerning. De kæmpede med lidenskabelig Nidkærhed for at faa hans Kristne gjort til Jøder ved Omskærelse og Lovoverholdelse, idet de hævdede, at Troen paa Kristus (Messias) kun var frelsende for dem, der stod inden for den Pagt, Gud havde sluttet med det udvalgte Folk. Snart førte de Kampen aabenbart som i Antiokia og Galatien. Snart gik de mere dulgt til Værks og brugte List. Men hvor de kom hen, gjorde deres Paaberaabelse af Moseloven og deres stolte Hævdelse af at høre til Abrahams Sæd og Israels Æt det dybeste Indtryk paa de Hedningekristne, der uvilkaarlig følte sig som aandelige Dilettanter over for disse indviede. Og deres Tale om at holde Loven for derigennem selv at arbejde sig frem til Retfærdighed for Herren kunde jo ogsaa nok for en overfladisk Betragtning gøre Indtryk af større Alvor end Paulus' Prædiken om Guds uforskyldte Naade og et Liv i frivillig Genkærlighed til ham.

Vi vil faa at se, at da den judaistiske Bevægelse naaede Ko-

¹⁾ οἱ σεβόμενοι (τὸν θεόν) Ap. G. 13, 50; 16, 14; 17, 4. 17; 18, 7, eller οἱ φοβούμενοι τὸν θεόν, Ap. G. 10, 2. 22; 13, 16. 26.

rinth. kunde Menigheden der heller ikke modstaa dens daarende Magt. Og medens det i 1. Kor. er de Vanskeligheder, der kom fra Hedenskabet, som staaer i Forgrunden, saa lærer vi i 2. Kor. de bitre Kampe at kende, som Apostelen maatte udkæmpe med denne endnu farligere Modstander.

Over de Skyggesider, vi har fremhævet i Billedet af det korinthiske Kristensamfund, maa vi saa for øvrigt ikke glemme, at der dog kan være noget rørende i at se, hvordan man trods alt bestandig søger hen til Paulus om Raad og Vejledning.

Hvor meget hovmodigt, selvklogt og utæmmet der end findes, hvor lette de end er at lokke, saa kan der dog bag ved al denne Vanart komme noget barnligt og blødt til Syne, som faar os til at forstaa, at Apostelen kunde elske dem saa højt.

Allermest ser vi dette i den store Krise kort før Affattelsen af 2. Kor., da det tegnede til et ligefremt Brud mellem Paulus og Menigheden. Da bryder de inderligste Følelser igennem hos dem, og det mærkes, at ogsaa de paa deres Side følte Sandheden af, hvad Apostelen tidligere havde sagt: »Har I end ti Tusind Læremestre i Kristus, I har dog ikke mange Fædre; nej, jeg blev jeres Fader i Kristus Jesus ved Evangeliet» (1. Kor. 4, 15).

Da Paulus havde afsluttet sin Missionsgerning i Korinth og over Kenkreal var rejst til Syrien, varede det ikke længe, for hans Gerning blev fortsat af Apollos (Ap. G. 18, 18 flg. 27; 1. Kor. 3, 6). Ved denne højtbegavede Mands Virksomhed fik Kristendommen betydelig Fremvækst. Men samtidig blev Spiren lagt til en sørgelig Splittelse i Menigheden.

Ikke saadan, at Apollos stillede sig i Modsætning til Paulus. Tværtimod ser vi dem siden, da de opholdt sig sammen i Efesus, handle i fuld indbyrdes Forstaaelse (1. Kor. 16, 12), og Apostelen har kun gode Ord om den aleksandrinske Missionærs Arbejde.

Men der var uden Tvivl stor Ulighed mellem de to Mænds

Aandspræg og Fremgangsmaade. For langt fra at lægge an paa Enfold og Jævnhed synes Apollos netop at være gaaet den modsatte, tilsyneladende saa rimelige Vej: at kaste al sin græskfarvede Dannelse og Veltalenhed i Vægtskaalen over for den store Bys Kulturmennesker. Derved styrkedes naturligvis det intellektualistiske Drag i Menigheden, saa Tilbøjeligheden til at opfatte Evangeliet som en fængslende Visdom voksede. Og da der i Korinth ingen nævneværdig Forfølgelse var, som kunde minde om Livets og Dødens Alvor, fik denne Tanke-Kristendom saa meget mere Fremgang. Det Præg af overfladisk Letthed, som vi har paapeget, tog til.

Mange saa nu ned paa Paulus og fandt, at Apollos stod højt over ham og ganske anderledes passede for Grækenlands Hovedstad. Andre holdt stadig paa Apostelen, og det har vel nok været de dybeste; men ensidige var de og havde deres Del af korinthisk Disputeresyge.

Saadan begyndte der at danne sig Partier. Efterhaanden fremkom *Apollospartiet* med sit Forstandshovmod og *Pauluspartiet*, der i Fattigmandsstolthed saa ned paa de andre. Hertil kom saa yderligere, at der ogsaa var en national Modsætning inden for Menigheden, idet den talte ikke faa Jøder. Rimeligvis har det især været dem, der samlede sig i det saakaldte *Kefasparti* og derved viste, at de satte Peter (Kefas) og vel i det hele de tolv Apostle over Paulus. Og endelig fremkom *Kristuspartiet*, om hvis Ejendommelighed det er meget vanskeligt at danne sig nogen begrundet Forestilling. Saa meget er i alt Fald sandsynligt, at det ved at kalde sig efter Kristus vilde hævde, at det stod i et nærmere Forhold til ham end de andre (1. Kor. 1, 12).

Førend disse sonderrevne Forhold endnu var kommet til fuld Udvikling, havde Apollos forladt Korinth, og Paulus var paa sin tredje Missionsrejse kommen til Efesus, hvor han havde virket en Tid lang. Samkvemmet mellem Asien og Akaja var jo overordentlig livligt, og det er derfor kun, hvad vi maatte

vente, naar vi ser, at Apostelen i denne Tid stod i Brevveksling med Korinthiermenigheden. Muligvis har han ogsaa aflagt et kort Besøg derovre¹⁾. Men i alt Fald ved vi, at han har skrevet et — nu tabt — Brev, hvori han har formanet Menigheden til at øve alvorlig Tugt over for den overhaandtagende Usædelighed (1. Kor. 5, 9), og vi ser, at ogsaa Korinthierne har sendt ham et Brev, hvori de forelagde ham flere vigtige Spørgsmaal (1. Kor. 7, 1)²⁾. Da han saa skal til at svare paa disse Spørgsmaal, faar han Besøg af nogle Kristne, som kommer fra Akaja, — οἱ Χλόης α: Kloes Slaver eller Sønner (1 Kor. 1, 11) — og først gennem dem erfarer han, at Menigheden i Korinth er opløst i stridende Partier. Fuld af Bekymring herover dikterer han nu et stort Brev, hvori han først angriber Partivæsenet og dernæst tager en hel Række enkelte Forhold op til Behandling, bl. a. de Spørgsmaal, der var stillet ham. Dette er vort *1. Korinthierbrev*.

Under Omtalen af Partivæsenet dvæler Apostelen her særlig ved Forholdet mellem ham selv og Apollos. Imidlertid er der eet Sted, som har betydelig større Rækkevidde, nemlig 3, 10-17. Naar Paulus her siger, at »enhver maa se til«, hvordan han bygger paa Menighedens Hus, naar han taler om, at man kan anvende saare forskellige Bygningsemner, men at Herrens Dag skal aabenbare, »hvordan *enhvers* Arbejde er«, da viser disse Ord, at han tænker paa en Flerhed af Lærere, hvis Virksomhed i Korinth han ikke ser med Tillid paa. For de flestes Vedkommende betvivler han dog ikke, at de bygger i god Hensigt paa den rette Grundvold, Kristus. Han frygter kun for, at de tager sig det for let med, hvad de bygger op paa denne Grund, at de

¹⁾ Den anden af de i 2. Kor. 12, 14; 13, 1 omtalte tre Gange. Hvorvidt dette andet, i Ap. G. ikke nævnte Besøg virkelig ligger forud for 1. Kor. eller først tilhører Tiden mellem 1. og 2. Kor., vil senere blive undersøgt.

²⁾ Jfr. 1. Kor. 7, 25; 8, 1; 12, 1; 16, 1. 12, hvor Emnet, der skal behandles, ligesom i 7, 1 indføres med *περὶ δὲ τούτων*, hvad der tyder paa, at der ogsaa her svares paa en bestemt Forespørgsel fra Menigheden.

med andre Ord svækker Menighedens Kraft og Fasthed ved at indlemme aandelig uskikkede Mennesker i den (V. 12-13). Og han siger dem, at om de end selv nok kan blive frelst, vil de dog faa den Smerte engang at se deres Værk gaa til Grunde paa Dommens Dag (V. 15). Men nu kommer det paafaldende, at medens der jo over disse Udtalelser er en forholdsvis Mildhed, faar hans Ord paa to Punkter en stræng, ja, den ene Gang ligefrem en voldsom Klang. I V 11 siger han, at »ingen kan lægge en anden Grundvold end den, der er lagt«, og naar disse Ord ikke skal være talt hen i Vejret, forudsætter de jo tydeligt nok, at der i Korinth maa have været Lærere, som *vilde* lægge en anden Grund end den, Paulus havde lagt, og altsaa bygge paa noget andet end Kristus. Dette stadfæstes saa af V. 16-17, hvor det hedder: »Ved I ikke, at I er et Guds Tempel, og Guds Aand bor i jer? Hvis nogen ødelægger Guds Tempel, da vil Gud ødelægge ham; thi Guds Tempel er helligt, og det er I jo«. De har altsaa iblandt sig Mænd, der over en Gerning, som er ødelæggende for Menigheden, og dem truer han med Guds Straffedom. At disse Mænd har været Ledere for et af Partierne, maa man vel antage efter hele den Sammenhæng, hvori Omtalen af dem findes, og der kan jo i saa Tilfælde være Tale enten om Kefas- eller Kristuspartiet. Men Forsøgene paa at træffe et Valg mellem disse to kan næppe blive mere end rene Gætninger.

Derimod er det sandsynligt ud fra alt, hvad vi ved om de aandelige Kampe paa dette Tidspunkt, at Forførerne har været Judaister, saa at Loven var den Grundvold, de ønskede at lægge i Steden for Kristus.

Herfor taler ogsaa, at et Par Udtalelser i 1. Kor. viser, at der i Korinth var Folk, som drog Paulus' Apostelkald i Tvivl. Han siger i 9, 1-2: »Er jeg ikke Apostel? har jeg ikke set Jesus, vor Herre? . . . Hvis jeg ikke er Apostel for andre, saa er jeg det dog i det mindste for jer; thi Seglet paa min Apostelgerning er I i Herren. Dette er mit Forsvar imod dem, som bedømmer

mig!« Og noget af den samme Tone hører vi i 15, 8-10. Men Angreb paa Paulus' Apostolat og Paastande om, at han ikke som de tolv var kaldet af Jesus, var jo netop en uadskillelig Del af den judaistiske Propaganda, se Gal. 1, 1. 11 flg.; 2, 1-10.

Paa den anden Side maa vi lægge Mærke til, at Paulus ikke retter noget ligefremt Angreb mod disse farlige Fjender, men kun i Forbigaaende og uden at nævne dem giver dem et Par Sidehug. De kan altsaa ikke have spillet nogen større Rolle eller have virket i længere Tid i Korinth. Der er i Maaden, hvorpaa de omtales, en Uhygge som før et optrækkende Uvejr, naar det endnu er uvist, om det vil drive over eller komme til Udbrud. Og lige før Paulus slutter Brevet, slaar denne Stemning os stærkt i Møde gennem de truende — om Galaterbrevet (Gal. 1, 8. 9) mindende — Ord, som han nedskriver med egen Haand: »Dersom nogen ikke elsker Herren, han være forbandet!« (1. Kor. 16, 22).

Skønt det, der her er fremdraget, staar helt i Baggrunden i 1. Kor., har vi dog dvælet saa udfordrigt ved det, fordi det i Spiren viser os den Situation, som vi senere moder fuldt udviklet i 2. Kor.

§ 2.

SITUATIONEN I 2. KORINTHIERBREV

Sammenligner man 1. og 2. Kor., da er det uden Tvivl Forskellen, som falder mest i Øjnene.

Det allermeste af, hvad der i 1. Kor. stod i Forgrunden, træder i det andet Brev tilbage eller er helt forsvundet. Kævleri-erne mellem de fire Partier hører vi saaledes ikke mere om, den lange Række af praktiske Menighedsanliggender heller ikke.

Naturligvis skyldes dette vel for en Del den Virkning, som 1. Kor. havde gjort i Menigheden. Men det kan ikke være den

eneste Grund; for lejlighedsvis horer vi ogsaa i 2. Kor., at i alt Fald de sædelige Forhold og den indbyrdes Kærlighed stadig lod meget tilbage at ønske (2. Kor. 12, 20 flg.). Naar Paulus alligevel taler saa lidt om sligt, da har det sikkert sin egentlige Aarsag i, at alle andre Spørgsmaal nu er blevet overskygget af et stort nyt.

I 2. Kor. samler hele Interessen sig nemlig om de fremmede Lærere, som optræder i Menigheden. Vi ser af 3, 1, at de maa være kommet dertil med Anbefalingsbreve fra Kristne anden Steds, og hvad de fører i deres Skjold er let nok at se. For et lille Stykke længere fremme i samme Kapitel kalder Paulus sig — aabenbart i Modsætning til dem — »Tjener for et nyt Testamente, ikke for Bogstav, men for Aand« (V. 6). Og han hævder derpaa med stor Styrke, at Moses og det gamle Testamente kun havde en svindende Herlighed, og at det alene skyldes Forhærdelse og Blindhed, naar man hos Jøderne ikke kan se dette (V. 7-15). Vi kan derfor ikke være i Tvivl om, hvilket Stade de fremmede Forkyndere stod paa. Og naar vi læser Kap. 11, hvor Apostelen direkte angriber dem, bliver det tydeligere endnu. Her ser vi nemlig, hvordan de samtidig med at kalde sig »Kristi Tjenere« ogsaa pukkede paa deres Æresstilling som »Hebræere, Israelitter, Abrahams Sæd« (V. 22 flg.). Det var altsaa *Judaisterne*, som nu drev deres Spil i Korinth¹).

¹) Enkelte Forskere (Lütgert, Lake, Schlatter; se Literaturfortegnelsen, S. 94) har gjort en helt anden Opfattelse gældende. Efter den skal de Modstandere, Paulus bekæmper i 2. Kor., ikke have været Tilhængere af Lovstandpunktet, men tværtimod af en sværmerisk Frihedsretning. De skal have anset sig selv for *πνευματικοί* og fundet, at Paulus i sit Syn paa Kristenlivet og paa Kristus manglede Frigørelse fra det udvortes (*κατὰ σαρκα*, 10, 2; 5, 16). De skal have været Ekstatikere, der havde Syner og Aabenbarelses (12, 1 flg.), og have gjort Krav paa at være Undergørere (12, 12). Og saa skal de i sædelig Henseende have været Libertinister (6, 14—7, 1). Naar man imidlertid gaar de Steder efter, som denne Opfattelse bygger paa, viser det sig, at det, der skulde være bevisende, ikke staar der, men bliver »fortolket« ind i Ordene. Samtidig bliver klare, iøjnefaldende Udtalelser skudt til Side eller i alt Fald afsvækket.

Med stor Snildhed havde de valgt deres Fremgangsmaade. Det maa anses for sikkert, at de endnu ikke havde rejst Kravet om, at de Hedningekristne skulde omskæres og holde Mose-loven. For havde dette været Tilfældet, vilde Paulus uden Tvivl — ligesom i Galaterbrevet — have rettet sine Vaaben mod denne Fordring og med alle sine vægtige Grunde have bestridt dens Berettigelse; men den Slags horer vi ikke noget til. Det har vel netop været saadan en Imødegaaelse, de frygtede. Sligt havde deres Parti faaet nok af i Antiokia, Jerusalem og Galatien. Derfor blev de staaende ved at lovprise Moses og hans Gerning, omgav sig selv med et Skær af højere Retfærdighed og lod Menigheden forstaa, at først ved deres Virksomhed begyndte den egentlige, ægte Kristendom at faa Indgang i Korinth (10, 16).

Umuligt er det ikke, at deres Tilbageholdenhed ogsaa kan have hængt sammen med, at de ventede et særlig fremragende Medlem af deres Parti til Byen, saa de vilde vente med at slaa det afgørende Slag, til han kom. Af Paulus' Ord i 11,4 kan man nemlig maaske slutte, at de havde forberedt Korinthierne paa, at »den, hvis Komme forestod« (*ὁ ἐρχόμενος*), skulde meddele dem den fulde Sandhed.

Hvordan det nu end forholdt sig hermed, saa meget er i alt Fald vist, at de forelobig samlede al deres Kraft om et rent *personligt Angreb paa Paulus*. De maatte jo straks ved deres Ankomst have mærket, at der ulmede en Del Kritik og Uvilje imod ham inden for Menigheden. Det benyttede de, stemmede i med og aabnede et planmæssigt Bagtaleselsfelttog, idet de gik ud fra, at fik de først nedbrudt Agtelsen for hans Person, vilde det ikke være vanskeligt at drage Korinthierne fra hans Lære over til Lovstandpunktet. Vi faar et særlig stærkt Indtryk af, hvor snedigt og hensynsløst de greb alle Midler, som Situa-

Og endelig er det helt igennem Fænomener fra 1. Kor., som man vil lægge ind i 2. Kor. Der mangler med andre Ord ogsaa her Blik for det mest iøjne-faldende, nemlig den ejendommelige Forskel mellem de to Breve.

tionen gav dem i Hænde, naar vi ser, at de blandt Anklagepunkterne mod Apostelen ogsaa havde det med, at han var »ulærd i Tale« (*ἰδιώτης τῶ λόγῳ*, 11, 6). I jødiskfødte Mænds Mund falder denne Anke jo dog mildest talt besynderlig mod en gammel Rabbiner som Paulus. Men Grunden er aabenbart, at de ikke har kunnet nægte sig ogsaa at tage den Indvending med, som Apollospartiet i sin Tid havde rejst ud fra græsk Tankegang, og som vi af 1. Kor. 1-4 ser havde spillet en Rolle for de visdomsbejstrede Hellenere.

Hele dette Rænkespil var kun lykkedes alt for godt. At Menigheden i høj Grad havde ladet sig paavirke af de fremmede Lærere, fremgaar tydeligt af 2. Kor. Gang paa Gang gør Apostelen her bidende Hentydninger til den Mistillid og Uvilje, man inden for Menigheden havde næret imod ham. Ja, til sidst ved han ikke andet at gribe til end at give sin naturlige Selvfølelse frie Tøjler og ligefrem rose sig af de Fortrin, han ejer (Kap. 11-12). Han vaander sig selv under dette, kalder det »Daarskab« og siger, at »det er ikke gavnligt«; men — saadan slutter han med bitter Smerte — Korinthierne har jo ved deres Miskendelse tvunget ham dertil (12, 11).

Det er ikke vanskeligt at se, hvad det var for giftige Tanker, der var blevet saaet i deres Sind.

Et Hovedpunkt var uden Tvivl Paastanden om, at *Paulus med Urette kaldte sig Apostel*. Hertil hentyder han i 12, 12 med Fremhævelsen af, at han jo ogsaa i Korinth havde øvet de Jærtegn, hvorpaa man kender en Apostel, og det er sikkert det samme, der foresvæver ham i 3, 2 flg., hvor han med Vendinger, som minder om 1. Kor. 9, 1-2, hævder, at selve Menigheden ved sin Tilværelse er ligesom et Anbefalingsbrev, hvori Gud siger god for ham (jvf. ogsaa 11, 5; 12, 11).

Saa sagde man, at han i sin Færd gjorde et paaafaldende usikkert Indtryk. I sine Breve optraadte han med barsk Myndighed; men naar man fik ham Ansigt til Ansigt, var han spagfærdig og tam (10, 1. 9—11). Modstanderne saa sikkert heri et Be-

vis for, at han selv havde en Følelse af, hvor trivlsom hans Apostelstilling var.

Man skildrede ham som *en aandelig Undermaaler*, der baade i Veltalenhed og i andre Missionæregenskaber stod langt tilbage (11, 5-6; 12, 11). Man beskyldte ham for *Underfundighed og fordægtigt Væsen* (1, 12 flg.; 3, 12; 4, 1 flg.; 5, 11). Og man gjorde gældende, at han jo *idelig anbefalede sig selv*, saa det ikke var til at tage fejl af, hvor ængstelig han var for at bevare sin Yndest hos Menigheden (3, 1; 5, 12; 12, 19).

Disse forskellige Træk har aabenbart skullet gaa sammen i det Billede, man ønskede at indprente Menigheden af ham. De har skullet vise ham som en Mand, der umulig kunde føle sig glad eller tryk i sin Gerning, og hos hvem man derfor heller ikke fandt den ægte Apostels Aabenhed og Frimodighed.

Paa flere Maader skulde han ogsaa have lagt for Dagen, at han i Virkeligheden *slet ikke havde Hjerte for Menigheden i Korinth*. Den havde jo f. Eks. aldrig faaet Lov til at yde ham Underhold, medens han dog nok kunde tage mod Støtte af sine Kristne i Makedonien. Laa der ikke heri en krænkende Mistillid, der kun kunde stamme fra Mangel paa Kærlighed (11, 7-12; 12, 13)? Og hvor lunefuld havde han ikke vist sig, da han hensynsløst opgav et Besøg, han havde lovet Menigheden (1, 15 flg.)?

I hvilken Grad hans Stilling var rokket, ses vel allerbedst af, at hans Fjender virkelig kunde finde Tiltro, naar de *rent ud sigtede ham for Uredelighed*: Han var jo saa forbavsende ivrig, hed det, for Indsamlingen til Modernemenigheden i Jerusalem (1. Kor. 16, 1 flg.; 2. Kor. 8-9; Rom. 15, 25 flg.). Men mon det virkelig skyldtes uegennyttige Bevæggrunde, naar han baade i Galatien, Makedonien og Akaja skaffede disse store Summer til Veje? Maatte man ikke snarere tro, at Pengene vilde gaa i hans egen Lomme for at holde ham skadesløs for hans »Arbejde uden Løn« (7, 2; 8, 20; 12, 16 flg.)? — —

Enhver, der var Vidne til disse Forhold, maatte sikkert faa det Indtryk, at det kun var et Tidsspørgsmaal, naar der ikke

mere vilde findes nogen paulinsk Menighed i Grækenlands Hovedstad.

Og saa indskrænkede dette truende Røre sig endda ikke til den ene By, men bredte sig herfra ud til de andre Kristensamfund i Provinsen. Vi slutter dette af Overskriften til 2. Kor. (1, 1), hvor Paulus henvender sig »til Guds Menighed, som er i Korinth, tillige med alle de hellige, som er i hele Akaja«. Ifølge disse Ord maa Brevet jo nemlig ganske vist i første Linie have Ærinde til selve Hovedstaden, hvad der ogsaa stadfæstes af 6, 11, hvor Apostelen paa et særlig betydningsfuldt Sted udbryder: »Vor Mund er opladt over for jer, Korinthiere!« Men paa den anden Side maa de Anliggender, som behandles, dog ogsaa have haft alvorlig Betydning for Kristenlivet i hele Akaja. For Paulus var sikkert alt for klog en Mand til uden tvingende Grund at gøre saa pinlige Stridigheder og krænkende Beskyldninger bekendt paa Steder, hvor de ikke i Forvejen spillede nogen Rolle. Og at han virkelig gennem hele Brevet har den videre Adresse i Tanker, fremgaar af 9, 2 og 11, 10, hvoraf det sidste Sted tilmed netop staar i en af de mest polemiske Sammenhænge.

Det var altsaa med andre Ord en hel Missionsmark, hvor nu det grundlagte Værk saa ud til at skulle knuses.

Paa det Tidspunkt, da 2. Kor. blev skrevet, var Paulus ikke mere i Efesus. Dog kan det ikke have været ret længe, siden han forlod denne By. I 1, 8 gaar han jo ud fra, at Korinthierne endnu ikke havde hørt noget nærmere om den Forfølgelse, som havde bragt ham i den yderste Livsfare lige mod Slutningen af hans Ophold »i Asien«.

Fra Efesus begav han sig Nord paa til Troas og tog et Missionsarbejde op. Han ventede her tillige paa Titus, som skulde komme til ham fra Korinth, hvorhen han var bleven sendt for

at prøve paa at bringe Orden i de fortvivlede Menighedsforhold.

Men Tiden gik, Titus kom ikke, og Apostelens Uro steg mere og mere. Efter det Billede, vi har dannet os af Stillingen i Korinth, kan det heller ikke undre os, at han, naar hans Medarbejder stadig udeblev, maatte frygte det værste. Til sidst blev hans Sjæl saa forpint, at han med sin følelsesfulde Natur ikke kunde udholde det. Trods den frugtbare Missionsgerning, hvori han stod i Troas, brød han op og drog til Makedonien i Haab om at træffe Titus noget tidligere der (2, 12-13). Hvad der særlig voldte ham Ængstelse, var et strængt, straffende Brev, han havde sendt Korinthierne¹⁾, og som han frygtede kunde have bragt dem til Fortvivlelse. Der var nu en Tid, hvor han ligefrem fortrød, at han havde skrevet det (7, 8-9).

Endelig kom den længselsfuldt ventede Dag, da Titus indtraf, og med overvældende Glæde og Tak erfarede Apostelen, at hans Sendelse til Korinth var lykkedes over al Forventning. De Kristne der havde angret, at de havde laant Ore til Bagvaskelserne mod Paulus. De havde mandet sig op til alvorlig Nidkærhed for hans Sag, og de lod ham nu vide, hvor inderlig de længtes efter, at han skulde komme til dem, for at alt igen skulde blive som i den første Tid (7, 5-7. 10-11).

Under disse Forhold er det, at 2. Kor. er skrevet. *Affattelsesstedet er altsaa Makedonien*, og vil vi indfoje Brevet i Lukas' Beretning om Paulus' Liv, maa det blive ved Ap. G. 20, 1-2, hvor der fortælles, at Apostelen efter Afslutningen af sin lange Virksomhed i Efesus kom til Makedonien og »drog gennem hine Egne og formanede dem med megen Tale». Han har aabenbart følt Trang til ved et Brev at faa sagt de Kristne i Korinth og Akaja, hvor glad han var over deres Sindsforandring, og han har tillige ønsket at forfølge den vundne Sejr og befæste den

¹⁾ Hvorvidt dette Brev er identisk med vort 1. Kor. eller er et tabt Brev fra Tiden mellem vore to Korinthierbreve, vil nedenfor blive gjort til Genstand for Undersøgelse.

gode Stemning. Judaisternes Magt var jo nok brudt i en væsentlig Grad. Men de var dog endnu i Korinth, og Menigheden taalte dem iblandt sig. Mange af de giftige Tanker, de havde saaet, kunde vel ogsaa nu efter Omslaget ligge og ulme. Derfor forsvarer Paulus sig mod deres Beskyldninger og søger tillige ved et voldsomt Angreb at berove dem deres sidste Fodfæste i Menigheden. Og herigennem haaber han at faa alt lagt til Rette for det Besøg, han vil gøre i Korinth, naar han har gæstet sine Menigheder i Makedonien.

§ 3.

MELLEMTIDEN MELLEM 1. OG 2. KOR.

Vi har nu dannet os et Indtryk baade af de Forhold, der prægede Korinthiermenigheden, da 1. Kor. blev skrevet, og af den Situation, der afspejler sig i 2. Kor.

Ganske naturligt rejser det Spørgsmaal sig da: Hvordan havde denne Situation udviklet sig? Hvilke Begivenheder ligger der imellem de to Breve?

Under Forsøgene paa at besvare dette vanskelige Spørgsmaal, har der gjort sig to Hovedstrømninger gældende. Enten har man nemlig knyttet 2. Kor. ganske nær til 1. Kor. Saaledes den ældre Eksegese. Eller man har hævdet, at de to Skrifter er skilt fra hinanden ved forskellige indgribende Begivenheder. Denne Betragtning er fra først af fremsat af Bleek, som mener, at der mellem vore Korinthierbreve ligger et — nu tabt — Brev fra Paulus til Korinth¹⁾. Senere er den ført langt videre, saadan at der til Mellemtiden ogsaa henlægges et Besøg af Apostelen i Korinth og Tidsrummet mellem 1. og 2. Kor. i det hele tænkes

¹⁾ Theol. Studien und Kritiken 1830, S. 625—632, og Fr. Bleek, Einleitung in das Neue Testament, 3. Aufl., Berlin 1875, S. 486 flg.

meget langt. Paa denne Maade fremkommer der — ganske vist under mangfoldige, mindre betydelige Variationer — *tre Opfat-
telser*, som vi nu vil undersøge.

I.

Nær Sammenknytning mellem 1. og 2. Kor.

Antagelsen af en umiddelbar og nøje Forbindelse mellem 1. og 2. Kor. støttes først paa en *Jærnførelse af 2. Kor. 1. 15-16, med 1. Kor. 16, 5-7, hvor Paulus omtaler sine Rejseplaner.*

Paa det førstnævnte Sted fremstiller Apostelen en Rejseplan, som han paa et tidligere Tidspunkt havde lagt, men atter — til Korinthiernes Harmes — ændret. Den gik ud paa, at han vilde komme to Gange til Korinth. Første Gang tænkte han sig aabenbart at komme over fra Efesus, hvor han jo i flere Aar havde haft Hovedkvarter. Derefter vilde han tage til Makedonien og herfra atter vende tilbage til Korinth for der at tiltræde Rejsen til Judæa.

Naar man nu læser 1. Kor. 16, 5 flg., kan man vanskelig undgaa det Indtryk, at her aflyses netop den samme Rejseplan. Paulus meddeler nemlig her, at han først vil besøge Korinth, naar han har været i Makedonien. Det er ojetsynlig en Meddelelse, som han venter vil overraske — og ikke behage — Korinthiermenigheden. For han tilføjer en nærmere Forklaring, hvori han først slaar fast, at det virkelig er hans Alvor, at Vejen skal lægges gennem Makedonien, og derpaa stiller dem i Udsigt, at han maaske vil gøre et langt Ophold hos dem, naar han endelig kommer: »thi han vil ikke nu besøge dem paa Gennemrejse«. De maa altsaa have ventet, at han skulde komme til dem, for han tog til Makedonien, netop som det var hans Hensigt efter den Rejseplan, der omtales i 2. Kor. 1, 15 flg. Denne maa folgelig have været meddelt Menigheden for 1. Kor., vel sagtens i det 1. Kor. 5, 9 omtalte tabte Brev, og Paulus aflyser saa i 1. Kor. 16 det første af de to paatænkte Besøg. Det er da netop

dette Sted, der har vakt den Uvilje i Menigheden, som han omtaler i 2. Kor. 1, 17 flg.

At de to Steder virkelig har de samme Forhold for Øje, bliver endnu vissere derved, at de begge lader det hele ende med, at Korinthierne skal yde Paulus Rejsefølge (*προπέμπειν*) — »til Judæa« hedder det i 2. Kor. 1, 16, ligesom ogsaa 1. Kor. 16, 3-4 viser, at Apostelen her har en Rejse »til Jerusalem« i Tanker.

Endelig er det værd at mindes, at den Rejse, som Paulus virkelig kom til at gøre efter Afslutningen af sin Virksomhed i Efesus, svarer nøje til Rejseplanen i 1. Kor. 16, idet den som tidligere paavist (S. 25-26) gik over Troas og gennem Make-donien. Herved støttes nemlig den Antagelse, at vi i 1. Kor. 16 har Planen i dens sidste Skikkelse. —

Men ogsaa paa et andet Punkt har man fundet en nær Forbindelse mellem vore to Breve. *Der omtales jo i 2. Kor. 2, 3 flg.; 7, 8 flg. et Brev fra Paulus til Menigheden*, som var skrevet under stærk Sindsbevægelse og havde en meget alvorlig Karakter, og som ogsaa havde gjort en stor Virkning i Korinth. Dette antager man nu for at være *identisk med vort 1. Kor.* Og naar der i 2. Kor. 2, 5 flg.; 7, 12 hentydes til et Menighedsmedlem, der havde »voldt Bedrøvelse« og »øvet Uret«, falder det jo ganske naturligt at tage dette om den i 1. Kor. 5, 1 flg. omtalte Blodskænder. Ham ønskede Paulus i 1. Kor. straffet. Nu — efter at Menighedens Flertal virkelig er faret haardt frem imod ham — beder han godt for ham.

Denne Antagelse kunde ogsaa finde Støtte i visse Ligheder mellem de Udtryk, der bruges i 1. Kor. 5 og 2. Kor. 2. Begge Steder kaldes saaledes den brødefulde *τις* (1. Kor. 5, 1; 2. Kor. 2, 5) og *ὁ τοιοῦτος* (1. Kor. 5, 5; 2. Kor. 2, 6. 7). Og Satan omtales i Forbindelse med Straffen. I 1. Kor. 5, 5 vil Paulus, at Blodskænderen skal »overgives til Satan til Kødets Undergang, for at Aanden maa frelses paa den Herres Jesu Dag«. I 2. Kor. 2, 7 udtaler han sin Frygt for, at Straffen skal drive Synderen til Fortvivlelse, og med Tanken herpaa ønsker han, at der nu

skal vises Mildhed og Tilgivelse, »for at vi ikke skal bedrages af Satan« (V. 11). Altsaa Djævelen, der i det første Brev tænkes blot som Redskab for en Straf, der skal virke frelsende, har efter det andet Brev søgt at bringe Straffen ind under sit Formaal og bruge den til at styrte Synderen i Afgrunden for paa den Maade at bedrage Menigheden for et af dens Medlemmer.

Der kunde saaledes synes at være et virkeligt Slægtskab mellem de to Breve paa dette Punkt, og det kan heller ikke nægtes, at selve Simpelheden i at identificere den brødefulde Enkeltperson fra det ene Brev med den tilsvarende i det andet er en Anbefaling for Opfattelsen. —

Men naar 2. Kor. paa de her nævnte Punkter viser tilbage til 1. Kor. og genoptager Spørgsmaal derfra, saa bliver der af betydningsfulde Begivenheder i Mellemtiden egentlig kun Titus' Besøg.

Lad os da tænke os, *hvordan Tidsrummet mellem Brevene kan være forløbet*: Sætter vi 1. Kor. til kort for Paaske (1. Kor. 5. 7-8), lad os sige i Aaret 58¹⁾, maa vi antage, at Paulus har fulgt sin Hensigt at bryde op fra Efesus efter Pinse samme Aar (1. Kor. 16, 8) og er draget Nord paa. For Afrejsen har han faaet Meddelelse om Judaismens Vækst i Korinth og har sendt Titus derover. Om Virkningen af 1. Kor. har han derimod ikke endnu vidst noget, da vi jo kan se, at han lige til Mødet med Titus i Makedonien har været i Ængstelse for, hvad Indtryk det havde gjort. Især har han frygtet for, at dette Brevs stærke Krav om Blodskænderens Afstraffelse skulde have fremkaldt et ulægeligt Brud. Imidlertid moder han ud paa Sommeren eller Efteraaret Titus i Makedonien, og han faar da foruden de andre glædelige Nyheder ogsaa at vide, at Straffespørgsmaalet var løst paa bedste Maade, om end ikke just saadan, som han havde tænkt sig. Hans Onske havde jo nemlig efter 1. Kor. 5, 3 flg. gaaet ud paa, at han og Menigheden skulde

¹⁾ Begrundelsen for, at vi regner med Aaret 58 som Affattelsesaar for Korinthierbrevene, vil blive givet nedenfor i § 5.

forene sig i Bøn for at nedkalde et Straffeunder over Synderen, vel sagtens ligefrem Døden. Rimeligvis er hans Mening, at der skulde aftales en bestemt Tid, paa hvilken denne »Overgivelse til Satan« skulde ske, og han maatte altsaa afvente Meddelelse om, hvorvidt Korinthierne var villige til saaledes at »forsamles med hans Aand«. Nu bringer Titus ham Bud om, at Menighedens Flertal allerede har iværksat en alvorlig Tugtelse, formodentlig Udelukkelse af Menigheden, og at der ventes paa, om Paulus derefter stadig vil fastholde sit Ønske om, at Blodskænderen skal overgives til Satan. Da han imidlertid har angret og endda er bleven saa dybt ydmyget, at der er Fare for, at han kan falde i Fortvivelse, frafalder Apostelen sit oprindelige Krav, saa meget mere som hans Hensigt, at vække Menigheden til alvorlig sædelig Ansvarsfølelse, jo er naaet uden saa strænge Midler. Og dette meddeler han saa Korinthierne, idet han sender dem 2. Kor., sandsynligvis hen paa Efteraaret. At dette Brev i alt Fald maa være blevet til i sidste Halvdel af Aaret, hører til de faste Punkter. Det fremgaar nemlig af, at det maa ligge nogen Tid forud for det tre Maaneders Vinterophold, som Paulus gjorde i Hellas inden sin sidste Rejse til Jerusalem (Ap. G. 20, 2-3; jfr. V. 6). — —

Efter den Opfattelse af Mellemtiden mellem 1. og 2. Kor., som vi her har fremstillet, er det selvfølgelig udelukket, at Paulus i dette Tidsrum kan have været i Korinth, idet det jo netop bebrejdedes ham, at han havde opgivet det paatænkte Besøg der. Men nu maa vi af 2. Kor. 12, 14; 13, 1 slutte, at han forud for dette Brev havde gæstet Korinth to Gange, altsaa een Gang efter det grundlæggende Ophold i Byen paa den anden Missionsrejse. Der bliver da ikke andet for end at antage, at Paulus under sit treaarige Ophold i Efesus, men *forud for 1. Kor.*, har været paa et kort Besøg i Akajas Hovedstad.

Endelig skyldes der Svar paa det Spørgsmaal, som rejser sig ved vort første Brevs Omtale, af et nær forestaaende *Besøg af Timotheus* i Korinth.

Det ser jo nemlig ejendommeligt ud, at Paulus i 1. Kor. to Gange bebuder hans Komme (4, 17; 16, 10 flg.), men i 2. Kor. aldeles ikke omtaler, at han har været der, eller hvad Resultat hans Sendelse havde bragt. Nøder den Kendsgerning, at 1. Kor. ser frem mod Timotheus' Besøg, og 2. Kor. ser tilbage paa Titus' Besøg, os ikke til at antage, at der maa have ligget dybere indgribende Ting mellem de to Breve? Er det ikke nok til at gøre det sandsynligt, at Paulus i Mellemtiden f. Eks. har skrevet et for os ukendt Brev, hvor han har omtalt Udfaldet af Timotheus' Sendelse? Og kunde man ikke sige, at det Brev, hvis Virkning Titus bragte Besked om, umulig kan have været 1. Kor., da Timotheus jo skulde komme til Korinth kort efter dette og altsaa maatte blive den, der bragte Apostelen Bud om, hvad Indtryk det havde gjort?

Hvor rimelige disse Tanker end kan tage sig ud, er de dog næppe i Stand til at fælde den Opfattelse af Mellemtiden, som vi hidtil har beskæftiget os med. Dens Tilhængere kan nemlig med fuld Ret svare, at det slet ikke er givet, at Timotheus overhovedet naaede til Korinth. I Ap. G. omtales hans Sendelse (19, 22), men kun som gaaende til Makedonien. Og i 1. Kor. 16, 10 siger Paulus kun: *ἐὰν δὲ ἔλθῃ Τιμόθεος* (»dersom Timotheus kommer«, jvf. Kol. 4, 10) — ikke *ἔσται* som i 1. Kor. 16, 2. 3 eller *ὥς ἄν* som i 1. Kor. 11, 34 — hvad der nok kunde tyde paa, at han har betragtet det som tvivlsomt, om Timotheus vilde naa saa langt. Men naar det forholder sig saadan, vil det være rigtigst slet ikke at operere med Timotheus' Besøg i en Bevisførelse. —

Saa vidt vi er naaet, maa vi altsaa sige, at den ældre Opfattelse af Mellemtiden fremtræder med en ikke ringe Sandsynlighed.

II.

Et tabt Brev mellem 1. og 2. Kor.

Alligevel lader den ældre Opfattelse sig næppe holde. Dens svage Punkt er Teorien om, at det Brev, der omtales i 2. Kor. 2, 3 flg. 9; 7, 8. 12 er identisk med vort 1. Kor.

Paulus skildrer selv sin Sindsstemning, da han skrev hint Brev: »Jeg skrev ud af stor Hjertets Trængsel og Beklemthed under mange Taarer« (2. Kor. 2, 4). Altsaa overvældende Ængstelse, bitter Sorg og dyb Bevægelse.

Men ingen, der uhildet gaar 1. Kor. igennem, vil finde, at det bærer Præg af saadan en Stemning. Forsvarerne af den ældre Opfattelse nævner ganske vist en Række Steder af 1. Kor., der formentlig kunde passe til Beskrivelsen: skarpe, truende Ord som 3, 16-17; 4, 18-21; 5, 3 flg.; 16. 22; Bebrejdelser som 6, 1-5; spydige Udfald mod Menighedens Selvovervurdering som 4, 7-13; 5, 2, ligesom Paulus et Par Steder rober en vis Irritation over Korinthiernes manglende Følelse for hans aandelige Myndighed, 7, 25. 40; 11, 16. Men dette er og bliver dog kun Enkeltheder. I sin Helhed er 1. Kor. præget af Klarhed og Ro. De forskellige vanskelige Spørgsmaal, som Menighedslivet frembød, tages eet efter eet op til en helt igennem saglig Behandling. Ved Siden af Paavisningen af mange Brøst findes der ogsaa rosende og milde Bemærkninger. 1, 4 flg.; 4, 14 flg.; 6, 11; 10, 15; 11, 2.

Nej, vil man vide, hvordan Paulus skrev, naar han var i heftig Bevægelse, maa man gaa til Galaterbrevet eller 2. Kor., der rober en Ild og Lidenskab, som vi kun finder lidt af i 1. Kor. I dette Brev kan man ligefrem paa flere Punkter undre sig over, at han tager saa roligt paa meget grove Vildfarelser. Skulde man f. Eks. ikke paa Forhaand have ventet voldsomme Udbrud over for den Tankegang, at Utugt var en ganske naturlig Ting (6, 12-20), over for »de stærkes« Deltagelse i hedske Offerfester (10, 14-22) og over for Menighedens forargelige

Adfærd ved Nadveren (11, 17-30)? Men vi møder her kun dybt Alvor, ingen Heftighed.

Dertil kommer, at det Brev, som omtales i 2. Kor., har været beregnet paa at fremkalde en gennemgribende *μετάνοια* og *λύπη* hos Korinthierne, tilmed saa voldsomt, at Apostelen til en Tid kunde fortryde, at han havde skrevet det, og frygte for, at det kunde blive til Dod for Menighedens aandelige Liv (2. Kor. 7, 8 flg.). Men saadan en central Omvendelsesfordring, som her er forudsat, leder man forgæves om i 1. Kor. med dets lange Række af Enkeltproblemer.

Vi kan derfor vanskelig komme uden om Antagelsen af et tabt Brev fra Tiden mellem 1. og 2. Kor.

Denne Antagelse vinder end mere Sandsynlighed, naar vi kommer ind paa en *nøjere Undersøgelse af 2. Korinthierbrevs Ytringer om det brødefulde Menighedsmedlem* (2, 5 flg.; 7, 12). Det lader sig nemlig næppe fastholde, at disse Ytringer virkelig skulde gaa paa Blodskænderen fra 1. Kor. 5.

Allerede i 2, 5 møder vi Udtrykket: »Dersom nogen har voldt Bedrøvelse, saa er det ikke mig, han har bedrøvet«. Det er dog en aldeles forbavsende Paastand, hvis der tales om Blodskænderen, hvis Brode Paulus netop i 1. Kor. 5, 1 med umiskendelig Sorg har fremhævet som saa frygtelig, at saadan en Usædelighed »end ikke findes blandt Hedningerne«.

Ganske vist har man ment at kunne rydde denne Vanskelighed til Side ved at læse: *εἰ δέ τις λελύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν; ἀλλὰ — ἀπὸ μέρους ἡρα μὴ ἐπιβαρῶ πάντας ὑμᾶς — ἰκανὸν τῷ τοιοῦτῳ ἢ ἐπιτιμία αὐτοῦ κτλ.* («Men hvis nogen har voldt Bedrøvelse, har han saa ikke bedrøvet mig? Men alligevel — for ikke delvis at betyngge jer alle — saa er denne Straf fra Flertallets Side tilstrækkelig for vedkommende»). Men denne Forstaaelse er meget kunstig. En naturlig Læsning af Teksten vil altid fore til, at man lader det stærkt fremhævede *οὐκ ἐμὲ* have sin Modsætning i *ἀλλὰ . . . ὑμᾶς*. Man forstaar heller ikke, hvorfor *ἀπὸ μέρους* er draget frem foran den Hensigtssætning, som det siges at tilhøre.

Og det er ganske ufatteligt, hvorfor Paulus spørger, om Blodskænderen ikke har bedrovet ham; for herom kunde der jo slet ikke være Tvivl i Korinth.

Af 2, 10 ser man nu, at Menigheden har ment, at Paulus vanskelig vilde kunne tilgive Synderen.

Hvis man ikke paa Forhaand medbragte Forestillingen om Blodskænderen, vilde man afgjort faa det Indtryk, at der her var Tale om en personlig Krænkelse mod Apostelen, og at Stedets Mening var at afværge den Mistanke, at han endnu bar Nag til Fornærmeren.

Særlig peger Ordene *εἰ τι κενάρισμαί* i denne Retning. Midt i sin Forsikring om, at han er rede til at tilgive, naar Menigheden tilgiver, ja, at han har tilgivet, er det, han indskyder disse Ord: »hvis jeg da overhovedet har behovet at tilgive noget«. Det er, som han hermed ganske vil holde sin Person uden for Sagen. Personlig har han i Virkeligheden slet ikke følt nogen Bitterhed mod vedkommende Mand, i alt Fald kun forsvindende lidt; har der været noget, saa har han overvundet det for Menighedens Skyld. Selve Brøden betragter han altsaa med en vis Overlegenhed som noget i og for sig ubetydeligt. Den har kun været farlig, saa længe Menigheden ikke tog klart Standpunkt og straffede. Paulus havde derfor ogsaa med sit Brev kun haft til Hensigt at faa klaret, hvorvidt Menigheden stod Prøve og havde bevaret sin Lydighed imod ham (*ἵνα γινῶ τὴν δοκιμὴν ὑμῶν, εἰ εἰς πάντα ὑπήκοοί ἐστε*, V. 9). Viste det sig bare, at det, der var sket, ikke havde formaaet at ødelægge Respekten for Apostelen, var der ingen Grund til at gøre mere Væsen af den Sag.

Hvis vi tænker os, at det drejede sig om en fræk Fornærmelse mod Paulus fra en enkelt Mands Side, da falder hele denne Maade at tage Tingene paa saa ganske naturlig. Personlige Krænkelser var han jo vant nok til at møde. Dem havde han let ved at tilgive. Og vi forstaar nu ogsaa, at han herom kunde sige i V. 5: »mig (personlig) har han ikke bedrovet«.

Derimod vil det hele falde sært og skruet, naar det skal gaa paa Blodskænderen.

Endelig bliver vor Forstaaelse afgørende støttet af 7. 12. hvor Paulus siger: »Jeg skrev . . . ikke for hans Skyld, som ovede Uret, heller ikke for hans Skyld, som led Uret, men i den Hensigt, at jeres Iver for os skulde komme for Dagen«.

Dersom der her var Tale om Blodskænderen, maatte det jo være ham, der sigtedes til med Udtrykket: »den, som ovede Uret«. Men hvor var det dog muligt at sige, at 1. Kor. 5 slet ikke var skrevet for hans Skyld, men kun for Menighedens? Ganske vist var Hensynet til Menighedens Renhed stærkt fremme her; men det hedder jo dog udtrykkelig, at Straffen over Blodskænderen skulde iværksættes, »for at hans Aand maatte frelses paa den Herres Jesu Dag« (1. Kor. 5, 5).

Og lige saa meningsløse vilde Ordene om »ham, som led Uret.« blive. For hermed kunde der kun være tænkt paa Blodskænderens Fader, og hvor urimeligt var det ikke, at Paulus skulde behøve at fralægge sig at have skrevet for hans Skyld? Han havde jo kun lige nævnet ham i 1. Kor. 5. 1, og det blot for at forklare, hvad der var Sønnens Brøde.

Saa snart det hele derimod drejer sig om en Krænkelser mod Paulus, bliver der god Mening i Ordene: Apostelen vil — ligesom i Kap. 2 — frem for alt slaa fast, at det ikke er som personligt Mellemværende, at Sagen har optaget ham saa stærkt. For Fornærmerens Skyld vilde han aldrig have skrevet. Heller ikke for den fornærmedes, hvormed han mener sig selv. Han skrev kun for at bringe Menigheden til at tage Parti. Den sidste Tanke udtrykker han ved at sige: »i den Hensigt, at jeres Iver for os skulde komme for Dagen«. Og her fremgaar det paa ny klart af Ordene »for os«, at det var Paulus' Person, som var bleven angreben, og at Sagen ikke har noget som helst med 1. Kor. 5 at gøre. For paa dette Sted arbejdedes der jo ikke paa andet end at vække Menigheden til sædeligt Alvor og stræng Indskriden baade for dens egen og for Blodskænderens Skyld.

Der var slet ikke Tale om noget Hensyn til Paulus. Ja, det vilde ligefrem være en Plet paa ham, hvis den Hensigt havde ligget bagved: at bringe Korinthierne til at vise Iver — *for ham selv*. Noget ganske andet er det, naar der har været gjort et brutalt Forsøg paa at undergrave hans Anseelse i Menigheden. Da maa han sætte alt ind for at faa sine Kristne til at hævde hans Ære. For svigtede de først ham, vilde de snart være et Bytte for Modstanderne af hans Evangelium.

Den Stotte, man har villet finde for Forbindelsen mellem 1. Kor. 5 og 2. Kor. 2, i de fælles Udtryk *τις, ὁ τοιοῦτος, ὁ σατανᾶς*, er i Virkeligheden ogsaa illusorisk. *τις* er jo alt for almindeligt et Ord til at bevise det mindste. *ὁ τοιοῦτος* bruges ogsaa ret ofte af Paulus i andre Forbindelser, 1. Kor. 5, 11; 2. Kor. 10, 11; 12, 2 flg.; Gal. 6, 1. Og hvad Satan angaar, da omtaler 1. Kor. 5, 5 ham udelukkende som Ophav til legemlig Ulykke, medens 2. Kor. 2, 11. 7 lige saa udelukkende holder sig til hans aandelige Virksomhed som Fristeren. Selv om det altsaa var *muligt* at finde en Forbindelse mellem Anvendelsen af *ὁ σατανᾶς* paa de to Steder, er det paa ingen Maade *nødvendigt*, saa meget mindre som selve Navnet bruges mangfoldige Gange i N. T., hos Paulus saaledes Rom. 16, 20; 1. Kor. 7, 5; 2. Kor. 11, 14; 12, 7; 1. Thess. 2, 18; 2. Thess. 2, 9; 1. Tim. 5, 15 (bortset fra det med 1. Kor. 5, 5 nær beslægtede 1. Tim. 1, 20).

Trods det tilsyneladende saa nærliggende i den Antagelse, at det Brev, som omtales i 2. Kor. 2 og 7, er vort 1. Kor., og at den Mand, der har »voldet Bedrøvelse« og »vet Uret«, er Blodskænderen, maa den altsaa dog opgives. Og vi maa forudsætte, at der sigtes til et tabt Brev fra Tiden efter 1. Kor.

Herfor taler ogsaa *en almindelig Betragtning af 2. Kor. 7*. Dette Kapitel staar aabenbart i Centrum af hele 2. Kor. Det er her, at Paulus er naaet til det Punkt, som han lige fra Begyndelsen af har stilet hen imod, nemlig den Glæde, han oplevede, da Titus kom til Makedonien med godt Nyt fra Korinth. Endvidere er det klart, at det her omtvistede Brev igen

staar i Centrum af 2. Kor. 7 og af hele Mellemværendet mellem Apostelen og Menigheden. Det var det, hvis Virkning han havde været saa hange for, og det var det, som alligevel viste sig at have fremkaldt den rette »Bedrøvelse efter Guds Sind« og saaledes bragt Korinthierne til at vende om.

Hvor mærkeligt vilde det nu være, om det Brev, der her staar saa centralt, skulde være vort 1. Kor.! For alle maa jo dog indrømme, at 1. Kor. kun i forsvindende Grad beskæftiger sig med netop det Spørgsmaal, som er den egentlige Baggrund for 2. Kor., nemlig de judaistiske Angreb.

Og hvor usandsynligt, om det Enkeltilfælde, hvori Vanskeligheden tydeligt nok kulminerede, skulde være noget, der laa saa fjærnt fra disse Angreb som Sagen med Blodskænderen.

Antager vi derimod et Mellembrev, hvis vigtigste Emne var Menighedens Stilling til den personlige Krænkelser mod Paulus, falder det paafaldende godt i Traad med alt, hvad vi ved om Judaisternes Bagvadskelsespropaganda. Vi maa da tænke os, at denne har slaæet særlig an hos eet bestemt Medlem af Menigheden, der ikke som de andre har holdt sig til mere dulgte Skumlerier, men er optraadt med aabenlys Trods og Haan mod Apostelen.

Vi maa saa gaa ud fra, at dette Forhold er kommet til Paulus' Kundskab nogen Tid efter Afsendelsen af 1. Kor. Dersom Timotheus har naaet Korinth, kan det være ham, der har bragt Budskabet derom til Efesus. Ellers andre — Samfærdselen over Ægærrhavet mellem de to Verdensbyer var jo livlig nok.

Da Apostelen faar disse onde Tidender, staar det ham klart, at Forholdene i Korinth har taget en uanet og højst farlig Vending, og at han maa skride energisk ind. Derfor sender han Titus derover og skriver tillige et Brev, som han giver ham med. Dette er *Mellembrevet, der har haft Karakteren af et Ultimatum.*

Skarpt og voldsomt har det fremsat Kravet om en afgjort Sindsforandring. Det har fordret, at Menigheden skulde tage Afstand fra Judaisternes Smædetale ved at udelukke den Mand,

som under deres Paavirkning havde rejst Oprørsfanen mod Paulus. Apostelen har følt, at nu maatte det bære eller briste. Derfor var det vel ogsaa, at netop Titus blev Overbringer af Brevet. Hans blotte Nærværelse maatte jo virke som et Kampsignal. For ingen kunde i højere Grad være en Torn i Øjet paa Judaisterne og samtidig en kraftig Mindelse om, at de end ikke i selve Jerusalem havde kunnet faa Medhold i deres Angreb paa den paulinske Mission (Gal. 2, 1. 3).

Hvad Udfald vilde denne afgørende Styrkeprøve faa? — det var det Spørgsmaal, som angstfuldt rørte sig hos Paulus, da han kort efter forlod Efesus. Det fulgte ham lige til Mødet med Titus, der gav ham Vished om, at Menigheden havde ladet sig overvinde, at Fornærmeren var bleven straffet og selv havde angret.

Vi har efter denne Opfattelse *ikke Grund til at antage et længere Tidsrum mellem 1. og 2. Kor.* end efter den første. Vi sætter ogsaa her 1. Kor. til kort før Paaske 58, Afrejsen fra Efesus til efter Pinse og 2. Kor. til Efteraaret i samme Aar.

Men vi betragter Tiden som mere indholdsfyldt og faar en langt stærkere Fremhævelse af den nye og ejendommelige Situation i 2. Kor.

III.

Ogsaa et Besøg mellem 1. og 2. Kor.

Imidlertid har mange ment at maatte føre Kritikken af den ældre Opfattelse (I) betydelig videre. Det skulde ikke være nok paa et enkelt vigtigt Punkt at løse Forholdet mellem 1. og 2. Kor. ved Antagelsen af et Mellembrev. Men det skulde desuden være nødvendigt at indskyde et Besøg af Paulus i Korinth mellem vore to Breve og i det hele fjærne dem ganske fra hinanden. Vi skal nu betragte de Grunde, der fremføres for denne Opfattelse.

Som tidligere berørt fremgaar det af 2. Kor. 12, 14; 13, 1,

at Paulus, da han skrev 2. Kor., havde besøgt Korinth to Gange. Det første af disse Besøg er naturligvis det, der omtales i Ap. G. 18, da Menigheden stiftedes. Men det andet?

Efter den ældre Opfattelse maatte det henlægges til Tiden for 1. Kor. Men netop dette er det nu, man har hævdet var en fuldstændig Umulighed.

For det første er det nemlig højest paafaldende, at *det andet Besøg aldeles ikke omtales i 1. Kor.*, medens det i 2. Kor. aabenbart spiller en betydelig Rolle i Apostelens Tanker.

Men hvad mere er, *en Række Udtalelser i 1. Kor.* synes ligefrem at udelukke, at Paulus paa dette Tidspunkt har været mere end een Gang i Korinth. Sammenlign blot 1. Kor. 2, 1 med Gal. 4, 13: Paa det sidste Sted hedder det *ἐὐηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον*. Her ser vi, hvordan han udtrykker sig, naar han vil tale om det første af sine to Besøg i Galatien: men i 1. Kor. 2, 1 siger han blot *καὶ γὰρ ἔλθων πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἦλθον οὐ κατὰ*, som om der overhovedet kun kunde være Tale om eet Komme til Korinth. Og dog — havde han virkelig været der to Gange, vilde det for at betegne den første Gang have været langt mere nødvendigt at tilføje *τὸ πρότερον* ved et farveløst Verbum som *ἔρχομαι* end ved *ἐπαγγελλίζομαι*, der jo i sig selv vilde fore Tanken hen paa den første, grundlæggende Virksomhed. Se ogsaa 1. Kor. 3, 6, 10, hvor Paulus ikke tilskriver sig selv andet end Stiftelsen af Menigheden og omtaler en anden Missionær som den, der har fortsat Arbejdet. Endvidere fremgaar det af 4, 18, at man i Korinth var inde paa den Tanke, at Apostelen ikke turde komme dertil. Men hvor var det muligt, at saadan en Formodning kunde slaa Rod, dersom han allerede havde været der for anden Gang? Og endelig, hvor kunde Menigheden i saa Fald fole Trang til at forelægge ham den Række Spørgsmaal om Ægteskab, om Nydelse af Offerkod, om Brugen af Naadegaerne, som han besvarer i 1. Kor.? Det var jo Forhold fra de Kristnes daglige Liv, som han maatte have haft Anledning nok til at behandle, hvis han havde været paa Besøg hos dem.

Heraf skal det altsaa følge, at det andet Besøg maa falde efter 1. Kor. Og selve den *Maude*, *hvorpaa det omtales i 2. Kor.*, stemmer ogsaa særlig godt med en Henlæggelse til Mellemtiden.

I 2. Kor. 2, 1 siger Paulus saaledes: *ἔκρινα δὲ ἐμὲν τὸ τοῦτο, τὸ μὴ πάλιν ἐν λόπῃ πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν*. Naturligst henfører man her *πάλιν* til *ἐν λόπῃ*, og der ligger da i Ordene, at Paulus har været i Korinth en Gang for »med Bedrøvelse«. Da dette imidlertid ikke kan sigte til Menighedens Grundlæggelse, maa det gaa paa det andet Besøg, der altsaa har haft en sorgelig Karakter.

Videre i samme Retning fores vi ved 12, 21, hvor Apostelen udtaler sin Frygt for, *μὴ πάλιν ἐλθόντος μου ταπεινώσει με ὁ θεὸς μου πρὸς ὑμᾶς*. Her maa *πάλιν* ikke henføres til *ἐλθόντος* alene (»naar jeg kommer igen«), hvad der vilde være en helt overflødig Tilføjeelse, men til hele Sætningen: »at min Gud atter, naar jeg kommer, vil ydmyge mig med Hensyn til jer«. Nu ser vi, hvad det var, der gjorde det andet Besøg saa sorgeligt; det var den ydmygende, slette Menighedstilstand, som allerede dengang traadte Apostelen i Møde.

Og hvordan Samværet mellem ham og Korinthierne ved denne Lejlighed havde formet sig, faar vi Indtryk af gennem 13, 2: »Jeg har sagt det forud og siger det forud, ligesom da jeg anden Gang var nærværende, saaledes ogsaa nu fraværende . . ., at om jeg kommer igen, vil jeg ikke skaane«. Altsaa han havde, »da han anden Gang var nærværende«, udtalt sig skarpt og truende. Men har det andet Besøg haft saadan et Præg af Sorg og Mod-sætning, saa passer det afgjort bedst ind i de oprørte Tilstande fra Tiden mellem 1. og 2. Kor. Ja, den grove personlige Kræn-kelse fra et enkelt Menighedsmedlems Side, som i hint Tidsrum var bleven tilføjet Paulus, vilde forstaas allerklarest, hvis man henlagde den til dette Besøg, hvor Apostelen og Menigheden i oprørt Stemning stod Ansigt til Ansigt med hinanden.

Men skal denne Opfattelse gennemføres, da kræver den et fuldstændig forandret Syn paa *Rejseplanerne i 1. Kor. 16, 5-7 og 2. Kor. 1, 15-16*.

Det maa forsøges trods den paafaldende Lighed at løsne disse to Steder fra hinanden, og dette sker vistnok lettest paa følgende Maade:

Man kan tænke sig, at Paulus, da han noget efter 1. Kor. fik daarlige Efterretninger fra Korinth, har ment straks at maatte skride personlig ind og derfor er vendt tilbage til sin oprindelige Plan om at gæste Korinth før Makedonien. Derfor fik 1. Kor. 16, 5 flg. aldrig nogen praktisk Betydning, idet Omstændighederne medførte, at han netop genoptog den Rejserute, han her havde aflyst. Han tog fra Efesus over til den truede Menighed, som han lod vide, at han efter et kort Ophold vilde drage videre til Makedonien og saa igen komme tilbage til den. Det er denne Plan, han omtaler i 2. Kor. 1, 15 flg. Imidlertid faldt Besøget meget uheldigt ud. Den Mand, som Judaisterne fuldstændig havde faaet i deres Garn, optraadte med sin Krænkelse mod Paulus, og Menigheden viste sig at være i den Grad rokket i sin Tillid til Apostelen, at den ikke kunde bevæges til at skride ind imod Fornærmeren. Paulus folte, at han i Øjeblikket var magtesløs og fortsatte derfor sin Rejse til Makedonien. Men da han her ingen gode Efterretninger fik, mente han, at et fornyet Møde med Menigheden kun kunde fore til et uopretteligt Brud, og vendte af den Grund ikke — som bebudet — tilbage, men rejste til Efesus. Og herfra var det saa, han sendte Titus til Korinth med det Brev, der indeholdt hans Ultimatum.

Altsaa, medens den ældre Opfattelse af Rejseplanen i 2. Kor. 1, 15-16 gik ud paa, at Paulus havde ændret *første* Del af den (*πρῶτην πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν*), skal Forholdet nu være det stik modsatte, at det var den *sidste* Del (*τῆν ἀπὸ Μακεδονίας ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς κτλ*), som han lod falde, efter at den første netop var realiseret.

Og denne Betragtning finder man en Støtte for i 1, 23, hvor det hedder: *γειθόμενος ὑμῶν οὐκέτι ἦλθον εἰς Κόρινθον*. For heraf fremgaar det, at hvad man bebrejdede ham, var, at han »ikke mere« kom til Korinth, medens det efter den ældre Opfattelse

maatte have været, at han »endnu ikke« var kommen. Ja, dens Forfægtere har endogsaa oftere tilladt sig fejlagtig at oversætte *οὐκέτι* ved »endnu ikke« — som om der stod *οὔπω*, — hvad der tydelig viser, at de ikke kan komme til Rette med Teksten, som den staar.

Men hvis vi da paa denne Maade helt maa forlade den ældre Opfattelse, er den Række Begivenheder, der ligger mellem 1. og 2. Kor., efterhaanden svulmet betydelig op.

Der skal i Mellemtiden være Plads til et Besøg af Paulus i Korinth, hans Rejse gennem Makedonien til Efesus, Afsendelsen af Titus med Mellembrevet, Titus' Ophold i Korinth og hans Rejse til Makedonien, hvor han træffer Paulus, da denne er taget derover fra Troas. Det bliver da højst usandsynligt, at alle disse Tildragelser skulde kunne rummes mellem Paaske og Efteraar i eet og samme Aar.

Men ogsaa selve Indholdet af vore to Korinthierbreve mener man taler stærkt for en længere Afstand. Situationen i 2. Kor., hvor Judaisternes Propaganda og dens Virkninger har hele Interessen, er jo paafaldende forskellig fra den Tilstand, der afspejler sig i 1. Kor. Adskillige synes ligefrem, at Forskellen er absolut, og hævder, at den nye Situation, der har udviklet sig, er uden mindste Forbindelse med 1. Kor. Men er det Tilfældet, saa bliver det jo ganske nødvendigt at antage *en forholdsvis lang Mellemtid*.

Gaar vi ud fra, at 2. Kor. er skrevet i sidste Halvdel af Aaret 58, maa vi henlægge 1. Kor., der jo er skrevet kort før en Paaske (1. Kor. 5, 7-8), til Aaret 57, saadan at der bliver henved halvandet Aar mellem de to Breve. 1. Kor. falder da ikke ved Slutningen af Paulus' treaarige Ophold i Efesus, men mindst et Aarstid, før det endte. — —

Imidlertid vil dog vistnok en grundig Overvejelse føre til, at *den Konstruktion, vi her har fremstillet, trods al sin Skarpsindighed maa opgives*.

De Grunde, hvorpaa den bygger sin Kritik af den ældre Op-

fattelse, viser sig ved nærmere Eftersyn helt igennem at være tvivlsomme, og dens positive Opstilling gaar i betænkelig Grad uden om det simple, umiddelbare Indtryk af de afgørende Hovedsteder.

At 1. Kor. tier om Paulus' andet Besog, behøver aldeles ikke at udelukke, at det dengang allerede havde fundet Sted. For vi maa ikke glemme, at han kort i Forvejen havde sendt Menigheden et Brev (1. Kor. 5, 9) og selv modtaget et fra den (1. Kor. 7, 1), og hvis vi tænker os, at det andet Besog igen laa forud for denne Brevveksling, maatte det jo være traadt ganske i Baggrunden, dengang 1. Kor. blev til. Lige saa rimeligt, som det i saa Fald var, at Brevene blev omtalt i 1. Kor., lige saa rimeligt var det ogsaa, at der her blev talt om Besøget.

Paa den anden Side maatte det falde ganske naturligt, at Paulus i 2. Kor., da han stod i Begreb med at gæste Menigheden tredje Gang, uvilkaarlig mindedes den forrige Gang, han havde været der, selv om den laa et længere Stykke Tid tilbage.

Heller ikke de enkelte Steder af 1. Kor., som man anfører, er virkelig bevisende.

Hvorfor skulde der i 1. Kor. 2, 1 just bruges samme Udtryk som i Gal. 4, 13, selv om Meningen var omtrent den samme? Man varierer jo dog i Breve Udtrykkene rent uvilkaarligt uden nogen bestemt Grund. Og det er ganske hen i Vejret at paa-staa, at Ordene i 1. Kor. 2, 1 (*ἐλθόν—ἤλθον*) udelukker, at Paulus dengang kunde være kommen mere end een Gang til Korinth. For man kan jo meget vel bruge Vendingen »at komme til en By« absolut: om det Komme, hvorved man i det hele fik med vedkommende By at gøre. Hvis en f. Eks. siger: »Da jeg kom til København, fandtes der kun faa Kirker dér«, vil enhver forstaa, at han sigter til den første Gang, han saa Hovedstaden, ganske uden Hensyn til, at han har besøgt den mangfoldige Gange siden. Og desuden bestemmes *ἤλθον* jo nærmere ved *καταγγέλλων ἐμὶν τὸ μαρτύριον τοῦ θεοῦ*, der efter hele Sammenhængen maa forstaas om Paulus' Prædiken for Korin-

thierne, da de endnu var Hedninger, og altsaa tilstrækkelig viser, hvilket Besøg han tænker paa.

Og naar Apostelen i 1. Kor. 3, 6. 10 taler om, at han grundlagde Menigheden, men at det var en anden, der fortsatte Gerningen, mener han naturligtvis med denne Fortsættelse et stadigt, gennem længere Tid gaaende Arbejde og tager i denne Forbindelse slet ikke Hensyn til, at han selv senere har gjort et kort Besøg, der maaske kun strakte sig over nogle Dage.

Heller ikke staar der i 1. Kor. 4, 18, at man i Korinth troede, at Paulus ikke *turde* komme dertil; ὥς μὴ ἐρχομένον μου betyder Kun: »i den fejlagtige Mening, at jeg ikke kommer«, og siger ingenting om, hvorpaa denne Mening støttedes. Maaske kunde den Omstændighed, at et ventet Besøg trak ud, eller at Paulus var saa stærkt optaget af Missionen i Efesus og forholdsvis nylig havde aflagt Menigheden i Korinth et Besøg, fremkalde den Tanke, at han overhovedet næppe vilde naa at komme derover igen.

Lige saa lidt har det at sige, at Menigheden umiddelbart før 1. Kor. kunde føle Trang til at spørge Apostelen til Raads om nogle vanskelige Forhold fra det daglige Liv. Skal dette udelukke et forudgaaende Besøg, saa kan det med samme Ret bruges til at modbevise, at hans første Ophold kan have varet i halvandet Aar (Ap. G. 18, 11). Nej, Sagen er i Virkeligheden den, at i en ny Menighed vaagner mange i sig selv nærliggende Spørgsmaal først, naar en vis Modenhed er naaet. Mange indbyrdes Modsætninger kommer først til Bevidsthed, naar Gennembrudstidens umiddelbare Begejstring har givet Plads for Refleksionen. Og Paulus brugte som bekendt ikke at meddele de nyomvendte alting paa een Gang, før Trang og Forudsætning derfor var til Stede.

At der i 2. Kor. tales om den sørgelige Karakter, som det andet Besøg havde, kan heller ikke undre os, selv om det gaar paa Tiden før 1. Kor. Vi har jo set, at den aandelige Jordbund i Korinth var ganske særlig vanskelig, saa Paulus straks fra

første Færd folte sig bekymret og ængstelig til Mode. Vi ved, at han allerede i sit tidligste, tabte Brev (1. Kor. 5, 9) saa sig nødsaget til at tale Alvor med Menigheden om den Usædelighed, den taalte i sin Midte, og 1. Kor. maler os saa vist heller ikke Tilstanden med lyse Farver. Var der da ikke al Grund til at vente, at et Besøg ogsaa paa det tidligere Tidspunkt kunde føre til en stærk Spænding mellem Apostelen og Korinthierne, saa meget mere, som det Gang paa Gang viser sig, at de af Karakter var yderst trættekære og havde ondt ved at lade sig sige, selv af ham?¹⁾

Og hertil kommer, at der i selve 2. Kor. er noget, som tyder paa, at hint Besøg har haft andre Forhold til Baggrund end dem, der særlig hører Mellemtiden til. Vi sigter hermed til 12, 20-21, hvor Paulus taler om, hvad han frygter for at faa at se, naar han snart kommer for tredje Gang til Korinth. Her venter man uvilkaarlig, at han vil nævne de onde Frugter af den judaistiske Bagvadskelse, som i hele det foregaaende har været fremme. Men man overraskes i højeste Grad ved, at han slet ikke omtaler denne Sag, men derimod en Række Ting, der er ganske fremmede for Sammenhængen, nemlig Splid, Opblæsthed og Utugt — Ting, der levende minder os om 1. Kor. og det

¹⁾ *F. Torm* (Indledning til det ny Testamente, 1923, S. 224—25) ser det som en Svaghed ved min Opfattelse, at jeg »nodes til at indrømme«, at der maa have været saadan en Spænding mellem Paulus og Korinthiermenigheden paa saa tidligt et Tidspunkt. »Kan det tænkes«, siger han, »at noget saadant ikke skulde have sat sine Spor i 1. Kor.? Og er det raadeligt at konstatere flere saadanne Rivninger, end Kilderne noder til?« Det første af disse Spørgsmaal forstaar jeg ikke. Der er jo netop i 1. Kor. tydelige Spor af Spænding og Utryghed i Forholdet (se ovenfor, S. 19—20; 33), og ingen kan nægte den Mulighed, at dette kan have hængt sammen med, at der var gaaet et disharmonisk Besøg forud. Det andet Spørgsmaal er naturligvis værd at overveje. Men Torm synes rigtignok at glemme, at han selv — for at faa et Besøg anbragt mellem 1. og 2. Kor. — antager *flere kasserede Rejseplaner, end Kilderne noder til*, og det er jo ikke bedre. Tværtimod! For det kræver endda, at man skal læse Kilderne paa en Maade, der gaar paa Tværs af den naturlige Forstaaelse.

første tabte Brev. Hvordan skal man begribe dette gaadefulde Spring i Tanken? Den eneste naturlige Forklaring synes at være den, at idet Paulus tænker paa atter at skulle gæste Korinth, træder det forrige Besøg og dets Sorger med eet saa stærkt frem for hans Erindring, at han et Øjeblik glemmer den særlige Situation, som Judaisternes Angreb havde fremkaldt. Han gribes da af Angst for, at de almindelige syndige Tilbøjeligheder, som laa i Menighedens Natur, og som tidligere havde været hans Smerte, skal vise sig endnu stadig at være til Stede. Men kan Tanken om det forrige Besøg have den Virkning, taler alt for, at det netop ikke kan have hørt hjemme i Mellemtiden, men i Tiden for 1. Kor., da det judaistiske Spørgsmaal endnu ikke eksisterede i Korinth.

Men hvad der frem for alt er afgørende, er dog dette, at den ældre Eksegeses Kombination af Rejseplanerne i 1. Kor. 16, 5-7 og 2. Kor. 1, 15-16 er saa naturlig og nærliggende, at man kun ved det rene Kunstleri kan afkræfte den. Den Maade, hvorpaa man vil skille de to Steder ad for at faa Plads til et Besøg imellem dem, kan kun betegnes som et Forsøg paa at komme uden om det Indtryk, som Tekstens Ord maa gøre paa enhver uhildet Læser. Vi mener blot at behøve at henvise til den Fremstilling, der under I (S. 28-29) er givet af dette Punkt.

Og hvad angaar *ὁὐκέτι* i 2. Kor. 1, 23, da er det sandt nok, at det ikke betyder »endnu ikke«. Men ogsaa, naar det oversættes rigtigt, behøver det paa ingen Maade at indeholde, at Paulus undlod at vende tilbage *efter et umiddelbart forudgaaende Besøg*. Forholdet er snarest det, at Paulus tænker paa det fortsatte Samkvem, hvori han stod med Menigheden: Han havde været der ved dens Stiftelse, han havde senere gæstet den fra Efesus en Stund før 1. Kor. og havde saa en Tid efter meddelt, at den kunde vente ham igen, før han tog til Makedonien. Saa er det imidlertid, at han *afbryder Rækken* og opgiver det paatænkte Besøg, og herom siger han da: »For at skaane jer kom jeg ikke mere til Korinth«.

Endelig er det ganske uberettiget at paastaa, at Situationen i 2. Kor. er saa forskellig fra den i 1. Kor., at der af denne Grund maatte kræves længere Tid end et godt halvt Aar mellem Brevene.

Det er jo nemlig slet ikke saadan, at den judaistiske Fare først er opkommen i Tiden efter 1. Kor. Tværtimod har vi ovenfor (S. 19-20) paavist, at den tydelig spores i dette Brev, saa det kunde siges, at Situationen fra 2. Kor. her allerede er til Stede i Spiren. Man mærker her ogsaa meget godt, at Paulus ved, hvor alvorlig en Fjende det er, som truer, selv om han endnu finder det klogt at stille sig mere afventende. Nu maa man imidlertid af 1. Kor. 5, 8 slutte, at Brevet skulde naa Korinth til Paaskefesten. Paulus skriver altsaa dog noget for denne Højtid, og de Efterretninger, hvorpaa han bygger, maa jo igen være noget ældre. Naar der altsaa i 1. Kor. sigtes til et begyndende judaistisk Undergravningsarbejde, saa maa det have været i Gang allerede i den da forløbne Vinter. Men er det Tilfældet, da er der ikke noget som helst i Vejen for, at Bevægelsen kunde udvikle sig saadan, at Apostelen, for han ved Pinsetid forlod Efesus (1. Kor. 16, 8), saa sig nødsaget til at sende Titus derover med det strænge Brev, hvorefter saa 2. Kor. fulgte i Efteraaret samme Aar.

Vi mener derfor at burde blive staaende paa det Mellemstandpunkt, som vi har betegnet med II.

§ 4.

INDHOLD OG VIRKNING AF 2. KOR.

Efter at vi nu har klargjort os Baggrunden for 2. Kor., gaar vi over til Spørgsmaalet om, hvad det da er, Paulus har at sige Menigheden i dette Brev.

Han begynder med den sædvanlige *Overskrift og Indgangs-*

hilsen (1, 1-2) og *priser derefter Gud* for den Trøst, der bliver ham til Del under alle hans Trængsler (1, 3-7).

Derpaa følger *første Hovedafsnit*, 1, 8—7, 16. Dette bærer i udpræget Grad Karakteren af et Brevs tilfældige Ordning. Der er selvfølgelig bestemte Ting, som Apostelen har i Sinde at sige Menigheden; men det hele fremfores ikke efter nogen forud udtænkt, logisk Plan. Han skriver, som det falder ham ind, og er der end en Traad, der sammenholder Afsnittet, saa bryder der dog Ideassociationer ind, som medfører Digressioner, og disse faar saa stort Omfang og saa rig Indholdsfylde, at den egentlige, bærende Traad er nær ved at forsvinde for Øjet. Det er som yppige Slyngranker, der næsten skjuler Snoren, hvorefter de holdes oppe.

Det, som vi har kaldt *Traaden*, udgøres af det for et Brev ganske naturlige: en Række korte Meddelelser om, hvad Paulus har lidt og oplevet, siden Menigheden hørte fra ham sidst, sluttende med et hjerteligt Glædesudbrud over de gode Efterretninger, Titus nys har bragt ham i Makedonien. Vi møder den paa 3 Steder, som vi nedenfor i Oversigten udhæver, nemlig først i 1, 8-11, derefter i 2, 12-13 og til Slutning i 7, 4-16. Herimellem falder saa *Digressionerne*: 1, 12—2, 11 og 2, 14—7, 3. — Tankegangen bliver da følgende:

Efter at Paulus under Lorprisningen har næret sine Trængsler, fortæller han, hvad der netop nu har bragt ham ind paa dette Emne, nemlig at han før sin Afrejse fra Asien har gennemgaaet en frygtelig Trængselstid, og han minder Menigheden om at staa ham bi med sin Forbøn (1, 8-11).

Saa kommer *første Digression* (1, 12—2, 11), hvor han hævder, at han ikke har gjort sig ufortjent til Korinthiernes Forbøn: Han afviser Beskyldningen for Underfundighed (1, 12-14); han viser, at den forandrede Rejseplan ikke skyldtes Upaalidelighed, men kun Ønsket om at skaane Menigheden (1, 15—2, 2), ligesom ogsaa det strænge Brev var udsprunget af inderlig Kærlighed (2, 3-4), og han lægger sin Forsonlighed for Dagen ved

at opfordre til Mildhed mod den Mand, som havde fornærmet ham (2, 5-11).

Han genoptager derpaa Traaden og fortæller om sin Uro i Troas og om sin bratte Afrejse til Makedonien (2, 12-13).

Men Erindringen om, hvad han her har oplevet, faar ham til at bryde ud i begejstret Tak til Gud for den Livsgerning, han har faaet betroet, og saaledes kommer han ind i den *anden Digression* (2, 14—7, 3), hvor han fremstiller *sit Syn paa sin Virksomhed*. Med kændelig Iver griber han Lejligheden til at komme ind paa dette Emne. Hans Modstandere havde jo ogsaa just paa det Punkt gjort alt for at nedsætte ham i Menighedens Øjne. De havde fremstillet ham som en Mand, der manglede enhver Betingelse for at kalde sig Apostel: de havde søgt at faa Menigheden til at tro, at han var udygtig, at han selv folte sig utryg, og at hans Færd var rænkefuld. Aabenbart mener han nu, at han bedst kan vise Usandheden af dette Vrægebillede ved at lægge for Dagen, hvad der er hans inderste Tanker og Følelser over for hans Kald. Der er paa den Maade en Art Selvforsvar i det, han siger, og samtidig giver han Gang efter Gang sine Modstandere bidende Sidehug. — Han udtaler altsaa først sin Glæde og *Tak for den Gerning*. Gud har betroet ham (2, 14-16a) og hævder derpaa med Stolthed, at han ved Guds Naade har faaet den fulde *Dygtighed til sit Kald* (2, 16b—3, 6). Og nu gaar han over til at skildre *Kaldets Herlighed*: Evangeliets Forkyndelse staar for ham som det største af alt, større end selve Moses' Gerning: for medens Moselovens Herlighed horte til det, som skulde svinde, har det Budskab, Paulus forkyn- der, en blivende Herlighed. Derfor gør han ogsaa sin Gerning med en Frejdighed og Aabenhed, som Moses ikke var i Besiddelse af: frimodigt forsmærker han alt Rænkespil og anbefaler sig til Samvittighederne ved klart at lægge Sandheden for Dagen (3, 7—4, 6). I skarp Modsætning til Herligheden staar ganske vist *Kaldets Lidelser*. Men selv disse tjener til at aabnbare Kristi Kraft, og Paulus lader sig ikke kue af dem, men

henter Mod fra Opstandelsestroen og fra Haabet om at skulle være hjemme hos Herren (4, 7—5, 8). Endelig dvæler han ved *sin fuldstændige Selvhengivelse i Kaldet*: Ansvarer over for Guds Dom staar ham bestandig for Oje, saa hans Stræben blot gaar ud paa at være Herren til Behag. Og det bestemmende Midtpunkt i al hans Virken er Kristus: det er Kristi Kærlighed, som bringer ham til at opgive sin Egenvilje, og som giver ham et nyt Blik paa Mennesker; for Guds Naade i Kristus stiller han sig til Tjeneste, og den er Indholdet af hans Forkyndelse; og midt under Kamp og Lidelse sætter han alt ind paa, at Tjenesten ikke for hans Skyld skal blive lastet (5, 9—6, 10). — Saadan har han nu givet sine Læsere Indtryk af, hvad hans Kald var for ham. De har maattet mærke, hvor glad og stolt han var over det, hvor tryk og redelig han gik i sin Gerning, hvor dyb en Lykke han ejede trods alle sine Lidelser. Det er Kærligheden til Menigheden, der har drevet ham til at udtale sig saa personligt i Steden for at møde Modstandernes lumpne Sigtelser med stolt Tavshed. Følelsen heraf kommer frem i *Slutningsordet* (6, 11-13: 7, 2-3), hvor han lader Korinthierne vide, at han har lukket op for sin inderste Helligdom og venter, at de til Gengæld vil opgive al Mistillid og aabne deres Hjerter for ham.

Dette Slutningsord afbrydes imidlertid paa en højst forstyrrende Maade af *Stykket 6, 14—7, 1*, der indeholder en Advarsel mod hedensk Besmittelse. Det vil senere blive paavist, at dette Stykke næppe oprindeligt har haft sin Plads i 2. Kor.

Nu genoptages Traaden paa ny, idet Paulus fortæller om sit Ophold i Makedonien og udtaler sin store Glæde og Taknemmelighed over de gode Efterretninger, Titus har bragt ham fra Korinth (7, 4-16).

Herefter kommer *andet Hovedafsnit, Kap. 8—9*, der omhandler *Indsamlingen til Menigheden i Jerusalem*. Allerede i 1. Kor. 16, 1-4 har Paulus arbejdet for denne Sag, og det ligger ham aabenbart meget paa Hjerte, at den faar et godt Udfald. Han

haabede ad den Vej at knytte Baandet fastere mellem Moder-menigheden og de Kristne af Hedningerod (se 2. Kor. 9, 13 flg.; jfr. Gal. 2, 10), og han saa vel ogsaa i Indsamlingen et betydningsfuldt Middel til at fastslaa, at han trods alle Judaisternes Fordrejelser stod i Brodersamfund med Jerusalems Kristne og deres ledende Mænd.

I Kap. 7 har Apostelen været inde paa sine Oplevelser i Makedonien. I Tilknytning hertil fortæller han nu om den rørende Offervillighed, som de fattige, forfulgte Menigheder deroppe har lagt for Dagen over for Indsamlingen. Hvad han her har set, har tilskyndet ham til atter at sende Titus til Korinth for ogsaa der at faa Sagen gennemført, og han beder Korinthierne om at vise den rette Iver, saa meget mere, som de oprindeligt selv havde været de første til at tage Sagen op (8, 1-15). Han anbefaler Titus og to Brødre, der følger med som hans Hjælpere, til en god Modtagelse og minder om, at deres Sendelse sker for Menighedens egen Skyld, for at den ikke skal staa til Skamme over for Makedonierne (8, 16—9, 5). Endelig opfordrer han til at give rigeligt og med Glæde, idet han lægger dem paa Sinde, at Gud kan give dem Midlerne dertil, og at deres Gavmildhed vil tjene til Guds Ære (9, 6-15). —

Vi har i første Hovedafsnit mærket, hvordan Paulus stadig har haft Judaisternes Angreb i Tanker. Det var jo egentlig det, som fremkaldte hans Digressioner. Men han dæmmede dog op for sin Harm og kom kun indirekte eller i Forbigaaende ind paa dette Emne. Nu, i *tredje Hovedafsnit, Kap. 10—13*, bryder den længe indestængte Fortørnelse endelig frem med overordentlig Voldsomhed, idet han vender sig til de Eftervirkninger af Modstandernes Tankegang, som endnu gør sig gældende inden for Menigheden. Saaledes kommer vi her til den *direkte Polemik*.

Menigheden maa tage sig i Vare (Kap. 10). Den maa vide, at Apostelens Mildhed let kan faa Ende og blive afløst af streng Straf; og den Myndighed, som Herren har givet ham, skal ikke

blive til Skamme, hvor meget man end har raabt op om, at han var svag, naar det kom til Handling (10, 1-11). For han er ikke som sine Modstandere, der i taabelig Indbildskhed ikke kender Grænser for deres Selvros (10, 12-18). — Haardt imod sin Vilje føler han sig dreven til at bruge Judaisternes egne Vaaben imod dem og kommer saaledes ind paa en *nødtvungen Selvros* (11, 1—12, 18). Han maa overvinde sig selv og gribe til dette betænkelige Middel; thi han frygter for, at Korinthierne kun alt for let skal lade sig rokke; de har jo ganske uden Grund kunnet lade sig forlede til at undervurdere ham; og dog staar han i aandelige Gaver ikke tilbage for nogen, og det eneste, der kan lægges ham til Last, skulde være, at han ikke som disse fremmede Satanstjenere har taget Løn for sin Virksomhed (11, 1-15). Ligesom Korinthierne har fundet sig i de fremmedes vanvittige Anmasselser, maa de nu finde sig i, at Paulus begaar den Taabelighed at tale til sin egen Ære. Her kommer da Selvrosen: Han roser sig af sin ægte israelitiske Byrd, sine utallige Lidelser for Kristi Skyld, sine Syner og Aabenbarelses fra Herren (11, 16—12, 10). Alt dette burde man i Korinth have sagt sig selv og skaanet ham for at sige; han ved, at han har vist sig som en ret Apostel iblandt dem, og hans uegennyttige Færd burde i alt Fald have sikret ham imod, at Modstandernes nederdrægtige Beskyldning for Uredelighed fandt Tiltro (12, 11-18). — Derpaa taler han om *sit forestaaende Besøg* (12, 19—13, 10), truer alle ubodfærdige med stræng Tugtelse, men udtaler tillige sit Haab om, at de maa fatte et bedre Sind, saa al Strængighed maa vise sig unødvendig. — Endelig følger *Brevets Afslutning* med den apostoliske Velsignelse (13, 11-13).

Det Brev, hvis Indhold vi nu har gennemgaaet, skulde Titus aabenbart bringe med, naar han fra Makedonien begav sig til Korinth for at faa Indsamlingen til Modermenigheden fuldført,

og paa den Maade skulde Vejen beredes for Paulus' eget Besøg. *Hvordan mon Brevet da har virket, og hvorledes er Mødet mellem Apostelen og Korinthierne faldet ud?*

Nogen ligefrem Meddelelse herom foreligger der ikke. Men vi kan dog ud fra forskellige Steder slutte os til, hvad Resultatet har været.

For det første ser vi af Ap. G. 20, 3, at Paulus' Besøg i Akaja blev af forholdsvis lang Varighed, idet han blev der tre Maanedre i Vintertiden. At han saadan kunde slaa sig til Ro, tyder bestemt paa, at Besøget har haft en glædelig Karakter. Og naar vi husker, at det efter 1. Kor. 16, 6 netop var hans Plan at overvintre i Korinth, kan man vel sige, at Opholdet blev gennemført programmæssigt, hvad der jo ogsaa gør det højst usandsynligt, at det skulde være blevet forstyrret af nogen væsentlig Mislyd.

Endvidere lader Paulus i 1. Kor. 16, 4 forstaa, at han ikke personlig vilde overbringe Modermenigheden den indsamlede Gave, med mindre den blev saa anselig, at den var en Apostel værdig. Men nu ser vi jo, at han faktisk drog til Jerusalem med den (Ap. G. 20, 16, 22; 21, 15; 24, 17; Rom. 15, 25). Og baade heraf og af hele den velfornøjede Maade, hvorpaa han omtaler Sagen i Rom. 15, 26 flg., kan vi slutte, at han har været tilfreds med Resultatet. Menigheden har altsaa imodekommet hans Onsker paa dette Punkt, der var saa vigtigt for ham, og det tyder jo ogsaa paa et godt Forhold.

Under Vinteropholdet i Korinth er Romerbrevet skrevet, og ved sin rolige Tone, der næsten giver dette Brev Præget af et systematisk Lærskrift, danner det en paafaldende Modsætning til det heftig bevægede 2. Kor., som dog kun var forfattet et Par Maanedre før. Det ligger da nær at antage, at denne store Forskel i alt Fald delvis hænger sammen med en tilsvarende Ændring i Paulus' Sindsstemning. Men har Besøget i Korinth kunnet gøre den Virkning, kan det kun skyldes, at Menigheden

her nu helt havde frigjort sig fra den judaistiske Indflydelse, der havde været ham en Kilde til saa megen Sjælekal.

Endelig maa vi lægge Mærke til 2. Kor. 10, 15-16. Der siger Paulus, at han ganske vist ønskede at udstrække sin Virksomhed til Landene Vest for Grækenland, men at Forudsætningen for, at han turde gore dette Skridt, var, at Korinthiernes Tros-liv vandt frem til større Modenhed. Nu ser vi imidlertid, at da han skriver Romerbrevet, er han bestemt paa at drage til Rom og Spanien (Rom. 15, 22, 24, 28), og den Slutning paanøder sig da, at der virkelig maa være indtraadt en betydningsfuld Fremgang i det aandelige Liv i Korinth. Ja, det er endda mere end en Slutning. For Paulus siger udtrykkelig i Rom. 15, 23, at han »ikke mere har Rum i disse Egne (ἵ: Akaja)«, og hermed kan han kun mene, at han har naaet saadan et Resultat, at der ikke længere her er Brug for hans Gerning; Menigheden kan nu staa paa egne Ben.

Alt peger saaledes hen paa, at 2. Kor. har gjort den rette Virkning, saa Judaisternes Rolle har været udspillet og Tillidsforholdet mellem Apostelen og Menigheden er blevet fuldstændig genoprettet.

Siden hen laa der heller ikke for Korinthierne nogen Skygge over Paulus' Navn. Kun lidt over en Menneskealder senere faar vi gennem Clemens Romanus' Brev et levende Indtryk af, i hvilken Glans hans Personlighed og Apostelgerning stod for dem. Den romerske Menighed er øjensynlig vis paa at finde fuld Samstemning i Korinth, naar den sidestiller Paulus og Peter som »de gode Apostle«, naar den beundrende opregner Hedningeapostelens mange Lidelser og priser hans vældige Daad som Missionær, og naar den sammenfatter Mindet om hans Livsførelse i de Ord: »Han blev et mægtigt Forbillede paa Udholdenhed« (1. Clem. 5, 3-7; 47, 1-4).

§ 5.

AFFATTELSESTIDEN FOR 2. KOR.

Naar man skal prøve paa at bestemme Tiden for et af de paulinske Breve, vil det være rimeligt at søge et Holdepunkt i den berømte *Indskrift fra Delfi*, der blev funden i Slutningen af forrige Aarhundrede og i 1905 offentliggjort af den franske Forsker Bourguet¹⁾.

Indskriftens Betydning for de nytestamentlige Undersøgelser ligger i, at den nævner Prokonsulen Gallios Navn og derved giver et Mødepunkt mellem Profanhistorien og Paulus' Livshistorie, idet Gallio omtales i Ap. G. 18, 12 flg. Man var da ogsaa hurtig klar over, at det var et meget betydningsfuldt Fund, der her var gjort, og maaske har man endda nærmest været tilbøjelig til at overdrive Værdien af det for Tidsfæstelsen af Begivenhederne i Apostelens Liv.

Vi vil nu gengive Indskriften. Den er kun bevaret i Brudstykker; men vi indsætter i Parentes de Tilføjelser, hvorved man har søgt at gætte sig tilbage til den oprindelige Ordlyd²⁾.

Τιβέριος Κλαύδιος Καῖσαρ Σεβαστός Γερμανικός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας (τὸ ιβ'³⁾), αὐτοκρατορ τὸ κς', πατὴρ πατριδ[ος, ἑπατος τὸ ε', τιμητῆς, Δελφῶν τῇ πόλει χαίρειν]. Πάλλ[αι μὲν] τῇ πόλει τῶν Δελφῶν πρόθ[υμο]ς ἐγενόμην καὶ εἴνονς ἐξ ἀρχῆς, ἀεὶ δ' ἐτίθει[σα τῇ]ν θρησκείαν τῶν Ἀπολλωνίου τοῦ Πυθίου· ὅσα δὲ νῦν λέγεται καὶ [πολ]ειτῶν ἔρι[δες ἐ]κείναι, ὧν μνήμην πεποιήται Λεύκιος Ιούλιος Γαλλίων, ὁ φίλος μου καὶ ἀνθύπατος [τῆς Αχαΐας], ἔτι ἔξειν τὸν προ[ότερο]ν διορισμόν]

Oversættelse: »Tiberius Claudius Cæsar Augustus Germanicus, pontifex maximus, Indehaver af Magten som Folketribun for tolvte (el. ellerte) Gang, Imperator for seks og tyvende Gang, Fædreland-

¹⁾ De rebus Delphicis imperatoriae ætatis, Montpellier 1905, S. 63 flg.

²⁾ Efter Th. Zahn, Die Apostelgeschichte II, 1921, S. 867—68.

³⁾ Eller ια'.

dets Fader, Konsul for femte Gang, Censor, hilser Byen Delfi. Fra gammel Tid af har jeg været Byen Delfi gunstig og velsindet fra første Færd, og jeg har altid beskyttet (el. overholdt) Dyrkelsen af den pythiske Apollo. Men alt det, man nu fortæller, og disse Stridigheder blandt Borgerne, som Lucius Junius Gallio, min Ven og Prokonsul i Akaja, har omtalt, det skal blive ved den tidligere Bestemmelse»

Naar man ser, hvor meget der har maattet indskydes, føler man naturligvis, at der hviler et vist Præg af Usikkerhed over det hele.

Men der er dog meget, som staar fast. Først det, at Gallio nævnes som Prokonsul (πατο; maa uden Tvivl udvides til ἀνθύπατος), og at vi, da Brevet er rettet til Delfi, rolig kan tilføje »i Akaja«. Dernæst, at det er skrevet af den romerske Kejser, som ikke kan være nogen anden end Claudius. Og endelig Talangivelsen τὸ ζς' (εἰκοστὸν ἔκτον), som ikke kan sigte til andet end Claudius' 26. Akklamation som Imperator (αὐτοκρατόρ).

Grundlaget for Tilføjelserne findes for øvrigt i andre kejserlige Skrivelser, hvori vi bl. a. har Claudius' Titulatur. Rent eksempelvis nævner vi et Par fra Josefus' Arkæologi: Τιβέριος Κλαύδιος Καῖσαρ Σεβαστὸς Γερμανικὸς, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημοκρατικῆς ἐξουσίας κτλ. (19, 5, 2) og: Κλαύδιος Καῖσαρ Γερμανικὸς, δημοκρατικῆς ἐξουσίας τὸ πέμπτον, ἕπατος ἀποδεδειγμένος τὸ τέταρτον, αὐτοκράτωρ τὸ δέκατον, πατὴρ πατριδος, Ἱεροσολυμιτῶν ἄρχονσι, βουλῇ, δήμῳ, Ἰουδαίων παντὶ ἔθνει χαίρειν (20, 1, 2).

For at udnytte det Kejserbrev, som er blevet foreviget i Delfi-Indskriften, maa vi gaa ud fra Omtalen af Claudius' 26. Akklamation som Imperator. Det var efter Sejre over Rigets Fjender, at Kejseren hædredes med saadan en Hyldest, og vi ved, at Claudius naaede 27 Akklamationer. Den sidste forelaa inden den 1. August 52, hvad vi ser af en Indskrift i Rom. Altsaa maa Brevet til Delfi være skrevet før denne Dato.

Men hvordan skal vi finde det Tidspunkt, *efter* hvilket Brevet er skrevet?

Hertil faar vi Hjælp ved at lægge Mærke til Claudius' Værdighed som Folketribun (*δημαρχικὴ ἐξουσία*), der jo ogsaa horer med til hans Titulatur. Tribunastillingen fik han nemlig fornyet hvert Aar, og hans Tribunaar regnes fra hans Regeringstiltrædelse, d. v. s. fra den 25. Januar 41, saa vi har herigennem en fortløbende Tidsregning, hvorefter vi kan fastsætte Tiden for de forskellige Imperator-Hyldninger.

Nu ved vi, at den 22., 23. og 24. af disse faldt i Claudius' 11. Tribunaar, altsaa i Aaret forud for den 25. Januar 52. Paa den anden Side har vi Vished for, at den 27. Akklamation horer det 12. Tribunaar til. For vi har en lilleasiatisk Indskrift, hvor det hedder: *Τιβέριον Κλαύδιον Καίσαρα Γερμανικόν, αὐτοκρατορα, θεόν, Σεβαστόν, ἀρχιερέα μέγιστον, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δωδέκατον, ἔπατον τὸ πέμπτον, αὐτοκρατορα τὸ εἰκοστόν καὶ ἕκτον* — altsaa »Imperator for 26. Gang« endnu i det 12. Tribunaar.

Den 25. og 26. Akklamation kan saa være sket allerede i det 11. Tribunaar, og i saa Fald maa det have været ret sent paa Aaret, fordi der i Forvejen var 3 Akklamationer, men dog før Vinteren, der jo ikke var Tiden til at gore Felttog og vinde Sejre. Noget sandsynligere er det vel nok — for at undgaa saa mange Akklamationer i eet Aar — at henlægge i alt Fald den 26., som jo her interesserer os, til det 12. Tribunaar, altsaa efter 25. Januar 52. Men det er sikkert klogest at være varsom og regne med begge Muligheder.

Det vil da med andre Ord sige, at det tidligste Tidspunkt for Affattelsen af Claudius' Brev til Delfi bliver Efteraaret 51. Mellem denne Grænse til den ene Side og Udgangen af Juli Maaned 52 til den anden Side maa vi sætte det.

Paa den Tid har Gallio altsaa været Prokonsul i Akaja, og for hans Domstol har Paulus jo ifølge Ap. G. 18, 12 flg. været

stillet under sit første Ophold i Korinth. Man maa altsaa herudfra saa nogenlunde kunne beregne, naar dette Ophold har fundet Sted.

Desværre viser det sig imidlertid, at naar man vil ud over det rent omtrentlige, stoder man paa store Vanskeligheder.

For det første er Forstaaelsen af Tidsangivelserne i Ap. G. 18 ikke sikker.

Nogle har opfattet Meningen saadan, at forst havde Paulus virket halvandet Aar i Korinth (V. 11); derpaa kom Gallio der-til (V. 12), og straks efter gjorde saa Jøderne et Forsøg paa at faa den nye Prokonsul til at gaa i Tøjet og skride ind mod Apostelen; det slog imidlertid fejl, og Paulus tilbragte endnu et Stykke Tid i Korinth (*ἡμεῖς ἐκαθά*, V. 18). Efter dette vilde man kun behøve at kunne fastslaa Tidspunktet for Gallios Embedstiltrædelse for saa at kunne sige om Paulus' Ophold i Korinth: halvandet Aar forud herfor og en Tid bagefter.

Det er heller ikke umuligt, at Lukas kan have *ment* det saadan. Men ligefrem *sagt* det har han ikke, og der er derfor mindst lige saa stor Sandsynlighed for en helt anden Opfattelse. Det halvandet Aar i V. 11 kan nemlig forstaaes som en Angivelse af hele den Tid, hvori Paulus virkede i Korinth, saadan at *ἡμεῖς ἐκαθά* i V. 18 kun betegner den sidste Del deraf, som laa efter Optrinet med Gallio. Dette Optrin falder saa nemlig inden for det halvandet Aar, aabenbart dog henimod Slutningen. Det er jo ikke nogen meget bestemt Tidsansættelse. Men endnu mere ubestemt bliver det dog, naar vi kommer til Spørgsmaalet om, hvornaar Optrinet falder inden for Gallios Prokonsulat. For man maa lægge Mærke til, at der i V. 12 ikke staar: »*Da Gallio var bleven Prokonsul over Akaja (ἀθηνάτων γενομένου)*, stod Jøderne endrægtigt op imod Paulus og førte ham for Domstolen«. Det vilde have indeholdt, at det var kort efter Gallios Tiltrædelse. Men der staar: *Γαλλίωνος ἀθηνάτων ὄντος* ο: »*medens Gallio var Prokonsul*«, hvori der ikke ligger andet end, at det

fandt Sted engang i det Tidsrum, lige saa godt i Midten eller Slutningen som i Begyndelsen.

Tidspunktet for Mødet mellem Paulus og Gallio er med andre Ord saa temmelig usikkert i Forhold til Apostelens Ophold i Korinth og aldeles usikkert i Forhold til Gallios Embedstid i Akaja.

Men dernæst er det ogsaa vanskeligt at naa til en virkelig Bestemmelse af Gallios Embedstid.

Prokonsulerne blev ved Lodkastning beskikket af Senatet for et Aar. Tidspunktet for Tiltrædelsen har vekslet noget. Under Tiberius krævedes det, at de skulde forlade Rom og Italien inden den 1. Juni for at begive sig til deres Provinser¹⁾; men dette Paabud var blevet ændret og skærpet af Claudius, der i Aaret 42 kundgjorde, at Afrejsen skulde ske for 1. April²⁾. Det har dog aabenbart faldet Claudius svært at faa Paabudet efterlevet; for Aaret efter horer vi igen, at Provins-Statholderne blev gaaende for længe i Hovedstaden, og at Kejseren nu befalede, at de skulde tiltræde Rejsen for den 15. April³⁾. Om den kejserlige Forordning saa i denne mildnede Skikkelse er bleven overholdt, er vel ikke til at sige; men det er dog sandsynligt, og i alt Fald ser vi, at det under Claudius var om Foraaet, at Prokonsulernes Embedstid begyndte. En Prokonsul i Akaja, der jo ikke havde særlig langt at rejse, maatte da sikkert kunne naa Korinth og overtage sit Embede i første Halv-

¹⁾ Cassius Dio 57, 14, 5: »Og eftersom mange af dem, der fik Provinserne tildelt ved Lodkastning, tovede længe baade i Rom og i det øvrige Italien, saa deres Forgængere i Styrelsen maatte vente ud over den rette Tid, befalede han dem at bryde op inden den 1. Juni«.

²⁾ Cassius Dio 60, 11, 6: »[Claudius] bekendtgjorde ogsaa dette, at de Stattholdere, som var valgt ved Lodkastning, skulde bryde op før den 1. April; de ventede nemlig længe i Hovedstaden«.

³⁾ Cassius Dio 60, 17, 3: »Endvidere kundgjorde [Claudius] for de Stattholdere, som var valgt ved Lodkastning, og som stadig ogsaa dengang var sendrægtige til at bryde op fra Hovedstaden, at de skulde drage bort før Midten af April«.

del af Maj, selv om han ikke var blandt de mest nøjeregnende med at efterkomme Kejserens Bud¹⁾).

Men i hvilket Aar er saa Gallio tiltraadt? Brevet til Delfi er jo skrevet for 1. August 52. Det kunde altsaa f. Eks. være skrevet omkring 1. Juli, og den sidste Halvdel af Maj tillige med Juni maatte i og for sig være nok til, at Gallio kunde faa sat sig ind i Stridighederne i Delfi og faa sendt Kejseren den Indberetning, som nævnes i Brevet. Der er altsaa ingen-ting i Vejen for, at Gallios Prokonsulat kan være begyndt i Maj 52 og have været til samme Tid Aaret efter.

Paa den anden Side saa vi, at Brevet ogsaa kunde henlægges saa tidligt som til Efteraaret 51, og dersom man tænker sig dette — eller blot Foraaret 52 —, saa maa Gallios Embedstid være begyndt i 51 og sluttet i 52.

Vi faar paa den Maade et Spillerum paa 2 Aar: fra Maj 51 til Maj 53.

Dersom vi nu tænker os, at Gallio er tiltraadt i Foraaret 51, at hans Møde med Paulus indtraf ved Begyndelsen af hans Embedstid, og at Apostelen dengang havde været halvandet Aar i Korinth, kommer vi til det Resultat, at Paulus maa være kommen dertil i Efteraaret 49, og naar vi skal have Plads til

¹⁾ Det forekommer mig mærkeligt, at O. Moe (Apostelen Paulus, 1923, S. 14) saa let kan skyde Th. Zahns Fremstilling (Die Apostelgeschichte II, 1921, S. 655) til Side paa Grund af en Bemærkning i Th. Mommsens Römisches Staatsrecht (II, 1, 1887, S. 256). Mommsen er tilbøjelig til at antage, at der har været en bestemt fælles Dato for alle de nye Prokonsulers Overtagelse af Styrelsen i deres Provinser, og han nævner 1. Juli som »sandsynlig«. Men hermed er der jo dog langt fra afsagt nogen Højesteretsdom. Dels giver Monum-sen det ikke selv ud for mere end en Formodning; dels synes hans Begrun-delse svag. Naturligvis skal man udtale sig med Varsomhed om disse Ting, naar man ikke er klassisk Filolog. Men Zahn synes unægtelig at staa adskil-ligt stærkere, naar han hævder, at da de kejserlige Bestemmelser om Afrejse-tiden var ens for alle Statholdere, maa selve Tiltrædelsen i de forskellige Provinser være sket til forskellig Tid og i en saa nærliggende Provins som Akaja langt tidligere end 1. Juli.

de omtalte ἡμέραι ἱεραὶ fra Ap. G. 18, 18, kan vi vel regne med, at han har forladt Byen sidst paa Sommeren 51.

Men vi kan lige saa godt gaa ud fra den anden Opfattelse af Ap. G. 18 og saa f. Eks. tænke os, at Modet mellem Paulus og Gallio skete ved Slutningen af dennes Prokonsulat, og at Paulus dengang kun havde været et Aarstid i Korinth — ἡμέραι ἱεραὶ kan nok betegne et halvt Aar. Hvis vi saa yderligere antager, at Gallio først forlod Akaja i Foraaret 53, saa faar vi Foraaret 52 som Tiden for Paulus' Komme til Korinth og Efteraaret 53 — blot ikke for sent af Hensyn til Sorejsen til Syrien — som Tiden for hans Opbrud derfra.

Mellem disse to Muligheder kan der naturligvis igen ligge andre. Men vi kan i Virkeligheden udstrække Mulighedsområdet videre. Vi ved nemlig, at Kejser Claudius i visse Tilfælde har ladet en Prokonsul sidde i Embedet gennem 2 Aar. Det ser vi af en Bemærkning hos Cassius Dio (60, 25, 6): καὶ τοὶ καὶ ἐπὶ δύο ἔτη τινὰς ἐὼν αὐτῶν ἄρχων.

Th. Zahn¹⁾ mener rigtignok, at man helt kan se bort fra den Mulighed, at Gallios Prokonsulat kunde have været toaarigt. Det er »en Antagelse, som ikke kan bevises ved noget«. Og han finder det yderst tvivlsomt, om Stedet hos Dio overhovedet taler om Prokonsuler. Romerriget havde jo to Slags Provinser: Senatsprovinserne, der styredes af Prokonsuler, som blev udtaget ved Lodtrækning blandt de Senatorer, der stod for Tur, og Kejserprovinserne, som Kejseren lod styre ved sine Legater (Proprætorer), og nu mener Zahn, at det er disse sidste, Dio her taler om. »Det drejer sig om de ἄρχοντες τινος ἔθνους, som Kejseren skulde udnævne; men Akaja havde Claudius allerede i Aaret 44 overladt til Senatet«.

Denne Opfattelse er imidlertid uholdbar. Stedet lyder i sin Helhed saadan: Καὶ οὗτοι γὰρ ἀκριβῶς ἐκάτερον αὐτῶν ἐφύλαττεν ὥστε μηδὲ παρερρεῖσάν τι ἐπιτρέψαι ἐξ ἡγεμονίᾳ ἐνθὺς ἔθνους ἐπιμήλλουσιν οἱ κληροῦσθαι. καὶ τοὶ καὶ ἐπὶ δύο ἔτη τινὰς ἐὼν αὐτῶν ἄρχων, αἰρετούς τε ἔστιν οὗς πέμπων. Lige forud har Dio fortalt, at Claudius forbød de fratrædende Provinsstyrere to Ting, nemlig for det første straks at overtage et nyt Embede og for det andet at holde sig borte fra Rom; i begge Tilfælde blev det nemlig ugorligt at drage dem til Ansvar for deres Embedsførelse. Saa er det, han fortsætter: »Og saa om-

¹⁾ Anf. Skr., S. 656.

hyggeligt afværgede [Claudius] nu hver af de to [Muligheder], at han ikke engang tillod nogen efter at have været Bisidder [hos en Provinsstyrer] straks at trække Lod om Styrelsen af en Provins, naar den kunde tilfalde ham, skønt han [o: Kejseren] tillod, at nogle styrede dem [o: Provinserne] i 2 Aar, og undertiden udsendte Folk, han selv havde valgt*. Altsaa ogsaa de, der kun havde været Bisiddere i Styret af en Provins, skulde indtil videre holdes tilbage i Rom, for at der om ønskeligt kunde rejses retslig Undersøgelse af deres Embedsforelse, og de maatte folgelig ikke straks blive ansat som Provinsstyrere.

At der nu her er Tale om Senatsprovinser og Embedet som Prokonsul, fremgaar dels af Omtalen af Lodtrækning (*κλήροδοθαι*), der jo netop var den særlige Beskikkelsesmaade ved dette Embede, dels af det, der siges om en Forlængelse af Regeringsmagten til 2 Aar. Dette vilde nemlig slet ikke give Mening ved de kejserlige Provinser, hvis Styrere udnævntes paa ubestemt Tid, hvorimod det passer godt ved Senatsprovinserne med deres normalt etaarige Prokonsulat.

Meningen af Stedet er altsaa, at Claudius, der jo som Kejser var den egentlige Magthaver, vaagede over en forsvarlig Forvaltning af Senatsprovinserne, skønt han i to Henseender afveg fra Reglerne, nemlig ved at lade nogle Prokonsuler sidde i 2 Aar og ved undertiden selv at udnævne dem¹⁾.

Men naar vi da ved, at Claudius af og til har forlænget Prokonsulatet til den dobbelte Tid, saa er det jo ganske uberettiget, at Zahn paa Forhaand vil udelukke den Mulighed, at dette kunde være sket med Gallio.

Men dermed bliver Mulighedsomraadet for Gallios Embedstid — og for Paulus' Ophold i Korinth — forøget med et Aar til hver Side: Gallio kan være tiltraadt allerede i 50, og han kan have siddet i Embedet saa sent som 54.

Naar vi altsaa skal gøre op, hvad vi kan sige *med Sikkerhed*, bliver Udhyttet unægtelig magert, og det maa betegnes som en Selvsukkelfelse, naar man har ment i Delfi-Indskriften at have et kronologisk Udgangspunkt, der i Værdi skulde være væsensforskelligt fra dem, man tidligere har arbejdet med. Vi er tværtimod her som ved de tidligere henvist til at anstille Sandsynlighedsberegninger, naar vi vil prøve paa at arbejde os længere frem.

¹⁾ Jeg bringer Professor W. Norvin min bedste Tak for den Hjælp, han har ydet mig ved Tydningen af dette vanskelige Sted hos Cassius Dio.

Under en *Sandsynlighedsberegning* maa man naturligvis se bort fra alt, hvad der kan kaldes Undtagelsestilfælde, og da et toaarigt Prokonsulat jo hører hertil, saa vil det ved saadan et Beregningsforsøg være at udelukke.

Der kan ogsaa gores Indvendinger imod Antagelsen af, at Gallios Embedstid er begyndt i 52. Det er nemlig ikke særlig rimeligt, at Claudius har skrevet Brevet til Delfi i Tiden nær ind mod August. Man maa huske, at det, vi ved, er, at hans 27. Akklamation som Imperator har fundet Sted *inden* den 1. August 52; og saa at gaa ud fra, at den er sket lige forud — i Juli eller allersidst i Juni —, er vel nok noget dristigt. Men det bliver man jo nødt til, for at der kan blive Tid til Gallios Undersøgelser og Indberetning angaaende Forholdene i Delfi. I det hele taget virker det mindre tillidvækkende, naar Begivenhederne saadan skal presses sammen for overhovedet at kunne naas.

Det hele tegner sig roligere, dersom man tænker sig, at Claudius' Brev er skrevet tidligere paa Aaret 52 eller maaske i Efteraaret 51. Saa er Gallio kommen til Akaja i Foraaret 51, og der bliver ikke noget Jageri, hverken med hans Undersøgelser, hans Indberetning eller Kejserens Brev.

Selvfolgelig ved vi godt, at Virkeligheden ikke saadan lader sig regne ud. Det, man mindst skulde vente, kan jo være indtruffet. Men Sandsynligheden taler altsaa dog for, at Gallio har været Prokonsul fra 51 til 52, og Paulus' Afrejse fra Korinth er da falden i Tiden mellem Sommeren 51 og Efteraaret 52.

Man har forhen plejet at regne med et noget senere Tidspunkt for Paulus' Afrejse, f. Eks. henlagt den til Aar 54, og det viser altsaa, at Fundet i Delfi trækker i Retning af tidligere Tidsansættelser.

Maaske tyder ogsaa Ap. G. 18, 2 i samme Retning. Her fortælles der jo, at Paulus efter sin Ankomst til Korinth traf Akvila, »som nylig (*προσφάτως*) var kommen fra Italien, fordi Claudius havde befalet, at alle Joderne skulde forlade Rom«.

Og hvis man skulde kunne bygge paa Orosius' Meddelelse¹⁾ om, at Claudius udstedte denne Befaling i sit 9. Regeringsaar 5: i Aaret 49, saa maa man jo ikke gerne komme ret langt forbi dette Aar, inden man lader Paulus komme til Korinth, da man ellers kommer i Bekneb med Ordet *προσφάτως*.

Vi har nu set paa det, der taler for tidlige Tidsansættelser. Og herudfra kan man saa prøve paa at regne fremad til 2. Kor. Efter Opbruddet fra Korinth rejser Paulus til Palæstina og videre til Antiokia, hvor han opholder sig en Tid, og derefter drager han gennem Galatien og Frygien til Efesus (Ap. G. 18, 18-23; 19, 1). I Efesus tilbringer han 3 Aar, og dette Ophold slutter han, som vi ovenfor har set, ved Pinsetid (1. Kor. 16, 8). Tænker vi os, at han har forladt Korinth i 51, kunde det efter dette ligge nær at antage, at Efesusopholdet sluttede ved Pinsen 55, og 2. Kor. skulde saa være skrevet i Efteraaret samme Aar. Har han forladt Korinth i 52, faar vi 2. Kor. i Efteraaret 56.

Men Sagen ligger nu i Virkeligheden ikke saa enkelt. Der er nemlig ogsaa Ting i Kilderne, som trækker i Retning af senere Tidsansættelser, i alt Fald for Begivenhederne fra Slutningen af den 3. Missionsrejse og derefter.

Disse Begivenheder fører jo over i *Paulus' Fangenskab i Jerusalem, Kæsarea og Rom*, og hermed er vi atter inde i en af de Sammenknytninger med Profanhistorien, der kan bruges som kronologiske Udgangspunkter.

Snart efter 2. Kor. kom de 3 Vintermaaneder i Grækenland (Ap. G. 20, 2-3), og derefter fulgte Apostelens Rejse til Jerusalem. Han tog fra Filippi lige efter Paaske (Ap. G. 20, 6) og maa antages at have naaet Jerusalem inden Pinse (se især Ap. G. 20, 16). Her kom i Løbet af faa Dage (Ap. G. 21, 18. 26. 27 flg.) de voldsomme Optrin i Tempelforgaarden, som endte med, at han blev Romernes Fange og efter et Par Dages Forløb blev sendt til Kæsarea (Ap. G. 22, 30; 23, 11. 12. 20. 31 flg.).

¹⁾ Adv. paganos 7, 6, 15 (ed. Zangemeister 1889).

Prokuratoren Felix holder ham saa fængslet der lige til sin Afskedigelse 2 Aar efter (Ap. G. 24, 27), og Efterfølgeren Festus sender ham snart efter til Rom. Da Paulus' Fængsling skete ved Pinsetid, maa Prokuratorskiftet altsaa have fundet Sted i Sommeren 2 Aar efter, hvad der ogsaa stemmer godt med, at Paulus allerede omkring ved 1. Oktober er et langt Stykke paa Vej til Rom — vi hører nemlig i Ap. G. 27, 9, at hans Skib kort efter Forsoningsdagen (»Fasten«) ligger ved Kreta.

Men hvad Aar var saa den Sommer, da Festus afløste Felix?

Skulde man gaa videre med den Beregning, vi lige ovenfor opstillede, vilde man faa følgende Resultat: Paulus skrev 2. Kor. i Efteraaret 55 (56); i den følgende Sommer, altsaa 56 (57), begynder hans Fangenskab, og Prokuratorskiftet maa herefter have fundet Sted i Aaret 58 (59).

Men herved er det, at vi ikke kan blive staaende. Allerede Ap. G. 24, 10 synes at pege paa et senere Tidspunkt. Paulus siger her — lige ved Begyndelsen af sit Fangenskab i Kæsarea —, at Felix »i mange Aar har været Dommer for dette Folk«, og skal Udtrykket »i mange Aar« forstaas paa naturlig Maade, kan det ikke godt betyde mindre end 5, snarere mere. Det gælder saa om at finde, hvornaar Felix er bleven ansat, og efter Josefus¹⁾ staar det fast, at det har været allersidst i Claudius' Regeringstid (41—54). Man kan se, at Ansættelsen har staaet i Sammenhæng med nogle Forleninger, som Claudius gav Agrippa i Aaret 53. Den maa have været saa nogenlunde samtidig med disse Forleninger, enten lidt for eller lidt efter.

Særlig er der et Stykke i Josefus' Arkæologi, som her faar Betydning, nemlig et Udsnit af 20, 7, 1-2. Det maa dog bemærkes, at Teksten er usikker paa det afgørende Punkt, idet der er Tvivl om, hvorvidt man i sidste Punktum af Stykket skal læse *ἐπετρόπευε* eller *ἐπετρόπευσε*. Niese foretrækker den første Læsemaade, Naber i sin lidt senere Udgave den anden. Vi anser det for rimeligst at følge Naber, fordi man ud fra Sammenhængen vanskelig kan tænke sig, at *ἐπετρόπευε* (den lettere Læsemaade) er blevet ændret til *ἐπετρό-*

¹⁾ Jød. Krig 2, 12, 8; Arkæologi 20, 7, 1; 20, 8, 1.

πενσε, medens det omvendte nemt kan tænkes. Stykket lyder da saadan: Πέμ-
πει δὲ καὶ Κλαύδιος Φήλικα Πάλλαντος ἀδελφὸν τῶν κατὰ τὴν Ἰουδαίαν προ-
στιγόμενον πραγμάτων. Τῆς δὲ ἀρχῆς δωδέκατον ἔτος ἦδη πεπληρωκὸς δορεῖ-
ται τὸν Ἀγρίππαν τῇ Φιλίππου τετραρχίᾳ καὶ Βαταναίᾳ, προσθεῖς αὐτῷ τὴν
Τραχωνίτην σὺν Ἀβίλᾳ Λαβὼν δὲ τὴν δωρεὰν παρὰ τοῦ Καίσαρος Ἀγρίπ-
πας ἐκδίδωσι πρὸς γάμον Ἀΐλιζῳ τῷ Ἑμέσων βασιλεῖ, περιτέμνεσθαι θελή-
σαντι, Λουσίλλαν τὴν ἀδελφὴν Διαλύονται δὲ τῇ Λουσίλλῃ πρὸς τὸν
Ἀΐλιζον οἱ γάμοι μετ' οὐ πολλὸν χρόνον τοιαύτης ἐμπεσούσης αἰτίας καθ' ὃν
καιρὸν τῆς Ἰουδαίας ἐπετρόπενσε Φῆλιξ, θεασάμενος ταύτην . . λαμβάνει τῆς
γυναικὸς ἐπιθυμίαν: »Og Claudius sender ogsaa Pallas' Broder Felix til at
forestaa Statsanliggende i Judæa. Og efter at have tilendebragt det tolvte
Aar af sin Regering (: i Aar 53) sætter han Agrippa over Filips Tetrarki
(Luk. 3, 1) og Batanæa og gav ham oven i Kobet Trakonitis tillige med Abila
. Og efter at have modtaget Gaven fra Kejseren giver Agrippa Kong
Azizus af Emesa, der vilde lade sig omskære, sin Søster Drusilla (Ap. G. 24,
24) til Ægte Men Drusillas Ægteskab med Azizus bliver opløst ikke
lang Tid efter, da følgende Aarsag var indtraadt: Paa det Tidspunkt, da
Felix blev Statholder (ἐπετρόπενσε, Aorist) i Judæa, fatter han efter at have
betragtet hende Attraa til Kvinden«, hvorefter det fortælles, at han lokker
Drusilla bort fra hendes Mand og selv tager hende til Hustru.

Straks, naar man læser Stykket, tænker man, at Felix' Ansættelse, fordi den
nævnes først, maa være sket lige for Forleningen til Agrippa, altsaa vel ogsaa
i 53 eller maaske i 52. Men naar man fordyber sig mere i Teksten, finder
man det sandsynligere, at der med Sætningen τῆς δὲ ἀρχῆς δωδέκατον ἔτος ἦδη
πεπληρωκὸς δορεῖται κτλ. gribes tilbage til noget, der ligger forud for Felix'
Ansættelse. Denne er saa kun nævnet først, fordi den danner Afslutningen paa
en Række Regeringshandlinger af Claudius, som lige har været opregnet i
det foregaaende, og maaske fordi den danner Forudsætningen for det, der
skal fortælles om Drusillas Ægteskabsbrud¹⁾. Sagen er nemlig den, at For-
tællingen om, hvordan Felix forlækker Drusilla, indledes med Ordene καθ'
ὃν καιρὸν Ἰουδαίας ἐπετρόπενσε Φῆλιξ, og heri synes jo uægtelig at ligge,
at hun allerede var gift med Azizus, dengang Felix tiltraadte (»paa det Tids-
punkt, da han blev Statholder i Judæa, fik han hende at se og fattede At-

¹⁾ Man kan heller ikke værgе sig mod det Indtryk, at der med Tidsbe-
stemmelsen τῆς δὲ ἀρχῆς δωδέκατον ἔτος κτλ. begynder noget nyt i Fortællin-
gen: Nu gaas der over til Agrippas og hans Families Forhold. — I øvrigt
har vi lidt længere henne i Arkæologien (20, 9, 1) noget ganske lignende som
her, idet det, som dér fortælles i det første Punktum (Neros Udsendelse af
Albinus), aabenbart er sket senere end det, der fortælles i det andet (Ananus'
Udnævnelse til Ypperstepræst).

traa til hende*). Begivenhedernes Rækkefølge bliver da: Forleningerne til Agrippa (53) — Drusillas Bryllup med Azizus — Felix' Tiltrædelse. Og er denne Forstaaelse rigtig, maa Felix' Tiltrædelse enten sættes senere paa Aaret 53 eller maaske henlægges til 54, hvor der er Tid nok til den inden Claudius' Død, der først indtraf i Oktober¹).

Altsaa: Der er Mulighed for, at Felix' Embedstid kan være begyndt allerede i 52, hvortil saa mindst 5 Aar skal lægges for at naa Begyndelsen af Paulus' Fangenskab — tidligst 57 —. og Prokuratorskiftet bliver saa tidligst i 59. Det vilde jo kunne forenes med den seneste Ansættelse i vor Beregning ud fra Delfi-Indskriften. Men der er dog større Sandsynlighed for at opstille følgende Tal: Felix' Tiltrædelse 53 eller 54. Paulus' Fængsling 58 eller 59, Prokuratorskiftet 60 eller 61. I hvert Fald føres vi her i sen Retning.

Men langt mere vejer dog et Sted i *Josefus' Liv* (Kap. 3) til Gunst for den senere Tidsansættelse.

For at vurdere Stedet maa man vide, at Josefus var født i Tiden mellem September 37 og Marts 38²). Han fortæller da, at han »efter sit 26. Aar« gjorde en Rejse til Rom, hvad der sikkert vil sige, at det var i Foraaret 64: man gjorde jo ikke Sorejser om Vinteren. Anledningen var, at Felix havde ladet nogle af hans Venner blandt Jerusalems Præsteskab fængsle og sende til Rom. Det, der blev lagt dem til Last, var i Virkeligheden betydningsløst: men Felix havde alligevel villet, at de skulde »staa til Regnskab for Kejseren« (λόγον ἐπέχουσθαι τῷ Καίσαρι), hvad der jo dengang kunde være farligt nok, selv for

¹) Skal Josefus forstaaes paa denne Maade, fremkommer der en Modsætning til Tacitus (Annaler 12, 54). Han henfører nemlig Afsættelsen af Felix' Forgænger Cumanus til Aar 52, og herefter skulde man sætte Felix' Tiltrædelse til samme Aar. Man kan imidlertid næppe tillægge dette nogen Betydning. For *hele* Tacitus' Fremstilling af Begivenhederne i Judæa paa dette Tidspunkt er i Modsigelse med Josefus. Og det maa vistnok antages, at det er Josefus, som her er den bedst underrettede (E. Schürer, Geschichte des jüd. Volkes, 3. Aufl., I, 1901, S. 571; Th. Zahn, Einleitung in das Neue Testament, 3. Aufl., II, 1907, S. 648).

²) Ifølge »Liv« 1 og Arkæologi 20, 11, 2.

uskyldige Folk. For at hjælpe disse Venner var det saa, at Josefus gjorde den lange Rejse, og det lykkedes ham virkelig at faa dem fri, idet han gennem en højt begunstiget jødisk Skuespiller fik Adgang til Poppæa Sabina, der igen paavirkede Nero.

Men naar disse Præster endnu i Aaret 64 sad i Varetægtsfængsel i Rom, uden at det var kommet til en Afgørelse med deres Sag, saa er der dog vel en Grænse for, hvor længe det kan have været siden, at Felix sendte dem derover. Vi vilde jo afgjort være inde paa det usandsynlige, dersom vi skulde tænke os, at Felix' Embedstid var forbi i 58 eller 59, saa de havde siddet i mindst 5—6 Aar. Saa vilde Paulus' 2 Aar i Rom i alt Fald blive til det rene Ingenting. For hvert Aar, der lægges til, bliver det ogsaa mere uforstaaeligt, at Josefus, som havde saa stærk Medfølelse med dem, ikke mæler et Ord om nogen lang Fængselstid. Og hvorfor skulde han dog have ladet saa umaadelig lang Tid gaa hen, inden han gjorde sit Forsøg paa at redde dem?

Jo længere vi derfor kan komme ned i Tiden med Prokuratorskiftet, des mere har vi Sandsynligheden paa vor Side.

Længere ned end til Aaret 61 lader det sig dog nu ikke gøre at gaa. Det synes nemlig at kunne fastslaas, at Festus døde i Forsommeren 62¹⁾, og mindre end et Aarstid kan han ikke have været ved Styret. Paa hans Tid var det nemlig, at Kong Agrippa paa sit Slot i Jerusalem lod opføre en høj Udsigtsbygning, hvorfra man kunde se alt det, der foregik i den indre Del af Helligdommen, hvad Jøderne besvarede med at rejse en Mur, der lukkede for dette Indblik. Festus holdt med Agrippa, men gav dog Jøderne Lov til at sende et Gesandtskab til Rom for at forelægge Sagen for Kejseren, og Nero gav Jøderne Medhold. Efterretningen herom naaede Jerusalem inden Festus'

¹⁾ Hans Efterfølger Albinus var i dette Aar til Stede i Jerusalem under Løvsalsfesten (Josefus, Jød. Krig 6, 5, 3), og denne Løvsalsfest er sikkert den samme som den Højtid, der fandt Sted lige efter Albinus' Tiltrædelse (Arkæologien 20, 9, 3; jfr. 20, 9, 1-2). Festus var død omtrent et Fjerdingaar, før Albinus kom.

Død¹⁾. Men slige Byggeforetagender kræver jo Tid og ikke mindre Romerrejsen, der endda slet ikke kunde gores om Vinteren. Og da Festus, som vi ved, tiltraadte om Sommeren, bliver Tiden fra den Sommer til den næste endda knap nok for disse Begivenheder. Mange har derfor hævdet, at 60 vilde passe bedre end 61 for hans Tiltrædelse. Vi mener dog, at der ikke er nogen Umulighed i at holde paa 61, bl. a. i Betragtning af, at det ved de to Byggeforetagender ikke drejede sig om at bygge nyt nede fra Grunden, men kun om at forhoje ældre Mure.

Herefter skulde Paulus' Fangenskab jo være begyndt 59 og 2. Kor. være skrevet i Efteraaret 58. — —

Saa staa vi da med to Sandsynlighedsberegninger, der trækker i hver sin Retning. Hvordan skal vi komme til en Afgørelse?

Ja, man kan jo antage, at en af dem slet ikke har truffet det rette, at en af de Muligheder, som i og for sig var mindre sandsynlige, netop har været Virkeligheden.

Det kan tænkes, at Gallio har siddet som toaarig Prokonsul til ind i Aar 54, saa den sene Tidsansættelse faar Ret. Og det kan vel heller ikke udelukkes, at Josefus' jodiske Præster imod al Rimelighed er blevet holdt i Varetægtsfængslet gennem en lang Aarrække, hvorved Hovedhindringen for den tidlige Tidsansættelse vilde falde bort.

Det naturligste vil imidlertid være at lade begge Beregninger staa ved Magt og søge at forene dem.

Dette kan lade sig gore paa den Maade, at man lader den tidlige Beregning gælde til Afslutningen af den 2. Missionsrejse og den sene Beregning fra Begyndelsen af det treaarige Ophold i Efesus. De Begivenheder, som ligger herimellem, har saa spændt over meget længere Tid, end man skulde tro efter den yderst kortfattede Oversigt i de to Vers Ap. G. 18, 22-23. Der er ikke noget, som taler herimod. Hvad der er sket, har blot ligget uden for det. Lukas har haft Interesse af at fremdrage.

¹⁾ Josefus, Arkæologi 20, 8, 11.

Og baade i Antiokia, i Galatien og i Frygien kan Paulus jo godt have gjort langvarigt Ophold.

Naturligvis maa vi saa for at nærme de to Beregninger mest muligt til hinanden foretrække den seneste af de Ansættelser af Afrejsen fra Korinth, som laa inden for den første Beregning. Og vi kommer paa den Maade til følgende Sandsynligheds-Resultat: Afrejse fra Korinth i Efteraaret 52, Ophold i Efesus fra Foraaret 55 til Foraaret 58, *Affattelse af 2. Kor. i Efteraaret 58*, Fangenskab i Kæsarea fra Forsommeren 59 til Eftersommeren 61¹⁾.

§ 6.

ER 2. KOR. EN ENHED?

Der har været fremsat mangfoldige Forslag om at dele 2. Kor. Men de fleste er rigtignok daarligt begrundede. De hænger gerne sammen med, at man møder med den Forudsætning, at der skal være en fast fremskridende Tankeudvikling, og naar der saa kommer Ujævnheder og Overraskelser, bliver man mistænksom. Det vil med andre Ord sige, at man miskender det typiske Brevpræg, som netop er en Hovedejendommelighed ved dette Skrift. Anden Grund formaar vi i alt Fald ikke at se, naar man f. Eks. vil udskille den store Digression 2, 14—7, 3 som et særligt Brev, eller naar man vil bryde Kap. 8 og Kap. 9 løs fra hinanden og henføre dem til to forskellige Breve.

Kun paa to Steder har man kunnet anføre vægtige Grunde for at anvende Dissekerkniven, nemlig ved Stykket 6, 14—7, 1 og ved Slutningsafsnittet Kap. 10—13.

¹⁾ Der er her ingen Anledning til at komme ind paa Spørgsmaalet om, hvilke Slutninger der kan drages af Josefus' Meddelelse om Pallas' Forbøn for Felix efter dennes Afskedigelse (Arkæologi 20, 8, 9), eller paa Tidsangivelserne i Eusebius' Kronik. Vi mener, at der herfra ikke vil kunne hentes Vaaben mod den Fremstilling, vi har givet, og henviser i øvrigt til Th. Zahn, *Einleitung in das Neue Testament*, 3. Aufl., S. 648 flg., og F. Torm, *anf. Skr.*, S. 201.

Stykket 6, 14—7, 1.

At dette Stykke *ikke oprindelig kan have hørt hjemme i 2. Kor.*, synes indlysende. Rigtignok er der ikke som ved Mark. 16, 9-20 eller Joh. 7, 53—8, 11 tekstkritiske Grunde, som taler for, at vi har med en Interpolation at gøre. Men Stykket staar fuldstændig fremmed inden for Sammenhængen. Apostelen har lige forud udtalt sin inderlige Kærlighed til Menigheden og bedet om dens Genkærlighed (V. 11-13). Saa kommer i V. 14 aldeles uformidlet Opfordringen: »Gaa ikke i Spand sammen med vantro«, efterfulgt af en udførlig Advarsel mod hedensk Besmittelse. Om denne Sag har der ingen Steder været Tale i den forudliggende Del af Brevet, og lige saa lidt forlyder der noget om den i det, som kommer efter¹⁾. Og medens baade det foregaaende og det efterfølgende er stærkt personligt af Indhold og baaret af en varm Følelse, er det mellemliggende Stykke holdt i en retorisk Tone med stor Ordfylde og lange Citater af det gamle Testamente, og Formaningens Indhold er almindeligt og ret svævende uden konkrete Træk fra Menighedens Forhold.

Naturligvis kunde man jo tænke sig, at Paulus var bleven afbrudt efter 6, 13 og siden hen havde været i en anden Stemning og optaget af et andet Emne, da han igen tog fat paa at diktere sit Brev. Men denne Forklaring er alligevel usandsynlig. Saa maatte man i alt Fald antage en lignende Afbrydelse efter 7, 1; for her har vi et lige saa brat Spring i Tanken. Og dette bliver dog alt for kunstigt.

Hertil kommer saa den forbavsende Nojagtighed, hvormed Tanken og Stemningen fra 6, 13 føres videre i 7, 2. Enhver, som ved Læsningen springer Mellemsykket over og læser disse Vers ud i eet, vil have en lignende Følelse som den, der holder de to Stykker af en brækket Stok sammen og ser, at de passer ind i hinanden.

¹⁾ Først i 12, 21 kan man maaske sige, at Sagen strejfes.

Naar altsaa 6, 14—7, 1 sonderriver Sammenhængen¹⁾, medens den falder aldeles naturlig, saa snart det fjærnes, kan der næppe være Tvivl om, at det er et Indskud anden Steds fra.

Der kan, saa vidt vi ser, kun anføres een virkelig Grund herimod, nemlig Vanskeligheden ved at forstaa, hvordan nogen i det hele har kunnet finde paa at skyde dette Stykke ind midt i Brevet paa et Sted, hvor der var Tale om helt andre Ting. Skulde man ligefrem kunne hævde, at det eneste, der kan forklare, at det nu staar der, er, at Paulus selv har sat det der?

Hertil er imidlertid at sige, at der i andre Skrifter *bevislig* findes Indskud, hvis Plads man lige saa lidt kan forklare. Hvem kan f. Eks. paavise, hvad der har givet Anledning til, at Stykket Joh. 7, 53—8, 11 har forvildet sig ind paa det Sted, hvor det nu findes? Og hvorfor skulde der ikke kunne være sket et lige saa lunefuldt Indskud i 2. Kor. som i Johannesevangeliet?

Men gaar vi da ud fra, at vi staar over for et Indskud, hvorfra er det saa hentet? *Er Stykket maaske slet ikke skrevet af Paulus?*

Dette har været hævdet af adskillige. Som Begrundelse kan der først henvises til en hel Række Ord, som ellers aldrig forekommer i de paulinske Breve: *ἐτεροζυγέω, μετοχή, συμφώνησις, Βελλίω, συνκατάθεσις, μολυσμός*. Det er dog næppe berettiget at

¹⁾ F. Torm søger rigtignok at finde en Forbindelse mellem Stykket og det foregaaende. Han mener, at Paulus, idet han bebrejdede sine Læsere deres svigtende Kærlighed til ham (6, 12), »kom til at tænke paa den dybeste Grund hertil, nemlig Læsernes Utilbojelighed til at bryde med de gamle hedenske Venner og Tankegange, hvorfor han har følt Trang til at indflette en Formaning til Brud med disse« (anf. Skr., S. 232). Dette forekommer os dog forfæjlet. Torm anerkender jo selv, at den Mangel paa Kærlighed, som Paulus klager over i 2. Kor., havde sin Grund i, at Korinthierne havde lyttet til *Judaisternes* Bagvadskelser (anf. Skr. S. 228, jfr. 223; 226). Men hermed er da givet, at Ulykken laa i noget, der var saa fjærnt som muligt fra *hedensk* Paa-virkning. — — Hvor stærke Grundene for en Udskillelse er, faar et ganske talende Udtryk deri, at en saa besindig Forsker som *Bachmann*, der i første Udgave af sin Kommentar hævdede Stykket som oprindeligt her, nu har opgivet dette Standpunkt og i anden Udgave (S. 294) erklærer det for »et forvildet Stykke paulinsk Literatur«.

bygge noget herpaa. Tre af disse ἅπαξ λεγόμενα er jo kun brugt for at finde afvekslende Udtryk for eet og samme Begreb: Fællesskab. Til μετοχή har vi det tilsvarende Verbum i 1. Kor. 9, 10, 12; 10, 17, 21, 30, til μύλωνμος i 1. Kor. 8, 7, og det med συμφώνησις beslægtede σύμφωνος findes i 1. Kor. 7, 5; ἐτεροζυγέω gaar tilbage paa ἐτερόζυγος (3. Mos. 19, 19) i LXX, der jo var Paulus' stadige Læsning. Noget mere vejer maaske Βελίαο: men naar vi husker, at Paulus uden for Pastoralbrevene kun to Gange (Ef. 4, 27; 6, 11) bruger et saa almindeligt Navn som διάβολος, kan vi lige saa godt opfatte det som et rent Tilfælde, at Beliar kun findes eet Sted. At Ordet var gængs nok i Dattiden, fremgaar af Pseudepigrapherne, se Jubil. 15, 33; Orac. Sibyll. III, 63; Test. XII Patr. meget hyppig, f. Eks. Ruben 2; Levi 19; Dan 1; jfr. Asc. Jes. 2, 4; 3, 11; 5, 3, 4.

Lige saa lidt beviser den Maade, hvorpaa de gammeltestamentlige Ord anføres. Sandt nok, vi finder ikke her Paulus' almindeligste Vendinger: καθὼς (καθάπερ) γέγραπται, γέγραπται γάρ, λέγει ἡ γραφή. Og det maa indrommes, at det Udtryk, som indleder Citatet i V. 16: καθὼς εἶπεν ὁ θεός, ellers er ukendt i hans Breve. Men naar Gud i Grundstedet (3. Mos. 26, 12) er den talende, hvad mærkeligt skulde der saa være i, at hans Ord indfores paa denne Maade? Paa samme Vis indfores jo dog Menneskers Ord med Μωϋσῆς, Δανιὴδ, Ἡσαΐας λέγει (Rom. 10, 19; 4, 6; 11, 9; 10, 16, 20) eller med καθὼς προείρηκεν Ἡσαΐας (Rom. 9, 29). Og i Virkeligheden har vi det samme om Gud i 2. Kor. 6, 2: λέγει γάρ, hvor vi fra V. 1 maa underforstaa ὁ θεός som Subjekt. De andre Citationsformler i vort Stykke har heller ikke noget paafaldende ved sig: λέγει κύριος (V. 17) findes ogsaa i Rom. 12, 19; 1. Kor. 14, 21, og naar samme Vending lidt efter (V. 18) bruges med Tilføjelsen af det hos Paulus ellers ukendte παντοκράτωρ, er det ganske simpelt en Folge af, at Natans Tale, hvoraf Slutningsordene er taget, i LXX begynder med τὰδε λέγει κύριος παντοκράτωρ (2. Sam. 7, 8, 14).

Men flere Forskere, som er enige i, at der ikke med noget af

det hidtil fremførte er leveret Bevis for, at Paulus ikke er Forfatter til Stykket, hævder med stor Styrke, at i alt Fald eet Udtryk deri afgjort røber sig som upaulinsk, nemlig *μολυσμός σαρκός* (7, 1). De gør gældende, at *σάρξ* — Kødet, Legemsstoffet — efter Apostelens Tankegang i sig selv er den urene Side af Mennesket, Syndens Sæde i vor Natur (Rom. 7, 18). Han kender ikke noget *σάρξ*, hvori der ikke bor *ἁμαρτία*. Derfor staa Kødet altid i fjendtlig Modsætning til Aanden (Rom. 8, 4, 9), saa det hedder, at »Kødet begærer imod Aanden« (Gal. 5, 17). Men forholder det sig saadan, er det utænkeligt, at Paulus skulde kunne tale om »Besmittelse af Kødet«, som om dette i sig selv var noget rent, der kunde tænkes ubesmittet.

Imidlertid er denne Opfattelse af Apostelens Tænkesæt i høj Grad ensidig.

For at indse dette behøver man blot at jævnføre *σάρξ* og *σῶμα*. Vel dækker de to Begreber ikke uden videre hinanden — med *σάρξ* tænkes der i første Linie paa Stoffet, med *σῶμα* paa Organismen. Men de er dog saa nær beslægtede, at de ofte ligefrem træder i Steden for hinanden. Saaledes kan *σῶμα* i Lighed med *σάρξ* bruges om Legemligheden som Sæde for Synden (Rom. 8, 13) og ses da som en frygtelig Fjende, der skal bekæmpes (Rom. 7, 24; 6, 6), — ganske som *σάρξ* i Gal. 5, 24. Og paa sin Side kan *σάρξ* staa i den rent neutrale Betydning, der er saa almindelig for *σῶμα*, saa det uden Spor af ond Bilklang betegner Legemet som det udvortes til Forskel fra Sjælen. Paa denne Maade har vi det i Kol. 2, 5, hvor *τῇ σαρκὶ ἁπείμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι* betyder nøjagtig det samme som *ἀπὸν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι* i 1. Kor. 5, 3; jfr. Fil. 1, 22. 24 ≠ 2. Kor. 5, 6. 8 samt 2. Kor. 4, 10-11.

Nu er der imidlertid en Række Steder, hvor Paulus taler om, at *σῶμα* har Del i Frelsen: Maalet er ikke at faa det aflagt, men at det skal opstaa eller forvandles (1. Kor. 15, 35; Fil. 3, 21); det er den hellige Aands Tempel (1. Kor. 6, 19) og skal derfor staa til Herrens Tjeneste og vogtes for Vanhelligelse

(Rom. 12, 1; 1. Thess. 5, 23; 1. Kor. 7, 34; 6, 13 flg.). Synden hører altsaa ikke naturnødvendig med til σῶμα. Vel er Legemet paa Grund af sin Modtagelighed for syndig Attraa *faktisk* blevet Sydens Sæde og Udgangspunkt; men derfor fastholder Paulus lige fuldt dets ideale Bestemmelse. Men efter den Lighed, vi ellers har fundet i Anvendelsen af σάοξ og σῶμα, taler nu Sand-synligheden for, at Fællesskabet mellem de to Begreber ogsaa udstrækker sig til dette Omraade. Ganske vist kan det ikke nægtes, at σάοξ for Paulus har en grovere Klang end σῶμα og hælder stærkere imod den nedsættende Betydning. Men naar han oftere taler om Kristi »Kød«, viser dette alligevel, at σάοξ kan have Plads inden for et absolut fuldkomment Menneskeliv (Rom. 1, 3; 9, 5; Ef. 2, 15; Kol. 1, 22). Det er sikkert ogsaa Paulus' Mening, at σάοξ fra først af ikke har været urent; for Synden er jo kommen frem, ikke som en Udstømning fra Legemsstoffet, men ved et Fald fra de oprindelig syndfrie Menne-skers Side (Rom. 5, 12). Og endelig fremstilles det som en Virk-ning af Kristi Gerning, at Synden er bleven frakendt al Ret til at bo i Kødet (Rom. 8, 3).

Derfor synes det kun at være fuldstændig rimeligt, at Paulus kunde opfordre til at »rense sig fra al Besmittelse af Kød«. Thi for den Kristne maa den normale Tilstand være, at σάοξ er helligt, hvor meget det end faktisk viser sig som Udgangs-punkt for den syndige Begæren imod Aanden.

Der er saaledes ingen Grund til ud fra 7, 1 at forkaste Paulus' Forfatterskab til Stykket.

Noget mere kunde den Betragtning synes at veje, der stemp-ler selve Indholdet af Stykkets Formaninger som stridende mod Paulus' Anskuelser. Naar det i V. 15 hedder: »Hvad Del har en troende med en vantro?« og i V. 17a: »Gaa ud af deres Midte, og udskil jer«, ser det ud, som om det strider mod, at Paulus anden Steds opfordrer en troende Mand eller Hustru til ikke at skille sig fra sin vantro Ægtefælle (1. Kor. 7, 12 flg.), og mod, at han gaar ud fra, at de Kristne kan have selskabe-

lig Omgang med Hedninger, ja, end ikke kan undgaa alt Samkvem med de mest lastefulde blandt dem: »Ellers maatte de jo gaa ud af Verden« (1. Kor. 10, 27; 5, 10).

Dog er Uoverensstemmelsen vist kun tilsyneladende. For Udtrykkene i 2. Kor. kan meget vel forstaas om en blot aandelig Udsondring fra hedensk Synd, saa meget mere som Ordene i V. 17a ikke er Apostelens egne, men et gammeltestamentligt Citat (Jes. 52, 11). Heller ikke behøver V. 17b: »Rør ikke ved noget urent«, nødvendigvis at opfattes som et Forbud mod urene Spiser, hvad der ganske vist vilde stride mod Rom. 14, 6. 14. 20 flg.: 1. Kor. 10, 23-26; Kol. 2, 16; Tit. 1. 15. Det kan lige saa godt være en Advarsel mod hedensk Væsen i Almindelighed.

Men netop den Ejendommelighed ved Stykket, at det ligger nær at misforstaa det i upaulinsk Retning, giver maaske et Fingerpeg, der viser, hvor vi skal søge dets Oprindelse.

Vi ved jo nemlig, at det allerførste Brev fra Paulus til Korinthierne blev misforstaaet af dem, som om han stillede et langt skarpere Krav om Udsondring fra de hedenske Omgivelser, end han i Virkeligheden gjorde (1. Kor. 5, 9 flg.).

Men er 2. Kor. 6, 14—7, 1 forfattet af Apostelen — som det trods alt er naturligt at antage —, da rejser det Spørgsmaal sig: *Er det ikke et Stykke af hint tabte Brev*, der har forvildet sig hen paa den Plads, hvor det nu staar? Noget sikkert kan ikke siges. For de Ord om »ikke at have Samkvem med utugtige«, som anføres i 1. Kor. 5, 9, findes jo ikke i vort Stykke. Men det kan ikke nægtes, at dette vilde passe godt ind i et Brev med Formaninger af den Art. Og dets Opfordring til Udsondring fra de vantro kunde give en rimelig Forklaring paa, at Spørgsmaalene om blandede Ægteskaber og Nydelse af Offerkod var blevet saa brændende i Menigheden, som vi af 1. Kor. ser, at de var. Dertil kommer, at vi lettest forstaar, at saadan en fremmed Bestanddel kunde blive skudt ind i 2. Kor., naar det dog var et Afsnit af en Skrivelse fra den samme Mand til den samme Kreds.

Slutningsafsnittet Kap. 10—13.

Det kan ikke nægtes, at der kan fremføres ret vægtige Grunde for den Antagelse, at Kap. 10—13 oprindelig ikke er en Del af 2. Kor., men derimod et Brudstykke af et andet paulinsk Brev.

Medens Kap. 1—9 giver os et stærkt Indtryk af Apostelens Glæde over de gode Efterretninger. Titus har bragt ham om Menighedens Tilstand, gaar der gennem Kap. 10—13 en ganske anden Tone. Paulus taler her til Menigheden med en usædvanlig Skarphed og Bitterhed, og han ser paa den med Frygt og Mistillid.

Man behøver f. Eks. blot at sammenligne et Par Udtalelser fra Kap. 7 med en i Kap. 11. Paa det første Sted hedder det: »Jeg har stor Frimodighed over for jer; jeg roser mig meget af jer; jeg er fyldt af Trosten; jeg strømmer over af Glæde: . . . har jeg i noget rost mig af jer for Titus, saa er jeg ikke bleven til Skamme; . . . jeg glæder mig over, at jeg i enhver Henseende kan lide paa jer« (V. 4. 14. 16). Hvor forskelligt lyder ikke Dommen paa det andet Sted: »Jeg frygter for, at ligesom Slangen bedrog Eva ved sin Træskhed, saaledes skal jeres Tanker fordærvs og miste Oprigtigheden over for Kristus« (V. 3).

Situationen synes altsaa at være en helt anden. I Kap. 1—9 er der Tale om *overrundne* Vanskeligheder. Menigheden har angret, og Titus har kunnet melde om Korinthiernes »Længsel, deres Graad, deres Nidkærhed for Paulus«, ja, om »Lydigheden hos dem alle« (7, 7. 15). I Kap. 10—13 synes Vanskelighederne derimod at staa i fuldt Flor, og Apostelen erklærer, at han er »rede til at straffe enhver Ulydighed« (10, 6).

Man har søgt at komme uden om dette ved at tænke sig, at Brevets Affattelse er bleven afbrudt efter Kap. 9, og at Paulus, inden han fik Lejlighed til at fortsætte, har faaet nye Efterretninger fra Korinth, der viste, at Ondet var blusset op igen. Dette kunde ganske vist forklare den forandrede Tone i Slut-

ningsafsnittet; men da er det uforstaaeligt, at han ikke kaserede den første Del, hvis Forudsætninger i saa Fald var bristet. Heller ikke forklares Forskellen ved Antagelsen af, at der tales til to forskellige Partier. For Apostelen henvender sig jo faktisk i begge Afsnit til Menigheden og vilde altsaa have gjort sig skyldig i en aldeles uforsvarlig Uklarhed.

Mange Forskere drager da den Slutning, at 2. Kor. i Virkeligheden bestaar af to Brudstykker, der oprindelig ikke har hørt sammen. Hovedstykket Kap. 1—9 har mistet sin Slutning, og Kap. 10—13 er sidste Afsnit af et tabt Brev.

Spørgsmaalet bliver saa, om Kap. 10—13 skriver sig fra Tiden før eller efter Hovedstykket. Herom har man forhandlet frem og tilbage. Men den eneste virkelig betydningsfulde Hypothese paa dette Omraade er den, som for snart et Par Menneskealdre siden blev fremsat af Hausrath i hans lille Skrift »Der Vier-Capitel-Brief des Paulus an die Korinther«¹⁾. Han hævder, at 10—13 — »Brevet paa de fire Kapitler« — maa være ældre end Hovedstykket, og at *det passer saa fuldstændig til Paulus' Beskrivelse af Mellembrevet, at man maa betragte det som den sidste Del af dette*. Denne Teori er siden bleven optaget og yderligere begrundet af andre, og vi skal nu meddele de vigtigste Argumenter, som kan anføres for den.

Først og fremmest gør man opmærksom paa, at Mellembrevet ifølge 2. Kor. 2, 4 var skrevet i dyb, smertelig Sindsbevægelse. Men enhver maa kunne se, at det netop i udpræget Grad er Tilfældet med Kap. 10—13. Ganske vist er det nærmest Bekymringen og Sorgen over Menigheden, som omtales i 2, 4, medens man i de fire Kapitler tillige mærker, hvor vred Apostelen er. Men 2, 4 forudsætter dog ved nærmere Eftersyn ogsaa, at Korinthierne havde mærket den Harme, der gik gennem Brevet; for naar Paulus fortæller dem, at han havde skrevet det »ud af stor Hjertets Trængsel og Beklemthed under mange Taa-

¹⁾ Heidelberg 1870.

rer«, gør han det just for at vise dem, at det ikke var syndig Vrede og Lyst til at smerte dem, men Kærlighed, der laa bag ved de skarpe Ord. Og naar han i Kap. 7 siger, at han til en Tid angrede at have skrevet Brevet, og omtaler den mægtige Virkning, det havde frembragt, saa faar vi ogsaa derigennem et bestemt Indtryk af den voldsomme Karakter, det maa have haft. — alt i paafaldende Overensstemmelse med det Præg, der hviler over de fire Kapitler.

Dernæst henviser man til 3, 1, hvor Paulus' Spørgsmaal: »Begynder vi *atter* at anbefale os selv?« viser, at man i Korinth fandt, at han tidligere havde anbefalet sig selv (jfr. 5, 12). Hvor ypperligt vilde det ikke passe, naar Mellembrevet havde indeholdt det Afsnit, hvor han nødtvungent roser sig selv (11, 1—12, 18)? Det maatte jo ligge snublende nær for hans Modstandere at udnytte dette til at rejse saadan en Beskyldning imod ham.

Saa er der et Par Steder i 2. Kor. 2, hvor Apostelen taler om, hvad der var hans Hensigt med Mellembrevet. Disse Steder har udprægede Paralleller i de fire Kapitler, men betegnende nok saadan, at det, der i Kap. 2 omtaltes som et tidligere Brevs Hensigt, her ligger i Nutiden. Dette er et nyt Bevis for, at de fire Kapitler er en Del af det tidligere Brev. Det hedder saaledes i 2, 3: »Jeg skrev netop derfor, for at jeg ikke, naar jeg kom, skulde faa Bedrovelse«. Hertil svarer i 13, 10: »Derfor skriver jeg dette fraværende, for at jeg ikke nærværende skal bruge Strængthed«. Er det ikke tydeligt, siger man, at det først anførte af disse to Steder viser tilbage til det sidst anførte? For den Bedrovelse, som der er Tale om i 2, 3, er efter Sammenhængen Bedrovelsen ved at skulle lade Skaanselen fare og straffe (jfr. 1, 23). Af samme Art er Forholdet mellem 2, 9: »Jeg skrev for at erfare, hvorvidt I staar Prove, om I er lydige i alt«, og 10, 6: »Vi er rede til at straffe enhver Ulydighed, naar jeres Ulydighed er bleven fuldkommen«.

Endelig er der et enkelt Udtryk i Kap. 10, 16, som viser, at

det ikke kan være skrevet i Makedonien saadan som de 9 første Kapitler. Paulus siger nemlig her, at han haaber at kunne udvide sin Missionsvirksomhed: *εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι*. Nu ved vi jo fra Ap. G. 19, 21; Rom. 15, 24, 28, at det var en Rejse til Rom og Spanien, som Apostelen paa hin Tid havde i Tanker. Men dersom han havde skrevet 2. Kor. 10, 16 i Makedonien, kunde han umulig have betegnet disse vestlige Egne som *τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν*. For en Linie, draget fra Makedonien over Korinth til et Sted, der laa »hinsides« denne By, vilde jo føre i sydlig Retning til Afrika. Tænker vi os derimod, at Affattelsesstedet er Øst for Korinth i Lilleasien, er det let forstaaeligt, at Italien og Spanien betegnes som »Egnene hinsides Korinth«. Men Mellembrevet var jo netop skrevet fra Efesus, og vi ser altsaa her paa ny, at 2. Kor. 10—13 passer lige saa godt ind i dette Brevs Situation, som det passer daarligt til at være en Del af det egentlige 2. Kor.

Hertil svarer da ogsaa, at det altid har været følt som en stor Vanskelighed at finde en rimelig Tankeforbindelse mellem 10, 1 flg. og det foregaaende Afsnit af Brevet. Enhver, der ved Læsningen kommer til dette Sted, maa forbavses over den unaturlige og abrupte Maade, hvorpaa der begyndes.

Men det er ikke blot disse indre Grunde, man fremfører som Bevis. Man har ogsaa i det ydre Vidnesbyrd fundet en vægtig Støtte.

Det er nemlig meget paafaldende, at da Romermenigheden i Slutningen af det første Aarhundrede sendte sit Brev til Korinthiermenigheden (Clem. Rom.), hverken omtalte eller benyttede den 2. Kor. Denne Omstændighed bliver saa meget mærkeligere, naar man ser, hvordan 1. Kor. benyttes. Herom hedder det i Kap. 47, 1-3: »Tag den salige Apostel Paulus' Brev frem! Hvad skrev han først til jer i Evangeliets Begyndelse? Han gav jer sandelig paa aandelig Vis Paalæg angaaende baade sig selv og Kefas og Apollos, fordi I ogsaa dengang havde øvet Partiskhed«. Her bliver altsaa de gamle Partistridigheder fra

1. Kor. foreholdt Menigheden som et advarende Eksempel, og Hensigten hermed er at ramme det Parti, som har gjort Oprør mod de retmæssige Presbytere. Hvor nær vilde det da ikke have ligget at minde om det Oprør mod Paulus, som revses i 2. Kor., eller — hvis det maaske var for krænkende for Menigheden — at opfordre den til paa ny at vise den samme Bedrøvelse efter Guds Sind og den samme lydige Underkastelse, som Paulus roser den for i 2. Kor. 7? Hvis Forfatteren virkelig havde kendt 2. Kor., hvor var det da muligt, at han kunde lade være med at benytte saa ypperligt et Grundlag for sine Formaninger? Desuden er det ingenlunde blot paa det ene Sted, at han anfører Ord af 1. Kor. Det gør han Gang paa Gang, og saaledes forstærkes Vægten af Tavshedsbeviset over for 2. Kor.

Dette Brev har da uden Tvivl endnu ikke været offentliggjort paa Clemens Romanus' Tid. Det har ligget hen i Korinthiermenighedens Arkiv. Men hertil maa der have været en særlig Grund. Der maa paa en eller anden Maade have været noget i Vejen med Brevet. Hvor naturligt er det ikke her at antage, at man havde to paulinske Haandskrifter: men da de begge kun var Brudstykker, lod man dem ikke afskrive. Først noget senere, da Forholdene ved deres Tilblivelse var saadan glemt, at de kunde antages for at være første og sidste Del af eet og samme Brev, lod man dem komme frem af deres Skjulthed, og paa denne Maade fik Kirken sit andet Korinthierbrev. —

Alt dette kan jo nu se ret bestikkende ud. Der er imidlertid to Iagttagelser, som gør det *højest usandsynligt, at den refererede Opfattelse skulde have truffet det rette.*

For det første maa det huskes, at det eneste, som vi virkelig med Bestemthed ved var omtalt i Mellembrevet, var den brodefulde Enkeltperson (*ὁ ἀδελφεός*, 2. Kor. 7, 12: jfr. 2, 5 flg.), og han nævnes aldeles ikke i de fire Kapitler. Man kunde jo selvfølgelig tænke sig, at Omtalen af ham havde staaet forud for disse Kapitler i den første, tabte Del af Brevet. Men det er

dog uheldigt for Teorien, at netop dette mangler. Det virker ikke tillidvækkende.

Og dernæst: Den Vanskelighed, som var Aarsag til, at man foretog Delingen i to forskellige Breve, var jo Modsætningen mellem Hovedstykkets Glæde over Korinthiernes Sindsforandring og de skarpe Udtalelser i Kap. 10—13. Men denne Vanskelighed løses i Virkeligheden slet ikke ved Delingen. For inden for selve Hovedstykket finder man ved nøjere Eftersyn den samme Modsætning. Der er allerede her en besynderlig Dobbelt-hed i den Tone, hvori der tales til Menigheden: Særlig i Kap. 7 kommer Taknemmeligheden over Omslaget i Korinth jo stærkt til Orde; men paa en Række andre Steder ser vi tydelig nok, at Spændingen mellem Menigheden og Paulus alligevel ikke er forbi endnu. Saaledes fremgaar det af 1, 13 og 2, 4, at man saa med stærk Kritik paa hans Breve — paa lignende Maade som i 10, 9-10. Af 1, 15 flg. ser man, at der stadig var Uvilje over hans forandrede Rejseplan, og i V. 23 føler han sig tvungen til paa det højtideligste at forsikre, at han i denne Sag kun har ladet sig lede af kærlige Bevæggrunde. Den skarpt ironiske Maade, hvorpaa han i 3, 1 og 5, 11 flg. afviser Beskyldningen for at anbefale sig selv, er kun forstaaelig under Forudsætning af, at slige Sigtelser ingenlunde havde tabt al Magt over Menigheden. Ja, i 6, 11-13, jfr. 7, 2, taler han jo rent ud og lader Korinthierne høre, at de møder al hans Kærlighed med snævre Hjerter.

Stillingen er altsaa aabenbart saa indviklet, at der ikke bringes Klarhed over den ved saadan et udvortes Middel som et Snit mellem Kap. 9 og 10. Det er kun, naar Paulus tænker tilbage paa sin knugende Ængstelse før Titus' Komme og paa de fortvivlede Forhold i Korinth, som havde voldt den, at Omslaget hos Menigheden viser sig saa overraskende stort og glædeligt. Ser han derimod paa Tilstanden, som den er i sig selv, føler han godt, hvor meget den lader tilbage at ønske. Fremgangen har altsaa kun været forholdsvis. Korinthierne har

jo nok følt, at de var gaaet for vidt og havde forsyndet sig mod Paulus. Det har de fortrudt, og paa et bestemt Punkt har de vist det i Gerning ved at skride ind mod Fornærmeren. Men de staar alligevel stadig med et vist Forbehold. Judaisterne har de jo ikke afbrudt Forbindelsen med (3, 1; 5, 12). De har vel altsaa — som det laa til deres Karakter — stillet sig paa et overlegent Standpunkt og holdt paa, at der var Skyld paa begge Sider, og at man med al Agtelse for Paulus dog ikke kunde følge ham i tykt og tyndt. Selv angaaende Sagen med Fornærmeren kan Apostelen, naar han ikke vil overdrive, kun sige, at den *»til en vis Grad* havde bedrovet dem alle« (2, 5). Sandsynligvis sigtes der ogsaa til denne reserverede Holdning i 1. 14, hvor καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους vistnok bør oversættes: »ligesom I ogsaa har forstaaet os *til en vis Grad*».

Men er Lys og Skygge saadan blandet inden for Brevets Hovedstykke, bliver det jo egentlig ikke saa paafaldende, at der i et Slutningsafsnit tages kraftig fat paa Skyggesiderne. Ganske vist maa det indrommes, at de fremhæves langt skarpere i Kap. 10—13 end i første Afsnit. Men der findes dog ogsaa et Sted, som med al Klarhed viser os just den samme blandede Situation, som vi lige har iagttaget for de tidligere Kapitlers Vedkommende. Naar Paulus nemlig i 10, 6 siger, at han vil straffe enhver Ulydighed, ὅταν πληρωθῇ ἡμῶν ἡ ἐπακοή, saa forudsætter dette jo, at der allerede findes ἐπακοή i Menigheden, selv om denne foreliggende Ulydighed endnu er ufuldkommen. Noget væsentligt er altsaa naaet: det trænger kun til fuldt at gennemføres, og Paulus synes endda at gaa ud fra, at dette vil lykkes, jfr. 10, 15. Det er saaledes urigtigt, naar man lader Kap. 10—13 blot male sort i sort. Og det maa heller ikke glemmes, at Apostelen trods Strængheden i dette Afsnit flere Gange anslaaer en overordentlig hjertelig og kærlig Tone: 10, 1; 12, 14-15, 19; 13, 7 flg.

At det mangelfulde, der ved Brevets Affattelse fandtes i Me-

nighedens Tilstand, maaske kan have hængt sammen med, at der har været et Mindretal, som endnu i særlig Grad var under judaistisk Indflydelse, lægger vi derimod ikke Vægt paa i denne Sammenhæng. Det kunde ganske vist ligge nær at finde noget saadant antydet i 10, 6, hvor Paulus vel nok tænker paa en bestemt Kreds inden for Menigheden, hos hvilken han frygter for at møde Ulydighed. Helt udelukket var det vel heller ikke, at der i 10, 2 med »nogle, som anser os for at vandre efter Kødets«, kunde være tænkt paa saadan en Kreds og ikke paa de fremmede Agitatorer. Og noget lignende kunde der være sigtet til i 1, 14, hvis man oversatte: »ligesom I ogsaa til Dels (o: for en Dels Vedkommende) har forstaaet os«¹). Men det hele er usikkert, og alt for stærke Forskelle inden for Menigheden tillader et Sted som 7, 13 os ikke at antage (»Titus' Aand er bleven vederkvæget af jer alle«). Det staar i alle Tilfælde fast, at der ikke i Kap. 1—9 tales til et omvendt Flertal og i Kap. 10—13 til et genstridigt Mindretal. Nej, begge Steder tales der til Menigheden som Helhed, hvad der som paavist godt kan forenes med Brevets Enhed.

Men bortfalder Grunden til overhovedet at udskille de fire Kapitler, da har det heller ikke noget at sige, at Polemikken i dem har en lignende Voldsomhed, som vi maa antage, at Mellembrevet har haft. Thi at Paulus een Gang før med godt Resultat har tordnet for Korinthierne, gør det jo kun sandsynligt, at han kunde føle Trang til igen at bruge samme Fremgangsmaade for helt at rense Luften.

Og Ordene i 3, 1; 5, 12 om »atter at anbefale sig selv« behøver aldeles ikke til Forudsætning en Selvros som den i 11, 1—12, 18. De viser kun, at hans Modstandere havde Øre for den stolte, selvfølende Tone, hvori han saa tit taler i sine Breve (1. Thess.

¹) I 2, 6 tales der om et Flertal (οἱ πλείονες). Men da det er meget tvivlsomt, hvordan det skal forstaas, henviser vi til Fortolkningen, hvor det vil blive undersøgt.

1, 5; 2, 6. 10; 1. Kor. 3, 10; 4, 3; Gal. 1—2¹⁾), og at de var snilde nok til at benytte og — mistyde den.

Heller ikke beviser de Steder noget, hvor Paulus fortæller, at han med Mellembrevet forbandt Hensigter, som svarer til dem, han udtaler i Kap. 10—13. Paulus vilde jo ved Mellembrevet opnaa at faa Korinthierne bevæget til Lydighed og saaledes undgaa Smerten ved at skulle straffe, naar han engang besøgte Korinth. Nu, da han skriver 2. Kor., staar han lige for at gore Besøget. Han ser, at Skyerne fra dengang, om end mindre truende, dog stadig staar paa Himlen. Er der da noget mærkeligt i, at det samme Formaal stadig staar ham for Oje og er bestemmende for hans Ord ogsaa i dette Brev? Selv om vi henregner Kap. 10—13 til 2. Kor., har vi derfor i den beslægtede Situation fuld Forklaring paa Lighederne med Mellembrevet.

Den af Grundene for Identifikationen af Kap. 10—13 med Mellembrevet, som forekommer os at have størst Vægt, er Henvisningen til Udtrykket *εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἡμῶν ἐπαγγελίσασθαι* i 10, 16. Og dog er det næppe berettiget at forudsætte saa stor geografisk Nojagtighed i Apostelens Talesæt, at dette Udtryk ikke kunde være undsluppet ham i Makedonien. Hans Bane som Missionær gik jo fra Øst til Vest (Rom. 15, 19), og paa det Tidspunkt, da han skrev 2. Kor., var Korinth det yderste Punkt, han havde naaet. Er det da ikke ganske naturligt, at han med Tanken paa Banens Hovedretning kalder Italien og Spanien for »Egneue hinsides Korinth« uden Hensyn til, at han i Ojeblikket befandt sig Nord for denne By? Vi maa jo dog huske, at han mindst af alt var nogen Pedant.

Og hvad angaar den formentlig saa abrupte Begyndelse i 10, 1, er det maaske slet ikke umuligt at finde en naturlig Forbindelse med det foregaaende. I alt Fald forekommer det os, at Vanskeligheden ikke ligger i Forholdet mellem V. 1 og det

¹⁾ Jfr. min »Paulus som Karakter«, 2. Udg., 1917, S. 9 flg.

forrige Afsnit, men i den besynderlige Modsætning mellem den milde Begyndelse i V. 1 og den barske Fortsættelse i V. 2 flg. Kommer vi fra det forudliggende Afsnit, hvor der har været Tale om 'Titus' og to andre fremragende Brødres Sendelse i Anledning af Indsamlingen, foler vi ikke noget som helst mærkeligt i, at Apostelen nu med stærkt Eftertryk gaar over til at tale om sig selv. Ogsaa han agter sig jo snart til Korinth og maa føle Trang til i den Anledning at give Menigheden en Formaning. Han siger derfor i god Fortsættelse af det foregaaende: »Men jeg selv, Paulus, formaner jer . . .«. At han vil give sin Slutningsformaning en indtrængende og kærlig Karakter ved at holde Læserne »Kristi Sagtmodighed og Mildhed« for Oje, er ogsaa ganske rimeligt. I de følgende Ord: *ὁς κατὰ πρόσωπον μὲν ταπεινὸς ἐν ὑμῖν, ἀπὸν δὲ θαρρῶ εἰς ὑμᾶς*, lyder der rigtignok en vis Spydighed. Det er en Beskyldning fra Modstanderne, som han her sigter til, dog endnu ikke anderledes, end vi flere Gange i de forrige Kapitler har mødt det som et haanligt Sidehug til Mistænkeliggørelsen (2, 17; 3. 1; 4. 2; 5, 11 flg.). Men med V. 2 har vi den skarpe, truende Tone, der saa i et stadigt Crescendo fortsættes i det følgende. Den bedste Forstaaelse af denne Overgang synes at være den, at Paulus med V. 2 afbryder den i V. 1 begyndte kærlige Formaning. Det er Hentydningen til den Beskyldning, at han nærværende var ydmyg og fraværende dristig over for Menigheden, som med eet faar Bægeret til at flyde over, saa hans længe tilbageholdte Harme bryder uhemmet frem. Den paabegyndte Formaning kommer først i Kap. 13. sandsynligvis dog i en langt hvassere Form, end han oprindeligt havde tænkt at give den. Vi har saaledes her et nyt, meget udpræget Eksempel paa den Ejendommelighed, vi tidligere har paavist ved første Hovedafsnit, at Paulus i 2. Kor. ikke fremfører sine Tanker efter en forud fastliggende Plan, men i udstrakt Grad giver sig hen til sine umiddelbare Indskydelser. Han forfatter ikke en Afhandling, men skriver et rigtigt Brev, hvor det slet ikke er saa mærkeligt, at Slut-

ningen falder anderledes ud, end han selv havde tænkt sig, da han gav sig i Lag med den.

Hvad endelig angaar Clemens Romanus, da skal det ikke nægtes, at det er mærkeligt, at man hos ham ingen fuldtud sikre Spor finder af 2. Kor.¹⁾. Dog er det jo altid en meget tvivlsom Sag at bygge ret meget paa et argumentum e silentio. I alt Fald er det sikkert en stor Overdrivelse at hævde, at det skulde have ligget lige saa nær for Romermenigheden at anfore 2. Kor. som i Kap. 47 at benytte 1. Korintherbrevs Ord om Paulus, Kefas og Apollos. Thi over for en Menighed, hvor Sammenhold og Orden var forstyrret af Partivæsen og Strid om bestemte Personer, var det overhovedet umuligt nogen Steds at finde saa klare og rammende Argumenter som i 1. Kor. 1—4. I Sammenligning hermed udtaler 2. Kor. sig dog langt mere indirekte. Men selv om man antog, at Clemens Romanus ikke havde kendt 2. Kor., saa behøvede man dog ikke for at forstaa dette en saa kunstig Forklaring som den, at Brevet en Tid lang havde ligget hen som to Brudstykker. Vi ved jo, at mindst tre paulinske Breve²⁾ ligefrem er gaaet tabt; men naar det har kunnet ske, var det vel slet ikke til at undres over, om 2. Kor. paa et forholdsvis sent Tidspunkt var blevet reddet fra at faa samme Skæbne. — —

Vi mener derfor at kunne hævde, at 2. Kor., bortset fra det lille Stykke 6, 14—7, 1, virkelig udgør en Enhed.

¹⁾ Udelukket er det dog ingenlunde, at et enkelt Sted hos Clemens er paa-virket af 2. Kor.; tværtimod er det højst sandsynligt (se nedenfor S. 89—90); saa meget tvivlsommere er Tavshedsbeviset.

²⁾ 2 til Korinth og 1 til Filippi (se Fil. 3, 1 og Polykarps Brev til Filip-penserne 3, 2, hvor det hedder om Paulus: *ὁ καὶ ἀπὸν ὑμῶν ἐγχαλεν ἐπιστο-λάς*).

§ 7.

BREVETS ÆGTHED

Der er ingen Anledning til at ofre nogen lang Undersøgelse paa Ægthedsspørgsmaalet. For blandt saa godt som alle Forskere er der — atter bortset fra Stykket 6, 14—7, 1 — Enighed om, at 2. Kor. virkelig hidrører fra Paulus. Som bekendt var det jo et af de fire Breve, hvis Ægthed anerkendtes af F. C. Baur og Tübingerskolen, ligesom ogsaa i vor Tid radikale og konservative kan mødes paa dette Punkt. At der fra enkelte Hyperkritikere¹⁾ er gjort en modsat Betragtning gældende, har ikke kunnet forstyrre den gennemgaaende Enighed; for der er ikke bleven fremført en eneste Grund af Vægt imod Ægtheden.

En sikker *ydre Bevidnelse* begynder for dette Brevs Vedkommende ikke særlig tidligt. Noget afgørende Bevis for, at det er benyttet af de apostoliske Fædre, kan nemlig ikke føres.

Hos Clemens Romanus læser vi i 5, 5 flg. en Lovprisning af Paulus, hvori der findes en Opregning af hans Lidelser, som bringer os til at tænke paa 2. Kor. 11, 23 flg.; men der findes dog ikke noget Ord, som bestemt tyder paa literær Afhængighed. Større Betydning kan man vistnok tillægge Clem. Rom. 36, 2, hvor der er en Række Udtryk, som i høj Grad minder om 2. Kor. 3, 7—4, 6. Det vil fremgaa af følgende Sidestilling:

Clemens Rom.	2. Kor.
διὰ τούτου (ο: Ἰησοῦ Χριστοῦ)	ἀτενίσαι, 3, 7. 13.
ἀτενίζομεν εἰς τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν· διὰ τούτου ἐνοπριζόμεθα	ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου
τὴν ἁμωμον καὶ ὑπερτάτην ὄψιν αὐτοῦ (ο: θεοῦ)· διὰ τούτου	κατοπριζόμενοι, 3, 18.
	κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐ-

¹⁾ Fra Midten af det 19. Aarhundrede kan nævnes *Bruno Bauer*, fra senere Tid særlig *Hollænderen van Manen* (De brieven aan de Corinthiers, Leiden 1896).

Clemens Rom.

ἡνεόχθησαν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ
τῆς καρδίας· διὰ τοῦτου ἡ ἁσύν-
ετος καὶ ἐσκοτωμένη διάνοια
ἡμῶν ἀναθάλλει εἰς τὸ θαναταστὸν
αὐτοῦ φῶς· διὰ τοῦτου ἠθέλησεν
ὁ δεσπότης τῆς ἀθανάτου γνώ-
σεως ἡμᾶς γεύσασθαι.

2. Kor.

τῶν κεῖται . . . περαιορεῖται, 3,
15. 16.

ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν· ἐκ σκοτῶν φῶς
λάμπει, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρ-
δίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς
γνώσεως τῆς δόξης τοῦ θεοῦ ἐν
προσώπῳ Χριστοῦ. 4, 6.

Særlig er det Parallellen mellem *ἐροπτριζόμεθα* og *κατοπτριζόμενοι*, som er paafaldende, og da de andre Ligheder slutter sig støttende hertil, taler Sandsynligheden stærkt for den Antagelse, at Clemens Romanus har formet sine Ord under Paavirkning af Reminiscenser fra 2. Kor. Dog maa det ikke overses, at *ἀπερίζειν* hos ham er et oftere forekommende Ord (7, 4: 9, 2: 17, 2: 19, 2), og at Adjektivet *θαναστόν* i Forbindelse med *φῶς* forer Tanken hen paa 1. Pet. 2, 9. Selvfølgelig kan dette Sted og 2. Kor. 4, 6 godt paa een Gang have foresvævet Clemens. Men Beviskraften formindskes dog maaske lidt ved disse Iagttagelser. Vi tør derfor ikke rejse nogen helt bestemt Paastand om Benyttelse af 2. Kor.

I Polykarps Filippenserbrev 6, 1 moder vi Ordene *προροοῦντες ἀεὶ τοῦ καλοῦ ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων*, som ret nøje stemmer med 2. Kor. 8, 21. Men det sandsynligste er, at baade Smyrnabiskoppen og Apostelen har citeret Ordspr. 3, 4 LXX: *προροῦ καλὰ ἐνώπιον κυρίου καὶ ἀνθρώπων*, og Ligheden beviser altsaa ikke nogen Afhængighed. Saa er der Polykarps Opfordring *ὁπλισόμεθα τοῖς ὅπλοις τῆς δικαιοσύνης* (4, 1), som kan være en Genklang fra 2. Kor. 6, 7. Men det maa dog huskes, at vi ogsaa i Rom. 6, 13 har Udtrykket *ὅπλα δικαιοσύνης*, saa heller ikke her naar vi noget afgørende. Stærkest er vistnok Pol. 2, 2: *ὁ δὲ ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν καὶ ἡμᾶς ἐγερεῖ*. Det er næsten enslydende med 2. Kor. 4, 14: *ὁ ἐγείρας τὸν κύριον Ἰησοῦν καὶ ἡμᾶς σὺν Ἰησοῦ ἐγερεῖ*, saa man er tilbøjelig til at sige, at her

virkelig er Afhængighed. Men det er jo rigtignok saa almindelig en kristelig Tanke, og Udtrykket er saa lidt særpræget, at man ikke helt kan afvise den Mulighed, at Ligheden kunde være tilfældig. Lige forud (i V. 1) har Polykarp med Ordene πιστεύσαντες εἰς τὸν ἐγγεγραπτα τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν καὶ θάνατα αὐτοῦ δόξαν citeret 1. Pet. 1, 21, og naar han saa i V. 2 som en Genklang herfra har ἐκ νεκρῶν, der ikke findes i 2. Kor. 4, 14, kunde det maaske nok tænkes, at det hele var spundet ud af det petrinske Sted. Det drejer sig jo i Virkeligheden ud over dette kun om de tre Ord καὶ ἡμᾶς ἐγγεγεῖ.

Et Sted i Barnabas' Brev (4, 12), hvor det hedder: ἕκαστος καθὼς ἐποίησεν κομμεῖται, synes at være skrevet under Indflydelse af 2. Kor. 5, 10: ἵνα κομισῇται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ᾧ ἔπραξεν. Dog har vi ogsaa i Ef. 6, 8; Kol. 3, 25 beslægtede Udtryk.

Endelig kan der ikke lægges Vægt paa, at 2. Kor. 6, 9-10; 10, 3 ojensynlig har paavirket Brevet til Diognet 5, 8 flg.; for med Hensyn til dette Brevs Affattelsestid hersker der jo den største Usikkerhed. —

Men fra Midten af det 2. Aarhundrede kommer der en klar og fyldig Bevidnelse. Markion har 2. Kor. med i sin Bibel. Muratoris Kanon omtaler det ligeledes, idet det hedder, at »til Korintherne og Thessalonikerne gentages Henvendelsen¹⁾. Og hos Irenæus, Athenagoras, Clemens Alexandrinus og Tertullian finder vi det citeret. —

Hvad der imidlertid for dette Brevs Vedkommende virker med saa overvældende Styrke, er det *indre Vidnesbyrd*.

Brevet bærer i enestaaende Grad Ægtheden skrevet paa sin Pande. Ikke blot fordi det ganske passer ind i den paulinske Tid som et Indlæg netop i dens brændende Spørgsmaal, idet Modsætningen mellem Jødaisme og lovfrit Evangelium hele Tiden skinner igennem. Men frem for alt paa Grund af det per-

¹⁾ Verum Corinthiis et Thessalonicensibus licet pro correptione iteretur . . . , Linie 54-55.

sonlige Præg, som hviler over det: Vi møder ingen egentlig Belæring. Alt er Forsvar og Angreb i en Strid af personlig Art, Meddelelse om personlige Oplevelser med tilhørende Udbrud af Glæde eller Sorg, Arbejde for praktiske Menighedsopgaver i det givne Øjeblik, Bekymringer og Formaninger angaaende et forestaaende Besøg — lutter Ting, som har deres Betydning paa et ganske bestemt Tidspunkt og for ganske bestemte Mennesker. 2. Kor. har i paafaldende Grad Karakter af en Lejlighedsskrivelse. Ordningen er tilfældig. Der er fuldt op af Hentydninger til konkrete Forhold, som vi ikke kender, og som vi kun vanskeligt og ufuldkomment kan slutte os til. Det er dette, som gør Brevet svært at overskue og forstaa. Det har vel ogsaa gjort det til et af de mindst læste Skrifter i det nye Testamente. Og det er sandsynligvis Grunden til, at det citeres saa lidt i den ældste Tid. Men det er tillige det, som giver det et saa umiskendeligt Præg af Virkelighed.

Og saa det levende Billede af Paulus' Personlighed, som helt uvilkaarligt fremstiger gennem det alt sammen, fyldigere og farverigere end i noget andet Skrift. Vi har ham for os, som han gik og stod, med den brændende Kærlighed, den lidenskabelige Harme, den mægtige Stolthed og Selvhævdelse. Ingen anden kunde have fremstillet ham saadan — eller vilde have vovet det. Her, om nogen Steds, er det et virkeligt Menneske, som træder os i Møde.

Derfor er det træffende blevet sagt¹⁾, at Brevet selv med Hænder og Fodder sætter sig imod ethvert Forsøg paa at henhøre det til nogen anden end Paulus.

¹⁾ Af Ph. Bachmann i hans Kommentar til 2. Kor., 3. Udg., S. 6.

LITERATUR

Til Indledning¹⁾.

a. I Almindelighed.

H. J. Holtzmann, Lehrbuch der historisch-kritischen Einleitung in das Neue Testament, Freiburg i. B. 1885.

B. Weiss, Lehrbuch der Einleitung in das Neue Testament, Berlin 1886.

F. Godet, Studier over Pauli Liv og Breve, autoriseret Oversættelse ved A. Liisberg, København 1895.

L. W. Schat Petersen, Indledning til det nye Testamente, København 1899.

C. Clemen, Paulus, sein Leben und Wirken I—II, Giessen 1904.

A. Jülicher, Einleitung in das Neue Testament, 5.—6. Aufl., Tübingen u. Leipzig 1906.

Th. Zahn, Einleitung in das Neue Testament I, 3. Aufl., Leipzig 1906.

J. Moffatt, An introduction to the Literature of the New Testament, 2. ed., Edinburgh 1912.

A. Kolmodin, Inledning till Nya Testamentets skrifter I, Stockholm 1915.

O. Moe, Apostelen Paulus, Kristiania 1923.

F. Torm, Indledning til det nye Testamente, København 1923.

¹⁾ Det maa huskes, at ogsaa i de fleste Kommentarer findes Indledningsspørgsmaalene behandlet, enten i et selvstændigt Afsnit eller som Led i Fortolkningen.

b. Til de enkelte Paragraffer.

§ 1.

Ernst Curtius, Peloponnesos II. Gotha 1852, S. 514—52.

E. v. Dobschütz, Die urchristlichen Gemeinden, Leipzig 1902, S. 17—64.

§ 1 og 2.

Lütgert, Freiheitspredigt und Schwarmgeister in Korinth, ein Beitrag zur Charakteristik der Christuspartei, Gütersloh 1908, i Beiträge zur Förderung christlicher Theologie.

Kirsopp Lake, The earlier epistles of St. Paul. 2. ed., London 1914, S. 219—34.

A. Schlatter, Die korinthische Theologie, Gütersloh 1914, i Beiträge zur Förderung christlicher Theologie.

§ 3.

C. Weizsäcker, Das apostolische Zeitalter. 2. Aufl., Freiburg i. B. 1892, S. 255—316.

Max Krenkel, Beiträge zur Aufhellung der Geschichte und der Briefe des Ap. Paulus, Braunschweig 1890, S. 153—378.

J. B. Lightfoot, Biblical Essays, 2. ed., London 1904, S. 273—84.

§ 5.

W. M. Ramsay, i Expositor VII, 7, 1909, S. 467 flg.

G. Wohlenberg, Eine Claudius-Inschrift von Delphi, i Neue kirchliche Zeitschrift 1912, S. 380—96.

H. H. Wendt, Die Apostelgeschichte, Göttingen 1913, S. 59 flg.

Th. Zahn, Die Apostelgeschichte II, Leipzig 1921, S. 654 flg.

A. Deissmann, Paulus, 2. Aufl., Tübingen 1925, S. 203—25, især H. Dessaus fortrinlige Redegørelse S. 215 flg.

§ 6.

J. H. Kennedy, The second and third epistles of St. Paul to the Corinthians, London 1900.

Til Fortolkningen.

R. Møller, Commentar over Pauli andet Brev til de Corinthier, København 1840.

C. E. Scharling, Epistola Pauli ad Corinthios posterior, Havnæ 1840.

H. A. W. Meyer, Kritisch exegetisches Handbuch über den 2. Brief an die Korinther, 3. Aufl., Göttingen 1856.

A. Klöpper, Kommentar über das zweite Sendschreiben des Ap. Paulus an die Gemeinde zu Korinth, Berlin 1874.

J. Chr. K. v. Hofmann, Der zweite Brief Pauli an die Korinther, 2. Aufl., Nördlingen 1877.

G. Heinrici, Das zweite Sendschreiben des Ap. Paulus an die Korinther, Berlin 1887.

P. W. Schmiedel, Die Briefe an die Thessaloniker und an die Korinther, i Holtzmann, Hand-Commentar zum Neuen Testament II, Freiburg 1891.

G. Heinrici, Der zweite Brief an die Korinther, i Meyers Kommentar. 8. Aufl., Göttingen 1900 (Meyer-Heinrici).

E. Haupt, Einführung in das Verständnis der Briefe des Paulus an die Korinther, i Deutsch-evangelische Blätter, Halle 1903, S. 73—112 og 153—179.

Joh. Ev. Belser, Der zweite Brief des Ap. Paulus an die Korinther, Freiburg i. B. 1910 (romersk-katolsk).

A. Menzies, The second epistle of the apostle Paul to the Corinthians, London 1912.

A. Plummer, A critical and exegetical commentary on the second epistle of St. Paul to the Corinthians, Edinburgh 1915.

W. Bousset, Der zweite Brief an die Korinther, i Die Schriften des Neuen Testaments, hrsg. von J. Weiss, W. Bousset u. W. Heitmüller II, 3. Aufl. 1917.

Ph. Bachmann, Der zweite Brief des Paulus an die Korinther, 3. Aufl., Leipzig 1918.

R. Reitzenstein, Die hellenistischen Mysterienreligionen, 2. Aufl., Leipzig u. Berlin 1920.

H. Lietzmann, Handbuch zum Neuen Testament: An die Korinther I—II, 2. Aufl., Tübingen 1923.

P. O. Schjøtt, Andet Korinthierbrev oversat og fortolket, i Skrifter utgit af Videnskapsselskapet, Kristiania 1923 (19 Sider).

H. Windisch, Der zweite Korintherbrief, Göttingen 1924.

II

FORTOLKNING

OVERSKRIFT OG INDGANGSHILSEN

1, 1-2.

De antikke græske Breve plejer at begynde med en Overskrift, som bestaar af 3 Led: 1) Afsenderens Navn i Nominativ, 2) Modtagerens Navn i Dativ, 3) Hilsenen *χαίρειν* (underf. *λέγει*). Et typisk Eksempel har vi i den romerske Krigs-tribuns Brev, Ap. G. 23, 26: *Κλαύδιος Αυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι Φήλικι χαίρειν*, jfr. Ap. G. 15, 23; Jak. 1, 1. Det er urigtigt, naar man undertiden har kaldt denne Overskrift for Brevets Adresse; for Adressen blev skreven særskilt uden paa Brevet — enten paa selve dets Bagside eller paa et Omslag — og bestod sædvanligvis blot af Adressatens Navn i Dativ, stundom ogsaa med Tilføjelse af Bestemmelsesstedet. Nej, Overskriften er at betragte som en Forening af, hvad vi nu til Dags skriver over og under Brevet. Man begynder med at skrive sit eget Navn, altsaa med det, vi kalder Underskriften, og sætter derpaa det, vi kalder Overskriften, Henvendelsen til Brevets Modtager, — en praktisk Foranstaltning som gør, at Modtageren straks, idet han kaster det første Blik i Brevet, er paa det rene med, hvem det er fra, og om det virkelig er til ham selv. Endelig maa det tilføjes, at de tre Led i Overskriften ofte udvides paa forskellig Maade, efter som Brevskriveren finder Anledning til det.

Paulus bruger i sine Breve altid denne Tidens sædvanlige treleddede Indgang, dog, som vi skal se, med en Omdannelse og kristelig Uddybelse af det tredje Led, Hilsenen, og oftere med ret betydelige Udvidelser af Leddene. I den enkleste Form har vi hans Overskrifter i Thessalonikerbrevene.

V. 1. I vort Brev er *første Led* udvidet noget. Først er der til Παῦλος føjet en Apposition: ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος θεοῦ. Dette skal give hele Brevet Vægt. Er han end en fattig Teltmager, saa er han sig dog sit høje Kald bevidst og vil, at ogsaa Menigheden skal føle det. I Lyset heraf skal den se hans Ord. Derfor nævner han, hvilken Herre han tjener, og minder om, at Kaldet ikke er selvvalgt, men overtaget, fordi Gud har villet det. Dog kan man ikke sige, at han har udhævet dette særlig stærkt i vort Brev. Udtrykket er det samme som i Ef. 1, 1; Kol. 1, 1; jfr. 1. Kor. 1, 1; 2. Tim. 1, 1, og det er altsaa ikke her som i Galaterbrevet, hvor man mærker, at han straks gennem sin Selvbetegnelse vil møde de Angreb, der er rettet paa hans Stilling. Foruden sig selv nævner han dernæst ogsaa en anden som Afsender af Brevet: καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός. Paa samme Maade finder vi Timotheus nævnet i Fil. 1, 1; Kol. 1, 1; Filem. 1, 1; i Thessalonikerbrevene nævnes baade han og Silvanus, i 1. Kor. 1, 1 Sosthenes. Meningen hermed er sikkert ikke, at disse Mænd skal betragtes som Medforfattere til de paagældende Skrifter; Paulus' Personlighed sætter sit Præg paa det hele lige saa fuldt som i de Breve, hvor hans Navn staar alene, og den Maade, hvorpaa han uden videre fra 1. Pers. Fler-tal gaar over til at tale i 1. Pers. Enkelttal (f. Eks. 2. Kor. 1, 15), viser klart, at der hos Læserne ikke har kunnet være Tvivl om, at han var Forfatteren. Snarest ligger Grunden vel i den Hensynsfuldhed, som han ved saa mange Lejligheder lægger for Dagen over for sine Medarbejdere. Det er den, der bringer ham til at stille deres Navne ved Siden af hans eget, for saa vidt de er til Stede hos ham, naar han skriver til en Menighed, hvor ogsaa de har arbejdet. Han stotter herved deres Anseelse og sorger for, at Menigheden ikke glemmer, hvad den skylder dem. Timotheus betegnes som ὁ ἀδελφός α: Medkristen. De troendes Forvisning om, at de alle ved Kristus havde Gud til Fader, gjorde det naturligt, at de kaldte hinanden ἀδελφοὶ ἐν κυρίῳ (Fil. 1, 14) eller blot ἀδελφοί (1. Kor. 5, 11; 6, 6. 8; 2. Kor. 1, 8

m. fl. St.). Der var en særlig Varme over dette Udtryk, som paa een Gang mindede om det fælles Gudsforhold og den indbyrdes Kærlighed. Det passer saaledes godt her ved den hjertelige Omtale af en tro Medarbejder.

Andet Led nævner som Modtager af Brevet først Menigheden i Korinth. ἐκκλησία — afledet af ἐκκλητος, »fremkaldt«, der igen kommer af ἐκκαλέω — betegner 1) paa klassisk Græsk Forsamlingen af ἐκκληται, de af Herolden i Anledning af Statsstyrelsen sammenkaldte Borgere: *Folkeforsamling*, saaledes i Ap. G. 19, 39, ogsaa undertiden en mere tilfældig Forsamling, Ap. G. 19, 32. 41; 2) i LXX som Oversættelse af לְעָרָא: *Israels Folks Forsamling*; men da her er Tale om det udvalgte, hellige Folk, faar ogsaa ἐκκλησία en religiøs Farve og bliver rettest at oversætte ved »Menighed«, 5. Mos. 31, 30; Jos. 8, 35 (9, 8); saaledes i N. T. Ap. G. 7, 38; 3) ud fra denne Betydning kommer Ordet ganske naturligt til at betegne *den kristne Menighed*, og vi møder det hyppig i N. T., dels brugt om Kirken som Helhed (Matth. 16, 18; Ef. 5, 23 flg.), dels om den enkelte stedlige Menighed (Matth. 18, 17; 1. Kor. 7, 17). I denne sidste Betydning har vi Ordet brugt her saavel som de andre Steder i 2. Kor., hvor det forekommer (8, 1. 18. 19. 23. 24; 11, 8. 28; 12, 13). — Med Ordene σὺν τοῖς ἁγίοις πᾶσιν τοῖς ὁῶσιν ἐν ὅλῃ τῇ Ἀχαΐᾳ siges det, at Brevet ikke blot gælder de Kristne i Korinth, men foruden dem ogsaa deres Trosfæller i hele Provinsen. οἱ ἅγιοι betegner de Kristne som dem, der er traadt i et aandeligt Slægtskab til den hellige Gud. Der ligger mere deri end en blot *tilregnet* Hellighed. For den Tanke, at Gud tilgiver Synderen og af Naade regner ham, som om han var syndfri, udtrykkes med helt andre Ord, ikke med ἁγιάζω, men med δικαιόω (Rom. 3, 24; 4, 2 flg.). Og naar Paulus i 1. Kor. 6, 1 fremhæver det meningsløse i at lade Tvistigheder inden for Menigheden afgøre ikke af kristne Mænd, som er ἅγιοι, men af hedenske Dommere, som er ἄδικοι, viser denne Modsætning tydeligt nok, at der i Begrebet ἅγιος ligger en *virkelig* Hellighed, saa det indeholder et højere Trin i

etisk Henseende. Paa den anden Side er *οἱ ἅγιοι* selvfølgelig ikke syndfrie Mennesker; de formaner jo til at stræbe efter Helliggørelse (*ἁγιασμός*, Rom. 6, 19; 1. Thess. 4, 3; jfr. 5, 23). Men Meningen er, at de har faaet en *principiel* Hellighed. Der er sket *et afgørende Brud* i deres Liv, hvorved de er losrevet fra en syndig og gudløs Fortid og ført ind i et Liv, der er præget af Gudsforholdets rensende Magt. Dette Brud omtales i 1. Kor. 6, 11 med *ἡγιασθήτε*, og med Tanken herpaa bruges der parallelt med *οἱ ἅγιοι* ogsaa Udtrykket *οἱ ἡγιασμένοι* (1. Kor. 1, 2; Ap. G. 20, 32; 26, 18). Disse Benævnelser er et stærkt Vidnesbyrd om, at Aposteltidens Menigheder trods alle Pletter og Mangler dog i Forhold til det omgivende Samfund har staaet som Lys over for Mørke. Siden hen, naar slige Ord een Gang er blevet staaende Navne, kan de ganske vist bruges uden at betegne en kendelig og afgørende Forskel i Livsforelsen: men saa længe de er nye¹⁾, vælger man dem simpelt hen ikke, uden de passer. — De hellige, som her er Tale om, er dem, som bor »i hele Akaja«. I strængt geografisk Betydning var *Ἀχαΐα* Navn paa to forskellige Landskaber, det ene beliggende i det sydøstlige Thessalien, det andet paa Nordkysten af Peloponnes. Men da »Akajerne« fra ældgammel Tid brugtes som en fælles Benævnelse for alle Grækere (saaledes hos Homer), kunde *Ἀχαΐα* ogsaa staa i videre Betydning om hele Grækenland, og denne Udtryksmaade var det, Romerne efter at have erobret Landet gjorde officiel, idet de gav det Navn af provincia Achaia. I N. T. har Ordet altid denne Betydning, og vi ser altsaa, at 2. Kor. er rettet til alle Grækenlands Kristne²⁾. Af Menigheder her kender vi foruden den korinthiske kun den i Athen (Ap. G. 17, 34) og den i Kenkreai (Rom. 16, 1). Men — som omtalt i

¹⁾ Vel finder vi allerede i LXX Udtrykket *οἱ ἅγιοι* (Ps. 34 (33), 10; Dan. 7, 18, 21 flg.); men først i N. T. er det taget op som en *Yndlingsbetegnelse* for de troende.

²⁾ Uden at glemme dette vil vi dog i det følgende for Nemheds Skyld betegne Brevets Læsere som »Korinthierne«.

Indledningen, S. 11 — viser selve Udtrykket, at Evangeliet maa have slaaet Rod rundt om i Provinsen. Det er aabenbart Paulus meget magtpaaliggende, at Brevet kommer rundt til alle Kristne i disse Egne (mærk *παῖσιν* . . . *ὅλην*). Faren, som gennem Judaisternes Paavirkning havde truet deres aandelige Liv, var jo stor. Derfor gjaldt det om, at ingen gik Glip af den Hjælp, som Brevet skulde yde dem.

I V. 2 kommer *det tredje Led*. Vi ser her, hvordan Apostelen omdanner den almindelige Indgangshilsen, saa den bliver et Udtryk for den kristelige Livsfylde, som han frem for alle Ting ønsker sine Læsere. Sandsynligvis under Paavirkning af en tilfældig Lydlighed med det sædvanlige *χαίρειν* begynder han med Ordet *χαρίς*, der jo tillige er et centralt kristeligt Begreb, idet det betegner Guds uforskyldte Kærlighed til Syndere (Rom. 3, 24; 11, 6). Hertil føjer han *εὐοχήν*, der er taget af den jødiske Hilsen, som vi f. Eks. finder den i Nebukadnezars Brev, Dan. 3, 31 (Dsk. Ovs. 4, 1; LXX 3, 98): *εὐοχήν ὑμῖν πληθυνθείη*¹⁾. Ogsaa *εὐοχήν* er for Paulus et dybt og rigt Ord; det angiver Frugten af *χαρίς* og indeholder baade Fredsforholdet til Gud, hvor alt Fjendskab er udelukket (Rom. 5, 1), og tillige Freden i Hjerter (Rom. 14, 17; 15, 13). Som Verbum til *χαρίς καὶ εὐοχήν* maa vi underforstaa *εἶη*, og med Hensynsbetegnelsen *ὑμῖν* henføres det til Læserne, saa der ønskes dem: »Gid I maa have Naade og Fred . . .«. Og endelig angives den Kilde, hvorfra Naaden og Freden skal komme, ved Præpositionsleddet: *ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ*. Gud betegnes som »vor Fader«, en betydningsfuld Tilføjelse; for netop af hans Fadersind kan Frelsens Gaver ventes. Ogsaa det, at Jesus Kristus kaldes *κύριος*, har en særlig Vægt; thi herved udtrykkes hans ophøjede Stilling, ifølge hvilken han er »rig nok for alle dem, der paakalder ham« (Rom. 10, 12). — Den Form for Indgangshilsenen, som vi her har mødt, er gennemgaaende i de paulinske Breve. Kun

¹⁾ Under Paavirkning af denne Form er Hilsenen i 1. Pet. 1, 2; 2. Pet. 1, 2; Jud. 2 dannet.

i Kol., 1. Thess. og Pastoralbrevene finder vi den en Smule ændret ved Forkortelser, Indskud eller Ombytning af et Ord med et andet.

LOVPRISNINGEN

1, 3-7.

Paulus lovpriser Gud, fordi han trøster ham under al Nød og derved sætter ham i Stand til atter at trøste andre (3-4). Apostolens talrige Lidelser kommer nemlig aldrig alene, men ledsages af lige saa rigelig Trøst, og begge Dele sigter til at bringe Menigheden den Trøst, der kan give den Frimodighed til at holde ud under Trængsler (5-7).

Efter Overskrift og Indgangshilsen plejer der i de paulinske Breve at følge en Tak til Gud. Den mangler kun i Gal., 1. Tim. og Tit., hvad der dog i Galaterbrevet aabenbart skyldes særlige Grunde, nemlig Paulus' Utilfredshed med Menigheden, idet han, i Steden for at takke, paa en iøjnefaldende Maade begynder med Bebrejdelser. Vi har altsaa i Taksigelsen en næsten ganske fast Sædvane hos Apostelen, som dog ikke skyldes hans eget Paafund, men har sin Oprindelse i, hvad der ret hyppig brugtes i Datidens Breve; eksempelvis kan vi nævne et ægyptisk Papyrusbrev, hvori det hedder: *εὐχαριστῶ τῷ κυρίῳ Σεράπιδι* . . .¹⁾. Ogsaa Paulus plejer at begynde Taksigelsen med *εὐχαριστῶ* (Rom. 1, 8; 1. Kor. 1, 4; Fil. 1, 3; Filem. 4) eller *εὐχαριστοῦμεν* (Kol. 1, 3; 1. Thess. 1, 2), saa vi ogsaa her finder, at han optager en foreliggende Skik, som han saa uddyber paa kristelig Vis.

V. 3. Her i 2. Kor. er Formen noget anderledes end den sædvanlige, idet der ligesom i Ef. 1, 3 (og 1. Pet. 1, 3) begyndes med Ordene: *εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ*

¹⁾ Deissmann, Licht vom Osten, 4. Aufl., Tübingen 1923, S. 147.

Χριστοῦ. Der er her Paavirkning fra en gammeltestamentlig doksologisk Formel: לַיהוָה הַקָּדוֹשׁ (LXX εὐλογητός κύριος, 2. Mos. 18, 10; 1. Sam. 25, 39), לַיהוָה הַקָּדוֹשׁ הַיֵּחָדָשׁ (LXX εὐλογητός κύριος ὁ θεός Ἰσραήλ, 1. Sam. 25, 32; Ps. 41, 14; jfr. Luk. 1, 68). Til εὐλογητός maa underforstaas εἴη. — Det kan være tvivlsomt, hvorvidt man bør forbinde Genitiven τοῦ κυρίου ἡμ. ἰ. Χρ. med πατήρ alene eller med θεός καὶ πατήρ paa een Gang: »Gud og vor Herres Jesu Kristi Fader« eller »vor Herres Jesu Kristi Gud og Fader«. Dog er det sidste vel nok det sandsynligste, da θεός og πατήρ er saa nøje sammenknyttet ved den fælles Artikel, at det ikke er rimeligt at skille dem ad ved kun at knytte Genitiven til πατήρ. Det ret hyppige Udtryk ὁ θεός καὶ πατήρ ἡμῶν (»vor Gud og Fader«, Gal. 1, 4; Fil. 4, 20; 1. Thess. 1, 3; 3, 11. 13) — forskelligt fra ὁ θεός ὁ πατήρ ἡμῶν (2. Thess. 2, 16) — taler ogsaa for Henførelsen til begge. Og fra Tankens Side er der ikke noget til Hinder for, at der kan tales om »Jesu Kristi Gud«, da vi har dette Udtryk i Ef. 1, 17 (jfr. Matth. 27, 46; Joh. 20, 17; Joh. Aab. 3, 12). Da Paulus helt igennem føler sit Gudsforhold bestemt ved Kristus som den, der har skaffet ham Adgang til Guds Naade (Rom. 5, 2; Ef. 2, 18; 3, 12), er det ganske naturligt, at han i sin Lovprisning bruger Vendingen »Jesu Kristi Gud og Fader«. — Til ὁ θεός καὶ πατήρ κτλ. føjes nu Appositionen ὁ πατήρ τῶν οἰκτιρμοῦν καὶ θεός πάσης παρακλήσεως for at betegne det hos Gud, som særlig er Genstand for Lovprisningen. De to Genitiver beskriver nemlig Guds ejendommelige Væsen ved at nævne to Gaver, som han i sin Faderkærlighed lader Mennesker blive til Del: først hans inderlige Medynk med de lidende (οἰκτιρμοί, Flertal med Enkelttals Betydning, = יָמִים), og dernæst som Udslag heraf hans Trøst. παράκλησις er ligesom det tilsvarende Verbum παρακαλέω et i 2. Kor. meget hyppigt forekommende Ord. Verbet kan betyde: 1) tilkalde, Ap. G. 28, 20; 2) formane, 2. Kor. 6, 1; 3) bede, 2. Kor. 9, 5; 12, 8; 4) trøste, 1. Thess. 4, 18; 2. Kor. 2, 7; og Substantivet: 1) Formaning, 1. Kor. 14, 3; 2) Bøn, 2. Kor. 8, 4; 3) Trøst, 2. Thess. 2, 16. Her

og i de følgende Vers har vi sidste Betydning. *πᾶσα παράκλησις* kan enten betyde »*alskens* Trøst«, Trøst af enhver Art (*πᾶς* paa denne Maade i Rom. 1, 18; Kol. 1, 11), eller »*lutter* Trøst«, »idel Trøst« (Jak. 1, 2. 17); i første Tilfælde er Meningen, at Gud skænker Trøst i al Slags Sorg, i andet Tilfælde, at han ifølge sin Kærlighed kun higer efter at trøste.

V. 4. Tanken om Guds Trøst har aabenbart været Hovedpunktet i V. 3. For det er den, som nu føres videre med *ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς κτλ.*, der fortsætter Skildringen af Gud og dermed Lovprisningen. Vi lægger Mærke til, at *παρακαλῶν* er Præsens Participium og altsaa betegner, hvad Gud stadig gør: han, hvis Sædvane det er at trøste os. *ἡμᾶς* omfatter vel baade Paulus og Timotheus, muligvis ogsaa andre af Apostelens Medarbejdere. Da 2. Kor. paa mange Steder bruger 1. Persons Enkelttal og derved udtrykkelig tilkendegiver, at Paulus taler om sig selv personlig (1, 15 flg. 23; 2, 1 flg.; 7, 4; 10, 1 flg.; 11, 1 flg. m. fl.), er der ingen Grund til, naar han siger *ἡμεῖς*, da at opfatte det som et blot Forfatterflertal med samme Betydning som »jega«. Men paa den anden Side kan det ikke nægtes, at der er visse Steder, hvor vi faar det Indtryk, at han rent vilkaarligt veksler med 1. Person Flertal og 1. Person Enkelttal. Naar det f. Eks. i 2. 13 hedder: *ἐξῆλθον εἰς Μακεδονίαν*, og senere i 7, 5: *ἐλθόντων ἡμῶν εἰς Μακεδονίαν*, er Forskellen vist aldeles tilfældig. Ja. i 11. 6 har vi inden for det samme Vers en fuldstændig umotiveret Overgang fra Enkelttal til Flertal. Det vilde derfor være en Misforstaaelse at bygge noget videre paa det vekslende Tal. Man kan næppe sige mere end, at Apostelen ved sin hyppige Brug af Flertal viser, at han stadig har Følelsen af ikke at være ene om, hvad han siger, en Følelse, der dog undertiden er næsten ubevidst. Med *ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν* faar vi en nærmere Bestemmelse til *παρακαλῶν*. Det kan være usikkert, om *ἐπὶ* her betyder »paa Grund af, over« (Rom. 5, 2; 6, 21) eller staar om de Forhold, hvorunder Handlingen finder Sted: »som trøster os under al vor Trængsel« (Fil. 1, 3). Begge Betydninger

netop i Forbindelse med παρακαλέω har vi i 1. Thess. 3. 7: παρεκλήθημεν ἐφ' ὑμῶν ἐπὶ πάσῃ τῇ ἀνάγκῃ καὶ θλίψει ἡμῶν (»vi blev trøstet over jer under al vor Nød og Trængsel«). θλίψις (af θλίβω, trykke, presse sammen, trænge) egl. Tryk, Trængsel i rent legemlig Betydning, dernæst om Lidelse i Almindelighed (Joh. 16, 21; Rom. 2, 9), men især dog om Forfølgelse fra Troens Fjender (Matth. 13, 21; Ap. G. 11, 19); saadan uden Tvivl her. — εἰς τὸ δύνασθαι ἡμ. κτλ. indfører enten Guds Hensigt med Trøsten eller blot Følgen af denne; εἰς τό med efterfølgende Infinitiv kan nemlig være ensbetydende enten med ἵνα (»for at«) eller med ὥστε (»saa at«). Da det i Lovprisningen her er Guds Sindelag, der skildres, ligger det nærmest at tage det i første Betydning om, hvad der er tilsigtet af Gud med hans Trøst: Han har ikke blot i Sinde at skaffe Apostelen og hans Medarbejdere en personlig Lindring derved; men han vil hjælpe dem til en særlig og betydningsfuld Dygtiggørelse i deres Kald. Dette kan de nemlig ikke røgte til Velsignelse, uden at de kan trøste de lidende i Menighederne; men kun den, der selv har prøvet Lidelsen og derunder har oplevet at finde Trøst, formaar at bringe de andre en virkelig Trøst, som er mere end Talemaader. τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει »dem, som er i alskens Trængsel«; der sigtes til de mange forskellige Former af Forfølgelse, som Datidens Kristne — og det ingenlunde blot Apostle og andre førende Mænd — var udsat for: Bagtalelse og Spot (1. Pet. 2, 12; 4. 4. 14; Heb. 10, 33), økonomiske Plagerier (Jak. 5, 4; Heb. 10, 34), Vold, Fængsling og i enkelte Tilfælde Martyrdøden (Ap. G. 8, 3; 9, 1 flg.; 17, 5-9; 26, 10-11; 1. Thess. 2, 14 flg.; Heb. 10, 34; Joh. Aab. 2, 13). διὰ τῆς παρακλήσεως ἧς κτλ. ο: ved at vidne for de lidende om den Trøst, man selv erfarer. ἧς staar i Steden for ἧ eller δι' ἧς.

V. 5. ὅτι bringer en Bekræftelse af V. 4. Men for at forstaa denne maa man holde sig klart, at den ikke er sluttet med V. 5, men fortsættes gennem det meste af V. 6, saa den i Virkeligheden bestaar af to Led. Tankebevægelsen bliver da følgende:

Gud trøster os i vor Trængsel, for at vi skal kunne trøste andre (V. 4); for det første lader han nemlig altid vore overvældende Lidelser opvejes af overvældende Trøst (V. 5), og dernæst lader han saavel vore Lidelser som vor Trøst finde Sted i den Hensigt, at I skal faa Trøst og Styrke derved (V. 6ab). — Apostelen kalder sine og sine Medarbejderes Lidelser *παθήματα τοῦ Χριστοῦ* ο: Lidelser af samme Art som dem, Kristus led. Herved tænkes der naturligvis ikke paa sonende Lidelser, men blot paa Lidelser for Evangeliets Skyld. Det samme Udtryk møder vi i 1. Pet. 4, 13 og en nær beslægtet Tanke i 2. Kor. 4, 10; Fil. 3, 10; Kol. 1, 24; Heb. 13, 13. Det har altsaa aabenbart været almindeligt i Aposteltiden, at man udtrykte Lidelsernes Adel ved at kalde dem »Kristuslidelser«. Sin Oprindelse kan denne Tankegang mulig have fra Jesu Ord: »Kan I drikke den Kalk, som jeg drikker, eller døbes med den Daab, som jeg døbes med?«; Mark. 10, 38 (Matth. 20, 22). *περισσεύω* kan baade være intransitivt — »være overstrømmende« — og transitivt — »gøre overstrømmende« —, her i første Betydning. Ved Forbindelsen *περισσεύει . . . εἰς ἡμᾶς* bliver Meningen: »kommer i Overflod til os«. — Eftersætningen *οὕτως διὰ τοῦ Χριστοῦ κτλ.* udtaler, at Trøsten noje svarer til Lidelsen. Overensstemmelsen kommer til Orde dels i det gentagne *περισσεύει*, dels i *διὰ τοῦ Χριστοῦ*, der svarer til *τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ*. At Trøsten er overstrømmende »ved Kristus« vil sige, at den beror paa Samfundet med den ophøjede Kristus, der bor i den troende (Rom. 8, 10; Gal. 2, 20; Ef. 3, 17). Af Forholdet til ham oses Trøsten. — — V. 6¹⁾. Med et videreførende *δέ* fortsættes Tanken. Først be-

¹⁾ Man kan med Rette være i Tvivl om, hvilken Tekstform der skal foretrakkes i V. 6 -7. Ifølge den ene hedder det: *εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ἡμῶν παρακλήσεως τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν, καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ἡμῶν· εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ἡμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας, εἰδότες κτλ.*, ifølge den anden: *εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ἡμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας· εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ἡμῶν παρακλήσεως τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων ὧν*

tragter Paulus sine Trængsler og siger, at de er »til Bedste for (ὕπερ) jeres Trøst og Frelse«. Et godt Eksempel paa, hvad han mener hermed, har vi i 2. Tim. 3, 10-12, hvor han opmuntrer Timotheus ved at minde ham om sine egne Lidelser og derigen- nem søger at faa ham til med Frimodighed at se den Sandhed i Øjnene, at »ogsaa alle, som vil leve gudfrygtigt i Kristus Jesus, vil blive forfulgt«. Paa samme Maade skal hans Trængsler hjælpe Korinthierne til at sige: »Han har prøvet det — lad os da ikke tabe Modet!« Og dette er en afgørende Hjælp til deres endelige Frelse (σωτηρία); for den naas kun, dersom de staar fast gen- nem Trængslerne (Ap. G. 14, 22; Rom. 8, 17). — Fra sine Trængs- ler vender han saa Blikket til Trøsten, som han oplever. Ogsaa den hører med, naar der skal komme Trøst til Menigheden. Det er jo ikke nok, at de ser ham lide; de maa ogsaa se ham gaa med ukuet Sjæl ud af Lidelsen. Der gøres ogsaa her en Til- føjelse til τῆς παρακλήσεως, denne Gang ved et Participium τῆς ἐνεργουμένης. Men medens i 6a Trøsten var forbundet umiddel- bart med selve Frelsen, peges der nu paa den Virkning af Trø- sten, som er den indre Betingelse for at naa frem til Frelsen: Udholdenheden (ἐπομονή). ἐνεργέω i Medium: vise sig virksom. ἐν ἐπομονῇ τῶν ἀντῶν παθιμάτων Genitiven er objektiv: »i, at I udholder de samme Lidelser«. — — Paulus har saaledes sagt, hvad der hos Korinthierne skulde være Frugten af hans Trængs- ler og Trøst. Han gaar nu i 6c et Skridt videre og udtaler, at dette ikke blot er hans Haab, men at han ogsaa er fuldt for- visset om, at det vil blive virkeliggjort: »vort Haab med Hen- syn til jer er fast«. ὕπερ har her den samme Betydning som περί. Og hans Forvisning begrundes i V. 7 ved det løst tilknyt- tede Participium εἰδότες (Nominativ trods Genitiven ἡμῶν); den hviler nemlig derpaa, at han ved, de har gjort virkelig person- lige Erfaringer baade om Lidelsen og om Trøsten. Bisætningen ὡς κοινωνοὶ ἐστε τῶν παθιμάτων bringer saa at sige den udvortes καὶ ἡμεῖς πάσχομεν. καὶ ἡ ἐλπίς κατ. Den sidste Form, der foretrakkes af baade Tischendorf og Westcott-Hort, er dog vel nok den sandsynligste.

Side: Lidelserne, der jo i hine Tider altid til en vis Grad fulgte med den blotte Tilslutning til den kristne Menighed. Men med Eftersætningen *οὕτως καὶ τῆς παρακλήσεως* kommer saa det, hvorpaa Eftertrykket hviler: Som de er med i de ydre Kaar, saadan er de ogsaa med i den indre Oplevelse af Guds Trøst. Og Paulus gaar aabenbart ud fra, at den, der har smagt denne livsalige Erfaring, er derved knyttet saaledes til Gud, at han næppe nogen Sinde slipper ham. Derfra det faste Haab for Korinthierne. I Eftersætningen er underforstaaet *κοινωνοὶ ἐστε*. Genitiverne *τῶν παθημάτων* . . . *τῆς παρακλήσεως* er objektive: »delagtige i Lidelserne . . . i Trøsten«. — Det virker unægtelig noget overraskende, naar Apostelen her siger, at Korinthierne gennemgaar Lidelser af samme Art som han selv. For i 1. Kor. 4, 10 flg. lader han dem netop med stor Skarphed høre, at de i Modsætning til ham har haft saare behagelige Kaar. Naturligvis kunde Forholdene have forandret sig, siden han skrev 1. Kor.; dog er det vist rimeligere at tænke sig, at de allerede dengang nok har kendt til Lidelser, om end kun i forholdsvis ringe Grad (1. Kor. 10, 13). Og det er da ikke saa mærkeligt, at en stærkt stemningsbevæget Natur som Paulus ved een Lejlighed kan fremhæve, at de i Sammenligning med ham ingenting har prøvet, ved en anden, at de dog er fælles med ham ogsaa i dette Stykke. At der i Korinth og Akaja fandtes mange yderst fanatiske Jøder, der gerne vilde volde de Kristne al mulig Fortræd, ser vi af Ap. G. 18, 12 flg.; 20, 3. — —

Medens Indgangstaksigelsen i de paulinske Breve ellers plejer at gælde Menighedens gode Tilstand, er det ejendommeligt for vort Brev, at det, Gud prises for, er aandelige Goder, han har skænket Apostelen selv. Grunden hertil er dog næppe den, at Paulus ikke syntes, der var noget at takke for hos Menigheden. For dels gør V. 3-7 Indtryk af at være udsprunget af en saa varm og inderlig Følelse, at der sikkert ikke kan ligge en beregnet Gaaen-udenom bag ved Ordene; dels ser vi jo i 7, 6 flg., at han trods alt, hvad der endnu fattedes Menigheden, dog havde følt en

stor Glæde over, hvad Titus havde meddelt om den. Nej, Grunden maa langt snarere søges i noget udpræget positivt, i en overvættes dyb Trang til at faa sagt netop det, han siger. Derfor faar hans Tak en saa stærkt personlig Karakter. Vel tales der ikke ligefrem om Guds Trøst ved en bestemt Lejlighed; men der ligger jo dog utvivlsomt bestemte Oplevelser bagved, og naar vi lægger Mærke til, hvordan Ordene *παρακαλεῖν, παράκλησις* i samme Betydning som her dukker op igen i Kap. 7 (V. 4. 6. 7. 13) ved Omtalen af Titus' Komme, kan vi ikke være i Tvivl om, at det just er denne Begivenhed, som Apostelen har i Tanker, naar han priser Gud som Trøstens Gud. Dette enkelte konkrete Tilfælde, der staar i saa frisk Minde, har imidlertid bragt ham til at kaste Blikket ud over hele sit Liv, og han opdager da de samme Spor alle Vegne. Og derfor er det, at hans Tak faar den almene Karakter, bliver en Tak, fordi Gud stadig trøster.

FØRSTE HOVEDAFSNIT

1, 8—7, 16¹).

A. TRÆNGSLERNE I ASIEN

1, 8-11.

Som Forklaring paa, at der i det foregaaende er talt saa meget om Trængsler, fortæller Apostelen, at han i Asien har været Genstand for en Forfølgelse, der bragte ham i den yderste Livsfare (8). Heri finder han imidlertid en guddommelig Hensigt, nemlig den at hjælpe ham til udelukkende at stole paa Gud, som reddede ham dengang og vil gøre det samme i Fremtiden, da ogsaa Lærerne vil staa ham bi med deres Forbøn (9-11).

Vi har set, hvordan der bag ved Lovprisningen laa en Baggrund af personlig Oplevelse fra den nærmeste Fortid. Det, der udgør den sammenholdende Traad i Brevets første Hovedafsnit, er nu netop en Skildring heraf. Først fortælles der om den frygtelige Trængsel i Asien, dernæst i 2, 12-13 om den indre Uro i Troas og endelig i 7, 5 om de Kampe og den Frygt. Apostelen havde gennemgaaet i Makedonien. Og gennem alt dette Mørke bryder saa Lyset frem i 7, 6 flg. med den Trost, han fik ved Titus' Komme. For saa vidt er Tankegangen ganske klar. Det er kun de store Digressioner, som gør, at man ikke saa let faar Øje paa dens Sammenhæng.

V. 8. Med γὰρ indfores en Begrundelse: jeg taler ikke uden Aarsag om Trængsler, thi —. οὐ θέλωμεν ἐμᾶς ἀγροεῖν er en Vending, som vi oftere finder hos Paulus (Rom. 1, 13; 11, 25; 1. Kor. 10, 1). Af og til har han beslægtede Udtryk af positiv Art:

¹) Med Hensyn til Oversigten over Brevets Indhold henvises til Indledningen § 4 (S. 48 flg.).

θέλω ὑμᾶς εἰδέναι (1. Kor. 11, 3; Kol. 2, 1), γνώσκειν ὑμᾶς βούλομαι (Fil. 1, 12). Det er Formler, som han har overtaget fra Datidens Brevstil. Med ἀδελφοί giver han sin Meddelelse en hjertelig og fortrolig Karakter. Om man læser ὑπέρ eller περί, er ganske ligegyldigt, da Betydningen i begge Tilfælde er den samme: »med Hensyn til«. At der foran θλίψεως staar Artikel, viser, at den her omtalte Trængsel forud er Læserne bekendt. Allerede i 1. Kor. er det jo nævnet, at der i Efesus var en stærk Modstand mod Evangeliet (16, 9), og de Lidelser, som var Følgen heraf, var allerede dengang saa alvorlige, at Paulus kunde betegne dem billedligt som en Kamp med vilde Dyr (15, 32). Efterretninger om, hvad der siden var sket, kan Titus have bragt. Det nye, som Apostelen »ikke vil, at Korinthierne skal være uvidende om«, er altsaa ikke selve Trængselen; det kommer først med ὅτι. Til τῆς θλίψεως ἡμῶν føjes τῆς γενομένης ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Nærmere er Stedet ikke angivet. Dog taler alt, hvad vi ved om de urolige Forhold i Efesus, for, at det har været i denne By, som jo var Provinsen Asiens Hovedstad. Her var netop Paulus' Virkeplads, og her ved vi, at der umiddelbart før hans Bortrejse til Troas og Makedonien fandt en vældig Demonstration Sted fra Hedenskabets Tilhængere imod Kristendommen (Ap. G. 19, 23—20, 1: Demetrius' Opløb). Selvfølgelig kan det ikke være til selve denne Begivenhed, at der her er sigtet; for ved den Lejlighed var Paulus jo ikke i umiddelbar Livsfare. Men vi maa antage, at der er sket andre Udslag af den samme Lidenskab, som der lagde sig for Dagen. Sætningen ὅτι . . . ἐβαρύνθημεν bringer selve Meddelelsen, og Trængselen fremstilles her under Billedet af en frygtelig tyngende Byrde. Dens Tynge skildres paa dobbelt Maade ved to Præpositionsled. Først ved καθ' ὑπερβολήν, egl. »svarende til Overmaal« : i overvældende Grad. Hermed siges, hvor svær Trængselen var i sig selv. Men dernæst kommer det endnu stærkere ὑπὲρ δυνάμιν, hvorved det angives, at den ikke blot i sig selv var forfærdelig, men at den ogsaa overgik, hvad Apostelen formaaede

at bære. Og Folgen heraf (*ὥστε*) var, at han ganske mistvivlede om at kunne redde Livet. *ἐξαπορόεμαι* maa afledes af *πόρος*, Gennemgang, Vej, Udvej; af dette kommer *ἄπορος*, uden Udvej, raadvild, heraf igen *ἀπορέω*, *ἀπορόεμαι*, være raadvild, og heraf endelig *ἐξαπορόεμαι*, være fuldstændig raadløs, mistvivle, jfr. 4, 8. Det, hvorom man mistvivler, sættes i Genitiv. *καὶ τοῦ ζῆν'* »endogsaa blot om at redde Livet«.

V. 9 *ἀλλά* har her ligesom i 7, 11 forstærkende Betydning og gengives paa Dansk bedst ved »ja«. Paulus havde ligefrem maattet sige sig selv, at Døden var uundgaaelig. Verbet *ἐσχίζομεν* er Perfektum med Aorists Betydning: »vi fik«, ganske som om der stod *ἔσχομεν*, et Fænomen, som vi oftere moder her i Brevet (2, 13; 7, 5; 11, 25; 12, 17). *ἀπόκριμα*, Svar, forekommer kun her inden for N. T. Det bruges om et Svar eller en Afgørelse fra Øvrigheden, f. Eks. fra Kejseren, og det kunde herudfra maaske nok ligge nær at gengive *τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου* ved »Dødsdommen«. Men det er ogsaa muligt, at man skal blive staaende ved den ligefremme Betydning, saa *τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου* bliver at oversætte ved »det Svar: Døden« (Appositions-genitiv). I hvert Fald er der ikke Tale om en Afgørelse fra Guds Side. For *αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς* fremhæver netop meget stærkt, at det var hos dem selv, Dommen blev fældet eller Svaret givet, og det viste sig jo i Virkeligheden, at Gud havde noget andet i Sinde. — *ὅρα* indfører Guds Hensigt med saadan at lade dem miste ethvert Haab: De skulde lære kun at stole paa ham. *ἐγ' ἐαυτοῖς* er som en Genklang af *αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς* — det er, ligesom Paulus forfølger Ordet »selv« for bagefter at kunne fremhæve Gud alene: Naar de »selv hos sig selv« ikke fik anden Besked, end at de skulde do, maatte de dog blive helt færdige med at stole »paa sig selv«. Til *τῷ θεῷ* er føjet en participiel Bestemmelse, der angiver den Egenskab hos Gud, hvortil man under slige Forhold kan sætte sin Lid: *τῷ ἐγγέλονται τοὺς νεκρούς*. Ordene er sikkert at tage i ligefrem Betydning, selv om det følgende Vers viser, at de ogsaa kunde virkeliggøres i ugent-

lig Forstand ved en vidunderlig Redning ud af den overhængende Livsfare¹⁾.

V. 10. Til τῷ θεῷ føjes nu to Relativsætninger. Den første fører Skildringen af Guds dødsovervindende Magt videre, denne Gang ud fra Apostelens egen Oplevelse. Med Vilje vælger han Udtrykket ἐκ . . θανάτου — »Død«, ikke »Dødsfare« —, fordi han vil betegne, at kun den Gud, som opvækker døde, kunde redde ham ud deraf; Stillingen havde været saadan, at han i Grunden allerede var at anse for død. Foruden det fortidige ἐρρύσαστο²⁾ tilføjes ogsaa det fremtidige καὶ ῥύσεται. Den Frelse, han har oplevet trods saa overvættets stor Fare, afføder Forvisningen om, at ingen Vanskelighed i Fremtiden vil være saa truende, at ikke det samme vil kunne gentage sig. — Den anden Relativsætning εἰς ὃν ἡλπίζαμεν κτλ. har det paafaldende ved sig, at den egentlig kun indfører en forstærket Gentagelse af, hvad der var sagt med Ordene καὶ ῥύσεται lige forud. Man har aabenbart tidlig følt sig besværet af denne Tautologi; herom vidner Læsemaaden καὶ ῥύσεται, der sikkert kun er fremkommen som et Forsøg paa at faa en forskellig Tanke frem paa hvert Sted. Imidlertid ligger Forklaringen vist simpelt hen i, at Paulus ikke selv skrev sine Breve, men dikterede dem til en Skriver (Rom. 16, 22; jfr. 2. Thess. 3, 17; 1. Kor. 16, 21; Gal. 6, 11; Kol. 4, 18). I mundtlig Tale fremkommer den Slags Uregelmæssigheder jo saa let, og det var forstaaeligt nok, at Apostelen, idet han vilde føje en betydningsfuld Tanke - - συνοπιοῦντων καὶ ὑμῶν κτλ. (V. 11) — til καὶ ῥύσεται, kunde komme til ligesom at gribe tilbage og uvilkaarlig gentage i udførligere Form det, som Tilføjelsen skulde knyttes til. ἡλπίζαμεν har den rigtige græske

1) Man har formodet, at Vendingen τῷ ἐγγέγραπτι τοῦς νεκροῦς kunde skyldes Erindring om den jødiske Bøn Shemone-Esre («de 18 Bønner»), hvor det hedder: »Lovet være du, Herre, som levendegør de døde«. Det er muligt og kunde være naturligt for Paulus. Men mere end en ren Formodning bliver det ikke.

2) Eller ἐρρύσαστο.

Perfektumsbetydning. Som bekendt betegner nemlig denne Tid noget, der er sket og afsluttet, men stadig foreligger i sine Folger¹⁾: »Vi har sat vort Haab til ham (saa det nu staar til ham)«. Tanken om, at den een Gang skete Handlings Resultat stadig vedvarer, er endda her saa fremherskende, at man gerne kunde oversætte som Præsens: »Vi haaber«. *ὅτι καὶ ἔτι ὀύσεται* »at han ogsaa fremdeles — ligesom hidtil — vil fri os«.

V. 11. I Form af en dobbelt Genitiv kommer her en Begrundelse af det Haab, der er udtalt i V. 10: »da ogsaa I hjælper med —«. Leddet *συν-* i det sammensatte *συνυπουργούτων* viser hen til, at Paulus selv beder, og til hans Bøn slutter sig saa Læsernes. *καὶ* foran *ὑμῶν* stiller Korinthierne ind i Rækken af alle de Menigheder, som staar Apostelen bi med deres Forbøn. *ὑπέρ* her i Betydningen »til Bedste for«. *τῇ δέήσει* Midlets Dativ. Ejendommeligt er det at se den Tillid, hvormed Paulus uden videre gaar ud fra, at Læserne beder for ham; dog er det vel nok muligt, at der heri ligger noget af en kærlig Paa-mindelse. I alle Tilfælde faar vi her som paa adskillige andre Steder et Indtryk af, hvor stor Betydning han tillægger Forbønnen, jfr. Rom. 15, 30 flg.; Ef. 6, 18 flg.; Kol. 4, 3; Fil. 1, 19. — Med *ἵνα* kommer nu det, som er Bonnens Formaal. For Paulus er nemlig Hensynet til Guds Ære saa afgørende, at han umulig kan blive staaende ved det rent umiddelbare Maal for Bonnen, nemlig hans egen Redning af fremtidig Livsfare. Det, som i dybeste Forstand tilsigtes, er noget langt højere: at Gud

¹⁾ Eksempler: Luk. 4, 6: *ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται* »thi mig er den bleven overgivet (saa jeg nu har den)«. Joh. 19, 22: *ὁ γέγραφα, γέγραφα* »hvad jeg har skrevet (saa det staar der), det har jeg skrevet (saa det bliver staaende)«. Ap. G. 5, 28: *πεπληρώκατε τὴν ἑξουσίαν τῆς διδασκαλίας ὑμῶν* »I har fyldt Jerusalem med jeres Lære (saa det nu er fuldt deraf)«. 1. Kor. 7, 14: *ἡγιάσται ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί* »den vantro Mand er helliget ved Hustruen (saa han nu har et helligt Særpræg)«. — Forskellen fra Aorist ser vi i 1. Kor. 15, 4: *ὅτι ἐτάφη* (en Begivenhed, som er forbi.) *καὶ ὅτι ἐγλήγεται* (en Kendsgerning, som vel er afsluttet, men som vedvarer i sine Folger, idet Kristus derefter lever for bestandig).

maa blive takket i rigt Maal, naar Bønnen er opfyldt. Vi mindes herved om de Steder, hvor Apostelen siger, at alle Ting — ogsaa vi Mennesker — er ikke blot »af Gud og ved Gud«, men ogsaa »til Gud« (Rom. 11, 36; 1. Kor. 8, 6; jfr. Kol. 1, 16). Subjektet i Hensigtssætningen er τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα, »den Gave, som bliver os til Del«. χάρισμα, der i N. T. kun forekommer eet Sted uden for den paulinske Literatur (1. Pet. 4, 10), kommer af Verbet χαρίζομαι, skænke, give. Dets Betydning er derfor »Gave«. Men i N. T. bruges det kun om Gaver, som skænkes af Gud. Det anvendes ikke blot 1) i den ejendommelige, tekniske Betydning om en saakaldet »Naadegave«, en af Aanden meddelt særlig Evne til at udøve en bestemt Gerning i Menigheden (Rom. 12, 6; 1. Kor. 12, 4 m. fl.), men ogsaa 2) i mere almindelig Betydning, saa at sige om enhver betydningsfuld Gave fra Gud: om selve Frelsen i Kristus (Rom. 5, 15 flg.; 6, 23), om Bestyrkelse i Troslivet (Rom. 1, 11), om de Fortrin, Gud har skænket Israel (Rom. 11, 29), om værdifulde, medfødte Karakteregenskaber (1. Kor. 7, 7) og om Befrielse fra Dødsfare — saaledes her. Verbet εὐχαριστήσθαι kan oversættes: »maa blive gjort til Genstand for Tak«. Den Tak, der er Tale om, skal komme ἐκ πολλῶν προσώπων, aabenbart fra de mange, som har været med til at bede for Paulus. Med Hensyn til Ordet πρόσωπον har man været uenig om, hvorvidt det her staar i Grundbetydningen »Ansigt« eller i den afledede Betydning »Person«, som er almindelig i Kejsertidens Græsk¹). Vælger man Grundbetydningen, bliver Meningen, at Takken til Gud skal lyse ud af glade Ansigter, der løftes imod ham i Bøn (Joh. 17, 1; jfr. Luk. 18, 13). Dette er dog vistnok alt for kunstigt, og vi foretrækker derfor den anden Betydning. Ganske vist vilde det, naar Talen er om Personer, have været naturligare, at Præpositionen var bleven ὑπό, ikke ἐκ. Men en lignende Brug af ἐκ

¹) Inden for N. T. har vi maaske Betydningen »Person« i Jud. 16; i alt Fald har vi den hos de apostoliske Fædre, 1. Clemens 1, 1; 47, 6; Ignatius' Magn. 6, 1.

ved et passivisk Verbum har vi jo dog i 2, 2, saa der er næppe nogen Grund til at lægge Vægt herpaa. — Ordene *διὰ πολλῶν* har voldt Fortolkerne Vanskelighed. Man maa nemlig spørge, om de egentlig indeholder andet end en Gentagelse af det, der var sagt med *ἐκ πολλῶν προσώπων*. For at undgaa denne Antagelse har man da forsøgt at gøre *πολλῶν* til Genitiv af *πολλά* og tage Udtrykket i Betydningen «med mange Ord», altsaa om en særlig fyldig Tak. Sprogligt er det forsvarligt; vi kender jo tilsvarende Vendinger, *διὰ βραχέων* (Heb. 13, 22), *δι' ὀλίγων* (1. Pet. 5, 12). Men Forestillingen om saadan en ordrig Tak er dog for aandløs til at passe i Paulus' Mund. Andre har forstaaet *διὰ πολλῶν*, som om det skulde angive, at Takken skulde være *bevirket* ved mange, nemlig ved mange Menneskers Forbon. Saadan en Oplysning vilde dog være fuldstændig overflødig efter det foregaaende, og Opfattelsen er tillige saa kunstig, at vistnok kun en Ekseget, derimod næppe nogen almindelig Læser kunde faa den ud af Ordene. Vi nodes da til at indrømme en Tautologi, og vi maa formode, at den ogsaa paa dette Sted er en Følge af, at Paulus ikke skriver, men dikterer (jfr. S. 115). Af samme Grund er det sikkert, at Versets sidste Ord *ὑπὲρ ἡμῶν* (»for os«) er kommet med; for de indeholder ikke andet, end hvad der laa i Subjektet *τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα*. Idet Apostelen mundtligt danner Sætningen, faar han to Former sammenblandet: 1) *ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα εὐχαριστηθῇ* og 2) *ἵνα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ ἡμῶν*.

Første Digression, 1, 12—2, 11:

Paulus har ikke gjort sig ufortjent til Korinthiernes Forbøn.

a. Afvisning af Beskyldningen for Underfundighed, 1, 12-14:

Han er i sin Samvittighed vis paa, at han i al sin Færd — ogsaa i sine Breve — har været aaben og ærlig (12-13 a), og han

udtaler Haabet om, at Korinthierne, der jo dog har begyndt at forstaa ham, fuldtud vil komme til at indse dette (13 b-14).

Paulus har indtil dette Punkt talt til sine Læsere i en mild, hjertelig og tillidsfuld Tone. Her kommer der imidlertid med eet som et koldt Pust. Det maa sikkert forstaas som et helt uvilkaarligt Udbrud, ikke som noget forud planlagt. Han er jo i Færd med ganske ligefrem at fortælle, hvad han har oplevet af Lidelse og Trøst, siden Korinthierne sidst hørte fra ham. Men idet han er kommen ind paa at omtale deres Forbøn for ham, bringes en Streng til at skurre i hans Indre. Han mindes, at Menighedens Forhold til ham dog ikke endnu er, som det burde være, og han glider derfor ind i et Selvforsvar.

V. 12. Med γὰρ indføres en Begrundelse af συννοουργούντων καὶ ὑμῶν κτλ., hvormed Meningen er: Jeg kan da vel stole paa jeres Forbøn: thi jeg ved mig fri for paa nogen Maade at have forspildt Retten til den. Med ἡ καύχησις ὑμῶν vil Paulus gøre gældende, at han netop har noget at rose sig af, som giver ham Krav paa deres Forbøn. Som det vil vides, plejer paa klassisk Græsk Verbalsubstantiver med Endelsen -σις at betegne selve Handlingen, medens de tilsvarende med Endelsen -μα i Regelen betegner det konkrete, der kommer ud af Handlingen. Herefter skulde καύχησις (af καυχάομαι) betyde »Handlingen at rose sig« og καύχημα »det, hvoraf man roser sig«. Men denne Regel, som aldrig har været fri for Undtagelser, er inden for Hellenismen i temmelig vid Udstrækning traadt ud af Kraft. Det ser man ogsaa her i Brevet. I 5, 12 har vi f. Eks. καύχημα i den Betydning, som ellers skulde være forbeholdt καύχησις, og paa vort Sted staar καύχησις uden Tvivl om det, hvoraf Apostelen roser sig¹⁾. Prædikatsordet αὐτί, staar forberedende for τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ὑμῶν. En lignende Paaheraabelse af Samvittighedens Vidnesbyrd møder vi i Rom. 9, 1. Med ὅτι meddeles Vidnesbyrdets Indhold, der samler sig om Verbet

¹⁾ Se R. Asting, Kauchesis, i Norsk teologisk Tidsskrift, 1925, S. 136 flg.

ἀνεστράφημεν. ἀναστρέφω, vende op og ned paa (Joh. 2, 15 efter en af Læsemaaderne), betyder i Medium: vende sig hid og did, færdes, ogsaa overført om den »Færd« eller »Vandel«, man udviser i sit Liv. Forud for Verbet gaar en Række Præpositionsled. som beskriver Paulus' Færd. I dem alle er ἐν det styrende Ord; det betegner her som saa ofte den aandelige Sfære, saa at sige det Element, hvori han lever, altsaa det, hvoraf hans Livsførelse faar sit Præg. Først nævnes ἐν ἀγιότητι¹⁾ καὶ εὐλογίᾳ τοῦ θεοῦ. Disse Begreber er ret almindelige. ἀγιότης udtrykker den absolutte Modsætning til alt syndigt Væsen. εὐλογία kommer af Adjektivet εὐλογικός, og dette maa formodentlig afledes af εὖλη, Sollys, og λόγος, saa dets Betydning bliver »prøvet ved Solens Lys«; εὐλογία betegner saa den Renhed og Oprigtighed, som taaler Lyset. Den til begge Ordene hørende Genitiv τοῦ θεοῦ kunde ganske vist være Ophavs-genitiv: »den af Gud virkede Hellighed og Renhed«. Men der er dog ingen Grund til at forlade den ganske ligefremme Betydning som Ejendoms-genitiv: »Guds egen Hellighed og Renhed«. Det er af denne, at Paulus' Vandel har været præget; for den rette Kristne er efter hans Opfattelse en μιμητής τοῦ θεοῦ (Ef. 5, 1). Heri ligger dog ikke, at han tilskriver sig selv Syndfrihed. Vi ser tværtimod anden Steds, at selv paa Omraader, hvor hans Samvittighed ingenting bebrejder ham, tør han ikke dermed betragte sig som frikendt (1. Kor. 4, 4), og i et af sine sidste Breve understreger han stærkt, at han ikke drister sig til at sige om sig selv, at han har naaet Fuldkommenhedens Maal (Fil. 3, 12-13). Men alligevel er Udtrykket stærkt nok, og det er højst karakteristisk for den stærke Selvbevidsthed, som oftere moder os hos Apostelen, ogsaa i Betragtningen af hans eget Helliggørelsesliv (1. Thess. 2, 10; 2. Kor. 6, 4 flg.; de hyppige Opfordringer til at efterligne ham, 1. Kor. 4, 16; 11, 1; Fil. 3, 17; 2. Thess. 3, 7; jfr. 1. Thess. 1, 6²⁾). Med

¹⁾ Bør vistnok foretrækkes for den anden Læsemaade ἀπλότητι.

²⁾ Jfr. min »Paulus som Karakter«, 2. Udg., S. 9—32.

Ordene *οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ* kommer han aabenbart ind paa en Beskyldning, som har fundet Tiltro blandt Læserne, og som han nu vil afvise. Man har sigtet ham for at lade sig lede af en »kødelig Visdom«. *σοφία* kan her ikke staa i samme Betydning som i 1. Kor. 1, 17. 22; 2, 1. 4. 6. 13, hvor der er Tale om filosofisk Fremstillingsform i Forkyndelsen, medens der her tales om den praktiske Livsvandel. Snarere kan man finde en Parallel i Kol. 4, 5, hvor Ordet betegner Klogskab i at indrette sin Optræden efter det Formaål, man har sat sig. Men medens denne Klogskab i Kolossenserbrevet tænkes som stillet i Guds Riges Tjeneste, er den her med det tilføjede Adjektiv *σαρκική* kendetegnet som noget ondt. *σάρξ* bruges 1) om Kødet som det *Stof*, hvorefter Legemet bestaar, 1. Kor. 15, 39. 50; 2) om selve *Legemet*, 2. Kor. 7, 1; Kol. 2, 5; 3) om Legemligheden *som Tilholdssted og Udtryk for Menneskenaturens Svaghed*, 2. Kor. 7, 5; 4) i ond Betydning om Legemligheden som Sæde for *ἐπιθυμία*, Gal. 5, 16; Ef. 2, 3, og derfor *som Syndens Tilholdssted* inden for Menneskenaturen, Rom. 7, 18. 25; 8, 13¹⁾; 5) om *Mennesket*

1) Menerne har været stærkt delte om, hvordan den for Paulus saa ejendommelige Brug af *σάρξ* i ond Betydning skal forstaas. Fra den ene Side har man hævdet, at vi her har et Udslag af en rent dualistisk Betragtning, simpelt hen overtaget fra græsk Tænkning, saa *σάρξ* er *Legemsstoffet*, der i sig selv er syndigt og saa at sige er den Kilde, hvorefter Synden er fremvældet. Denne Opfattelse er gendreven i Indledningen (S. 75—76). — Fra modsat Side har man aandeliggjort *σάρξ*, saa det fik en helt ny Betydning. Det skulde da betegne den fra Gud bortvendte, *syndige Viljesretning* i Menneskenaturen. Men ogsaa denne Opfattelse er umulig. Thi den Maade, hvorefter *σάρξ* ogsaa i ond Betydning kan erstattes af *σῶμα* (Rom. 8, 13: *κατὰ σάρκα ζῆν* = *αἱ πράξεις τοῦ σώματος*, og: *αἱ ἐπιθυμίαι τῆς σαρκός*, Ef. 2, 3, = *αἱ ἐπιθυμίαι τοῦ σώματος*, Rom. 6, 12) eller endog af *τὰ μέλη* (Rom. 7, 18. 25 ≠ 7, 23), viser tydelig, at Paulus har betragtet Synden som knyttet til Legemet, vel ikke til Stoffet som saadant, men til Legemligheden, saaledes som den nu en Gang er hos Mennesket efter Syndefaldet. Heri har vi dog snarere en Ejendommelighed ved Apostelens Psykologi end ved hans Etik. For i etisk Henseende over Syndens Sammenknytning med Legemet egentlig ikke nogen nævneværdig Indflydelse paa hans Tankegang. Det er langt fra, at det onde for

i *det hele*, πᾶσα σάρξ, כָּל־בָּשָׂר alle Mennesker, Rom. 3, 20; 1. Kor. 1, 29; Gal. 2, 16. σαρκικός maa her forstaaes ud fra 4. Betydning, og dets Mening er da: præget af den i σάρξ boende syndige Attraa. Hvad der hermed nærmere skal tænkes paa, kan ikke sluttet ud fra selve Ordet, som kan bruges om ethvert ondt Begær; men Sammenhængen lægger det nær at forstaa det om en rænkefuld, selvisk Stræben. Saadan en Stræben har man altsaa i Korinth ment at kunne spore gennem hans klogt tilrettelagte Optræden. Efter at denne Sigtelse er afvist, kommer saa med skarp Modsætning (ἀλλά) det virkelige Forhold: ἐν χάριτι θεοῦ. Da σοφία σαρκική jo betegnede en formentlig Egen-skab hos Paulus, maa χάρις betegne en tilsvarende virkelig Egenskab hos ham. Det kan altsaa ikke her staa i sin sædvan-

Paulus falder sammen med de legemlige Drifter. Han bekæmper jo de aske-tiske Krav, der rejser sig i Menighederne (Rom. 14; Kol. 2-3), og han kan oftere betegne Syndens Væsen som Selvskhed (ἐαυτῷ ζῆν, Rom. 14, 7; 2. Kor. 5, 15; τὸ ἐαυτοῦ ζητεῖν, 1. Kor. 10, 24; τὰ ἐαυτῶν σκοπεῖν Fil. 2, 4). Ja, man forbavses over, at han kan omtale fuldstændig aandelige Synder, f. Eks. Afgudsdyrkelse, Trolddom, Kiv, Skinsyge, Stridslyst, som ἔργα τῆς σαρκός (Gal. 5, 19 flg.). *Det er altsaa ikke ud fra Begrebet σάρξ, at han bestemmer, hvad der er Synd; men det, som er Synd, henfører han ifølge sin særlige Udtryksmaade til σάρξ.* Denne Udtryksmaade maa formodentlig forklares saadan, at da de mest haandgribelige Former af ond Attraa staar i en tydelig Forbindelse med Legemet, betragtes dette som Sæde for al Attraa overhovedet (Rom. 13, 14), og derfor kan alle Synder henføres dertil. Vi vil for øvrigt senere under Fortolkningen til 7, 5 og 10, 3 vende tilbage til Apostelens Udtryksmaade paa dette Punkt.

Hvorfra Paulus' Brug af σάρξ i ond Betydning skriver sig, er meget tvivlsomt. Dog kan der vist kun være Tale om to Muligheder: Enten har han selv dannet sig sin Sprogbrug paa Grundlag af G. T., hvor der findes enkelte Tillob i denne Retning (især 1. Mos. 6, 3 LXX: οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τοῦτοις εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας). Eller han har modtaget en vis — dog meget begrænset og ret udvortes — Paa-virkning fra græsk dualistisk Talebrug. Herom se Lietzmann i Handbuch zum Neuen Testament til Rom. 7, 25; Cremer-Kögel, Biblisch-theologisches Wörterbuch under σάρξ; Bousset-Gressmann, Die Religion des Judentums, 3. Aufl., S. 399 flg.; 405.

ligste Betydning om Guds uforskyldte Kærlighed til Syndere, men maa forstaas om den af Gud givne Udrustning til Kaldet, saadan som vi har det i Rom. 1, 5; 12, 3; 15, 15; 1. Kor. 3, 10; Ef. 4, 7. Det var altsaa denne guddommelige Naadegave og ikke selvisk Kløgt, som ledede hans Skridt. — Efter ἀνεστράφημεν følger en Stedbestemmelse. Med ἐν τῷ κόσμῳ tænker han paa hele sit Missionsomraade overhovedet. Men derpaa tilføjer han — for at vise Korinthierne, at netop de allermindst har Grund til at kaste Skygge paa ham, — at han i særlig Grad har lagt en ren Adfærd for Dagen hos dem. Komparativen περισσοτέρως kunde i og for sig have blot forstærkende Betydning: »i meget høj Grad«. Saadan har vi den sikkert i 7, 15, og paa samme Maade staar Komparativ af det tilsvarende Adjektiv i 2, 7. En Tilnærmelse foreligger i 2, 4; 12, 15. Og i det hele er der Eksempler nok paa den Brug af Komparativ (σπουδαιότερος, »meget ivrig«, 8, 17; δεισιδαιμονεστέρους, »meget gudfrygtige«, Ap. G. 17, 22; ἀκριβέστερον, »meget nøje«, Ap. G. 24, 22; κάλλιον, »meget vel«, Ap. G. 25, 10). Men her, hvor πρὸς ὑμᾶς er stillet over for ἐν τῷ κόσμῳ, er der dog aabenbart Tale om en Sammenligning, og vi bør derfor gaa ud fra den egentlige Betydning: »i højere Grad«, nemlig end anden Steds. Vi ved jo fra 1. Kor. 2, 1-3, at Paulus i sin Tid havde optaget Gerningen i det vanskelige Korinth med stor Ængstelse og under særlige Overvejelser om, hvordan Evangeliet skulde forkyndes der (jfr. S. 9). Og Trykket af saadan en overvældende Opgave kunde vel bringe selv en Mand som ham til at yde noget endnu højere end ellers.

V. 13a. Apostelen er klar over, at der vil blive rejst en bestemt Indvending mod det, han har sagt om sin Færd. Han møder derfor Angrebet paa Forhaand og begrunder sin Udtalelse ved at afvise det. Man maa have beskyldt ham for at skrive sine Breve paa en underfundig Maade, saadan at der bag den tilsyneladende Mening kunde læses noget helt andet mellem Linierne. Hvad der har givet Anledning til denne Be-

skyldning, kan vi ikke med Sikkerhed sige. To af hans Breve til Korinth er jo ogsaa gaaet tabt. I det første af disse, som laa forud for vort 1. Kor., ved vi ganske vist, at der fandtes en Ytring, som Læserne netop ved at tage den efter Ordlyden havde misforstaaet (1. Kor. 5, 9 flg.). Men denne Sag var dog uden Tvivl for ubetydelig til, at den kunde have fremkaldt et graverende Angreb paa hans Oprigtighed. Snarere kunde der henvises til 2. Kor. 10, 9 flg. Dog drejer det sig paa dette Sted ikke helt om det samme som her. Medens nemlig Talen der er om en formentlig Modsigelse mellem Brevene og hans personlige Optræden, sigtes der her til en Uoverensstemmelse, som man fandt mellem Brevenes Ordlyd og deres Mening. Men et vist Slægtskab synes der alligevel at være mellem de to Steder, der begge viser, at der var en skarp Kritik oppe mod Apostelens Breve. At denne Kritik især har været fremkaldt ved det sidste, strænge Brev, som han havde sendt med Titus, kan man vel formode. Men baade Flertallet *ἐπιστολαί* i 10, 9. 10 og Præsens *γράφομεν* her viser, at man i alt Fald har udstrakt den til ogsaa at gælde hans andre Skrivelser. *οὐκ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν ἀλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε* 3: der staar ikke andet i Brevene, end hvad I virkelig læser; der ligger ikke noget dulgt bag ved Ordene. Naar f. Eks. Paulus taler skarpt og truende, er det ikke et Fif for at skræmme Læserne; men han har virkelig i Sinde at lade Handling følge paa Ordene (10, 9. 11). Og naar han taler i bevægede, sorgfyldte Ord (2, 4), er det ikke Politik, men virkelig folt. — Imidlertid maa den Tanke have slaaet Paulus, at der til at fatte et Brev dog horer mere end blot at kunne læse det. Udtrykket kan jo ofte være kort og forudsætte, at Læserne paa Forhaand er fortrolige med den Tankegang, som der tales ud fra. Ja, det kan vel siges, at et Brev, der har et dybere Indhold, slet ikke kan tilegnes, uden at der er den Slags Forudsætninger til Stede. Derfor bliver han ikke staaende ved at sige *ἃ ἀναγινώσκετε*, men tilføjer — med et Ordspil — *ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε*, hvormed han vil sige: Skulde

der i mine Breve være Ting, om hvis Betydning der ved den blotte Læsning kunde være Tvivl, saa er det i alt Fald ikke andet end, hvad I ud fra jeres Kendskab til mig og mit Tænkesæt maa forstaa, saa snart I tænker jer om. Vi kan sikkert ogsaa gaa ud fra, at hvis Korinthierne havde været ene om Læsningen og ikke haft de judaistiske Agitatorer til at »hjælpe« sig, vilde de aldrig have mistydet Apostelens Ord saadan, som sket var. — *ἀλλ' ἢ* kan enten forstaas som *ἄλλο ἢ* eller sandsynligere som en Sammensmeltning af *ἀλλά* og *ἢ*. Det gengives i hvert Fald ved »end«. Naturligvis var det ogsaa en Mulighed at skille de to Ord fra hinanden og forbinde *ἢ—ἢ* som »enten—eller«. Men det er dog sikkert uheldigt. Ikke just, fordi det saa egentlig burde hedde: *ἀλλ' ἂν ἢ ἀναγινώσκετε ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε* (»vi skriver ikke andet, end hvad I enten læser eller ogsaa forstaar«). Men fordi det passer daarligt i Tankegangen at lade *ἀναγινώσκετε* og *ἐπιγινώσκετε* staa i den Grad i Modsætning til hinanden; læse det skulde de dog i alle Tilfælde. — *ἐπιγινώσκειν* gengives her bedst ved »forstaa« ligesom f. Eks. i Luk. 1, 22; Kol. 1, 6.

V. 13b-14. Med videreførende *δέ* gaar han nu over til at udtale det Haab, at alle Rester af Misforstaaelse maa svinde. Vi noterer den her sikkert tilfældige Overgang til 1. Person Enkelttal, *ἐλπίζω*. Der kan være nogen Tvivl om, hvordan Sætningerne skal forbindes. Enten kan man betragte *καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους* som et parentetisk Indskud, og *ὅτι καὶ χάρισμα ὑμῶν ἐσμεν* knyttes da til *ἐπιγνώσεσθε* som Genstand for dette (*ὅτι* = at). Eller man opgiver Tanken om en Parentes, og *ἐπιγνώσεσθε* staar da uden Objekt (»at I vil forstaa det«). Dette er vist det simpleste og derfor det sandsynligste. Spørgsmaalet bliver da kun, om *ὅτι καὶ χάρισμα ὑμῶν ἐσμεν* skal tages som en Begrundelse af *ἐλπίζω* (*ὅτι* = fordi, thi) eller som en nærmere Forklaring til *ἐπέγνωτε ἡμᾶς* i Lighed med Ap. G. 3, 10; 1. Kor. 14, 37; 2. Kor. 13, 5 (*ὅτι* = at). Vi foretrækker det sidste. Baade er nemlig Tilknytningen til det lige forudgaaende

naturligst, og *ὅτι*-Sætningen, der falder saa tungt, hvis den skal være en Erklæring af Paulus selv, kommer med stor Virkning, naar den er en Gengivelse af Korinthiernes egen Erkendelse. Den bliver da ligesom Midlet til at mane frem for deres Øjne det, som trods alt er deres bedste og dybeste Overbevisning om Paulus. — Da vi tager *ἐπιγνώσεσθε* objektløst, er det altsaa ikke ligefrem sagt, hvad det er, han haaber, Læserne vil forstaa. Det maa sluttes ud fra det forudgaaende *ἅ . . . ἐπιγινώσκετε* og kan ikke være andet end Indholdet af hans Breve. Efter V. 13a var dette jo uden al Tvetydighed, saa Læserne ved simpelt hen at gaa efter Ordlyden og deres egen umiddelbare Opfattelse kunde være visse paa at forstaa det; og Paulus haaber da (V. 13b), at de virkelig maa naa til fuld Forstaaelse deraf. *ἕως τέλους* kan betyde »indtil Enden« : indtil Parusien, hvad der dog vilde komme mærkelig umotiveret i Sammenhængen her; langt bedre passer det at oversætte »indtil Maalet, fuldt ud«. Med *καθὼς καί* indføres en Kendsgerning, som gør det rimeligt, at det udtalte Haab vil blive opfyldt: »svarende til, at I ogsaa til en vis Grad kom til Forstaaelse af os«. Der sigtes til den Vending til det bedre, som var foregaaet under Titus' Ophold i Korinth. *ἀπὸ μέρους*, »til Dels«, kunde tages i Betydningen: »for en Del Menighedsmedlemmers Vedkommende«. Det vilde da indeholde, at adskillige i Korinth endnu stadig var genstridige og miskendte Paulus. Imidlertid er det højst sandsynligt, at *ἕως τέλους* og *ἀπὸ μέρους* svarer til hinanden og betegner to Trin eller Grader i Forstaaelse. Det vil derfor være rimeligst at oversætte *ἀπὸ μέρους* ved »til en vis Grad« (Rom. 15, 24). I *καθὼς*-Sætningen maa man lægge Mærke til, at Paulus' Tanke er gleden bort fra det specielle, Brevenes Indhold, og der tales om Forstaaelsen af selve Personligheden (*ἡμᾶς*). Saa siges endelig med *ὅτι*, hvad den Forstaaelse, som de har vundet, gaar ud paa, nemlig, at paa Dommens Dag vil det bedste, de har at fremføre, være det, at de har haft saadanne Missionærer som Paulus og Timotheus. Der er jo ikke

noget, som kan være en sikrere Borgen for, at de har faaet det rette, frelsende Evangelium i Eje (Gal. 1, 8). Vi lægger atter her Mærke til den stærke Selvfølelse, der er et udpræget Karaktertræk hos Apostelen (jfr. S. 120). *καύχημα* = det, man har at rose sig af. *καθάπερ καὶ ὑμεῖς* (underf. *καύχημα*) *ἡμῶν* er et Indskud, som skyldes Paulus' Hensynsfuldhed over for Lærerne; ogsaa for ham er det en Ære at have vundet saadan en Menighed for Evangeliet.

b. Den forandrede Rejseplan (1, 15—2, 2):

I den Tro at skulle finde Forstaaelse hos Korinthierne havde Paulus oprindelig haft i Sinde at gæste dem baade før og efter sit Besøg i Makedonien (15-16). At han saaledes kunde lægge en Rejseplan, som han dog siden hen opgav, var ikke Vidnesbyrd om Letsindighed, og han tør fralægge sig enhver Beskyldning for Tretungethed (17-18); thi den Frelser, som han har forkyndt, er jo netop den personliggjorte Paalidelighed, idet alle Guds Løfter i ham har faaet deres Opfyldelse (19-20), og til denne Frelser har Gud selv paa det inderligste knyttet Apostelen (21-22). Nej, den virkelige Grund til, at han forandrede sin Rejseplan, var kun hans Ønske om at skaane Menigheden og hans Beslutning om ikke at gøre et Besøg, som maatte volde Sorg (1, 23—2, 2).

V. 15-16. Naar vi inddeler Teksten i bestemt afgrænsede Afsnit, maa vi aldrig glemme, at det kun er os, som foretager denne Leddeling for at vinde Overblik over Tankegangen. Hos Paulus selv glider Tanken som Regel uden nogen Standsning fra det ene Afsnit over i det andet. Der kan ganske vist være Tilfælde, hvor han med klar Bevidsthed slutter en Udvikling af og saa at sige gør Holdt, inden han begynder en ny Tanke-række. Saaledes flere Gange i det stærkt systematiske Romerbrev (Slutningen af Kap. 8 og 11) eller i 1. Kor., hvor han tager nye Emner op til Behandling (f. Eks. 7, 1; 8, 1; 12, 1; 15, 1), ogsaa her i 2. Kor. paa det Sted, hvor han gaar over

til at tale om Indsamlingen (8, 1). Men det sædvanlige er dog, at der finder en jævn Overgang Sted, og dette gælder særlig, naar der er Tale om blotte Underafsnit. Saadan her, hvor han gaar til et nyt Punkt inden for den Mistæneliggørelse, han var Genstand for i Korinth. Han knytter her til ved det umiddelbart foregaaende, idet han siger καὶ ταύτῃ τῇ πεποιθήσει. Med »denne Tillid« tænker han paa det, han i V. 13-14 har omtalt som sit Haab: det er med andre Ord Tilliden til, at Korinthierne fuldt ud forstod ham og aldrig kunde miskende hans rene Hensigter. Saadan en Tiltro havde han altsaa virkelig haft til dem, og den havde været Forudsætningen for hans oprindelige Rejseplan. Af det følgende ser vi, at Kritikken over ham havde rejst et dobbelt Spørgsmaal, baade det: Hvorfor kom han ikke, som han havde lovet? (V. 23) og tillige det: Hvorfor havde han overhovedet haft en Rejseplan, som han dog ikke gennemførte, da det kom til Stykket? (V. 17). Dette sidste Spørgsmaal er det da, han her straks besvarer med, at Grunden simpelt hen var hans gode Tro til Korinthierne — en Forudsætning, som rigtignok siden havde vist sig at slaa sorgelig fejl. — πρότερον kan enten henfores til ἐβουλόμην »jeg havde tidligere i Sinde (men opgav det senere)«, eller til πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν »jeg havde i Sinde at komme tidligere til jer (end til Makedonien)«. Det sidste maa ubetinget foretrækkes: thi det, hvorpaa Vægten ligger i Sammenhængen, er, at han hele to Gange vilde gæste Akaja, baade for og efter Makedonien, og dette faar netop en stærk Fremhævelse, naar vi læser: πρότερον πρὸς ὑμᾶς, og derefter: πάλιν . . . πρὸς ὑμᾶς. — Som allerede paavist i Indledningen (S. 28 flg., S. 41 flg. og S. 47) bør Stedet her forstaas i nøje Tilknytning til den Omtale af Apostelens Rejseplaner, som findes i 1. Kor. 16, 5 flg., saadan at vi paa vort Sted har den oprindelige Plan, som har ligget forud for 1. Kor. og aflyses i dette. Folgelig var πρότερον πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν den Del af Planen, som var bortfalden, og som altsaa havde givet Anledning til Misstemningen i Korinth. Til Ordene om

dette første — opgivne — Besøg knyttet Hensigtssætningen *ἵνα δευτέραν χάριν σχῆτε*. Udtrykket *χάρις* maa tages i samme Betydning som i Ef. 4, 29 og forstaas om den aandelige Velsignelse. Menigheden vilde faa ved et Besøg af Apostelen (jfr. Rom. 1, 11; 15, 29). Men hvordan skal selve Sætningen forstaas? Den tilsyneladende nærmestliggende Opfattelse er vel nok den: »Jeg havde i Sinde at komme først til jer, for at I ved denne Lejlighed kunde faa en anden Naade¹⁾«. Man tager da *δευτέρα* i Modsætning til Paulus' første Ophold i Korinth, da han grundlagde Menigheden (Ap. G. 18): dengang havde de faaet den første Naade. Heri synes nu imidlertid at ligge, at han ikke siden kan have været der, da først det Besøg, som blev opgivet, skulde have bragt den anden aandelige Velsignelse; men dette kommer i afgjort Strid med 2. Kor. 12, 14; 13, 1-2, af hvilke Steder man nødvendig maa slutte, at Apostelen forud for vort Brev har været to Gange i Korinth. Ganske vist har man søgt at slippe uden om denne Vanskelighed ved at antage, at han vel havde gæstet Korinth en Gang siden Menighedens Stiftelse, men at dette Besøg var faldet saa sørgeligt ud (*ἐν λύπῃ*, 2, 1), at det ikke havde bragt nogen *χάρις*. Men i Virkeligheden bliver Sagen ikke bedre herved. For der er ikke i noget Tilfælde Mening i, at Paulus, for at Korinthierne kunde faa *δευτέρα χάρις* i den her forudsatte Betydning, skulde komme *først* (*πρότερον*) *til dem*. Et senere Besøg (efter Makedonien) vilde jo lige saa fuldt bringe »en anden Naade«. Den vilde de nemlig under alle Omstændigheder faa ved det første vellykkede Besøg, som fulgte efter Menighedens Grundlæggelse. Vi nødes derfor til helt at lade Henblikket til det grundlæggende Ophold fare og slaa ind paa en ganske anden Opfattelse af *ἵνα*-Sætningen. Meningen bliver da: »Jeg havde i Sinde at komme først til jer, for at I siden hen, naar jeg kom tilbage fra Makedonien, kunde faa en

¹⁾ Det har sin Vanskelighed at finde en klar Oversættelse af *δευτέραν χάριν*. Man kan jo ikke sige: »en Naade Nr. 2«; men det er Meningen. Maa-ske kunde »Naade for anden Gang« passe.

anden Naade«. Saa hviler Stedet her i sig selv. Den første Naade skulde opnaas ved det første af de *her omtalte* to Besøg, den anden ved det andet, og bortfaldt det første Besøg, blev der kun »een Naade«. Man har rigtignok indvendt, at Paulus efter denne Opfattelse snarere skulde have stillet *ἵνα δευτέραν χάριν σχῆτε* efter *καὶ πάλιν ἀπὸ Μακεδονίας ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς*, og det kan heller ikke nægtes, at han *kunde* have gjort det. Men dels maa vi lægge Mærke til, at han havde brugt Ordet *πρότερον*, og herved kaldtes straks *δευτέραν* frem som Modsætning. Dels saa vi jo, at man i Korinth spurgte, hvorfor han havde planlagt noget, som han ikke gennemførte, og at dette netop var *πρότερον πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν*. Det laa derfor meget nær at knytte Hensigtssætningen hertil, da det var dette Led, som trængte til Forklaring. — *προπέμπειν* udgjorde en faststaaende Del af den antikke Gæstfrihed. Det betegnede ikke blot at følge Gæsten paa Vej (Ap. G. 20, 38; 21, 5), men tillige at forsyne ham med, hvad han maatte trænge til for Rejsen (Tit. 3, 13; 3. Joh. 6).

V. 17. Paulus har sagt, hvad der var Forudsætningen for hans oprindelige Rejseplan, og hvad der var dens Hensigt. Men han føler, at Indvendingerne næppe herved er bragt til Tavsshed. Man vil endnu spørge, om det dog ikke i alle Tilfælde er uværdigt saadan at lægge Planer for siden at slippe dem, og man vil udpege det som en Fejl i hans Karakter, at han har kunnet gore det. Han sammenfatter da med *τοῦτο οὖν βουλόμενος*, hvad han har sagt i V. 15-16, og spørger saa, om det er berettiget, naar Korinthierne opfatter det som Udslag af Letsindighed. Ved Artiklen *τῇ* foran *ἐλαφρότα* har Udtrykket faaet en særlig Skarphed. Herved betegnes Letsindigheden nemlig som en almindelig kendt Ejendommelighed hos ham: ikke blot: »Viste jeg Letsindighed?«, men: »Viste jeg min (sædvanlige) Letsindighed?« Altsaa bitter Ironi. — Med *ἢ* indfores derpaa et nyt Spørgsmaal af endnu større Rækkevidde: Eller — hvis det forrige ikke er nok — er maaske alle mine Beslutninger i

det hele prægede af »Kødet«? Mærk Forskellen mellem *βούλομαι* (»jeg vil«) og *βουλεύομαι* (»jeg beslutter«); det første betegner en Sindstilstand, det andet dens Oprindelse. *κατὰ σάρακα*, »i Overensstemmelse med *σάραξ*«, saaledes at dette er den bestemmende Norm, jfr. *Fortolkningen til V. 12*. Man har altsaa sagt, at Paulus ved sine Afgørelser lod sig lede af sin syndige Attraa. *ἴνα* bringer her ikke en Hensigtssætning, men en Følgesætning og har altsaa som oftere i N. T. Betydningen »saa at« (1. Joh. 1, 9; 1. Thess. 5, 4; Joh. Aab. 9, 20; 13, 13). Følgen af den daarlige Maade, hvorpaa Apostelen formentlig fatter sine Beslutninger, er et gennemgaaende Vægelsind. Dette udtrykkes med, at der hos ham findes *τὸ ναὶ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ*. Med *ναὶ ναὶ* — det dobbelte Ja — udtrykkes en stærk og ivrig Bekræftelse, med *οὐ οὐ* — det dobbelte Nej — en lige saa affektfuld Benægtelse. Ogsaa Matth. 5, 37 viser os, at det var Datidens Sædvane at fordoble disse Ord, naar man vilde give sine Forsikringer særligt Eftertryk. Heri var der jo nu ikke noget ondt. Det forkastelige fremkommer først, naar denne ivrige Sigen ja og Sigen nej optræder forbundet¹⁾ hos samme Person, saa han i eet Øjeblik bekræfter, hvad han i næste Øjeblik forkaster, stadig endda med tilsyneladende Iver for at holde sit Ord. Da er der en høj Grad af Upaalidelighed, og det er dette, man har beskyldt Paulus for²⁾. Naar der foran *ναὶ ναὶ* og *οὐ οὐ* er sat Artikel, *τό*, er det vel ogsaa her for at betegne en formentlig kendt Ejendommelighed hos ham: »dette (velbekendte) Ja, ja o. s. v.«

¹⁾ Eftertryk paa *καὶ*.

²⁾ I Fortolkningen af dette Sted maa man altsaa ikke indblande Tanken fra Matth. 5, 37 og Jak. 5, 12, der kun i det rent udvortes er Paralleller. Hos Matthæus er Meningen, at man ikke ved Eder bør søge at gøre sin Tale mere troværdig, men kun ved et kraftigt Ja og Nej. Hos Jakob indskræpes det, at det Ja, man siger, skal være et virkeligt, paalideligt Ja, og at det samme skal være Tilfældet med ens Nej. Men paa ingen af de to Steder findes det, som her er Pointen, nemlig at det stærke Ja og Nej forekommer paa een Gang hos den samme Person. Derfor betegner det at sige *ναὶ ναὶ* og *οὐ οὐ* hos Matthæus noget godt, men hos Paulus noget ondt.

V. 18. Nu afvises den rejste Beskyldning. *δέ* er modsættende og svarer nærmest til dansk »nej«. Udtrykket *πιστός ὁ θεός ὅτι* kan enten betyde: »Gud viser sin Troskab i, at« (1. Kor. 1, 9; 1. Thess. 5, 24; 2. Thess. 3, 3); eller det kan være en Sværgeformel: »Saa sandt Gud er trofast, saa er vor Tale . . .« (jfr. Rom. 14, 11). Med *ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς* menes ikke specielt hans Prædiken, som man efter det foregaaende slet ikke kunde komme til at tænke paa, men hans Tale i al Almindelighed. Først i V. 19 indføres — med et Udtryk, der ikke er til at tage fejl af, — Forkyndelsen. *καὶ καὶ οὖν* staar her enkelt; men Betydningen er baade her og i V. 19 den samme som i V. 17. Altsaa vil Paulus sige, at hans Tale ikke er tvetunget eller upaalidelig.

I V. 19 kommer saa Begrundelsen heraf (*γὰρ*). Den er her ligesom i V. 5-6 toledet (se Parafrasen S. 127) og gaar ud fra den Forudsætning, at et Menneske, hvis hele Forkyndelse har haft *ham* til Midtpunkt, der er Trofasthedens Princip (V. 19-20), og som selv personlig har været dybt forenet med ham (V. 21-22), umulig kan være en upaalidelig Person. — Højtideligt indledes Skildringen af Frelseren med Fremhævelse af hans ophøjede Væsen: *ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς Χριστὸς Ἰησοῦς*. Ordene *τοῦ θεοῦ* har, ved at *γὰρ* er stillet efter dem, faaet et stærkt Eftertryk, der ligesom straks lader os føle, at vi er i en Sfære, hvor intet urent eller usandt kan trænge ind. Ogsaa det, at den dobbelte Benævnelse *Χριστὸς Ἰησοῦς*¹⁾ — Æresprædikatet og Personnavnet — bruges, bidrager til at give Udtrykket Værdighed. Saa kommer med *ὁ ἐν ἡμῖν δι' ἡμῶν κηρυχθεὶς* det, som knytter det hele til Korinthierne og Paulus; de ved, at denne Kristus var den eneste Genstand for Apostelens Prædiken (1. Kor. 2, 2). *κηρύσσω*, af *κηρύξ*, Herold, offentlig Udraaber, er i N. T. et hyppigt Udtryk for den kristelige Forkyndelse, vel skikket til at betegne dens aabenlyse og energiske Karakter.

¹⁾ Eller *Ἰησοῦς Χριστός*. Læsemaaden er tvivlsom.

Og for at lade Mindet om Forkyndelsen træde levende frem for Læsernes Bevidsthed, nævner han udtrykkelig, hvem der havde bragt dem Evangeliet: *δι' ἐμοῦ καὶ Σιλουανοῦ καὶ Τιμοθέου*, jfr. Ap. G. 18, 5; 1. Thess. 1, 1; 2. Thess. 1, 1¹). Først efter at Indtrykket af Frelseren og af Paulus' og hans Medarbejderes Gerning i hans Tjeneste paa den Maade er blevet naglet fast, kommer det, som siges om Kristus. Det hedder i nøje Analogi med det foregaaende: *οὐκ ἐγέρετο καὶ καὶ οὐ ο*: han viste sig ikke, da han fremtraadte, at være skuffende eller utilforladelig; til *ἐγένετο* jfr. Gal. 3, 13; Fil. 2, 7-8 (*γενόμενος*). Og som positiv Modsætning hertil siges det, hvordan han virkelig var: *ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν*. Nutidsmennesker venter uvilkaarlig her at faa en Skildring af den personlige Trofasthed og Sanddruhed, som lagde sig for Dagen i Jesu Liv. Men Paulus gaar en helt anden Vej, idet han viser, hvordan Jesus som Forjættelsesnes Opfylder repræsenterer den guddommelige Sanddruhed. Dette udtrykker han — atter i nøje Overensstemmelse med det foregaaende — ved, at der i Kristus »er sket et Ja« *ο*: en Bekræftelse af Guds Naadeløfter, saa det nu staar fast (Perfektum, jfr. til V. 10), at disse har fundet deres Virkeliggørelse (Rom. 15, 8).

Det er egentlig først ud fra V. 20, at vi forstaar, at dette er Meningen. Her gives der nemlig en nærmere Forklaring som Begrundelse af det i sig selv dunkle *καὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν*. Tanken er den, at der i Kristus aldeles ikke er Plads for noget »Nej«. Alt, hvad der biede paa Opfyldelse, har virkelig ogsaa naaet den i ham og saaledes faaet sit »Ja«. Konstruktionen er løs; det nøjagtige Udtryk vilde være: *ταῖς ἐπαγγελίαις θεοῦ, ὅσαι εἰσὶν, γέγονεν ἐν αὐτῷ τὸ καὶ*. Nu er *ὅσαι* kommet forrest som det, hvorpaa Vægten ligger. *ἐπαγγελία*, Tilsagn eller Løfte, bruges i N. T. næsten altid om Guds Forjættelser; her er tænkt paa det gamle Testamentes messianske Frelsesløfter, jfr. Rom.

¹) *Σιλουανός* er Navnets Form hos Paulus og Peter (1. Pet. 5, 12), medens Lukas altid bruger den afkortede Form *Σίλας*.

4, 13; 9, 4; Gal. 3, 16. *τό* foran *ναί* betegner, at det er det Ja, hvorpaa Forjættelserne netop var beregnet: »deres Ja«. — Idet Paulus saaledes varierer Temaet *ναί καὶ οὐ* med særlig Fremhævelse af *ναί*, rinder der ham et andet, i Betydning nærstaaende Ord i Taulker, nemlig *ἀμήν*¹⁾, og herover bygger han saa den anden Sætning i Verset. Med *διό* udledes 20b som en Følge af 20a, og med *καί* betegnes tillige, at der er en noje Overensstemmelse mellem de to Led. Meningen er, at naar alle For-

1) *Ἀμήν* er et hebraisk Ord אָמֵן af Stammen אָמַן, være fast. Vi finder i N. T. Ordet brugt paa tre Maader: 1) *Som Forsikringspartikel* til at indlede et Udsagn, »sandelig« = *ἀληθῶς* (Mark. 12, 43 ≠ Luk. 21, 3). Saaledes er det ejendommeligt for Jesu Udtryksmaade (enkelt hos Synoptikerne, dobbelt hos Joh.). — 2) *Som liturgisk Formel*, »Amen«. Allerede i det gl. Testamente bruges det som en bekræftende Tilslutning til en Erklæring (1. Kg. 1, 36), Forudsigelse (Jer. 28, 6), Forbandelse (4. Mos. 5, 22; 5. Mos. 27, 15-26) eller Lovprisning (Ps. 106, 48; Neh. 8, 6); i Tob. 8, 8 (10) har vi det som Tilslutning til en Bon. Det har vist nærmest ønskende Betydning = »det ske« (LXX gengiver det næsten altid ved *γένοιτο*). I Synagogen fæstnede dette sig til en bestemt, gudstjenstlig Skik, idet Fællesbonnen, der blev fremsagt af en enkelt, af Synagogeforstanderen udpeget Mand, besvaredes af hele Menigheden med Amen. Og denne Skik blev fra den ældste Tid optaget af den kristne Kirke, i alt Fald ved Lovprisning og Taksigelse (*εὐλογεῖν, εὐχαριστία*, 1. Kor. 14, 16). Meget betegnende er i saa Henseende Skildringen af den himmelske Gudstjeneste i Joh. Aab. 7, 9 flg.: Da de frelste Mennesker her har sunget deres Lovsang, svarer alle Englene Amen dertil. Den ønskende Betydning har maaske nok holdt sig paa visse Steder i N. T., f. Eks. Joh. Aab. 22, 20. Gennemgaaende føles Ordet her dog vist kun som en Bekræftelse af det sagte, som et højtideligt »Ja«, se f. Eks. Joh. Aab. 1, 7, hvor vi har den karakteristiske Sammenstilling: *ναί, ἀμήν*. Medens ellers Amen er Svar paa en andens Ord, har vi i Brevene en mere afbleget, literær Brug af det, saadan at Forfatteren tilføjer det som Afslutning paa sine egne Dokkologier (Rom. 1, 25; 9, 5; 11, 36) eller Velsignelsesønsker (Rom. 15, 33; Gal. 6, 18). — 3) *Som Substantiv*, Joh. Aab. 3, 14, om Kristus. Denne Anvendelse har formodentlig sin Grund i Herrens egen hyppige Brug af Ordet, og Betydningen forklares ved det tilføjede *ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός*. — Over de forskellige bibelske Anvendelser af Ordet er det, at Nicolai Brorson har bygget sin mærkelige Psalme »Amen, Jesus han skal raade« (»Amen raabe hver en Tunge«).

jættelser er opfyldt i Kristus, saa følger heraf med Nødvendighed, at Gud ved ham bliver lovprist af Menigheden. Udtrykket maa forstaas ud fra den Skik, som allerede fandtes i Datidens Menigheder, at naar en ved Gudstjenesten havde fremfort en Lovprisning eller Taksigelse, saa tilkendegav alle de tilstedeværende Kristne deres Tilslutning ved at sige Amen (1. Kor. 14, 16). Saadan et stort lovprisende Amen — mener Apostelen her — lyder der fra alle troende som Udtryk for, at deres Forventning om Forjættelsernes Opfyldelse er bleven tilfredsstillet. $\tau\omicron\ \alpha\mu\acute{\iota}\nu$ (med Artikel) \circ : det Amen, som svarer til, hvad der er sket ved Kristus. Som Verbum maa underforstaas $\gamma\acute{\iota}\nu\epsilon\tau\alpha\iota$. — $\delta\iota'\ \alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ \circ : bevirket ved Kristi Frelsergerning. $\tau\tilde{\omega}\ \theta\epsilon\tilde{\omega}\ \pi\rho\delta\zeta\ \delta\acute{\omicron}\zeta\alpha\nu$ = til Ære for Gud. Det er sandsynligt, at disse to Udtryk er hentet fra staaende Vendinger i de Lovprisninger, hvorpaa Svaret var $\alpha\mu\acute{\iota}\nu$, se Rom. 16, 27; 1. Pet. 4, 11; 1. Clem. 58, 2; 61, 3; 64; 65, 2. Endelig tilføjes $\delta\iota'\ \eta\mu\omega\tilde{\nu}$, hvormed siges, at det er ved Paulus og hans Medarbejdere, at hint Amen er bragt i Stand. Hermed er Udviklingen naaet tilbage til Udgangspunktet fra V. 19: Apostelens (og hans Hjælperes) Forkyndelse.

V. 21. Naturligvis kunde man tænke sig Tilfælde, hvor Forkynderens Personlighed slet ikke var præget af den Herre, som var Genstand for hans Prædiken. Saadan vilde det være, hvis han kun stod i et udvortes Forhold til sin Kaldsgerning. Men Paulus hævder nu, at ingen ringere end Gud selv holder ham i det rette, faste Forhold til Kristus, ligesom han har udrustet ham med Aanden og givet ham Del i Frelseserfaringerne. — $\delta\acute{\epsilon}$ er videreførende. Rent sprogligt var det muligt at tage $\acute{\omicron}\ \beta\epsilon\beta\alpha\iota\omega\tilde{\nu}$. . . $\theta\epsilon\acute{\omicron}\zeta$ som Subjekt og derefter underforstaa $\acute{\epsilon}\sigma\tau\acute{\iota}\nu$ og lade $\acute{\omicron}\ \kappa\alpha\iota\ \sigma\phi\alpha\rho\alpha\gamma\acute{\iota}\sigma\acute{\alpha}\mu\epsilon\omicron\varsigma\ \kappa\tau\lambda$ (V. 22) være Prædikat. Men det vilde rigtignok være en temmelig unaturlig Udtryksmaade at forme Prædikatet saadan i Stedet for simpelthen at sige: $\acute{\epsilon}\sigma\phi\alpha\rho\alpha\gamma\acute{\iota}\sigma\alpha\tau\omicron$ og $\acute{\epsilon}\delta\omega\kappa\epsilon\nu$. Vi foretrækker derfor at underforstaa $\acute{\epsilon}\sigma\tau\acute{\iota}\nu$ foran $\theta\epsilon\acute{\omicron}\zeta$, saa dette bliver Prædikatsord, hvortil da $\acute{\omicron}\ \kappa\alpha\iota\ \sigma\phi\alpha\rho\alpha\gamma\acute{\iota}\sigma\acute{\alpha}\mu\epsilon\omicron\varsigma\ \kappa\tau\lambda$. knytter sig som Apposition. Herved faar

Sætningen tillige i Ordet »Gud« et kraftigt Midtpunkt, hvorom det hele samler sig. — *βεβαίωω* betyder »gøre fast (*βέβαιος*), bringe til at staa fast«¹⁾. *εἰς Χριστόν* = i Forhold til Kristus. Foruden Objektet *ἡμᾶς* er der tilføjet *σὺν ὑμῖν*, aabenbart af Hensynsfuldhed mod Læserne for at sige, at de ogsaa har Del i den samme kristelige Erfaring (jfr. V. 14). Der er her Tale om noget, Gud gør under hele Kristenlivet; for *βεβαίωω* er Præsens Participium. Anderledes bliver det med *χρίσας*, der er Aorist. Det betegner noget, som er sket een Gang ved en bestemt, afgørende Handling af Gud. For øvrigt volder det Vanskelighed at faa klaret, hvad det egentlig er. Paulus hermed tænker paa. Er det Udrustningen til det særlige Kald eller til selve Kristenlivet? Verbet *χρίω* findes hos Paulus kun paa dette Sted, saa vi kan ikke gennem Jævnforelse finde, hvad han mener med det. I LXX bruges det som Oversættelse af *מָשַׁח* til at betegne den Salvning, hvormed en Præst (2. Mos. 28, 41; 29, 7), en Konge (1. Sam. 10, 1) og stundom en Profet (1. Kg. 19, 16) indviedes til sin Gerning. Handlingen symboliserede den Aandsmeddelelse, som Gud lod blive saadan en særlig udvalgt til Del (1. Sam. 16, 13). Det kan derefter ogsaa anvendes paa rent aandelig Vis, uden Tanke paa nogen ydre Salvningsakt, om den guddommelige Indvielse og Udrustning til det profetiske Forkynderkald (Jes. 61, 1: *πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, ὃν εἵρεσεν*

¹⁾ Der er ingen Grund til her at antage den specielt juridiske Betydning »garantere« (Deissmann, Bibelstudien, S. 100—105; Neue Bibelstudien, S. 56). Vel finder vi det tilsvarende Substantiv *βεβαίωσις* brugt om retslig Garanti i 3. Mos. 25, 23; Sal. Visd. 6, 19 (18); Hebr. 6, 16. Men selve *βεβαίωω* har vi i en Række bibelske Steder, hvor det ligesom her har Personer til Objekt, og paa alle disse Steder har det den almindelige Betydning »gøre fast, bringe til at staa fast«, i LXX Ps. 41 (40), 13: *ἐβεβαίωσάς με ἐνώπιόν σου εἰς αἰῶνα*, 119 (118), 28: *βεβαίωσόν με ἐν τοῖς λόγοις σου*, i N. T. 1. Kor. 1, 8; Kol. 2, 7; Hebr. 13, 9. Der er da ingen Grund til at opfatte Stedet her anderledes. At *βεβαίωω* i det juridiske Sprog undertiden sammenknytted med *ἀγαθόν*, beviser næppe noget; for de to Ord er her ikke sat i særlig nøje Forbindelse med hinanden.

ἔχρισέν με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς κτλ.). I N. T. bruges det paa lignende Maade om Kristus for at betegne Udrustningen til Messiasstillingen (Ap. G. 4. 27; 10, 38; Hebr. 1, 9). Og herudfra kunde man jo paa vort Sted lade det være *Udtryk for, at Gud ved sin Aand har indvirket og dygtiggjort Paulus og hans Medarbejdere til deres særlige Gerning som Missionærer.* Til Støtte for denne Forstaaelse kunde man anføre, at vi her ved *χρίσας* kun har Objektet *ἡμᾶς* uden nogen Tilføjelse — modsat *ἡμᾶς σὺν ὑμῖν* i det forrige Led. Der kunde heri ligge, at »Salvningen« betegner en Oplevelse, som Apostelen og hans Hjælpere ikke har til fælles med Læserne, men som er særegen for dem selv ifølge deres Kald. I saa Fald fremhæves her det ideale, af Gud virkede Forhold til Kaldet, hvad der i og for sig kunde passe godt i Sammenhængen. Men denne Opfattelse kan imidlertid næppe fastholdes. Især taler det imod den, at der i det følgende Vers, hvor der fortsættes med *ἡμᾶς* og *ἡμῶν*, utvivlsomt er Tale om Oplevelser, som er fælles for alle troende. Saa er det dog langt det naturligste at tænke sig, at det samme er Tilfældet her. Og der behøver næppe at lægges nogen Vægt paa, at *σὺν ὑμῖν* mangler. Det er blevet skudt ind ved det første Led som et kærligt Ord i Forbigaaende; men Paulus' Tanke har for øvrigt ikke heftet sig derved, da han er optaget af sit Selvforsvar og derfor i hvert Fald nævner disse Oplevelser, fordi de er *hans* Oplevelser. Naturligvis staar *χρίω* her i en vis Forbindelse med den gammeltestamentlige Brug af Ordet og betegner en Aandsmeddelelse. Men det maa opfattes paa lignende Maade som det johanneiske Udtryk *τὸ χρίσμα λαμβάνειν* (1. Joh. 2, 27; jfr. V. 20: *χρίσμα ἔχειν*) om den Aandsmeddelelse, der er Udspring for selve det kristne Trosliv. Desuden er der vist et Ordspil mellem *Χριστὸν* og *χρίσας*, hvorved Paulus saa at sige understreger det aandelige Slægtskab mellem Herren og den, hvem Gud har salvet.

V. 22 uddyber Skildringen af, hvad Gud har udrettet i dem. Participlerne staar atter i Aorist om det, der skete, dengang

de blev Kristne. *zai* tilkendegiver, at der er en Overensstemmelse mellem det, der nu kommer, og det, der var sagt i det foregaaende Vers. Det ene er saa at sige givet med det andet. — *σφραγίζω* forekommer, ligesom Substantivet *σφραγίς*¹⁾. oftere i det bibelske Billedsprog. Det betyder 1) *forsegle, for at tillukke eller hemmeligholde*, Matth. 27, 66; Joh. Aab. 5, 1; 10, 4; 22, 10; 2) *sætte sit Segl paa noget for at betegne det som sin Ejendom, stemple, mærke*, Joh. Aab. 7, 3 flg.; svarende hertil har vi *σφραγίς* som Kendemærke i 2. Tim. 2, 19; 3) *besegele, for at bekræfte*, Esther 8, 8 LXX (*ὅσα γράφεται τοῦ βασιλέως ἐπιτάξαντος καὶ σφραγισθῇ τῷ δακτυλίῳ μου, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἀρτεῖν*); Joh. 3, 33; paa samme Maade *σφραγίς* som Bekræftelsestegn i Rom. 4, 11; 1. Kor. 9, 2. Hos Paulus har vi *σφραγίζω* paa tre med hinanden ganske nær beslægtede Steder²⁾: Ef. 1, 13; 4, 30 og her. Det, hvormed de troende er beseglet, siges paa de to Steder i Efeserbrevet at være den hellige Aand, og vi kan derfor sikkert gaa ud fra, at dette ogsaa er ment her, selv om det ikke siges. Derimod er det ikke fuldt saa let at se, i hvilken Betydning *σφραγίζω* staar. Der kan være Tale om den 2. eller 3. af de anførte Betydninger. Vælger vi Nr. 2, bliver Tanken, at det at have Helligaanden er *Kendetegnet* for en sand Kristen. Dermed har Gud »mærket« ham (Rom. 8, 9). Det kunde passe ret godt til Ef. 4, 30, hvor der til *ἐσφραγίσθητε* føjes *εἰς ἡμέραν ἀπολυτρόσεως*. Meningen vilde da være, at de troende har faaet Aanden som det Mærke, hvorpaa de skal kendes, naar Forløsningens Dag engang oprinder. Men det vilde alligevel være underligt, om Aanden, der jo netop er det indre, usynlige, paa den Maade var opfattet som Kendemærke, og vi gor derfor sikkert bedst i at vælge Nr. 3. Der tænkes da paa *den indre*

¹⁾ *σφραγίς* bruges baade om Signetet (Joh. Aab. 7, 2) og om Seglattrykket (Joh. Aab. 9, 4). Som Signet anvendte man en Ring (*δακτύλιος*, Esther 8, 8; 1. Clem. 43, 2) med en udskaaen Sten (2. Mos. 28, 11), og Seglet trykkedes i Ler (Job 38, 14).

²⁾ Bortset fra det uforstaaelige Rom. 15, 28.

Bekræftelse, den Forvisning, som Aanden giver den troende om at være Guds Barn (Rom. 8, 16). For denne Opfattelse kunde det ogsaa tale, at vi — som ovenfor paaavist — inden for samme Brevgruppe som 2. Kor. to Gange har *σφραγίς* i Betydningen »Bekræftelsestegn« (Rom. 4, 11; 1. Kor. 9, 2)¹⁾. — *ἀρραβών*²⁾ er et semitisk Ord, der allerede tidlig — formodentlig gennem Fønikierne — er kommet ind i Græsk. Paa Hebraisk — כֶּבֶד — betyder det Pant, 1. Mos. 38, 17 flg. Paa Græsk har det ofte en noget ændret Betydning. Det forklares nemlig af græske Forfattere som *Haandpenge* eller *Forskud* ο: en mindre Del, der straks udbetales af en Sum, man har til gode, som Sikkerhed for, at Resten senere vil blive betalt. Dette betegner alt-saa noget mere specielt end et Pant. For medens Pantet kan være en Ting af helt anden Art end den Ydelse, som det skal garantere, saa er der jo her Tale om noget af denne selv. I Regelen fortolker man Stedet her — saavel som dets to Paralleller, 5, 5; Ef. 1, 14 — ud fra denne Gengivelse af *ἀρραβών*. I *τοῦ πνεύματος* har vi aabenbart en Appositions-genitiv, og man omskriver da: »Forskuddet, nemlig Aanden« eller »Aanden som Forskud«. Meningen bliver i saa Fald: Gud gav os ved at sende den hellige Aand i vore Hjerter en Forsmag paa Saligheden, en Forudoplevelse deraf, som tillige er os Borgen for, at vi virkelig engang skal faa den fulde Salighed i Eje. Det er den samme Tanke, som udtrykkes i *ἀπαρχή τοῦ πνεύματος*, Rom. 8, 23 (jfr. Hebr. 6, 5: *γενναμένους . . . δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος*). At denne Opfattelse *kan* være rigtig, er utvivlsomt. Men den

¹⁾ Det maa antages, at Paulus med det, han siger i V. 21b-22, har tænkt paa Oplevelser, der knyttede sig til Daaben. Derimod er det ganske usandsynligt, at han allerede skulde forudsætte Brugen af *σφραγίς* som teknisk Betegnelse for Daaben. Saadan finder vi først Ordet anvendt et godt Stykke ned i det 2. Aarhundrede (Hermas, Sim. 9, 16, 4; 2. Clem. 7, 6; 8, 6). Og desuden faar man ved at gaa de Steder efter, hvor Paulus har *σφραγίς* og *σφραγίζειν*, afgjort det Indtryk, at det for ham er billedlige Udtryk, som han frit anvender om helt forskellige Ting.

²⁾ Eller *ἀραβών*.

er dog ikke den eneste Mulighed. Det er nemlig ikke sikkert, at ἀρραβὼν her har saa speciel en Betydning. Det kan ogsaa have Betydningen: *Pant*. Saadan moder vi det f. Eks. i LXX, hvor det (1. Mos. 38, 17 flg.) ganske ligesom det hebraiske פַּנְתָּן staar om en Ring, et Halsbaand og en Stav, der gives som Pant for en Gedebuk. Og naar Polykarp i sit Brev til Filippenserne (8, 1) siger: προσκαρτεροῦμεν . . . τῷ ἀρραβῶνι τῆς δικαιοσύνης ἡμῶν, ὅς ἐστι Χριστός Ἰησοῦς, saa ses det ogsaa let, at »Pant« giver god Mening, medens der ikke kan være Tale om »Forskud«. Noget kunde vel ogsaa tale for, at Paulus har brugt Ordet paa samme Maade som den aleksandrinske Bibelovertættelse, der jo var hans stadige Læsning. Hvis dette er Tilfældet, bliver Meningen: Gud har ved at give os sin Aand stillet Sikkerhed for, at vi skal opnaa den endelige Frelse. Saa Forskellen fra den forrige Opfattelse er meget lille: det er egentlig kun Tanken om en Forsmag paa Saligheden, der falder bort. Vi kan derfor rolig lade Spørgsmaalet staa aabent. — ἐν ταῖς καρδίαις staar i Steden for εἰς τὰς καρδίαις, et i N. T. oftere forekommende Tilfælde. Joh. 3. 35; 5, 4; Joh. Aab. 11, 11. — At Paulus, som allerede berørt, med σφραγισάμενος og δοὺς τὸν ἀρραβῶνα 2τλ. ikke tænker paa noget, der tilhører det særlige Kald, men paa fælleskristelige Oplevelser, fremgaar klart af de Paralleller, vi har anført fra Efeserbrevet (1, 13-14; 4, 30). For paa de Steder tales der jo netop til Læserne om, hvad der er blevet *dem* til Del. For øvrigt er det kun i uegentlig Betydning, at vi her taler om flere Oplevelser. Man kommer nemlig ingen Vegne, hvis man vil prove paa at sondre χοίσις, σφραγισάμενος og δοὺς τὸν ἀρραβῶνα ud fra hinanden som forskellige Begivenheder i det aandelige Liv. Alle tre Billeder skildrer i Virkeligheden kun een og samme Oplevelse. Det første er vel det mere omfattende Udtryk for Aandsmeddelelsen: de to sidste betegner særlige Sider ved denne. σφραγισάμενος nærmest svarende til Troen, δοὺς τὸν ἀρραβῶνα til Haabet.

V. 23. Efter at Paulus fra V. 17 har beskæftiget sig med

den ondsindede Udtydning, man havde givet hans ændrede Rejseplan, gaar han nu over til at sige, hvad der var den virkelige Grund til denne. Det fremhævede ἐγὼ δέ staar næppe i Modsætning til ἡμᾶς i det foregaaende: for vi moder jo straks efter igen 1. Person Flertal (κρινέμεν, V. 24). Snarere danner det en Modsætning til θεός i V. 21: Medens Apostelen i V. 21-22 har talt om, hvad Gud har virket i ham og hans Medarbejdere, kommer nu det, han selv kan gøre i den foreliggende Sag. Han aflægger sin Ed paa den Forklaring, han giver. Slige edelige Forsikringer er ikke ualmindelige hos Paulus. De forekommer ogsaa paa Steder, hvor Omstændighederne ikke saadan som her kan siges at nødvendiggøre dem, og man maa derfor vistnok antage, at de for en Del er Udslag af gammel Vane fra hans jødiske Fortid (Rom. 1, 9; 2. Kor. 11, 31; Gal. 1, 20; Fil. 1, 8; 1. Thess. 2, 5, 10). ἐπικαλοῦμαι, der ellers i de paulinske Breve betyder »paakalde« (om Bønnen, Rom. 10, 12 flg.; 1. Kor. 1, 2; 2. Tim. 2, 22), gengives her maaske bedst ved »tilkalde«. ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν. »imod min Sjæl«, nemlig for det Tilfælde, at jeg lyver¹). Jfr. til Betydningen af ἐπὶ Luk. 9, 5: τὸν κοινοτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάσσετε εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς, og Ap. G. 13, 51: ἐκτιναζόμενοι τὸν κοινοτὸν τῶν ποδῶν ἐπ' αὐτούς²). Med ὅτι kommer Edens Indhold: Grunden til den ændrede Rejseplan var Skaansel mod Menigheden. Han vilde give den Tid til at overveje det Spørgsmaal: τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐν ἀγάτῃ πνεύματί τε πραύτητος; (1. Kor. 4, 21), og

¹) Deissmann (Licht vom Osten, 4. Aufl., S. 258) sidestiller en Indskrift, hvor den sværgende for det Tilfælde, at Eden brydes, siger: ἐπαρώμην αὐτὸς τε καὶ ἐμοῦ καὶ σώματος τοῦ ἐμαντοῦ καὶ ψυχῆς καὶ βίου καὶ τέκνων κτλ. (»jeg udtaler Forbandelse mod mig og mit Legeme og Sjæl og Formue og Born o. s. v.«).

²) Endnu nærmere ved Udtrykket her staar følgende fra en Indskrift: ἐπικαλοῦμαι καὶ ἀξιῶ τὸν θεὸν τὸν ὑψιστὸν . . . ἐπὶ τοὺς δόλῳ φονεύσαντας ἢ φαρμακεύσαντας τὴν ταλαίπωρον ἄωρον Ἡράκλειαν (»jeg paakalder og beder den højeste Gud . . . imod dem, som med Svig har myrdet eller forgivet den stakkels, tidlig døde Heraklea«), Deissmann, anf. Skr., S. 352.

han haabede derved at kunne undgaa et heftigt Sammenstod, der nødvendigvis maatte fremkalde stræng Straf fra hans Side. *οὐκέτι ἤλθοι* »jeg kom ikke mere« ο: jeg fortsatte ikke som paa-tænkt Rækken af mine Besøg (se Indledningen, S. 42—43 og 47).

V. 24. Der kunde i *φειδόμενος* ligge noget saarende for de ømtaalige Korinthiere, som om Paulus havde Haands- og Hals-ret over dem, og han skynder sig derfor at afværge en Misfor-staaelse i den Retning. *οὐχ ὅτι = οὐκ ἐρῶ, ὅτι*, »jeg vil ikke dermed sige, at« (jfr. 3, 5; Fil. 4, 17). Han erkender fuldtud, at han ikke er Herre over deres Tro, som jo er et frit personligt Forhold til Gud. Man kan enten opfatte Konstruktionen saa-dan, at *κυριεύομεν* styrer *τῆς πίστεως*, hvortil saa *ὑμῶν* horer som Ejendoms-genitiv (»... er Herrer over jeres Tro«), eller saadan, at *κυριεύομεν* styrer først *ὑμῶν* og dernæst, som nær-mere Bestemmelse hertil, *τῆς πίστεως* (»... er Herrer over jer, nemlig over jeres Tro«). Det første er det naturligste. At Aposte-len har ment det alvorligt med sin frisindede Udtalelse, frem-gaar ogsaa af andre Steder, hvor vi ser, at han saa langt fra ønsker at holde sine Kristne i Umyndighed. Tænk f. Eks. paa 1. Kor. 10, 15: »Jeg taler som til forstandige: dom selv, hvad jeg siger«, eller paa Rom. 14, 5, hvor han i en omstridt Sag, som han selv havde en bestemt Mening om, blot kræver: »En-hver være fuldt forvisset i sit eget Sind«, jfr. 1. Kor. 7, 35. — Det kunde synes underligt, at han her nævner *πίστις*. Det var jo dog paa det praktiske Omraade, at Vanskelighederne laa i Korinth, saa man kunde finde det rimeligere, om han havde sagt: »Jeg er ikke Herre over jeres Livsforelse«. Men Troen er nævnet som det, der er Midtpunktet i det kristelige Liv og be-stemmende for det, næsten i samme Mening som, naar vi taler om »Trosliv«. — Med *ἀλλά* indfores saa den positive Modsæt-ning til det, han har afvist. Altsaa det, der virkelig ligger i *φειδόμενος*, er, at han er Medarbejder paa Korinthisnes Glæde. *συνεργοί* vil ikke sige Guds Medarbejdere (som i 1. Kor. 3, 9), men Menighedens: thi det er om Forholdet til denne, at der

er Tale, og Tanken, som foresvæver ham, er den: Vi er ikke *κύριοι*, men *συνεργοί* for jer. Det, han vil hjælpe dem med, er at bevare og forøge deres *χαρά*. For Paulus er Glæden ikke blot noget, der normalt hører med til Kristenlivet. Den er en aldeles nødvendig og afgørende Side af det. Vil han frendrage sine bedste Erfaringer som Hedningemissionær, taler han om Mennesker, der modtog Ordet »med Helligaandens Glæde« (1. Thess. 1, 6). Vil han med faa Ord sige, hvad Guds Rige er, bliver en af de Ting, han nævner, »Glæde i den hellige Aand« (Rom. 14, 17). I hans Opregning af Aandens Frugter møder vi Glæden paa næstforste Plads (Gal. 5, 22). Skal han forklare sig, hvad der bringer en fattig, haardtprøvet Menighed til at give rige Ofre til andre nødlidende, da peger han paa dens overstrømmende Glæde (2. Kor. 8, 2). Og Gang paa Gang formaner han sine Kristne til altid at glæde sig i Herren (Fil. 3, 1; 4, 4; jfr. 2. Kor. 13, 11; 1. Thess. 5, 16). Denne Ejendommelighed ved hans Livssyn bunder uden Tvivl i noget dybt personligt, i hans stærke Oplevelse af Naaden og af Aandens Gerning. Derfor siger han ogsaa om sig selv, at han under alle sine Sorger aldrig lader Glæden slippe sig af Hænde (2. Kor. 6, 10), og hvor stor en Kraft den var i hans Liv, har vi et godt Eksempel paa i Ap. G. 16, 25. Saadan ser vi, at hans Ord her langt fra er en Elskværdighed, han for Tilfældet siger sine Læsere. Menighedens Glæde er virkelig Formaalet for hans Gerning (se ogsaa Fil. 1, 25). — *τῇ πίστει* = i Henseende til Troen. *ἐστῆκα* (og det deraf afledede *στήκω*) betegner »at staa« i Modsætning til at falde (Rom. 14, 4; 1. Kor. 10, 12). Meningen med Sætningen *τῇ γὰρ πίστει ἐστήκατε* er altsaa, at trods de store Brøst i Korinthiernes Liv er de dog, hvad selve Troen angaar, ikke faldet; deres Kristenstand er bevaret. Men hvad er det, denne Sætning begrunder? Det kan ikke være hele Ledet *οὐχ ὅτι κεντεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως*, for heri vilde være indeholdt, at hvis de ikke »stod« i Henseende til Troen, saa var Paulus Herre over deres Tro, hvad der jo er meningsløst. Begrundelsen maa da

gaa alene paa Ordene ἡμῶν τῆς πίστεως. Disse Ord er ligesom blevet siddende i Apostelens Tanke, og han har med Blikket paa Menighedens dybe Mangler ikke kunnet blive fri for et Ojeblik at spørge, om det er berettiget at tale om dens Tro. Vi ser jo ogsaa, at han senere (13. 5) siger: »Prøv jer selv, om I er i Troen!« Han skyder dog her det tvivlende Spørgsmaal bort, vel sagtens fordi han husker paa den afgørende Sindsforandring, som Korinthierne under Titus' Besøg havde vist sig i Stand til, og fastslaar i Begrundelsessætningen sin Ret til at betegne dem som troende.

Kap. 2, V. 1. Med det foregaaende Vers var der gjort et Sidespring. Da Paulus saa her i V. 1 genoptager Tanken fra V. 23 og yderligere tydeliggør, hvorfor han havde opgivet at komme til Korinth, kunde man fristes til ligefrem at kalde V. 24 en Parentes. Det vilde dog ikke være rigtigt; for det er alligevel noget af det, der var sagt i V. 24, som nu med δέ føres videre. Tankebevægelsen er nemlig denne: Vi betragter os som Medarbejdere paa jeres Glæde (V. 24), og jeg kunde følgelig ikke bekvemme mig til at komme og volde jer Sorg (V. 1). — *ζῶντες* staar her ligesom i 1. Kor. 2, 2: 7, 37 i Betydningen »beslutte«. *ἐμᾶντῳ*, ikke »hos mig selv«, hvad der vilde hedde *ἐν ἐμᾶντῳ* (1. Kor. 11, 13) eller *παρ' ἐμᾶντῳ*, men »for mig, for min Del«; det var nu *hans* Beslutning, de andre kunde saa sige dertil, hvad de vilde. Med Hensyn til *πάλλω* er det sikkert det rene Kunstleri, naar man har villet henføre det alene til *ἐλθεῖν* for at undgaa Antagelsen af, at Paulus tidligere havde gjort et Besøg *ἐν λύπῃ*. Det maa henføres til hele Ledet *ἐν λύπῃ πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν*, og det er altsaa klart, at han mindes et Besøg, som havde voldt Sorg. Noget saadant havde han ikke villet skulde gentage sig. Der kan med det sorgelige Besøg selvfølgelig ikke være tænkt paa hans Ophold i Korinth ved Menighedens Stiftelse. Det maa have ligget senere og er altsaa ikke omtalt i Ap. G., hvorimod der hentydes til det her i Brevet. 12, 14; 13, 1-2. Vi har i *Indledningen* (S. 31, 39-41, 43-47) set, at det

maa have fundet Sted i Tiden forud for 1. Kor. Med *λέπι* maa der, baade paa Grund af *φειδόμενος ὑμῶν* i V. 23 og *εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς* i V. 2, være tænkt paa den Sorg, Paulus vilde have voldt Korinthierne ved at optræde med Strængthed imod dem. Forst senere — i V. 3 — kommer han ind paa at tale om sin egen Sorg. *ἐν* er brugt paa lignende Maade som i Vendingen *ἐν ῥάβδῳ* (1. Kor. 4, 21) og *ἐν πληρώματι ἐνλογίας Χριστοῦ* (Rom. 15, 29); det gengives paa Dansk ved »med«.

V. 2 begrundet, at han ikke vilde komme, naar han maatte volde Sorg. Det vilde nemlig være alt for meningsløst, om han just over for Menigheden, som er Kilde til hans Glæde, skulde være Aarsag til Bedrovelse. Det unaturlige i saadan et Forhold antydes allerede ved Modsætningen mellem *ἐγὼ* og *ὑμᾶς*, men kommer først klart frem i Spørgesætningen, som paa viser, at *ὁ ἐνφραίνων με* og *ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ* bliver een og den samme. *καί* er her som oftere i N. T. brugt foran *τίς* med Betydning: »hvem da?«, Mark. 10, 26; Luk. 10, 29; Joh. 9, 36. Med *ὁ ἐνφραίνων, ὁ λυπούμενος* (Enkelttal) menes Menigheden, tænkt som Person.

c. Om det strænge Brev — »Mellembrevet« — (2, 3-4):

Med sit sidste Brev tilsigtede Paulus kun at forberede et kommende Besøg i Korinth, saa han ikke skulde faa Sorg af Menigheden. Ham selv kostede det Smerte nok at skrive det, og hans Ønske var ikke at bedrøve Lærerne, men netop at lade dem føle hans store Kærlighed.

V. 3. En lignende Hensigt som med Forandringen af Rejseplanen forbandt sig ogsaa med Afsendelsen af det strænge Brev, som Titus havde overbragt. Vel havde det ifølge 7, 8 flg. medført et godt Resultat; men vi maa dog af 1, 13; 10, 9 flg. slutte, at det ogsaa havde vakt adskillig Misnoje inden for den urolige Menighed, og af 2, 4; 7, 9 ser vi, at Paulus særlig har frygtet for, at den Opfattelse skulde sætte sig fast hos Korin-

thierne, at han havde skrevet det for at smerte og ydmyge dem, og at han nu bagefter hoversede. Derfor er det, at han her gør Rede for den virkelige Hensigt med Brevet. — Vi skylder imidlertid at godtgøre vor Berettigelse til i det hele taget at finde et tidligere Brev omtalt. Sproglig set lod det sig nemlig meget vel gøre baade her og i V. 4 og 9 at tage ἔγραφα som *Brev-aorist*, hvorved Forfatteren jo hensætter sig paa Modtagerens Standpunkt og herudfra betegner som fortidigt, hvad der faktisk er nutidigt for ham selv i det Ojeblik, han skriver. Vi maatte da oversætte: »Jeg skriver« ο: i nærværende Brev. Paulus gør flere Gange Brug af en Aorist af denne Slags, saaledes ἔπεμψα, Fil. 2, 28; Kol. 4, 8, og ἀπέπεμψα, Filem. 11. Ogsaa ἔγραφα i 1. Kor. 9, 15; Gal. 6, 11; Filem. 19. 21 skal vistnok forstaaes paa den Maade¹⁾. Dog er det i alt Fald langt fra at være nogen gennemført Ejendommelighed hos Apostelen: for han kan ogsaa ved Omtale af det Brev, han skriver paa, bruge Præsens γράφω. 1. Kor. 14, 37; 2. Kor. 13, 10; Gal. 1, 20; 1. Tim. 3, 14, og paa eet Sted hentyder ἔγραφα bevislig til et tidligere Brev, 1. Kor. 5, 9. 11. Der lader sig med andre Ord ikke fra hans Sprogbrug hente Bevis i nogen Retning. Derimod maa det siges, at Ordene οὐχ ἵνα λυπηθῇτε i V. 4 ikke paa rimelig Maade lader sig forstaa om det nærværende Brev. Thi saadan en Forsikring om ikke at ville bedrove Læserne var

¹⁾ Andre mener, at man bør forstaa ἔγραφα paa disse Steder i Lighed med Rom. 15, 15, saa det bliver almindelig Aorist og gaar paa tidligere Ytringer i samme Brev. Dette er dog næppe rigtigt. Gal. 6, 11 maa sikkert opfattes saaledes, at Paulus netop her griber Pennen for at tilføje en egenhændig Efterskrift, og da *maa* ἔγραφα være Brev-aorist. I Filem. 19 gaar det vel ikke blot paa V. 18, men ogsaa paa selve de Ord, han i Ojeblikket skriver, og som han spogende giver Form af et Gældsbevis, og i Filem. 21 ligger det i alt Fald meget nær at opfatte det som sigtende til hele Brevet. I 1. Kor. 9, 15 er der ganske vist Tale om, hvad han lige forud har skrevet; men han har alligevel næppe følt det som almindelig Aorist; for ganske paa samme Maade er det just, at han bruger Præsens γράφω i 1. Kor. 14, 37; Gal. 1, 20; 1. Tim. 3, 14.

uden Spor af Foranledning i det foregaaende, hvor der jo ikke stod noget, som kunde bringe dem paa den Tanke, at han havde det til Hensigt. Og dernæst vil en Sammenligning mellem 2, 3-11 og 7, 8-12 afgørende vise, at der virkelig sigtes til et forudgaaende Brev. Særlig maa to Punkter her fremhæves: 1) I 7, 8-9, hvor ingen kan nægte, at der er Tale om en tidligere Skrivelse (*ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ἣ ἐπιστολῇ ἐκεῖνῃ*), bruges der Udtryk (*ἐλάβησα ὑμᾶς, χαίρω οὐχ ὅτι ἐλάβιθῆτε*), der i den Grad minder om 2, 4 (*οὐχ ἵνα ληπιθῆτε*), at der ikke kan være Tvivl om, at der paa begge Steder tænkes paa det samme. 2) Naar *ἔγραφα* i 7, 12 paa Grund af Forbindelsen med de foregaaende Vers nødvendigvis maa pege hen paa hint tidligere Brev, kan man ikke undgaa at slutte, at det i 2, 9 maa tages paa samme Maade; for 2, 5-11 og 7, 11-12 er ganske nær beslægtede og handler øjensynlig om den samme Sag. Saaledes kommer vi til det Resultat, at *ἔγραφα* maa opfattes som en *almindelig historisk Aorist* ikke blot i Kap. 7, men ogsaa i Kap. 2 og her saavel i V. 3-4 som i V. 9. Og naar Spørgsmaalet derefter bliver, hvilket tidligere Brev der da hentydes til, har vi allerede i Indledningen godtgjort, at det ikke kan være 1. Kor., men maa være en tabt Skrivelse fra Tiden mellem vore to Korinthierbreve (*S. 33 flg.*). — *τοῦτο αὐτό* kunde tages som Objekt for *ἔγραφα*: »Jeg skrev netop dette«, og der maatte da i det foregaaende være et Citat fra det tabte Brev. Denne Antagelse er dog kun lidet sandsynlig; for ingen af de foregaaende Sætninger er af saa vægtigt Indhold, at den som Led af Mellembrevet kunde have været beregnet paa at fremkalde den betydningsfulde Virkning, som udtrykkes i Sætningen *ἵνα μὴ ζῆλ.* Vi opfatter derfor *τοῦτο αὐτό* som adverbial Akkusativ og oversætter: »netop derfor«. Saa- dan har vi *αὐτό τοῦτο* brugt i 2. Pet. 1, 5 og vistnok ogsaa i Fil. 1, 6. Det tjener her paa Stedet til at forberede *ἵνα* og fremhæve, at Paulus ingen anden Hensigt havde med, hvad han skrev, end just den, han her angiver. — Inden for Hensigts- sætningen kan der være Spørgsmaal om, hvordan *ἐλθόν* skal

tages. Man kan oversætte: »for at jeg ikke skulde komme og faa Sorg«¹⁾. I saa Tilfælde siger Paulus, at han ved at skrive havde villet slippe fri for personlig at komme: Brevet skulde altsaa *erstatte* et Besøg, som han helst vilde undgaa. Men Mellembrevet kan, efter hvad vi tidligere har paavist, ikke have været Erstatning for et paatænkt Besøg. Allerede, da Paulus skrev 1. Kor. 16, 5 flg., var hans Plan om at komme til Korinth for Makedonien jo opgivet, og der er ikke noget som helst, der tyder paa, at han siden har tænkt paa at vende tilbage til den. Der har med andre Ord efter 1. Kor. slet ikke været Tale om noget andet Besøg i Korinth end det, han nu, da han skriver 2. Kor., venter snart at skulle gore, naar han er færdig i de makedoniske Menigheder. Vi maa da tage *ἐλθὼν* noget mere selvstændigt og oversætte: »for at jeg ikke, naar jeg kom, skulde faa Sorg«. Meningen er da, at Mellembrevet skulde virke *forberedende*, saadan at Paulus, naar han engang kom paa Besøg, kunde faa et glædeligt Mode med Menigheden. — *ἀγ' ὦν — ἀπὸ τοῦτον, ἀγ' ὦν*. Den ellers ikke forekommende Forbindelse *χαίρω ἀπὸ* betyder »være glad som Følge af« *ᾧ*: have Glæde af. — *πεποιθώς κτλ.*, hører til *ἐργαζα* og angiver, hvad der gav ham Frimodighed til at skrive, som han gjorde. Han havde nemlig den Tro til Korinthierne, at de, naar det kom til Stykket, dog havde deres Glæde i det samme som han, altsaa i at faa alle de daarlige Forhold i Menigheden bort. Han vil med denne Tilfojelse formodentlig paa een Gang mildne Indtrykket af det strænge Brev og appellere til Læsernes Æresfølelse. Medens vi i 1, 9 har *πέποιθα ἐπὶ τινι*, har vi her *ἐπὶ τινα*. Bag det første ligger Tanken om, hvad Tilliden hviler paa, bag det andet om, hvad den er rettet imod. Men Betydningen er for øvrigt den samme.

V. 4. Med *γὰρ* indføres en Begrundelse af *ἐργαζα . . . χαίρειν*. For at forstaa den maa man holde sig klart, at der i Korinth rorte sig den Mistanke, at Paulus havde skrevet for saa at

¹⁾ Vi læser *σχω*, ikke *ἐχω*.

sige at komme Menigheden til Livs. Tankegangen bliver da følgende: Jeg skrev udelukkende for at hindre, at et kommende Besøg skulde faa en smertelig Karakter: Beviset herfor ligger i den Sjælekval, jeg selv led ved at skrive; havde jeg været dreven af ondsindede Bevæggrunde, saa havde jeg vel ikke lidt og grædt, som jeg gjorde. — *θλίψις* (jfr. til 1, 4) staar her om sjælelig Lidelse. *συνοχή*, Beklemthed eller Angst, Luk. 21, 25. *καρδίας* hører til begge disse Ord. — *διὰ* med Genitiv er her ligesom i Rom. 2, 27; 14, 20 brugt for at betegne de ledsagende Omstændigheder: »under mange Taarer«. Her som saa ofte faar vi et levende Indtryk af, at Paulus var en stærkt følelsesbevæget Natur. Han er langt fra nogen Stoiker, men gribes dybt af alt, hvad han gennemlever: Baade under sine egne Tilskikkelser, og naar han vil tale sine Kristne til Hjerte, fælder han Taarer (Ap. G. 20, 19. 31), og foruden paa vort Sted hører vi ogsaa i Fil. 3, 18 om, at han kan briste i Graad, medens han dikterer sine Breve. — Med *οὐχ ἵνα λυπηθῇτε, ἀλλὰ κτλ.* tydeliggør han yderligere, hvordan det forholdt sig med Bevæggrundene til Brevet. Det havde jo ganske vist bragt Korinthierne til at bedroves (7, 8), og det tilsigtede vel ogsaa at bringe dem en frugtbar Sorg over sig selv (7, 9 flg.). Men dets egentlige og endelige Maal var ikke at volde dem Bedrøvelse, men at lade dem føle og forstaa (*γινώτε*) hans Kærlighed til dem. Saaledes var enhver Tanke om ondt Sind fra hans Side udelukket. *τὴν ἀγάπην* er med stærkt Eftertryk stillet foran den Sætning, hvortil det hører. *περισσότερος εἰς ὑμᾶς* nogen ligefrem Sammenligning med hans Kærlighed til andre ligger der næppe i Udtrykket. Komparativen nærmer sig til at være blot forstærkende (jfr. til 1, 12) og kan gengives ved »i særlig høj Grad«. Men saa meget indeholder den altsaa dog, at hans Kærlighed til Korinthiermenigheden har været særlig inderlig, og det er sikkert ingen Overdrivelse. Det er et lignende Fænomen som, at Forældre elsker de vanskeligste Børn særlig højt eller ligesom føler Kærligheden til dem særlig stærkt.

d. Det brødefulde Menighedsmedlem (2, 5-11):

Den Sorg, dette Menneske har voldt, skal ikke ses som et personligt Mellemværende mellem ham og Paulus, men er Menighedens egen Sag (5). Straffen, som han har faaet, er tilstrækkelig, og de bør nu tilgøre ham for ikke at drive ham til Fortværelse (6-8). Med sit Brev har Paulus ogsaa kun villet faa dem til at give Beris for deres Lydlighed, og de kan være risse paa, at naar de tilgiver, da gør han det ogsaa (9-11).

Efter at Apostelen har talt om sit sidste Brev, fores han ganske naturligt til at dvæle ved den Sag, som var den vigtigste i dette, og hvori Spændingen mellem ham og Menigheden havde naaet sit Højdepunkt. At der netop her var et Punkt, hvor der let kunde opstaa farlige Misforstaaelser, var jo indlysende. Derfor maatte ogsaa denne Sag have sin Plads i det Afsnit, hvori vi befinder os, og hvori han Stykke for Stykke søger at bortrydde de Misforstaaelser, der laa og ulmede hos Korinthierne. Han maatte have lagt tydeligt for Dagen, at han ikke tragtede efter Hævn over den Mand, der havde fornærmet ham, og at han slet ikke for sin egen Skyld var skredet ind imod ham. Og han maatte tillige række sin angerfulde Modstander en hjælpende Haand.

Vi minder om, at et nødvendigt Supplement til Fortolkningen af dette Stykke findes i *Indledningen*, S. 29 flg. og 34-39.

V. 5. Tilknytningen til det foregaaende er ret udvortes og bestaar nærmest i, at Ordet $\lambda\acute{o}\tau\eta$ ($\lambda\upsilon\pi\acute{\epsilon}\omega$), der har været det bærende Ord siden V. 1, nu bliver varieret paa en ny Maade. Tanken glider saa at sige fra de forskellige Forholdsregler, hvormed Paulus har søgt at hindre alt, hvad der kunde volde Lærerne og ham selv $\lambda\acute{o}\tau\eta$ (V. 1-2; 3-4), over til den Mand, om hvem det unægtelig kan siges: $\lambda\epsilon\lambda\acute{o}\tau\eta\zeta\epsilon\upsilon$. — Den mærkelig ubestemte Udtryksmaade med $\epsilon\iota$ og $\tau\iota\varsigma$ har formodentlig sin Grund i et kærligt Hensyn til Fornærmeren, hvem Paulus ønsker at skaane. — Det stærkt fremhævede $\omicron\upsilon\kappa\ \epsilon\mu\acute{\epsilon}$ betyder:

»ikke mig personlig«. — Ordene ἀλλὰ ἀπὸ μέρους ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ πάντας ὑμᾶς har voldt megen Vanskelighed. Udgangspunktet for Forstaaelsen maa være, at οὐκ ἐμέ som Modsætning kræver ἀλλὰ . . . πάντας ὑμᾶς, og at altsaa ἀπὸ μέρους, ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ, maa betragtes som et Indskud, en Slags Parentes, der begrænser πάντας ὑμᾶς. Nu har man ganske vist, naar man tog ἀπὸ μέρους (»til Dels«) i Betydningen »for en Del Menighedsmedlemmers Vedkommende«, maattet sige, at det indeholdt en Modsigelse med πάντας, og man har da ladet sig forlede til at skille dette fra ὑμᾶς og drage det ind i ἵνα-Sætningen. Man læser da: ἀλλὰ — ἀπὸ μέρους, ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ πάντας, — ὑμᾶς. Betydningen af ἐπιβαρῶ¹⁾ maa saa være »betynge med Sorg«. Men det er ironisk ment: for Paulus synes naturligvis ilde om, at ikke alle har følt Sorg over en saa grov Forseelse, og hans virkelige Mening er: »Jeg siger ἀπὸ μέρους, for at jeg ikke skal tillægge alle en Sorg, som mange desværre ikke føler«. Imidlertid er denne Forstaaelse af ἐπιβαρῶ meget kunstig. Ingen naturlig Læser vilde heller finde paa at skille πάντας ὑμᾶς fra hinanden, saa meget mindre, som vi i V. 3 har haft de samme Ord forbundne, og Opfattelsen maa derfor siges at være umulig. Men det er heller ikke nødvendigt at tage ἀπὸ μέρους i saadan en Betydning, at det modsiger πάντας ὑμᾶς. Vi har allerede ved I. 14 peget paa, at det kan have Betydningen »til en vis Grad« (Rom. 15, 24). Oversætter man saadan, da er der her i Verset slet ikke Tale om, at kun en Del af Korinthierne har følt Sorg over den Brøde, der var begaaet. Meningen er derimod, at Sorgen i det hele ikke er gaaet saa dybt i dem, som den burde. Den Begrænsning, som ἀπὸ μέρους giver πάντας ὑμᾶς, er saaledes ikke af kvantitativ, men af kvalitativ Art. ἐπιβαρῶ staar uden Objekt. Man kunde underforstaa αὐτόν ὃ: Fornærmeren, og Tanken blev da, at Paulus siger »til en vis Grad« for ikke at lægge en tungere Ansvarsbyrde paa ham, end han virkelig har: Saa

¹⁾ ἐπιβαρῶ (βάρος), beyrde, betyng, findes i N. T. foruden her kun i 1. Thess. 2, 9; 2. Thess. 3, 8, hvor det har Betydningen »ligge til Byrde«.

overvældende dyb Bedrøvelse har han dog ikke voldt Menigheden. Men det vilde rigtignok være meget sært, om Apostelen vilde trøste ham med det samme, som han bebrejder Menigheden. Dennes Overfladiskhed gjorde jo i Virkeligheden heller ikke hans Forseelse mindre. Derfor tager vi *ἐπιβαρῶ* absolut: »for ikke at bruge vægtigere Ord, end sandt er« = »for ikke at overdrive«. Og Verset bliver at oversætte: »Men dersom nogen har voldt Bedrøvelse, saa er det ikke mig, han har bedrøvet, men — til en vis Grad, for ikke at overdrive — alle jer«.

V. 6-7. *ἱκανόν*, der staar i Neutrum, skont Subjektet er Femininum, er brugt ligesom det latinske *satis*. Paa samme Maade har vi *ἀρκετόν* i Matth. 6, 34, ligesom et beslægtet Tilfælde ogsaa forekommer i Luk. 22, 38, hvor Jesus, efter at Disciplene har sagt: *ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο*, svarer: *ἱκανόν ἐστίν*. — *τῷ τοιοῦτῳ* er vanskeligt at oversætte paa Dansk. Det betyder ikke »en saadan«, men »den som er saadan«. Maaske kan man bedst gengive det ved »vedkommende«. Det er uden Tvivl brugt af Skaansomhed mod Fornærmeren for ikke at nævne hans Navn. — *ἐπιτιμία*, Straf, er et yderst sjældent Ord: foruden her findes det kun i Sal. Visd. 3, 10. Hvilken Straf der har været bragt til Udførelse, kan ikke med Bestemthed siges. Formentlig har det været Udelukkelse af Menigheden (jfr. 1. Kor. 5, 11; 2. Thess. 3, 6, 14; 3. Joh. 10). Med *αὐτῇ* betegnes Straffen som den, de lige har iværksat. Og der tilføjes saa *ἡ ἐπὶ τῶν πλειόνων* »som er bleven tildelt af Flertallet«. Til *οἱ πλείονες* jfr. 1. Kor. 10, 5; 15, 6. Men heri er aabenbart indeholdt, at *et Mindretal i Menigheden stillede sig anderledes*. Hvor- dan dets Stilling har været, lader sig dog næppe sige med Sikkerhed. Nogle Fortolkere hævder, at Mindretallet har været strengere end Flertallet: det har staaet mere afgjort paa Paulus' Side og ønsket, at der skulde iværksættes en haardere Straf. Det er saa dette Onske, han tænker paa, naar han lige efter siger *τοῦναντίον*: »Tværtimod — I skal saa langt fra skærpe

Straffen, at I netop skal tilgive«. Fra anden Side har man imidlertid fremsat den stik modsatte Antagelse, at Mindretallet indtog et slapt Standpunkt og ikke brød sig om at gøre noget alvorligt ved Sagen. I saa Fald ligger der i Omtalen af οἱ πλείονες en Ros over disse og en skjult Dadel af Mindretallet. τοὐναντίον lader sig ogsaa meget vel forstaa herudfra. For det behøver ikke at betegne en Modsætning til en anden Fraktion inden for Menigheden. Det kan have været selve Flertallets Tanke, at den Straf, der var iværksat, maatte vedvare; det stærkt fremhævede ἱκανόν sigter da hertil, og med τοὐναντίον gør Paulus en modsat Betragtning gældende: »I skal tværtimod lade Straffen ophøre og nu vise Mildhed«. Som omtalt i Indledningen (S. 85), kunde det maaske tænkes, at der i Korinth var et Mindretal, som endnu særlig stod under Indflydelse af Apostelens Fjender, og i saa Fald vilde den sidste af de to Opfattelser nok være den sandsynligste. Men vi maa i alt Fald ikke forestille os, at Mindretallet ligefrem stod paa Fornærmerens Side og ydede ham virksom Støtte. Ifølge V. 5 havde *alle* jo dog i nogen Maade følt Sorg over hans Adfærd, og efter 7, 13 havde Titus følt sig vederkvæget af dem alle, jfr. ogsaa 7, 11 (sidste Sætning). Snarere kan vi tænke os, at det, som maatte lægges denne Kreds til Last, var, at de ingenting havde gjort, at de f. Eks. var vedblevet med som før at have privat Omgang med Fornærmeren, efter at han var udelukket fra Menighedens Samfund. Men det maa indskærpes, at alt, hvad der siges om dette Spørgsmaal, kun er rene Gisninger. — μάλλον her = »hellere«. χαρίζομαι, som hyppigst forekommer i Betydningen »skænke, give« (jfr. til 1, 11), betyder her ligesom i 12, 13 »tilgive«. Til παρακαλέω se under 1, 3; i vort Vers betyder det »trøste«, i det følgende »formane« eller »bede«. — Hensigten med den Mildhed, de nu skal vise, indføres med μή πως. Ἡ περισσοτέρα λύπη er Komparativen sikkert blot forstærkende: »ved den meget store Bedrøvelse« (jfr., hvad der er sagt under 1, 12 og 2, 4). Paulus frygter for, at den overvældende Sorg,

som har grebet Fornærmeren, skal faa ham til at gaa til Grunde i haablos Fortvivelse, hvis Straffen ikke horer op. Dette udtrykkes billedligt, idet Sorgen er tænkt som et vildt Dyr, der vil opsluge Synderen (*καταποθῆ*, jfr. 1. Pet. 5, 8).

V. 8. Med *διό* kommer nu den praktiske Foranstaltning, som skal være Resultatet af de i 6-7 anstillede Overvejelser. *κρῖσις*, gore retsgyldig, stadfæste (Gal. 3, 15), vedtage (saaledes her). Paulus ønsker, at Menigheden skal fatte en officiel Beslutning om, at Straffen skal ophøre. Han anerkender altsaa dens Bestemmelsesret i slige Sager, og vi maa vel ligefrem tænke os, at Vedtagelsen skulde finde Sted ved en Afstemning¹⁾. *ἀγάπη* er her ligesom i 1. Kor. 4, 21 brugt i Modsætning til Straf. Det kan synes paafaldende, da der jo dog ogsaa i Straffen kan være indeholdt Kærlighed; men *ἀγάπη* har aabenbart paa disse Steder en mere speciel Betydning, saa det betegner en Optræden, der i det ydre er præget af Kærlighed.

V. 9 begrunder Opfordringen i V. 8 ved, at den ikke strider mod det Krav om stræng Straf, som var fremsat i Mellembrevet: for dermed havde Apostelen kun tilsigtet at faa Korinthierne til at give Bevis paa deres Lydighed, ikke at komme Fornærmeren til Livs. *εἰς τοῦτο* forbereder *ἵνα*. Med *καί* (»ogsaa«) foran *ἔρχεται* udtrykkes Overensstemmelsen mellem hint Brev og det, han nu vil have Menigheden til. *δοκιμή*, et særlig paulinsk Ord, betyder »Provethed«, det at kunne staa sin Prove (Rom. 5, 4; 2. Kor. 9, 13; Fil. 2, 22). Hvilket Omraade det gælder, siges i den forklarende Tilføjelse *εἰ εἰς πάντα ὑπήκοοί ἐστε*. Ifølge Sammenhængen tænkes der paa Lydighed mod de Krav, Apostelen stiller til dem (jfr. Filem. 21).

¹⁾ Bachmann gor i sin Fortolkning til Stedet (anf. Skr., S. 119) opmærksom paa, at saadan en Fremgangsmaade ikke svarer til, hvad der fandt Sted i de jødiske Synagogemenigheder: for i dem udøvedes — i alt Fald paa palæstinensisk Grund — Disciplin og Forvaltning af Forstanderne. Derimod minder den om Ordningen i Grækenlands religiøse Foreninger, hvor Generalforsamlingen afgjorde Foreningens Anliggender.

V. 10-11. Endelig borttryddes en anden Hindring, der kunde tænkes at stille sig i Vejen for at lade Straffen ophøre, nemlig at det kunde siges: Hvad nytter det, at Menigheden tilgiver, da Paulus selv, den egentlig fornærmede, dog næppe i sit Hjerte har kunnet tilgive saa grov en Krænkelser? — *δέ* er videreforende. *ὅτι χαρίζεσθε, ἀλλ' ὡς* (underf. *χαρίζομαι*) har Form af en Almensætning; men der tænkes naturligvis paa den samme Person, som der i hele Stykket har været Tale om. Naar Paulus kan afgive saadan en Forsikring, forudsætter det, at han faktisk allerede i sit eget Sind har tilgivet. Dette er Grunden til, at Sagen nu i de følgende Sætninger omtales i Perfektum. *καὶ γὰρ ἐγὼ πάλιν*. begrundet, hvad der lige er sagt; »thi ogsaa jeg . . .« *οὕτως*: ligesom jeg nu gaar ud fra, at *I* tilgiver. Som Verbum til *ἐγὼ* maa underforstaas *χαρίζομαι* foran *δι' ὑμᾶς*. I Relativsætningen *ὅτι χαρίζομαι* ligger der en Indrømmelse af, at Paulus har været vred over den Krænkelser, han har lidt. Men han skyder dog straks den Tanke til Side ved at tilføje *εἰ τι χαρίζομαι*, for nogen nævneværdig Bitterhed har han ikke følt mod Fornærmeren. Han har jo allerede i V. 5 sagt, at det ikke er ham personlig, der har haft Sorg af Sagen; derfor har der vel ogsaa knap kunnet være Tale om en virkelig Tilgivelse. Men for at forstaa selve Begrundelsen maa man have for Øje, at Tyngdepunktet i Perioden ligger i de Ord, som nu kommer: *δι' ὑμᾶς ἐν προσώπῳ Χριστοῦ, ἵνα μὴ πλεονεκτήθωμεν ἐπὶ τοῦ σατανᾶ*. Det første Præpositionsled, *δι' ὑμᾶς*, »paa Grund af jer, for jeres Skyld«, finder sin nærmere Forklaring i *ἵνα*-Sætningen. Her skulde vi egentlig have ventet *πλεονεκτήθητε*, men i sin varme Følelse tager Paulus uvilkaarlig sig selv med og siger *πλεονεκτῶμεν*. Betydningen af *πλεονεκτέω*, der kommer af *πλεονέκτης*, er »at skaffe sig Fordel paa ens Bekostning, at udbytte« (7, 2; 12, 17. 18; 1. Thess. 4, 6). Der tænkes hermed paa, at Satan kunde tilrive sig et af Menighedens Medlemmer og derved volde et uerstatteligt Tab. Det vilde jo ske, hvis Fornærmeren faldt i Fortvivlelse — som Judas — og gik

fortabt. Paulus' Tanke bliver altsaa, at for Korinthiermenighedens Skyld, nemlig for at ikke den — og han selv — skulde lide saadan et Tab, har han besluttet at lade alt være glemt. For enhver, der kendte hans Omhu for de Menigheder, han havde grundlagt, maatte det dermed være givet, at i den officielle Tilgivelse fra Korinthiernes Side vilde hans Tilgivelse ogsaa være indesluttet, og det var jo netop det, der skulde godtgøres. Men han føler dog Trang til yderligere at slaa det fast ved at indskyde det andet Præpositionsled, *ἐν* *πρὸς ὅπῳ* *Χριστοῦ*. »for Kristi Aasyn« ο: saadan, at Kristus maa se derpaa. Det følger lige efter *δι' ὑμᾶς* for udtrykkelig at slaa den Misforstaaelse ned, at Paulus' Tilgivelse blot var en Klogskabshandling for Menighedens Skyld. Nej, naar han har tilgivet, saa er det sket i fuld Oprigtighed og taaler Hjertekenderens Blik. — *οὐ γὰρ* *κτλ* begrunder den Frygt, der var udtalt for, hvad Satan kunde bruge den foreliggende Sag til, ved Henvisning til de Erfaringer, Apostelen har gjort om hans Snildhed. *ροίματα*, Tanker, Planer. Mellem dette Ord og *ἀγροῶμεν* er der et Ordspil. Til Stedets Tankegang jævnfører vi 11. 3. 14; Ef. 6. 11. — I øvrigt er det værd at lægge Mærke til, at vi her har et godt Eksempel paa, hvordan Paulus aldrig over den vældige Verdensbevægelse, han var Leder af, tabte den enkelte Sjæls Anliggender af Syne, (jfr. 11, 28-29¹⁾).

B. SJÆLEANGSTEN I TROAS, 2, 12-13.

Paulus tager atter fat paa de ved første Digression afbrudte Meddelelser om sine Oplevelser og fortæller om, hvordan han, efter at være kommen til Troas og have fundet gunstige Vilkaar for

¹⁾ Se nærmere herom i min »Paulus som Karakter«, 2. Udg., S. 85—96.

Missionsarbejdet der, dog ikke fik Ro for sin Længsel efter Titus, men satte alle Hensyn til Side og drog til Makedonien.

V. 12. Paa sin Rejse fra Efesus til Makedonien og Akaja (Ap. G. 20, 1) var Paulus kommen til Troas. Med ἡ Τροάς kan der enten være ment det Landskab af dette Navn, som laa i Nordvesthjørnet af Lilleasien; eller der kan være tænkt paa den By deri, som laa ved Ægæerhavets Kyst et lille Stykke Syd for det gamle Troja, og hvis fulde Navn var Ἀλεξάνδρεια ἡ Τροάς. Formodentlig er det dog her ligesom i Ap. G. 16, 8. 11; 20, 5. 6 (jfr. V. 13): 2. Tim. 4, 13 Byen, der er Tale om. Paulus betragtede ikke sit Ophold her blot som en Station paa Vejen, men havde i Sinde at slaa sig til Ro en Tid for at drive Mission: Han kom εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ ο: med Evangeliet som Formaal, for at forkynde det. τοῦ Χριστοῦ kan være Ophavsgenitiv (»det Glædesbudskab, som har sin Oprindelse fra Kristus«) eller objektiv Genitiv (»Glædesbudskabet om Kr.«). — Sideordnet med ἐλθόν ved καί kommer en dobbelt Genitiv, θύρας κατλ., der bedst gengives ved »skönt . . .«. Ligesom i 1. Kor. 16, 9 betegner den aabnede Dør en gunstig Lejlighed til at finde Indgang med Forkyndelsen, jfr. Kol. 4, 3; Joh. Aab. 3, 8. ἐν πυρὶ udtrykker, at Herren (Kristus) var den Sfære, hvori Døren var aabnet: Det skyldtes Apostelens Forbindelse med Herren, at han fandt den gunstige Lejlighed: for sligt virkes ikke ved Menneskemagt.

V. 13. Men til Trods for de rige Muligheder, der forelaa, kunde Paulus alligevel ikke finde den Ro i Sindet, som maatte til for at arbejde. ἐσχιζα er Perfektum med Aorists Betydning, ligesom vi har mødt det i 1, 9. πνεῦμα er her brugt om Menneskets ulegemlige Del i Almindelighed, Sjælen, jfr. 1. Kor. 5, 3; Kol. 2, 5. τῷ μὴ ἐργεῖν με κατλ. er Midlets Dativ: »derved, at jeg ikke fandt« ο: fordi jeg ikke fandt. Denne Konstruktion med Infinitiv findes kun denne ene Gang i N. T. Om ἀδελγός se under 1, 1. Naar det kunde volde Apostelen saa stor Uro, at han ikke fandt Titus i Troas, kan Grunden kun have været

den, at det havde været Aftale imellem dem, at de skulde mødes der inden en bestemt Tid, jfr. Indledningen. S. 25 flg. — ἀποτάσσομαι τινι. tage Afsked med en, Mark. 6, 46; Luk. 9, 61; Ap. G. 18, 18. αὐτοῖς οἰ dem, til hvem Doren var aabnet for ham, altsaa de modtagelige Mennesker, han havde fundet. εἰς Μακεδονίαν. Titus maa have haft Befaling til at lægge sin Rejse fra Korinth til Troas gennem Makedonien, og Paulus kunde følgelig vente at træffe ham her. — Det er højst paa-faldende, at Paulus, som ellers i sit Arbejde lader sig lede af en bestemt Plan, i den Grad kan overvældes af sin Stemning, at han bryder en heldig Missionsvirksomhed af, skønt han derved ikke har kunnet opnaa andet end at faa Efterretningerne fra Korinth nogle Dage før. Han fortæller det aabenbart for at lade Korinthierne forstaa, hvor meget deres Ve og Vel har ligget ham paa Sinde. For os er det et ejendommeligt Vidnesbyrd om hans ildfulde, stærkt bevægelige Karakter, og det er tillige det bedste Bevis for, hvor farlig Tilstanden havde været i Akaja.

Anden Digression, 2, 14—7, 3: Paulus' Syn paa sin Virksomhed.

- a. Tak for den Gerning, Gud har betroet ham,
(2, 14-16a):

Han priser Gud, fordi han bruger ham til sin Forherligelse og lader ham udbrede den rette Gudserkendelse alle Vegne, saa hans Liv faar det mægtige Indhold at være bestemmende for Menneskers evige Skæbne.

V. 14. Med δέ afbrydes Fortællingen, og en Modsætning indføres. τῷ θεῷ χάρις (underf. ἔστω) »Gud ske Tak«. Hyppigere moder vi Ordstillingen χάρις τῷ θεῷ. Rom. 6, 17; 7, 25; 2. Kor. 8, 16; 9, 15; kun 1. Kor. 15, 57 har samme Ordstilling som her. Altsaa *Gud* er aabenbart stærkt fremhævet, og det er ikke tilfældigt. For Mindet om, hvor urolig og hjælpelos Apostelen

havde følt sig i Troas, bringer ganske naturligt den Tanke frem, at Gud alene fortjener Takken for den Lykke i Gerningen, som dog gør sig gældende. — Til $\tau\tilde{\omega}$ $\theta\epsilon\tilde{\omega}$ er knyttet to Participier, der nærmere angiver, hvad det er, der takkes for: $\tau\tilde{\omega}$. . . $\theta\tau\iota\alpha\mu\beta\acute{\epsilon}\upsilon\omicron\upsilon\tau\iota$. . . $\kappa\alpha\iota$. . . $\varphi\alpha\upsilon\epsilon\rho\omicron\upsilon\tilde{\nu}\tau\iota$. Foran det første af dem staar der $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\tau\epsilon$, og efter det andet følger $\acute{\epsilon}\nu$ $\pi\alpha\upsilon\tau\iota$ $\tau\acute{o}\pi\omega$, hvorved Guds altomfattende Vælde i Paulus' Livsførelse kommer stærkt til Udtryk: Gud bruger ham *altid* og *alle Vegne*. — $\theta\tau\iota\alpha\mu\beta\acute{\epsilon}\upsilon\omicron\upsilon$ (= lat. triumphare) betyder *at triumfere* og, naar det har Objekt, *at føre en i Triumf*¹⁾. Det er et billedligt Udtryk, hentet fra den kendte romerske Skik, at en Feltherre, der som Overanfører havde vundet en afgørende Sejr, fik Tilladelse til at køre i højtideligt Optog, efterfulgt af sin Hær, gennem Rom til Kapitolium. Saadan et Indtog kaldtes triumphus ($\theta\tau\iota\alpha\mu\beta\omicron\varsigma$). Foran Triumfatorens Vogn fortes Krigsbyttet og de betydningsfuldeste Fanger, og om disse, der altsaa nødtvungent maatte forherlige hans Sejr, var det, man brugte det Udtryk, at han »førte dem i Triumf«. To Gange møder vi det hos Paulus: I Kol. 2, 15 hedder det, at Gud, da han ved Kristi Død havde overvundet og afvæbnet Dæmonrigets Herskere, stillede dem til Skue i sit Triumftog ($\acute{\epsilon}\delta\epsilon\iota\gamma\mu\acute{\alpha}\tau\iota\sigma\epsilon\upsilon$ $\acute{\epsilon}\nu$ $\pi\alpha\sigma\sigma\eta$ $\sigma\iota\acute{\alpha}$, $\theta\tau\iota\alpha\mu\beta\acute{\epsilon}\upsilon\sigma\alpha\varsigma$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\varsigma$. . .). Paa Stedet her er det Apostelen og hans Medarbejdere ($\eta\mu\acute{\alpha}\varsigma$), der tænkes som de overvundne, hvem Gud fører med i sit Sejrstog for at lade dem forherlige hans Magt. Det laa nær for Paulus at komme ind paa denne Tanke, da han jo selv i sin Tid virkelig havde været en rasende Fjende af Guds Me-

¹⁾ Der er ingen Grund til her at antage en anden Betydning. Man har gættet paa, at det skulde være brugt kausativt = »lade triumfere«, eller at det blot skulde betyde »føre omkring«, og det kan heller ikke udelukkes, at $\theta\tau\iota\alpha\mu\beta\acute{\epsilon}\upsilon\omicron\upsilon$ maaske kan have haft disse Betydninger. Men den første af dem kan slet ikke eftervises, den sidste ikke med Sikkerhed, saa vi er her ude paa gyngende Grund. Og da den sikre Betydning »føre i Triumf« — som det vil fremgaa af Fortolkningen — giver særdeles god Mening, ser man ikke, hvorfor man skulde forlade den, saa meget mere som Paulus jo har den i Kol. 2, 15.

nighed og ved sin Omvendelse saa at sige var bleven betvungen af Gud. Anden Steds kan han herom sige: »Hvis jeg forkynnder Evangeliet, har jeg ikke noget at rose mig af; der paa-ligger mig nemlig en Nødvendighed; thi ve mig, om jeg ikke forkynnder det!« (1. Kor. 9, 16). Det, at Gud saaledes har kunnet bringe sin værste Modstander til at drage Verden rundt som Tjener for sin Sag, var jo et iøjnefaldende Bevis for hans Magt. Dog kan der ikke blot være tænkt paa denne første, afgørende Sejrr. Det hedder jo ikke, at Gud *har* triumferet, men at han *stadig* (παρτοτε) *triumferer*, og efter Sammenhængen med det foregaaende bliver det sandsynligt, at der ogsaa sigtes til den Række Sejre, Gud vinder over Apostelen og hans Medarbejdere ved at lade dem føle deres egen Raadvildhed og Hjælpeløshed. Naar Evangeliets Sag netop gennem disse Nederlag og Ydmygelser føres fremad, saa tjener dette til paa een Gang at stille deres Afmagt og Guds Kraft til Skue for Verden, jfr. 1, 9; 12, 9. Med ἐν τῷ Χριστῷ¹⁾ siges, at Guds Triumf foregaar i den Sfære, som er Kristus: Fra ham og hans Frelsergerning udgaar de Virkninger, som fremkalder Guds Sejre. — Det andet Particinium omtaler derpaa, hvordan Gud bruger Apostelens Selvvirk-somhed, Forkyndelsen. Her moder vi det mærkelige Udtryk τῆς ὁσμῆς τῆς γλώσσης αὐτοῦ. Genitiverne er forstaaelige nok; τῆς γλώσσης er Appositions-genitiv, αὐτοῦ objektiv Genitiv, altsaa: den Duft, som er Erkendelsen af Gud eller Kristus. Meningen maa være, at Forkyndelsen for Hedningerne bringer Kundskaben om den sande Gud ud paa ethvert Sted. Men hvorfor kaldes denne Gudserkendelse en Duft? Det naturlige er at antage, at Paulus endnu har Triumftøget i Tanker. Han gaar ud fra, at der efter hine Tiders Skik er blevet brændt Rogelse ved saadan en Lejlighed, og det er det, der faar ham til at tale om ὁσμή her og εὐωδία i det følgende Vers. En enkelt Triumfbeskrivelse fortæller ogsaa ligefrem, at der efter Fangerne og umiddelbart

¹⁾ Om dette Udtryk se J. P. Bang, Var Paulus »Mystiker«? i Teol. Tidsskrift IV, 1. Bind, S. 35—88; 97—128.

foran Triumfatoren blev baaret Røgelsekar. Man kan dog ikke ud fra saadan en enkelt Omtale fastslaa det som et staaende Led i selve det egentlige Optog. Men at der i alt Fald blev brændt Røgelse nok i Rom paa en Triumfdag, er sikkert¹⁾. For øvrigt var Paulus jo Østerlænding og har vel slet ikke i Enkeltheder været inde i Ceremoniellet ved en romersk Triumf. Han har tænkt sig den ud fra almindelige Forestillinger om et stort Festtog, og her hørte Røgelsen utvivlsomt med²⁾. Saa er det da, at han efter først at have lignet sig og sine Medarbejdere ved Triumfatorens Fanger udnytter Triumfbilledet paa den nye Maade, saa de nu bliver Røgelsebrændere ved Guds Sejrstog. Derved faar han frem, at deres Forherligelse af Gud ogsaa har en frivillig og aktiv Side. Og Duften udtrykker tillige Evangeliets Herlighed

¹⁾ Hos Lietzmann (anf. Skr., S. 108) anføres følgende Udtalelse af Filologen Wissowa: »At der foran Triumfatorens Vogn gik Bærere af Røgelsekar, forekommer, saa vidt jeg ved, kun i Appian, Pun. 66 ved Skildringen af den yngre Africanus' Triumftog. Da dette Træk inden for de talrige Triumfbeskrivelser, vi har, kun omtales paa dette ene Sted, vilde jeg ikke anse det for at være saa væsentligt, at Nævnelser af ὁσμή i Nærheden af θριαμβεύειν netop skulde tydes derom«. Heroverfor nævner Windisch (anf. Skr., S. 97), foruden Stedet fra Appian, Cassius Dio 74, 1: ἡ τε γὰρ πόλις πᾶσα ἡρώτι τε καὶ θηριάμασιν ἐλαμπτε og Horats, Ode IV, 2, 50 flg.: non semel dicemus, io Triumphe, civitas omnis, dabimusque divis tura benignis. Og han tilføjer saa: »Røgelseduft i Festtoget, i Festgaderne og ved Festofferet er altsaa en given Tankeforbindelse«.

²⁾ Vi møder dette paa højst forskellige Tider og Steder. I Herodots Fortælling om Kong Xerxes' højtidelige Overgang til Europa (7, 54) hører vi saaledes, at der paa Broerne over Hellespont blev brændt alle Slags Røgelse. Ved Aleksander den Stores Indtog i Babylon brændtes der ifølge Q. Curtius Rufus (8, 9, 23) Masser af Røgelse paa Solvatre langs Togets Vej. Paa gammeltestamentligt Omraade har vi Hojsangens Skildring af Festtoget, der drager frem »som Støtter af Røg, omdampet af Myrra og Røgelse, af alle Købmandens vellugtende Sager« (3, 6). Og om en langt senere Tid meddeler Herodian (4, 8), at en romersk Kejser, der holder Indtog i Aleksandria, modtages med Vellugten af Røgelsedampe. Vi tør derfor nok gaa ud fra, at Røgelseduften netop for en Østerlændings Indbildningskraft maatte være med i Forestillingen om et Triumftog. — Heinrichi, anf. Skr., S. 144.

og dets Evne til let at brede sig og trænge ind. δι' ἡμῶν ο: ved vor Forkyndelse.

V. 15 begrundes καὶ τὴν ὁσμὴν κατλ. Det samme Billede benyttes, men med den dristige Vending, at Paulus nu ikke mere er den, der udbreder Duften, men ligefrem selv er Duften. Med Χριστοῦ εὐωδία menes sikkert en Vellugt, som udgaar fra Kristus, som dufter af ham. Naar Apostelen anden Steds kan sige, at »ikke han lever, men Kristus lever i ham« (Gal. 2, 20), eller at selve »det at leve for ham er Kristus« (Fil. 1, 21), saa er det forstaaeligt nok, at han her kan betegne sig selv, altsaa sin Personlighed og hele sin Færd, som en Vellugt fra Kristus. τῷ θεῷ, »for Gud«, altsaa ikke blot efter Menneskers Mening, der jo saa let lader sig daare af et Skin, men for ham, der kender Hjerterne. Med ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις betegnes det Omraade, hvor Vellugten lader sig mærke; den gør sig gældende over for de allerforskelligste Mennesker, baade dem, der er paa Frelsens, og dem, der er paa Fortabelsens Vej. De to Præsens Participier σωζόμενοι og ἀπολλύμενοι kan enten staa med Futurums Betydning (jfr. ὁ ἐρχόμενος i Matth. 11, 3) eller betegne, at de paagældende er i Færd med at frelses eller fortabes. Samme Udtryk har vi i 1. Kor. 1, 18; jfr. 2. Kor. 4, 3; 2. Thess. 2, 10.

V. 16a. Paa de to omtalte Grupper af Mennesker gør Kristus-Vellugten rigtignok et ganske modsat Indtryk, saadan at den i Grunden bliver Midlet til at drage det dybe Skel imellem dem. For dem, der gaar fortabt (οἷς μὲν), er den ὁσμὴ ἐκ θανάτου εἰς θάνατον¹⁾. Den byder dem imod som en Duft af Dod, som en Liglugt. Apostelens Vidnesbyrd om en Frelser, der er dod, gør et meningslost, ja modbydeligt Indtryk paa dem, eller — som Paulus anden Steds har udtrykt det — »Korsets Ord er for dem, der fortabes, en Daarskab« (1. Kor. 1, 18). Og saaledes bliver det dem »til Dod«, idet deres Vantro bringer dem den

¹⁾ Det er tvivlsomt, om man skal læse ὁσμὴ ἐκ θανάτου eller blot ὁσμὴ θανάτου. Med Hensyn til Meningen behøver det ikke at gøre nogen Forskel.

evige Død. For dem derimod, som frelses (*οἱς δέ*), sker det modsatte. De fornemmer en *ὁσμὴ ἐκ ζωῆς*¹⁾. De bliver nemlig ikke staaende ved Kristi Død, men modtager Evangeliet som et Budskab om hans Opstandelse, og herfra slaar der dem en Duft af Liv i Mode. Med det samme er det meningsløse ved hans Død forsvundet — »Dødslugten« er forbi —, idet de forstaar, at »han blev hengivet for vore Falds Skyld og oprejst for vor Retfærdiggørelses Skyld« (Rom. 4, 25). Og dette fører da *εἰς ζωὴν*, til evigt Liv; for den, som tror, at Gud oprejste Kristus fra de døde, han skal blive frelst (Rom. 10, 9). — Til Paulus' Udførelse af Vellugtsbilledet findes der visse Paralleller i senjodisk Literatur. Der er f. Eks. Sir. 24, 15, hvor Visdommen siger: *ὥς ζιννάμιον καὶ ἀσπάλαθος ἀρωμάτων δέδωκα ὁσμὴν, καὶ ὥς σμύρα ἐκλεπτὴ δέδωκα εὐωδίαν*, og Baruks Apokalypse 67, 6, hvor der tales om »den balsamiske Røgelsesduft af den Retfærdighed, der stammer fra Loven,« og som Modsætning om »Ryggesløshedens Røg«. Literær Afhængighed er der sikkert ikke Tale om; Baruks Apokalypse er endda yngre end Paulus. Og naar Vellugtsbilledet kom frem her, var det jo, fordi det fulgte med Omtalen af Triumftøget. Men det har dog sin Interesse at se, at det laa i Tiden at anvende den Slags Billeder om de aandelige Ting. Det er jo tænkeligt, at Paulus kan have været under Paavirkning heraf. Tanken om den dobbelte Virkning af *Χριστοῦ εὐωδία* minder om Udtalelser hos Rabbinerne om, at Loven for nogle er en Livets Balsam, for andre en Dødens Balsam²⁾, og det vilde jo kun være rimeligt, om Paulus her havde fremsat en kristelig Tanke i Udtryk, som han havde fra sin jødiske Fortid.

Inden vi gaar videre, maa vi endnu opkaste det Spørgsmaal, *hvad der kan have bevæget Paulus til at standse Fortællingen om sine Oplevelser og med V. 14-16a udbryde i Tak til Gud.* Det er, som om han med Ordet »Makedonien« i V. 13 havde

¹⁾ Ogsaa her er *ἐκ* omstridt.

²⁾ Lietzmann, anf. Skr., S. 109; Windisch, anf. Skr., S. 98 flg.

trykket paa en elektrisk Knap, der bringer Taknemmeligheden til at blusse op i hans Sjæl. Derfor kunde det ligge nær at formode, at det er Mindet om de glædelige Efterretninger, Titus netop i Makedonien bragte ham fra Korinth, som fremkalder Udbruddet, og det har vel ogsaa sin Del i den lyse Stemning. Men det giver os alligevel ikke tilstrækkelig Forklaring; for hans Tak gælder jo ikke den opdragende Virksomhed i bestaaende Menigheder, men selve den missionerende Gerning, der udbreder Kundskaben om Gud og bringer Mennesker til at træffe deres Valg over for Evangeliet. Vi maa derfor antage, at han i Makedonien trods store Vanskeligheder (7, 5) har faaet Lejlighed til at drive Mission og har opnaaet rige Resultater deraf. Af Ap. G. 16, 11—17, 15 ved vi, at han under sit første Ophold i de makedoniske Byer Gang paa Gang var bleven afbrudt i sit Arbejde ved Forfølgelse, saa hans Gerning her egentlig var ufuldendt. Nu skulde den fuldfores, og netop nu kom han urolig og sorgfuld fra Troas, hvor han havde ladet Hænderne synke. At Gud saa alligevel lod Værket lykkes og bære Frugt, foler han som et slaaende Eksempel paa, at han »altid og alle Vegne« — selv paa Tid og Sted, hvor det mindst var at vente, — bruger ham i sin Tjeneste.

b. Dygtigheden til Kaldet (2, 16b—3, 6):

Paulus er sig fuldt bevidst at være skikkaet til sit store Kald; thi han over det — i Modsætning til de falske Lærere — med fromt og oprigtigt Sind uden selviske Formaal (2, 16b-17). Lærerne skal ikke tro, at han skriver dette for at anbefale sig for dem; han har ikke som sine Modstandere nodig at komme med Anbefalingsbreve; thi selve det Værk, han har udført i Korinth, er ham Anbefaling nok (3, 1-3). Men for orrigt er det langt fra, at han stoler paa sin egen Dygtighed; tværtimod ved han, at det er Gud alene, som har dygtiggjort ham til det nye Testaments herlige Tjeneste (3, 4-6).

V. 16b. Efter at Paulus gennem den forudgaaende Lovprisning har skildret sit Kalds Storhed, opkaster han nu det Spørgsmaal, hvem der er dygtig eller skikket (*ίκανός*) dertil. *πρός ταῦτα* er stillet foran selve Spørgsmaalet for ligesom først at lade Tanken dvæle ved, hvor stort det, der har været Tale om, egentlig er. Noget Svar paa Spørgsmaalet gives der ikke; men af den følgende Begrundelse er det klart, at der maa underforstaas: »Vi er skikkede dertil«.

V. 17. Som Bevis for denne underforstaaede Tanke henvises der ikke egentlig til særlige Evner eller Naadegaver, som Apostelen har faaet betroet, men til det redelige Sindelag og det dybe, inspirerende Gudsforhold, hvorudfra han gør sin Gerning. Og denne Henvisning har polemisk Form, idet han sammenligner sig med andre (*οἱ πολλοί*), som i det Stykke er af en ganske forskellig Støbning. Der kan ikke være Tvivl om, at der hermed sigtes til hans judaistiske Modstandere, der ifølge 11, 12 flg. 20 netop manglede den Uegennyttighed, som han her siger, at han har forud for »de mange«. — Man kunde forbinde *ἐσμέν* med *καπιλεύοντες* og oversætte: »Vi driver ikke Smaahandel« (Omskrivning for Præsens Indikativ, jfr. 9, 12; Kol. 2, 23). Men det er dog naturligere at tage *οἱ πολλοὶ καπιλεύοντες* som et samlet Udtryk: »Vi er ikke som de mange smaahandlende«. — *κάπιλος* er en Smaahandler eller Høker, modsat *ἐμπορός*, Grosserer. Det bruges ofte som et foragteligt Udtryk for at betegne Gerrighed eller Snyderi. Det tilsvarende Verbum *καπιλεύω* betyder da at være Smaahandler, at hokre, og det kan have Bibetydningen enten af at forfalske eller af at gøre sig lumpen Vinding af noget. Her kan der da enten være tænkt paa, at Judaisterne ved deres Lovlære forfalskede Guds Ord, eller paa, at de gjorde Forretning dermed, idet de lod sig underholde af Menigheden. Det sidste er nok det sandsynligste. Det var jo netop ejendommeligt for det Kaninarbejde, de drev i Korinth, at de ikke aabent fremsatte deres egentlige Vranglærdomme (jfr. Indledningen, S. 22), saa den Forfalskning af Evangeliet,

hvori de ganske vist gjorde sig skyldige (4, 2), maa have været af mere indirekte og mindre iøjnefaldende Art. Derfor maatte en Hentydning til det »høkeragtige« i deres Færd langt snarere af Læserne føles som montet paa det, der stak saa stærkt af ved Siden af Paulus' Livsvandel, nemlig at de havde Fortjeneste af deres Virken. Med τῶν λόγων τοῦ θεοῦ tænkes her som saa ofte paa selve den frie Forkyndelse af Evangeliet (1. Thess. 2, 13; 2. Tim. 2, 9; Ap. G. 13, 7; 17, 13; 1. Pet. 1, 23. 25); thi den apostoliske Tids Missionærer var sig bevidst at tale paa Guds Vegne og ligefrem at bringe Bud fra ham, naar de fortalte om Frelsen i Kristus og indbød Mennesker til at faa Del i den (2. Kor. 5, 20). — Med ἀλλά indføres nu det virkelige Forhold. ὥς ἐξ εὐλογίας οἱ: vi taler, som man taler, naar det sker ud af Renhed. Om εὐλογία se under 1. 12. Der tænkes paa den Oprigtighed, som ligger i, at man drives af virkelig Kærlighed til Gerningen, ikke af skjulte, egennyttige Bevæggrunde. Det andet ἀλλά er forstærkende. ὥς ἐκ θεοῦ οἱ: vi taler, som man gør, naar Gud er Talens Kilde. Paulus føler altsaa, at hans Prædiken ikke blot udspringer fra et oprigtigt Sind, men fra Gud selv, som bor i ham, og som ved Aanden har aabenbaret ham sine Frelsestanker (1. Kor. 2, 10. 12; 14, 25). Men foruden de to med ὥς tilføjede Bestemmelser horer der endnu to Præpositionsled til λαλοῦμεν. I κατέναντι θεοῦ ligger, at han rogtter sin Forkyndergerning saadan, at han tør lade Gud se derpaa (jfr. V. 10), og ἐν Χριστῷ udtrykker, at det Element, hvori Gerningen foregaar, er Kristus; af Samlivet med ham er den ganske præget.

Kap. 3, V. 1. Paulus er imidlertid en Mand, som kender sine Folk. Han ved godt, hvad man i Korinth vil sige til det, han har sagt i 2, 17. Man vil kalde det Selvros og paastaa, at ved at lovprise sig selv søger han at hævde sin Anseelse og Yndest i Menigheden, fordi han godt foler, at hans Stilling er tvivlsom og kan behove Støtte. Slige Tanker er det, han nu forekommer ved selv at lade dem komme til Orde og afvise

dem. Han opkaster nemlig Spørgsmaalet: »Begynder vi atter at anbefale os selv?« *πάλλω* viser, at man i Korinth betragtede det som et stadig tilbagevendende, karakteristisk Træk hos ham. Det er, som han kan høre Modstandernes spydige Hvisken: Saa, nu begynder han igen! Det kan næppe nægtes, at der var et Gran af Sandhed heri. Paulus var en stolt Natur med stærk Trang til Selvhævdelse¹⁾, og hans Breve indeholder ofte nok Vidnesbyrd derom. I 1. Kor. kan man henvise til Steder som 2, 4-13; 3, 10; 4, 11-16; 9, 15, 10; 16, 4, og Mellembrevet har formodentlig ikke i mindre Grad baaret Præg deraf. Men det var en fuldstændig Miskendelse af Apostelens storslaaede Personlighed, naar man beskyldte ham for ved slige Udtalelser at ville anbefale sig selv og sikre sin Stilling. Man havde for at forstaa det taabelige heri blot behøvet at mindes et Ord som 1. Kor. 4, 3: »Det er mig saare lidet at dømmes af jer eller af en menneskelig Ret!« — Med *ἡ* indføres (i Lighed med Rom. 6, 3) et nyt Spørgsmaal, der skal hæve enhver Tvivl om, hvad der maa svares paa det foregaaende: »Eller — hvis I betænker jer paa Svaret — hvad siger I saa til dette?«²⁾ Ved sin Stilling foran *ὡς τινες* er *χορῆζομεν* udhævet; Spørgsmaalet er altsaa: »Mon vi *behøver* Anbefalingsbreve? Mon ikke sligt er ganske overflødigt?« Det er følgelig saa langt fra, at han nu er ved at skrive sig selv et Anbefalingsbrev. Brugen af *συστατικά ἐπιστολαί* var almindelig i Datiden og spillede en betydelig Rolle³⁾. Inden for N. T. har vi Eksempler derpaa i Rom. 16, 1; 2. Kor. 8, 16-24; Filem., ligesom de omtales i Ap. G. 18, 27; 1. Kor. 16, 3. Men Paulus trænger ikke til den Slags, hverken over for Korinthierne (*πρὸς ὑμᾶς*) eller fra dem til andre (*ἐξ ὑμῶν*). Han har ikke nødig at bejle til deres Gunst, heller ikke at bede om deres Vidnesbyrd; for baade hos dem og anden Steds er hans Navn tilstrækkelig kendt. Ved at indskyde *ὡς τινες* giver han

¹⁾ Jfr., hvad der er sagt herom i *Fortolkningen* til 1, 12.

²⁾ Vi foretrækker Læsemaaden *ἡ μή* for *ἐλ μή*.

³⁾ Jfr. Deissmann, *Licht vom Osten*, 4. Aufl., S. 137 flg.; 163 flg.; 199.

sine Ord en polemisk Brod: Der er nemlig visse andre, som har vist, at de ikke kunde klare sig uden den Slags Vidnesbyrd. Han sigter hermed aabenbart igen til de judaistiske Lærere. De maa altsaa — da baade $\pi\rho\acute{o}\varsigma\ \acute{\epsilon}\mu\acute{\omicron}\varsigma$ og $\acute{\epsilon}\varsigma\ \acute{\epsilon}\mu\acute{\omicron}\nu$ ogsaa maa gælde dem — være kommet til Korinth med Anbefalingskrivelser anden Steds fra, og i alt Fald nogle af dem maa ved Bortrejse have ladet Menigheden give sig lignende Breve til andre kristne Kredse. Maaske kunde man tænke sig, at de ligefrem har berrejst de andre Byer i Akaja for at brede det paulusfjendske Rore derhen (jfr. 1, 1), og at de over for de Kristne der har benyttet Anbefalingsbreve fra Provinshovedstadens Menighed. I saa Fald har Apostelen, naar han her siger $\acute{\epsilon}\mu\epsilon\iota\varsigma$, kun haft denne i Tanker ligesom i 6, 11 (Κορίνθιοι), jfr. S. 25, 102 flg. At spørge om, hvem der havde anbefalet dem til Korinthierne, er sikkert ganske orkesløst. Det lader sig ikke mere afgøre. Man har sagt, at det maatte være Modernigheden i Jerusalem eller nogle af dens Mænd. Men naar Judaisterne siden kunde tage mod Anbefaling fra en hedningekristen Menighed som den i Korinth, saa er det jo aldeles uberettiget at rejse saadan en Paastand. De kan lige saa godt have medbragt Breve fra ganske andre Kanter¹⁾. Men i alle Tilfælde viser deres Brug

¹⁾ En anden Sag er det, at man ikke kan benægte *Muligheden* af, at deres Anbefalingsbreve kan have været fra Jerusalem. Vel var det jo paa Apostelmodet (Ap. G. 15, 3-29; Gal. 2, 1-10) kommet tydeligt frem, at Modernighedens Flertal og dens ledende Mænd ikke delte det fjendtlige Syn paa Paulus eller Kravet om, at de Hedningekristne skulde omskæres og holde Mose-loven. Men paa den anden Side maa det huskes, at Judaisterne herovre jo fra gammel Tid stod som en Fraktion inden for Menigheden (Ap. G. 15, 1. 5), og at deres Særstandpunkt under det daglige Liv i en jodisk By ikke havde nogen Anledning til at komme frem. Man kan her ikke have set saa skarpt paa dem, som Paulus gjorde. En Mand som Jakob, Herrens Broder, — og med ham sikkert de fleste Kristne i Jerusalem — synes ogsaa at have indtaget et Mellemstandpunkt. Af Gal. 2, 11 flg. ser vi jo, at Udsendinge fra ham i høj Grad havde vanskeliggjort Gennemførelsen af den paulinske Tankegang i Antiokia. Og det synes at fremgaa af dette Sted, at efter hans Mening var alle *Jodekristne* forpligtede til ubetinget Overholdelse af Moseloven. Paulus

af Anbefalingsbreve, at de selv manglede den Tillid til deres Personligheds aandelige Myndighed, som de mente at kunne frakende Paulus. Og det er derfor, han i det hele taget omtaler dem paa dette Sted.

V. 2 siger, at Apostelen har et Anbefalingsbrev af en ganske særlig Art, og godtgør saaledes, at det ligger dybt under hans Værdighed at benytte sig af de almindelige Vidnesbyrd fra Mennesker: ἡ ἐπιστολὴ (underf. συστατικὴ) ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε οἱ selve den store Korinthiermenigheds Tilværelse aflægger Vidnesbyrd om, at Paulus er Missionæren af Guds Naade. En ganske beslægtet Tanke har vi i 1. Kor. 9, 2, hvor det hedder: »I er Seglet paa min Apostelgerning i Herren«, jfr. ogsaa 1. Kor. 4, 15. — Til ἡ ἐπιστολὴ knyttes der nu nogle participielle Led. Først ἐνγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Over dette studser man ved første Øjekast. Det synes nemlig underligt at have et Anbefalingsbrev — der jo efter sit Væsen skulde være beregnet paa andre — skrevet i sit eget Hjerte. Imidlertid har Paulus sikkert sagt det med velberaad Hu. Hans Modstandere havde jo afmalet ham som en bedragerisk Person, der i sit eget Indre maatte føle sig utryg og mangle Vished om sit Apostel-

derimod stod jo fast paa, at i Tilfælde, hvor en Jødekristen havde Valget mellem at sætte sig ud over Lovens Bud eller holde sig afsondret fra hedningekristne Trosfæller, maatte Hensynet til Loven vige, da den dog principielt var ophævet af Kristus (jfr. Rom. 10, 4; 1. Kor. 9, 21). Paa Apostelmødet, hvor man kun tænkte paa de Hedningekristne og fik deres Frihed fastslaaet, havde dette Spørgsmaal slet ikke været fremme til Forhandling, og vi ser af Ap. G. 21, 20-21, at det judaistiske Parti siden havde benyttet sig af denne aldrig klarede Modsætning til at vække Mistillid til Paulus i de palæstinensiske Menigheder. Men naar Judaisterne altsaa i ikke ringe Grad har haft disse Menigheders Ore, saa kan det ogsaa godt tænkes, at betydende Mænd herovre kan have givet dem Anbefalingsbreve til Menigheden i Korinth, formodentlig uden dermed at forbinde nogen værre Hensigt end den at holde en vis Kontrol med, hvad der foregik blandt Grækenlands Kristne. Det, som er udelukket — bl. a. paa Grund af Paulus' Iver for Indsamlingen til de troende i Jerusalem — er kun, at dette Skridt skulde have haft Karakteren af et Indgreb i hans Myndighed fra selve Modernemenighedens Side.

kald (se Indledningen, S. 23 flg.). I Modsætning hertil er det, han siger, at Anbefalingen er skreven i hans eget Hjerter og altsaa i dette Tilfælde virkelig er beregnet paa ham selv, o: at hans Missionsresultat i Korinth først og fremmest *overberiser ham selv* om, at Gud er med ham. Men derefter giver han Billedet en ganske anden Vending ved at tilføje *γνωσχομένη καὶ ἀγαγνωσχομένη ἐπὶ πάντων ἀνθρώπων*, hvori ligger, at Menigheden tillige er som et aabent Brev, der har faaet den videst mulige Offentlighed ud i Verden. »Alle Mennesker« ved Besked om, hvilket Stortværk Paulus har udført i Korinth, jfr. Rom. 1, 8; 1. Thess. 1, 8 flg. (se ogsaa Indledningen, S. 10—11). Læg Mærke til Ordspillet mellem *γνωσχομένη* og *ἀγαγνωσχομένη*, jfr. 1, 13.

V. 3 bringer en videre Udpensling af Billedet og forklarer nærmere, hvad der var sagt i Ordene *γνωσχομένη . . . ἀνθρώπων*. I grammatisk Henseende gaar *παρεχόμενοι* tilbage paa *ὑμεῖς*. Paa Dansk siger vi ikke: »idet I bliver aabenbare, at . . .«, men derimod: »idet det bliver aabenbart om jer, at . . .«. — *ἐπιστολὴ Χριστοῦ* betyder et af Kristus affattet Brev, og om dette siges der, at det er *διακονηθεῖσα ἐκ' ἡμῶν*. »betjent eller udfærdiget af os«. Kristus tænkes altsaa som den, der har dikteret Brevet. Paulus som den, der har nedskrevet det. Vi ser, at Billedet er gledet noget bort fra sit Udgangspunkt. Vægten ligger ikke mere paa, at det er et *Anbefalings*-Brev, men paa at det er en Skrivelse, der har Kristus til Ophav og Paulus til Formidler, og Meningen med Udtrykket er egentlig blot, at Herren har kunnet benytte sig af Paulus' Tjeneste til at frembringe en Menighed i Korinth. — Det Værk, som saaledes er blevet udrettet, forherliges derpaa i de følgende Ord *ἐργεγραμμένη οὐ μέλαν ζτλ.*, stadig under Benyttelse af det samme Billede. Brevet er herligere end noget andet Brev. Det er nemlig skrevet ikke med Blæk (*μέλαν*, 2. Joh. 12; 3. Joh. 13), men med selve Helligaanden, der for yderligere at betone Modsætningen til det døde, værdiløse Blæk kaldes *den levende Guds Aand*. Ja, mere endnu: Brevet er kosteligere end det ypperste Skrift-

stykke, som nogen Sinde har været til, nemlig Stentavlerne, hvorpaa Gud selv havde skrevet sin Lov (2. Mos. 32, 16; 34, 1). Denne sidste Tanke er udtrykt ved Ordene *οὐκ ἐν πλαξὶν λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶν καρδίαις σαρκίνοις*, og den er formodentlig fremkaldt ved den Modsætning til Judaisterne, som har været oppe i det foregaaende. Apostelen har jo villet vise, hvor højt hans guddommelige og viden om navnkundige Anbefalingsbrev — Menigheden — staar over de usle Papirlapper, hvori hans Modstandere har søgt deres Støtte. Nu ender han med at hævde, at det Brev, han beraaber sig paa, endogsaa er ypperligere end den af dem forgudede Moselov. Men under Tankebevægelsen er Billedet til sidst blevet helt omdannet. For medens det oprindeligt var Korinthierne selv, der var Brevet, tænkes dette nu som et religiøst Aandsindhold, der er skrevet i deres Hjerter. En lignende glidende Bevægelse i Benyttelsen af et Billede har vi paavist i 2, 14-16. Den møder os ogsaa i 3, 12-18 (især V. 14-15), i 1. Kor. 3, 10-17 og i 1. Thess. 5, 2-10. Paa det sidste Sted er det højst ejendommeligt at se, hvordan Ordet om, at Herrens Dag kommer som en Tyv om Natten, giver Anledning til en hel Udvikling med skiftende Betydning af Dag og Nat, Sovn og Vaagen o. s. v. Vi har altsaa her noget, der er karakteristisk for Paulus, hos hvem Billedsproget i det hele ikke har den plastiske Klarhed som hos Jesus. — Det, der paa vort Sted fremhæves som den særlige Herlighed ved »Brevet« i Modsætning til Moseloven, er, at det er skrevet paa levende Stof. Den lettest forstaaelige Læsemaade er *ἐν πλαξὶν καρδίας σαρκίνοις*, »paa Hjertets Kødtafler«. Men netop fordi den er lettest, maa vist den anden *ἐν πλαξὶν καρδίαις σαρκίνοις* foretrækkes. Den kan enten tages saadan, at *πλαξὶν* og *σαρκίνοις* hører sammen som Modsætning til *πλαξὶν λιθίναις*, og *καρδίας* er et forklaerende Indskud: »paa Kødtafler, nemlig Hjerter«. Efter denne Opfattelse er Ordstillingen jo meget sær, og nogle betragter derfor det indskudte Ord som en Randglosse, der er trængt ind i Teksten. Men maaske kunde man ogsaa tænke sig Sagen

saadan, at Paulus har villet skrive ἀλλ' ἐν πλαξίν σαρκίναις, men har ændret Udtrykket, inden han har faaet det sidste Ord med, fordi han kom til at tænke paa et Par betydningsfulde gammeltestamentlige Steder, hvor netop ogsaa Modsætningen λίθινος — σάρκινος forekommer. Det er Ez. 11, 19; 36, 26, som efter LXX lyder: καὶ ἐκσπάσω (ἀφελῶ) τὴν καρδίαν τὴν λιθίνην ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτῶν (ὁμῶν), καὶ δώσω αὐτοῖς (ὁμῖν) καρδίαν σαρκίνην. Naar der her tales om καρδία σαρκίνη, er det ment som noget rosende, et rigtigt Menneskehjerte, blødt og modtageligt over for Gud, og dette optager Paulus saa for at sige, at med saadanne Hjerter stod de Mennesker i Korinth, i hvem Gud skrev sin Skrift, og af hvem han dannede Menigheden. Vi læser da: ἐν πλαξίν, καρδίαις σαρκίνοις, »paa Tavler, som er Kød-hjerter«.

V. 4. Apostelen vil imidlertid hindre en nærliggende Misforstaaelse af de selvbevidste Ord, han har udtalt. Med stærkt Eftertryk stiller han πεποίθισιν forrest: for det er netop den stærke Tillid til, at han ganske anderledes end Judaisterne magter Opgaven, som kræver en nærmere Forklaring. τοιαύτην, en saadan, som er udtalt i 3. 1-3, altsaa Tilliden til ikke at behøve nogen menneskelig Anbefaling; men da Ordet ἰκανός (ἰκανότης, ἰκανόω) spiller saa fremtrædende en Rolle i de følgende Vers, maa vi antage, at Paulus' Tanke tillige gaar tilbage til Slutningen af Kap. 2, hvor netop det samme Ord (V. 16b) behersker Sammenhængen. Han siger saa, hvad disse tillidsfulde Følelser hviler paa: De er formidlet ved Kristus (διὰ τοῦ Χριστοῦ); for ham skyldes selve Adgangen til Naadestanden, hvorpaa igen al aandelig Velsignelse hviler (Rom. 5, 1-2). Og de er rettet mod Gud (πρὸς τὸν θεόν), som virker ved Aanden i sine Sendebud (1. Kor. 12, 6). Men naar Tilliden bygger paa saadan en Grund, saa er den ogsaa kristelig forsvarlig.

V. 5 afviser endnu mere direkte Mistanken om, at hans Ord var Udslag af en hovmodig Stolen paa sig selv. οὐχ ὅτι = οὐκ ἐροῦμεν, ὅτι, »jeg vil ikke med mine Ord (fra 2, 16b) sige, at« (jfr. 1, 24). Han tiltror sig ikke Evne til af sig selv (ἀφ' ἑαυτῶν),

altsaa ved sin egen Klogskab, at kunne klare Sagen. λογίζομαι, hvis Grundbetydning er »at regne, beregne« (Rom. 4, 4), kan anvendes om Tankevirkksomhed af forskellig Art, Fil. 4, 8 (»tænke paa, være optaget af«); 1. Kor. 13, 11 (»drage Slutninger«). Her kan det gengives ved »at udtænke«. Den nærmere Mening med λογίσασθαι τι maa bestemmes ud fra det foregaaende, og der kan da ikke være tænkt paa andet end at udtænke den Fremgangsmaade, hvorved hans Gerning kommer til at bringe de lige omtalte mægtige Resultater. Med ὥς ἐξ ἑαυτῶν gentages i Virkeligheden blot den samme Tanke, som laa i ἀφ' ἑαυτῶν¹⁾). Dybsindige Forsøg paa at finde en velberegnet Hensigt heri er sikkert spildte; for den eneste rimelige Forklaring er, at Paulus ved en ganske naturlig Diktatuagtsomhed er kommen til at gentage sig selv (jfr. under 1, 10-11). I begge Præpositionsled staar ἑαυτῶν ifølge en almindelig hellenistisk Sprogbrug i Steden for ἡμῶν αὐτῶν. — ἀλλά indfører det virkelige Forhold: Den Dygtighed, som Apostelen ganske vist ved, han har til at finde den rette, virkningsfulde Missionspraksis (ἡ ἱκανότης ἡμῶν, nl. λογίσασθαι τι), har udelukkende sin Kilde i Gud (jfr. 1. Kor. 15, 10).

I V. 6 dvæler hans Tanke nu ved den Dygtiggørelse, Gud har ladet ham blive til Del, og glider derved over til det følgende Afsnit, hvor Kaldets Herlighed skildres. ὃς bringer en Begrundelse, ganske som om der stod οὗτος γάρ, og καί — »ogsaa« — udtrykker, at det, der siges her i Relativsætningen, svarer til, hvad der lige forud er blevet sagt. Man kunde gerne oversætte: »Vor Dygtighed er af Gud; thi han dygtiggjorde os virkelig . . .«. Foruden Objektet ἡμᾶς hører der til ἰκάνωσεν endnu en Akkusativ διακόνοῦς. Denne bør opfattes som en Prædikatsakkusativ, der tjener til at fuldstændiggøre Verbets Begreb, saadan som det er almindeligt ved Verber, der betegner at gore til noget. Altsaa: »Han dygtiggjorde os til Tjenere«.

¹⁾ Der har været Tvivl om, hvorvidt man skulde læse ἀφ' ἑαυτῶν før eller efter ἰκανοὶ ἐσμεν λογίσασθαι τι. Rigtigst er det dog sikkert at stille det først.

Med den objektive Genitiv *καινῆς διαθήκης* angives, hvad det er for en Sag, han tjener. Det er omstridt, hvorvidt *διαθήκη* hos Paulus betyder »Pagt« eller »Testamente«. Vi mener, at Sandsynligheden taler for det sidste. Men Afgørelsen har for øvrigt ikke indgribende Betydning for Forstaaelsen af Stedet her.

Betydningen af διαθήκη hos Paulus.

Spørgsmaalet er, om Paulus tillægger *διαθήκη* samme Betydning, som det har paa Profangræsk, eller om hans Sprogbrug udelukkende er bestemt ved den gammeltestamentlige.

Paa Profangræsk er Ordet meget almindeligt og betyder helt igennem »Testamente«, »sidste Vilje«. Der kendes paa dette Omraade kun een Afvigelse herfra, nemlig Aristofanes' »Fuglene« 439—40, hvor *διατίθεσθαι διαθήκην* betyder »slutte Overenskomst«.

I LXX's *Gengivelse af det gamle Testamente* er Forholdet et helt andet. Her er den sidst nævnte Betydning bleven den raadende. *διαθήκη* forekommer overhovedet aldrig i Betydningen »Testamente«. Det bruges næsten altid til at gengive *ברית* og betegner da ligesom dette Ord en af to Parter indgaaet Overenskomst, der hviler paa gensidige Forpligtelser: »Pagt«, f. Eks. 1. Kg. 5, 26 (12): *καὶ ἦν εἰρήνη ἀνὰ μέσον Χειρᾶμ καὶ ἀνὰ μέσον Σαλωμών, καὶ διέθεντο διαθήκην ἀνὰ μέσον ἑαυτῶν*. Ofte anvendes det om Forholdet mellem Gud og hans Folk, f. Eks. 1. Mos. 17, 2-14. Dette Forhold opfattes nemlig som en Kontrakt. Vel kan *διαθήκη* her ligesom det hebraiske Ord antage noget forskellig Farve. Snart kan der tænkes paa den i Pagtsforholdet liggende Forpligtelse for Mennesket, saa det nærmer sig til Betydningen »Paahud«, f. Eks. 5. Mos. 4, 13, og herudfra forstaar man, at *διαθήκη* stundom kan bruges som Oversættelse af *ברית* (Dan. 9, 13) og *עדות* (2. Mos. 27, 21). Snart kan der ogsaa ses hen paa det Tilsagn, som Gud paa sin Side har givet ved Pagtslutningen, og det nærmer sig da til Betydningen »Forjættelse«, f. Eks. 5. Mos. 7, 9. 12. Men det er dog stadig Forestillingen om Pagten, der ligger til Grund.

Hos Paulus, hvor Ordet altid staar med et vist Henblik til de gammeltestamentlige Forhold, har man i Almindelighed ment, at det ogsaa skulde tages i Betydningen »Pagt«. Det kunde ogsaa falde naturligt paa vort Sted, hvor Udtrykket *καινῇ διαθήκῃ* aabenbart er hentet fra et gammeltestamentligt Sted (Jer. 31, 31).

Imidlertid er Sagen ikke saa lige til. Der findes nemlig eet Sted, hvor Paulus bevislig bruger Ordet i den sædvanlige græske Betydning »Testamente«. Det er *Gal. 3, 15, 17*. Naar det her i V. 15 hedder: *ἀνθρώπου κεκρωμένην*

διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται, saa vilde denne Sætning jo være ganske meningsløs, hvis man oversatte διαθήκη ved »Pagt«. For en Overenskomst mellem to Parter kan jo meget vel ophæves eller modtage nye Tilføjelser; hertil behøves blot, at Parterne enes derom. Derimod har netop en afdøds sidste Vilje Karakteren af det urørlige, der ikke mere lader sig ændre. Og at Paulus virkelig har Arveforholdet i Tanker, ses desuden af V. 18, hvor han forudsætter, at den omtalte διαθήκη hjemler Retten til en κληρονομία (jfr. κληρονόμος i 3, 29; 4, 1 flg.).

Men kan Paulus paa eet Sted uden videre gaa ud fra Betydningen »Testamente«, er der dog vel overvejende Sandsynlighed for, at han ogsaa ellers, hvor han bruger διαθήκη (Rom. 9, 4; 11, 27; 1. Kor. 11, 25; 2. Kor. 3, 6. 14; Gal. 4, 24; Ef. 2, 12), opfatter det paa samme Maade, og der er paa disse Steder heller ikke noget til Hinder for denne Antagelse.

Den vilde ogsaa passe godt med, at han mange Gange foruden i Gal. 3 betegner Frelsens Goder som en Arv, Gud skænker (Rom. 4, 13 flg.; 8, 17; 1. Kor. 6, 9 flg.; Gal. 5, 21; Ef. 1, 14. 18; 3, 6; 5, 5; Kol. 3, 24; Tit. 3, 7). Og Sandsynligheden forøges yderligere ved den Iagttagelse, at Apostelen paa den ene Side forudsætter en nær Forbindelse mellem Arven, κληρονομία, og Forjættelsen, ἐπαγγελία (Rom. 4, 13 flg.; Ef. 1, 13-14; 3, 6), og at han paa den anden Side betragter Begreberne ἐπαγγελία og διαθήκη som sammenhørende (Ef. 2, 12).

Men nu ser vi jo, at netop disse tre Begreber findes forenede i Gal. 3, 15-29. Og da dette Sted saaledes synes at være det samlede Udtryk for en større Tankegang hos Paulus, er der end mere Grund til at betragte dets Sprogbrug som den ægte paulinske.

Vi tør da vistnok gaa ud fra, at διαθήκη for ham er Guds Testamente, Gavebrevet, der til Indhold har Naadeløftet, ἐπαγγελία, hvorved selve Frelsegoderne, κληρονομία, tilsiges og garanteres.

Er denne Forstaaelse rigtig, saa er der unægtelig sket en Forskydning i Brugen af διαθήκη, der har gjort det til noget andet, end det var i det gamle Testamente, hvorfra det dog er hentet. Medens Forholdet mellem Gud og Mennesket der saas som et Kontraktsforhold, opfattes det hos Paulus som et Naadesforhold, hvor Gud alene er den givende, Mennesket den modtagende. Og denne Forskydning, der udvortes kun beror paa, at Ordet er taget i sin almindelige profangræske Betydning, har bragt det i dyb Overensstemmelse med nytestamentlig Tankegang.

Til Støtte for vor Opfattelse tjener for øvrigt, at ogsaa andre Forfattere der bygger paa LXX. uden videre kan tage διαθήκη i Betydningen »Testamente«. Det er saaledes Tilfældet hos Filon og i Hebr. 9, 15 flg. Og i det hele taget maa det vistnok betvivles, om Flertallet af Paulus' Læsere vilde have været

i Stand til at finde nogen anden Betydning i Ordet end den, der var aldeles herskende i den græske Verden¹⁾.

Efter at vi nu har undersøgt Betydningen af *διαθήκη*, ligger det nær at gøre opmærksom paa en ejendommelig Dobbeltthed i Paulus' Benyttelse deraf. I Gal. 3, 15 flg. ser han nemlig Guds Testamente som det ældgamle Tilsagn, der blev givet ved Forjættelsen til Abraham, og over for dette staar Mose-loven som det senere tilkomne (jfr. Rom. 4, 13 flg.). Men paa andre Steder — *deriblandt her i vort Kapitel*, se ogsaa V. 14 — sonderer han mellem to Testamenter, et gammelt, *ἡ παλαιὰ διαθήκη*, og et nyt, *ἡ καινὴ διαθήκη* (Gal. 4, 24 flg.; 1. Kor. 11, 25), og da er det gamle netop det, der blev givet ved Moses (*μὴ μὲν ἀπὸ ὀρόων Σινᾶ*, Gal. 4, 24), medens det nye er oprettet ved Kristi Dod (*ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι*, 1. Kor. 11, 25).

Vi har saaledes to stærkt forskellige Udtryksformer, hvoraf den førstnævnte gaar tilbage paa 1. Mos. 15, 18; 17, 7 og er et Led i Apostelens Abrahamsspekulation, medens den anden gennem Jesu Ord ved Nadveren gaar tilbage paa Jer. 31, 31 flg. Men Modsætningen imellem dem er dog kun tilsyneladende. For det Testamente, der blev givet Abraham, er selvfølgelig det samme som det, der er oprettet ved Kristus. Dette er blot den fulde Virkeliggørelse af hint. Det er jo særegent for Paulus, at han hos Abraham helt igennem finder det nytestamentlige Frelsesindhold foregrebet.

Apostelen betegner altsaa sig og sine Medarbejdere som »Tjenere for et nyt Testamente« : deres Missionsarbejde gaar ud paa, at Guds nye Naadestilsagn maa komme Mennesker til gode. *καινῆς διαθήκης* staar uden Artikel, fordi der tænkes paa Arten af Testamentet. — Der tilfojes derefter *οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος*. Disse Ord kunde henfores til *καινῆς διαθήκης* som en nærmere Beskrivelse af Testamentets Væsen: »ikke et Bogstavs-, men et Aandstestamente«. Men de lige efter (i V. 7-8) følgende Udtryk *ἡ διακονία τοῦ θανάτου* og *ἡ διακονία τοῦ πνεύματος* gør

¹⁾ Om *διαθήκη* i de øvrige nt. Skrifter, hvor det forekommer, er at forstaa ligesom hos Paulus og i Hebræerbrevet, er ikke let at afgøre. I øvrigt henvises til Cremer-Kögel, *Biblisch-theologisches Wörterbuch der ntl. Gräcität*, 11. Aufl., S. 1062 -1071; E. Rüggenbach, *Der Begriff der διαθήκη im Hebräerbrief*, i *Theologische Studien* Theodor Zahn zum 10. Okt. 1908 dargebracht, Leipzig 1908, S. 289—316; Deissmann, *Licht vom Osten*, 4. Aufl., S. 286 flg.; Joh. Behm, *Der Begriff διαθήκη im Neuen Testament*, Naumburg a. d. S. 1912; E. Lohmeyer, *Diatheke*, Leipzig 1913.

det dog sandsynligt, at de to Genitiver skal knyttes til *διαζώνους*: »Tjenere . . . ikke for Bogstav, men for Aand«. De staar da sideordnet med *καινῆς διαθήκης* og belyser for saa vidt dette Begreb: *γράμμα* er aabenbart noget for det gamle Testamente karakteristisk, *πνεῦμα* paa samme Maade for det nye. Men Meningen med det hele er saa skarpt som muligt at faa klarlagt Forskellen mellem den paulinske Missionsvirksomhed og ethvert Arbejde for det jødiske Lovstandpunkt. Med *γράμμα* betegnes det skrevne, det paa udvortes Maade fastsatte Krav, og der tænkes hermed paa Moselovens Bud. Men netop fordi Loven var noget, der udefra — gennem en Bog — kom til Mennesker, formaaede den ikke at indgyde Kraften til sin egen Opfyldelse. Derfor stilles *πνεῦμα* i Modsætning til den; Guds Aand er jo den indefra virkende Kraft, der kan frigøre Mennesket fra Syndens Magt og omdanne det efter Guds Vilje (Rom. 8, 2, 14; Gal. 5, 18; Ef. 3, 16). — *γὰρ* indfører Grunden til, at Gud har dygtiggjort dem ikke til at tjene Bogstaven, men Aanden: Bogstavens Virkning er nemlig den frygteligste, Aandens derimod den mest velsignede, der kan tænkes. *τὸ γράμμα ἀποκτείνει*¹⁾. Udtrykket maa forstaas ud fra Rom. 7, 11: *ἡ γὰρ ἁμαρτία ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐντολῆς ἐξηπάτησέν με καὶ δι' αὐτῆς ἀπέκτεινεν*. Paulus taler her ud af sin egen dyrekøbte Erfaring fra Tiden, før han blev Kristen. Han havde dengang oplevet, at Loven saa langt fra at kunne hjælpe ham tværtimod ved alle sine Bud og Forbud vakte Syndeattraaen hos ham og blev den farligste Tilskyndelse til Overtrædelse (Rom. 7, 8). Det hang vel sammen paa den Maade, at de idelige Advarsler og Trusler havde fremkaldt en Rædsel for at falde, og denne Rædsel havde udmarvet hans Sjæl og gjort ham svag i Fristelsens Stund. Saaledes havde Loven vist sig som Syndens Kraft (1. Kor. 15, 56), havde forøget Synden (Rom. 5, 20) og bragt ham under Guds Forbandelse (Gal. 3, 10)²⁾. Denne ulykkelige Til-

¹⁾ Eller *ἀποκτείνει*.

²⁾ Jfr. min »Paulus som Karakter«, 2. Udg., S. 24—28.

stand med dens aandelige Afmagt og Udelukkelse fra Guds Samfund er det, han kalder Død (Rom. 7, 9-10), og han har øjensynlig kendt Angsten for, at den, hvis ingen friede ham ud af »denne Død«, skulde blive til en evig, uigenkaldelig Adskillelse fra Gud (Rom. 7, 24). Med Tanken paa, at Loven saaledes virker aandelig og evig Død, er det da, at Paulus i Rom. 7, 11 siger, at Synden ved Lovbudets Hjælp dræbte ham, og at han her i vort Vers ligefrem bruger Udtrykket, at Loven (»Bogstaven«) dræber. I Modsætning hertil skildrer han saa Aandens Gerning med Ordene: τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ, hvormed menes, at Guds Aand just er den, der kan overvinde Dødstilstanden og bringe Mennesket i Samfund med Gud. Anden Steds kaldes Aanden jo ogsaa τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς (Rom. 8, 2), og dens Gerning ses som det at give den troende Visheden om at være Guds Barn (Rom. 8, 15-16). — Den her fremhævede Modsætning mellem γράμμα og πνεῦμα, der er saa betegnende for Paulus' Tankegang og hænger saa noje sammen med hans egen Livsudvikling, finder vi ogsaa i Rom. 2, 29; 7, 6.

c. Kaldets Herlighed (3, 7—4, 6):

Da Moses bragte Loven til Israel, lyste hans Ansigt med himmelsk Glans; men kunde Lorens Tjeneste, der dog kun bragte Død og Fordømmelse, saaledes blive forherliget, da maa der være en langt større Herlighed over den Gerning at gore Mennesker delagtige i det nye Testamentes Goder: Aanden og Retfærdigheden (3, 7-9). Ja, i Sammenligning hermed er Lortjenestens Herlighed overhovedet ikke for noget at regne, saa vist som det, der kun har midlertidig Betydning, maa træde i Skygge for det blivende (3, 10-11). I Bevidstheden herom gør Paulus sin Gerning frejdigt og aabent; han har ikke noget at dølge saadan som Moses, der ved et Dække skjulte for Folket, at Herligheden jo dog svandt bort (3, 12-13). Denne sidste Tanke fanger nu Apostelen. Ved den bliver han staaende i Stykket 3, 14-18 og bruger den til at

belyse den dybe Modsætning mellem Lovstandpunktet og den ægte Kristendom: Han viser, at endnu den Dag i Dag er det som ved et Dække skjult for Jøden, at det gamle Testamente er noget, som skal svinde (14-15); først ved at omvende sig til Kristus faar man Øje herfor og oplever da tillige den Frigørelse og indre Forvandling, som kun Herrens Aand kan fremkalde (16-18). Efter dette Sidespring vender Paulus tilbage til den Maade, hvorpaa han over sin Gerning: Han forsmaar alt dulgt Væsen og anbefaler sig til Menneskers Samvittighed blot ved klart at lægge Sandheden frem for dem (4, 1-2). Naar der alligevel er mange, som staar uimodtagelige for hans Forkyndelse, saa er han uden Skyld deri; det er simpelt hen en Følge af Djævelens Kamp mod Guds Aabenbaring (4, 3-4). Han er sig da ogsaa bevidst, at han ved sin Forkyndelse kun søger at ophøje Kristus, for hvis Herlighed Gud paa mægtig Maade har opladt hans Øje (4, 5-6).

V. 7. Med δέ føres Tanken videre ind paa Omtalen af den højst forskellige Tjenergerning, som er forbunden med de to Testamenter. ἡ διαζωία τοῦ θανάτου maa, som man ser af det efterfølgende, være en Betegnelse for Moses' Gerning. Idet han bragte Loven, blev han jo Redskabet til at fremkalde den i det foregaaende Vers omtalte »Død«. Med en ejendommelig Frihed i Udtrykket siges derefter om Moses' Tjenergerning, hvad der egentlig gælder selve Loven, nemlig ἐν γραμμασιν ἐντετυπωμένη λίθοις¹⁾. Man kan være i Tvivl om, hvorvidt denne Tilføjelse skal tages som eet Led og oversættes: »som med Bogstaver er indristet i Stene«, eller om man skal sætte Komma efter ἐν γραμμασιν og oversætte: »Dødens med Bogstaver virkende Tjeneste, som er indristet i Stene«. For Meningen er det ret ligegyldigt, hvilken Gengivelse man vælger, idet Udtrykket i alle Tilfælde fremhæver Lovbudets udvortes Karakter. Om Moses' Gerning siges nu, at den skete i Herlighed: ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι ζῆλ. Der sigtes hermed til Fortællingen

¹⁾ Man vakler mellem to Læsemaader: ἐν γραμμασιν eller ἐν γραμματι. Den sidste er dog vistnok urigtig, tildannet efter Enkelttal γράμμα i V. 6.

i 2. Mos. 34, 29 flg. om, at da Moses kom ned fra Sinaj Bjerg med Lovens Tavler, skinnede Huden paa hans Ansigt med saadan en Glans, at Aron og alle Israels Born frygtede for at komme ham nær. *δόξα* svarer her som saa ofte til det gammeltestamentlige *כְּבוֹד*, den flammende Ildglans, som omgiver Gud (2. Mos. 24, 17), og som under Moses' Samtale med Herren paa Bjerget ligesom afspejlede sig i hans Ansigt. Udtrykket findes for øvrigt ikke i Grundteksten til 2. Mos. 34, 29 flg., men er valgt af Paulus under Paavirkning af LXX, hvor det hedder: *δεδόξασται ἢ ὅψις τοῦ χρώματος τοῦ προσώπου αὐτοῦ* (V. 29, jfr. V. 30, 35). Med *ἀτερίζω* betegnes en skarp og vedholdende Betragtning, en Stirren (Luk. 4, 20; 22, 56): Israelitterne kunde altsaa nok kaste et Blik paa Moses' Ansigt og overtyde sig om dets Glans; men de kunde ikke udholde at betragte det i længere Tid. Det lader sig ikke nægte, at dette er en Udmaling af den gammeltestamentlige Fortælling, som i Virkeligheden strider mod dens Mening. Ganske vist hedder det jo, at »de frygtede for at komme nær til ham«, og det fremgaar af V. 31, at de vendte sig bort ved Synet af Glansen. Men det siges tilige, at da Moses kaldte paa dem, vendte de sig atter til ham og kom nær, saa han kunde forkynde dem alle Herrens Bud, og først derefter lagde han et Dække over sit Ansigt. Tanken synes altsaa at være den, at Glansen i første Øjeblik blændede og skræmmede dem, men dog nok var til at udholde, da de blev fortrolige med den. I øvrigt finder vi ogsaa hos Filon den samme Forestilling som hos Paulus¹⁾, saa denne har formodentlig blot benyttet en af de i Datiden saa almindelige rabbinske Udsmykninger (jfr. 1. Kor. 10, 4; 2. Tim. 3, 8). - Til *τὴν δόξαν* føjes *τὴν καταστροφὴν*, hvorved det allerede her under Beskri-

¹⁾ De vita Mosis, lib. III, 2: *κατέβαινε πολὺ καλλίων τὴν ὄψιν ἢ ὅτε ἀνῆει, ὥς τοὺς ὁρῶντας τεθιπέναι καὶ καταπεπληχθαι καὶ μηδ' ἐπὶ πλέον ἀντέχειν τοῖς ὀφθαλμοῖς δύνασθαι κατὰ τὴν προσβολὴν ἡλιοειδοῦς φέγγους ἀστράπτοντος*. Philonis Alexandrini opera, ed. L. Cohn et P. Wendland, Vol. IV., Bero- lini 1902, S. 217.

velsen af Moses' Herlighed antydes, at der var noget mangelfuldt ved den: Den var »ophørende« eller »svindende«. Heller ikke dette Træk, der yderligere udnyttes i V. 11 og 13 flg., findes berettet i Grundstedet. Men alligevel har Paulus her ikke mistydet Teksten. Han har sikkert forstaaet 2. Mos. 34, 34-35 saadan, at Glansen fornyedes, hver Gang Moses gik ind for Herrens Aasyn, og af denne vistnok rigtige Forstaaelse følger jo, at Glansen ogsaa hver Gang maatte være svunden bort, saadan som vi af V. 13 ser, at Apostelen mente, det skete, medens Dækket skjulte Moses' Ansigt.

V. 8 drager i Form af et Spørgsmaal den Slutning, som Paulus vil udlede af V. 7: Har Moses' dødbringende Gerning kunnet ske med saa stor Herlighed, da maa der i endnu højere Grad være Herlighed over den nytestamentlige Evangelieforkyndelse. Den er nemlig en *διακονία τοῦ πνεύματος* ο: en Tjenergerning, hvorved Guds levendegørende Aand meddeles. — Vanskeligheden i dette Vers ligger i Ordene *ἔσται ἐν δόξῃ*. Umiddelbart ligger det nærmest at tage *ἔσται* i ren Fremtidsbetydning og *δόξα* om en lignende Straaleglans, som der var Tale om i det foregaaende. Der maatte i saa Fald tænkes paa den Herlighed, der skal blive de kristne Evangelieforkyndere til Del ved Jesu Genkomst. Mod denne Forstaaelse taler imidlertid for det første, at der i Parallelsætningen i V. 9, hvor Verbet staar i Præsens (*περισσεύει*), ikke synes at være tænkt paa en fremtidig, men paa en nutidig Herlighed. Og dernæst ser vi i V. 18, at Paulus opfatter de nytestamentlige troendes *δόξα* som en indre Herlighed af aandelig Art, ikke som en ydre, synlig Glans. Derfor bliver det sikkert rigtigst at forstaa *ἔσται* som logisk Futurum, der blot udtrykker, hvad der nødvendig følger af en anført Kendsgerning, jfr. Rom. 6, 2; 8, 32; 1. Tim. 3, 5. Verset oversættes da: »hvor maa da ikke Aandens Tjeneste end mere være i Herlighed!« — Vi understreger, at der efter den her hævdede Opfattelse bliver noget ubestemt og glidende i Maaden, hvorpaa *δόξα* bruges: om Moses i stærkt konkret Betydning, om

Evangelieforkynderne i abstrakt Forstand til at betegne deres Gernings aandelige Rigdom og Fylde i Lighed med Ef. 1, 6, hvor der tales om *δόξα τῆς χάριτος θεοῦ*. Men saadan en Svingen i Betydningen er ikke andet end, hvad der er naturligt, naar en Mand taler frit uden pedantisk at veje sine Ord; Paulus har vist slet ikke været sig bevidst, at han anvendte det samme Ord med noget forskellig Mening. For øvrigt har vi jo ovenfor paavist beslægtede Foreteelser under 2, 14 flg. og 3, 2 flg.

V. 9¹⁾ bekræfter (*γάρ*) den i V. 7-8 indeholdte Slutning ved en ny Slutning af lignende Art. Forskellen er kun, at »Dodens« og »Aandens Tjeneste« er afløst af »Fordømmelsens« og »Retfærdighedens Tjeneste«. Moseloven har bragt Fordømmelse, idet den har skaffet Mennesker ind under Guds Vrede og Forbandelse (Rom. 4, 15; Gal. 3, 10), jfr. V. 6: Evangelieforkyndelsen hjælper derimod til *δικαιοσύνη*. Dette Begreb maa her, hvor det staar i Modsætning til *κατάκρισις*, forstaas ligesom i Rom. 1, 17; 3, 21-22; 4, 5; 10, 6; Fil. 3, 9 om den Retfærdighed, som Gud tilregner den troende, idet han af Naade frikender (»retfærdiggør«) ham. — Udtrykket i den første Sætning er mærkeligt: *εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα*, underforstaaet *ἦν* (»Fordømmelsens Tjeneste var Herlighed«). Naar Tjenesten saaledes identificeres med Herligheden, da er det kun et stærkt Udtryk for, at Herligheden noje var knyttet til den. Meningen er den samme som, hvis der havde staaet *ἐνδοξος*, jfr. Rom. 8, 10: *τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν . . . τὸ δὲ πνεῦμα ζωνή*, og Ef. 5, 13: *πάν τὸ φανερούμενον φῶς ἐστίν*.

V. 10. *καὶ γὰρ* har her næppe den ligefremme Betydning »thi ogsaa« (som i 2, 10; Luk. 6, 32). Det er vistnok blot et forstærket *γὰρ*, »thi«, i Lighed med det latinske etenim, namque, saadan som vi finder det i 1. Kor. 5, 7; 11, 9; 12, 13; Joh. 4, 23, og det indfører en Bekræftelse af, at Lovtjenesten staar saa

¹⁾ Teksten er noget usikker, idet der er Tvivl om, hvorvidt man skal læse *τῇ διακονίᾳ* eller *ἡ διακονία*, *ἐν δόξῃ* eller blot *δόξῃ*. I begge Tilfælde er dog vist den sidste Læsemaade den rette.

langt tilbage for den evangeliske Forkyndergerning: I Sammenligning med denne sidste er nemlig den førstes Herlighed overhovedet ikke at regne for en virkelig Herlighed. — Vanskeligheden ligger i Forstaaelsen af ἐν τούτῳ τῷ μέρει. Man har forsøgt at henføre dette Led til τὸ δεδοξασμένον, hvad der jo i og for sig vilde være naturligt; man oversætter da: »det i dette Stykke — i denne Henseende — herliggjorte« og tænker hermed paa Moses' Tjeneste, der jo blev herliggjort i den Henseende, at hans Ansigt fik lysende Glans. Da dette imidlertid ikke har været omtalt siden V. 7, synes det meget kunstigt at lade det paapegende τούτῳ vise tilbage dertil. Vi foretrækker derfor at henføre ἐν τούτῳ τῷ μέρει til οὐ δεδοξάσται eller, som man maaske rettere kunde sige, til hele Sætningen. Vi oversætter det: »i dette Tilfælde«. Bortset fra disse Ord indeholder Verset da en almengyldig Sætning, der ingenhunde er begrænset til Forholdet mellem Lovtjenesten og Evangelieforkyndelsen, men kan anvendes paa mangfoldige Omraader. Saaledes kunde det jo f. Eks. om Himmellegemerne siges, at »det herliggjorte (den lysende Maane) er uden Herlighed (dens Glans blegner) paa Grund af den Herlighed, der gaar endnu videre (nemlig Solens, naar den staar op)«. Men ved Tilføjelsen af Ordene »i dette Tilfælde« faar denne Almensandhed Anvendelse paa det Forhold, hvorom der er Tale her i Sammenhængen: Forholdet mellem den Herlighed, der var knyttet til Moses' Tjeneste, og den, som er over de kristne Forkynderes Gerning. — οὐ δεδοξάσται udgør eet Begreb: »er uden Herlighed«. Det er stillet foran, fordi det er derpaa, at hele Eftertrykket hviler.

V. 11 bringer en Begrundelse (γὰρ). Maaske gaar den tilbage paa τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης og tjener til at hævde, at dette Udtryk med Rette har kunnet anvendes, hvor Talen var om den evangeliske Forkyndergerning. Maaske har den dog ikke saa speciel Adresse. Hele Formen af V. 11, der saa ganske svarer til V. 7-8 og V. 9, kunde jo nok tale for, at Paulus her blot fortsætter med en ny Bekræftelse af den Grundtanke, som be-

hersker Sammenhængen. — τὸ καταργούμενον genoptager Udtrykket τὴν καταργουμένην i V. 7. Men medens dette stod om den Herlighedsglans, der var knyttet til Moses' Tjeneste, er τὸ καταργούμενον her en Karakteristik af selve Lovtjenesten: Den er »ophørende«, »svindende«; den afskaffes, fordi Loven kun har forberedende Betydning som en παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν (Gal. 3, 24), hvis Gerning er til Ende, naar den fulde Frelsesaabenbaring kommer (Rom. 10, 4). Den nytestamentlige Forkyndertjeneste er derimod τὸ μένον, idet den ikke er bestemt til at afløses af noget højere, men skal vedblive at virke med det samme Evangelium lige til Kristi Genkomst. — Som Verbum til τὸ καταργούμενον underforstaar vi ἐγενήθη, til τὸ μένον underforstaas ἐστίν eller ἔσται (jfr. V. 7-8). — Det kunde være fristende at lægge Vægt paa de to forskellige Præpositioner, som bruges, saaledes at διὰ (»igennem«) skulde betegne, at Herligheden kun var et Gennemgangsstadium for den til Forsvinden bestemte Lovtjeneste, mens ἐν antyder, at for Evangeliets Tjeneste er Herligheden en vedvarende Tilstand. Men naar man lægger Mærke til, at Paulus ynder blot for Afvekslings Skyld at anvende forskellige Præpositioner i samme Betydning (Rom. 3, 30; 5, 9-10; 15, 2; Gal. 2, 16; Filem. 5), bliver man tvivlende over for saadanne Aandrigheder og tilbøjelig til at tage διὰ ligesom i 2, 4 som en Betegnelse for de ledsagende Omstændigheder (— »under Herlighed«, »med Herlighed«), altsaa uden Væsenforskel fra ἐν.

V. 12 forer Tanken videre, idet det vises, hvordan Bevidstheden om den nytestamentlige Tjenestes Fortrin præger Apostelens Færd. — Med οὕτως gores Resultatet op af det, der var sagt i V. 11: »Vi har altsaa et saadant Haab«. Men fremgaar det nu ikke af Udtrykket ἐλπίς, der jo uimodsigelig gaar paa noget fremtidigt, at Paulus med den ὁρᾶ, der horer Evangelieforkyndelsen til, maa have tænkt paa en Herlighed, der skal indtræde ved Parusien? I saa Fald vilde vor Fortolkning af V. 8 have været urigtig, og da der er givet gode Grunde for den,

kan vi vanskelig antage dette. Vi tænker os derimod, at det, som Paulus' Tanke hefter sig ved i det foregaaende Vers, ikke just er ἐν δόξῃ, men snarere den nye Modsætning, han der har fremdraget mellem τὸ καταργούμενον og τὸ μένον. Visheden om, at den Tjeneste, han staar i, er *noget blivende*, som ingen Fremtid kan faa til at blegne, bringer hans Hjerte til at svulme, og det er denne Fremtidsforvisning, han betegner med τοιαύτην ἐλπίδα. At det virkelig saaledes er τὸ μένον, der behersker hans Tanke, gores ogsaa sandsynligt derved, at vi i det følgende Vers moder Modsætningsbegrebet τὸ καταργούμενον. — Den nævnte Forvisning er det nu, der gør, at Apostelen »anvender (3: optræder med) fuld Aabenhed«. Den, der er vis paa, at hans Sag har Fremtiden for sig, har jo ingenting at skjule og behøver ikke at gaa Krogveje. παρησία — egl. πανρησία af πᾶν og Stammen ῥε, sige (jfr. ῥῆσις, Tale) — betyder 1) Mod til at sige alt, Aabenhed i Tale (Joh. 7, 26; Ef. 6, 19); 2) Aabenhed i Færd, modsat hvad der er dult (Joh. 7, 4; Kol. 2, 15); 3) Frimodighed i Sindsstemning, modsat Frygt og Tvivl (Ef. 3, 12; Fil. 1, 20; 1. Tim. 3, 13). Her staar det i 2. Betydning, da det har sin Modsætning i det dulgte, der var over Moses' Fremgangsmaade (V. 13), jfr. ogsaa 4, 2. — *ζηρώμεθα* er Indikativ.

V. 13. Det maa nærmest betegnes som Pedanteri, naar man efter καὶ οὐ har villet underforstaa τίθεμεν κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον ἡμῶν. Den store Forskel mellem de to Slags Herlighed, der horer til Moses' og Paulus' Tjeneste, maatte jo dog medføre, at ogsaa et Forsøg paa at dølge noget vilde faa en forskellig Karakter. Der er da næppe andet at underforstaa end ἐστίν: »Det er ikke (hos os) saadan, som Moses lagde et Dække over sit Ansigt« 3: »vi bærer os ikke saadan ad som Moses, der lagde . . .«. — Apostelen benytter atter her Fortællingen i 2. Mos. 34, 29 flg. Han siger ἐτίθει (Imperfektum) med Tanken paa, at det ikke blot var en Handling, Moses udførte den ene Gang, da han var kommen ned fra Sinaj (V. 33), men noget, som han stadig gjorde, naar han havde været inde for Her-

rens Aasyn (V. 34-35). — I LXX hedder det: ἐπέθιγεν ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ κάλυμμα (V. 33) og: περιέθιγεν Μουσῆς κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον ἑαυτοῦ (V. 35). Disse Ord er altsaa ligefrem citeret her. Derimod er den følgende Tilføjelse πρὸς τὸ μὴ ἀπερίσαι κτλ. Paulus' egen Angivelse af, hvad han mener var Moses' Hensigt med den nævnte Handlemaade: Der var noget, som skulde skjules for Israels Born, saa de ikke fik det at stirre paa. πρὸς τὸ med Infinitiv: »for at« (Ef. 6, 11; 1. Thess. 2, 9; 2. Thess. 3, 8). τέλος har her Betydningen: »Ende, Ophør«. Med τὸ καταργούμενον maa der i første Linie være tænkt paa selve den Glans, der hvilede over Moses' Ansigt og derpaa svandt bort (V. 7); men da dette Fænomen aabenbart efter Paulus' Mening symboliserer hele Lovtjenestens forgængelige, midlertidige Karakter, er der sikkert tillige tænkt paa denne (jfr. V. 11). Det var altsaa hele dette baade i ydre og indre Forstand »svindende« Væsen, hvis Ophør Israelitterne ikke maatte blive klar over. — — — Man maa sikkert sige, at *Paulus' Benyttelse af 2. Mos. 34, 29-35* er ret vilkaarlig. Den er stærkt præget af en Tid, der ikke kendte en virkelig historisk Udlægning, hvorved man objektivt søger at fastslaa Tekstens Mening. Allerede i V. 7 har vi sporet dette Præg. Men endnu stærkere kommer det dog frem her i V. 13. Hvad var nemlig efter selve Grundstedet Hensigten med, at Moses tildækkede sit Ansigt? Det faar man Klarhed over gennem den Omstændighed, at Israels Born fik Lov til at betragte Glansen paa hans Ansigt, saa længe han kundgjorde dem Herrens Ord. Saa snart han derimod var færdig med dette, lagde han Dækket over. Hvad det altsaa gjaldt om, var, at den hellige Lysglans saa at sige ikke blev profaneret. Derfor var det, at den kun blev stillet til Skue under Lovens Forkyndelse, ved hvilken Lejlighed den virkede som et Bevis paa, en Illustration af Lovens guddommelige Myndighed. Men uden for sin Embedsgerning som Lovgiver maatte Moses ikke fremtræde med dette Herlighedstegn synligt. Paulus' Opfattelse, at Tildækning-

gen skete, for at Folket ikke skulde se Glansen svinde bort, lader sig altsaa ikke eksegetisk retfærdiggøre. Efter Nutidens Begreber vilde man snarest kalde den en prædikenagtig Udnyttelse af Teksten. For Apostelen derimod var den virkelig Fortolkning, saa god, som han havde lært den, og som Tiden ejede den. — Men har vi saaledes i Paulus' Udlægningsmaade blot fundet et Eksempel paa, at selv en Mand som han var Barn af sin Tidsalder, saa er der derimod noget virkelig paafaldende i *selve Indholdet af det, han her siger om Moses*. Adskillige andre Steder viser jo, at han betragter Lovgiverens Gerning som et betydningsfuldt Led i Forberedelsen af Frelsen ved Kristus (f. Eks. Rom. 5, 20-21; Gal. 3, 21-24), og dertil svarer det, at han omtaler Loven som et Værk af Guds Aand og dens Bud som hellige, retfærdige og gode (Rom. 7, 12. 14). Det overrasker os derfor, at han her kan tillægge Moses den Hensigt at skjule Lovens midlertidige Karakter for Israelitterne og derved i Grunden føre dem bag Lyset. Man har søgt at komme bort derfra ved at opfatte Stedet saadan, at Paulus ikke tænker paa en personlig Hensigt hos Moses, men paa, at det var Guds Hensigt ikke straks at aabenbare dem den hele Sandhed om Loven, for at denne ikke fra første Færd skulde tabe sin Myndighed i Folkets Øjne og derved blive ude af Stand til at udrette sin Gerning. Denne Hensigt var det saa, Gud iværksatte ved at lade Moses skjule, at Herligheden svandt bort fra hans Ansigt. Det kunde vist godt passe med Paulus' hele Tænkesæt at opfatte Ordene paa denne Maade, og det vilde jo føles som en Lettelse, at der ikke var Tale om en rænkefuld Adfærd fra Moses' Side, men kun om en pædagogisk Foranstaltning af Gud. Men Opfattelsen har den afgørende Mangel, at der ikke staar noget om den i Teksten. Det er Moses' Adfærd, der har været Tale om i Versets første Halvdel. Gud har slet ikke været nævnet. Og naar der saa tilføjes *πρὸς τὸ μὴ ἀπερίσσει*, vil ingen naturlig Læser falde paa, at der hermed menes Guds og ikke Moses' Hensigt. Vi gør derfor rettest i at

blive staaende ved, at Paulus, skont han betragter selve Loven som Guds Aabenbaring, dog har ment, at Moses, da han kundgjorde den, har gjort sig skyldig i en Fordølgelse, der voldte, at det begrænsede i dens Formaal ikke blev forstaaet af Israel. Det er uden Tvivl Modsætningen til Judaisterne, der har fremkaldt denne skarpe Udtalelse. Den Modsætning var jo stærkt fremme i 2, 17 og 3, 1; vi fandt den ogsaa i 3, 3, og den har i Virkeligheden ligget bag ved alt, hvad der fra 3, 6 er blevet sagt om det gamle og det nye Testamente og om de to Tjenesters Herlighed. Judaisterne, der loftede Moses og Loven til Skyerne, rantes af alt dette. Naar nu Apostelens Aabenhed og Moses' Fordølgelse sidestilles, sker det selvfølgelig heller ikke for i Almindelighed at meddele Læserne en Kritik af den sidste. Nej, det er den dybe Forskel mellem Paulus og hans Modstandere, som kommer til Udtryk gennem denne Sammenligning: De vilde jo netop dølge, at Lovens Tid var forbi. Men hvad der ligefrem virker som et Slag i Ansigtet paa dem, er, at de maa høre, at deres elskede Moses' Adfærd ikke var fri for mørke Pletter. Selve den Autoritet, som de beraabte sig paa, blev her angrebet med en Dristighed, som de næppe havde ventet, og Paulus leverer derved et slaaende Bevis for, at han ikke veg tilbage for at udtale sig med fuld Aabenhed. — — Naar vi da ser paa V. 12-13, maa vi sige, at det til at begynde med ser ud til, at Paulus er optaget af at forsvare sig selv mod Beskyldningen for fordægtigt Væsen (jfr. 1, 12 flg.; 4, 1 flg.; 5, 11); men derefter gaar han over til skarpt Angreb, og vi har en just for 2. Kor. karakteristisk Enhed af Selvforsvar og Polemik.

V. 14. Som paavist i Parafrasen, S. 178—79, glider Apostelens Tanke nu bort fra Skildringen af hans Kalds Herlighed. Eller rettere, han bliver staaende ved Betragtningen af Jodernes manglende Syn for, at Loven kun havde midlertidig Gyldighed. Det viser sig her rigtig, hvor vidtrækkende og skæbnesvangre Folger Moses' Adfærd har draget efter sig. — *ἀλλά* indfører en Modsætning til det umiddelbart foregaaende. Der er lige blevet

talt om den Hensigt, at Israels Børn ikke skulde se »det svin-
dende« ophøre; men Apostelen er aabenbart tillige gaaet ud
fra, at denne Hensigt blev naaet: *De saa det virkelig ikke*, og
ud herfra hedder det saa: *Trærtimod forhærdedes deres Tanker*.
— *πωρόω* kommer af *πῶρος*, der betyder »Tufsten« og derefter
kan bruges om haarde Knuder i det menneskelige Legeme, f.
Eks. Gigtknuder. Verbet betyder da »gøre stenhaard« og — over-
ført paa det sjælelige — »gøre følesløs eller uimodtagelig«. Me-
ningen er, at Israelitternes Tanker (*νοήματα*) o: deres Tænk-
ning over Lovens Betydning, mistede al Modtagelighed for Sand-
heden, saa de stivnede i en urokkelig Tro paa, at Aabenbarin-
gen med Loven havde naaet sit blivende Standpunkt. Hvem
denne Forhærdelse udgik fra, siges ikke. Paa andre Steder kan
Paulus tale om, enten at Gud (Rom. 9, 18; 11, 7 flg.) eller at
Djævelen (2. Kor. 4, 4) lader Forhærdelse eller Forblindelse
komme over Mennesker. Men her er der vist slet ikke reflek-
teret over dette Spørgsmaal. Det kommer kun an paa at vise,
hvor sørgeligt Moses' Fordølgelse virkede. — — Med *γάρ* bringes
nu Beviset for den omtalte Forhærdelse: Dens Virkelighed frem-
gaar tydelig nok af den Kendsgerning, at Israel den Dag i
Dag ikke er naaet et Haarsbred videre, end de var paa Moses'
Tid. — Tildækningen af Moses' Ansigt er her anvendt billedligt.
Med et dristigt Udtryk tales der om »det samme Dække«, som
om det endnu var til. Det staar som Symbolet paa den For-
blindelse, Paulus mere end nogen anden havde mødt hos Jø-
derne. — *ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει* kan betyde »under Oplæsningen« o:
medens den foregaar (*ἐπὶ* saaledes Fil. 1, 3; 1. Thess. 3, 7). Der
er da ikke sagt noget om, over hvis Ansigt Dækket hviler;
man maatte jo tænke paa dem, der er Tilhørere ved Oplæs-
ningen, og for hvem dennes dybeste Mening bliver skjult. I
saa Fald har vi et Brud i Billedet; for det var jo Moses og ikke
hans Tilhørere, der havde Dækket over Ansigtet. Men naar vi
husker, hvad der i Fortolkningen til V. 3 er sagt om Paulus'
Billedsprog, kan det egentlig ikke undre os, og vi har jo vir-

kelig ogsaa i V. 15 det omtalte Brud i Billedet. Alligevel maa det vistnok foretrækkes at oversætte ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει ved »over Oplæsningen«. Vi har jo baade i V. 13 og 15 ἐπὶ i denne Betydning ved Omtalen af det, som Dækket hviler »over« eller »paa«¹⁾. Og desuden passer det fortrinligt ind i Tankegangen; for det, der senere har erstattet Moses' Forkyndelse af Guds Bud, er jo netop Oplæsningen af Loven (jfr. Ap. G. 15, 21). Det er da over denne Oplæsning, at Dækket nu hviler, ligesom forhen over Moses' Ansigt, og lige saa lidt som dengang fatter Jøderne nu, at der her kun er en svindende Herlighed. Med ἀνάγνωσις tænkes der paa den Oplæsning, som fandt Sted hver Sabbat i Synagogen (Ap. G. 13, 14-15). — τῆς παλαιᾶς διαθήκης er objektiv Genitiv. Udtrykket ἡ παλαιὰ διαθήκη forekommer ellers ikke i N. T.; men det er jo ganske naturligt affødt af καινὴ διαθήκη i V. 6. Naar der nu tales om »det gamle Testamente« som noget, der læses, kunde det i og for sig ligge nær at opfatte det som Betegnelse for en Bog, altsaa paa lignende Maade, som vi bruger det. Under Hensyn til Paralleludtrykket i V. 15 (ἡρίκα ἂν ἀναγνώσκηται Μουσῆς) skulde det i saa Fald dog næppe tages om hele den gammeltestamentlige Skriftsamling, men kun om Pentateuken. Med Ordet γράμμα i V. 6 har Paulus jo antydnet, at det gamle Testamente fremtraadte som noget skriftlig fæstnet, og det vilde derfor være forstaaeligt, om han kunde bruge det som Navn paa Lovbogen. Men alligevel kan man vanskelig undgaa Følelsen af en Ana-

¹⁾ At ἐπὶ i V. 13 og 15 styrer Akkusativ, medens det her staar med Dativ, har ikke noget at betyde, da der paa dette Omraade hersker den største Frihed. Akkusativ er saaledes anvendt paa begge de nævnte Steder, skont der i det ene Tilfælde staar et Bevægelsesverbum («at lægge Dækket paa»), i det andet et Verbum, som betegner en Forbliven («Dækket ligger paa»). Omvendt finder vi forskellig Kasus ved samme Verbum i Joh. Aab. 6, 2 (ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτόν); 7, 10 (τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ). Man kan derfor vistnok sige, at Forskellen slet ikke har været følt.

kronisme, naar denne Sprogbrug tillægges Paulus. Naar den Fortolker, som særlig gør sig til Talsmand herfor¹⁾, samtidig bemærker, at det næste Vidne for denne tekniske Betydning af *παλαιὰ διαθήκη* er Melito af Sardes (der anvender Udtrykket om hele G. T.), faar man unægtelig Fornemmelsen af et gabende Svælg. Og man kommer vanskelig uden om, at »det gamle Testamente« som Betegnelse for en Bog, først falder naturligt, naar der findes et »nyt Testamente« i tilsvarende Betydning²⁾. Det volder da heller ingen Vanskelighed at finde en anden Forstaaelse. Vi mener, at der med *ἡ παλαιὰ διαθήκη* er tænkt paa selve det »Testamente«, det Gavebrev eller Tilsagn, som Gud havde givet paa Sinaj (Gal. 4, 24), og hvori han lovede Israel Frelse, rigtignok kun paa Betingelse af, at Folket opfyldte alle Lovens Bud (Rom. 10, 5; Gal. 3, 10. 12). Men da Sinaj-Testamentet indeholdes i Mosebøgerne, kan det siges, at det bliver læst, naar de oplæses, hvad der jo var Hovedsagen ved Synagogetjenesten. — *μένει*, Præsens, betegner noget, som har varet fra Fortiden og endnu vedvarer. I saadanne Tilfælde bruger vi paa Dansk Perfektum, jfr. Luk. 15, 29; Joh. 8, 58; 15, 27. Vi oversætter da: »Indtil den Dag i Dag er det samme Dække vedblevet at være over Oplæsningen af det gamle Testamente«. — Forstaaelsen af de følgende Ord *μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται* er meget tvivlsom. Umiddelbart var det mest nærliggende at forbinde *μὴ ἀνακαλυπτόμενον* med *τὸ αὐτὸ κάλυμμα* og oversætte: »uden at det afdækkes«, eller blot: »uden at tages bort«. *ὅτι* (»thi«) bringer da en Begrundelse af, hvad der saaledes var sagt om Dækket, idet der vises hen til, at kun, naar man kommer i Livssamfund med Kristus (*ἐν Χριστῷ*), kan det blive fjærnet, altsaa ikke, saa længe man

¹⁾ Windisch i anf. Skr. S. 121.

²⁾ En anden Sag er det, at vi ud fra Stedet her forstaar, hvordan den Sprogbrug, der kalder de to Skriftsamlinger »det gamle og det nye Testamente«, har kunnet udvikle sig.

har sit aandelige Tilhold i Synagogen. Subjektet i *ὅτι*-Sætningen er altsaa τὸ *ζάλνμμα*, og der lægges Vægt paa, at *ἐν Χριστῷ* staar foran Verbet og derved har særligt Eftertryk. For denne Forstaaelse taler dels selve Ordligheden mellem *ζάλνμμα* og *ἀνακαλύπτω*, som gør det rimeligt at knytte dem sammen, dels at *ἀνακαλύπτω* ogsaa i V. 18 bruges, hvor der er Tale om en Borttagelse af Dækket. Men der kan paa den anden Side anføres Modgrunde: Det kan for det første ikke nægtes, at *μὴ ἀνακαλύπτόμενον* egentlig bliver en rent overflodig Tilføjelse, der for Tankens Skyld lige saa gerne kunde undværes: dog betyder dette maaske, naar alt kommer til alt, ikke saa meget, da man jo i fri, levende Tale tit uvilkaarlig gør Udtrykket noget bredere, end det strængt taget er nødvendigt, jfr. Fortolkningen til 1, 10. 11. Men saa er der Verbet *καταργέω*. Dets Betydning er: 1) gøre uvirksom eller unyttig (= *ἀργὸν ποιεῖν*), Luk. 13, 7; 2) gøre ugyldig, sætte ud af Kraft, Rom. 3, 31; 4, 14; 3) gøre Ende paa, lade ophøre, afskaffe, 1. Kor. 13, 8, 11; 2. Thess. 2, 8. Man kan vel altsaa sige, at det ikke (saadan som *περιαιρέω* i V. 16) passer synderlig godt til at udtrykke Fjernelsen af Dækket; men der maa næppe bygges for meget herpaa: for ud fra 3. Betydning kunde det vel nok bruges om at skaffe en Ting af Vejen. Men hvad der vejer mere, er, at vi har modt Ordet flere Gange i det foregaaende (V. 7, 11, 13), og der har det staaet med Henblik ikke paa Dækket, men netop paa det, der tildækkedes: Glansen paa Moses' Ansigt og selve Lovens Tjeneste, for at betegne disse Ting som noget, der ophører. Gaar vi ud herfra og ser os om efter, hvad der saa kunde være Subjekt til *καταργεῖται*, maa det blive *ἡ παλαιὰ διαθήκη*. Men skal dette gennemføres, kommer vi til en helt anden Opfattelse af Konstruktionen. Vi maa da tage *μὴ ἀνακαλύπτόμενον* som absolut Akkusativ, saadan som den bruges ved passive Verber, der staar upersonligt. *ὅτι* betyder »at« og indfører en Genstands-sætning. Oversættelsen kommer til at lyde: »idet det ikke aabenbares, at det (d: det gamle Testamente) ophører (el. afskaffes)

i Kristus». Der er hermed givet en nærmere Forklaring af, hvad der var sagt lige forud. Til Tanken jævnfører vi Rom. 10, 4; Ef. 2, 15. Hvilken af de to Opfattelser er saa den rette? Her staar efter vor Mening lige stærke Grunde mod hinanden. For lige saa stærkt som *καταργεῖται* ved sin Forbindelse med V. 7. 11. 13 taler for den sidste, lige saa bestemt peger *ἀνακαλυπτόμενον* ved Slægtskabet med V. 18 i Retning af den første. Fortolkerne følger sig i Regelen forpligtede til at træffe et Valg. Men i Virkeligheden bliver det vist ganske vilkaarligt. Stedet er og bliver dunkelt. Man kan næppe naa videre end til at sige, at Paulus har brugt enten *ἀνακαλύπτω* eller *καταργέω* i en Betydning, som man efter Sammenhængen ikke kunde vente.

V. 15. *ἀλλά* (»tværtimod«) indfører en Modsætning til det foregaaende. Antager man den første af de to Opfattelser, vi lige har fremstillet, gaar det paa *μὴ ἀνακαλυπτόμενον*, foretrækker man den sidste, paa hele Leddet *μὴ ἀνακ . . . καταργεῖται*. — Som allerede berørt er der her i Verset sket en Forskydning i Billedet, idet Dækket her ikke mere tænkes som noget, der skjuler den svindende Herlighed ved at tilhulle denne selv, men som noget, der ligger over Beskueren og saaledes tilslører hans Blik. At Billedet paa den Maade er løsnet noget fra det foregaaende, er vel ogsaa Aarsag i, at der nu ikke staar Artikel foran *κάλυμμα*, altsaa ikke tænkes paa »det samme Dække«, men blot paa »et Dække«. Det hos Jøderne, som er tilhyllet, er *ἡ ζωὴ*, der her ligesom f. Eks. i Rom. 1, 21 er nævnet som Sæde for den religiøse Erkendelse. — *ἡνίκα* forekommer inden for N. T. kun her og i det følgende Vers. At dette Ord er faldet Paulus i Munden, skyldes utvivlsomt, at han har haft 2. Mos. 34 i Tanker; for her findes det, som vi nedenfor skal se, i V. 34.

V. 16 meddeler nu, hvordan Befrielsen kan ske fra den Forhærdelse og Forblindelse, der var omtalt i V. 14-15. *δέ* er modsættende. — Billedet fra det foregaaende udvikles her paa en ny Maade, idet det Træk benyttes, at Moses tog Dækket af, naar han gik ind for Herrens Aasyn. Herom hedder det i 2.

Mos. 34, 34 LXX: ἡρίκα δ' ἂν εἰσεπορεύετο Μωσῆς ἐναντι κυρίου λαλεῖν αὐτῷ, περιηρεῖτο τὸ κάλυμμα . . . Paulus benytter ligefrem disse Ord, dog med nogle Afvigelser, hvoraf vi paapeger de vigtigste: 1) Han erstatter εἰσεπορεύετο . . . ἐναντι med ἐπιστρέψῃ πρὸς, der dog vistnok ogsaa maa opfattes som en Reminiscens fra 2. Mos. 34, hvor der faa Linier forud (V. 31) staar: ἐπεστράφησαν πρὸς αὐτόν; herfor taler tillige, at ἐπιστρέφω hos Paulus er et meget sjældent Ord (foruden her kun Gal. 4, 9; 1. Thess. 1, 9). 2) Han udelader λαλεῖν αὐτῷ, som ikke passede til hans Anvendelse. 3) Han anvender περιαιρεῖται i passiv Betydning (»Dækket tages bort«), medens περιηρεῖτο i Grundstedet stod medialt (»han tog Dækket bort«). Vi har her en allegorisk Benyttelse af et gammeltestamentligt Sted i Lighed med Gal. 4, 22-31: Af det, der fortælles om Moses, udledes der en almen religiøs Sandhed. Nogen Vanskelighed volder det, at det ikke er klart, hvilket Subjekt vi maa tænke os til ἐπιστρέψῃ. Man kunde fra hele det foregaaende Stykke underforstaa ὁ Ἰσραὴλ, hvad der dog passer mindre godt, da der i V. 13 var Tale om »Israels Børn« og der lige siden har været brugt Flertal med Tanken paa disse. Maaske lod det sig forsvare at underforstaa τις, skont der ikke forud har været talt om nogen saadan enkelt. Men simplest er det sikkert at hente Subjektet fra V. 15, saa det bliver ἡ καρδιά αὐτῶν. Det er vel nok en lidt kunstig Tanke; men kunde det siges, at der hvilede et Dække over deres Hjerter, er der dog næppe noget i Vejen for ogsaa at sige, at naar samme Hjerter vender sig til Herren, tages Dækket bort. Naar ἐπιστρέφω anvendes, da er der heri et Ordspil. Dette Verbum er nemlig flertydigt. Bortset fra dets transitive Brug kan det betyde 1) vende sig om (Mark. 5, 30), 2) vende tilbage (Matth. 12, 44; Gal. 4, 9), 3) omvende sig (Ap. G. 11, 21; 1. Thess. 1, 9). Her spiller det imellem den sidste og en af de to første Betydninger; for Moses' Adfærd er jo stadig nærværende for Tanken, og om ham gjaldt det i udvortes Mening, at han »vendte sig om« eller »vendte tilbage« til Herren; men egentlig

tales der dog om Jodernes Hjerte, og herom siges det i aandelig Forstand: »naar det omvender sig til Herren . . .«. *πρὸς κύριον* maa, da der er Tale om Joderne, være ment ikke om Gud, men om Kristus, og Tanken er altsaa, at det eneste, som kan faa Dækket bort og hjælpe til fuld Erkendelse af Sandheden, er en klar Omvendelse til ham. Hermed rammes saadanne Halvheder som det judaistiske Standpunkt.

V. 17 bringer med videreførende *δέ* en fortsat Skildring af, hvad der opnaas ved Omvendelsen fra Jodedommen til Kristus, og her nævnes da Aandsbesiddelsen og den deraf følgende Frihed. Der knyttes til ved Ordet *κύριος* i det foregaaende, og det vises, hvad der ligger deri: *ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν* (»og Herren er Aanden«¹⁾). Disse Ord har imidlertid voldt Forklærerne store Vanskeligheder. Lettest var det, om man kunde opfatte dem blot som en *Forklaring af, hvad der i V. 16 var ment med κύριος*, saa man kunde gengive: »Herren betyder Aanden«. Men dette lader sig ikke gøre, alene af den Grund, at det i det foregaaende var klart nok, at der med »Herren« mentes Kristus. Man nødes da til at spørge, om det er Meningen, *at Kristus ligefrem identificeres med Aanden*. Denne Opfattelse synes jo at give en underlig Tanke og at være i Strid med almindelig nytestamentlig Tankegang: men alligevel er den meget yndet af Nutidens liberale Teologer med selve F. C. Baur i Spidsen²⁾.

¹⁾ I Oldkirken blev Stedet af nikænske Teologer opfattet i Betydningen: »Aanden er Herren«, idet man tog *κύριος* baade i V. 16 og her om Gud, ikke om Kristus. Meningen blev da: »Helligaanden er Gud« ο: er af samme Væsen som Faderen, og heri fandt man et Modbevis mod arianske Tanker om Helligaanden som *πρῶτον*. Inden for den romersk-katolske Kirke findes denne Forstaaelse ogsaa hos nyere Eksegeter. At den ikke kan være rigtig, fremgaar dels af, hvad vi har sagt om *κύριος* under V. 16, dels af, at Subjektet her i V. 17 a ikke kan være *τὸ πνεῦμα*, men maa være *ὁ κύριος*; for dette er ikke blot stillet forrest, men maa ogsaa ud fra det foregaaende betragtes som det Led, hvorom Talen drejer sig. — Udforlig Redegørelse for den oldkirkelige Opfattelse findes i Belser, anf. Skr., S. 126—129.

²⁾ F. C. Baur, Neutestamentliche Theologie, Leipzig 1864, S. 188—189.

Stedet betragtes da som særlig betydningsfuldt og bruges til Grundlag for ret vidtgaaende Slutninger; ja, man siger endog-saa, at i det »ligger hele den paulinske Kristologi indesluttet in nuce«¹⁾. Særlig de to Steder Rom. 1, 4 og 1. Kor. 15, 45 knyttes sammen med Ordene her. I det førstnævnte hedder det, at Kristus »ifølge Helligheds Aand« ved Opstandelsen blev indsat som (el. erklæret for) Guds magtijklædte Søn; men Forudsætningen herfor er aabenbart, at *πνεῦμα ἁγιοσύνης* allerede forud — under Jordelivet — udgjorde Kernen i hans Personlighed. Og i 1. Kor. 15, 45 tales der om Kristus (»den sidste Adam«) som *πνεῦμα ζωοποιόν*, hvad der af de Forskere, der her er Tale om, sædvanlig forstaas om hans Præeksistens²⁾. Men det er da kun den folgerigtige Gennemforelse af dette Syn paa Herren, naar det med Henblik paa hans Liv nu efter Opstandelsen hedder, at han er identisk med Aanden: for efter Aflæggelsen af Kød-Legemet maa det atter være *πνεῦμα*, der helt udgør hans Personlighed³⁾. Imidlertid falder det rigtignok temmelig forskelligt ud, naar der skal gøres Rede for, hvad der nærmere ligger heri. Fra en Side ser man saadan paa Sagen, at Kristi Personlighed ved at flyde sammen med Aanden bliver helt forflygtiget, saa »Tanken om den ophøjede *κύριος* faar et panteistisk Anstrøg«⁴⁾. Andre gaar den modsatte Vej og gør gældende, at naar Kristus kan identificeres med den guddommelige Aand, maa denne af Paulus være tænkt som noget forholds-

1) H. J. Holtzmann, Lehrbuch der neutestamentlichen Theologie, 2. Aufl., herausgegeben von Jülicher und Bauer, II, Tübingen 1911, S. 90.

2) Denne Forstaelse er vist for øvrigt urigtig.

3) Jfr. P. W. Schmiedels Fortolkning til Stedet. Naar han finder en Parallel i Ignatius, Magn. 15: *ἐξουσιᾷ ἐν ὁμοιοῖα θεοῦ, κεκτημένοι ἀδιάκριτον πνεῦμα, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός*, er det næppe berettiget; for *ἀδιάκριτον πνεῦμα* (»en Aand, som er fri for Partivæsen«) staar her ikke om den guddommelige Aand, men om den Aandsretning, som raader i Menigheden, jfr. Ignatius, Trall. 1, hvor der tales om *διάνοια ἀδιάκριτος*.

4) Joh. Weiss, Paulinische Probleme II, i Theologische Studien und Kritiken 1896, S. 10.

vis haandgribeligt, ligefrem som noget stofligt. Der tales om »det fine Aandsstof«, og det hedder, at *πνεῦμα* er den Substans, hvorefter alt det, der horer til den himmelske Verden, bestaar¹⁾. I Virkeligheden er man sikkert ude i det mere end tvivlsomme, naar man vil bygge saa meget paa Stedet her. Og dertil kommer, at der fra Paulus' ovrigt Udtryksmaade rejser sig svære Betænkkeligheder mod hele den fremstillede Opfattelse²⁾. Det ser jo dog ganske forvirret ud, at Paulus skulde mene Ordene »Herren er Aanden« rent bogstaveligt, naar han i næste Aandedræt taler om »Herrens Aand«. Med dette sidste Udtryk synes i Virkeligheden al Sammenflyden at være afværget, saa meget mere som Paulus ogsaa paa flere andre Steder taler om Aanden som Kristi eller Guds Søns Aand (Rom. 8, 9; Gal. 4, 6; Fil. 1, 19); hvad der saaledes siges at tilhøre Kristus, kan dog umulig være identisk med ham selv. Ogsaa 2. Kor. 13, 13 er meget talende, idet her Jesus Kristus, Gud og den hellige Aand

¹⁾ E. Teichmann, Die paulinischen Vorstellungen von Auferstehung und Gericht, Freiburg i. B. und Leipzig, 1896, S. 42—43. I samme Retning peger allerede Udtalelser af F. C. Baur paa det ovenanførte Sted.

²⁾ Deissmann (Paulus, en kultur- og religionshistorisk skiss, Stockholm 1910, S. 92) mener, at LXX har øvet Indflydelse paa Apostelens Udtryksmaade og bidraget til at fremkalde Tanken om, at Kristus er identisk med Aanden. Han henviser til Klagesangene 4, 20, hvor det hedder: *πνεῦμα προσώπων ἡμῶν χριστὸς κύριος συνελήμφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν*, »vort Ansigts Aand (ἡ: vor Livsaand, hebr. אֵלֶּיךָ אֵלֶּיךָ, = den, der opholder vort Liv), den salvede Herre, blev fanget i deres Forkrænkelse«. Medens der i Grundteksten tales om »Herrens salvede« (יְהוָה יִשְׁמְרֵךְ), hvormed der menes Kong Zedekias, fremgaar det af Oversættelsens Udtryk »den salvede Herre«, at Stedet her er opfattet messiansk (vel om Messias' Overgivelse til Død og Grav). Denne messianske Opfattelse forudsætter Deissmann hos Paulus. Men desuden gaar han ud fra, at Paulus har taget *πνεῦμα* ikke simpelt hen i Betydningen »Aand«, men om Guds Aand (»vort Ansigts Aand er Kristus Herren«). Imidlertid gør Tilføjelsen *προσώπων ἡμῶν* det højst tvivlsomt, om Paulus vilde forstaa Udtrykket saadan. Og hertil kommer, at Ordlyden af det gltestamentlige Sted egentlig slet ikke minder om 2. Kor. 3, 17; der er jo ingen Lighed ud over, at *κύριος* og *πνεῦμα* forekommer begge Steder. Deissmanns Opfattelse maa derfor siges at høre til de ubevislige Ting.

sidestilles saadan, at det ikke lader sig tænke, at den første for Paulus skulde gaa fuldstændig i eet med den sidste. Og naar man har beraabt sig paa Rom. 1, 4 og 1. Kor. 15, 45, da er Ligheden med vort Sted alt for svag til at betyde noget. I det første af disse Ord er Tanken sikkert den, at Kristus *besat* »Helligheds Aand«: der er ikke Tale om, at han i nogen som helst Forstand *var* Aanden. Og i det andet er der den betegnende Ejendommelighed, at *πνεῦμα ζωοποιῶν* staar uden Artikel: »en levendegørende Aand«: herved er Kristi selvstændige Personlighed værnet, og der er et uhyre Spring herfra til den Paastand, at han skulde være identisk med *τὸ πνεῦμα*. »Aanden«. Naar vi da skal se at finde en Opfattelse, der bedre kan gore Fyldest, maa vi først lægge Mærke til, at *τὸ πνεῦμα* ikke dukker op som noget nyt her i V. 17. Det har netop været stærkt fremme for Tanken i det foregaaende. Modsætningen *γνώμῃ* — *πνεῦμα* var jo oppe i V. 6, der hvor hele Udviklingen om den gammel- og nytestamentlige Tjeneste tog sit Udgangspunkt, og i V. 7-8 mødte vi den igen. Det er derfor ganske naturligt at antage, at den foresvæver Paulus ogsaa her, hvor han taler om Jødens Frigørelse fra Lovstandpunktet. Ligesom man da kunde have tænkt sig, at han kunde have sagt: »Moses er Bogstaven«, saadan er det, han siger: »Herren er Aanden«. *Han angiver hermed, hvilket af de to Principper Kristus repræsenterer og altsaa i en vis Forstand er eet med*: Overalt, hvor Kristus gor sig gældende, der virker ogsaa den levendegørende Aand: ja, Aandens Gerning er i Virkeligheden Kristi Gerning. En Hjælp til Forstaaelse af Tanken har vi i Rom. 8, 9-10, hvor det er klart, at for Paulus er det, at et Menneske har Kristi Aand, ganske det samme, som at Kristus selv bor i ham. Dette bekræftes ogsaa, naar man jævnforer 1. Kor. 3, 16; 6, 19 med 2. Kor. 13, 5; Gal. 2, 20, og naar man ser, hvordan Udtrykkene *ἐν ζῳῇ* og *ἐν πνεύματι* oftere kan bruges i Flæng, hvor der er Tale om de samme aandelige Oplevelser, f. Eks. Fil. 1, 27 ≠ Fil. 4, 1; Rom. 14, 17 ≠ Fil. 3, 1; 4, 4; Rom. 12, 5 ≠ 1. Kor.

12, 13. Meningen er, at gennem Aanden meddeler Kristus sig selv. Og hvad angaar den *Form*, hvori Apostelen her har udtrykt sin Tanke, da finder vi beslægtede Vendinger i Ef. 2, 14 (*αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν* ο: med ham er ogsaa Freden til Stede) og 1. Kor. 10, 16 (Kalken og Brødet *er* Delagtighed i Kristi Blod og Kristi Legeme ο: med Kalken og Brødet er Delagtigheden ogsaa givet). *ἐστίν* udtrykker altsaa ikke Identitet, men er en dristig Vending til Betegnelse af fuldstændig Samhorighed¹⁾. Efter den Opfattelse, vi nu er naaet til, ligger der i Stedet her ingen kristologiske Dybsindigheder. Der gives blot en naturlig Fortsættelse af Tanken i det foregaaende Vers, en videre Skildring af, hvad Kristus betyder for den Jøde, der omvender sig til ham²⁾. — — I anden Halvdel af Verset kommer med et nyt videreførende *δέ*, hvad Apostelen vil have ud af Sætningen: »Herren er Aanden«. Han vil nemlig vise, at Omvendelse til den Herre, som denne Sætning kan anvendes paa, nødvendigvis maa føre til »Frihed«. Man har prøvet at bestemme *ἐλευθερία* ud fra Ordene *περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα* i V. 16, saa det skulde betegne Frihed for det der omtalte Dække. I saa Fald maatte V. 17 forstaas som en Slags Begrundelse af V. 16. og Tankebevægelsen vilde blive: Ved Omvendelse til Herren befries man fra Dækket; Herren er nemlig eet med Aanden, og hvor Aanden raader, er der Frihed for alt, hvad der hæmmer den fulde Sandhedserkendelse. Hvis dette var Meningen, havde det nu rigtignok været naturligare, om V. 17 var begyndt med en Begrundelsespartikel og ikke med *δέ*. Men især maa man indvende, at der kommer noget mærkelig mager og formelt over V. 17, som med sine vægtigt klingende

¹⁾ Som Parallel kunde man ogsaa minde om det pavelige: »Jeg er Traditionen« ο: hvor Paven optræder, der er den rette Tradition. Jfr. ogsaa Fortolkningen til V. 9 (S. 182).

²⁾ Foruden Kommentarerne, hvor særlig Hofmanns Fremstilling er værdifuld, jfr. ogsaa Joh. Gloël, *Der heilige Geist in der Heilsverkündigung des Paulus*, Halle 1888, S. 112—125.

Ord i Grunden ikke bringer noget nyt. Vi mener derfor, det er bedre at undersøge, hvad Paulus anden Steds forstaar ved Frihed, og forklare Ordene ud derfra. Man kan her se bort fra Rom. 8, 21, hvor *ἐλευθερία* staar om den Befrielse fra det jordiske Livs Forkrænkelighed, som engang vil ske ved Kristi Genkomst, og man finder da, at Ordet ellers betegner enten den troendes Ret til at afvise andre Menneskers Tvang i Samvittighedssager (1. Kor. 10, 29; jfr. *ἐλεύθερος*, 1. Kor. 9, 19) eller det, at han ved Kristus er løst fra at søge sin Frelse gennem Opfyldelse af Loven (Gal. 2, 4; 5, 1). Her i Verset, der er Led i et Opgør mellem Lovstandpunktet og Evangeliet, har vi utvivlsomt den sidste Betydning, og Tanken minder saa noget om Gal. 5, 18: *εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον*¹⁾. Er denne Forstaaelse rigtig, har vi her noget virkelig nyt i Forhold til V. 16. For medens der i dette Vers med Borttagelsen af Dækket tænktes paa et Fremskridt i religios *Erkendelse*, er der nu Tale om et Fremskridt til *et nyt Liv*, hvor der ikke længere trælles under den Lov, der dog kun bringer Død og Forbandelse (jfr. V. 6. 7. 9).

V. 18. Medens V. 16-17 har skildret Omvendelsen og det aandelige Udbytte, den indeholder, gaar Paulus nu over til at udvikle, hvordan man har det, naar Omvendelsen er sket og Livet saa bagefter leves paa det Grundlag, som dermed er givet. — *δέ* er videreførende. *ἡμεῖς πάντες* ο: alle vi Kristne. Her er altsaa ikke særlig Tale om Forkynderne. Henblikket til dem er jo fra V. 14 traadt tilbage og afløst af en almindelig Betragtning over Forskellen mellem det, som Joden og den Kristne har at leve paa. Paulus benytter stadig Billedet fra 2. Mos. 34, idet hans Tanke nu dvæler ved, hvordan Moses' Udseende undergik en Forvandling, naar han stod for Herrens Aasyn, og den Herlighed, som dér lyste ham i Møde, afspejlede sig paa hans eget Ansigt. Dette skete jo netop, naar han tog

¹⁾ Jfr. H. Gunkel, Die Wirkungen des heiligen Geistes, Göttingen 1899, S. 96.

Dækket bort (2. Mos. 34, 34-35), og egner sig derfor ifølge det foregaaende til at overfores paa den Kristne. — Forud for Hovedverbet μεταμορφούμεθα gaar Participiet κατοπτρίζομενοι, altsaa: »Vi forvandles, idet vi afspejler«. Participiet tjener til at klarlægge, hvordan Forvandlingen gaar for sig; men Gengivelsen falder lettest, naar man paa Dansk gør det til et selvstændigt Verbum og oversætter: »Men alle vi afspejler med utildækket Ansigt Herrens Herlighed og forvandles saaledes til det samme Billede . . .«. — Dækket, der i V. 14-16 var tænkt som det, der skjulte det gamle Testamentes midlertidige Karakter, staar her som det, der skjuler Herrens — ο: Kristi — Herlighed for Joden. I Virkeligheden er der hermed blot rørt ved to Sider af samme Sag. — Betydningen af κατοπτρίζομαι, der inden for N. T. kun forekommer her, er omstridt. Det kan betyde »at beskue i et Spejl«¹⁾. Der vilde ogsaa fremkomme en god Mening, hvis der blot taltes om at beskue Herrens Herlighed. Men naar Tanken »i et Spejl« skal med, bliver Meningen mindre god; for dette maatte jo i Lighed med 1. Kor. 13, 12 betyde: »Vi skuer Herrens Herlighed uklart«²⁾, og derved vilde Udtrykket miste sin Kraft. Vi mener derfor, det er rigtigere at oversætte Ordet ved »at afspejle el. genspejle«. Denne Betydning kan ganske vist ikke direkte eftervises — almindeligst bruger Grækerne κατοπτρίζομαι = at spejle sig —; men den kan passe med, at Ordet i Aktiv betyder »at afspejle«; og at den fandtes, er der næppe Tvivl om, naar man ser, at græske Fortolkere som Krysostomos og Theodoret maa have forstaaet

¹⁾ Rent eksempelvis kan vi nævne, at Theodoret i sin Udlægning af Ps. 26 taler om τὸ διηκεῶς τῷ θεῷ προσεδρεύειν ναὶ καὶ τὸ θεῖον ἐκείθεν κατοπτρίζεσθαι κάλλος καὶ ἐπισκοπεῖν ἅπαντα τὰ κατὰ νόμον γινόμενα. Naar κατοπτρίζεσθαι her sidestilles med ἐπισκοπεῖν, maa det jo have Betydning af at se. Jfr. ogsaa 1. Clem. 36, 2 (anført i Indledningen, S. 89), hvor det nær beslægtede ἐνοπτρίζομαι, der maaske endda er valgt under Paavirkning af Stedet her, staar parallelt med ἀτενίζω og øjensynlig betyder »at skue i et Spejl«.

²⁾ Spejlet (κάτοπτρον, ἔσοπτρον) var i Oldtiden af Metal, og Spejlbilledet var derfor aldrig helt klart.

Stedet her ud fra den¹⁾). Meningen bliver saa, at de Kristne ved i Troen at staa Ansigt til Ansigt med Kristi Herlighed selv faar et Præg af denne. Og dette Præg fæstner sig derpaa saadan, at der kan tales om en ligefrem Forvandling af deres Væsen: *τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα*. Man skulde have ventet *εἰς τὴν αὐτὴν εἰκόνα*, men i Steden for staar der blot Akkusativ. Ved Verber, der konstrueres med to Akkusativer, den ene som personligt, den anden som sagligt Objekt, kan det nemlig ske, at de beholder det sidste Objekt i Akkusativ, naar de overføres til Passiv, hvor det første jo bliver Subjekt; f. Eks. hedder det *διδάσκειν τινά τι*, og i Passiv finder vi: *τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε*,

¹⁾ *Krysostomos* gengiver (In epist. II ad Cor. homil. VII, Migne LXI, S. 448) Meningen af Verset saaledes: *ὥσπερ ἂν εἰ ἀργυρὸς καθαρὸς πρὸς τὰς ἀκτῖνας κείμενος καὶ αὐτὸς ἀκτῖνας ἐκπέμπειεν, οὐκ ἀπὸ τῆς οἰκείας φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς λαμπρότης τῆς ἡλιακῆς· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ καθαιρομένη καὶ ἀργύρου λαμπροτέρα γινομένη δέχεται ἀκτῖνα ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ πνεύματος καὶ ταύτῃ ἀντιπέμπει* («ligesom rent Solv, naar det ligger vendt mod Solstraalerne, ogsaa selv udsender Straaler, ikke blot som Folge af sin egen Natur, men ogsaa som Folge af Solglansen, saaledes modtager ogsaa Sjælen, idet den renses og bliver blankere end Solv, Straaleglans fra Aandens Herlighed og kaster den tilbage»). Og *Theodoret* (Interpretatio epist. II ad Cor., Migne LXXXII, S. 397) parafraserer: *ὥσπερ τὸ διαφανὲς ὕδωρ ἐκμάσσεται τῶν εἰσορῶντων τὰς ὕψεις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου τὸν κύκλον καὶ τῶν οὐρανῶν τὰ κῆτη, οὕτως ἡ καθαρὰ καρδιά τῆς θείας δόξης οἷον τι ἐκμαγείον καὶ κάτοπτρον γίνεται* («ligesom det klare Vand afbilder deres Ansigter, som ser deri, og selve Solskiven og Himmelhævingen, saaledes bliver det rene Hjerte ligesom et Afbillede af den guddommelige Herlighed og et Spejl for den»). Ganske vist er det hos begge Fortolkerne hele Verset, hvis Mening gives i de anførte Ord, altsaa ogsaa *μεταμορφούμεθα* — ikke blot *κατοπτριζόμενοι*. Ogsaa synes der hos *Theodoret* at være nogen Vaklen i Opfattelsen af dette sidste Ord, som han til at begynde med vistnok forstaar i Betydningen af at skue; han begrundet nemlig Udsagnet *γυμνῷ τῷ προσώπῳ τὴν τοῦ κυρίου κατοπτριζόμεθα* dόξαι ved at sige: *τὴν γὰρ τῆς ἀπιστίας οὐ περιελέμεθα λόγῳ* («thi vi har ikke Vantroens Slim i Ojet»). Men alligevel kan man ikke komme udenom, at naar de begge frembærer Afspejlingen af Herrens Herlighed saa stærkt, maa de have forstaaet Ordene *τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι* om denne Afspejling. Især virker *Theodorets* Udtryk *τῆς θείας δόξης* . . . *κάτοπτρον γίνεται* meget overbevisende i denne Retning.

2. Thess. 2, 15. Og da μεταμορφώω som et Verbum, der betegner at gøre en til noget, vilde kunne konstrueres med to Akkusativer (jfr. under 3, 6), kan ogsaa det beholde sit saglige Objekt i Akkusativ, naar det sættes i Passiv. Altsaa paa Dansk: »Vi forvandles til . . . α. τὴν αὐτὴν, »det samme«, nl. det omtalte Spejlbillede af Herrens Herlighed: dette er ikke noget blot overfladisk og flygtigt saadan som Billeder i et almindeligt Spejl; men det vinder virkelig blivende Skikkelse i os, jfr. Gal. 4, 19. I Præsens μεταμορφούμεθα ligger, at Forvandlingen er noget, der stadig fuldbyrder sig igennem den Kristnes Livsudvikling (Rom. 12, 2). — Tilføjes ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν kan forstaas i den Betydning, at Forvandlingen udgaar fra Herrens Herlighed og fører til vor Herlighed. Men dette bliver jo rigtignok blot en Gentagelse af, hvad der lige var sagt, og derfor maa man sikkert foretrække den Forstaaelse, der i ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν finder udtrykt en Stigen fra det ene Trin af Herlighed til det andet. Herligheden svinder i dette Tilfælde altsaa ikke bort saadan som hos Moses — tværtimod! Udtrykket er formet paa lignende Maade som πορεύονται ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν i Ps. 84, 8. Tanken minder om Ef. 4, 13-16. Den δόξα, som her er Tale om, maa, da den findes under den troendes jordiske Liv, være noget rent aandeligt, en Kristus-Lighed i indre Forstand, jfr. Fil. 2, 5. For den ydre Herliggørelse hører efter Paulus' Tankegang først til ved Genkomsten og Opstandelsen (1. Kor. 15, 43, 49, 51 flg.; Fil. 3, 21; Kol. 3, 4), og det er uden Hjemmel i hans Skrifter, naar man her har villet finde hemmelighedsfulde Forberedelsestrin til den eskatologiske Forvandling af Legemet¹). — καθάπερ ἀπὸ γυμνίου πνεύματος, nl. ἡ μεταμόρφωσις

¹) Se herom P. W. Schmiedel i hans Fortolkning (Ekskurs efter Kap. 4, 6) og Titius. Der Paulinismus unter dem Gesichtspunkt der Seligkeit, Tübingen 1900, S. 60. — I sin ovenfor i Literaturoversigten nævnte Bog, S. 53 og S. 208 flg., tager Reitzenstein vort Sted med ind under sit omfattende Forsøg paa at forstaa Paulus' hele Livsudvikling, Sprog og Tankegang som stærkt paaavirket af Datidens hellenistiske Mysteriereligioner. I Tidens Lob havde

γίνεται, forklarer, hvordan noget saa stort som den omtalte Forvandling er muligt. Forstaaelsen af *κρῶν πνεύματος* er tvivlsom. Man kan opfatte det som Genitiv af *κρῶν πνεῦμα* (»fra Herrens Aand«). Men saa indser man ikke, hvorfor *κρῶν* er stillet forrest. Eller man kan tage den sidste Genitiv som Appo-

disse mere og mere løsnet sig fra de ydre Kultushandlinger og omsat dem til indre Oplevelser i den ophidsede religiøse Fantasi. Et vigtigt Led i denne Aandeliggørelsesproces er det da, vi formentlig finder hos Paulus. Hos ham ligesom inden for Mysterierne moder vi som Grundoplevelse en Skuen af Guddommen, hvorved den indviede modtager Pneuma; denne driver hans menneskelige Sjel ud og gør ham herved til et guddommeligt Væsen, saa han slet ikke mere er et Menneske (1. Kor. 3, 4); engang faar han ogsaa et pneumatisk Legeme (1. Kor. 15). Men af 2. Kor. 3, 18 skal det fremgaa, at dette *σῶμα ἀσώματον*, som den hellenistiske Mystik kalder det, allerede nu paa en vis Maade er til Stede i Pneumatikeren. Det kan nemlig kun være det, som gennem en fortsat »Skuen og Afspejling« (*κατοπτρίζομενοι*) af Guddommen forvandles fra een Herlighed til en anden. R. lægger en overordentlig filologisk Lærdom for Dagen: men i Virkeligheden er hans Opfattelse ganske fantastisk og bygget paa en vild Fortolkning af Paulusbrevene. Hvad særlig Stedet her angaar, da maa vi lægge Mærke til, at det Forhold til Herrens Herlighed, som der er tænkt paa med Ordene *τὴν δόξαν κρῶν κατοπτρίζομενοι*, ikke er et Forhold i Ekstaser og Syner, men et Forhold i Tro, *formidlet ved Evangeliet*. I 4, 4 kaldes jo netop Evangeliet *τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ*, og fra det hedder det, at Lyset straalere frem (*φωτισμός*), altsaa ikke umiddelbart fra *ἡ δόξα τοῦ Χριστοῦ*. Og naar Borttagelsen af Dækket i 3, 14. 16 betegner et rent aandeligt Fremskridt i Troserkendelse, er der ikke Spor af Grund til at mene, at *ἀνακαλεστέον προσώπων* i V. 18 skulde betegne et mystisk-ekstatisk Forhold til Guddommen. Men er dette Tilfældet, da bortfalder ogsaa al Berettigelse til at opfatte *μεταμορφούμεθα* som Udtryk for noget mystisk eller metafysisk. Det maa derimod tages om en *etisk Forvandling* ganske som *μεταμορφούσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοός* i Rom. 12, 2. Selv Windisch (anf. Skr., S. 129), der gerne vil følge Reitzenstein og anser Paulus for at være »dybt neddukket i Mysteriernes Oplevelsessfære«, er alligevel for meget nytestamentlig Ekseget til at kunne se bort fra Ligheden med dette Sted. Han kommer derfor til det Resultat, at Udsagnet her ikke kan indskrænkes til at gælde »det hypermaterielle« alene. Det skal paa een Gang tale om begge Dele, baade om en hypermateriel og en etisk Forvandling som to sideløbende Processer hos Pneumatikeren. Men at den Slags Kunstlerier skal være nødvendige for at opretholde Teorien, tyder ikke paa, at den vil faa noget langt Liv.

sition til den første (»fra Herren, som er Aanden«, jfr. V. 17). Dog falder dette noget tungt og kunstigt. Snarest bør Udtrykket vist forstaaes som Genitiv af *κείριος πνεύματος* (»fra Aandens Herre«). Det giver jo ogsaa en virkelig Forklaring af Forvandlingen, naar man ser, at den virkes af den Herre, som har den levendegørende Aand til sin Raadighed. Og at Kristus kan kaldes Herre over Aanden, kan ikke volde Betænkelighed, naar den anden Steds kaldes *hans* Aand (V. 17; Rom. 8, 9; Gal. 4, 6).

Naar Opgøret mellem Lovstandpunktet og Kristenlivet har kunnet optage Apostelen saa stærkt i V. 14-18, har det selvfølgelig sin Grund i, at han dermed tilsigter noget helt andet end at give Korinthierne en almindelig Belæring. Han var allermindst under de foreliggende Forhold oplagt til at komme ind paa Almindeligheder, saa den Slags kunde umulig bringe ham til som her at gøre et helt Sidespring. Nej, det, der nøder ham ind derpaa, er Menighedens særlige Trang til at faa disse Ting at høre. Det er med andre Ord Judaisterne, han atter her hugger efter. De var jo nok kristendøbte og i en vis Forstand kristustroende. Men Lovstandpunktet var de aldrig kommet ud over, og Paulus anerkender dem derfor ikke som Kristne, men behandler dem som Jøder, jfr. Gal. 5, 2-4.

Kap. 4, V. 1. Apostelen er i det umiddelbart foregaaende kommen ind paa at skildre Kristenlivets Herlighed. Han er derved gleden bort fra det mere specielle, som dog egentlig var Grundtanken i Afsnittet, nemlig *Tjenestens* Herlighed (3, 7-11). Nu griber han med *διὰ τοῦτο, ἔχοντες τὴν διακονίαν ταύτην* tilbage til denne Grundtanke, og saaledes kommer vi igen til at staa ved samme Punkt i Tankeudviklingen som i 3, 12: Paa-visningen af, at Paulus' Færd er præget af hans Gernings Art. — *καθὼς ἠλεῖθιμεν* bør forbindes med *ἔχοντες* og ikke med det efterfølgende Hovedverbum. For herved vilde Tanken kun svækkes. Det er jo ikke Apostelens Mening at sige, at hans frimodige Færd *dels* skyldes den Tjeneste, han har, *dels* Guds Barmhjertighed. Al Vægt ligger netop paa, at selve den her-

lige Tjeneste affoder den rette Adfærd. Naar derimod καθώς-Sætningen henføres til det foregaaende, hjælper den til end mere at kaste Glans over Tjenesten, idet den udtrykker Paulus' dybe Taknemmelighed for, at han ufortjent har faaet saa vidunderlig en Opgave betroet. Til Udtrykket jfr. 1. Kor. 7, 25. οὐκ ἐγκαλοῦμεν afviser enhver Tanke om, at han — som Modstanderne sagde — inderst inde skulde være usikker og modløs, hvori man saa igen fandt Aarsagen til hans formentlige Underfundighed, jfr. Indledningen, S. 23-24. ἐγκαλέω¹), der afledes af κακός (i Betydning: udygtig, modløs), betyder: blive træt el. modløs, Gal. 6, 9; Ef. 3, 13; 2. Thess. 3, 13.

V. 2. I skarp Modsætning til οὐκ ἐγκαλοῦμεν indfores med ἀλλά, hvordan Sagen virkelig forholder sig (»nej, vi frasagde os . . . «). Med ἀπειπάμεθα (Aorist) maa der være tænkt paa en bestemt Afgørelse i Apostelens Liv, hvor han samlede sin Sjæl i en Beslutning og sagde sig los fra τὰ κοινὰ πτλ. Snarest maa Tidspunktet herfor — ligesom for ἡλεήθημεν — være Omvendelsen, da han tillige blev kaldet til Gerningen som Apostel (Ap. G. 26, 17 flg.; Gal. 1, 1). Flertallet viser, at han gaar ud fra, at ogsaa hans Medarbejdere, særlig Timotheus (1, 1), har gjort deres Stilling op paa samme Maade. — τὰ κοινὰ τῆς αἰσχρότης er et flertydigt Udtryk. τὰ κοινὰ kan enten ligefrem betegne »skjulte Ting« : Hemmeligheder (jfr. 1. Kor. 4, 5). Eller det kan staa, saadan som Neutrum af et Adjektiv undertiden forekommer (f. Eks. Rom. 1, 20), i samme Betydning som et abstrakt Substantiv: »skjult Væsen« : fordægtig Adfærd. Da der baade ud fra det efterfølgende og fra 3, 12-13 maa være tænkt paa lyssky, rænkefuld Handlemaade, er den sidste Opfattelse sikkert den, der bedst gør Fyldest. Hvad dernæst Genitiven angaar, saa ligger Vanskeligheden i, at αἰσχρότης enten kan betyde Skandse! (Fil. 3, 19) eller Skamfølelse (Luk. 14, 9). Hvis vi her tager det i første Betydning, maa τῆς αἰσχρότης være be-

¹) Andre læser paa de Steder, hvor Verbet forekommer i N. T., ἐκκαλέω.

skrivende Genitiv, i Grunden ensbetydende med et Adjektiv, altsaa: »det skændige skjulte Væsen« eller, som den reviderede Oversættelse siger: »de skammelige Smugveje«. Vælger vi derimod den anden Betydning, gør vi bedst i at tage Genitiven som Ophavsgenitiv: »det af Skamfølelsen fremkaldte skjulte Væsen«. Der tænkes da paa, at naar man har noget at skamme sig over, plejer man at gaa ængsteligt og fordægtigt til Værks, og det vilde unægtelig passe godt ind i Judaisternes Bagvadskelse at sigte Paulus for saaledes at gaa og skamme sig i Følelsen af, at hans Apostelstilling var tvivlsom nok (se under V. 1). Hvor lidt det passede paa ham, ser man af Ord som Rom. 1, 16; 2. Tim. 1, 8. 12 og for øvrigt af hele hans Liv. — Med ἀπειπάμεθα γτλ. var der talt om et Valg, Paulus engang ved sit Kristenlivs Begyndelse havde truffet. Derefter siges det ved μὴ περιπατοῦντες γτλ., hvordan hans Adfærd nu siden hen staar i Overensstemmelse dermed. Præsens Participierne her angiver, som man let ser, ikke Biomstændigheder ved det forudgaaende Hovedverbum, men staar i Virkeligheden i Steden for Indikativ paa den frie Maade, som var almindelig i Folkesproget. Man kan jævnfore et ægyptisk Papyrusbrev fra 2. Aarh. e. Kr., hvori ἐρωτιθείς bruges i Betydningen »du bedes«, et andet fra 3. Aarh., hvori følgende *Hovedsætning* forekommer: καλῶς οὖν ποιήσαντες, ἀδελφοί, ὠνησάμενοι τὰ ὀθόνια (»I gjorde vel i, Brødre, at købe Lintøjet«¹⁾), ligeledes 2. Kor. 8, 19, hvor χειροτονηθείς staar i Steden for ἐχειροτονήθῃ, og Joh. Aab. 1, 16, hvor ἔχων . . . καὶ . . . ἐκπορευομένη er lig εἶχεν . . . καὶ . . . ἐξεπορεύετο. Og hvad særlig angaar det første af Participierne her, μὴ περιπατοῦντες, da er det ensbetydende med καὶ οὐ περιπατοῦμεν²⁾, ligesom δικαιούμενοι i Rom. 3, 24 staar for καὶ δι-

¹⁾ Deissmann, Licht vom Osten, 4. Aufl., S. 160 og 175, jfr. Radermacher, Neutestamentliche Grammatik, Tübingen 1911, S. 167.

²⁾ Folkesprogets — og det nye Testamentes — Brug af οὐ og μή sker i vid Udstrækning efter den Regel, at οὐ staar ved Indikativ, μή ved de andre Modi, herunder Participium.

ζαοῦνται. — παροργία, Snuhed, List. af παροῦργος (πᾶν og ἔργον), i Stand til at gøre alt, dygtig, snu. — For hvert af Leddene her bliver det tydeligere, at Apostelen ikke blot vil forsvare sig mod Beskyldninger, som man har rettet imod ham, men tillige former sine Ord saadan, at de rammer hans Modstandere. Naar det hedder μηδὲ δολοῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ (»heller ikke forfalsker vi Guds Ord«), er det sandsynligt, at han mener, der er andre, som gør det, og naar han derpaa taler om at »anbefale sig« (συνιστάνοντες ἑαυτούς), er det jo aabenbart, at han ligesom i 3, 1 er inde paa Tanken om de Anbefalingsbreve, som Judaisterne havde benyttet sig af. Vi tror derfor at kunne fastslaa, at vi her i V. 2 har en indirekte Karakteristik af deres Færd: Fordægtighed, Snuhed, uevangelisk Forkyndelse og ivrig Benyttelse af alle Midler, som kunde hjælpe dem til at faa Indgang i Menighederne. Som tidligere berørt (S. 22 og 165—66) kan Forfalskningen af Evangeliet ikke have været af den aabenlyse Art, som Judaisterne var fremkommet med i Galatien. Det var altsaa ikke et ἔτερον εὐαγγέλιον, de opstillede, med Krav om Omskærelse og Lovoverholdelse (Gal. 1, 6; 4, 10; 5, 2 flg.). Deres Krogveje og deres Snuhed bestod vel netop for en Del i, at de forstod at vente og tie og forelobig nojedes med en almindelig Fremhævelse af Moselovens Værd og af Herligheden ved at tilhøre det udvalgte Folk. Men skont der saaledes ikke var noget klart Brud med Evangeliet, var det dog let at mærke, at dette i deres Forkyndelse havde mistet sin Kraft, altsaa netop, at der var sket en Forfalskning. — Paa Spørgsmaalet om at anbefale sig tager Paulus her noget anderledes end i 3, 1. For medens han der hævdede, at han i Mod-sætning til Judaisterne aldeles ikke behovede eller brugte nogen Anbefaling, siger han nu, at han nok anbefaler sig, men rigtig nok paa ædel og aandelig Maade. I Virkeligheden er dette sidste jo et rent billedligt Udtryk, som blot er valgt, fordi han ikke kan blive træt af at haane Modstandernes Ynkelihood paa dette

Punkt. Omkring *συνιστάνοντες*¹⁾ *ἑαυτούς* grupperer der sig forskellige Led. Forud gaar *τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας*, der angiver, hvorved (Midlets Dativ) Apostelens Anbefaling sker: ikke ved noget som helst ydre, men blot ved aabent at lægge Sandheden frem. Hvilken Modsætning til Judaisterne, der kun meddelte saa meget af deres Lære, som de i Ojeblikket fandt klogt, og saa for ovrigt stottede sig til Menneskers Anbefaling! Med *ἡ ἀλήθεια* (mærk Artiklen) menes der den kristelige Sandhed, Evangeliet (Gal. 2, 5, 14; 1. Tim. 3, 15). Efter Participiet følger saa *πρὸς πάντων συνείδησιν ἀνθρώπων* (»til enhver Samvittighed hos Mennesker«). Hermed angives, hvad det er, Paulus' Anbefaling henvender sig til: Den gør sig gældende overalt, hvor der er Samvittighed hos Mennesker, appellerer med andre Ord alle Vegne til det dybeste hos dem. Endelig tilføjes det, at naar han anbefaler sig, sker det *ἐνώπιον τοῦ θεοῦ* ο: saadan, at han tor lade Gud se derpaa (jfr. 2, 10, 17), altsaa redeligt og uden Egennytte.

V. 3. Der laa jo en dristig Tillidsfuldhed i, at Paulus ligesom turde regne med Menneskers Samvittighed som en Forbundsfælle for hans Forkyndelse. Han tænker sig da ogsaa, at dette vil fremkalde den Indvending, at utallige Mennesker jo dog viser sig ganske uimodtagelige for hans Evangelium. Han synes endda at have forestillet sig, at Indvendingen kunde blive klædt i en særlig spydig Form. Han var nemlig Polemiker nok til at føle, at hans Modstandere her havde en gunstig Lejlighed til at gribe hans Billede med *κάλυμμα* (3, 13-18) og anvende det mod ham selv. De kunde passende sige, at det var nok ikke blot Moses' Ansigt og Oplæsningen af Loven og Jødernes Hjerte, hvorover der laa Dække; det laa der frem for alt over Paulus' Evangelium, saadan at dets formentlige Sandhedslys var yderst vanskeligt for Folk at faa Øje paa. Denne tænkte Indvending

¹⁾ Andre læser *συνιστάντες*. Dette er Præs. Partc. af *συνίστημι*, hint af samme Verbums Biform *συνιστάνω*, saa i Betydningen er der ingen Forskel.

tager han nu op og begynder med at gøre den Indrømmelse, at hans Evangelium virkelig *er* »tildækket« — mærk det fremhævede *ἔστιν* og Parallellen mellem *κάλυμμα* og *κεκαλυμμένον*. Med *τὸ εὐαγγέλιον ὑμῶν* menes »Evangeliet, saadan som vi forkyn­der det« (Rom. 2, 16; 16, 25; 2. Thess. 2, 14; jfr. 1. Kor. 15, 1; Gal. 1, 11). Men selv om (*εἰ καί*) han maa gøre denne Indrømmelse, saa hævder han dog, at Fejlen ikke ligger hos hans Evangelium. *ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις*, som hører til Hoved­­sætningen, er med Eftertryk stillet forrest i denne og faar der­ved nærmest Betydningen: »kun iblandt (hos) dem, der gaar for­­tabt«. Naar det kun er iblandt dem, at Evangeliet virker som noget »tildækket«, saa er det jo ikke andet end, hvad man maatte vente. Man mærker bag ved denne Udtalelse en vældig Tillid til, at hans Forkyndelse er den rette (jfr. Gal. 1, 8-9). Men tillige rummer den det stærkest mulige Angreb paa de Mænd, hvis hele Stræben gik ud paa at modarbejde det paulinske Evangelium. Om Betydningen af *οἱ ἀπολλύμενοι* se For­­tolkningen til 2, 15.

V. 4. Til *τοῖς ἀπολλυμένοις* føjes der nu en Relativsætning, der forklarer, hvad der er Grunden til de nævnte Menneskers Uimodtagelighed. Det bliver slaaet fast, at den simpelt hen skyldes, at Evangeliet ikke er den eneste aandelige Magt i Verden, men at mægtige Kræfter ogsaa er i fuld Kamp for at modvirke det, nemlig i første Linie Satan og desuden de paagældendes egen Vantro. For ret at gøre det indlysende, i hvilken Grad Djævelen er en Stormagt, man maa regne med, kalder Paulus ham *ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου*. Udtrykket minder om det johanneiske *ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου* (Joh. 12, 31; 14, 30; 16, 11) og har hos Paulus svagere Paralleller i Ef. 2, 2; 6, 12. Begrebsparret *ὁ αἰὼν οὗτος* og *ὁ αἰὼν ὁ μέλλων* (Ef. 1, 21) er overtaget fra den rabbinske Teologi (עוֹלָם הַזֶּה og עוֹלָם הַבָּא) og findes foruden hos Paulus ogsaa hos Synoptikerne og i Hebræerbrevet. Det betegner de to store Verdenstider, der har Kristi Genkomst og de dodes Opstandelse til Skillepunkt (Matth.

24, 3; Luk. 20, 34-35). Den nuværende Verdenstid er ond (Gal. 1, 4), og derfor er det, at Satan kan betegnes som dens »Gud«. Hermed menes dog naturligtvis ikke, at han i denne Periode er eneraadende, men at han har Magten over alle, som ikke ligefrem af Gud bliver løsrevet fra den onde Tid og aandeligt henflyttet til et himmelsk Liv (Gal. 1, 4; Ef. 2, 6). Til Udtrykket jfr. Fil. 3, 19, hvor *ὁ θεός* ogsaa bruges paa uegentlig Maade. Efter Stedet her viser »denne Verdenstids Gud« nu sin Magt ved at slaa Tænkeevnen (*τὰ νοήματα*, egl. Tankerne, jfr. 3, 14) med Blindhed hos de Mennesker, der gaar fortabt. Vanskeligheden i Sætningen ligger i, at *ἐν οἷς*, hvormed menes *οἱ ἀπολλύμενοι*, og *τῶν ἀπίστων* synes at overflodiggøre hinanden. Det var jo tilstrækkeligt enten at sige: »Han forblindede Tankerne hos dem, der gaar fortabt«, eller: »Han forblindede de vantros Tanker«. I Virkeligheden er det ogsaa nok disse to Former, som Apostelen ved en Diktatuagtsomhed har faaet sammenblandet (jfr. 1, 10. 11): *τῶν ἀπίστων* kom med, fordi det var ham magtpaaliggende at faa sagt, at Djævelen her ikke var enevirkende, men at de paagældende Mennesker ogsaa selv ved deres Vantro havde Skyld i, at den onde saadan kunde faa Magt over dem. *οἱ ἄπιστοι* staar aabenbart her — ligesom i Tit. 1, 15 — i en dybere Betydning end ellers hos Paulus, der blot plejer at bruge det = Hedninger (1. Kor. 7, 12 flg.; 10, 27; 14, 23 flg.; 2. Kor. 6, 14); det svarer her til hans Brug af *ἀπιστία* (Rom. 4, 20; 11, 20. 23; 1. Tim. 1, 13). — *εἰς τό μὴ ἀγῶσαι κτλ.* angiver, hvad der var Djævelens Hensigt med saaledes at slaa Mennesker med aandelig Blindhed. *ἀγῶζω*, der kun findes paa dette Sted inden for N. T., kan enten betyde »at straaale« eller »at se (tydeligt)«. Vælger man den første Betydning, maa *τὸν φωτισμὸν* være Subjekt til *ἀγῶσαι* (»for at Lyset . . . ikke skulde straaale«). Foretrækker man den anden, maa Subjektet underforstaas fra det foregaaende (»for at de ikke skulde se Lyset . . .«). Den sidste Opfattelse er maaske nok den heldigste, da den passer bedst til Forestillingen om Blindhed. *φωτισμός* (i N. T.

kun her og V. 6) betyder egentlig »*Oplysning*« (ο: det at oplyse), og man kunde være fristet til at forstaa det saadan og tage τοῦ εὐαγγελίου som objektiv Genitiv. Det vilde dog falde uheldigt at tale om at kaste Lys over Evangeliet, da dette netop — især ved Tilføjelsen τῆς δόξης — er tænkt som Lyskilden. Vi foretrækker derfor Betydningen »*Lys el. Lysglans*« og opfatter τοῦ εὐαγγελίου som subjektiv Genitiv (»det Lys, som udgaar fra Evangeliet«); jfr. i LXX Ps. 27 (26), 1: κέριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, og Ps. 78 (77), 14: ὠδήγησεν αὐτοὺς . . . ὅλην τὴν ῥύακα ἐν φωτισμῷ πυρός. Til τοῦ εὐαγγελίου er knyttet τῆς δόξης som objektiv Genitiv (»Evangeliet om Kristi Herlighed«). Man kan maaske ved første Øjekast undre sig over, at der her ligefrem tales om *Kristi Herlighed som det, der er Evangeliets Indhold*. Men i Virkeligheden stemmer det godt med Paulus' Tankegang. Der tænkes nemlig paa den Herlighed, som Kristus har vundet ved Opstandelsen, og var han ikke naaet frem dertil, saa havde der overhovedet ikke været noget Evangelium. Vel er ogsaa »Korset« et Hovedstykke i Apostelens Forkyndelse (1. Kor. 1, 17 flg.; 2, 2). Men Opstandelsen er dog Slutstenen. Først ved den er Frelsesværket fuldført, saa Retfærdiggørelsen af Naade nu er rede for dem, der tror (Rom. 4, 25; 10, 9). Ved Opstandelsen er det ogsaa, at Kristus har faaet den guddommelige Magtstilling, der gør, at Menigheden trygt kan stole paa, at den tjener den stærkeste Herre (Ef. 1, 20-22), og at han til sidst skal føre Sejren hjem og fælde Dommen (Fil. 2, 9 flg.; 1. Thess. 1, 10; Ap. G. 17, 31). Endelig er hans Opstandelse Pantet paa vor Opstandelse (1. Kor. 15; 2. Kor. 4, 14; 1. Thess. 4, 14). Derfor forstaar vi, at Paulus i 1. Kor. 15, 14 kan udtale, at hans Forkyndelse vilde blive »tom«, dersom Kristus ikke var oprejst, og derfor ser han her den δόξα, Frelseren har vundet gennem Opstandelsen, som det, der sætter Evangeliet i Stand til at lyse for Mennesker. — Til τοῦ Χριστοῦ fojes nu Relativsætningen ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ (»han, som er et Billede af Gud«). Den forklarer, hvordan det nærmere forholder sig med Kristi

δόξα. Vi maa forstaa Udtrykket ud fra Mosesfortællingen, som hele Tiden foresvæver Apostelen. εἰκών var jo i 3, 18 brugt om det *Spejlbillede*, der fremkommer, naar Herrens Herlighed afspejles i et Menneske. Noget saadant var sket med Moses og sker i aandelig Forstand med de troende. Her siges nu, at Kristus selv er saadan et Spejlbillede af Gud. Altsaa hans lige omtalte Herlighed opfattes som en Tilbagestraaling af Guds Herlighed, der i hans himmelske Ophøjelse lyser ham i Møde. Jfr. Kol. 1, 15¹⁾; Hebr. 1, 3. — — De forblindede, som der har været Tale om i dette Vers, omfatter naturligvis alle for Evangeliet uimodtagelige Mennesker, enten det saa er Hedninger eller Jøder. Men man har gjort gældende, at det ud fra Sammenhængen med det foregaaende kunde være sandsynligt, at der blandt disse uimodtagelige særlig var tænkt paa de judaistiske Modstandere af Apostelens Missionsgerning. Vi har jo fra V. 3 en Imødegaaelse af en Indvending, som Paulus tænker sig, de vil rejse mod hans Evangelium, og man kunde godt forestille sig, at de dermed ligesom selv talte fra de uimodtageliges Standpunkt. Dette har man saa benyttet til at hævde den Opfattelse, at Judaisterne stod i en afgørende *kristologisk* Mod-sætning til Paulus²⁾. Naar de ligesom almindelige vantro Hedninger og Jøder var blinde for Evangeliet om Kristi Herlighed — siger man —, saa maa de jo have fornægtet denne Herlig-

¹⁾ I Kolossenserbrevet har Paulus udformet Tanken om Kristus som Guds Billede noget anderledes end paa Stedet her. Sammenhængen her nøder os jo til at tage det om Kristi Ophøjelsesstand, saa det bliver Udtryk for hans Delagtighed i Faderens Guddomsherlighed og i Grunden betegner noget lignende som det, der for Præksistensens Vedkommende siges i Vendinger som ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων og τὸ εἶναι ἴσα θεῷ (Fil. 2, 6). Men i Kol. 1, 15 viser Tilføjelsen af τοῦ ἀοράτου til τοῦ θεοῦ, at der er tænkt paa, at Kristus netop ved synligt at fremtræde som Menneske blandt Mennesker har gjort det muligt for disse at lære den usynlige Gud at kende — altsaa en lignende Tanke, som vi møder i Joh. 1, 18; 14, 9. Og saa er der i Kolossenserbrevet intet, der tyder paa, at der særlig tænkes paa et *Spejlbillede*.

²⁾ Saaledes særlig Klöpper (anf. Skr., S. 91 flg. og S. 226) og Schmiedel.

hed og altsaa selv have haft *et Messiasbillede uden guddommelig δόξα*. Det forekommer os nu i det hele tvivlsomt, om Paulus virkelig her paa den Maade sigter til Judaisternes Standpunkt. Han behøvede dog ikke at gøre det, fordi han besvarede en Indvending, de vilde rejse. Men umuligt er det paa den anden Side ikke. Hvad der snarest kunde tale for det, er vel nok den Vægt og Udførlighed, hvormed han former Ordene *εἰς τὸ μὴ ἀνγάσσει . . . εἰκὼν τοῦ θεοῦ*, som om der var noget, han vilde ramme derigennem. Vi tør ikke sige noget afgjort derom. Men selv om vi gaar ud fra den Mulighed, at Paulus har haft den judaistiske Tankegang for Øje, saa mener vi rigtignok, at den Slutning, man vil drage deraf, er alt for vidtgaaende. Vi maa jo huske, at Judaisterne stod inden for den kristne Menighed, altsaa troede paa Kristi Opstandelse. Heller ikke er der Tvivl om, at de ovre i Jerusalem betragtedes som Brodre af Menigheden der, selv om dens Ledere tog Afstand fra deres Angreb paa Paulus (Ap. G. 21, 20-21¹); jfr. ovenfor S. 168-169, Anm.). Men Modernemenigheden vilde sikkert aldrig have anerkendt Mænd, der fornægtede den opstandne Frelasers guddommelige Herlighed. For en Mand som Jakob, Herrens Broder, er den kristne Tro jo ligefrem *ἡ πίστις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης* (Jak. 2, 1). Og i de synoptiske Evangelier, der er Nedslag af Palæstina-Menighedens Overlevering om Frelseren, møder vi atter og atter *δόξα* som det, der er karakteristisk for Kristus i Ophøjelsen: Efter Lidelsen skulde han *εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ* (Luk. 24, 26); han skal komme igen *ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ* (Matth. 16, 27) eller *ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ* (Matth. 25, 31) og skal da sidde *ἐπὶ θρόνον δόξης αὐτοῦ* (Matth. 19, 28; 25, 31) o. s. v. En Fornægter af dette vilde sikkert have faaet lige saa stærk Modvind i Jerusalem som hos Paulus. Nej, Striden mellem ham og Judaisterne laa ikke paa Kristologiens, men paa

¹) Det maa utvivlsomt have været Judaisterne, der i Palæstina fortalte ondt om Paulus' Mission, saadan som det omtales i V. 21; men heraf ser man jo, at de havde Modernemenighedens Øre.

Retfærdiggørelseslærens Omraade. Og hvis Paulus paa vort Sted sigter til deres Mellemværende, kan den Maade, hvorpaa han lægger sine Ord, ogsaa kun tjene til at bekræfte denne Opfattelse. Han udtaler jo nemlig ikke, at de forblindede ikke kan se Kristi Herlighed, men at de ikke kan »se *det Lys, som udgaar fra Evangeliet om Kristi Herlighed*«. Heri ligger der i og for sig ikke mere end, *at de rette Slutninger ikke bliver draget af Budskabet om den opstandnes Herlighed.* Maaske kunde Ordene netop være formet saadan, for at de skulde passe ikke blot paa vantro Mennesker i Almindelighed, men ogsaa paa Judaisterne. For havde disse virkelig forstaaet, hvilken Sejr der laa i det Evangelium om Kristi Herlighed, hvis Sandhed de ogsaa antog, saa havde de sikkerlig indset, at hermed var der givet en ny og fuldt tilstrækkelig Frelsesvej. Og saa havde de opgivet Tanken om at maatte flikke derpaa med de gamle Lovgerninger. Deres Fejl var med andre Ord, at de slet ikke forstod Storheden af den Skat, Menigheden ejede i Evangeliet.

V. 5. Paulus venter, at hans Modstandere vil gøre Indvendinger imod, at han har betegnet Kristi Herlighed som det, der er Indholdet af hans Evangelium. De vil naturligvis ogsaa her komme med deres hadefulde Paastand om, at han bestandig stikker sin egen Person frem, jfr. 3, 1. Det er dette, som han nu fejer til Side, idet han hævder Rigtigheden af, hvad han har sagt om sin Forkyndelse: οὐ γὰρ ἑαυτοῦς κηρύσσομεν κτλ. Man kan gerne forstaa, at Judaisterne kunde blænde de overfladiske Korinthiere med deres Sigtelse. For der er ingen Tvivl om, at han i sine Prædikener tit skildrede, hvordan Herren havde aabenbaret sig for ham og forvandlet ham fra en Modstander til en Discipel (1. Kor. 15, 1. 3. 8 flg.; Gal. 1, 13 flg.; Ap. G. 22, 3-16; 26, 12-20), og at hans Forkyndelse i det hele havde en stærkt personlig Karakter, saadan som vi f. Eks. mærker det, naar han udbryder: »Jeg vilde ønske til Gud, at ikke alene du, men ogsaa alle, der hører mig i Dag, maatte blive saadanne, som jeg selv er!« (Ap. G. 26, 29). At alt sligt netop sigtede

til at forherlige Kristus og bundede i hans dybe Grebethe af Frelseren, blev saa glemte, ligeledes, at han afgjort kunde vise bort fra sig selv (1. Kor. 1, 13 flg.), og det hed blot: Paulus prædiker om sig selv. Til *ἐαυτὸν κηρύσσομεν* er der ingen Grund til — ud fra det følgende *κύριον* — at underforstaa *κυρίου*. — Med *ἀλλά* indføres det, som i Virkeligheden er Indholdet af hans Forkyndelse: *Χριστὸν Ἰησοῦν κύριον* (»Kristus Jesus som Herre«). »Herren« var for Aposteltidens troende det typiske Udtryk for Kristi Højhed og Majestæt. Allerede Modernenigheden i Palæstina har uden Tvivl brugt det saadan. Det ser man af det aramaiske *ܡܠܟܐ* (*malak*, 1. Kor. 16, 22) og af Steder som Matth. 7, 21; Ap. G. 2, 36. Og hos Paulus bruges *κύριος* — bortset fra gammeltestamentlige Citater — helt igennem om Kristus, der hermed betegnes som den, hvem Menigheden bekender sig til (Rom. 10, 9; 1. Kor. 12, 3) og tilbeder (Rom. 10, 12-13; 1. Kor. 1, 2; 2. Kor. 12, 8). Apostelen ser dette Ord som »Navnet over ethvert Navn« (Fil. 2, 9, 11), hvad der ikke kan forstaas paa anden Maade end, at det ligefrem udtrykker Guddommelighed. Dette passer ogsaa godt med dets Oprindelse, idet det sikkert er overtaget fra det gamle Testamente, hvor det stadig bruges om Gud (*κύριος* gengiver saavel *יהוה* som *יהו*), og det stemmer tillige med den almindelige hellenistiske Anvendelse af Ordet om Guddomme (f. Eks. *ὁ κύριος Σέραπης*, se S. 104) og om Herskere, som man paa osterlandsk Vis tillagde guddommelig Værdighed. Hvor meget der laa i Ordet, ser man bedst af, at de alvorlige baade blandt Joder og Kristne hellere vilde lade deres Liv end kalde den romerske Kejser *κύριος*. Saaledes fortæller Josefus, at en Del nidkære Joder — hvoriblandt endogsaa smaa Drengene — udholdt de frygteligste Pinsler og til sidst led Døden, fordi de nægtede at yde Kejseren denne Hyldest (Jod. Krig, 7, 10, 1). Og lige saa fast stod Polykarp i sin Vægring, da han blev spurgt: *τί γὰρ καὶ ζήλεις εἰπεῖν κύριον Καίσαρος*; (Polykarps Martyrium 8, 2)¹⁾. Naar Paulus da her sam-

¹⁾ Om *κύριος* som Betegnelse for Kristus, se Artiklen *κύριος* i Cremer-

menfatter det, han har at forkynde om Kristus, i Ordet *κρίσις*, saa er heri paa een Gang indesluttet Frelserens guddommelige *δόξα* og afvist enhver Tanke om, at Apostelens egen Person kunde spille nogen selvstændig Rolle i hans Prædiken. — Med *ἑαυτὸς δὲ δούλος κτλ.* angives nu, hvilken Plads Paulus virkelig tildeler sig selv i sin Forkyndelse. Efter at han lige har betegnet Kristus som Herre, skulde man vente, at han vilde betegne sig — og sine Medarbejdere — som *Kristi Slaver* i Lighed med Rom. 1, 1; Gal. 1, 10; Fil. 1, 1, og denne Tanke har vel ogsaa foresvævet ham, da han greb Ordet *δούλος*. Men saa vælger han et endnu stærkere Udtryk for den Ydmyghed, hvormed han ser paa sin Person, idet han siger *δούλος ὑμῶν*, »jeres Slaver«. Hvis Korinthierne har husket, i hvilken Grad han ofrede hele sit Liv for sine Menigheder uden at vige tilbage for nogen Slags Slid og Moje eller for nogen Lidelse, naar det gjaldt om at hjælpe dem til Frelse, maa de have følt, hvor rammende og sandfærdigt Udtrykket var. I øvrigt minder det om 1. Kor. 3, 21-22; 9, 19. Til *δούλους ὑμῶν* føjes *διὰ Ἰησοῦν* for at forklare, hvad det er, der har kunnet bevæge Paulus til saaledes at ofre sig: »for Jesu Skyld« : for at han ikke skal have gjort sin Frelsergerning forgæves.

V. 6 meddeler, hvad der er Aarsagen til det, som Apostelen har sagt om sin Forkyndelse. Naar han og hans Medarbejdere ved al deres Tale saa udelukkende arbejder for Kristus og viser bort fra sig selv, da skyldes det en bestemt indre Oplevelse. Gud selv har nemlig engang grebet skabende ind i deres Liv og tændt Lys i deres Hjerte derved, at Kristi Herlighed gik op for dem. Herfra er altsaa den Begejstring og Selvforglemmelse kommen, der kan samle al deres Virken om *ham*. —

Kögel, Biblisch-theologisches Wörterbuch der ntl. Gräcität, samt H. Lietzmann, Handbuch zum Neuen Testament, i Fortolkningen til Rom. 10, 9; Deissmann, Licht vom Osten, 4. Aufl., S. 298—304; W. Bousset, Kyrios Christos, Göttingen 1913, S. 94 flg.; O. Moe, Den ældste Menighets Kristus-Tro, København 1914, S. 14—23.

Perioden er konstrueret saadan, at *ὁ θεός . . . λάμψει*¹⁾ udgør Subjektet; derefter maa der underforstaas *ἐστίν*, og Prædikatet bliver saa *ὁς ἔλαμπεν πτλ.* Ved denne ejendommelige Sætningsbygning er der opnaaet en stærk Fremhævelse af Subjektet, saa det med stor Kraft bliver slaaet fast, at ingen ringere end Gud her har været den handlende, jfr. 1, 21. — Til *ὁ θεός* er føjet *ὁ εἰπών ἐκ σκότους φῶς λάμψει*. Hermed sigtes der naturligtvis til det Ord, hvormed Gud begyndte Skabelsen (1. Mos. 1, 3). Dog har vi ikke her noget egentligt Citat af dette Ord, der i LXX lyder: *γενηθήτω φῶς*, men kun en fri Omskrivning, der maaske er dannet under Paavirkning fra andre gammeltestamentlige Steder²⁾. Naar Guds lysskabende Ord saadan er draget frem, har det aabenbart sin Grund i, at den aandelige Oplevelse, som kommer til Omtale i det følgende, skal fremstilles som et Sidestykke til det, der skete ved Verdensskabelsen. Stærkere kan det jo ikke siges, hvor mægtigt, hvor nyt og al Menneskekraft overstigende det er, naar Lyset fra Gud bryder frem i en Menneskesjæl. — *ἐκ σκότους*: »ud af Mørke«, — idet Lyset for første Gang tændes, kommer det jo med sin Glans ligesom ud af Mørket. At dette fremhæves, er i og for sig ret naturligt, idet der paa Grundstedet i 1. Mos. 1 lige forud for Herrens »Bliv Lys« har været Tale om Mørke (V. 2: *καὶ σκότος ἐπάρω τῇς ἀβύσσου*). Men det har dog vist sin Grund i, at »Anvendelsen« allerede her foresvæver Paulus. Hans Tanke strejfer det dybe Mørke, hvori han var nedsunken for sin Omvendelse. Men han slipper igen dette Træk, saa det mærkelig nok ikke kommer med i den efterfølgende, ligefremme Omtale af Gennembruddet. — I *λάμψει* har vi den inden for LXX og N. T. ret almindelige Brug af Futurum Indikativ med samme Betydning som Imperativ, jfr. Matth. 5, 21. 27. 33. 43; 20, 26-27. — Inden for Re-

¹⁾ Vi foretrækker *λάμψει* for *λάμψει*.

²⁾ Jes. 9, 2 (1): *ὁ λαὸς ὁ πορευόμενος ἐν σκότει, ἴδετε φῶς μέγα . . . φῶς λάμψει ἐφ' ὑμᾶς*. — Ps. 112 (111), 4: *ἐξανέτειλεν ἐν σκότει φῶς*. — Job 37, 15: *οἶδαμεν ὅτι ὁ θεὸς ἔθετο ἔργα αὐτοῦ, φῶς ποιήσας ἐκ σκότους*.

lativsætningen har der været Uenighed om Forstaaelsen af Ordet *ἐλαμψεν*. Sagen er den, at *λάμπω* i Almindelighed betyder »at skinne (lyse, straa)«. Denne Betydning findes paa de andre Steder i N. T., hvor det forekommer (Matth. 5, 15-16; 17, 2; Luk. 17, 24; Ap. G. 12, 7), og tilmed lige forud her i Verset (*λάμψει*). Imidlertid har man gjort gældende, at den ikke passer her, hvor Subjektet er Gud. Lige saa naturligt det var at tale om, at »Lyset skal skinne«, lige saa sært vilde det være, om Paulus sagde, at »Gud skinnede«. Derfor foretrækker man den i Digtersproget forekommende kausative Betydning »lade skinne« og underforstaar fra det foregaaende *φῶς* som Objekt. Der er dog næppe Grund hertil; Paulus plejer jo ikke at gaa af Vejen for en dristig Vending, og kan han i 1. Kor. 14, 25 tale om, at Gud *er i* de troende, saa er der ikke noget mærkeligt i, at han her siger, at Gud engang skinnede frem som et Lys i Forkyndernes Hjerte. Tidspunktet, da dette skete, var naturligvis ved deres Omvendelse »fra Mørke til Lys« (Ap. G. 26, 18). Den Hensigt, som Gud havde — og opnaaede — med sin Oplysning, udtrykkes i Ordene *πρὸς φωτισμὸν κτλ.* Det er rimeligst her at tage *φωτισμός* i samme Betydning som ovenfor i V. 4, altsaa = »Lys«, og *τῆς γλώσσης* — i Lighed med *τοῦ εὐαγγελίου* paa hint Sted — som subjektiv Genitiv. Vi oversætter da: »til Lys (o: for at der skulde udgaa Lys) fra Erkendelsen af Guds Herlighed paa Kristi Ansigt«. Forstaaelsen af, at Kristus har faaet Del i Guddomsherligheden, var jo netop den nye Erkendelse, de havde vundet ved Omvendelsen. Tanken kan nu enten være, at der herudfra skulde komme Lys *til andre*, nemlig gennem Missionsvirksomheden, der jo hjalp Mennesker til det samme Syn paa Frelseren. Eller der kan være tænkt paa det Lys, der kom *til dem selv*, og dette vilde unægtelig være meget træffende: for Overbevisningen om Kristi Herliggørelse var just det, der havde bragt dem Klarhed over hans Liv og Død, saa de ikke mere tog Forargelse af Korset og hele Jesu jordiske Ringhed, men begreb, at der her var

sket et Offer til Frelse for dem selv. ἡ δόξα τοῦ θεοῦ ἐν προσώπῳ Χριστοῦ α: den guddommelige Herlighed, der afspejler sig paa Kristi Ansigt, jfr. V. 4. Udtrykket er ejendommeligt, og man undres over, at særlig Ansigtet er nævnet; men det har uden Tvivl sin Aarsag i, at Billedet af Glansen paa Moses' Ansigt her endnu en Gang gør sig gældende. — Til sidst maa vi opkaste det Spørgsmaal, om Apostelen med det, han her har sagt, sigter til sit Syn paa Vejen til Damaskus. Det hedder jo i Beretningerne om dette, at der omstraalede ham et himmelsk Lys (Ap. G. 9, 3; 22, 6; 26, 13), og selv siger han (1. Kor. 15, 8; jfr. 9, 1) — hvad der ogsaa antydes hos Lukas (Ap. G. 9, 7; 22, 14) —, at han saa Jesus. Det ligger da nær at tænke, at Lyset, der omstraalede ham, udgik fra Herrens Skikkelse og Aasyn, saa han bogstavelig saa »Guds Herlighed paa Kristi Ansigt«. Troen paa Kristi δόξα havde saaledes paanodt sig ham paa næsten haandgribelig Maade. Der er noget meget tiltalende ved denne Opfattelse, og dog er der to Grunde, som ved nærmere Overvejelse gør den mindre sandsynlig. For det første taler Paulus i første Person *Flertal* (ἐν ταῖς λαοδαίαις ἡμῶν). Vi har derfor ikke Ret til at indskrænke hans Ord til at gælde en Oplevelse, som han var ene om. Hvad han taler om, maa være noget, som ogsaa Timotheus og i det hele hans Medarbejdere har erfaret. Men dermed føres vi til en mere almindelig Opfattelse af Stedet, saa det ikke indeholder andet end, hvad der sker ved ethvert Gennembrud af Troslivet. Og for det andet har vi jo set, at Udtrykket faar sit Særpræg fra *Mosesfortællingen*, og at netop »Herligheden paa Kristi Ansigt« paa Grund af Sammenhængen med hele det foregaacnde maa føres tilbage hertil. I det højeste kunde man tænke sig, at Mindet fra Damaskus har bidraget til at lægge en vis Farve over Skildringen og tilskyndet Paulus til at genoptage Mosesbilledet, der passede særlig godt med hans egen Oplevelse.

d. Kaldets Lidelser (4, 7—5, 8):

Idet Paulus' Tanke har drælet ved den aandelige Rigdom, han har faaet i Eje, maa han tillige mindes de tunge Kaar, som i det udvortes er blevet Følgen deraf. Hermed har Gud dog haft sin Hensigt, idet han har villet lægge sin Magt for Dagen ved at holde ham oppe under alle hans Trængsler (4, 7-9). Naar Apostelen atter og atter ligesom maa gennemblide Jesu Død, da sker det, for at Jesu Livskraft skal træde sejrende frem ved at redde ham af Dødsfaren, og gennem hans Redning fremmes Livet i hans Menigheder (4, 10-12). Troen er den Magt, der trods alt driver ham til at forkynde Evangeliet, idet den bærer i sig Forvisningen om, at Gud vil oprejse ham fra de døde, og at han skal faa Lov til at føre dem, han har rundet, frem til det samme Maal (4, 13-15). Saa taber han da ikke Modet; men under alle de Lidelser, der fortærer hans Legeme, faar Sjælen stadig ny Kraft ved Forventningen om den evige Herlighed (4, 16-18). Han ved jo, at der venter ham et himmelsk Legeme (5, 1), ja, er saa vis derpaa, at han sukker af Længsel efter at blive iført dette uden først ved Døden at maatte afklædes for det jordiske Legeme (5, 2-5). Denne Visshed om Herlighedslegemet gør, at han altid kan bevare sin Frimodighed, og naar han saa yderligere betænker, at han ved at dø vilde opnaa at være hjemme hos Herren, kan han endog til Trods for det grufulde ved at rives ud af Legemet, komme til det Resultat, at han kunde hilse Døden velkommen (5, 6-8).

Vi mærker gennem dette Afsnit en ejendommelig Kredsen om de samme Tanker. Det er aabenbart en *Genklang af Overvejelser*, som er blevet fremkaldt ved den frygtelige Trængsel, Paulus nylig har gennemlevet i Asien (1, 8 flg.), Overvejelser, som ogsaa de makedoniske Forhold har tjent til at vedligeholde (7, 5). Det Spørgsmaal, der foresvæver ham, er til at begynde med vel nærmest: Hvad betyder mine Lidelser for Missionsgerningen? (4, 7-9). Og dette dukker frem igen et Par Gange (4, 12. 15). Men mere og mere glider han ind paa det rent per-

sonlige: Hvordan skal jeg stille min Sjæl til Ro under de truende Udsigter til en brat Død? Her gaar der stærke Dønninger efter en indre Kamp, og det er klart, at det har kostet noget at naa den Frimodighed, han taler om (4, 16; 5, 6). Vi bliver saa ofte staaende ved at tænke paa den heroiske Kraft, som var Resultatet af Paulus' Sjælerørelser, og som udadtil prægede hans Færd. Men vi maa ikke glemme, at der ogsaa ellers findes Spor af, at han i det stille har lidt og stridt for at naa dertil. Man behøver blot at mindes Ap. G. 28, 15, hvorefter det fremgaar, at da han nærmede sig Rom som en fangen Mand, folte han sig dybt ængstet, og først da han saa den romerske Menighed, der var draget ham i Mode, »takkede han Gud og fattede Mod«. Her i vort Afsnit kendes det, at han har været stærkt tyrnget (5, 4), og at det ikke har været let for ham at gøre sig fortrolig med Tanken om, at han maaske ikke skulde opleve Herrens Komme, men i Steden for mode Doden. Vi mærker de to, endnu kæmpende Stromninger i hans Sind: Paa den ene Side er der den dybe Længsel efter at faa Herlighedslegemet ved Parusien og saaledes komme uden om Doden (5, 2-4): han havde jo plejet at regne sig blandt dem, der skulde blive tilbage og forvandles, naar Herren kom (1. Thess. 4, 17; 1. Kor. 15, 52). Og paa den anden Side arbejder der sig noget nyt frem, en Følelse af, at det at do og saaledes snart komme hjem til Herren dog er det bedste (5, 6-8). — den Følelse, som vi siden hen ser har vokset sig stærk hos ham (Fil. 1, 21-23; 2, 17-18). Vi har for Oje et levende Menneske i en stærk aandelig Udvikling, ikke en Stoiker, der gaar uberørt igennem sine skiftende Oplevelser, jfr. S. 149: 158. Spørger man endelig, *hvorfor dette Afsnit er skrevet*, da kan man næppe give andet Svar end, at det ganske uvilkaarlig er brudt frem, fordi hans Sjæl var fuld af disse Tanker. Derfor indeholder det heller ingen Polemik. Det er, som han i nogle Ojeblikke glemmer sine Modstandere over det, som er hans eget dybe Anliggende. —

V. 7. *δέ* er modsættende, idet der nu over for den i det

foregaaende omtalte religiøse Rigdom stilles de lidelsesfulde Forhold, hvorunder Paulus og hans Medarbejdere maa leve i Verden. ἔχομεν er fremhævet og betegner en Slags Indrømmelse, der for Sandhedens Skyld maa gores, naar ikke Billedet gennem de begejstrede Ord, der lige er sagt om Herligheden, skal blive for lyst: »Men vi *har* unægtelig denne Skat i Lerkar». — τὸν θησαυρὸν τοῦτον kan ikke direkte betegne Kaldet, som der jo ikke umiddelbart forud har været Tale om, men viser tilbage til ἡ γνώσις τῆς δόξης τοῦ θεοῦ ἐν προσώπῳ Χριστοῦ. Denne kristelige Grunderkendelse er den kostelige Skat, som Apostelen ejer. Men da han jo ifølge det foregaaende har den for at gore andre delagtige i den, kan man nok sige, at der indirekte er tænkt paa hans Missionærgerning. ὁστοράκινα σκεύη (jfr. 2. Tim. 2, 20) danner en stærk Modsætning til θησαυρός: Det passer jo i og for sig daarligt at gemme Kostbarheder i skøre Kar, som let gaar i Stykker. Den mest nærliggende Forstaaelse af Billedet »Lerkar« vilde være at tage det *om Legemet*, og man kunde deri finde en Støtte for den yndede — men i øvrigt ubevislige — Antagelse, at Paulus var en svagelig Mand¹⁾. Herimod taler dog allerede Flertallet, der viser, at hvad han her siger, ikke kan indskrænkes til at gælde ham selv alene. Og naar man lægger Mærke til, at der i de følgende Vers kommer en Række Participier, som aabenbart skal forklare, hvad der menes med at have Skatten i Lerkar, vanskeliggøres den nævnte Opfattelse end mere; for der tales her ikke om legemlig Skrøbelighed, men om Forfølgelser og udefra kommende Vanskeligheder. Ja, selv om man slipper Tanken om en særlig, paa Sygdom beroende Svaghed og nøjes med at tænke paa Menneskelegemet som det, der i sig selv er udsat for at nedbrydes ved Vold og Mishandling, bliver Sagen egentlig ikke bedre. For blandt Participierne har vi eet, der overhovedet ikke betegner noget legemligt, men udtrykker saadanne rent sjælelige

¹⁾ Jfr. min »Paulus som Karakter«, 2. Udg., S. 97—114.

Lidelser, som fremkommer i Forfølgelsestider (*ἀποπορεύμενοι*). Vi føres da til at forstaa Lerkarrene som Billede paa *de usle, altid usikre Livsforhold*, hvorunder Paulus og hans Medarbejdere maa leve og rogte deres Gerning. — *ἵνα ἡ ἐπεσβολὴ κτλ.* siger, hvad der er Guds Hensigt med at give dem saadanne Kaar. *ἡ ἐπεσβολὴ τῆς δυνάμεως* (jfr. 1, 8) ο: det Overmaal af Kraft, som øjensynlig er til Stede, hvor Mennesker uden at kues udholder store Trængsler. Jo værre Forholdene er, des klarere bliver det ogsaa, at det er Gud, som vinder Sejrene, og at Menneske-magt ikke har kunnet klare Sagen, jfr. 1, 9-10. *ἡ* er efter Meningen = *φανῇ*.

V. 8-9 bringer den omtalte Række Participier. De horer parvis sammen, saadan at det første hver Gang udtrykker de lidelsesfulde Kaar, det andet den Redning fra Undergangen, som er Udslag af Guds Bistand. I sproglig Henseende behøver man ikke at tvinge Participierne ind i en noje Tilknytning til Verbet *ἔχομεν* i V. 7. Det er naturligt at opfatte dem som selvstændige Verber, ensbetydende med Indikativ: jfr., hvad der er sagt herom i Fortolkningen til V. 2. *ἐν παντί*. »paa enhver Maade« (jfr. 7, 5; 11, 6), kan enten høre til *θλιβόμενοι* alene eller til hele Rækken af de Participier, der skildrer Lidelsen. — *θλίβω* betyder egentlig »trykke, trænge« i rent legemlig Mening (Mark. 3, 9): dernæst bruges det overført = »pine, plage« (jfr. Fortolkningen til 1, 4). Paa lignende Maade betyder *στεροχωρέω* (af *στερός*, snæver, og *χωρός*, Rum) »at trænge sammen i et snævert Rum, stænge inde«, men bruges ogsaa overført om at bringe i uhjælpelig Forlegenhed. Netop paa Grund af denne Dobbelttydighed ved begge Ord passer de godt til her at staa i Modsætning til hinanden. — Om *ἀπορρόμαι*, *ἐξαπορρόμαι* se under 1, 8. Meningen er: Vi kan mangen Gang staa raadvilde, men bliver dog aldrig virkelig uden Raad og Udvej, saa vi maa fortvivle. — Forfølgelserne (*διωκόμενοι*) gaar ikke saa vidt, at vi bliver ladt i Stikken af Gud (*οὐκ ἐγκαταλείπομενοι*, jfr. Matth. 27, 46). — Vi bliver nok kastet til Jorden (*καταβαλλό-*

μεροι), men omkommer alligevel ikke (οὐκ ἀπολλόμενοι, jfr. Matth. 26, 52; 1. Kor. 10, 9-10). Eksempel: Ap. G. 14, 19-20.

V. 10 fortsætter Skildringen af Trængslerne. Udtrykket minder om 1, 5, hvor Paulus sagde, at τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ var hans Lod. Her er det dog endnu stærkere. For han taler om at maatte gennemleve — ikke alene Kristi Lidelser, men — selve Drabet paa Jesus (τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ, Dødsprocessen). Og han ser denne Oplevelse som noget, der bestandig gentager sig (πάντοτε). Han har jo Gang paa Gang — for Evangeliets Skyld ligesom Kristus — maattet prøve alt, hvad der horer med til at do paa nær lige det at udaande. Og med Tanken paa sit idelige Rejseliv, der fører ham fra Sted til Sted, ser han denne Dødslidelse som en Byrde, han alle Vegne maa slæbe med sig, idet den saa at sige er uadskillelig knyttet til hans Legeme (ἐν τῷ σώματι περιφέροντες). — Sætningen ἵνα καὶ ἡ ζωὴ γλῆ.¹⁾ siger nu, hvad der er Hensigten med alt dette. Forstaaelsen er her imidlertid tvivlsom. Med ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ menes der klart nok Opstandelseslivet (jfr. Rom. 5, 10), altsaa den Livskraft, der oprejste Jesus fra de døde, og som nu bor i den opstandne Frelser. Men hvad er Meningen med, at denne Livskraft »skal aabenbares i vore Legemer«? Man kan tage det om, *hvad der engang skal ske ved Kristi Genkomst*, naar de troende skal levendegøres ligesom Kristus og deres Legeme forherliges ligesom hans (1. Kor. 6, 14; 15, 22 flg.; Fil. 3, 21). Det er ogsaa i Overensstemmelse med Paulus' Tankegang, naar det at dele Herrens Lidelser og blive ligedannet med hans Død ses som en Beredelse til at naa dette Maal og som en Betingelse derfor (Rom. 8, 17; Fil. 3, 10-11). Og det vilde være forstaaeligt nok, at Apostelen allerede her kom til at dvæle ved Opstandelseshaalet, da det nedenfor fra V. 14 af træder stærkt i Forgrunden. Imidlertid kunde Hensigtssætningen ogsaa opfattes om *noget, der Gang paa Gang fuldbyrder sig i Paulus'*

¹⁾ Vi foretrækker Læsemaaden ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν for ἐν τῷ σώματι ἡμῶν, der synes fremkaldt ved det forudgaaende ἐν τῷ σώματι.

jordiske Liv: Det maa bestandig komme til det yderste med ham, for at Jesu Livskraft kan lægge sig for Dagen ved alligevel at redde hans Legeme fra den overhængende Dødsfare. I saa Tilfælde er Tanken ganske nær beslægtet med den, vi mødte i 1, 9-10, og det taler stærkt til Gunst for denne Opfattelse. Den passer ogsaa godt til det umiddelbart foregaaende, hvor Forkyndernes Trængsler og Guds Kraft til at redde dem jo har været sammenstillet lige fra V. 7¹). Naar man skal vælge mellem Opfattelserne, vanskeliggøres det imidlertid derved, at der kan rejses en alvorlig Indvending mod hver af dem. Lad os først se paa den Indvending, der taler imod den sidste Opfattelse! I V. 11, som danner en Parallel til V. 10, lader denne Opfattelse sig udmærket gennemføre. Men naar vi kommer til V. 12, synes den at passe daarligt. Var den rigtig, maatte man vente, at det her skulde hedde: »Altsaa viser baade Døden og Livet sig virksomme i os«. Men der staar: »Altsaa viser Døden sig virksom i os — og Livet i jer«. Naar Paulus kan gøre Resultatet saadan op, ser det ud til, at han efter sin egen Mening ikke i V. 10-11 har sagt noget om, at Livets Kræfter nu under hans jordiske Tilværelse lægger sig for Dagen i hans Legeme. Og ud herfra skulde man saa fores til at vælge den første Opfattelse. Den gaar jo netop ud paa, at der i *tra*-Sætningen her i V. 10 — og naturligvis ligesaa i V. 11 — tales om noget,

¹) Enkelte Fortolkere (Lietzmann, anf. Skr., S. 115—116; Windisch, anf. Skr., S. 146—147) hævder en tredje Opfattelse, idet de her og i V. 11b indlægger Tanken om en mystisk Udformning af det *σῶμα ἀσώματος*, som allerede her paa Jorden skal være skjult til Stede hos den Kristne, en hemmelighedsfuld Forvandling efter den opstandnes Billede (se ovenfor S. 203—204). Denne Forstaaelse passer lige daarligt til Sammenhængen og til selve Udtrykket (*qaregonbñ*). Og den finder heller ingen Støtte i Jævnforelse med andre paulinske Steder. For de Steder, man paaberaaber sig (Rom. 8, 10-11; 1. Kor. 15, 42-44; 2. Kor. 3, 18; 4, 16; 5, 2; Kol. 3, 3) har ikke større Bærekraft end Stedet her. Der er ikke noget af dem, som klart og utvetydigt udtaler den Tanke, man mener at finde; men der maa foretages en »Indlægning« ved dem alle for at faa den Forestilling frem, som man har hentet fra Mysteriefromheden.

der ligger hinsides det jordiske Livs Grænse, og er det Tilfældet, saa forstaar man let nok, at Paulus, for saa vidt han ser paa det nutidige, kan sammenfatte det, han har sagt i V. 10-11, i Ordene: »Altsaa viser Døden sig virksom i os«; for i den Sammenhæng kommer de to *ἴνα*-Sætninger slet ikke i Betragtning. Men nu kommer vi til den Indvending, der maa rejses mod den første Opfattelse. Den gaar ud fra, at der i V. 11 i *ἴνα*-Sætningen bruges Udtrykket *ἐν τῇ θνήτῃ σαρκὶ ἡμῶν*. At Jesu Liv »aabenbares i vort dødelige Kod«, vilde dog være et meget underligt Udtryk om Opstandelsen. At tage det om Forvandlingen af dem, der endnu lever ved Kristi Genkomst (1. Kor. 15, 51-52), var en Mulighed; men denne Form for Haabet synes netop at være traadt tilbage for Paulus her i 2. Kor. (se V. 14 og 5, 1 flg.). Vi kommer her ikke uden om, at Udtrykket henviser os til Paulus' jordiske Liv, altsaa driver os til at vælge den anden af de to Opfattelser. Vi maa da se, om det alligevel skulde være muligt at finde en Forstaaelse af V. 12, som kunde passe til denne. Dette Spørgsmaal vil vi gemme til Fortolkningen af V. 12.

V. 11 bringer kun en bekræftende Gentagelse af, hvad der er sagt i V. 10; *γὰρ* gengives bedst ved »ja«. — *ἡμεῖς οἱ ζῶντες* danner en stærk Modsætning til *εἰς θάνατον παραδιδόμεθα*: Vi har i Grunden kun Livet for gennem de idelige Forfølgelser atter og atter at blive overgivet til Døden. — Medens det forrige Vers talte om, at Forkynderne lider den *samme* Død som Jesus, nemlig for at bringe Frelse til Mennesker, er Tanken her ændret lidt, idet det hedder, at de overgives til Død *for Jesu Skyld*, altsaa fordi de som tro Tjenere ikke vil svigte hans Sag. — Endelig er i *ἴνα*-Sætningen den Triumf, som den opstandne Frelses Livskraft fejrer, fremhævet stærkere end i V. 10, idet Udtrykket *ἐν τῇ θνήτῃ σαρκὶ ἡμῶν* er valgt i Steden for *ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν*.

V. 12. Dersom man gaar ud fra den Forstaaelse af V. 10-11, hvorefter de to *ἴνα*-Sætninger taler om Opstandelsen (eller For-

vandlingen), saa er disse Sætninger helt ladet ude af Betragtning her i Verset. Med ὥστε ὁ θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται sammenfattes jo det, som var sagt i V. 10a og V. 11a, altsaa den Skildring, som Paulus der havde givet af sine Livskaar under Forkyndergerningen. Men ἡ δὲ ζωὴ ἐν ἡμῖν er noget helt nyt. Meningen er saa, at Gerningen for Paulus selv medfører en stadig Oplevelse af Doden, men samtidig bringer det aandelige Liv (3, 6) til de Mennesker, han driver Mission iblandt. Det er en iøjnefaldende Mangel ved denne Opfattelse, at ἡρα-Sætningerne tabes af Syne. Naar V. 10a og V. 11a genoptages i de første Ord af V. 12, skulde man dog vente, at Tanken fra V. 10b og V. 11b maatte komme frem i de sidste, saa meget mere som vi her moder ἡ ζωὴ, der synes at svare til ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ. Og saa skal alligevel ἡ δὲ ζωὴ ἐν ἡμῖν betyde noget helt andet. Vi maa derfor se at komme los fra at forstaa ἡρα-Sætningerne om Opstandelsen. Ovenfor har vi jo allerede set, at det ogsaa af andre Grunde vilde være det heldigste. Vi maa prove med den Fortolkning, der tager ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ i V. 10-11 om den Livskraft, som redder Apostelen af de idelige Dodsfarer. Meningen her maa saa blive, at der altsaa er et Liv, en Livets Kraft, som kommer til at vise sig virksom i Læserne, for saa vidt som den holder Doden borte fra den Vejleder, paa hvis Gerning deres Fremgang i Kristenlivet beror. Altsaa en lignende Tanke som i Fil. 1. 22-25. Det mærkelige ved Udtrykket ligger i, at Paulus ligesom har sprunget et Led over, nemlig sig selv: for den Livskraft, hvis Virkning saaledes kommer hans Menigheder til Gode, har jo dog først vist sig virksom i ham, og det er gennem ham, at Virkningen naaer til dem. Hvor kan han for sit eget Vedkommende nøjes med at sige: »Doden viser sig virksom i os«? Jo, i V. 11 var han jo kommen ind paa den Tanke, at Livet for ham egentlig kun var en stadig Dod, og vi mener, det er den, der ligger bagved. Da han skulde gore Resultatet op, har han følt, at det at blive reddet fra Forfølgelserne, ikke var at blive reddet til Liv, men kun til ny Dod.

Og saa har han ikke kunnet faa sig selv til at sige, at Livet viste sig virksomt i ham, men har givet det den anden Vending med Tanken paa Læserne: »Hvad jeg faar at smage, er Døden; og for saa vidt som Livet dog bliver reddet for mig, er det kun jer, som faar Frugt deraf«.

V. 13. *ὁ* indfører en Modsætning til det, der lige er sagt i V. 12: Men hvor er det muligt at holde fast ved en Gerning paa de Vilkaar? Jo, den Tro, som fylder hans Sjæl, driver ham til trods alt at tale Evangeliets Ord. — *πνεῦμα τῆς πίστεως* ο: Guds Aand som den Kraft, der fremkalder Troen. *τὸ αὐτό*, føjet til *πνεῦμα*, kan ikke vise tilbage, da der ikke i det foregaaende har været Tale om nogen *πνεῦμα*. Det maa derimod pege fremad og finde sin Forklaring i *κατὰ τὸ γεγραμμένον*: den samme, som der er skrevet om i det anførte Psalmested, altsaa den samme Aand, som boede i Psalmisten. — Citatet er taget fra Ps. 116, 10 (LXX 115. 1). Ordlyden i Grundteksten er *הַאֲמִתִּי בִּי אֱמֶת*, og Betydningen deraf er meget omstridt. Om LXXs Gengivelse *ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα* siger Buhl, at den »lader sig under Forudsætning af Tekstens Rigtighed kun retfærdiggøre, hvis man forstaar ο om Erkendelsesgrunden: at jeg er tillidsfuld, fremgaar af, at jeg taler, idet Talen er en Folge af Tilliden«; men han har sikkert Ret, naar han tilføjer, at denne Forstaaelse er meget kunstlet¹⁾. Maaske kan man oversætte: »Jeg er tillidsfuld, naar jeg taler«, eller: »Jeg er tillidsfuld, selv om jeg maa tale (ο: klage)«. For os har det imidlertid ikke synderlig Betydning, hvad Grundtekstens Mening er: for Paulus citerer jo nu een Gang Stedet efter LXX²⁾. Og han har sikkert blot grebet det som noget rent løsrevet, der bød ham et slaaende Udtryk for hans egen Oplevelse.

V. 14. *εἰδότες* hører til *λαλοῦμεν*. Men da dette jo betegner en Tale, som er fremkaldt af Tro, giver Participiet i Virkelig-

¹⁾ Fr. Buhl, *Psalterne*, 2. Udg., København 1918, S. 726.

²⁾ Det er tvivlsomt, om vi her paa Stedet skal læse *διὸ καὶ ἐλάλησα* eller blot *διὸ ἐλάλησα* som i LXX, snarest maaske det sidste.

heden en Forklaring af, at Troen kan have denne Virkning. Den medfører nemlig Forvisning om Opstandelsen. — *σὺν Ἰησοῦ* Jesu Opstandelse er jo sket tidligere; men de troende skal dog opvækkes »med ham«, for saa vidt som deres Opstandelse beror paa hans og er givet med den, jfr. 1. Kor. 15, 22; 1. Thess. 4, 14. — *παρουσίῃσει* kan efter Sammenhængen her næppe forstås ud fra Rom. 14, 10 om en Fremstilling for Guds Domstol. Det maa have et mere positivt Indhold, saa der ligesom i Kol. 1, 22 er tænkt paa, at de troende skal fremstilles som helliggjorte for Herren og saaledes føres ind i det evige Samfund med ham. Naar Paulus engang skal opleve dette, er det hans Forvisning, at han ogsaa skal have sine Menigheder med (*σὺν ὑμῖν*), og denne Side af Haabet omtaler han her, fordi den naturligvis i højeste Grad bidrager til at drive ham ind i Forkyndelsen af Evangeliet.

V. 15. *γὰρ* bringer en Begrundelse af *σὺν ὑμῖν*: Jeg nævner udtrykkelig jer, fordi alle de Lidelser, jeg i det foregaaende har omtalt, finder Sted for jeres Skyld (*τὰ πάντα δι' ὑμᾶς*, underforstaaet *γίνεται* eller *ἑστίει*). — I *ἰνα*-Sætningen moder vi nogle af de irriterende Smaaavanskeligheder, som Fortolkningen saa ofte har at kæmpe med, naar det gælder Grupperingen af Ordene. Der er to Hovedopfattelser, som bestemmes ved den Betydning, man tillægger Verbet *περισσεύει*, og inden for hver af dem kan der igen være Mulighed for to Underopfattelser. Altsaa: 1) *περισσεύει* tages i intransitiv Betydning (ligesom i 1, 5; 3, 9). Heraf følger, at *διὰ τῶν πλειόνων τῆς ἐχχαριστίας* maa være eet Led og have samme Mening som *διὰ τῆς τῶν πλειόνων ἐχχαριστίας*. Men dette Led kan saa enten a) henfores til *πλεονάσασα*, saa der oversættes: »for at Naaden, idet den vokser paa Grund af fleres Taksigelse, maa blive overstrømmende til Guds Ære«; eller b) det kan henfores til *περισσεύει*, i hvilket Tilfælde Oversættelsen bliver: »for at Naaden, idet den vokser, maa paa Grund af fleres Taksigelse blive overstrømmende til Guds Ære«. 2) *περισσεύει* opfattes transitivt

(som i 9, 8). Det faar saa til Objekt τὴν εὐχαριστίαν, og διὰ τῶν πλειόνων bliver et særligt Præpositionsled. a) Henfører vi dette til πλεονάσασα, maa vi gengive: »for at Naaden, idet den vokser ved flere, maa gøre Taksigelsen overstrømmende til Guds Ære«; b) henfører vi det derimod til περισσεύη, bliver Meningen: »for at Naaden, idet den vokser, maa ved flere gøre Taksigelsen overstrømmende til Guds Ære«. Den første Hovedopfattelse (1) har det imod sig, at det falder tungt og kunstigt at forbinde διὰ τῶν πλειόνων τὴν εὐχαριστίαν til eet Led, og vi foretrækker derfor den anden (2). Af dennes to Underopfattelser vælger vi den første (2a); for Lydligheden mellem πλεονάσασα og πλειόνων gør det sandsynligt, at disse to Ord hører sammen og danner et Ordspil, og desuden vilde πλεονάσασα, naar det stod helt alene, være et uklart Udtryk, idet man ikke kunde se, hvad Meningen var med, at Naaden vokser. — οἱ πλείους kan her ikke som i 1. Kor. 10, 5; 15, 6; 2. Kor. 2, 6 betyde »de fleste, Flertallet«; det maa ligesom i 1. Kor. 9, 19 betyde »flere«. διὰ τῶν πλειόνων forklarer, hvilken Vækst af Naaden der er tænkt paa. Det er ikke en Vækst i Grad; men Tanken er, at Naaden vokser i Omfang, idet *bestandig flere* kommer med og faar Del i den. Dette er jo netop Frugten af alle de Lidelser, som Apostelen udholder for sin Missions Skyld. — Endelig understreger vi, at de sidste Ord viser, at Paulus, naar han arbejder og lider, ikke blot gør det for at hjælpe Mennesker, men at *hans dybeste Bevegggrund er Hensynet til Guds Ære*. Vi har allerede mødt noget af det samme i 1, 11 og omtalt det i Fortolkningen der. Betydningen af slige Udtalelser bliver ofte undervurderet eller overset. Men intet kan være mere urigtigt. Vi staar her netop over for noget, der gennemtrænger hele Paulus' Livssyn. Gud er for ham den store Virkelighed, den Pol, hvorefter alting drejer sig (Rom. 8, 31). Til ham ser han op i dyb Beundring (Rom. 11, 33 flg.), og han kan ikke blive træt af at lovprise ham (Doksologierne). Derfor ser han det ved enhver Sag som Hovedspørgsmaalet: Hvad kan

der komme ud af den for Gud? Over for Menighedslivets forskellige Rørelser kommer det saaledes atter og atter frem, at det først og fremmest gælder om, at Gud kan blive takket og æret (Rom. 15, 6; 1. Kor. 10, 30-31; 2. Kor. 8, 19; 9, 11-13; Fil. 1, 11; Kol. 1, 12; 2, 7; 3, 17), og Paulus kan med stor Kraft opfordre de troende til under alle Forhold at bringe Gud deres Tak (Ef. 5, 20; Fil. 4, 6; 1. Thess. 5, 18). Ja, selve Kristi Frelsesværk har til sidst det Formaal at tjene til Pris og Ære for Gud (Rom. 15, 7; Ef. 1, 6. 12. 14; Fil. 2, 11). Vi kan altsaa sige, at vi paa Stedet her har et Udslag af hele den Maade, hvorpaa Apostelen følte Livet. Og ikke nok hermed. Men vi har tillige noget af det, der sammenknytter de to ellers saa skarpt adskilte Perioder i hans Liv: for og efter Omvendelsen. For allerede i hans jodiske Tid var Nidkærheden for Gud den bestemmende Magt i hans Liv (Ap. G. 22, 3; Fil. 3, 6; jfr. Gal. 1, 14; Rom. 10, 2). — *δόξα*, som vi i Afsnittet 3, 7—4, 6 har modt saa ofte i den af LXXs Sprogbrug bestemte Betydning »Glans, Herlighed«, staar her i sin ægte græske Betydning »Ry, Ære« (ligesom i 1, 20).

V. 16. Med *διό* drages der en Slutning ud fra det foregaaende. Dog næppe fra V. 15, hvor der var Tale om det Udbytte, Apostelens Lidelser bringer for andre Mennesker og for Gud; thi her i V. 16 flg. dvæler han jo kun ved det, der angaar hans egen Frelse. Nej, det, han ser tilbage til, er V. 14, altsaa Opstandelseshaabet. Det er dette, som gør, at han ikke taber Modet, men trods alle ydre Trængsler oplever en stadig indre Fornyelse. V. 15, der jo kun begrundede *ὅτι ἐμὴν* sidst i V. 14, er altsaa følt som en ren Sidetanke og er i Grunden en Parentes. *εἰ καὶ*, »selv om«. Det andet *ἀλλὰ* er her brugt til at indføre Eftersætningen og kan oversættes ved »saa dog«, jfr. 5, 16; 11, 6. — *ὁ ἔξω ἄθροιστος* — *ὁ ἔσω*¹⁾ *ἄθροιστος* er et ejendommeligt paulinsk Begrebsspar. Begge Begreberne findes kun her, *ὁ ἔσω ἄθρ-*

1) Andre læser *ἔσωθεν*. Betydningen er den samme.

θρωπος tillige i Rom. 7, 22; Ef. 3, 16¹⁾). Naar man vil naa til en Forstaaelse, maa man frem for alt undgaa enhver Sammenblanding med det andet Begrebspar *ὁ παλαιός ἄνθρωπος* — *ὁ καινός* (*réos*) *ἄνθρωπος* (Ef. 4, 22-24; Kol. 3, 9-10; Rom. 6, 6). Selvfølgelig ligger der en Lighed i den Maade, hvorpaa Paulus i begge Tilfælde bruger Udtrykket »Menneske« for at betegne en særlig Side af Personligheden; men ud over dette formelle gaar Ligheden ikke. Det sidstnævnte Begrebspar indeholder en religiøs-etisk Modsætning. »Det gamle Menneske« er det syndige Jeg, som hos den troende er »korsfæstet med Kristus« (Rom. 6, 6), og som det under Kristenlivet blot gælder om at faa aflagt (Stederne i Ef. og Kol.), medens »det nye Menneske« er den Kristnes hellige Jeg. Helt anderledes forholder det sig med det Begrebspar, vi her har for os. Med Hensyn til det maa vi nemlig først lægge Mærke til, at *ὁ ἔσω ἄνθρωπος* ogsaa findes hos den Ikke-Kristne — i Rom. 7, 22 staar det netop i en Skildring af Paulus' aandelige Tilstand for hans Omvendelse. Og paa den anden Side ser vi, at *ὁ ἔσω ἄνθρωπος* her paa vort Sted ikke blot omtales som noget, der findes hos den kristne Paulus, men som noget, han aabenbart med Smerte ser nedbrydes. Begge disse Udtryk er med andre Ord neutrale i religiøs-etisk Henseende²⁾. I Virkeligheden menes der med dem kun Sjæl og Legeme, hvad der ogsaa fremgaar af Rom. 7, 22-24, hvor *ὁ ἔσω ἄνθρωπος* staar som Modsætning til *τὰ μέλη* og *τὸ σῶμα*. Og dette rokkes naturligvis ikke ved den Iagttagelse, at *ὁ ἔσω ἄνθρωπος* saa at sige er det Sted i Mennesket, hvor den ideale Trang bor, og hvor det nye Liv kan udfolde sig. For hvor skulde det være uden i Sjælen?³⁾ Altsaa: *ὁ ἔσω ἡμῶν*

¹⁾ Et beslægtet Udtryk har vi i 1. Pet. 3, 4: *ὁ καρπὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος*.

²⁾ Se ogsaa P. Madsen, Efeserbrevet, København 1911, S. 78.

³⁾ Hos Platon findes Udtrykket *ὁ ἐντὸς ἄνθρωπος*, der dog efter sin Mening synes at ligge fjernt fra den paulinske Sprogbrug; thi Platon forstaar det om det ægte menneskelige modsat det dyriske i Sjælelivet, altsaa ikke om Sjælen

ἄνθρωπος διαφθείρεται betyder, at Legemet odelægges, og hermed maa der efter Sammenhængen tænkes paa, at det bliver opslidt gennem alle Lidelserne. Paulus har følt, at hans Missionærliv tærede stærkt paa hans legemlige Kræfter, og naar man f. Eks. læser en Skildring som den i 11, 23-27. forstaar man ogsaa, at det maatte gaa saadan. Men samtidig foler han, at Sjælen (ὁ ἔσω ἡμῶν, nl. ἄνθρωπος) bestandig faar tilført ny Kraft og Friskhed. Et slaaende Vidnesbyrd om Sandheden heraf netop for dette Tidspunkts Vedkommende har vi deri, at han i Lobet af eet Aar har frembragt tre saadanne Skrifter som 1. og 2. Kor. og Romerbrevet. — ἡμέρα καὶ ἡμέρα er vistnok en Hebraisme. dannet efter יוֹם יוֹם. se Esther 3. 4. hvor LXX oversætter: καθ' ἑκάστην ἡμέραν, altsaa = »hver Dag, daglig«.

V. 17. Som Grund til, at Paulus trods al legemlig Nedgang dog altid faar Sjælens Livskraft fornyet, nævnes her den Kendsgerning, at selve Trængselen virker en evig Herlighed, mod hvilken alle Lidelser kun er Smaating. Strængt taget er det vel egentlig *Beridstheden* om denne Kendsgerning, som indgyder Apostelen den nye Kraft: men han er aabenbart saa optaget af Kendsgerningen selv, at han kun nævner den. — I τὸ ἐλαρόν

modsat Legemet. I lignende Mening taler *Filon* om ὁ πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπος, ὁ ἡγεμὼν ἄνθρωπος. Og langt senere ned i Tiden findes der beslægtede Udtryk hos Nyplatonikerne og i den hermetiske Mystik. Det kan naturligvis godt tænkes, at Paulus kan have formet sit Begrebspar ὁ ἔσω — ὁ ἔσω ἄνθρωπος under Paavirkning af græsk Talebrug. Parallellerne synes dog paa ingen Maade at være tvingende, og hans Aandsevner var vel ikke ringere end, at han nok kunde skabe slige Udtryk selv. Vi tør imidlertid ikke her fælde nogen Dom. Se Bachmann, anf. Skr., S. 208—210; Windisch, anf. Skr., S. 152—153. — Uheldigt er det, naar nyere Fortolkere bruger Paralleller fra Hellenismen til at omtæde og forplumre de paulinske Begreber. Her har den »religionshistoriske« Eksegese sin Akilleshæl. Reitzenstein f. Eks. (anf. Skr., S. 205) vil have ὁ ἔσω ἄνθρωπος til at betegne »hint guddommelige Væsen i os, som meddeles i Mysteriet,« — i 1. Udgave hed det ligefrem, at det var lig Χριστὸς ἐν ἡμῖν. Paa den Maade kan man naa langt! Jfr. i øvrigt, hvad der er sagt S. 203 flg.; 226.

har vi et Adjektiv, der ved at sættes i Neutrum har faaet Betydning som et abstrakt Substantiv. Dette forekommer ret hyppigt hos Paulus, netop som her med en tilføjet Genitiv, f. Eks. Rom. 2, 4: τὸ χρηστὸν τοῦ θεοῦ = Guds Godhed, 2. Kor. 8, 8: τὸ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης γνῶσις = jeres Kærligheds Ægthed, Fil. 4, 5: τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν = jeres Mildhed (jfr. ogsaa V. 2 her i Kapitlet, hvor noget lignende finder Sted med et Adjektiv i Neutrum *Flertal*). Altsaa betyder τὸ ἐλαφρόν τῆς θλίψεως¹⁾ »Trængselens Lethed«, hvormed der i Virkeligheden menes »Trængselen, som er saa let«. Til τὸ ἐλαφρόν er føjet παραντίκα, et Adverbium, der her er brugt adjektivisk. Dets egentlige Betydning er »straks, i Øjeblikket«; men naar det staar adjektivisk, kan det enten betegne *noget nutidigt* (som staar paa i Øjeblikket) eller *noget kortvarigt* (som kun varer et Øjeblik). Det kan være vanskeligt nok her at se, hvilken Betydning man bør vælge. Snarest faar man Klarhed ved at lægge Mærke til den Parallelisme, der er mellem de Ord, der udgør Subjektet, og dem, der udgør Objektet i Sætningen. De svarer nemlig nøje — som Modsætninger — til hinanden: παραντίκα til αἰώνιον, τὸ ἐλαφρόν til βάρος, τῆς θλίψεως til δόξης. Men παραντίκα kan ubetinget bedst danne Modsætningen til αἰώνιον, naar det betyder »kortvarigt«²⁾. Nu har man herimod ganske vist indvendt, at Udtrykket »Trængselens kortvarige Lethed« egentlig indeholder, at Trængselen efter i en kort Tid at have været let skulde blive tung. Men dette er sikkert Pedanteri. Ingen Læser kunde misforstaa Ordene saa meningsløst, især naar der lige efter kom »Herligheds evige Vægt«. Paulus plejer heller ikke saadan at veje sine Ord paa Guldvægt, og det vilde sikkert aldrig anfægte ham, at det strængt taget ikke er »Letheden«, men »Trængselen«, der er det kortvarige. For ham gaar begge

¹⁾ Nogle læser ἡμῶν efter θλίψεως.

²⁾ Saaledes opfattes det ogsaa af en græsktalende Mand som Theodoret: διὰ τοῦ »παραντίκα« ἔδειξε τὸ βραχύ τε καὶ πρόσκαιρον (Migne LXXXII, S. 405).

Dele sammen til eet, og Trængselen er Hovedbegrebet. Skulde det gaa ganske noje til, kunde man jo ogsaa sige, at det ikke er »Letheden«, men »Trængselen«, der virker den evige Herlighed, og at det derfor er rent forkert, naar τὸ ἐλαφρόν er Subjekt til *κατεργάζεται*. — καὶ ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολήν svarende til Overmaal førende til Overmaal (jfr. 1, 8) α: i aldeles overvældende Grad. Det horer til Verbet *κατεργάζεται*. — βάρος, der betyder »Tyngde, Byrde, Vægt«, indeholder Billedet af en tungtvejende Skat. δόξα har her atter Betydningen »Herlighed«. Til Tanken jfr. Rom. 8, 18. — Endelig har vi Spørgsmaalet om, hvordan Verbet skal forstaaes. *κατεργάζομαι* betyder: 1) fuldfore, Ef. 6, 13; 2) udøve, Rom. 1, 27; 3) bevirke, fremkalde, Rom. 4, 15. Af disse Gengivelser kan der her kun være Tale om den tredje. Men hvad er Meningen med, at den evige Herlighed fremkommer som en Virkning af Trængselen? For at faa Svar herpaa er det rimeligt at søge hen til andre Steder, hvor Paulus taler om Udbyttet af de troendes θλίψις, og vi kommer derved til at staa over for to Muligheder. Den første er at gaa ud fra Rom. 5, 3-4. Der ses Trængselen som en betydningsfuld Hjælp til den Kristnes aandelige Udvikling. Den fremkalder (*κατεργάζεται*) nemlig Udholdenhed og derigennem den provede Fasthed, som gør Evighedsshaabet til den herskende Magt i Sjælen (*ἐπομονή δοξισμὶ ἐλπίς*). Saadan *modnes Sjælen altsaa for Evigheden gennem Lidelserne*. Beslægtede Tanker ligger til Grund for Apostelens Udtalelser i 2. Kor. 1, 6 flg., og naar vi husker, at Romerbrevet er skrevet faa Maaneder efter 2. Korinthierbrev, kunde det være nærliggende nok at forstaa vort Sted ud derfra. Den anden Mulighed er at gaa ud fra 2. Thess. 1, 6-7, hvor den himmelske Hvile ses som en Erstatning for de gennemlevede Trængsler i Lighed med, at de, der har forfulgt de Kristne, faar Trængsel som Straf i det hinsidige Liv. Vi skulde da her have *Tanken om en Lon*, en Tanke, der jo heller ikke ellers er fremmed for Paulus (1. Kor. 3, 8, 14). Naturligvis vilde det være ganske misvisende, om man vilde tyde

Ordene saadan, at den evige Herlighed blev noget, som Paulus ligefrem mente at have fortjent ved sine Lidelser. Skulde det være i den Forstand, at Trængselen »bevirkede« Herlighed, saa kunde man jo lige saa godt gaa hen og opfatte τὴν ἐαυτῶν σωτηρίαν κατεργάσθαι i Fil. 2, 12 som en Opfordring til ved egen Kraft at erhverve sig sin Frelse, hvad der ikke blot vilde være et Slag i Ansigtet paa al paulinsk Tankegang, men tilmed vilde staa i klar Modstrid med de Ord, der følger lige efter. Og paa vort Sted viser da ogsaa Fremhævelsen af, at Lidelserne er saa smaa i Forhold til Herlighedens overvældende Storhed, at Naadesmomentet er Apostelen fuldt bevidst. Men dette udelukker ikke, at der kunde være tænkt paa en Løn. Hele Grundforholdet til Gud beror naturligvis paa Naaden (Ef. 2, 8-10); men den Troskab, hvormed der i Handling og Lidelse leves ud fra dette Forhold, er det, Gud lønner — rigtignok med uendelig Barmhjertighed og Gavnildhed¹). Saaledes har vi altsaa med to Muligheder at gøre, som begge giver god Mening og stemmer med Apostelens Syn. Vi mener at maatte lade det staa uafgjort, hvilken af dem der har Fortrinnet.

V. 18. Selvfølgelig er det ikke i alle Tilfælde, at Trængsel virker evig Herlighed, og Paulus' Forvisning om, at den gør det for ham og hans Medarbejdere (ἡμῶν, V. 17), trænger derfor til en Begrundelse. Denne kommer nu i Form af en dobbelt Genitiv: μὴ σκοποῦντων ἡμῶν τι. Vi oversætter: »fordi vi ikke spejder efter de Ting, som ses, men efter dem, som ikke ses«. σκοπέω — at se spejdende efter noget (τι) — nærmer sig her

¹) Lærerigt er i denne Sammenhæng et Sted som 2. Tim. 1, 18. Paulus vil her udtale Ønsket om, at Herren vil lønne en trofast kristen Ven for alt, hvad han ifølge V. 16-17 har været for ham. Men dette udtrykker han med Ordene: δόξῃ αὐτῷ ὁ κύριος εὐρεῖν ἔλεος παρὰ κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. Ud over det at finde Barmhjertighed naar man nemlig ikke, selv naar Herren lønner. Jfr. Matth. 5, 7; Jak. 2, 13; Jud. 21. — Se Th. Zahn, Das Evangelium des Matthäus, 4. Aufl., Leipzig 1922, S. 193; P. Madsen, Den kristelige Troslære, Kobenhavn 1912—13, S. 238.

Betydningen af at hige efter ligesom i Fil. 2, 4 (*τὰ ἐαυτῶν σζο-ποῶντες*). Altsaa fordi de er himmelsindede Mennesker, der under Lidelserne er besjælede af Længsel efter den usynlige Verden, virker deres Trængsel evig Herlighed. — Andet Halvvers kan opfattes som en Begrundelse af, hvad der lige er sagt i første Halvvers, saa vi nu faar at vide, hvad der bevæger dem til at attraa det usynlige frem for det synlige. Da imidlertid denne Tanke fremkom som noget, der var underordnet under V. 17, kunde man maaske ogsaa tænke sig, at V. 18b bringer en Forklaring af, at V. 18a egner sig til at begrunde V. 17: Naar det at eftertragte det usynlige frem for det synlige kan have saa stor Betydning for Menneskers Frelse, ligger det i, at det usynlige som noget evigt er det ægte og værdifulde i Modsætning til det synlige, der kun er forgængeligt. *πρὸςκαιρος* = *ὁ πρὸς καιρὸν ὥρ* α: varende til en Tid, kortvarig (Matth. 13, 21; Hebr. 11, 25), forgængelig.

Kap. 5, V. 1. *γάρ* gaar ikke tilbage paa 4, 18, der jo kun indeholdt underordnede Tanker, men bringer en Begrundelse af V. 17. Skal det nemlig staa fast, at Trængselen virker evig Herlighed, kræves der som Forudsætning, at der ogsaa, hvis det kommer til det yderste — Døden —, er en fuld Herliggørelse i Vente. Og herom er det netop, at Apostelen nu udtaler sin Forvisning, idet han viser hen til Opstandelseslegemet som det, der i alle Maader overgaar vort jordiske Legeme. — Udtrykket *ἡ οἰκία τοῦ σκήνους* er saadan at forstaa, at Genitiven nærmere forklarer, hvilken Slags Hus der menes. Dog er Sagen ikke klar dermed; for der kan være Tvivl om, hvilken Betydning *τὸ σκῆνος* her staar i. Egentlig betyder det jo »Telt«; men inden for græsk filosofisk Sprogbrug anvendtes det saa hyppigt om Menneskelegemet, at Følelsen af det billedlige helt gik tabt og Ordet ligefrem kom til at betyde »Legeme« (ja i Lægesproget endog »Kadaver«¹⁾). Hvis det her staar paa denne Maade, maa

¹⁾ Efter Bachmann, *anf. Skr.*, S. 216 Anm.

vi jo oversætte »*Legemets Hus*«. Imidlertid er det dog vist rimeligere at blive staaende ved selve Grundbetydningen og oversætte »*Telthuset*«. I saa Fald er det selvfølgelig ogsaa Legemet, der tænkes paa; men Udtrykket er da helt igennem billedligt. Naar vi foretrækker denne Gengivelse, er det, fordi man kun ud fra den forstaar, hvorfor Paulus netop har valgt dette Udtryk. Betød *σκήνω* »Legeme«, maatte man blot undre sig over, at han havde grebet et saa sært og i N. T. saa sjældent Ord (kun her og i V. 4). Men betyder det »Telt«, bringer det virkelig en ny Tanke, idet det betoner, at vort jordiske Legeme er en Bolig af skrobelig og rent midlertidig Art, jfr. 2. Pet. 1, 13-14. — Til Billedet af et Hus svarer Verbet *καταλύνω*, der ligesom i Matth. 24, 2; 26, 61 betyder »at nedbryde« (modsat *οικοδομέω*, Matth. 26, 61; Gal. 2, 18). — Vi lægger Mærke til, at medens Paulus i det foregaaende (4, 16) tænkte paa den efterhaands Aftagen af de legemlige Kræfter, som fulgte af hans Lidelser, er han her gaaet over til at tale om selve det at lide en voldsom Død. Hvis dette sker, siger han, saa »har vi en Bygning fra Gud«, hvormed menes et *σῶμα τῆς δόξης* (Fil. 3, 21). *ἐκ θεοῦ* henfores naturligst til *οικοδομήν*, ikke til *ἐχόμεν*. Meningen er, at Herlighedslegemet umiddelbart — uden menneskelige Mellemled som ved det jordiske — skylder Guds Skabermagt sin Oprindelse. *ἐκ* er anvendt ligesom i Rom. 11, 36; 1. Kor. 8, 6. Til *οικοδομήν* føjes der saa en Apposition: *οἰκίας ἀχειροποίητον* *κτλ.*, som nærmere skildrer »Bygningen fra Gud« og viser, hvor højt den staar over det Legeme, vi nu har til Huse i. De Bestemmelser, som er knyttet til de to *οἰκίας*, danner nemlig en klar Modsætning til hinanden: *ἀχειροποίητος* (og maaske *ἐν τοῖς οὐρανοῖς*) til *ἐπίγειος* og *αἰώνιος* til *τοῦ σήπροντος*. — Ordet *ἀχειροποίητος* betegner egentlig noget, som ikke er gjort med Hænder. Dette er jo nu det jordiske Legeme heller ikke, og taget i bogstavelig Betydning vilde Udtrykket altsaa ikke give nogen passende Modsætning dertil. Vi antager derfor, at det er brugt paa lignende Maade, som vi i Hebr. 9, 11 finder *οὐ χειροποίητος*,

der omskrives ved *οὐ τὰ ὑψηλὰ τῆς κτίσεως*, altsaa = overjordisk, immateriel. — *ἐν τοῖς οὐρανοῖς* bør ikke knyttes til *ἔρχομεν*, der jo staar temmelig fjærnt, men til *οὐραν* som det sidste af de Led, der beskriver Herlighedslegemet. Man kunde fristes til at forstaa det om, at dette — naar først de frelste har faaet det paa — er *beregnet paa et Liv i Himlen*. Men Meningen er dog snarere, *at det nu er i Himlen*: for i det følgende Vers tales der om *τὸ οὐρανίον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ*, hvad der jo netop indeholder, at Herlighedslegemet, for vi modtager det, findes i Himlen og kommer ned til os derfra. — — Den store Vanskelighed i Verset ligger imidlertid ikke i Forstaaelsen af Enkeltheder, men i Spørgsmaalet om, hvad det egentlig er for en Grundanskuelse. Paulus her udtaler. Er det hans Mening, at *naar vort Legeme nedbrydes ved Døden, faar vi straks i samme Ojeblik et nyt, aandeligt Legeme*, som Gud med dette Formaal holder i Beredskab til os i Himlen? Ved første Gennemlæsning vil man maaske nok, naar man ikke tager Hensyn til andre paulinske Steder, faa dette ud af Ordene, og dog mener vi, at det er ugorligt at fortolke dem saadan. For det første beror nemlig Opfattelsen paa, at man paa egen Haand indfojer det Led, som det kommer an paa. Der staar jo i Virkeligheden ingenting om, at vi faar noget i Dodsojeblikket. En anden Sag havde det været, dersom der havde staaet *ἔρχομεν ἐκ τῶν οὐρανῶν*. Som Ordene nu lyder, indeholder de kun, at vi har noget, som er i Himlen, noget, som ligger og venter paa os der. Og for det andet er Opfattelsen i bestemt Strid med den Betragtning, vi ellers moder hos Paulus. Det er jo først ved Kristi Genkomst, han venter, at de afdøde troende, idet de opstaar, paa ny faar legemlig Tilværelse (1. Kor. 15, 22-23; 1. Thess. 4, 16) af forklaret Art (1. Kor. 15, 42-44, 52). Altsaa det, som man her vil henføre til Dodsojeblikket, haaber han ikke for Parusien. Og i denne almindelige Form har vi tilmed lige modt hans Haab her i Brevet (4, 14), hvor han taler om, at han skal opstaa sammen med de andre troende. Vi slutter da, at hans Mening

paa Stedet her maa være: *Dersom vi skal dø, er det vor Trøst, at Gud har det forklarede Legeme rede til os i Himlen, saa vi kan være visse paa at faa det, naar Parusien kommer.* At »vi har det« (*ἔχομεν*), vil da sige, at vi ejer det uden endnu at have taget det i Besiddelse. Endnu er vi dog ikke ude over Vanskelighederne. For medens Paulus anden Steds tænker sig, at Herlighedslegemet først fremkommer ved Opstandelsen, idet det saa at sige spirer frem af det Legeme, der blev lagt i Graven (1. Kor. 15, 35 flg.), synes han her at gaa ud fra, at det allerede for Kristi Genkomst er til Stede i Himlen, og at det kommer ned derfra, saa den troende kan iføre sig det som en Klædning (se V. 2). Det ser altsaa alligevel ud, som om der er en Modsigelse mellem vort Sted og Apostelens sædvanlige Tankegang, vel ikke med Hensyn til Tidspunktet for det nye Legemes Meddelelse, men med Hensyn til Maaden, hvorpaa den tænkes at skulle gaa for sig. Der er heri unægtelig noget meget dunkelt, og efter vort Skøn lader det sig næppe gøre at bringe fuld Klarhed paa dette Punkt. Maaske staar der to religiøse Forestillinger uformidlet ved Siden af hinanden i Paulus' Bevidsthed, uden at han selv har følt nogen Modsætning imellem dem (jfr. Modsætningen mellem Guds Forudbestemmelse og Menneskets Frihed i Rom. 9-11). Eller maaske er Udtrykkene paa vort Sted rent billedlige. Meningen med, at vi »har« Herlighedslegemet, er da, at vi ejer det i Guds Tilsagn og Troens Forvisning (jfr. *ἔχομεν* i 1. Joh. 5, 15). At det er »i Himlen«, betyder kun, at det der har ideal Tilværelse i Guds Frelsesvilje. Paulus kan jo ogsaa anden Steds bruge slige Udtryk med stærk konkret Farve, f. Eks., naar han siger, at »Retfærdighedens Krans ligger rede til ham« (2. Tim. 4, 8; jfr. Kol. 1, 5). Og *τὸ ἐξ οὐρανοῦ* i V. 2 indeholder ikke andet end, at det er Gud, som lader det nye Legeme fremstaa; han virker jo »fra Himlen« (Rom. 1, 18). Saadan en billedlig Fortolkning bringer alt i Overensstemmelse med Apostelens øvrige Udtalelser og har derfor i Virkeligheden stor Sandsynlighed.

Men man kan dog maaske rejse det Spørgsmaal, om den ikke har afbleget Ordene vel meget. Skulde det da være gør ligt at fastholde en realistisk Forstaaelse og samtidig forbinde den med det, vi ellers finder er Paulus' Tanker om det foreliggende Emne? Naar vi skal gøre et Forsøg herpaa, nodes vi til at foregribe Behandlingen af et enkelt Udsagn i det følgende. Vi tænker os, at man kunde gaa ud fra 1. Kor. 15, 50-53, hvor der siges, at de Kristne, som oplever Herrens Komme, skal forvandles, saadan at det jordiske Legeme af Kød og Blod omdannes til et uforkrænkeligt og udodeligt Legeme. Som vi skal se, er det denne Forvandling, Apostelen nærmere skildrer her i 2. Kor. 5, 4. Han forestiller sig den saadan, at det himmelske Legeme lægger sig som et Klædebon over det jordiske, og derved bliver »det dodelige opslugt af Livet« (*ὡς καταποθῇ τὸ θνητὸν ἐπὶ τῆς ζωῆς*). Men gør vi Alvor af at tage Udtrykkene bogstaveligt, maa det jo betyde, at Herlighedslegemet, som nu ligger gemt i Himlen, ligefrem kommer ned og indgaar en Forbindelse med Stovlegemet, hvorved det optager dette i sig (»opsluger det«) og meddeler det sine Egenskaber, saa det fra at være dødeligt bliver gennemtrængt af Livet. Forvandlingen er altsaa ikke tænkt som en indefra kommende Omdannelse, men snarere i Lighed med det, der sker, naar Metal omsluttet af Ild og ved at gennemglodes af den selv faar Del i dens Væsen. Men har Paulus opfattet Forvandlingen paa denne Maade, kunde han vel ogsaa have tænkt sig Opstandelsen ske ved en lignende Forening af en himmelsk og en jordisk Faktor. I 1. Kor. 15, 35 flg. ser vi jo, at han virkelig har fjærnet sig betydeligt fra den rent umiddelbare Opstandelsestro: Han mener ikke, at Liget simpelt hen rejser sig levende af Graven. Nej, Ligheden mellem det Legeme, der lægges i Jorden, og det, der opstaar, er ikke større end mellem Sædekornet og den Plante, som vokser frem af det. Men saa er der vel heller ikke noget i Vejen for, at han kan have forestillet sig Levendegørelsen paa den Maade, at det forud eksisterende him-

melske Legeme forener sig med Stovet i Graven¹⁾. Først derved fremkommer da det *σῶμα πνευματικόν* (1. Kor. 15, 44), der jo ifølge Apostelens Tankegang er det senere i Forhold til *τὸ ψυχικόν* (V. 46). Vi tør imidlertid paa ingen Maade fastslaa denne Forstaaelse. For der kan rejses den Betænkelse imod den, at Paulus jo ellers altid ser de troendes Opstandelse som en Parallel til Kristi Opstandelse; men her vilde Parallelismen unægtelig være brudt i ret høj Grad. I øvrigt gør vi opmærksom paa, at Tanken om et Legeme, der har Fortilværelse i Himlen og kommer ned derfra ved Parusien, vilde have adskillig Lighed med den velkendte Forestilling om det ny Jerusalem, som Paulus (Gal. 4, 26) og andre nytestamentlige Forfattere (Hebr. 12, 22; Joh. Aab. 3, 12; 21, 2. 10) har medbragt fra Datidens Jødedom²⁾. Dermed tænkes der jo netop paa en By, som nu er »heroventil«, og som til sidst »kommer ned fra Himlen fra Gud med Guds Herlighed«.

V. 2. Skulde man nævne et enkelt Ord i V. 1, som Begrundelsen i V. 2 gaar tilbage paa, maatte det være *οἶδαμεν*. Tanken er den: Hvor sikkert vi ved, at vi har Herlighedslegemet i Vente, fremgaar af vor dybe Længsel efter, at det skal blive os givet allerede her i vor jordiske Tilværelse. Der er ingen Grund til at oversætte *καὶ γὰρ* ved »thi ogsaa«, og de besværlige Forsøg, man har gjort paa at faa dette »ogsaa« knyttet sammen med et eller andet, er derfor overflødige. Vi oversætter ligesom i 3, 10 simpelt hen ved »thi«. — *ἐν τούτῳ* kan betyde »derfor« (Fil. 1, 18; Joh. 16, 30). Men naar man lægger Mærke til, at der paa den tilsvarende Plads i Parallelsætningen i V. 4 staar *οἱ ὄντες ἐν τῷ σκότει*, maa man dog snarere antage, at

¹⁾ I den rabbiniske Jødedom finder vi den Forestilling, at der i »den syvende Himmel« gemmes en Dugg, som engang skal dale ned og levendegøre de døde ved Opstandelsen (Weber, Jüdische Theologie, 2. Aufl., Leipzig 1897, S. 205; 370). Er der noget beslægtet heri?

²⁾ Jfr. 4. Esra 7, 26; 10, 54; den syriske Barukapokalypse 4; Weber, anf. Skr., S. 205; 404.

ἐν τούτῳ viser tilbage til τοῦ σκήρου i V. 1. Meningen er da, at saa længe vi er i vort nuværende skrobelige Legeme (»Telt«), sukker vi. στενάζομεν udtrykker Længselens Styrke. — Ved Siden af Forestillingen om Legemet som et Hus eller Telt glider der nu et andet Billede ind, idet Legemet tænkes som et Klædebon¹⁾. Men det mærkelige er, at Paulus ikke derfor slipper det første Billede, men at vi faar en Sammenblanding af Udtryk, der er hentet fra de to helt forskellige Omraader. — ἐπερδύσασθαι betegner at faa en Overklædning trukket over den almindelige Klædning. Saaledes finder vi hos en græsk Forfatter Vendingen: ἐσθῆτας ἐπερδεδυμένοι γυναικείας τοῖς θόραξι (»overklædte med Kvindeklæder over Harnisket«, Plut. Pelop. 11). Naar da Overklædningen er det himmelske Legeme, maa vort nuværende Legeme være tænkt som det egentlige ἔρδωμα, og det. Apostelen længes efter, er altsaa at faa det nye Legeme uden først i Døden at miste det nuværende, med andre Ord endnu at være i Live ved Herrens Genkomst og da at forvandles. Udtrykket svarer nojagtig til 1. Kor. 15, 53. Der var det jordiske Legeme (τὸ φθαγτόν τοῦτο — τὸ θνητόν τοῦτο) Subjekt, og om dette hed det, at det »ifores« (ἐρδύσασθαι) Uforkrænkelighed og Udodelighed. Her er selve Personen Subjekt: den er »ifort« det jordiske Legeme og »overklædes« derfor med det himmelske²⁾. — En Tanke, der er nær beslægtet med vort Vers, finder vi i Rom 8, 23, hvor Paulus ogsaa taler om, at de troende »sukker«, nemlig i Forventning om Legemets Befrielse fra Forkrænkelighedens Magt (jfr. V. 21).

V. 3 horer til dem, der har voldt Fortolkerne uhyre Hovedbrud. Der har været fremsat en Mængde Udlægninger, som for en Del har indført Tanker, der laa Sammenhængen fjærnt. Men selv om man bortskærer de rene Vildskud, er og bliver Menin-

¹⁾ Jfr. Job 10, 11 LXX: δέσμα δὲ καὶ κρέα με ἐνέδυσας.

²⁾ En Del ikke-bibelske Paralleller til Tanken om et himmelsk Klædebon og om Sjælens Nøgenhed findes anført hos Lietzmann, anf. Skr., S. 119, og Heinrici, anf. Skr., S. 245 flg. Se ogsaa Plummer, anf. Skr., S. 146 flg.

gen dog tvivlsom. I alt Fald tor vi for vor Del ikke træffe noget afgjort Valg mellem de Muligheder, som frembyder sig for en naturlig Forstaaelse. Hovedvanskeligheden ligger i Spørgsmaalet om, hvordan *ἐνδυσάμενοι* forholder sig til *οὐ γυμνοί*. Den ene Mulighed er at tage *ἐνδυσάμενοι* i adjektivisk Betydning og lade det staa sideordnet med *οὐ γυμνοί*, saa vi faar en Modsætning af lignende Art som i V. 7 (*διὰ πίστεως . . . , οὐ διὰ ἔργων*) eller i Rom. 2, 29 (*ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι*); 9, 1 (*ἀλήθειαν λέγω . . . , οὐ ψεῦδομαι*). Det ene Begreb tjener da til at belyse det andet og give det Fynd: »iklædte, ikke nøgne«. Tidspunktet for *ἐνδυσάμεθα* maa være Parusien, og Talen er om at opleve denne, medens man endnu er ifort Legemet, altsaa ikke ved Døden er bleven gjort »nøgen«. Spørgsmaalet bliver saa, hvordan *εἶγε καί*¹⁾ skal forstaaes. Enten kan det tjene til at indføre noget, som danner Forudsætningen for *ἐπενδύσασθαι* i V. 2: »dersom vi virkelig (forudsat nemlig, at vi virkelig) bliver fundet iklædte, ikke nøgne« (jfr. *εἶγε καί* i Gal. 3, 4). Eller det kan have spørgende Betydning: »om dog virkelig«, og bringe en nærmere Bestemmelse af *ἐπιποθοῦντες* i V. 2, saa det tydeliggores, hvad der er Genstand for Længselen, og betones, at det, Apostelen ønsker, særlig er at undgaa »Nøgenheden«. Vi oversætter da: »... vi længes efter at overklædes med vor Bolig fra Himlen, om vi dog virkelig maatte findes iklædte, ikke nøgne« (jfr. Brugen af *εἰ* i Rom. 11, 14; Fil. 3, 12; Ap. G. 17, 27). Den Indvending, som kan rejses mod den her fremstillede Forstaaelse af *ἐνδυσάμενοι*, er, at Aorist Participium ikke egner sig til saaledes at bruges som Adjektiv, saa vi maatte vente, at der stod Perf. Participium (*ἐνδεδυμένοι*). Hvis vi da tager *ἐνδυσάμενοι* paa almindelig Maade som en til Verbet *ἐνδυσάμεθα* knyttet Bestemmelse, fremkommer den anden Opfattelse af Stedet. *εἶγε* maa da tages i Lighed med Ef. 3, 2; 4, 21, hvor det kun i Formen er hypotetisk, men i Virkeligheden indfører

¹⁾ Læsemaaden *εἶγε* bør vistnok foretrækkes for *εἴπερ*. For Betydningen har det i øvrigt ikke noget at sige.

noget, som er sikkert; det gengives ved »saa sandt som«. Saa oversætter man: »saa sandt som vi virkelig efter at være iklædte ikke skal findes nøgne«. Hermed angives den Forvisning, som ligger til Grund for Apostelens Længsel efter at blive overklædt med det himmelske Legeme, nemlig at naar man først een Gang er bleven iført dette, skal man aldrig miste det, aldrig nogen Sinde findes legemløs. Den, som altsaa bliver i Live til Parusien, han er tryk og behøver aldrig at frygte for at skulle ind i Dodens Nøgenhed. Tiden for *ἐνδυσάμενοι* er da Parusien, for *ἐξρεθησόμεθα* den derefter følgende Evighed. Ogsaa mod denne Opfattelse kan der gøres en Indvending gældende. Det blotte *οὐ* synes nemlig vel spinkelt. Det vilde passe bedre, om der stod *οὐδέποτε*. Imidlertid maa man vistnok sige, at hverken ved denne eller ved den første Opfattelse er Indvendingen stærk nok til at afgøre Sagen, og vi bliver derfor staaende ved at paavise de to Muligheder for Forstaaelsen¹⁾.

V. 4 bringer en bekræftende Gentagelse af Tanken i V. 2. Jfr. Forholdet mellem 4, 10 og 11. *καὶ γὰρ* — »thi« — gengives maaske bedst ved »ja«. — *βαρυνόμενοι* angiver den Sindsstemning, som finder sit Udtryk i Sukket: »Vi sukker, idet vi tynge«; idet vi føler os tunge i Sind. — *ἐγὼ ὅτι* = *ἐπὶ τούτῳ ὅτι*, »fordi«.

¹⁾ I enkelte Haandskrifter og hos nogle andre Vidner findes i Steden for *ἐνδυσάμενοι* Læsemaaden *ἐκδυσάμενοι*. Var den rigtig, maatte man snarest henføre *καὶ* til dette Ord og oversætte: »naar vi — ogsaa efter at være afklædte — ikke skal findes nøgne«. Heri har man fundet den Tanke, at den troende selv efter Døden, naar han har mistet det jordiske Legeme, ikke er legemløs, men har et *σῶμα ἀσώματον* (saaledes Reitzenstein, anf. Skr., S. 207; jfr. ovenfor S. 203—204; 226). Men det gaar ikke an, da denne Forestilling er ganske fremmed for Paulus' Tankegang og vilde stride mod Sammenhængen her. Derimod kunde Meningen maaske være: Selv om vi dør, skal vi engang, naar Herren kommer, dog ikke findes legemløse, idet vi jo skal opstaa. Denne Tanke kunde vel ogsaa begrunde Længselen efter at »overklædes«; thi naar vi alligevel skal ende med at være i Legemet, maa det føles som noget meningsløst at miste det i Døden og gennemleve en Nøgenhedsperiode i Dødsriget. Imidlertid er denne Forstaaelse dog meget kunstig. Og da tekst-kritiske Grunde sikkert taler for Læsemaaden *ἐνδυσάμενοι*, holder vi os til den.

jfr. Rom. 5, 12; Fil. 3, 12. I den Sætning, som hermed indfores, er det da sagt, hvad Grunden er til Sukket. Her fremhæves særlig den negative Side, nemlig den Uvilje, Apostelen foler mod at skulle »afklædes« for Legemet, og dette er jo netop Hovedpunktet. — *ὅσα κτλ.* angiver, hvad der, hvis *ἐπειδύσασθαι* bliver til Virkelighed, vil være Hensigten dermed. Forklaringen har vi allerede ovenfor været inde paa (S. 242). Men det bliver jo, som vi der saa, et Spørgsmaal, om man tør hævde den realistiske Forstaaelse, eller om man snarere skulde tage baade »Overklædningen« og »Opslugningen« som uegentlige Udtryk, der blot i Almindelighed betegner at gaa over til en ny Livsform uden først at være traadt ud af den gamle. Det i *καταποθῆ* liggende Billede har sandsynligvis sin Oprindelse fra et gammeltestamentligt Ord, som vi i 1. Kor. 15, 54 ser har foresvævet Paulus, nemlig Jes. 25, 8, som han gengiver ved *κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος¹⁾*).

V. 5 minder i Formen om 1, 21, og ligesom paa hint Sted tager vi *θεός* som Prædikatsord og underforstaar *ἐστίν* som Verbum. — For den nærmere Forstaaelse er det afgørende, hvad man lader *εἰς αὐτὸ τοῦτο* gaa til bage paa. Naturligst kunde det maaske synes at lade det gaa paa det lige forudgaaende *ἐπειδύσασθαι*, *ὅσα καταποθῆ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς*. Ved Gengivelsen af *κατεργασάμενος* (se ovenfor under 4, 17) maatte man saa gaa ud fra Betydningen »fuldføre« og forstaa Vendingen *κατεργάζομαι τινα εἰς τι* om at gøre en rede el. i Stand til noget. Naar det da hedder: »Den, der gjorde os rede netop til dette, er Gud«, er Meningen, at Gud aandelig talt har indrettet dem til den Forvandling eller Overklædning, der skal times de troende, der er i Live ved Herrens Genkomst; han har givet dem de indre Betingelser for at naa dette Maal. Denne Forstaaelse har imidlertid det imod sig, at den kun vilde være naturlig, dersom

¹⁾ Ejendommeligt nok synes Paulus i 1. Kor. 15, 54 ikke at have benyttet I.XX, hvor der vist bor læses: *κατέπεν ὁ θάνατος ἰσχύσας*, men Grundteksten, hvor han har læst: *כָּל עֲוֹנוֹת הָמָוָה לִפְנֵי*.

Paulus virkelig var vis paa at skulle opleve Parusien. Ellers vilde det dog være meget underligt, at han med εἰς αὐτό τοῦτο saa stærkt fremhæver, at Gud netop har udviklet deres Personlighed med dette for Oje. Og hertil kommer, at der til θεός er føjet Appositionen ὁ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα¹⁾ τοῦ πνεύματος. Med Hensyn til Forklaringen af selve dette Udtryk kan vi henvise til, hvad der er sagt under 1, 22. Men skal det passe ind i Sammenhængen her, kan man efter den fremstillede Opfattelse vanskelig komme uden om, at Paulus' Tanke maa være, at Gud har givet ham Aanden som Pant (eller Forskud) paa den Oplevelse, han lige har omtalt med αὐτό τοῦτο, altsaa »Overklædningen«. Han skulde med andre Ord have ment, at det, at han har Guds Aand, giver ham Sikkerhed for, at han virkelig skal være blandt dem, der ikke dør, men forvandles. Saaledes staar vi igen ved det samme, og Indvendingen rejser sig paa ny. For Apostelen er jo slet ikke vis paa, at han skal leve til Kristi Komme. Baade V. 1 og V. 6-8 viser os, at det netop er det, han tvivler om, og at han for Alvor regner med den Mulighed, at han maaske skal lide Doden. Vi maa derfor se at finde en anden Forstaaelse, og dette lader sig ogsaa gøre. Det vil nemlig være meget rimeligt at lade εἰς αὐτό τοῦτο gaa tilbage paa selve Hovedleddet i V. 4, nemlig στεράζομεν βαρούμενοι. Med Hensyn til στεράζομενος gaar vi saa ud fra Betydningen »bevirke«, og στεράζομαι τινα εἰς τι betegner da at bringe en til noget el. faa en til noget. Altsaa: »Den, der fik os netop til dette, er Gud«. Paulus vil hermed sige, at det langt fra er almindelig Dodsfrygt, som aftvinger ham det tunge Suk. Det hænger tværtimod sammen med hans Haab og er fremkaldt af Gud selv. Og Forklaringen herpaa gives i Tilføjelsen ὁ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος. Gud har nemlig givet ham Aanden som Pant (eller Forskud) paa den fulde Herlighed, han engang skal eje efter Parusien: men netop Visheden

¹⁾ Eller ἀραβῶνα.

herom fremkalder den dybe Længsel efter at overspringe Døden og gaa umiddelbart ind i Herligheden.

V. 6. Med Ordene *θαροοῦντες οὖν πάντοτε* sammenfatter Paulus det, som i det foregaaende særlig var ham magtpaaliggende at faa sagt. Hovedtanken i V. 1-5 laa jo nemlig i V. 1: Vi ved, at der venter os et himmelsk Legeme, hvis det jordiske nedbrydes. De mørkere Udtalelser i V. 2-4 kom i Virkeligheden kun som en Begrundelse heraf, og i V. 5 bøjede Tanken tilbage i den lysere Retning ved Fremhævelsen af den Haabets Vished, Gud har givet os ved sin Aand. Derfor er det naturligt nok, at Apostelen kan gore Resultatet saadan op: »Vi er altsaa bestandig ved godt Mod«. — Derefter indføres der med *καὶ εἰδότες ὅτι κτλ.* en helt ny Tanke, som ikke udledes af det foregaaende. men tværtimod staar i en vis Modsætning til en Del af det, som der var sagt. Paulus ser nemlig godt, at der er en dyb Mangel ved Livet i det jordiske Legeme, idet dette nødvendigvis medfører en Begrænsning af den troendes Samfund med Herren. *ἐνδημέω* betegner at være i sit Folk (*δῆμος*), *ἐκδημέω* at være borte fra sit Folk, altsaa henholdsvis at være indenlands og at være udenlands: Den, der har sit Hjem i Legemet, er ligesom bortrejst fra Herren, lever i en Slags Landflygtighed. En beslægtet Tanke møder vi i Fil. 3, 20; Hebr. 11, 13-16; 1. Pet. 1, 1; 2, 11. — — Konstruktionen her i V. 6-8 er ejendommelig. Vi har nemlig to Participier, hvortil der ikke svarer noget Hovedverbum. Det er øjensynligt, at Paulus har begyndt at forme sine Ord paa en Maade, som han igen har sluppet. Han har formodentlig haft i Sinde at skrive: *θαροοῦντες οὖν πάντοτε καὶ εἰδότες ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου, ἐδδοχοῦμεν μᾶλλον κτλ.*, og dermed har han villet sige, at de to Aarsager, der angives i *θαροοῦντες* og *εἰδότες*, bevirker som Resultat *ἐδδοχοῦμεν μᾶλλον*. Men saa er det, han indskyder V. 7 som en Parentes, og idet han derefter skal gaa videre, har han glemt Begyndelsen af Perioden og kan altsaa ikke gennemføre den paa regelmæssig Maade.

Han begynder da i V. 8 en ny Sætning med *δέ*, idet han samtidig genoptager den i *θαροοῦντες* indeholdte Tanke i indikativisk Form: *θαροοῦμεν*, og saaledes bliver det hele til en fuldstændig Anakoluti. Oversættelsen til Dansk sker bedst ved at gøre de participielle Led *θαροοῦντες* og *εἰδότες* til Hovedsætninger og gengive dem, som om der stod Indikativ. Saadan gør ogsaa saavel den danske som den norske reviderede Oversættelse¹⁾. Vi har aabenbart her et nyt Eksempel paa, hvordan Paulus' Udtryksmaade præges af, at han ikke selv nedskrev sine Breve, men formede dem i mundtlig Tale, som en anden førte i Pennen, jfr. 1, 10-11; 4, 4.

V. 7 kommer som et Indskud, der tjener til at forklare, i hvilken Forstand vi under de jordiske Livskaar er fjærnet fra Herren. Naturligvis ikke saadan, at den troende er skilt fra Kristus ved en ydre Afstand (Rom. 8, 10; 2. Kor. 13, 3; Gal. 2, 20), men saadan, at Forholdet til ham er et Forhold i Tro, ikke i umiddelbar Skuen. Tanken er nær beslægtet med 1. Kor. 13, 12, og begge Steder er muligvis blevet til under Paavirkning af 4. Mos. 12, 8 LXX (*στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ, ἐν εἴδει καὶ οὐ δι' αἰνυμάτων, καὶ τὴν δόξαν νεοῖον εἶδεν*), hvor vi netop møder Ordene *εἶδος* og *αἶνυμα*, der er saa karakteristiske henholdsvis for Stedet her og for 1. Kor. 13, 12, og som ellers er fremmede for Paulus' Sprog (*εἶδος* foruden her kun i 1. Thess. 5, 22 med en anden Betydning, *αἶνυμα* overhovedet ikke). — I *περιπατοῦμεν* har vi det fra G. T. overtagne og hos Paulus hyppig forekommende Billede af Livet som en Vandring (f. Eks.

¹⁾ Derimod er disse Oversættelser paa et andet Punkt uheldige i deres Gengivelse af Stedet. De skiller nemlig ikke *θαροοῦντες* og *εἰδότες* tilstrækkelig ad, men lader begge Verber staa med eet Subjekt »vi« (»derfor ere vi altid frimodige og vide, at . . .«), hvorved det kommer til at se ud, som om ikke blot det, der er sagt med *θαροοῦντες*, men ogsaa det, der er sagt med *εἰδότες* *ὅτι καὶ*, var noget, der kunde udledes af det foregaaende; men dette er som ovenfor paavist urigtigt. Man bør paa Dansk gentage Subjektet ved begge Verber: »Vi er altsaa bestandig ved godt Mod, og vi ved (tillige), at . . .«. Den svenske reviderede Oversættelse er her bedre.

Rom. 13, 13; 1. Kor. 7, 17). Men en stor Vanskelighed ligger der i Forstaaelsen af Udtrykkene διὰ πίστεως og διὰ εἶδους. Den sædvanlige Betydning af εἶδος er jo »Udseende, Skikkelse« (Luk. 3, 22; 9, 29). Men dette objektive Begreb passer kun daarligt som Modsætning til det subjektive »Tro«. Desuden tænkes der med πίστις paa vor Tro, medens der med εἶδος kun kan være tænkt paa Herrens Skikkelse, hvad der ogsaa gør Modsætningen uklar. Maaske kunde man dog lette Vanskeligheden ved stærkt at understrege Billedet af en Vandring og tage διὰ i stedlig Betydning = »igennem«. πίστις og εἶδος skulde da staa som prægnante Udtryk for to Omraader, hvorigennem man vandrer: Det jordiske Livs Omraade kaldes uden videre »Tro«, fordi Troen er typisk for den Grad, man her kan naa i Forholdet til Herren: det himmelske Omraade kaldes »Skikkelse«, fordi det ejendommelige der netop er, at det guddommelige i selve sin Skikkelse træder de frelst for Øje. Altsaa: »Vi vandrer gennem Troens, ikke gennem Skikkelsens Omraade«. Imidlertid kan enhver jo se, at der er noget kunstlet ved denne Opfattelse, og man maa spørge, om ikke εἶδος, der jo kommer af Stammen i Verbet εἶδον, kunde have Betydningen »Seen, Skuen«. διὰ blev da at forstaa ligesom i 2, 4 som Betegnelse for de ledsagende Omstændigheder og at oversætte ved »under« eller »i«, og Modsætningen »i Tro, ikke i Skuen« vilde passe fortrinligt. Det maa dog indrømmes, at denne Betydning ikke lader sig eftervise, og vi tør derfor ikke bestemt hævde den. Men det vejer ikke saa lidt til Gunst for den, at en Fortolker som Theodoret¹⁾ synes at forudsætte den, naar han parafraserer: *τὴν αὐτὴν τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς οὐχ ὁρῶμεν, τότε δὲ καὶ ὁψόμεθα καὶ συνεσόμεθα*. — Med Hensyn til πίστις gør vi opmærksom paa, at det her ikke er Tillidsmomentet i Troen, som der tænkes paa, men derimod den Ejendommelighed, at Troen ligesom Haabet (Rom. 8, 24) forholder sig til det, der ikke ses, jfr. Hebr. 11, 1.

¹⁾ I Interpretatio epist. II ad Cor., Migne LXXXII, S. 408.

V. 8. *δέ* er videreførende. Det er brugt som et ukunstlet Middel til at faa den afbrudte Traad fra V. 6 spunden videre, omtrent som vi paa Dansk kunde bruge et »naa« eller »altsaa«.

ἐὶδοζέω betyder »at være tilfreds med, synes om«. Det er naturligt at knytte *μᾶλλον* ikke til *ἐξδιμῆσαι*, men til *ἐὶδοζοῦμεν*, altsaa: »Vi synes bedre om at blive udlændige fra Legemet og komme hjem til Herren«. Mærk, at de to Infinitiver staar i Aorist og derved faar Betydning af den enkelte, forbigaaende Begivenhed, medens Præsens vilde betegne den vedvarende Tilstand. Paulus foretrækker altsaa Doden. Ved den vil han ganske vist miste Legemet: men han føler sig forvisset om, at hans Sjæl skal gaa ind til Herren og leve hos ham i den umiddelbare Skuen, som ikke kan finde Sted under Jordlivets Kaar. jfr. Fil. 1, 23. Som vi tidligere har antydnet (S. 222), er Apostelen her gleden ind i en Tankegang, der egentlig er ganske modsat af den, der kom til Orde i V. 2-4. Forklaringen ligger i, at han betragter Doden fra to forskellige Sider: I V. 2-4 ser han paa, *hvad den er i sig selv*, en Afklædning, mod hvilken hans Følelse oprorer sig, netop i Kraft af Visheden om at være bestemt til fuld legemlig Herliggørelse. Her derimod ser han paa, *hvad Doden fører ind til*, nemlig en Tilstand, hvor man staar i langt nærmere Forhold til Kristus end nu. Og dette sidste synes han, naar alt kommer til alt, virker mest dragende. Naturligvis kommer man ikke uden om, at der er noget underligt i, at han paa saa uformidlet en Maade lader de modsatte Følelser komme til Orde lige ved Siden af hinanden. Selv synes han imidlertid slet ikke at have været sig dette bevidst. Han gaar blot op i at fortælle, hvordan han er til Mode, og herunder faar Stemningsbolgerne Lov til uhindret at komme for Dagen, een for een, efter som de rinder igennem hans Sind.

De Fortolkere, der opfatter V. 1 saadan, at Paulus der udtaler Forventningen om i selve Dodsojeblikket at faa et himmelsk Legeme¹⁾, forstaar na-

¹⁾ Saaledes særlig P. W. Schmiedel, anf. Skr., Ekskurs efter 5, 10; A. Sabatier, L'apôtre Paul, engelsk Oversættelse The Apostle Paul, 7. ed.,

turligvis »Overklædningen« i V. 2 og 4 som et Udtryk herfor. Tidspunktet for ἐπενδύσασθαι bliver altsaa Døden, og for saa vidt kan det siges, at det netop er den, Apostelen længes og sukker efter. Ved denne Forstaaelse opnaar man, at der ingen Modsætning bliver mellem V. 2-4 og V. 6-8: ἐπενδύσασθαι og ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος bliver i Grunden eet og det samme. Denne Fordel er nu rigtignok dyrt købt. For man nødes til at antage, at Paulus i Tiden mellem 1. og 2. Kor. fuldstændig har skiftet Syn paa de sidste Ting. Herrens Komme med den fælles Opstandelse og de overlevendes Forvandling, der endnu beherskede hans Haab i 1. Kor. 15, har i Virkeligheden tabt sin Betydning for ham og er blevet afløst af en græsk-farvet Udodelighedstro. Man finder dog ikke dette Omslag uforklarligt, idet man henviser til den store Dødsfare, han havde gennemlevet i Mellemtiden. Den skal have bragt ham til at knytte alt sit Haab umiddelbart til Dødsejeblikket. Og desuden gør man opmærksom paa, at vort Sted synes at vise Paavirkning fra Sal. Visd. 9, 15: φθαρτὸν γὰρ σῶμα βαρύνει ψυχὴν, καὶ βρῖθει τὸ γεῶδες σκῆρος τοῦν πολυφρόντιδα (»et forkrænkeligt Legeme tynger Sjælen, og det jordiske Telt besværer det tankerige Sind«). Her forekommer jo netop et Par af de Ord, som er mest ejendommelige for vort Sted (σκῆρος og βαρύνω-βαρύνω). Men foreligger der saadan en Paavirkning, hvad er da rimeligere end at antage, at Paulus ved Læsning af Sal. Visd. er kommen ind paa dette Skrifs (platoniske) Tanker om Legemet som en Byrde for Sjælen og derved har faaet Tyngdepunktet i sin Forventning flyttet fra Opstandelsen til Døden?

Hele denne Opstilling bliver imidlertid usandsynlig, naar man lægger Mærke til, at Apostelens tidligere Syn paa de sidste Ting findes uforandret ikke blot her i Brevet (1, 9; 4, 14), men ogsaa i senere Skrifter (Rom. 8, 11. 23; Fil. 3, 10-11. 20-21; Kol. 3, 4). Desuden kommer man meget vanskelig til Rette med det ejendommelige Begreb »Overklædning« i V. 2 og 4; thi at antage, at den døende iføres det himmelske Legeme, endnu før han har aflagt det jordiske, er dog rent fantastisk. Man føres ogsaa til helt at afsvække et Udtryk som det, at »det dødelige opsluges af Livet« (V. 4). Og hvordan skal man forklare sig den Tyngethed, der aftvinger Paulus hans Suk? Er han virkelig vis paa ved Døden at faa Herlighedslegemet, hvorfor da være urolig for at blive afklædt og nøgen? Teichmann vil have os til at tro, at Apostelen ikke har kunnet overvinde en vis Tvivl om sine egne nye Synspunkter, — sligt styrker ikke en Opfattelse. Endelig er der med Rette blevet gjort opmærksom paa¹⁾, at V. 4 viser en bestemt Modsætning mellem ἐκδύσασθαι og

London 1908, S. 183 flg.; E. Teichmann, Die paulinischen Vorstellungen von Auferstehung und Gericht, Freiburg i. B. und Leipzig 1896, S. 57 flg.; H. Windisch, anf. Skr., S. 160 flg.; 172 flg.

¹⁾ Af A. Tilius i Die neutestamentliche Lehre von der Seligkeit und ihre

ἐπενδύσασθαι. Enten finder *ἐκδύσασθαι* Sted — og da kan der ikke mere ske noget *ἐπενδύσασθαι*, da *ἔρδυμα* jo mangler, men kun et nyt *ἐνδύσασθαι*, — eller *ἐπενδύσασθαι* finder Sted — og i saa Fald er der ikke mere noget *ἐκδύσασθαι* at frygte. Men da *ἐκδύσασθαι* uden Tvivl betegner Døden, hvor Legemet aflægges som et Klædebon, er det klart, at Døden og Overklædningen udelukker hinanden. Skulde man derfor finde et Udtryk inden for V. 2-4, der kunde svare til *ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος* i V. 8, kunde det aldrig blive *ἐπενδύσασθαι*, men tværtimod *ἐκδύσασθαι*. Heraf følger, at *Modsætningen mellem de to Versgrupper ikke lader sig hæve*. Hvad der er sagt om den ovenfor, staar ved Magt.

Tilbage staar kun Spørgsmaalet om Sal. Visd. 9, 15. Her maa man lægge Mærke til, at Paulus i hvert Tilfælde ikke udtaler en Betragtning, der ser Legemet som en Byrde for Sjælen. Ogsaa efter den afviste Opfattelse indeholder vort Sted en høj Vurdering af Legemligheden og en Hævdelse af, at denne — i himmelsk Skikkelse — hører med til den fulde Herliggørelse. Og det, der kan bringe Apostelen til at ønske »at blive udlændig fra Legemet«, er jo netop ikke noget Ønske om at afføre sig dette, men kun hans Længsel efter en inderligere Forening med Herren. Vi tror derfor at kunne slaa fast, at Tanken her i 2. Kor. 5 er ganske uafhængig af det apokryfe Sted. Men hermed behøver det dog ikke at være udelukket, at der i Formen maaske kunde være en Genklang af dette. Man kunde henvise til Rom. 10, 6 flg., hvor der er en tydelig Benyttelse af Ordlyden i 5. Mos. 30, 12 flg., men samtidig en afgjort Uligheid i Meningen.

e. Den fuldstændige Selvhengivelse i Kaldet

(5, 9—6, 10):

Paulus har talt om sit Frelseshaab. I Tilknytning hertil siger han nu, at al hans Stræben gaar ud paa at være Herren til Behag, idet Dommens Dag med dens Gengældelse staar ham for Øje (5, 9-10). Denne Følelse af Ansvar over for Gud sætter sit Præg paa hans Arbejde for at vinde Mennesker, hvad han haaber, at Lærerne inderst inde godt ved, og hvad de bør hærde over for Modstandernes Mistænkeliggørelse; thi hvor forskelligt han end kan

Bedeutung für die Gegenwart, 2. Abteilung: Der Paulinismus unter dem Gesichtspunkt der Seligkeit, Tübingen 1900, S. 60—61, og E. Kühl i Über 2. Korinther 5, 1-10, ein Beitrag zur Frage nach dem Hellenismus bei Paulus, Königsberg 1904, hvortil i det hele henvises. Se til Forstaaelsen af Afsnittet ogsaa H. Lietzmann, anf. Skr., S. 117 flg.

optræde, søger han dog aldrig sit eget (5, 11-13). Kristi Kærlighed er nemlig den herskende Magt i hans Liv, og han er gennemtrængt af den Overberisning, at Frelserens Død i vort Sted har Krav paa at blive gengældt med Opgivelsen af al vor Egenvilje (5, 14-15). Derfor lader han sig i sit Syn paa Mennesker — ligesom ogsaa paa Kristus selv — ikke mere bestemme af det naturlige Menneskes Tilbøjelighed, og Forholdet til Kristus virker i det hele en fuldstændig indre Fornyelse (5, 16-17). Det Livspræg, han saaledes har skildret, har sit Udspring i det store Forsoningsværk, som Gud har øvet i Kristus, og som han har gjort Apostelen til Budbringer om (5, 18-19). Paulus arbejder altsaa ikke for sin egen Sag. Nej, for Kristi Skyld og paa Guds Vegne er det, han kalder Mennesker til at tilegne sig Forsoningen, ligesom han ved sig i en andens Gerning, naar han formaner Korinthierne til at lade denne Tilegnelse bære Frugt (5, 20—6, 2). Under sin egen Kamp og Lidelse sætter han da ogsaa alt ind paa, at Tjenersten ikke for hans Skyld skal blive lastet (6, 3-10).

V. 9. διό ο: fordi vi saa gerne vil hjem til Herren (V. 8). — φιλοτιμέομαι betegner at søge sin Ære i noget (Rom. 15, 20; 1. Thess. 4, 11). Paulus har altsaa ogsaa sin Ærgerrighed; men den gaar kun ud paa at være Kristus til Behag. — Med Hensyn til Leddet εἴτε ἐνδημοῦντες εἴτε ἐκδημοῦντες ligger det nær at spørge, hvordan de to Participier skal suppleres. Skal man underforstaa henholdsvis πρὸς τὸν κύριον og ἀπὸ τοῦ κυρίου eller ἐν τῷ σώματι og ἐκ τοῦ σώματος? Imidlertid er det vist rimeligst, at naar Paulus hverken har gjort den ene eller den anden af disse Tilføjelser, har det sin Grund i, at det egentlig er ham ligegyldigt, hvad man underforstaar. Han lader Udtrykket staa i en vis Ubestemthed, idet det i hvert Tilfælde er Modsætningen mellem det at være i Live og det at være død, som forsvæver ham. Spørger man dernæst, hvor man skal henføre Leddet, maa det sikkert siges at være umuligt at knytte det til φιλοτιμούμεθα. For dels havde det i saa Fald været naturligt, om det havde staaet *foran* dette Verbum (jfr. 1. Kor. 10,

31; 1. Thess. 5, 10); dels ligger der jo i *φιλοτιμούμεθα* en Stræben, og ud fra Rom. 6, 7 maa man vistnok antage, at Paulus ikke kan have tænkt sig nogen Helliggørelsesstræben nødvendig hos de afdøde troende. Vi henfører derfor *εἴτε . . . ἐκδημιούνητες* til det efterfølgende *ἐνάρξεσθαι αὐτῷ εἶναι*, og dette opfatter vi i Overensstemmelse med det efterfølgende Vers ikke om at behage Herren i al Almindelighed, men om at behage ham ved den særlige Lejlighed, hvor han fælder Dom, altsaa ved Parusien. Meningen bliver da: Vi søger vor Ære i at være saadan, at vi kan være Herren til Behag, naar han kommer, enten vi til den Tid er blandt de levende eller blandt de dode. Denne Forstaaelse er i god Samklang med det foregaaende, hvor Spørgsmaalet om at opleve Parusien eller do forinden jo netop har været saa stærkt fremme.

V. 10 bringer en Begrundelse af V. 9, og Eftertrykket ligger paa *τοὺς πάντας ἡμᾶς*: Vi alle, lige meget om vi horer til *ἐνδημιούνητες* eller *ἐκδημιούνητες*, maa frem for Herrens Dom. Saaledes ser vi, at der ikke for Paulus er nogen Modsigelse mellem hans Ønske om ved Doden at komme hjem til Herren (V. 8) og hans stærke Optagethed af Dommen ved Parusien (V. 9); thi denne gælder alle uden Undtagelse, ogsaa de afdøde. Men netop fordi han har kunnet udlede V. 9 som en Slutning af V. 8, maa man gaa ud fra, at han har tænkt sig, at kun den, som Herren ved vil kunne bestaa i Dommen, faar Lov at komme hjem til ham ved Doden. — *ἡμεῖς* betegner at komme frem for Lyset, saadan at ens indre Væsen ikke længere er skjult (Kol. 3. 4; jfr. 1. Kor. 4, 5). — *δεῖ* (»det er nødvendigt«) har her ikke Betydningen »bor«, men »maa« ligesom i 11, 30; 12, 1. — *βῆμα* (af *βαίω*) = et ophøjet Sted, hvorpaa man træder op. Det bruges om det Højsæde, hvorpaa Dommeren tager Plads (Matth. 27, 19; Joh. 19, 13; Ap. G. 25, 6). — *ζομίζομαι*, faa igen, faa Lon (eller Straf) for, Ef. 6, 8; Kol. 3, 25. Det udtrykker den strængt retfærdige Gengældelse. Hvad det er, der gengældes, siges med *τὰ διὰ τοῦ σώματος*. Man kan enten tage *διὰ* instru-

mentalt (»det, som er øvet ved Legemet«) eller som Betegnelse for de ledsagende Omstændigheder (»det, som er sket under det legemlige Liv«, jfr. 2, 4; 5, 7). I begge Tilfælde er det jordiske Livs Handlinger set som det, der er afgørende for et Menneskes evige Skæbne. Tanken tydeliggøres yderligere ved Tilføjelsen af *πρός ἃ ἐπραξεν*, der angiver Normen for *κομίσηται κτλ.* (»i Overensstemmelse med, hvad han har gjort«); *πρός* som i Luk. 12, 47. Endelig specificeres *ἃ ἐπραξεν* med *εἴτε ἀγαθόν εἴτε φαῦλον*¹⁾, jfr. Rom. 9, 11; Joh. 5, 29. — Her som anden Steds lærer Paulus, at Dommen sker efter Gerninger, Rom. 2, 6 flg.; Gal. 6, 7. Hvordan han har bragt dette i Overensstemmelse med Læren om Retfærdiggørelsen af Naade ved Troen, skønner man af Steder som Gal. 5, 6; 2. Kor. 6, 1²⁾.

V. 11. *εἰδότες οὖν τὸν φόβον τοῦ κυρίου* er en Slutning ud fra det foregaaende. Paulus mener nemlig, at de alvorlige Ord, han har sagt om Dommen og om sin Stræben efter at være Dommeren til Behag, maa gøre det klart, at han ikke tager sig det let med sit Ansvar over for Herren. *φόβος τοῦ κυρίου*, »Frygt for Herren«, er et gammeltestamentligt Begreb, (יְרֵאָה יְהוָה (אֱלֹהִים), Ps. 5, 8; 19, 10; Ordspr. 1, 7; det er et karakteristisk Udtryk for den fromme Israelits Gudsforhold (Jes. 29, 13; Ps. 2, 11; Job 4, 6) og fremtræder ofte som Bevæggrund til at gøre Guds Vilje, f. Eks. Ordspr. 3, 7. Og idet Paulus lader det staa med Artikel (*τὸν φόβον τ. κ.*), viser han, at det netop er dette velkendte Begreb med dets ejendommelige Indhold, han har i Tanker. Tillige lægger vi Mærke til, at han med Eftertryk stiller *εἰδότες* forrest. Han vil altsaa betone, at han virkelig »kender« denne Frygt for Herren; den er ham ikke noget fremmed, tværtimod noget, han føler sig bestemt af i sit Liv. Men heraf maa vi slutte, at det er blevet sagt om ham, at han *ikke* kendte den. Det er da aabenbart igen Modstandernes Bagvadskelse, han vender sig imod. De maa have sagt, at han siden sit Brud

¹⁾ Andre læser *κακόν*.

²⁾ Jfr. P. Madsen, Den kristelige Troslære, S. 744.

med Jødedommen var kommen bort fra den hellige Frygt, saa han nu kun spurgte om sin egen Lyst og Fordel. Og det er paa en Maade forstaaeligt nok, at de kunde angribe ham saadan. Thi den sky Frygt for den vældige Gud, som var Grundstemningen i Datidens Jødedom¹⁾, — og som Judaisterne sikkert havde deres Del af, — var jo virkelig hos Paulus afløst af frimodig Vished om at have Barneret og Naade hos Gud (Rom. 8, 15 flg.). Vi ser ogsaa anden Steds, at hans Lære om Naaden gav Anledning til den Beskyldning, at hans Livssyn fattedes Alvor. Ja, der var dem, som paastod, at han hævdede Sætningen: »Lad os gøre det onde, for at det gode kan komme deraf!« (Rom. 3, 8). Over for slige Sigtelser er det saa, han her slaar fast, at han ingenlunde er kommen bort fra den rette Frygt for Herren og hans Dom. Visheden om at være under Guds Naade udelukker jo heller ikke Frygten for, at de Farer, der lurar i Menneskenaturen, kunde faa Overhaand og bringe den een Gang frelste ind under Guds Straffedom, og i denne Forstand er det, vi moder Frygten hos Paulus, f. Eks. naar han i 1. Kor. 9, 27 taler om, hvorledes han holder sig selv under Tugt, »for at han ikke, efter at have prædiket for andre, selv skal blive forkastet«. — *ὁ κύριος* er for øvrigt at forstaa om Kristus: se det foregaaende Vers. — Eftersætningen, der nu følger efter det participielle Led *εἰδότες ἡτλ.*, udtaler, hvad Virkning det har paa Apostelens Adfærd, at han kender Frygten for Herren. Det ejendommelige ved denne Eftersætning ligger i øvrigt i Modsætningen mellem dens to Led. Det er klart, at *ἀνθρώπων πείθομεν* staar som en Indrømmelse, Paulus kun vil gøre, naar den bliver set i Lyset af det tilføjede *θεῷ δὲ περαρωόμεθα*: Det første gør vi ganske vist, men rigtignok paa saadan en Maade, at det fuldtud kan forenes med det andet. Men af denne ejendommelige Formulering maa vi slutte, at man i

¹⁾ Bousset-Gressmann, *Die Religion des Judentums im späthellenistischen Zeitalter*, 3. Aufl., Tübingen 1926, S. 373 flg.; Weber, *Jüdische Theologie*, 2. Aufl., Leipzig 1897, S. 284.

nedsættende Betydning har sagt om Apostelen: ἀνθρώπους πείθει. Man har hermed villet betegne en Adfærd, der ikke lod sig forlige med Aabenhed over for Gud. For at forstaa dette kan vi tænke paa Gal. 1, 10, hvor det samme Udtryk moder os netop som en Beskyldning mod Paulus og bliver forklaret ved ζητεῖν ἀνθρώποις ἀρέσκειν. Verbet πείθω, der jo egentlig betyder »at overtale«, kan nemlig bruges om *at vinde nogen for sig*. Saaledes hedder det i Ap. G. 12, 20 om Tyrierne og Sidonierne, at da de vilde opnaa Fred med Kong Herodes Agrippa I, vandt de først hans Kammerherre for sig (πείσαντες Βλάστον πρλ.) og fik ad den Vej deres Ønske fort igennem. Men en Stræben efter at vinde Mennesker for sig kan jo indeholde noget rænkefuldt og egenkærligt, og saadan mente Paulus' Modstandere det. I Gal. 1, 10 afviser han det derfor, idet han opstiller et Enten-eller: Enten stræber man at vinde Mennesker eller at vinde Gud for sig. Men det kan jo ogsaa finde Sted paa en fuldt forsvarlig Maade, og i den Forstand er det, han her indrommer, at hans Stræben virkelig gaar ud paa at vinde Mennesker for sig, kun uden at han forbinder egoistiske Hensigter dermed, og derfor uden at han har noget at skjule for Gud. At Paulus havde noget meget vindende ved sig, er der ingen Tvivl om. Af Ap. G. 27 ser vi, hvor betaget Centurionen Julius var af ham (især V. 43), af Fil. 1, 13, hvor stærkt et Indtryk han gjorde paa de Soldater, der bevogtede ham under Fangenskabet i Rom. Og hvilken Begejstring formaaede han ikke at vække hos Galaterne (Gal. 4, 13-15)! Han lægger ogsaa tit en stor Menneskekundskab for Dagen, f. Eks. i Brevet til Filemon, hvor han med Mesterskab forstaar at blande Ros med Formaning, kærlig Hjertelighed med godmodig Spøg for at faa Filemon derhen, hvor han vil. Han ved at tage Folk der, hvor de staar: Over for Jøder og over for Hedninger kan han indrette sin Adfærd ganske forskelligt (1. Kor. 9, 20 flg.), og hvor han mener, at det kan ske uden Skade, kan han vise en Eftergivenhed, som virker overraskende (Ap. G. 16, 3; 21, 23-26).

Forhold og Stemninger iagttager han i det hele med stor Skarphed og forstaar at benytte dem; det er i saa Henseende overmaade betegnende, at han i Gal. 4, 20 klager over, at han ikke personlig er til Stede blandt Læserne, saa han »kunde omskifte sin Røst«. I alt dette er der aabenbart en Forening af en sjælden Naturgave og en bevidst Stræben, og det er ud herfra, at hans Modstandere har fundet, at der var noget besnærende i hans Personlighed. De kom jo ogsaa ofte nok til at køre fast over for den Magt, han havde over Mennesker. Selv hævder han imidlertid, at han stiller det alt sammen i Guds Tjeneste og ikke søger sit eget derigennem: derfor: *θεῶι παραερώμεθα*. Jfr. 1. Kor. 10, 33. Man maa jo ogsaa sige, at det for en Missionær er en uomgængelig Betingelse for at kunne faa noget udrettet, at han er i Stand til at knytte Mennesker til sig i rent personlig Henseende. — Endelig udtales med *ἐλπίζω δὲ ὑπὲρ*. Haabet om, at naar Korinthierne prøver Sagen i deres Samvittighed — altsaa ikke blot gaar efter Stemninger og andres Tilskyndelser —, vil Apostelens Færd ogsaa for dem ligge aaben og ren. Der er Lighed baade i Form og Tanke med Steder som 1, 13-14; 4, 2. — Med Hensyn til den blandede Brug af 1. Person Flertal og 1. Person Enkelttal her i Verset henviser vi til, hvad der er sagt herom S. 106. Naturligvis tænker Paulus egentlig paa sig selv: men samtidig gør der sig en Følelse gældende af, at hvad han siger til sit Forsvar, ogsaa omfatter Timotheus og hvem der ellers staar Last og Brast med ham i Missionærgerningen. — Perfektum *παραερώμεθα, παραερώσθαι* nærmer sig her — ligesom i 1. 10, til hvis Fortolkning vi henviser, — til at have Præsensbetydning: »at være aabenbar«.

V. 12. Paulus fremdrager atter den Beskyldning, han har været inde paa i 3. 1 og 4. 2. At anbefale sig selv er der jo noget ynkeligt i. Det indeholder en Følelse af Svaghed og Afhængighed. Sligt ved han sig imidlertid fri for at have forbundet med, hvad han har sagt i V. 11. Han kræver tværtimod, at Korinthierne skal være stolte af ham. Og han vil give dem

noget, som de kan slynge hans Modstandere i Ansigtet. — I *διδόντες* har vi den under 4, 2 omtalte frie Brug af Participiet, ensbetydende med Indikativ. *καυχήματος* hører til *ἀφορμήν*, og *καύχημα* har — som bemærket under 1, 12 — Betydning af »Handlingen at rose sig«, altsaa: »Anledning til at rose jer af os«. — Til *ἵνα ἔχητε* underforstaar vi *αὐτήν*, nemlig *ἀφορμήν καυχήματος ὑπὲρ ἡμῶν*. Om Modstanderne hedder det saa, at de ogsaa har noget, de er stolte af; *καυχάομαι ἐν* betyder »at rose sig af«; altsaa: »de, som roser sig af Ansigtet, ikke af Hjertet«¹⁾. Men da *πρόσωπον* betegner det udvortes (1. Thess. 2, 17), viser dette netop Judaisternes dybe Fejlsyn. De bryster sig af ydre Fortrin, hvormed der vel tænkes paa jødisk Byrd, Overholdelse af Moselovens udvortes Bud o. lign. (jfr. 11, 18. 21 flg.), medens Hjertets rette aandelige Stilling har mindre at sige for dem, altsaa lige modsat af det, Paulus havde sagt om sig selv med *θεῶ πεφανερώμεθα*. En særlig Brod faar Or-

¹⁾ *καυχάομαι*, *καύχησις*, *καύχημα* forekommer langt hyppigere i 2. Kor. end i noget andet af Paulusbrevene, hvad der for en Del hænger sammen med den stærkt personlige Strid mellem Apostelen og hans Angribere. Som Regel bruges *καυχάομαι* hos Paulus i den ligefremme Betydning »at rose sig«. Men undertiden ser vi, at det glider over i en ændret Betydning, som sikkert stammer fra LXX. Her kan det nemlig staa som Udtryk for den religiøse Glæde og Tillidsstemning, altsaa om noget ubetinget godt, ikke om noget, der i sig selv er saa tvivlsomt som det at rose sig, f. Eks. Ps. 32 (31), 11: *ἐνφράνθητε ἐπὶ κύριον καὶ ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι καὶ καυχᾶσθε, πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ*. Det maa saa oversættes ved »at prise sig lykkelig el. jubles«. Paa et Sted som 1. Kor. 1, 31 er *καυχάομαι* tydeligt nok ved at glide over mod denne Betydning, og i Rom. 5, 2-3 kan man vist ligefrem sige, at den foreligger. Hermed betegnes saa i Virkeligheden et Højdepunkt i Troslivet. I 2. Kor. kommer denne Betydning imidlertid næsten ikke frem. Kun i 10, 17 og 12, 9 har vi Tilnærmelser til den. — Det, man roser sig af (priser sig lykkelig over), indføres sædvanligvis ved en Præposition: *ἐν* (Rom. 2, 17. 23; 5, 3; 1. Kor. 3, 21), *εἰς* (2. Kor. 10, 16), *ἐπὶ* (Rom. 5, 2), *περὶ* (2. Kor. 10, 8), *ὑπὲρ* (2. Kor. 7, 14; 12, 5). Men det kan ogsaa betegnes ved en Akkusativ, der føjes til *καυχάομαι* som Objekt (2. Kor. 9, 2; 11, 30). Ved *καύχησις* og *καύχημα* bruges *ὑπὲρ* (2. Kor. 7, 4; 9, 3). — Se i øvrigt R. Asting, Kauchesis, og jfr. S. 119.

dene vel ved den stærke Lighed med det bekendte Sted i 1. Sam. 16, 7, der i LXX lyder: *ἀνθρώπος ὄψεται εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ θεὸς ὄψεται εἰς καρδίαν.*

V. 13. Konstruktionen er klar nok. Hver af de to Dativer udgør nemlig en forkortet Hovedsætning, hvori der er underforstaaet samme Verbum som i den forudgaaende Bisætning: *εἴτε γὰρ ἐξέστιμμεν, θεῶν* (nl. *ἐξέστιμμεν*): *εἴτε σοφροοῦμεν, ὑμῶν* (nl. *σοφροοῦμεν*). Men i ovrigt horer Verset til de meget dunkle Steder. Med Sikkerhed kan vi egentlig kun sige, at Grundtanken maa være den, at Paulus — enten han optræder paa den ene eller den anden Maade — ikke søger sit eget. Dette ligger i *θεῶν* og *ὑμῶν*, hvortil vi som Modsætning kunde tænke os et *οὐχ ἑαυτοῖς* («i Guds og jeres Interesse, ikke i vor egen», dat. commodi). Det er en lignende Tanke som den, der moder os lidt længere nede i *ἵνα . . . μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσω* (V. 15). Og det passer godt som Begrundelse af V. 12, idet det viser, at Korinthierne har al Grund til at rose sig af Paulus. Hvad derimod de to Sætninger med *εἴτε* sigter til, kan vi i Virkeligheden kun gætte paa. Vi lægger Mærke til, at i den første Sætning staar Verbet i Aorist (*ἐξέστιμμεν*), hvoraf det jo skulde følge, at der maa tænkes paa een eller flere bestemte Lejligheder, hvor Paulus har »været ude af sig selv«. Aarsagen til, at han omtaler dette, maa formodentlig være, at hans Fjender netop har anket over hans Adfærd paa dette Punkt. *ἐξέστιμμεν* er jo et Udtryk med dobbelt Bund. Det kan bruges om at gaa fra Sans og Samling (Mark. 3, 21), og i den Mening har Judaisterne vel sagt det om ham. Men ofte betyder det blot at komme ud af sin sædvanlige Ligevægt og staar f. Eks. om stærk Sindsbevægelse, fremkaldt ved Undren eller Frygt (Ap. G. 10, 45; 12, 16); for saa vidt kunde han nok selv indromme dets Berettigelse. Spørger man saa videre, ligger det nær at minde om, at der jo nylig havde været en Lejlighed, hvor Paulus havde optraadt med stor Voldsomhed, nemlig da han skrev »Mellembrevet«. Dette Brev var jo virkelig blevet til under den heftigste Sinds-

bevægelse (2, 4), og det gav Modstanderne Anledning til at opholde sig over, at hans Breve var lagt an paa at skræmme Menigheden (10, 9). Men sagde de end, at han havde været fra Forstanden, da han skrev saadan, saa tør han dog hævde, at det var Iver for Guds Sag, der havde drevet ham, (jfr. 11, 2¹). I den anden εἴτε-Sætning har vi Verbet σοφροῦν, der betyder at være ved sin Forstand (Mark. 5, 15) eller i Almindelighed at være besindig, behersket (Rom. 12, 3; Tit. 2, 6). Da det her staar i Præsens, kunde det under Forudsætning af, at der lige forud var tænkt paa Mellembrevet, hentyde til den roligere Sindsstemning, der nu efter Titus' Komme var indtraadt hos Paulus. Hertil synes ἐν (»i jeres Interesse«) dog at passe mindre godt. Snarere maa σοφροῦμεν staa om en villet Selvbeherskelse, som Apostelen har udvist for Menighedens Skyld, og Præsens maa da udtrykke, hvad der er hans sædvanlige Adfærd i Modsætning til enkelte Undtagelsestilfælde. Nu ved vi jo fra 10, 1. 9-11 (jfr. 13, 2-3. 7 flg.), at Judaisterne sagde om ham, at lige saa barsk han var i sine Breve, lige saa svag og

¹) At tage ἐξέστημεν om Paulus' »Ekstaser« er sikkert urigtigt. Thi den Slags Oplevelser stod for Datidens Opfattelse som noget i religiøs Henseende ærefuldt (12, 1 flg.), og desuden bruges ἐξέστην aldrig derom, hverken paa Profangræsk eller i Bibelen (Cremer-Kögel, Biblisch-theologisches Wörterbuch, 11. Aufl., S. 532). — Vi er gaaet ud fra, at ἐξέστημεν har den almindelige Aoristbetydning. Helt sikkert er det dog ikke. For ligesom Perfektum undertiden kan staa i samme Betydning som Aorist (1, 9), saadan kan det omvendte ogsaa finde Sted, f. Eks. Hebr. 8, 1 (ἐκάθισεν, »han har sat sig« — og sidder der endnu, ensbetydende med καθήκειν i Hebr. 12, 2). Paa den Maade har vi netop ἐξέστη i Mark. 3, 21, hvor det næsten kan oversættes som Præsens: »Han er ude af sig selv«. Og det er jo ikke udelukket, at det samme kunde være Tilfældet her. Men det er usandsynligt, dels fordi det dog er Undtagelsestilfælde, dels fordi der lige efter kommer et sidestillet Verbum i Præsens (σοφροῦμεν). Selv om vi imidlertid tog ἐξέστημεν om et vedvarende Forhold, behøvede vi ikke derfor at opgive at forstaa det ud fra Modstandernes Harme over Mellembrevet. Man maa jo nemlig huske, at de netop udvidede Klagen over dette Brev til at gælde Apostelens Breve i det hele (10, 9. 10. 11). — I øvrigt henviser vi særlig til Bachmanns dygtige Udlægning af Stedet.

spagfærdig var han i sin personlige Optræden, naturligvis fordi han, naar det gjaldt, var bange for sit Skind. Efter deres Mening havde han derfor, ogsaa naar han saaledes »var ved sin Forstand«, sin egen Fordel for Øje. Over for dette er det saa, han her hævder, at det, der laa til Grund, udelukkende var et Kærlighedshensyn til Menigheden. Han var jo sat til at opbygge, ikke til at nedbryde (10, 8).

V. 14 bringer en Forklaring af den Uselviskhed, Apostelen har omtalt i V. 13. — ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ kan i og for sig give god Mening, enten man oversætter »Kærligheden til Kristus« eller »Kristi Kærlighed (til os)«. Men den sidste Betydning maa dog foretrækkes, da der i det følgende netop tales om, hvad Kristus har gjort for os. — συνέχω, der egentlig betyder at *holde sammen*, kan bruges om at *holde fast* (Luk. 22, 63) eller *beherske* (Luk. 8, 37). Her og i Fil. 1, 23 har vi det aabenbart i den sidste Betydning. Paulus vil altsaa sige, at Kristi Kærlighed over saadan en Magt over ham, at han maa glemme sig selv. — — Til ἡμᾶς føjes nu κρίναντας πλ.¹⁾ som Udtryk for den Forstaaelse af Kristi Dod, hvorved Paulus' Øje blev opladt for hans Kærlighed. κρίνω — »at fælde en Dom« — er her brugt om at *komme til et Resultat, danne sig en Overberisning*, jfr. Ap. G. 15, 19. Participiet, som staar i Aorist, betegner en fortidig Begivenhed, *uden Trivl Omvendelsen*. Apostelen taler vel ikke udelukkende om sig selv; men det, han siger, maa dog i forste Linie passe paa hans egen Oplevelse. Og til hans Omvendelse horte netop det, at han vandt et helt nyt Syn paa Kristi Dod. Før havde Korsfæstelsen for ham som den ægte Jøde været den store Forargelse (1. Kor. 1, 23): Gudsbespottelsens Straf. Men da det ved Aabenbarelsen paa Vejen til Damaskus var slaaet fast, at Jesus var opstanden — altsaa var Messias —, maatte der ogsaa arbejdes sig en Anskuelse igennem,

¹⁾ I nogle Udgaver begynder V. 15 med disse Ord. Vi følger imidlertid den Inddeling, hvorefter det først begynder med καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν ἵνα

hvorefter Jesu Død havde sin Plads i Messiasværket. Forjættelserne om den lidende Frelser maa sikkert have hjulpet ham, saa det klaredes, at »Kristus døde for vore Synder *efter Skrifterne*» (1. Kor. 15, 3), og saaledes har den Tro fæstnet sig, om hvilken han selv siger, at den udgør Indholdet af hans Liv siden Omvendelsen: Troen paa Kristi Død som en Kærlighedens Selvhengivelse (Gal. 2, 20). Dertil sigter han altsaa her, naar han taler om, at han »kom til dette Resultat, at een døde for alle o. s. v.«. Man har rigtignok herimod gjort gældende, at Paulus' Omvendelse var som eet Tordenslag, hvor der slet ikke var Plads for saadan et Moment af Overvejelse, og at der derfor med Ordene her er tænkt paa en Forstaaelse, som han først naaede til *efter Omvendelsen*¹⁾. Dette er imidlertid vilkaarligt og beror paa, at man glemmer, at Tordenslaget kun var Omvendelsens Begyndelse. Selv om Enkelthederne naturligvis staar i Taage, er saa meget dog vist, at Gennembruddet først helt blev fuldbgyrdet ved hans Daab — det fremgaar baade af Ap. G. 22, 16 og af hans egne, sikkert stærkt personlige Udtalelser om Daaben. Men mellem Synet paa Vejen og Daaben laa de tre Dage, da han sad som en blind Mand og bad (Ap. G. 9, 9. 11), og i slige Dage er der Plads til, at der kan ske meget i et Menneskes Sind²⁾. — Spørger man, hvor meget der hører til *ὅτι*, vil adskillige svare: Hele Rækken af Sætninger lige til Udgangen af V. 15. Men det kan ikke nægtes, at dette falder tungt. Vi tænker os derfor, at *ὅτι* kun behersker de to Sætninger: *εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν ὅρα οἱ πάντες ἀπέθανον*. Disse kommer da med stor Kraft som det korte Indhold af *κρίναντας τοῦτο*: Kristi Død som Selvforing og dens afgørende Betydning for alle Mennesker. — *ὑπὲρ πάντων* kan betyde »i alles Sted« (Filem. 13)³⁾. Men da *ὑπὲρ αὐτῶν* i V. 15 paa Grund af sin Tilknytning

1) Se f. Eks. Meyer-Heinrici, anf. Skr., S. 203.

2) Om Paulus' Omvendelse se min »Paulus, et Livsbillede«, S. 22—33.

3) Om *ὑπὲρ* med Betydning af Stedfortræden, se Deissmann, Licht vom Osten, 4. Aufl., S. 132; 281; 285.

til ἐπερθεῖντι ikke kan betyde »i deres Sted«, maa vi dog snarere antage Betydningen: »til Bedste for alle«. — Det kunde være fristende at opfatte ἅπα οἱ πάντες ἀπέθανον ud fra Rom. 6 om den mystiske Delagtighed i Kristi Dod, hvorved den troende principielt er traadt ud af det gamle Liv i Synd og Egenvilje (jfr. Gal. 2. 20). Men dette er dog ikke heldigt; for V. 15 kommer i saa Fald egentlig ikke til at indeholde noget nyt, men bliver snarest en mattere Gentagelse af Tanken her, idet det, som her siges at være sket med Kristi Dod, i Grunden er det samme, som dér siges at være dens Hensigt. Vi opfatter derfor Ordene som et prægnant Udtryk for, at Kristi Soningsdød kommer alle til Gode. Alle gælder de for Gud, som om de var dode o: som om de selv havde lidt den Dod for deres Synder, som Kristus i Virkeligheden har lidt.

V. 15 tilføjer en Refleksion over Kristi Dod for alle, hvorved det fastslaaes, at denne just havde til Hensigt at bringe Mennesker ind i det selvforglemmende Liv, hvorom der var Tale i V. 13 og V. 14a. — οἱ ζῶντες betegner jo de samme, om hvem det lige hed: ἀπέθανον, og det tjener til at fremhæve, at de jo i Virkeligheden stadig lever deres jordiske Liv (jfr. Gal. 2, 20: ὁ δὲ ἡμεῖς ζῶ ἐν σαρκί). Men dette skal ikke mere (μυζέτι) have samme Præg som for. Det skal leves »i Kristi Interesse« som en Taknemmelighedens Gengæld for, hvad han har gjort for Mennesker. — Om Dativerne se under V. 13. — Til Tanken om, at ikke blot Kristi Dod, men ogsaa hans Opstandelse skete ἐπὶ αὐτῶν, jfr. Rom. 4, 25 (se ovenfor S. 212).

V. 16. Med ὥστε indføres noget, der er fremkommet som en Folge af den lige omtalte Hensigt med Kristi Dod. Denne har nemlig været bestemmende for Apostelens — og hans Medarbejderes — Bedømmelse af Mennesker. — ἡμεῖς, »vi«, i Modsætning til Judaisterne. — ἀπὸ τοῦ ἡμεῖς skal forstaas ud fra μυζέτι i det forrige Vers. Det betyder altsaa: fra det Øjeblik, da Kristi Dod kom til at virke i vort Liv, med andre Ord fra Omvendelsen. — οἶδα — »at kende« — nærmer sig her til Be-

tydningen »at vurdere eller bedømme«. — κατὰ σάοχα horer til *oïdamen* og udtrykker Normen for Bedømmelsen. Meningen er næppe: »Vi bedømmer ingen efter hans Kød«, men kan i det væsentlige udtrykkes ved: »Vi bedømmer ingen efter vort Kød«. Man maa nemlig huske paa, at det, som her siges, er udledet af V. 15. Det svarer altsaa til *μυζέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν* og danner en Fortsættelse af denne Tanke om et Brud med Egenkærligheden. Hertil passer det ogsaa godt, da *σάοξ* netop er Sædet for Synd og Egenvilje (S. 121 flg.). Meningen bliver, at Bedømmelsen ikke ligger inden for »Kødets« Omraade med al Selviskheden, og der maa i alt Fald i første Linie være tænkt paa den bedømmendes »Kød«. Naar man saa skal naa en nærmere Forstaaelse, maa man lægge Mærke til, at vi her har en Modsætning til Judaisterne. De var jo i hele deres Vurdering af Mennesker bestemt af den Tankegang, der er naturlig for »det gamle Menneske« med dets selvretfærdige, hovmodige Sind. Det, de saa efter, var derfor Ting som jødisk Herkomst, Omskærelse, Overholdelse af Lovens Bud (11, 22; jfr. Fil. 3, 4 flg.). Fordi deres Sind var »kødeligt«, var det den Slags Fortrin af »kødelig« Art, som de følte sig tiltalt af. Og saadan havde det jo ogsaa engang været med Paulus. Men for hans Vedkommende var det forbi siden hans Omvendelse. Nu vurderede han ud fra et helt andet Sindelag, og det eneste, han saa paa, var Forholdet til Kristus. Det gjaldt, naar han betragtede sig selv (Gal. 6, 14-15; Fil. 3, 7 flg.), og ligeledes, naar han bedømte andre. — Vil man endelig spørge, hvor det kan være, at Apostelen overhovedet kommer ind paa dette om hans Bedømmelse af Mennesker, da maa der peges paa, at det egentlige Emne i hele det nærværende Afsnit er — ikke blot hans Selvhengivelse i Almindelighed — men hans Selvhengivelse i *Missionærgerningen*. Glider han end af og til ind i almindeligere Betragtninger, er det dog dette, han stadig vender tilbage til. I V. 11 har han talt om den — for Gud fuldt forsvarlige — Maade, hvorpaa han vinder Mennesker. Fra V. 20 skildrer han, hvordan hans For-

kyndelse er bestemt af Hensynet til Herren, og fra 6, 3, hvordan han gør alt for, at Folk ikke skal faa noget at sige paa den kristne Mission. Men hvad er da naturligere end, at han her slaar fast, at i den Vurdering af Menneskers aandelige Tilstand, som er grundlæggende i ethvert Arbejde for at vinde Sjæle, lader han sig ikke lede af kødelig Tankegang? Vanskeligheden i at følge ham ligger kun i, at han ikke gaar efter nogen stræng Disposition, men giver sig frit hen til sine Indskydelser. — Dette sidste gør sig netop gældende i V. 16b, hvor han uden nogen Overgang tilføjer, at Omslaget i hans Bedømmelse af andre først og fremmest har vist sig i Bedømmelsen af Kristus selv. — Verbet skifter, idet der i Steden for *οἶδαμεν* kommer *ἐγνώκαμεν*, uden Tvivl blot, fordi der ikke af *οἶδα* findes nogen Form med Perfektums Betydning: for i Meningen er der ingen Forskel mellem de to Udsagnsord. — *κατὰ σάρκα* maa naturligvis opfattes ligesom i første Halvvers, og der maa altsaa være tænkt paa den bedømmendes »Kød«. Denne Forstaaelse passer ogsaa godt til Ordstillingen. Havde der staaet *εἰ καὶ ἐγνώκαμεν Χριστὸν κατὰ σάρκα*, saa maatte man jo have tænkt paa Kristi »Kød« (»den kodelige, legemlige Kristus« ligesom *ὁ Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα* i 1. Kor. 10, 18; jfr. ogsaa Rom. 9, 5). Men idet *κατὰ σάρκα* er stillet foran *Χριστόν*, er det skilt fra dette Ord og knyttet nøje til *ἐγνώκαμεν*. Det udtrykker ligesom i første Halvvers Normen for Bedømmelsen, og gaar vi ud fra den Opfattelse, vi der naaede til, bliver Tanken den, at Paulus indrømmer (*εἰ καί*, om end), at der i hans Liv har været en Tid, hvor han i sin Dom over Kristus lod sig lede af sin syndige Natur. Hermed kan der naturligvis kun være tænkt paa Tiden for hans Omvendelse, da han endnu tog Forargelse af Korset og saa paa Jesus som en Sabbatsbryder og Gudsbespotter. Eftersætningen indeholder, at dette nu er helt forandret: *ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκουμεν*, underf. *κατὰ σάρκα Χριστόν*. — *ἀλλά* er brugt ligesom i 4. 16 med Betydning: »saa dog«. — Der er her i andet Halvvers næppe noget polemisk Sideblik til Juda-

isterne. Ikke et Ord tyder i denne Retning, og i deres Syn paa Kristus stod de jo heller ikke paa det jødiske Standpunkt (jfr. S. 213—215). Paulus mindes vist blot det, der havde været ham selv den største Vanskelighed ved at komme ind paa en ny Vurderingsmaade og betoner, at selv denne store Sten er bleven ryddet af Vejen.

Efter vort Skøn taler, som det er paavist, Sandsynligheden for, at κατὰ σόζα paa begge de Steder, hvor det forekommer i V. 16, skal tages som Udtryk for den subjektive Norm for »Kendskabet«. Vi maa imidlertid ikke undlade at omtale, at mange Fortolkere har forstaaet det om den objektive Norm, *altsaa i V. 16b taget σόξ som Betegnelse for Kristi Kød*. Men der hersker saa rigtignok den største Uenighed om, hvad den nærmere Mening egentlig er med Halvverset. Den naturligste Opfattelse vilde vistnok være, at Paulus mente, at han i sine unge Dage havde set Jesus i Jerusalem, altsaa netop havde »kendt ham efter hans Kød« (efter hans udvortes Skikkelse). Det er en tiltalende Forstaaelse, da Paulus jo virkelig fra sin tidlige Ungdom opholdt sig i Jerusalem (Ap. G. 26, 4-5, jfr. 7, 58), hvor han fik sin Uddannelse som skriftklog (Ap. G. 22, 3). Det er altsaa i og for sig rimeligt nok, at han kunde have set Jesus. Eftersætningen her skulde da betyde: »saa til-lægger vi nu ikke mere sligt Kendskab til hans udvortes, men-neskelige Personlighed nogen Betydning«. Og denne Bemærkning kunde være rettet mod Judaisterne, der ligesom i Galatien (Gal. 1-2) kan have gjort gældende, at Paulus paa Grund af manglende personligt Kendskab til Herren stod langt under de oprindelige Apostle. Imidlertid er her alligevel et svagt Punkt i Opfattelsen. For saa kommer γινώσσω jo til at staa i en helt anden Betydning i Eftersætningen end i Forsætningen, og det er dog ret urimeligt. Skulde det derimod staa i samme Betydning begge Steder, bliver Eftersætningen til en ren Trivialitet. For at Paulus ikke mere nu — efter Kristi Død og Opstandelse — kender ham paa udvortes, legemlig Vis, siger jo dog sig

selv. Og dertil kommer, at det ikke i noget Tilfælde er muligt at faa denne Betydning lagt ind i *οἰδαμεν κατὰ σώζα* i første Halvvers — det vilde jo blive helt meningsløst —, og det synes dog at være givet, at dette Udtryk og det lige efterfølgende *ἐγνώκαμεν κατὰ σώζα* maa forstaas paa samme Maade. Endelig er der ogsaa en Overvejelse, der taler en Del imod selve Antagelsen af, at Paulus har mødt Jesus i Jerusalem. Man maatte nemlig i saa Fald vente, at han paa utvetydig Maade havde omtalt saadan en Begivenhed — eller at Lukas havde fortalt derom —, f. Eks. for at stille hans forhærdede Farisæisme i det skarpest mulige Lys. Paa Steder som Gal. 1, 13-14; Ap. G. 22, 3-4; 26, 4 flg. 9 flg. vilde en Bemærkning derom have været meget nærliggende. Og Ordene: »Har jeg ikke set Jesus, vor Herre?« i 1. Kor. 9, 1 taler jo slet ikke om at se Herren i hans Kods Dage; thi de staar som Bevis for Paulus' Apostelstilling og kan derfor kun gaa paa hans Mode med den opstandne Frelser ved Damaskus. Vi tror derfor, at den fremstillede Opfattelse efter nøjere Provelse maa siges at være uholdbar. — Saa har man forsøgt at forbedre den ved at tage *εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ* som Udtryk for et blot tænkt Tilfælde: »Selv om vi ogsaa tænker os, at vi har staaet Kristus nær som Menneske, saa staar vi ham nu i alt Fald ikke længere nær paa den Maade«. Altsaa Grundtanken — det værdiløse ved et personligt Kendskab til den historiske Jesus — er bevaret. Og der er aabnet Mulighed for at lægge en noget fyldigere Betydning ind i *ἐγνώκαμεν*, hvorved det kan komme til at passe bedre til Eftersætningen og til første Halvvers. Paa den anden Side ligger der dog ogsaa her en Vanskelighed. For i samme Grad, som man lader det nærme sig til at betegne et Discipelforhold, bliver det usandsynligt, at Paulus herom vilde bruge Vendingen *γινώσκειν κατὰ σώζα*. Sproglig set er Opfattelsen i øvrigt mulig¹⁾. Men den gør rigtignok i paafaldende

¹⁾ Se Reitzenstein, anf. Skr., S. 226—229. — R. er naturligvis meget glad ved denne Opfattelse. Han fører den saa langt ud, at den kommer til at

Grad Indtryk af at være et Kunstprodukt: Alene denne usædvanlige Brug af Betingelsessætningen, der her optræder saa overraskende og redder Meningen! Der var vist næppe nogen naturlig Læser, som var kommen i Tanker om den. — Den næste Mulighed er den, at Apostelen vil sige, at der engang i hans Liv har været en Tid, hvor han opfattede Kristus efter det udvortes som en jordisk, kødelig Messias efter jodisk Smag. Skulde der i saa Tilfælde med *Χριστόν* være tænkt paa Jesus, maatte Meningen være, at Paulus efter sin Omvendelse havde haft en halvt jodisk Periode, hvorfra han først senere havde udviklet sig til den fulde Forstaaelse af Herren. Men dette strider bestemt mod Steder som 4, 6 og Gal. 1, 15-17 og i det hele mod den Kendsgerning, at han altid ser sit Liv som faldende i to, ikke i tre Afsnit. Derfor har andre taget *Χριστόν*, ikke om Jesus, men om Kristusideen («en Kristus, en Messias») og forstaaet *ἐννόησαν* om Paulus' Liv før Omvendelsen, da han i sin Teologi kun kendte — og ventede — en kødelig Messias. Men ogsaa dette Forsøg strander, naar man lægger Mærke til, at vi lige i det følgende Vers møder *Χριστός* om Jesus Kristus. I øvrigt maa det ogsaa siges, at det vilde passe langt bedre til denne Fortolkning, om der stod *Χριστόν κατὰ σάρκα*, hvad der jo imidlertid ikke gør. — Endelig er der den Opfattelse: »Vi har engang bedømt Jesus efter hans ringe og lidelsesfulde Fremtræden i Kødets». Efter Meningen ligger denne Opfattelse ganske nær ved den, vi ovenfor har fremsat som vor, og vi har egentlig ikke anden Indvending imod den end selve det, at vi ikke finder den objektive Forstaaelse af *κατὰ σάρκα* rigtig.

indeholde, at Kærlighed til en historisk Person overhovedet ikke kan blive Religion, og at det mystiske Kristusforhold var alt for Paulus. Han bemærker, at der i disse Tanker er noget »mærkværdig moderne og i Grunden dog ægte paulinsk«. Det første skal vi ikke benægte. Det sidste betvivler vi derimod. Hele den Betragtning, hvorefter Paulus skal have set med Lige-gyldighed paa den historiske Jesus, anser vi for at være forfejlet.

V. 17. ὥστε gaar tilbage paa V. 16; Paulus ser aabenbart sit eget Liv som typisk, og ud fra et bestemt Punkt deri — det fuldstændig nye Syn paa andre — drager han en Slutning, som gælder hele Livet hos alle, der ligesom han er kommet i Samfund med Kristus. — Man kunde lade Betingelsessætningen gaa til *κτίσις* (»dersom nogen i Kristus er en ny Skabning —«), saa Eftersætningen blev: *τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν κτλ.* Men herimod taler, at naar »det nye« allerede er saa stærkt betonet i Forsætningen, bliver Eftersætningen egentlig kun en triviell Gentagelse deraf. Vi inddeler derfor: *εἰ τις ἐν Χριστῷ* (nl. *ἔστιν*), *καὶ κτίσις* (nl. *ἔστιν*), og de to derefter følgende Hovedsætninger tjener til nærmere at udfolde og belyse dette Udsagn. — *καὶ κτίσις* forekommer ogsaa i Gal. 6, 15; men medens Udtrykket der snarest betyder »Nyskabelse« (*κτίσις* = Handlingen at skabe), betyder det her »en ny Skabning« (*κτίσις* ligesom *κτίσμα* = det skabte). — *τὰ ἀρχαῖα* er Subjekt baade til *παρῆλθεν* og *γέγονεν*¹⁾. Det første af disse Verber staar i Aorist og betegner altsaa blot, hvad der engang skete, medens det andet, der staar i Perfektum, tillige indeholder noget, som stadig vedvarer i sine Følger (jfr. S. 115—116): »Det gamle forsvandt; se, det er blevet nyt (saa det nu har Karakteren af det nye)«. — I *ἰδοὺ* ligger en begejstret Fremhævelse²⁾.

V. 18. Naar et Menneske erklærer, at han er undergaaet en fuldstændig aandelig Fornydelse, kunde der synes at ligge en Selvophøjelse deri. Det er imidlertid kun Tilfældet, hvis han ser Fornydelsen som Resultat af egne Anstrængelser, og enhver Tanke om sligt er det. Paulus nu afviser, idet han indleder med et modsættende *δέ*. *τὰ πάντα* gaar paa Indholdet af V. 16-17

1) Læsemaaden *τὰ πάντα* efter *καὶ* er sikkert urigtig.

2) Billedet af en ny Skabelse finder vi ogsaa i Ef. 2, 10. 15; 4, 24; Kol. 3, 10. Nær beslægtet er Billedet af en ny Fødsel. Det moder os paa paulinsk Grund i Tit. 3, 5, men forekommer hyppigere hos andre nytestamentlige Forfattere, Joh. 1, 13; 3, 3. 5 flg.; 1. Joh. 2, 29; 3, 9; 4, 7; 5, 1. 4. 18; Jak. 1, 18; 1. Pet. 1, 3. 23.

og betegner altsaa hele det der omtalte nye Grundpræg. Dette siger han, har sin Oprindelse fra Gud ($\epsilon\kappa\ \tau\omicron\upsilon\ \theta\epsilon\omicron\upsilon$, underf. $\acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu$, jfr. 3, 5); det skyldes kun, hvad Gud har virket. — Medens V. 17 talte om de troende i Almindelighed, er Apostelen her igen gleden ind i at tale mere personligt om sig selv (og sine Medarbejdere): $\eta\mu\acute{\alpha}\varsigma$ — $\eta\mu\acute{\iota}\nu$. Til $\tau\omicron\upsilon\ \theta\epsilon\omicron\upsilon$ er der føjet en participiel Bestemmelse, der forklarer, *hvordan* Gud har virket det nye Præg. Hvis Paulus nu havde talt i Almindelighed, kunde han kun have nævnet Forsoningen som Kilden til dette, maatte altsaa have nøjedes med det første Participium ($\tau\omicron\upsilon\ \kappa\alpha\tau\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}\xi\alpha\rho\tau\omicron\varsigma\ \kappa\tau\lambda.$). Men netop fordi han taler personligt, kan han tage det andet med ($\kappa\alpha\iota\ \delta\acute{o}\nu\tau\omicron\varsigma\ \kappa\tau\lambda.$) og saaledes tillige nævne Overdragelsen af den særlige Gerning som Missionær. Dengang Nyskabelsen fandt Sted hos Paulus ved hans Omvendelse, ved vi jo ogsaa, at det ikke blot var selve Frelsen i Kristus, der greb ham, men at det særlige Kald var nøje sammenknyttet hermed (Gal. 1, 1. 12. 16; Ap. G. 26, 16-18). Begge Dele medvirkede til at gøre ham til den, han blev. Det kan ikke nægtes, at der er noget besynderligt i, at hans Tanke svinger saadan, at V. 16 er personligt, V. 17 almindeligt og V. 18 atter personligt. Det maa imidlertid vistnok forstaas som et nyt Udslag af hans Breves Tilblivelse gennem mundtlig Tale; naar man taler, gør den Slags smaa Ujævnheder sig jo umærkeligt gældende. — $\kappa\alpha\tau\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}\sigma\sigma\omega$ forekommer paa nytestamentlig Grund kun hos Paulus (Rom. 5, 10; 1. Kor. 7, 11 og her; det forstærkede, men væsentlig ensbetydende $\alpha\pi\omicron\kappa\alpha\tau\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}\sigma\sigma\omega$ i Ef. 2, 16; Kol. 1, 20 flg.). Det betyder egentlig at bytte, veksle og bruges dernæst om at faa nogen til at ophøre med Strid eller Fjendskab (se Modsætningen $\acute{\epsilon}\chi\theta\rho\omicron\iota\ \delta\acute{\omicron}\nu\tau\epsilon\varsigma$ i Rom. 5, 10), altsaa *at forsones eller forlige* ($\tau\iota\nu\acute{\alpha}\ \tau\iota\nu\iota$, en med en anden). Subjektet til $\kappa\alpha\tau\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}\xi\alpha\rho\tau\omicron\varsigma$ er Gud, Objektet er $\eta\mu\acute{\alpha}\varsigma$, og man kan derfor tænke paa *den Omstemning af Paulus, som Gud fremkaldte ved hans Omvendelse*, da Tro og Tillid traadte i Steden for den tidligere Trods og Modstand. Dette skete $\delta\iota\acute{\alpha}\ \chi\omicron\rho\iota\sigma\tau\omicron\upsilon$, idet Guds Kærlighedsaaben-

baring i Kristus netop var det, der smeltede Trodsen og saaledes virkede Sindsforandringen. Imidlertid er der ogsaa Mulighed for at forstaa Ordene paa en anden Maade. Man kan bedst forklare dette ved at understrege, at *καταλλάσσω* jo betegner at faa Forholdet mellem to Parter i Orden, og naar man da siger, at »Gud fik vort Forhold til sig i Orden«, kan det godt være tænkt saadan, at *Hindringen, som maatte af Vejen, for at det kunde ske, laa hos Gud selv*. Den egentlige Skranke var saa ikke Menneskets Modstand mod ham, men hans retfærdige Vrede mod det syndige Menneske. *διὰ Χριστοῦ* udtrykker i saa Fald, at det var ved Kristi Hengivelse i Synderes Sted, at Vreden blev bragt til Ophør og det brudte Forhold fornyet, og Tidspunktet for *καταλλάξαντος* bliver ikke den enkeltes Omvendelse, men Langfredag. Det kunde jo nok ligge nær at sporge, hvorfor Paulus ikke, naar dette var hans Mening, hellere sagde: *τοῦ θεοῦ τοῦ καταλλάγντος ἡμῖν διὰ Χριστοῦ* (»som blev forligt med os«). Men man maa huske, at saa var det ikke kommet frem, at Gud selv var den, der sørgede for at faa Forsoningen i Stand, og dette er netop et Hovedpunkt for Apostelen. Og at der virkelig er Mulighed for Opfattelsen, fremgaar af et Par Bibelsteder, hvor vi finder det synonyme *διαλλάσσω* brugt paa en ganske tilsvarende Maade. Saaledes i 1. Sam. 29, 4, hvor Filisternes Stormænd for Toget mod Saul kræver af Kong Akis, at han skal sende David hjem, da denne let kan svigte dem og gaa over til Saul. De siger saa om David (LXX): *καὶ ἐν τίνι διαλλαγήσεται οὗτος τῷ κυρίῳ αὐτοῦ; οὐχὶ ἐν ταῖς περὶ αὐτὸν ἀνδροῶν ἐξείρω;* (5: ved Filisternes Hoveder). Men naar David her omtales som den, der skulde »blive forligt« med Saul, kan enhver jo se, at det ikke kan være saadan ment, at David var den, der skulde bringes til at ophøre med Fjendskabet. Dette laa jo netop hos Saul, og det var ham, der kunde omstemmes, hvis David vilde udlevere »Filisternes Hoveder« til ham. I saa Fald »ville Davids Forhold til hans Herre blive bragt i Orden«. Paa lignende Maade forholder det sig i Matth. 5, 24. Der er

Tale om et Menneske, som kommer i Tanker om, at »hans Broder har noget imod ham« (V. 23). Men skønt Uviljen saaledes ligger hos Broderen, faar den anden dog den Formaning: διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου. Og dette: »Bliv forliget med din Broder«, kan altsaa kun være ment i Betydningen: Faa dit Forhold til din Broder i Orden ved at stille ham tilfreds, saa hans Vrede horer op. Vi har da set, at τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ har Mulighed for at opfattes paa to vidt forskellige Maader. Men hvilken af de to Opfattelser der er den rette, har vi her i Verset ikke noget Middel til at udfinde, da begge lige godt kan motivere den aandelige Fornyyelse. I det følgende Vers vil vi imidlertid møde Udtrykket igen og bedre være i Stand til at træffe et Valg. — ἡ διακονία τῆς καταλλαγῆς minder om Udtrykkene i 3, 7-9 og betegner — alt efter som man opfatter καταλλάσσω paa den ene eller den anden Maade — enten den Tjenergerning, hvorved Mennesker omstemmes over for Gud, saa de lader deres Fjendskab imod ham fare, eller den Tjenergerning, hvorved der bringes dem Bud om, at der een Gang for alle er sket Genoprettelse af det brudte Forhold mellem Gud og Mennesker. καταλλαγῇ foruden her og i V. 19 kun i Rom. 5, 11; 11, 15.

V. 19 begynder med det mærkelige ὥς ὅτι, hvis Forstaaelse i rent sproglig Henseende kan være tvivlsom. Praktisk talt er der dog ikke nogen Vanskelighed; for der kan næppe være Spørgsmaal om, at det har kausal Betydning, omtrent = thi. Saadan har vi det aabenbart i Esther 4, 14 LXX, hvor Dronningen i det foregaaende Vers er bleven advaret mod at tro, at hun alene skulde blive reddet, naar alle hendes Landsmænd maa lide Døden, og hvor saa denne Advarsel begrundes med Ordene: ὥς ὅτι ἐὰν παρακούσῃς ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ, ἄλλοθεν βοήθεια καὶ σκέπη ἔσται τοῖς Ἰουδαίοις, σὺ δὲ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς σου ἀπολειψθή. Maaske kan man tænke sig det opløst i: »som det er Tilfældet, fordi«. Verset er altsaa en Begrundelse af V. 18,

idet dettes Indhold slaas fast og uddybes¹⁾. — Vi kommer dernæst til det vanskelige Spørgsmaal om, hvordan Ordene skal sammenknyttes i V. 19a. Mest ligetil er den Opfattelse, der lader *θεός ἦν ἐν Χριστῷ* høre sammen og oversætter: »Gud var i Kristus, idet han forligte Verden med sig«. Paulus vil saa hermed betone, at Verdens Forligelse beror paa den mægtige Kendsgerning, at Gud var i Kristus, saa alt, hvad Kristus udførte, var Faderens eget Værk (jfr. Joh. 14, 10). Men man kan ogsaa tage *ἦν καταλλάσσω* som eet Udtryk, der saa staar i Steden for Imperfektum af *καταλλάσσω*, ligesom vi f. Eks. i Luk. 13, 10 har *ἦν δὲ διδάσκων*. Ved denne Udformning faar Verbet en større Bredde end, hvis der blot stod *κατήλλασεν*. Det ligesom udmales, hvad det var for en Gerning, Gud havde for med hele Kristi Liv og Død: »Gud orede i Kristus den Gerning at forlige Verden med sig«. Der er en Del, som taler til Fordel for denne Opfattelse. Det svarer saaledes bedre til Parallelismen med det foregaaende Vers, naar *θεός* og *ἐν Χριστῷ* ikke bliver skilt fra *καταλλάσσω*, og vi maa i det hele vente, at dette Ord staar som Hovedbegrebet og ikke kommer slæbende som en Tilføjelse. Det vejer ogsaa adskilligt, at Tanken om, at Gud var i Kristus, snarere synes at være johanneisk end paulinsk. — Medens *καταλλάξατος* i V. 18 havde til Objekt *ἡμᾶς*, saa Paulus kun omtalte, hvordan Forligelsen kom ham (og hans Medarbejdere) til Gode, skildrer han her dens hele Omfang med Objektet *κόσμον* ο: Menneskeheden²⁾. Men hermed bliver der ogsaa givet os en betydningsfuld Hjælp til Besvarelse af det Spørgsmaal, vi for maatte lade staa aabent, angaaende Meningen med *καταλλάσσω*. Paa hvilken af de to ovennævnte Maader man nemlig end forbinder Ordene her, saa meget er sikkert, at Guds Forligelsesgerning er knyttet til Kristi historiske Liv som dettes Indhold. Men i saa Fald synes det umuligt at fastholde Betydningen af en Omstemning af Mennesker fra deres

¹⁾ I en helt anden Betydning har vi *ὥς ὅτι* i 11, 21; 2. Thess. 2, 2.

²⁾ *κόσμον* staar ganske ensbetydende med *τὸν κόσμον*, jfr. Gal. 6, 14.

Fjendskab mod Gud. Hvis Paulus havde sagt, at Gud gennem sin Aabenbaring i Kristus havde faaet ham og andre troende Mennesker saadan omstemt, saa havde det jo været fuldstændig naturligt. Men lige saa unaturligt bliver det, naar man lader ham sige, at den Gerning, Gud øvede i Kristus, — eller at det, der skete, da Gud var i Kristus, — var, at *hele Menneskeheden* blev omstemt fra sit gudfjendske Sind. Dette var *Hensigten* med Kristi Frelsergerning; men Virkeliggørelsen sker dog først efterhaanden gennem de enkelte Menneskers Omvendelse. Og skulde vi derfor have denne Betydning her paa Stedet, maatte der have staaet: *θεός ἐστιν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ*¹⁾. Derimod giver det god Mening, at Gud i Kristus principielt fik Menneskehedens Forhold til sig i Orden, for saa vidt som den Hindring, der laa hos ham selv, blev skaffet bort ved Jesu Dod i Synderes Sted. Vi betragter altsaa »Forligelsen« som noget objektivt fuldbyrdet i Gud, som noget, der saa at sige ligger færdigt, saa Mennesker blot behøver at modtage det, jfr. Rom. 5, 11: *τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν*. Og at det »Fjendskab«, der ifølge Rom. 5, 10 dannede Modsætningen til Forligelsen, virkelig laa hos Gud — saa *ἐχθροί* bedst kan oversættes ved »forhadte«²⁾ —, fremgaar dels af Sammenhængen paa dette Sted, dels af Rom. 11, 28, hvor *ἐχθροί* har til Modsætning *ἀγαπῆτοί*. — Til *τὴν καταλλάσσω* føjes der nu to Participier. Det kunde ligge nær at opfatte dem som en nærmere

¹⁾ J. P. Bangs Modbemærkninger (Troen og Livet II, København 1918, S. 319) finder jeg ikke overbevisende. Han gør sig Sagen alt for let, naar han siger, at Paulus »med sin paradokse Udtryksmaade kan sige, hvad det skal være«. Og naar han fremhæver, at Paulus »udtrykkelig siger, at da Kristus døde for alle, saa døde dermed alle« (V. 14b), saa maa jeg henvise til min Fortolkning af dette Sted, hvorefter der ikke er Tale om en subjektiv Forandring hos Mennesker, men om, at Kristi Soningsdød rent objektivt gælder for alle.

²⁾ *Ἐχθρός* er beslægtet med *ἐχθω*, at hade. Den oprindelige Betydning er »forhadte«. Den er eneraadende hos Homer, og hos Platon møder vi den i en Vending som *θεοὶς ἐχθρός ὁ ἄδικος*. Dernæst er den anden Betydning »Fjende, fjendsk« fremkommen.

Beskrivelse af, hvordan Forligelsen gik for sig (»idet han ikke tilregnede o. s. v.«). Men dette lader sig ikke gøre. For selv om det kunde gaa ved *μὴ λογιζόμενος*, kan det umulig gennemføres ved *θέμερος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς*, der jo ikke taler om noget, som hører til selve Forligelsen, men om en Ordning, Gud senere har truffet for at gøre Forligelsen kendt for Mennesker. Og hertil kommer endda, at *θέμερος* er Aorist; naar altsaa Præsens Participiet *λογιζόμενος* skulde betegne noget, der var samtidigt med Hovedverbet *ἦν καταλλάσσειν*, maatte *θέμερος* udtrykke noget, der laa forud for dette, og det vilde jo være rent meningsløst. Derfor er det bedre at tage de to Participier som Erkendelsesgrund for det forudgaaende Udsagn: At Gud virkelig har bragt Forligelsen i Stand, kan man se af de to Kendsgerninger, at han nu stiller sig i et tilgivende Forhold til Syndere, og at han har overdraget Apostelen at bringe Bud om det fuldbragte Værk (»da han ikke tilregner . . . , og da han har lagt . . . «). Maaske er det dog allersimplest at antage den samme frie Brug af Participium, som vi har paavist i 4, 2; 5, 12, saa der blot fortælles videre om, hvordan Gud stiller sig til Menneskene, efter at Fredsforholdet er bragt i Stand (»og han tilregner dem ikke deres Fald og har lagt Ordet om Forligelsen i os«). — Til *λογίζομαι* jfr. Rom. 4, 8; 1. Kor. 13, 5. — *ὁ λόγος τῆς καταλλαγῆς* jfr. 1. Kor. 1, 18; Genitiven er objektiv.

V. 20. Paulus har i V. 18-19 talt ud fra den Grundtanke: Gud alene. Han har vist, at Guds Forligelsesværk i Kristus er den Tap, hvorom hele Frelsen drejer sig, og han har skildret sit eget Kald som det at bringe Bud derom. Ud herfra drager han nu i V. 20 en Slutning (*οὕτως*) med Hensyn til sin Missionærgerning, idet han slaar fast, at den — saa langt fra at være et Arbejde for ham selv — udelukkende har sit Formaal i Kristus og udøves paa Guds Vegne. Tanken er beslægtet med 4, 5. Og den passer noje ind i det, der danner Nerven i Afsnittet her, nemlig Paavisningen af, at Apostelen ikke søger sit

eget og ikke lader sig bestemme af sin egen Tilbøjelighed; vi henviser især til V. 13. 14. 15b. 16. 17. — *ὕπὲρ Χριστοῦ* er med Eftertryk stillet forrest: »til Bedste for Kristus« ο: alene for den Sag, han har ofret sig for. Denne Forstaaelse falder bedre i Traad med det foregaaende end, om man oversatte »i Kristi Sted«, hvad Ordene jo i og for sig ogsaa kunde betyde (se under V. 14). — *προσβέω*, at være Sendemand (»Gesandt«, *πρέσβυς*), jfr. Ef. 6, 20. Intet Ord var bedre egnet til at udtrykke, at Paulus ikke optræder i sit eget Ærinde. — Tanken herom understreges yderligere ved det tilføjede *ὥς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν*, som vi netop derfor knytter til *προσβεύομεν*, ikke til det efterfølgende *δεόμεθα*. *ὥς* tjener til at betegne det, der siges med den dobbelte Genitiv, som en personlig Opfattelse hos Subjektet: »i den Mening, at Gud formaner ved os«, jfr. 1. Kor. 4, 18. — — Med *δεόμεθα κτλ.* meddeles Indholdet af det Budskab, Paulus har at bringe, naar han kommer som Sendemand. Hans Gernings uselviske Formaal fremhæves atter ved et nyt *ὕπὲρ Χριστοῦ*. — Efter den Forstaaelse af *καταλλάσσω*, som vi ovenfor er naaet til, kunde det synes underligt, at Paulus fremsætter Opfordringen *καταλλάγητε τῷ θεῷ*, thi »Forligelsen« er jo sket een Gang for alle. Det maa imidlertid være ment som en Opfordring til at *tilegne sig* det fra Guds Side foreliggende Fredsforhold. For den enkelte bliver dette jo ikke til Frelse, før han paa sin Side opgiver Modstanden og i Tro »modtager Forligelsen« (Rom. 5, 11). Om man saa vil oversætte: »Bliv forligte«, eller: »Lad jer forlige«, er vistnok ret ligegyldigt.

V. 21 hører uden Tvivl med til de Ord, der indføres med *δεόμεθα*, og tjener til at begrunde *καταλλάγητε τῷ θεῷ* ved at vise, hvor stort det er, som Gud har gjort for at faa Forligelsen i Stand. At Begrundelsen kommer som et Asyndeton — uden *γὰρ* —, giver den snarest forøget Vægt (jfr. Matth. 5, 17). — *τὸν μὴ γνόντα ἡμαρτίαν ο*: den, som ikke kendte til at synde. — *ὕπὲρ ἡμῶν*, »til Bedste for os«, hører til Verbet *ἐποίησεν* og faar sin nærmere Forklaring i den efterfølgende *ἵνα*-Sætning.

Da vi jo her — fra Slutningen af V. 20 — saa at sige har Hovedsummen af Apostelens Missionsforkyndelse, altsaa en selvstændig Blok inden for Sammenhængen, er *ἡμεῖς* ikke at forstaa ud fra det foregaaende om Paulus og hans Medarbejdere, men betyder »vi Mennesker«, saadan som det er naturligt i en Prædiken. — Dernæst kommer det mærkelige og vanskelige *ἁμαρτίαν ἐποίησεν*. *Hvad er Meningen med, at Gud »gjorde Kristus til Synd«?* Selvfølgelig kan det ikke indeholde, at Gud gjorde Kristus til noget, han ikke før var, gjorde ham syndig. Heller ikke kan *ἁμαρτία* tages i samme Betydning som det hebraiske *חַטָּאת* = Syndoffer, saa Meningen blev, at Gud brugte ham som Syndoffer. Denne Betydning har *ἁμαρτία* nemlig aldrig i N. T., der herom bruger *περὶ ἁμαρτίας* (Heb. 10, 6. 8), ja end ikke i LXX undtagen maaske paa det ene Sted 3. Mos. 6, 18 (25)¹). Og desuden gaar det ikke an at lade *ἁμαρτία* her have en anden Betydning end lige forud, hvor der jo ingen Tvivl kan være om, at det betød »Synd«. J. P. Bang tager til Orde for en Tydning, hvorefter Meningen skal være, at Gud »behandlede Kristus som en Synder«, nemlig ved at lade ham lide og dø, hvad der jo er Synderes Lod²). Herved afsvækkes imidlertid det, som er Nerven i Udsagnet. Det er dog klart, at netop dette individuelle (»som en Synder«) er det, der *ikke*

¹) *ὁὗτος ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας* som Oversættelse af *זוה תורת החטאת*.

²) J. P. Bang, anf. Skr., S. 319 flg. — Bangs Tydning er Led i hans Behandling af Forsoningen, hvor han foretager en indgaaende, værdifuld Undersøgelse af det bibelske Stof, ikke mindst af Paulus' Udtalelser. Ogsaa under sin Polemik siger Bang her rammende Ting. Men netop, hvor han kommer til de Udtalelser, der betegner Højdepunktet i den paulinske Anskuelse, er det, som om han vil holde igen paa Apostelen. Derved fremkommer denne afsvækkende Eksegese (»det behøver ikke at betyde andet og mere end dette . . . «), og ved den afslibes de stærkeste Ord hos Paulus saadan, at det bliver muligt at lade dem gaa op i den subjektive Forsoningsopfattelse. Havde Ordet her faaet Lov at staa i sin fulde Skarphed, saa havde det næppe været gorligt, og ganske paa samme Maade forholder det sig, som vi nedenfor skal se, med Gal. 3, 13.

ligger i Ordene. Havde Paulus villet sige det, saa havde det været nemt nok for ham at finde et ganske naturligt Udtryk. Hvorfor ikke sige: *ἀμαρτωλὸν ἐποίησεν*? Men nu greb han det voldsomme *ἀμαρτίαν ἐποίησεν*. Det *skulde* have denne Klang af det ufattelige: Kristus og selve Synden som eet. Hvis man da tager Udtrykket saa ligefrem efter Ordlyden som muligt, maa Tanken blive den, at *Gud behandlede Kristus som den personificerede Synd*. *ποιέω* er her brugt paa lignende Maade som i 1. Joh. 1, 10; 5, 10, hvor det »at gøre Gud til en Løgner« betegner, at man ved ikke at bøje sig for hans Ord eller ved ikke at tro ham behandler ham, som om han var en Løgner. Og spørger man videre, hvori hin Behandling fra Guds Side over for Kristus bestod, da maa man lægge Mærke til, at selve Synden som saadan kun kan være Genstand for Guds Vrede og Straf. Meningen kan derfor ikke være nogen anden end, at Gud lod sin Straf ramme Kristus, dengang han »døde for vore Synder« (1. Kor. 15, 3). Denne Forstaaelse svarer nøje til Gal. 3, 13: »Kristus løskøbte os fra Lovens Forbandelse, *idet han blev forbandet* (κατάρα, egl. en Forbandelse) *til Bedste for os*; thi der er skrevet: Forbandet er enhver, som hænger paa et Træ«. Her er Tanken jo netop, at Frelseren ved sin Død paa Korset rammes af Guds Forbandelse¹⁾. Ogsaa i Rom. 3, 25-26 synes

¹⁾ J. P. Bang indrommer (anf. Skr., S. 321), at det i Gal. 3, 13 »synes direkte at være sagt, at Jesus er lagt ind under Guds Forbandelse«. Men han søger at komme uden om dette ved at betone, at der ikke udtrykkelig staar, at Jesus blev forbandet *af Gud*. Der skal kun være tænkt paa *Lovens* Forbandelse: »den Straf, der kommer over alle dem, der skønt de er bundne til Loven, ikke opfylder den.« Om denne Sondring nu lader sig forene med Paulus' Syn paa Loven, faar staa hen. Den lader sig i alt Fald sikkert ikke forene med Tankegangen i Stykket Gal. 3, 8-14. Det forholder sig jo nemlig ikke saadan, at Tanken om Forbandelse kun er fremme i V. 13. I Virkeligheden drejer hele Stykket sig om Modsætningen mellem at blive velsignet og at blive forbandet, og der kan slet ikke være Tvivl om, hvis Velsignelse og Forbandelse der er ment. Naar det f. Eks. i V. 9 hedder, at »de, som er af Tro, velsignes sammen med den troende Abraham«, skulde der saa ikke være tænkt

det os utvivlsomt, at Kristi Død er set som en Straflidelse. Det kan i det hele taget heller ikke undre os, at Paulus er kommen til denne Betragtning. For som tidligere omtalt ser vi af 1. Kor. 15, 3, at Jesu Frelserdød stod for ham som en Opfyldelse af Skrifterne (*κατὰ τὰς γραφάς*), og at dette endda hørte med til »de første Ting«, som han meddelte sine Menigheder. Men blandt de Skriftudsagn, han her har tænkt paa, maa sikkert Jes. 53 have spillet en freintrædende Rolle, og paa dette Sted findes der netop Udsagn, som peger stærkt i Retning af den Anskuelse, vi har fundet i vort Vers; saaledes V. 4: *οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾷται*. V. 5: *παθὼν εἰργήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν* (»Straf, som tjente til vor Fred, kom over ham«), V. 8: *ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον*, V. 12: *ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη*. Desuden maatte ogsaa selve Jesu Ord: »Min Gud, min Gud! hvorfor har du forladt mig?« (Matth. 27, 46) lægge Tanken om Guds Straf eller Forbandelse ganske nær. — — *ἴνα ἡμεῖς γενώμεθα πλ.* angiver, hvad der var Hensigten med Guds Handlemaade over for Kri-

paa Guds Velsignelse? Og naar der lige efter i V. 10 siges, at »alle de, som er af Lovens Gerninger, er under Forbandelse«, kan der saa være ment andet end, at Guds Forbandelse hviler over dem, fordi det nu een Gang er saadan, at »ingen bliver retfærdiggjort for Gud ved Loven« (V. 11)? Men forholder det sig paa den Maade, kan der vel heller ikke være Spørgsmaal om, at den Forbandelse, hvormed der tales i V. 13, ogsaa er Guds. — Bang henviser rigtignok som Støtte for sin Betragtning til, at der i 5. Mos. 21, 23 LXX staar: »Forbandet af Gud er enhver, som hænger paa et Træ«, og han mener, at Paulus, idet han anfører dette Sted i V. 13, har udeladt Ordene »af Gud«, fordi de ikke passede til hans Tanke. Denne Antagelse kan dog sikkert ikke opretholdes. For Apostelen lader i det hele taget sit Citat begynde noget afvigende fra LXX. Der hedder det nemlig: *καταραμέρος ὑπὸ θεοῦ πᾶς καεμάμερος ἐπὶ ξύλον*, hvorimod han begynder med Ordene *ἐπι καταράτος πᾶς ὁ* og ikke har *ὑπὸ θεοῦ*. Men denne Forandring synes at have sin Grund i, at han lidt ovenfor (i V. 10) har haft et andet Citat, hvis første Ord er *ἐπι καταράτος πᾶς ὁ*, og hvor der ikke findes noget *ὑπὸ θεοῦ*. Der er altsaa i Virkeligheden kun Tale om en ganske naturlig lille Huskefejl eller Sammenblanding, saa det forekommer os fuldstændig uberettiget at bygge noget herpaa.

stus. Den paaafaldende Vending, at vi skulde blive »Guds Retfærdighed«, er fremkaldt af det forudgaaende Udtryk, at Kristus blev gjort »til Synd«. Da *ἁμαρτία* der var brugt, kom det ganske naturligt som et Modstykke, at Paulus ogsaa i Hensigtsætningen greb et Substantiv og sagde *δικαιοσύνη*, skønt der her efter Meningen kunde have staaet: *ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δίκαιοι παρὰ θεῷ*. Den stærke Lighedannethed, som nu findes mellem Hovedsætningen og Hensigtssætningen, giver afgjort det hele en stor Kraft og tjener til at afmale den Grundtanke, at Kristus og vi saa at sige har byttet Stilling. Det er blevet »et prægnant Udtryk for Stedfortrædertanken«¹⁾. — *δικαιοσύνη θεοῦ* kan selvfølgelig ikke staa om Retfærdigheden som en Egen-skab hos Gud. Det maa ligesom i Rom. 1, 17; 3, 21-22 betegne den Retfærdighed, som Gud giver (= *ἡ ἐκ θεοῦ δικαιοσύνη*, Fil. 3. 9). Og ligesom *ἁμαρτία* lige forud ikke betegnede Synd som noget, Kristus virkelig var eet med, saaledes kan der heller ikke her være tænkt paa en Retfærdighed, som Mennesket virkelig er eet med, en iboende Retfærdighed, som Gud virker i Mennesket. Men der maa være ment en Retfærdighed, som Mennesket kun for saa vidt er eet med, som den findes i den Dom, Gud fælder over ham, og i den Behandling, Gud lader ham blive til Del. Altsaa ligesom i 3, 9 om den Retfærdighed, som Gud af Naade tilregner den troende (jfr. Rom. 4, 5). — *ἐν αὐτῷ* α: ved at komme i Samfund med Kristus.

Kap. 6, V. 1. Paulus har i V. 20-21 talt om sin almindelige Missionsforkyndelse, der gaar ud paa at faa Mennesker til at tilegne sig det fuldbragte Naadesværk. Men hans Gerning har ogsaa en anden Side, nemlig den at arbejde for, at Naadens Tilegnelse ikke bliver uden Frugt i Livet, og det er hertil, han nu gaar over med et videreførende *δέ*. Foran *παρακαλοῦμεν* staar der et *καί* (»ogsaa«), der tjener til at sidestille Gerningens anden Side med den første. — Stærkt fremhævet staar *συνεργοῦντες*,

¹⁾ Chr. Ihlen, Den paulinske Fremstilling af Forsoningen, Kristiania 1897, S. 159.

hvorved det betones, at det er som en Medarbejder, Paulus gør sin formanende Gerning. Men som hvis Medarbejder? Menes der: »arbejdende sammen med jer« (som *συνεργοί* i 1. 24) eller »arbejdende sammen med Gud« (som *θεοῦ συνεργοί* i 1. Kor. 3, 9)? Vi mener, at den sidste Mulighed bør foretrækkes. For paa den Maade falder Tanken bedst i Traad med det foregaaende. Vi saa jo, hvordan Apostelen med V. 20 var kommen ind paa at vise, at hans Missionsforkyndelse ikke var en Gerning for ham selv, men for Kristus, øvet paa Guds Vegne. Herefter vil det falde naturligt, at ogsaa den særlige Opgave, her er Tale om, fremstiller sig for hans Tanke som noget, hvori han ikke gaar sit eget Ærinde, men kun er en Medarbejder for Gud. Det er jo, som vi har set, den Slags Tanker, der gaar som den røde Traad gennem hele det Afsnit, hvori vi befinder os. Naar der alligevel ikke staar *συνεργοῦντες θεῷ*, har det formodentlig sin Grund i, at selve *συνεργοῦντες* saa afgjort er det Ord, det kommer an paa; det, han vil have frem, er: Jeg staar blot som Hjælper for en anden. — Medens Paulus i V. 20-21 tænkte sig Mennesker i Almindelighed som Genstand for sin Paavirkning, giver han her ved til sidst at tilføje *ὑμᾶς* sine Ord en personlig Adresse til Korinthierne. Det er dem, han over sin formanende Gerning overfor. Det betyder naturligvis ikke, at han ikke anden Steds advarede imod at lade Naaden være uden Frugt; men det har sin Grund i, at han føler, at netop Korinthierne trængte til at tage sig dette til Hjerte. — Med Hensyn til *δέξασθαι* maa det betegnes som vilkaarligt at tillægge Aorist Infinitiv fortidig Betydning (»at I ikke forgæves maa have modtaget Guds Naade«¹⁾). Den bor her som ellers i lignende Forbindelser gengives paa Dansk ved Præsens. Ganske vist var det jo paa et tidligere Tidspunkt — ved Omvendelsen —, at Læserne havde tilegnet sig Guds Naade. Men da Eftertrykket hviler paa *μὴ εἰς ζερόν*, tænkes der overhovedet

1) Saaledes Dansk revideret Oversættelse.

ikke paa Tidspunktet, men blot paa, at Tilegnelsen ikke maa være resultatløs (»at det ikke maa være forgæves, I tager imod Guds Naade«¹⁾).

V. 2. Formaningen i V. 1 begrundes nu ved Henvisning til et Skriftord. — Subjektet til λέγει maa tages fra det foregaaende og være *ὁ θεός*. Citatet skriver sig fra Jes. 49, 8 og er anført ordret efter LXX, hvor Ordene indføres med *οὕτως λέγει κύριος*. Paulus har ikke reflekteret over Sammenhængen paa Grundstedet, hvor Meningen er, at der loves »Jahves Tjener« Bønhørelse og Hjælp, naar Dagen kommer, da han skal føre det landflygtige Israel tilbage til det hellige Land. Uden Hensyn hertil har Apostelen taget Stedet ganske løsrevet som Udtryk for den Tanke, at naar Gud bønhører, gør han det ikke paa et ligegyldigt Tidspunkt, men netop i det heldige Øjeblik, da der kan komme Frugt af det, og naar han hjælper, sker det paa den Dag, da der virkelig er Mulighed for, at det kan føre til Frelse. Jfr. Gal. 4, 4. Eftertrykket ligger nemlig paa *καὶ οὐδὲν δεκτῶν* og *ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας* (»det var paa en gunstig Tid, jeg bønhørte dig, og paa en Frelsens Dag, jeg hjalp dig«). Og som en Pegepind til Forstaaelse af, hvad han vil med sit Citat, tilføjer han *ἰδὸν κτλ.*: Nu — idet Formaningen lyder — er det lykkelige Tidspunkt, da Naaden har Mulighed for at naa sit Maal med Mennesker, og derfor gælder det om, at Formaningen fra V. 1 bliver efterfulgt, saa Muligheden ikke glider unyttet forbi. — *δεκτός* (af *δέχομαι*) betyder 1) velkommen el. kærkommen (Luk. 4, 24; Ap. G. 10, 35; Fil. 4, 18), 2) gunstig (Luk. 4, 19 og her); *ἐν-πρόσδεκτος* er et forstærket Udtryk for det samme. — Verset her er i Virkeligheden et parentetisk Indskud. For det, Paulus taler om baade før og efter, er jo hans egen Forkyndelse og Adfærd. Men hans Tanke er et Øjeblik gleden bort herfra for at dvæle ved den Formaning, han ved, Korinthierne trænger til, og give den Vægt ved de alvorlige Ord om den gunstige Tid.

¹⁾ Norsk revideret Oversættelse gengiver Stedet rigtigt.

V. 3 skildrer i Forbindelse med de følgende Vers lige til V. 10, hvordan Paulus ogsaa i hele den Færd, han lægger for Dagen under sin Missionærgerning, viser en selvforglemmende Hengivelse til den Sag, han tjener. — *διδόντες* kan høre til *παρακαλοῦμεν*, saa V. 2 ogsaa i rent ydre Henseende fremtræder som en Parentes, idet det bryder ind i selve Sætningssammenhængen. Maaske kunde vi dog ogsaa antage den frie Brug af Participium med Indikativs Betydning, som er omtalt under 4, 2. Tanken er, at Apostelen ikke ved sin egen Livsførelse svækker sin Gerning over for andre. Uden at det ligefrem nævnes, ligger der heri en Imødegaaelse af hans Modstandere. — *ἐν μηδενί* ο: ikke i noget Forhold. — *προσκόπι* (i N. T. kun her) betegner en Anledning til Forargelse eller Frafald. I Rom. 9, 32 flg.; 14, 13, 20 flg.; 1. Kor. 8, 9 har vi *προσκόπτω* og *πρόσκομμα*. — Til *μωμόμαι* el. *μωμέομαι* jfr. 8, 20.

V. 4-10 udgør een Sammenhæng, der beherskes af *συνιστάνοντες*¹⁾ *ἐαυτούς*. Med *ἀλλά* indføres det virkelige Forhold i Modsætning til det, der var afvist i V. 3. *ἐν παντί* svarer til *ἐν μηδενί* dér. — I *συνιστάνοντες* moder vi atter Tanken fra 3, 1; 4, 2; 5, 12. Stedet her minder mest om 4, 2, og vi henviser til Udlægningen deraf. — *ὡς θεοῦ διάκοροι* ο: saadan, som Guds Tjenere gør, paa Guds Tjeneres Vis. — Med *ἐν ὑπομονῇ πολλῇ* begynder den lange Opregning af de Ting, hvorved Paulus anbefaler sig, hvorved han med andre Ord vil godtgøre, at han med sit Liv pryder sin Tjeneste. Der er ved Opregningen den Ejendommelighed, at medens *ὑπομονή*, *ἀγρότης*, *γνώσις* κτλ. betegner ædle kristelige Egenskaber, er der en Række af Leddene, nemlig *θλίψεις* . . . *νηστεία*, som betegner lidelsesfulde ydre Kaar. Denne Række har tillige den Særegenhed, at dens Led i Modsætning til de øvrige staar i Flertal. Man kunde derfor være tilbøjelig til at underordne *ἐν θλίψεσιν* . . . *ἐν νηστείαις* under *ὑπομονή* som Angivelse af de Forhold, hvorunder Udholdenheden

¹⁾ Andre læser *συνιστάντες*. Jfr. S. 209.

viser sig, og Fortsættelsen af *ἐν ὑπομονῇ πολλῇ* vilde saa først komme med *ἐν ἀγνόητι κατλ.* (»ved megen Udholdenhed under Trængsler . . . under Faste, ved Renhed, ved Erkendelse o. s. v.«). Sikker kan man dog ikke være paa, at denne Forstaaelse er rigtig. Den kræver jo, at *ἐν* to Gange skal skifte Betydning, og den forudsætter maaske mere Refleksion, end Paulus plejer at anvende paa sine Opregninger. Det maa ogsaa siges, at selve Lidelserne efter hans Betragtning hører med til Kendetegnene paa en ret Kristi Tjener lige saa fuldt som de indre personlige Egenskaber (11. 23 flg.), og derfor kunde de netop være stillet sammen med disse som det, hvorved han anbefaler sig. Hvis dette er Tilfældet, maa man helt igennem bruge »ved« som Gengivelse af *ἐν*. — *στενοχωρία* (af *στενοχωρέω*, se under 4, 8), egentlig »snæver Plads, Indestængthed«; det kan her enten betyde »Angst« eller »fortvivlede Omstændigheder«¹⁾. Det sidste stemmer bedst med den Maade, hvorpaa det tilsvarende Verbum er brugt i 4, 8. For øvrigt ser vi, hvor frit Paulus kan omgaas med slige Udtryk: Her regner han *στενοχωρία* med blandt sine Prøvelser, medens han paa hint Sted netop siger *οὐ στενοχωρούμενοι*. — *ἐν πληγαῖς, ἐν θυλακαῖς*, se 11, 23 flg.; Ap. G. 16, 22 flg. — *ἀκαταστασία*, egentlig »Uro, Uorden«. Det kan bruges i Betydningen »Oprør« (Luk. 21, 9), og dette vilde passe godt her, idet der kunde være tænkt paa Pøbelopløb²⁾ som i Ap. G. 14, 19; 17, 5 flg. 13; 18, 12; 19, 29 flg. Men det kunde ogsaa betegne, at man ikke har noget blivende Sted: »Fredløshed« (jfr. *ἀστατοῦμεν* i 1. Kor. 4, 11). Det vilde jo være meget karakteristisk for Paulus med hans idelige Rejseliv, hvorunder han blev fordreven fra By til By. — *ἐν νόποις*, jfr. 11, 23. 27; 1. Thess. 2, 9; 2. Thess. 3, 8. Der tænkes paa, at Paulus foruden sin Missionærgerning sled med legemligt Arbejde,

¹⁾ Saaledes gengivet i Axel Sørensens Oversættelse.

²⁾ Vælger man den Opfattelse, hvorefter *ἐν* helt igennem betyder »ved«, maa man oversætte: »ved at blive kastet i Fængsel (el. ved Fængslinger), ved at være Genstand for Pøbelopløb«.

hvorved han fortjente sit Brød (1. Kor. 4, 12; Ap. G. 18, 3; 20, 34-35). At dette nødte ham til ogsaa at tage Nætterne i Brug, ser vi af de to Steder fra Thessalonikerbrevene, og derfor bliver det næste Led ganske naturligt *ἐν ἀγρουπνίαις*, jfr. 11, 27. — Ved *νηστεία* kan man enten forstaa frivillig Faste som religiøs Skik (Ap. G. 13, 2, 3; 14, 23) eller nødtvungen Faste under Forhold, hvor man lider Nød (Matth. 4, 2). Saavel her som i 11, 27 fører Sammenhængen os til at antage den sidste Betydning; for det, der har været Tale om, er jo netop de forskellige Former af Nød og Lidelse, som Paulus' Missionærliv bringer med sig. Vi hører ogsaa anden Steds om, at han har kendt til at sulte (1. Kor. 4, 11; Fil. 4, 12). Og at det Haandværk, han levede af, kun kunde bringe ham Fattigmands Kaar, naar han samtidig skulde overkomme sin vældige Gerning i Aandens Verden, siger jo ogsaa sig selv. — *ἀγνότης* om ren Vandel i Almindelighed (jfr. *ἀγνός* i 7, 11) eller specielt om Kyskhed (jfr. *ἀγνός* i 11, 2). — *γνώσις* betegner den kristelige Indsigt. *μακροθυμία* Evnen til at bære over med andre. *χορηγότης* det at vise sig god og hjertelig over for Mennesker. — Man undrer sig over at finde *πνεῦμα ἅγιον* nævnet midt imellem forskellige Dyder. Grunden maa vel være den, at Guds Aand netop er den Kraft, der virker de troendes Dyder: i Gal. 5, 22 kaldes de jo »Aandens Frugt«. Og da der i Opregningen tillige har været nævnet en Naadegave som *γνώσις*, er der maaske ogsaa tænkt paa, at Aanden er Ophav til den Slags Gaver (1. Kor. 12, 4, 11; jfr. 7, 40). I alle Tilfælde vidner dog den Plads, som *ἐν πνεύματι ἀγίῳ* har, om, at Paulus slet ikke lægger an paa en planmæssig Ordning, men i sin Iver blot dynger det ene Begreb oven paa det andet, ganske som de falder ham ind. — *ἐν λόγῳ ἀληθείας*, »ved Sandhedstale« : ved en Forkyndelse, hvis Indhold er Sandhed, jfr. 4, 2. I Formen minder Udtrykket om *λόγος σοφίας* og *λόγος γνώσεως* i 1. Kor. 12, 8. — Med *δύναμις θεοῦ* er der formodentlig baade tænkt paa den undergørende Kraft (Rom. 15, 19) og paa den aandelige Kraft, som ytrer sig i

Troslivet og Forkyndelsen (Rom. 15, 13; 1. Kor. 2, 4-5; 4, 20). — — Fra Midten af V. 7 bruger Paulus ikke mere *ἐν*, men *διὰ*. Maaske kommer han kun ind paa det for Afvekslings Skyld, saa det første *διὰ* ligesom *ἐν* har instrumental Betydning: »ved Retfærdighedens Vaaben«. Da *διὰ* imidlertid i Leddene i V. 8 ikke uden Kunstleri kan tages i denne Betydning, men staar ligesom i 2, 4 om de ledsagende Omstændigheder, kunde der ogsaa være Rimelighed i straks at tage det saadan, altsaa: »under Anvendelse af Retfærdighedens Vaaben«, nl. anbefaler vi os paa den ovennævnte Maade. Apostelens Liv var jo gennemvævet med Kamp, og under denne er han sig bevidst kun at bruge *τὰ ὅπλα τῆς δικαιοσύνης* ο: de Vaaben, som sømmer sig for et retfærdigt Liv (»blanke Vaaben«, som vi vilde sige), jfr. 4, 2; 10, 3-4¹). *ὅπλα δεξιᾶ* er Vaaben, som føres med højre Haand, altsaa Angrebsvaaben som Sværd og Spyd. Med *ὅπλα ἀριστερά* tænkes der paa Skjoldet, der jo bæres paa venstre Arm til Dækning: Forsvarsvaaben. — I V. 8 har vi først de to Dobbeltled med *διὰ*. De udtrykker, at den Adfærd, hvorved Paulus anbefaler sig, er fuldstændig upaavirket af, hvordan Mennesker dommer om ham. Derefter følger der fra Slutningen af V. 8 og gennem V. 9-10 syv Led, der alle indføres med *ὥς*, og hvoraf hvert indeholder en Modsætning. I det første — *ὥς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς* — dvæler Tanken endnu ved Menneskers Dom, idet Paulus opstiller Modsætningen mellem det, hans Fjender er enige om at sige ham paa, og det, han virkelig er. *πλάνος* betegner en, der vildleder andre ved falsk Lære (Matth. 27, 63; 2. Joh. 7), og der hentydes altsaa til en Beskyldning, som mangfoldige Gange blev rettet mod Apostelen baade af Jøder og Judaister, jfr. 1. Thess. 2, 3. I de øvrige Led er der ikke Tale om nogen Beskyldning, som afvises; men Forholdet er det, at begge Sider af Modsætningen indeholder en Sandhed om hans Liv. Hver

¹) Paa en noget anden Maade har vi Udtrykket *ὅπλα δικαιοσύνης* anvendt i Rom. 6, 13.

Gang nævner han nemlig først et Eksempel paa dets Ringhed og Lidelse for derpaa ligesom at gøre et dybere Greb og vise, at det dog samtidig har en mageløs Storhed og Herlighed. Saaledes kommer dette Stykke til at minde meget om 4, 8-9. — *ὥς ἀγνοούμενοι* — »som ukendte« — har et ironisk Præg. Han sigter til, at Folk overlegent behandler ham som en ganske ukendt Person. Men med *καὶ ἐπιγινώσκοντες* tilføjer han saa, at de i Virkeligheden ved mere om ham, end de vil være bekendt; for han er dog en saare vel kendt Skikkelse, hvor han kommer frem paa Missionsmarken. — Med *ὥς ἀποθνήσκοντες* tænker han paa de bestandige Dødsfarer (1. Kor. 15, 31; 2. Kor. 1, 10; 4, 10-11), og hertil knyttes saa *καὶ ἰδοὺ ζῶμεν*: Hans Forfølgere har dog ikke faaet Bugt med ham, *ἰδοὺ* triumferende som i 5, 17. — *ὥς παιδεύοντες καὶ μὴ θανατούμενοι* synes at være en Genklang af Ps. 118 (117), 18 LXX: *παιδεύων ἐπαίδευσέν με κύριος, καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέν με*. Hans Lidelser, der fra een Side set er Menneskers Værk, staar dog samtidig for ham som Guds Tugtelse. *παιδεύω* er brugt som i Hebr. 12, 6. — *ὥς λυπούμενοι ἀεὶ δὲ χαίροντες* udtrykker Modsætningen mellem de mange Sorger, der kunde tynge hans Sjæl (se f. Eks. 2, 4; Rom. 9, 2; Fil. 2, 27; 3, 18), og den Glæde i Herren, som alligevel altid laa bagved, og som ingenting formaaede at berøve ham. Hans egen Erfaring har altsaa lært ham Muligheden af det *χαίρετε πάντοτε*, hvortil han formaner i Fil. 4, 4; 1. Thess. 5, 16. — De sidste to Led taler om den udvortes Fattigdom og den aandelige Rigdom. Til *πάντα κατέχοντες* jfr. 1. Kor. 3, 21 flg.

I Stykket V. 3-10 har vi et nyt Eksempel paa den stærke Selvfolelse hos Paulus, som vi allerede under 1, 12. 14; 3, 1 har gjort opmærksom paa. Vi henviser særlig til, hvad der er sagt derom S. 120 og 167. Ved Bedømmelsen af dette Karaktertræk maa man altid huske, at de stærkeste Udslag deraf kommer frem, hvor han foler sig angreben og miskendt, og at det tillige gaar Haand i Haand med en dyb Følelse af at skyldte Gud alt (5, 18 flg.; jfr. 3, 5 flg.; 1. Kor. 15, 10). Man maa des-

uden huske, at det, han her siger, virkelig er Sandhed: Hvilken anden Missionær har nogen Sinde ejt saadan en aandelig Kraft, saadan en Naadegavernes Rigdom og saadan en Modstandsevne over for alle Lidelser som han? Men naar dette er sagt, maa det dog ikke udviske selve Ejendommeligheden for os. Og til den hører det ogsaa, at Paulus under sit Kristenliv langt mere er tilbøjelig til at glæde sig over, hvad der er naaet, end til at sørge over, hvad der endnu mangler. Den dybe Syndsfølelse, man paa flere Steder finder hos ham, viser væsentlig tilbage til hans forkristelige Liv (Rom. 7, 14-24) med dets frygtelige Vildfarelser (1. Kor. 15, 9; 1. Tim. 1, 13, 15; det samme ligger formodentlig bagved i Ef. 3, 8). Derimod ser han sit Liv efter Omvendelsen som levet ikke blot under Guds Naade, men ogsaa ud af Kristi Kraft (Rom. 8, 2; Gal. 2, 20). Naar vi altsaa betragter Stykket her og beslægtede Udtalelser anden Steds, maa vi vistnok sige, at de bærer Vidnesbyrd om noget meget sammensat i Apostelens Sjæleliv, paa een Gang om en storlaaet Personligheds stolte Selvfølelse og om en frimodig Kristens Sejrsfølelse ved Livet i Gud.

f. Slutningsord (6, 11-13; 7, 2-3):

Paulus føler, at han har opladt sit Inderste for Korinthierne ud fra en Kærlighed, mod hvilken deres er saare svag (6, 11-12), og han beder dem nu om at gøre Gengæld og unde ham den Plads i deres Hjerte, som han aldrig har givet dem Grund til at nægte ham (6, 13; 7, 2-3).

Dette Afsnit fremkommer ved Udeladelse af det indskudte Stykke 6, 14—7, 1. Se herom *Indledningen*, S. 72 flg.

V. 11. For en Mand, hvis Adfærd og Sindelag var blevet saa skammelig miskendt, som Apostelens var blevet det af Korinthierne, vilde det have ligget nær at besvare deres Mistænkeliggørelse med stolt Tavshed. Saadan har han imidlertid ikke baaret sig ad. Han har tværtimod i 2, 14—6, 10 talt ud

om sig selv og sin Gerning (jfr. S. 50—51). Han har talt stærkt personligt, og han har talt sig varm, som det ikke mindst mærkes i det sidste Stykke med dets lange, næsten lidenskabelige Opregning af alt det, hvorved han »anbefaler sig«. Idet han nu standser og ser tilbage, vil han lade sine Læsere føle, hvor stort dette er. — τὸ στόμα ἡμῶν ἀρέωγερ, »vor Mund har aabnet sig« ο: vi har talt aabent og uden Tilbageholdenhed. — Tilføjelsen af Κορῖνθοι giver Henvendelsen en særlig Varme ligesom Φιλιππίσιοι i Fil. 4, 15. — I kraftig Parallelisme — altsaa med et højtidsfuldt Sving — tilføjes: ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτνται. Det er ikke blot Munden, der har talt; det er Hjertet, der har »udvidet sig« (πλατύνω, gore bred, udvide). Det modsatte vilde være, om Hjertet indsnævredes og lukkede sig, hvori der vilde ligge, at paa een Gang Fortroligheden og Kærligheden blev holdt tilbage¹). Paulus vil altsaa sige, at hans inderste Væsen har meddelt sig til dem i tillidsfuld Fortrolighed og Kærlighed.

V. 12. Ved πλατύνω fremkaldes Modsætningen στεροχωρόεσθαι (»at være indestængt, have snæver Plads«, jfr. 4, 8), som Apostelen bruger to Gange med en ejendommelig Nuancering i Betydningen. Forst: οὐ στεροχωρεῖσθε ἐν ἡμῶν »I har ikke snæver Plads i os« ο: i vor Kærlighed. Herved sigtes til Beskyldningen for, at han i Virkeligheden ikke havde Hjerter for Menigheden (se herom S. 24). Men netop den aabne Maade, hvorpaa han har talt ud over for dem, maa jo da vise, hvor grundløs saadan en Beskyldning var. Dernæst siger han, at i en anden Forstand har de ganske vist snæver Plads, nemlig i deres eget Hjerter: στεροχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν ο: de er snæverhjertede og ukærlige. Han siger det i al Almindelighed som noget, der er en Egenskab hos dem, men tænker naturligvis paa deres haarde Sind over for ham selv. σπλάγχνα, egl.

¹) Paa lignende Maade hedder det i 1. Sam. 2, 1 LXX i Hannas Lovsang: ἐπλατύνθη ἐπὶ ἐχθροῦς τὸ στόμα μου, hvormed menes, at hun paa Grund af det store, hun har oplevet, tør tale frit ud til sine Fjender.

Indvolde (Ap. G. 1, 18), derefter om Hjertet som Sæde for Følelseslivet (Filem. 7, 20), især for Kærligheden (Fil. 1, 8; 2, 1).

V. 13. Med *δέ* indføres der en Opfordring, som staar i Mod-sætning til Korinthiernes Kærlighedsløshed. — *τὴν ἀντίη ἀντιμισθίαν* er ejendommeligt. Det maa opfattes som en Indholdsakkusativ til *πλατύνθητε*, et saakaldet »indre Objekt« af samme Slags, som vi møder i Udtrykkene *ἐχάσθησαν χαράν*, Matth. 2, 10, *ἐξανματίσθησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ μέγα*, Joh. Aab. 16, 9. Men der er sket en Sammentrækning, idet den fuldstændige Form vilde være: *τὸν αὐτὸν πλατυσμόν ὥς ἀντιμισθίαν πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς*, »udvid ogsaa I jer med den samme Udvidelse som Gengæld«. Vi oversætter: »Men paa samme Maade skal ogsaa I til Gengæld . . . udvide jer«. — Efter *ἀντιμισθίαν* er indskudt Parentesen *ὥς τέκνοις λέγω*, der minder om 1. Kor. 4, 14. Den tilgrundliggende Tanke er, at Børn skylder deres Forældre Gengæld for den Kærlighed, disse først har vist dem.

Vi medtager her de to Vers af Kap. 7, som hører til dette Afsnit:

Kap. 7, V. 2. Med *χωρήσατε ἡμῶς* siges det, hvad Formaalet er med *πλατύνθητε*: De skal udvide sig for at kunne rumme Apostelen: de skal give ham Plads i deres Kærlighed, omfatte ham med den. *χωρέω* har her samme Betydning som i Joh. 21, 25. — *οὐδένα ἡδικήσαμεν πτλ.* er ment som en Begrundelse af Opfordringen til Kærlighed. Der maa være tænkt paa Beskyldninger, som Modstanderne har rettet mod Paulus, og som han formoder endnu kunde træde hindrende i Vejen for den fulde, hjertelige Hengivenhed (jfr. S. 83). Ganske bestemt at formulere de Sigtelser, der ligger til Grund for de tre Udtryk, lader sig nu vel næppe gøre. Klarest er det sidste, *οὐδένα ἐπλεονεκτήσαμεν* (»vi udbyttede ingen«, jfr. 2, 11). Det maa nemlig hentyde til den Mistanke, der var rejst om, at Pengene fra den store Indsamling skulde gaa i Paulus' egen Lomme, 12, 16 flg., jfr. 8, 20. Maaske gaar de to første Udtryk

ogsaa paa det samme; for ἀδικέω kan jo bruges om at tilføje økonomisk Tab, Filem. 18, og φθείρω kunde vel nok være brugt i Betydningen »at ruinere«. Men de kan muligvis ogsaa hentyde til helt andre Beskyldninger. ἀδικέω — »gøre Uret« — er et saa vidt Begreb, at det kan staa om mangfoldige Ting, og φθείρω kunde have en lignende Betydning som i 11, 3, hvor det anvendes om fordærvelig Paavirkning af aandelig Art.

V. 3. Idet Paulus har hentydet til de lave Sigtelser, som Korinthierne ikke havde holdt sig for gode til at skænke Tiltro, falder det ham ind, at det kunde blive opfattet, som om han ved at fremdrage sligt vilde fælde en haard Dom over sine Læsere. Men med Ordene πρὸς κατάκρισιν οὐ λέγω afviser han enhver Tanke herom (jfr. 1. Kor. 4, 14) og begrundet dette ved Sætningen: προείρηκα γὰρ κτλ. — Meningen med προείρηκα kan næppe være, at han »tidligere« har sagt det i et andet Brev; for det vilde være underligt at fremhæve dette her, hvor der er Tale om, med hvilket Sind han i Ojeblikket skriver. Tanken er snarere, at han »ovenfor«, nemlig i 6, 11-12, har sagt det; hans Ord, især i V. 12, gik jo virkelig ogsaa ud paa det samme. — εἰς τὸ συναποθαρῆν καὶ συνζῆν. Som Subjekt til de to Infinitiver maa der — ud fra ἐστέ — underforstaas ὑμεῖς, og Betydningen af εἰς τό maa være »saa at« (jfr. S. 107). Altsaa: »I er i vore Hjerter, saa at I dor sammen [med os] og lever sammen [med os]«. Dette er selvfølgelig et billedligt Udtryk, og Meningen er blot, at enten han saa dor eller lever, vil Kærligheden til Korinthierne aldrig forlade ham.

Indskudt Stykke, 6, 14—7, 1:

Advarsel mod hedensk Besmittelse.

Apostelen advarer mod at komme ind i et falsk Fællesskab med Hedninger: thi mellem Kristendom og Hedenskab er Mod-sætningen fuldstændig uforligelig (6, 14-16). De troende bor der-

for efter Skriftens Ord og med dens herlige Forjættelser for Øje afsondre sig og rense sig fra alt urent (6, 17—7, 1).

Med Hensyn til Opfattelsen af Afsnittet som et indskudt Brudstykke fra et andet paulinsk Brev henviser vi til *Indledningen*, S. 72-77, hvor vi ogsaa har undersøgt den Grundanskuelse af Forholdet mellem Kristne og Hedninger, som her kommer til Orde (se især S. 76 flg.).

Kap. 6, V. 14. *ἐτεροζυγέω* kommer af *ἐτερόζυγος* (3. Mos. 19, 19), der egentlig betyder »spændt sammen i Aag (*ζυγός*) med et Dyr af fremmed Art«. Herudfra betegner Verbet at være spændt i Aag paa denne Maade, at gaa i Spand sammen med en, man ikke passer til. Det er sandsynligt, at det er Moselovens Forbud mod, at en Okse og et Æsel trækker Ploven sammen (5. Mos. 22, 10), som foresvæver Paulus, og som han anvender billedligt om, at man som Kristen ikke maa have fælles Stræben med Troens Modstandere. En beslægtet Tanke har vi i Rom. 12, 2. Den ejendommelige Konstruktion *μη γίνεσθε ἐτεροζυγοῦντες* betyder: »Giv jer ikke til at gaa i Spand o. s. v.« — *ἄπιστοι* staar i den hos Paulus almindelige Betydning = Hedninger (se S. 211), hvad der bl. a. fremgaar af, at der i V. 16 tales om Afguderne. — Med *γάρ* indføres en Begrundelse, som gaar til ind i V. 16 og er formet som fem Spørgsmaal. De gaar alle ud paa at hjælpe Læserne til at føle sig stillet mellem en Række afgjorte Modsætninger, som det vilde være Vanvid at prøve paa at forene. De fire første Spørgsmaal er knyttet sammen to og to ved *ἢ*. Tyngdepunktet ligger aabenbart i det fjerde (V. 15 b), hvor vi har Modsætningen *πιστός* - *ἄπιστος*, der fører Tanken tilbage til Advarselen i V. 14 a (*ἀπίστοις*) og altsaa egentlig afslutter Begrundelsen. Det femte Spørgsmaal (V. 16 a) synes at være fojet til for at belyse en enkelt, særlig farlig Side af den Tilbøjelighed til Sammenblanding af hedensk og kristeligt Væsen, som laa hos Korinthierne. — *δικαιοσύνη* — *ἀνομία* (Retskaffenhed — Lovbrud) møder vi ogsaa i Rom. 6, 19. Og i 1. Kor. 9, 21

bruges *οἱ ἄνομοι* som Betegnelse for Hedningerne, hvad der jo svarer til Tanken her. — *φῶς* staar som karakteristisk Udtryk for den Tilstand, hvor man kender Gud, modsat *σκότος* om den, hvor han er ukendt (Rom. 2, 19; jfr. 2. Kor. 4, 6). Paa lignende Maade som her finder vi de to Begreber sidestillede i Ef. 5, 8; Ap. G. 26, 18; jfr. Kol. 1, 12-13. Vi minder ogsaa om Joh. 1, 4 flg.; 1. Pet. 2, 9.

V. 15. *Βελίαρ*, der inden for N. T. kun forekommer her, er en Omdannelse af *Βελιάλ*, hebr. *בְּלִיָּאל*. I det gamle Testamente forekommer dette Ord oftere i Betydningen »Slethed« (1. Sam. 1, 16; 25, 25) og kan ogsaa staa konkret = »et slet Menneske« (Job 34, 18). I Ps. 18, 5 betyder det enten »Udengang« eller »Afgrunden« \circ : Underverdenen (»Afgrundens Strømme«¹⁾). Men det bruges aldrig som Egennavn. Dette er derimod Tilfældet i den senere Jødedom, hvor vi finder det som Navn paa en ond Engel, og saadan er det aabenbart at forstaa her, da det staar i Modsætning til Kristus. Om denne Brug af Ordet har sit Udspring fra Betydningen »Slethed« (»den onde«) eller fra Betydningen »Afgrund« (»et Afgrundsvæsen«), er ikke let at sige. Hvilken af de onde Engle der er ment, faar man Klarhed over gennem det pseudepigrafiske Skrift »De tolv Patriarkers Testamenter«. Der er Beliar Guds egentlige Modstander, som kæmper med ham om Herredømmet over Menneskene (Dan 4: »Naar Sjælen stadig foruroliges, forlader Herren den, og Beliar hersker over den«). Og tillige betragtes han som de onde Aanders Behersker: saaledes hedder det i Ruben 2: »Syv Aander blev der givet Menneskene af Beliar«, og i Dan 1 tales

¹⁾ Betydningen »Afgrund« hævdes af Cheyne (The development of the meanings of »Belial«, Expositor V, 1, 1895, S. 435 flg.). Han afviser den sædvanlige Afledning af *בְּלִיָּאל*, ikke, og *בְּלִיָּא*, Nytte, hvorefter Grundbetydningen skulde være: »hvad der ingen Nytte er til« \circ : det onde. Til ham slutter Bousset sig (Die Religion des Judentums, 3. Aufl., S. 334), idet han antager, at Belial som Egennavn oprindeligt betegner en Personifikation af Underverdenen, en Gud over de døde.

der om »Belians Aander«. Han er med andre Ord *den samme som Satan*, og vi kan derfor sikkert gaa ud fra, at dette ogsaa er Tilfældet paa vort Sted¹⁾. At Djævelen og de onde Aander staar bag ved Hedenskabet, er en Tanke, som findes oftere hos Paulus (1. Kor. 10, 20-21; Ef. 2, 2; Ap. G. 26, 18), og det er øjensynligt ogsaa den, der her ligger til Grund for Hentydningen til Beliar.

V. 16. Udtrykket *ναὸς θεοῦ* er valgt for at gøre det rigtig indlysende, hvor fornuftstridigt det er for Kristne at have med Afgudsdyrkelse at gøre. Der er jo dog ikke noget, som er Afguderne saa modsat som selve Guds Tempel. Den særlige Fare, Apostelen her tænker paa, er formodentlig den letsindige Lyst til at deltage i hedenske Offermaaltider, som mange af de Kristne i Korinth lagde for Dagen (1. Kor. 10, 14-22). Antager vi, at vi her har et Brudstykke af Paulus' allerførste Brev til Korinth, kan vi sige, at hans Ord paa dette Sted indeholder i stor Almindelighed det, som han senere i vort første Korinthierbrev har følt Nødvendigheden af at udvikle til et helt Afsnit med bestemte Regler (1. Kor. 8-10). — Med *ἡμεῖς γὰρ ναὸς κτλ.* vises det, at Sætningen: »Hvad Samstemning har Guds Tempel med Afguder?« virkelig har Anvendelse paa Menighedens Forhold; for den kristne Menighed (*ἡμεῖς*) er nemlig Guds aandelige Tempel, jfr. 1. Kor. 3, 16; Ef. 2, 21. Og dette godtgøres atter ved et gammeltestamentligt Citat (*καθὼς εἶπεν ὁ θεὸς κτλ.*), der udtaler, at Gud *bor i sin Menighed*, saadan som det netop er Templets Ejendommelighed at

¹⁾ Bousset hævder rigtignok, at Paulus med Beliar mener Antikrist (Der Antichrist, Göttingen 1895, S. 86 flg., og Religion des Judentums, 3. Aufl., S. 255). Det maa ogsaa indrømmes, at der i den pseudepigraphiske Literatur vistnok er Steder, hvor Beliar er gaaet over til at bruges paa denne Maade. Men der er ikke mindste Grund til at tro, at det skulde være Tilfældet her, da Sammenhængen jo slet ikke peger i eskatologisk Retning. — I øvrigt henvises til Wolf Baudissins Artikel »Beliar« i Herzog-Hauck, Realencyklopädie für prot. Theologie u. Kirche II, og til R. H. Charles, The revelation of St. John, Edinburgh 1920, II, S. 76 flg.

være Guds Bolig (jfr. 1. Kg. 8. 13). — ζῶντος er føjet til θεοῦ for at betone Modsætningen til de døde Afguder. — Citatet er en Sammensmeltning af 3. Mos. 26. 12 (LXX: καὶ ἐντεριπατήσω ἐν ὑμῖν, καὶ ἔσομαι ὑμῖν θεός, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μου λαός) og Ezek. 37, 27 (LXX: καὶ ἔσται ἡ κατασκήνωσίς μου ἐν αὐτοῖς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς θεός, καὶ αὐτοί μου ἔσονται λαός). Ordene ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς findes ikke i G. T.

V. 17-18. Den sidste Del af V. 16 (fra ἡμεῖς γάρ) var en underordnet Tanke, i Grunden en Parentes, saa Tanken nu i V. 17 vender tilbage til de fem Spørgsmaal (V. 14 b—16 a) for med διό at drage en Slutning ud af de Modsætninger, som var opstillet i dem. Slutningen har Karakter af en kraftig Formaning, hvortil der saa knyttes en Forjættelse. Og Apostelen giver baade Formaning og Forjættelsen forøget Vægt ved at indføre dem som Herrens Ord (λέγει κύριος — λέγει κύριος παντοκράτωρ), hentede fra forskellige Steder i det gamle Testamente. — De Steder, han har benyttet, er Jes. 52. 11 (LXX: ἐξέλθατε ἐκεῖθεν καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄψιθθε, ἐξέλθατε ἐκ μέσου αὐτῆς, ἀφορίσθητε — egentlig et Opraab til de landflygtige Israelitter om at forlade Babel). Ezek. 20. 34 (LXX: καὶ εἰσδέξομαι ὑμᾶς) og — i meget fri Gengivelse — 2. Sam. 7. 14 (LXX: ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν — Natans Ord til David om hans Æt) tillige med samme Kapitels V. 8 (LXX: τότε λέγει κύριος παντοκράτωρ). — ἐκ μέσου αὐτῶν ο: af Hedningernes Midte. — κύριος er her i den gammeltestamentlige Sammenhæng at forstaa om Gud, ikke om Kristus: se ogsaa Tilføjelsen παντοκράτωρ i V. 18 (jfr. S. 216). — Som paavist i Indledningen, S. 77, maa de tre Formaningsord i V. 17 af Paulus være taget i aandelig Betydning, altsaa om at adskille sig ved en hellig Livsforelse fra Hedningernes urene Liv. — εἰσδέχομαι, tage til sig (som Born). — Det højeste i Gudsforholdet er her som ellers hos Paulus at turde kalde Gud Fader (se f. Eks. Rom. 8. 15 flg.; Gal. 4,

5-7). Derfor ser vi ogsaa i 7. 1, at de Forjættelsesord, han har fremdraget, staar for ham som noget meget stort.

Kap. 7. V. 1. *ἐπαγγελία*, se under 1, 20. — Med *καθαρίσωμεν* *κτλ.* gentager Apostelen med sine egne Ord Indholdet af den gammeltestamentlige Formaning fra V. 17. — *μολυσμὸς σαρκὸς καὶ πνεύματος* er Udtryk henholdsvis for de grovere udvortes Synder og for de finere, der er af rent aandelig Art. De to Genitiver er objektive. *σάρξ* og *πνεῦμα* betegner ligesom i Kol. 2. 5 simpelt hen Legeme og Sjæl. — *ἐπιτελέω*, fuldbringe, gennemføre (8. 6. 11; Fil. 1. 6). — Om *φόβος θεοῦ*, se under 5. 11.

C. OPLEVELSERNE I MAKEDONIEN, 7, 4-16.

Genoptagelse af Traaden fra 2, 13.

Den gode Tro, Paulus nu foler sig i Stand til at nære til Lærerne, er ham til stor Glæde under hans Trængsler (V. 4). Ogsaa i Makedonien har han nemlig haft tunge Lidelser at bære; men Gud har trøstet ham ved at lade Titus komme til ham med gode Nyheder fra Korinth (V. 5-7). Han fortryder nu ikke mere, at han sendte Korinthierne det strænge Brev; thi det har vist sig, at den Sorg, det fremkaldte hos dem, var af frelsende Art og blev Aarsag til, at de vaagnede til alvorlig Nidkærhed, saa Oproret mod Apostelen ikke længere fik Lov at gaa ustraffet hen (V. 8-11). Selvfølgelig skrev han ikke hint Brev for at faa en personlig Modstander ydmyget og skaffe sig selv Hævn; han vilde kun, at Menigheden for sin egen Skyld skulde lægge for Dagen, at den ikke havde svigtet sin Grundlægger (V. 12). Men foruden at han nu selv foler sig beroliget, har det været ham en særlig Glæde at mærke, hvordan Titus er bleven knyttet til Korinthierne og har maattet indrømme, at det gode, Paulus har sagt om dem, ikke

var for meget (V. 13-15). Endelig slutter Stykket med et sidste Glædesudbrud (V. 16).

V. 4. Tanken glider fra det forrige ganske umærkeligt over i det nye Afsnit¹⁾. I V. 3 har Paulus jo talt om sin inderlige Kærlighed til Korinthierne; det falder da helt af sig selv, at han fortsætter med at udtale sin Tillid til dem og sin Stolt-hed over dem. Men saa er han med det samme ved den glæde-lige Begivenhed, som har kaldt disse Følelser frem hos ham. altsaa ved Mødet med Titus, der bragte ham Trøst og Glæde efter al hans Angst (se Indledningen, S. 25-26). — Om *παροργισία* se under 3, 12. Her staar det i Betydningen af Frimodighed, modsat Frygt og Tvivl. *πρός*, med Hensyn til. Meningen er, at Paulus har fuld Tillid til, at Korinthiernes Udvikling gaar den rette Vej. — *καύχισις* (se under 1, 12 og 5, 12) er Handlingen at rose sig. Vi oversætter: »Jeg roser mig meget af jer«, hvormed menes, at han over for andre udtaler sig med Stolthed om dem, jfr. V. 14. — Saavel *παρακλήσει* som *χαρᾶ* staar med Artikel, fordi der tænkes paa den Trøst og Glæde, som han fik ved Titus' Komme, V. 6 flg. »Jeg er fyldt af Trosten, jeg strømmer over af Glæden« : her er ikke Tale om en karrig tilmaalt Trøst og Glæde. Og denne Følelse er stærk nok til at gøre sig gældende *ἐπὶ πάντι τῇ θλίψει ἡμῶν*, »under al vor Trængsel« (om *ἐπὶ*, se S. 106 flg.).

V. 5 forklarer, at Paulus endnu kan tale om Trængsel. Hvis *καί* har selvstændig Betydning, maa det høre til *ἐλθόντων ἡμῶν εἰς Μακεδονίαν*: »ogsaa da vi kom til Makedonien«, ligesom tidligere, da vi fra Asien kom til Troas (2. 12-13). Men det er ogsaa muligt, at *καί γάρ* staar som eet Udtryk = thi, nemlig (se under 3. 10; 5. 2). — Udtrykket *οὐδεμίαν ἔσχιζεν*²⁾ *ἄρεσιν* minder jo tydeligt om *οὐκ ἔσχιζα ἄρεσιν* i 2, 13, saa det er klart, at dette Sted foresvæver Paulus som det, han her vil føre videre. Vi finder heri et haandgribeligt

¹⁾ Vi minder om, hvad vi tidligere har sagt herom, S. 127 flg.

²⁾ Andre læser *ἔσχεν*.

Tegn paa, at vi har set rigtigt, naar vi har opfattet hele det mellemliggende Afsnit (2, 14—7, 3) som en Digression. Ligheden mellem de to Steder gør det tillige sandsynligt, at Perfektum ἔσχιζεν her maa tages i Aorists Betydning ligesom den tilsvarende i 2, 13 («fik», jfr. under 1, 9). — Som Subjekt til ἔσχιζεν staar ἡ σάρξ ἡμῶν. Heraf kan man dog ikke drage den Slutning, at det i Makedonien drejede sig om rent legemlige Lidelser i Modsætning til de aandelige i Troas (se τῷ πνεύματί μου i Parallelstedet). For Paulus betoner jo netop i Slutningen af Verset her, at han i Makedonien har gennemgaaet *baade* udvortes og indre sjælelige Trængsler. Det, der ligger til Grund for hans Udtryksmaade, er da uden Tvivl, at σάρξ — Legemligheden — staar for ham som Tilholdssted ikke blot for Synden, men ogsaa for hele den menneskelige Svaghed. Meningen med »vort Kød« bliver da nærmest: »vi, som er behæftet med den Svaghed, der følger af Legemligheden«. Naar »Kødet« bruges saadan, er det noget lignende som, naar ἡ καρδιά eller τὰ σπλάγχνα — altsaa enkelte Dele af Legemet — nævnes som Tilholdssted for visse Sider af Personlighedens aandelige Liv (se f. Eks. 6, 11-12). Paa vort Sprog bruger vi »Hjertet« paa samme Maade, hvorimod de andre Udtryk egentlig er os fremmede. Medens σάρξ som Tilholdssted for Synden jo er Paulus' særegne Talebrug, har han det foruden her kun sjælden som Udtryk for Menneskenaturens Svaghed, 1. Kor. 1, 26. Det har i denne Betydning sin Oprindelse fra G. T., f. Eks. Ps. 78 (77), 39 LXX (ἐμνήσθῃ ὅτι σάρξ εἶσιν). jfr. Matth. 26, 41. Samme Tanke ligger ogsaa til Grund, naar selve Mennesket kaldes σάρξ («et svagt, kødeligt Væsen»), hvad man f. Eks. kan se i Ps. 56 (55), 5 LXX (ἐν τῷ θεῷ ἡλπίσα, οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι σάρξ) og hos Paulus i Gal. 1, 16 (σάρξ καὶ αἷμα). Se i øvrigt S. 121 flg. — Participiet θλιβόμενοι er brugt frit i samme Betydning, som om der stod ἐθλιβόμεθα (jfr. 4. 2). Og ἐν παντί («paa enhver Maade», jfr. 4, 8) specificeres i det efterfølgende ἔξωθεν μάχα, ἔσωθεν φόβοι (underf.

ἡσαν). Det første af disse to Udtryk betegner Kampen for at faa Evangeliets Forkyndelse gennemført til Trods for de Forsøg, der udefra gores paa at hindre den ved Forfølgelse¹⁾. Med det andet tænkes der paa de Ængstelser, der opsteg inde fra Apostelens eget Sind, især naturligvis paa Grund af Forholdene i Korinth og Titus' Udebliven.

V. 6. Som Modsætning (*ἀλλά*) til disse Lidelser kommer nu, hvad Gud gjorde for ham. — Ordstillingen er ejendommelig, idet *ὁ θεός* føjes til bagefter som en Apposition til *ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινούς*. I øvrigt har vi i dette Vers en Genklang af Jes. 49, 13 LXX, hvor det hedder om Gud: *τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ παρακάλεσεν*. Tanken om, at det er ejendommeligt for Gud at trøste, har vi allerede modt i 1, 3 flg. — Da der i det foregaaende ikke har været Tale om Ydmyghed, men derimod om tunge Lidelser, tager vi *ταπεινός*, ikke i Betydningen »ydmyg«, men i Betydningen »ringe, nedbojet« som i Luk. 1, 52; Jak. 1, 9. — Naar det hedder, at Gud trøstede Paulus *ἐν τῇ παρουσίᾳ Τίτου* (»ved Titus' Komme«), er der endnu ikke hermed tænkt paa de gode Efterretninger, Titus bragte. De faar nemlig en særlig Omtale i det næste Vers. Men der menes, at selve det at mødes med en kær Ven og Medarbejder, om hvem det var uvist, hvordan det var gaaet ham, var Apostelen en Opmuntring.

V. 7. Ikke blot dette Møde var imidlertid til Trøst for ham, men ogsaa det, at Titus kom fra Korinth som en trøstet Mand. — *ἐφ' ὑμῖν*, »over jer«, jfr. S. 106 flg. — *ἀναγγέλλων* kan ikke knyttes til noget Ord i det foregaaende. Man har ganske vist forsøgt at forbinde det med *παρεκλήθη*, saa Meningen blev, at Titus »blev trøstet over Korinthierne, medens han fortalte« Paulus om deres Forhold. Altsaa medens Titus sad og fortalte Paulus herom, gik det rigtig op for ham, hvor lykkeligt det dog var gaaet i Korinth, og derved folte han sig trøstet. Dette

¹⁾ Af Ap. G. 16, 19—17, 15 ser vi, i hvilken Grad Paulus under sit første Ophold i Makedonien var bleven hindret ved Forfølgelse.

er imidlertid meget skruet. En naturlig Forstaaelse maa afgjort gaa ud fra, at *παρεκλήθην* betegner, hvad Titus oplevede, ikke hos Paulus i Makedonien, men nede i Korinth, dengang han saa Omslaget hos Menigheden (paa Dansk maa vi give: »den Trøst, hvormed han var bleven trøstet . . .«). Men er dette Tilfældet, kan *ἀναγγέλλων* ikke høre til *παρεκλήθην*. Det maa derimod atter være den frie Brug af Participiet, som vi oftere har paavist, og vi kan altsaa oversætte: »Han fortalte os nemlig . . .«. — Det, han havde at fortælle om Korinthierne, var *deres Længsel*, nemlig efter at se Paulus igen, *deres Graad* (el. Jamren, Matth. 2, 18), nemlig over deres Synd, og *deres Nidkærlighed for Apostelen*, idet de nu var fulde af Iver for at skaffe ham Oprejsning. — ὥστε με μᾶλλον χαρῆναι Ved at høre om alt, hvad der saaledes blev ham fortalt, blev Paulus endnu mere glad, nl. end han havde været over selve Mødet med Titus.

V. 8-9. At Paulus har kunnet glæde sig saa meget over Korinthiernes Sorg og Bod, kan trænge til en nærmere Forklaring, for at de ikke skal tro, der er Tale om en hoverende Glæde.. Denne Forklaring gives nu her og indføres med ὅτι. Paulus indrømmer (*εἰ καί*), at han jo har voldt dem Sorg med det strænge »Mellembrev« (*ἐν τῇ ἐπιστολῇ*, se 2, 3 flg. 9 samt ovenfor S. 29 flg.; 33-39; 145 flg.); men alligevel kan han ikke fortryde dette; der var ganske vist en Tid — medens han gik i Uvished og ventede paa Titus —, da han fortrød, at han havde skrevet hint Brev (*εἰ καὶ μετεμελόμην*); men nu maa han glæde sig, da han har faaet at vide, hvor gavnlig Sorgen har været for Korinthierne. — Det kan være ret tvivlsomt, hvordan man skal forbinde Sætningerne. Først er der Spørgsmaalet om, hvor *εἰ καὶ μετεμελόμην* skal henfores. Man kan knytte det til det foregaaende og oversætte: »Thi om jeg end bedrøvede jer ved Brevet, saa fortryder jeg det ikke, ihvorvel jeg [en Tid] fortrød det«. Men dette er dog ikke heldigt, da man sikkert bør gaa ud fra, at Imperfektum-Sæt-

ningen *εἰ καὶ μετεμελόμην* har sin Modsætning i *νῦν χαίρω* og altsaa maa trækkes til det følgende som Forsætning. Hermed er Vanskelighederne dog ikke forbi. Saafremt man læser *γὰρ* efter *βλέπω*¹⁾, maa man antage, at Ordene *βλέπω γὰρ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκένη, εἰ καὶ πρὸς ὦραν, ἐλύπησεν ὑμᾶς* er en Parentes, der er indskudt for at forklare, at det ikke var uden Grund, naar Paulus en Tid kunde fortryde, at han havde skrevet saa strængt (»jeg ser nemlig, at hint Brev, om end [kun] til en Tid, bedrovede jer«). Eftersætningen kommer saa med *νῦν χαίρω*. Hvis man derimod, hvad der vist er rigtigere, udelader *γὰρ*, vilde det ligge nær at lade Eftersætningen begynde med *βλέπω*, og i saa Fald foreligger der en Anakoluti, idet Paulus kommer bort fra den paaabegyndte Tankerække og derfor lader *νῦν χαίρω* indtræde som en ny Eftersætning: *εἰ καὶ μετεμελόμην, βλέπω ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκένη, εἰ καὶ πρὸς ὦραν ἐλύπησεν ὑμᾶς* — *νῦν χαίρω* (»selv om jeg fortrod det, ser jeg [dog], at hint Brev, om end det til en Tid bedrovede jer — saa glæder jeg mig [dog] nu ...«). Den Tankerække, som Paulus slipper, maa han have tænkt sig omtrent saadan: »Selv om jeg fortrod det, ser jeg [dog], at hint Brev, om end det til en Tid bedrovede jer, netop virkede Omvendelse, som ikke fortrydes«. Imidlertid maa det siges at være en ualmindelig knudret Forstaaelse, og desuden tror vi, at man ogsaa her bør fastholde den noje Forbindelse mellem *εἰ καὶ μετεμελόμην* og *νῦν χαίρω* som en Ariadnetraad: men denne Forbindelse forstyrres jo i højeste Grad ved Antagelsen af en paaabegyndt Eftersætning af andet Indhold. Vi mener derfor, at man ogsaa uden *γὰρ* maa opfatte *βλέπω ... ἐλύπησεν ὑμᾶς* som en Parentes, der er ment ganske, som om der stod *γὰρ*. En asyndetisk Begrundelse horer jo dog ikke til Sjældenhederne. — *πρὸς ὦραν*, til en — kort — Tid. *ὦρα* betyder jo en afgrænset Tid, en Time: jfr. Gal. 2, 5: Filem. 15. — *ὅχι ὅτι*

¹⁾ Læsemaaden *βλέπων* mener vi at kunne se bort fra.

ἐλπιίθητε, ἀλλ' ὅτι κτλ. ο: jeg glæder mig ikke over jeres Sorg som saadan (over at se jer kuede), men over Resultatet af den. — Naar deres Sorg kunde føre til det rette Resultat (εἰς μετάνοιαν), laa det i, at den i sig selv var af den rette Art, nemlig κατὰ θεόν. Dette Udtryk maa her ligesom i Rom. 8, 27 betyde »i Overensstemmelse med Gud« ο: saadan, som Gud vil det. Og hermed maa der være tænkt paa en Sorg i Lighed med Davids eller Peters, altsaa en, der gør Hjertet blødt og bringer det til at vende sig til Gud i Bøn om Tilgivelse. — ἵνα tjener til at indføre, hvad der var Guds Hensigt med at kalde den rette Sorg frem hos Korinthierne. ζημιωθῆναι, at lide Tab eller Skade (1. Kor. 3, 15; Fil. 3, 8). — — Det er værd at lægge Mærke til den varme Kærlighed, som gennemstrømmer Paulus' Ord i disse to Vers. Hvor ægte den er, viser sig vel allerklarest deri, at han ikke skyr at vedgaa, at han til en Tid havde fortrudt, hvad han havde skrevet til dem.

V. 10 bringer en Begrundelse af den forudgaaende ἵνα-Sætning: Ved en Sorg som Korinthierne kunde der ikke blive Tale om, at Apostelen kom til at tilføje dem Skade; thi ἡ κατὰ θεὸν λύπη har kun heldbringende Virkninger. — ἀμεταμέλητον hører næppe til σωτηρίαν, da det jo er en Selvfølge, at ingen fortryder, at han bliver frelst. Det maa derimod knyttes til μετάνοιαν. — ἡ τοῦ κόσμου λύπη ο: den Sorg, som er ejendommelig for den vantro Menneskehed (κόσμος søm i 1. Kor. 1, 20-21), altsaa den haabløse, fortvivlede Judas-Sorg, jfr. 2, 7. 11. En Sorg af den Art virker »Død« ο: Adskillelse fra Gud og Fortabelse (2, 16; 3, 6. 7); θάνατος er Modsætningen til σωτηρία. — I disse Overvejelser over de to Slags Sorg har vi aabenbart en Genklang af det, der opfyldte Paulus i den Tid, da han gik i angstfuld Venten efter Titus. Det, han frygtede for, kan ikke have været, at hans strænge Brev skulde gaa virkningsløst hen over Korinthierne. Nej, Spørgsmaalet maa have været, hvad Retning deres Sorg vilde tage, og her maa han have tænkt sig, at de maaske i Fortvivlelse over sig

selv kunde slippe Gud. Vi har heri den bedste Maalestok for, hvor voldsomt hans Brev har været, og tillige Forklaringen paa, at han kunde fortryde det.

V. 11. Det almene Udsagn i V. 10 om Virkningen af »Bedrøvelsen efter Guds Vilje« begrundes nu ud fra selve det, som er sket med Korinthierne. — *αὐτὸ τοῦτο* tjener til at fremhæve *τὸ κατὰ θεὸν λυπιθῆναι* og betone dets Overensstemmelse med det foregaaende: »netop dette at blive bedrøvet efter Guds Vilje«. De store Virkninger, som herved er fremkaldt hos Lærerne, udmales ved en Række Ord, begyndende med *πόσιν* . . *σπουδῇ*. Med denne »Iver« tænkes der paa deres alvorlige Stræben efter paa ny at faa de rette Forhold frem i Menigheden. De øvrige Led i Rækken indfores med *ἀλλά*, der har forstærkende Betydning. Egentlig skulde der nemlig staa *οὐδὲ μόνον τοῦτο, ἀλλά* (»og ikke blot det, men ogsaa«). Paa Dansk oversætter vi det bedst ved »ja«. Med *ἀπολογία* kunde der være tænkt paa Korinthiernes Forsvar for sig selv, paa, at de fremførte for Titus, hvad der kunde tjene til deres Undskyldning; heri laa der jo, at de erkendte, at de havde baaret sig urigtigt ad. Maaske er det dog rimeligere at tænke paa, at de nu tog *Paulus* i Forsvar mod den Bagvadskelse, der var bleven rettet imod ham. *ἀγανάκτησιν* betegner Harmen over den Fornærmelse, der var tilføjet ham. *φόβον* Frygten for hans eller Guds Vrede, *ἐπιπόθισιν* som i V. 7 Længselen efter igen at se Apostelen. Da der til *ζῆλον* ikke som i V. 7 er føjet *ἐπὶ ἐμοῦ*, staar det vel snarest i al Almindelighed om Nidkærhed for Menighedens Renhed, omtrent = *σπουδῇ*. Med *ἐκδίκησιν* tænkes der paa Straf over det brodefulde Menighedsmedlem, der havde fornærmet Paulus. — Resultatet af hele det skildrede Omslag hos Menigheden samles i Sætningen: *ἐν παντὶ συνεστήσατε κτλ.* Her har *συνίστιμι* ikke Betydningen »at anbefale« (som i 3. 1; 4. 2; 5. 12 og 6. 4), men »at bevise« (jfr. Gal. 2, 18). *τῷ πράγματι* horer til *ἀγρούς*: »rene med Hensyn til Sagen«. Efter Sammenhængen maa der være tænkt

paa Sagen med Fornærmeren. Paulus mener, at deres hele Adfærd efter Modtagelsen af Mellembrevet har godtgjort, at de dog i Virkeligheden aldrig havde billiget hint Menneskes frække Optræden, hvor meget det end havde set ud dertil.

V. 12. *ἀρα* bringer en Folgeslutning. Men hvad er dens Indhold? Det beror paa, hvordan man opfatter Sætningsforbindelsen. Den mest ligefremme Maade er jo at lade Eftersætningen begynde med *οὐχ ἔρεζεν τοῦ ἀδικήσαντος* og tænke, at dens Verbum er et *ἔγραφα*, der er underforstaaet fra Forsætningen, eller et *ἐγένετο*. I saa Tilfælde bliver Meningen, at Paulus ud fra den gode Virkning, hans strænge Brev ifølge det foregaaende har haft paa Menigheden, vil, at man skal slutte sig til, at hans Hensigt med at skrive det ogsaa har været god. Men herimod kan der rigtignok gøres den Indvending, at Virkningen ingenlunde altid er nogen Garanti for Hensigten. Der kan ligge megen Egenkærlighed gemt bag en Handling, som dog faar en gavnlig Indflydelse paa andre. For at slippe for denne Vanskelighed har man saa foreslaaet at lade de første Ord i V. 13, *διὰ τοῦτο παρακεκλήμεθα*, være Eftersætning og at tage *οὐχ ἔρεζεν τοῦ ἀδικήσαντος . . ἐνώπιον τοῦ θεοῦ* som en Parentes. Saa bliver det, der udledes af V. 11, jo kun, at Paulus trods det sørgelige Intermezzo med Mellembrevet (*εἰ καὶ ἔγραφα ὑμῖν*) dog er bleven trøstet paa Grund af det lykkelige Omslag hos Menigheden (*διὰ τοῦτο*). Inidletid kan det ikke nægtes, at netop dette *διὰ τοῦτο* kommer til at svæve mærkeligt i Luften, idet det viser tilbage til noget ret fjærnt. Og hele Konstruktionen er meget tung. Vi tror heller ikke, at Indvendingen mod den første Opfattelse har saa meget paa sig. Paulus fremsætter jo ikke en almen Sætning om Forholdet mellem Hensigt og Virkning. Han taler om et bestemt Tilfælde i det praktiske Liv, og han gaar ud fra, at hvis hans strænge Brev havde været dikteret af den Hensigt at komme en Modstander til Livs og skaffe sig selv Hævn, skulde det nok have haft saadan et Præg, at Korin-

thierne ikke var bleven grebet i Samvittigheden og fort til den alvorlige Sindsforandring. — Om Aoristen ἔγραψα se S. 146-147. Man kunde have ventet, at der havde staaet: »selv om jeg skrev *saa strængt* til jer ...«; men der staar blot: »selv om jeg skrev til jer ...«. Meningen er dog vist omtrent, som om Ordene var faldet paa den forstnævnte Maade. For Apostelen tænker jo ikke paa det at skrive i Almindelighed, men paa at skrive hint Brev, som der i det foregaaende (V. 8) har været Tale om, og herudfra faar »jeg skrev« sin ejendommelige Farve. Som man ser af Sammenhængen og især af Eftersætningen, maa det først og fremmest være det stærke Krav om Straf over Fornærmeren, som foresvæver Paulus. — Fortolkningen til οὐχ ἔρεξεν τοῦ ἀδικήσαντος κτλ. er i det væsentlige givet i *Indledningen*, S. 29-30 og særlig S. 36-37, hvortil vi henviser. Ligeledes minder vi om, at Spørgsmaalet om Menighedens Forhold til den Mand, der havde fornærmet Apostelen (ὁ ἀδικήσας), har været fremme i 2. 5-11. Naar Paulus her omtaler sig selv i tredje Person som ὁ ἀδικηθεὶς, har det sikkert sin Grund i, at han ønsker at tage saa objektivt paa Sagen som muligt, se fuldstændig bort fra, at det er hans egen Person, der har været indviklet i den, jfr. 2. 5. 10. — πρὸς ὑμᾶς (»hos jer«, jfr. 1. Kor. 16, 6) horer til παρερωθήναι. Strængt taget er det overflødigt, da der lige forud har staaet τῇ σπουδῇ ὑμῶν, og skyldes maaske kun, at Paulus har glemt, at han har sagt dette ὑμῶν. Som det staar, tjener det dog til at understrege, at det er Menighedens egen Sag, han har for Oje. ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, jfr. 2, 10. 17; 4, 2¹).

V. 13. Efter vor Opfattelse af V. 12 udgor den Hovedsætning, vi moder her i V. 13 a, ikke nogen Del af Konstruktionen i det foregaaende, men staar uafhængigt. διὰ τοῦτο viser tilbage til det, som Paulus lige har sagt om sin Hensigt. Fordi den har været uden al Selvskhed, er det, at han er

¹) Vi læser τῇ σπουδῇ ὑμῶν τῇ ἐπερ ἡμῶν. De andre Læsemaader: ἡμῶν ... ὑμῶν og ὑμῶν ... ὑμῶν, er sikkert urigtige.

bleven trostet. Han ser altsaa Trosten som en Guds Gave, der var betinget af hans eget Sindelag. — Med et modsættende *δέ* gaar han derefter over til at omtale, at han ikke blot ser paa den personlige Lindring, han selv har fundet, men endnu mere har glædet sig over at mærke, hvor glad Titus er over sit Besøg i Korinth. *ἐπί* foran *τῇ παρακλήσει* staar i Betydningen »foruden«. *περισσότερος μᾶλλον* er et stærkt Dobbeltudtryk, egl. »i højere Grad mere« *ο*: endnu langt mere. — *ὅτι* (»nemlig«) indfører en nærmere Forklaring af *ἡ χαρά Τίτου*, idet der siges, hvordan Titus er bleven til Mode ved at være blandt Korinthierne. *ἀναπέπνυται* er med Eftertryk stillet forrest: Hans Aand (*ο*: Sind) er virkelig bleven bragt til Hvile (*ο*: vederkvæget) af dem alle. Til Udtrykket jfr. 1. Kor. 16, 18. *ἀπό* er brugt i Steden for *ὅπο*.

V. 14. *ὅτι* gaar tilbage paa det, der var Hovedtanken i det foregaaende, nemlig *ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρᾷ Τίτου*. Det har været Apostelen saa kært at mærke Titus' Glæde, fordi den har været et Bevis paa, at han selv ikke i sin Tid har sagt for meget, da han talte godt om Korinthierne. *εἴ τι κτλ.* er kun i Formen betinget; i Virkeligheden er Meningen, at Paulus over for Titus *har* udtalt sin Stolthed over Korinthierne. *καυχάομαι ὑπέρ* = rose sig af (se under 5, 12). *οὐ κατισχύειν*. Han vilde være bleven til Skamme, hvis det havde vist sig, at han havde overdrevet. — *ὡς πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐλάλησαμεν ὑμῖν* indeholder et Sideblik til Beskyldningen for Upaalidelighed (I, 17 flg.). Det kommer meget rammende her. For Korinthierne skulde jo nok vogte sig for at betvivle hans Sanddrthed, naar han talte godt om dem til andre; men saa maatte det dog blive en egen Sag for dem at stille sig anderledes, naar det gjaldt hans Ord til dem selv. — *ἐπὶ Τίτου* (»over for Titus«) hører til *ἡ καύχησις ἡμῶν*. — *ἀλήθεια ἐγενήθη ο*: viste sig at være Sandhed. — Med Hensyn til den blandede Brug af 1. Pers. Enkelttal og 1. Pers. Flertal se S. 106. — Af Verset her ser vi, at Paulus, inden han sendte Titus til Korinth, har

gjort, hvad han kunde, for at forhindre, at hans Medarbejder kom dertil med Uvilje over for Menigheden. Han har under deres Drøftelse af Forholdene derovre fremhævet, at Korinthierne trods alt sad inde med rige Muligheder og gode Egenskaber, og at de vel var værd at holde af. Han har talt i lignende Toner som i 1. Kor. 1, 5; 2. Kor. 8, 7 og har ikke villet, at Lyssiderne maatte glemmes over de sorgelige Forvildelser, som i Ojeblikket stod saa stærkt i Forgrunden. Det gør et smukt Indtryk at se hans Glæde over, at Titus efter at have lært Menigheden at kende, virkelig folte sig knyttet til den. Det er den Slags Glæder, der kun findes, hvor der er ægte Kærlighed.

V. 15. Om *σπλάγχνα* se under 6, 12. Udtrykket *τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς ἐστίν* er ejendommeligt. Det minder om det danske: »Hans Hu staar til jer«. Dette kunde maaske ligefrem bruges som Gengivelse, da det vel vilde falde mindre naturligt at sige: »Hans Hjerter staar til jer«. — *περισσοτέρως* kan betyde: »i højere Grad end for hans Besøg i Korinth«, og Tanken er da, at han dengang havde elsket dem med den Broderkærlighed, der forbinder Kristne, selv om de personlig er hinanden ukendte (jfr. Gal. 1, 22, 24; Kol. 2, 1). Men det er dog vist for kunstigt. Det rimeligste er, at der slet ikke ligger nogen Sammenligning i Komparativen her. Den er blot forstærkende som i 2, 7 (jfr. 2, 4) og betyder: »i meget høj Grad«.

Grunden til Titus' varme Følelse er Mindet om Korinthiernes Lydlighed (*ἀναμνησχομένων τῇρ πάντων ἡμῶν ἐπαχοίρ*), især om, hvordan den havde modt ham straks ved Modtagelsen (*ὡς μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐδέξασθε αὐτόν*). Man forstaar godt, at netop dette Minde har haft særlig Betydning for Titus. For han maa naturligvis være kommen til Korinth med stor Engstelse for, hvordan Menigheden vilde tage imod ham. Han har frygtet for at blive modt med aaben Trods eller dog med kritisk Overlegenhed — og hvor var det saa alligevel gaaet helt anderledes! Det havde straks været at mærke, at Korinthiernes

Samvittighed ikke var saa forhærdet, som de havde givet Grund til at tro, og at de nu — med et »Bære eller briste« for Oje — folte sig som de smaa over for den Mand, Paulus havde sendt til dem. Dette Indblik i det barnlige og bløde, som fandtes paa Bunden af deres Sind (jfr. S. 16), har aabenbart rørt Titus, og det er det, der siden har dannet Grundlaget for hans Kærlighed til dem. — φόβος καὶ τρόμος (»Frygt og Skælven«) er et gammeltestamentligt Udtryk (1. Mos. 9, 2; 2. Mos. 15, 16; Ps. 2, 11; Jes. 19, 16), som Paulus bruger til at betegne en dyb Følelse af Ansvar og egen Ringhed (1. Kor. 2, 3; Ef. 6, 5; Fil. 2, 12).

V. 16. Til sidst aander Apostelen nu ud i et Lettelsesudbrud, der ganske kort udtrykker det, han føler efter Mødet med Titus. θαρσέω (jfr. 5, 6. 8), være ved godt Mod, tillidsfuld; her, i Forbindelse med εἰ, betyder det at stole paa. — Med det glade Udbrud her i Verset har Paulus ikke blot sluttet sin Omtale af Korinthiernes Sindsforandring. Men han har tillige ved at udtale sin Tillid til dem »i enhver Henseende« (ἐν παντί) forberedt den Opfordring til Gavmildhed, som han lige efter gaar over til.

ANDIET HOVEDAFSNIT

Kap. 8—9.

INDSAMLINGEN TIL MENIGHEDEN I JERUSALEM

a. Opfordring til med de makedoniske Menigheders Eksempel for Oje at fuldende den paaabegyndte Indsamling (8, 1-15):

Apostelen fortæller om den sjældne Offervillighed, som de fattige Menigheder i Makedonien har lagt for Dagen midt under deres Trængsler (1-2). De har nemlig uden mindste Pres ydet mere, end de egentlig havde Raad til, og det paa en Maade, der vidnede om en overraskende Selvhengivelse, saa Paulus derved har følt sig drevet til at bede Titus om at tage til Korinth igen, for at Indsamlingen ogsaa der kan blive bragt til Ende (3-6). Han opfordrer nu Læserne til i denne Sag at vise lige saa gode Egenskaber som i deres øvrige Kristenliv (?). Det er ikke saadant, at han vil give dem en Befaling; han vil kun prove, om det er Alvor med deres Efterfølgelse af Kristi Kærlighed (8-9), og naar han giver dem sit Raad, sker det for deres egen Skyld, da det vilde være ilde, om de nu korte fast med Indsamlingen, efter at de for lange siden af egen Drift har taget den op (10-11). Naturligvis skal de ikke udpines til Berigelse for andre; Menigheden er kun, at Kristne bør hjælpe hinanden til lige Kaar, og en anden Gang kan det jo blive de andres Tur til at yde Gen-gæld (12-15).

Med Hensyn til den almindelige Forstaaelse af andet Hovedafsnit henviser vi til, hvad der er sagt i *Indledningen* S. 51-52.

Kap. 8, V. 1. ἡ χάρις τοῦ θεοῦ staar her paa lignende Maade som i 1, 12. 15 ikke om Guds naadige Sindelag, men om en aandelig Velsignelse eller Gave, som Gud lader Mennesker blive til Del. Der tænkes aabenbart paa den Gave, som bestaar i Lyst og Vilje til at ofre. — Det ἐν, hvormed ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Μακεδονίας knyttet til τὴν δεδομένην, virker ejendommeligt. Det er dog vistnok ganske ensbetydende med en almindelig Dativ. Saadan har vi ἐν i 1. Kor. 14, 11: ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος καὶ ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ βάρβαρος, hvor ἐν ἐμοί svarer nøje til τῷ λαλοῦντι (altsaa = »for mig») og ἐν kun er anvendt, fordi den blotte Dativ ἐμοί vilde føles som hørende til λαλῶν. Noget lignende har vi i 1. Kor. 9, 15: ἵνα οὕτως γένηται ἐν ἐμοί (»for at det skal ske mig saaledes»), og maaske i Gal. 1, 16: ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί (»aabenbare sin Søn for mig»). Vi oversætter altsaa her: »den Guds Naade, som er bleven givet Makedoniens Menigheder».

V. 2. ὅτι — »[nemlig] at« — indfører det, som er Indholdet af den omtalte Gave fra Gud, eller hvori den har vist sig. — Subjektet til ἐπερίσσευσεν er dobbelt: 1) ἡ περισσεία τῆς χάριος αὐτῶν, »deres Glædes Overflod« : deres overstrømmende Glæde, og 2) ἡ κατὰ βάθος πτωχεία αὐτῶν, »deres ned i Dybden gaaende Fattigdom« : deres dybe Fattigdom. Om disse to Ting siges det, at de »strømmede over til deres Gavmildheds Rigdom« : Glæden og Fattigdommen steg til saadan et Omfang, at Resultatet blev den rige Gavmildhed, som Makedonierne viste. At Troens Glæde afføder Trangen til at lindre andres Nød og gør det let at faa alle Egenkærlighedens Hindringer overvundet, er jo klart nok, saa man forstaar straks det naturlige i, at Glæden nævnes som den ene af de Faktorer, der fremkaldte Gavmildheden. Vanskeligere er det derimod at følge Tanken, naar den dybe Fattigdom ses som den anden Faktor; for om den skulde man dog snarere tro, at den var en Hindring for Gavmildhed. Imidlertid ligger den Tanke vistnok til Grund, at det selv at kende en Lidelse er en mægtig

Tilskyndelse til at komme dem til Hjælp, der lider paa samme Maade. Paulus mener altsaa, at hvis de makedoniske Kristne ikke havde været saa kendt med Fattigdom, havde deres Lyst til at give heller ikke været saa stor (»den ved bedst, hvor Skoen trykker, som har den paa«). — ἀπλότης betyder egentlig »Enfold, Oprigtighed« (Ef. 6, 5; Kol. 3, 22 — modsat Hykleri og Ojentjeneste). Her staar det om et hjælpsomt Sind uden egenkærlige og karrige Bagtanker, saa vi nærmest maa gengive det med »Gavmildhed« (Rom. 12, 8). — Endelig har vi gemt det Led, hvormed hele Sætningen begynder: ἐν πολλῇ δοξιμῇ θλίψεως. Vi har tidligere mødt δοξιμῇ i Betydningen »Provet-hed« (2, 9). Her betyder det »Provelse«. Vi oversætter: »under megen Trængsels-Provelse« eller: »alt imens de blev haardt prøvet med Trængsel«. Disse Ord tjener til at vise, hvor stort det var, at Makedonierne under slige Forhold var i Stand til at tænke paa andre og bringe Ofre for at hjælpe.

V. 3-5. ὅτι (»thi«) bringer en Bekræftelse af, hvad der var sagt om deres Gavmildhed. — Hele den lange Sætning samler sig om Verbet ἔδωκεν i V. 5, og dette »de gav« bliver stillet i stærk Belysning ved den Række Led, der gaar forud. — Forst hedder det da, at de gav κατὰ δύναμιν (»efter Evne«), hvortil Paulus fojer sit Vidnesbyrd med et parentetisk μαρτυρῶ. Men saa falder det ham ind, at dette er alt for lidt sagt, og han fortsætter derfor med καὶ παρὰ δύναμιν (»ja, over Evne«). — Efter saaledes at have talt om Gavens Størrelse siger han, at de gav ἀνθαίρετοι. Ordet kommer af αὐτός og αἰρέομαι og betyder »selvvalgt, frivillig«. Altsaa: De gav af egen Drift uden at være bleven presset dertil af andre. Til ἀνθαίρετοι føjes som Forklaring det Led, der samler sig om δεόμενοι og udfylder V. 4. παράκλησις staar her i Betydningen »Bon« (se under 1, 3): »idet de med megen Bon bad os ...« οἱ: idet de indtrængende bad os. δέομαι τινός τι, bede en om noget. Hvad de bad Apostelen om, siges altsaa med τῇρ χάριρ καὶ τῇρ κοινωνίᾳ κτλ. Ligesom i Ap. 4, 25, 3 betyder χάρις »Gunst«.

og ligesom i 1. Kor. 10, 16 betyder *κοινωνία* »Delagtighed«. Genitiven *τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους* hører til *τὴν κοινωνίαν*: »Delagtigheden i Understøttelsen til de hellige« : det at være med til at understøtte de hellige. Vi opfatter Udtrykket *τὴν χάριν καὶ τὴν κοινωνίαν* som et *ἐν διὰ δυοῖν* — den Gunst, der er Tale om, bestaar netop i Delagtigheden —, saa Meningen bliver: De udbad sig af Apostelen den Gunst at maatte være med til at yde Bidrag til Indsamlingen, hvorved de hellige skulde hjælpes. Dette er jo et meget talende Udtryk for, at de gav af egen Drift. *διακονία* har ligesom i Ap. G. 6, 1; 11, 29; Rom. 15, 31 den tekniske Betydning »Understøttelse, Hjælp«; jfr. *διακονέω* i Luk. 8, 3; Rom. 15, 25. Med Hensyn til Udtrykket *οἱ ἅγιοι* se under 1, 1. Ligesom i 1. Kor. 16, 1 siges det ikke udtrykkelig, *hvilke »hellige«* der tænkes paa. Det ser man imidlertid af 1. Kor. 16, 3, hvor Paulus siger, at han vil sende det indsamlede til Jerusalem, og af Rom. 15, 26, hvor det hedder, at »Makedonien og Akaja« samlede deres Gave *εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ*. For saa vidt er Sagen altsaa klar nok. Men der er noget paa-faldende i, at Jerusalems Menighed uden videre kan betegnes som »de hellige«. Naar man læser Stedet her og Steder som 1. Kor. 16, 1; 2. Kor. 9, 1, 12, kommer man uvilkaarlig til at spørge, om *οἱ ἅγιοι* — foruden sin almindelige Brug om alle troende — ogsaa har været anvendt som et særligt Æresnavn for Modernenigheden. Heri behøvede ikke at ligge, at man tillagde den et Fortrin frem for andre Kristne — det vilde Paulus naturligvis aldrig være gaaet med til. Men den var jo nu een Gang den ældste, oprindelige Kreds af hellige, og denne Kendsgerning kunde vel nok have bevirket, at Navnet uden nærmere Tilføjelse kunde bruges om den. Imidlertid maa det dog siges, at Sagen ikke *behøver* at forholde sig paa den Maade. For paa alle de nævnte Steder har Læserne haft Forudsætninger for at vide, hvem Paulus mente, selv om Udtrykket som saadant ikke sagde noget derom. I 1. Kor. 16, 1

ser vi af Ordene *περὶ δὲ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους*, at Indsamlingen var en kendt Sag i Korinth, og 2. Kor. 8-9 har jo igen 1. Kor. 16, 1 flg. til Forudsætning. — Endelig kommer saa det sidste af de Led, der gaar forud for *ἔδωκαν*, nemlig det med *καὶ* indførte *οὐ καθὼς ἠλπίζαμεν, ἀλλὰ ἑαυτούς*. Paulus siger ikke, *hvad* han havde haabet, at de vilde give. Men han maa uden Tvivl mene: en god Pengegave. De gav imidlertid noget langt værdifuldere, nemlig sig selv. Indsamlingen blev dem med andre Ord i den Grad en Hjertesag, at de gav sig fuldstændig hen i den uden at forbeholde deres egen Vilje noget Raaderum. — Efter *ἔδωκαν* tilfojes, hvem de gav sig selv til: »først til Herren og [dernæst] til os» οἱ: de tog i første Linie Sagen religiøst, idet de spurgte, hvad Herren krævede, og dernæst tog de den praktisk, idet de stillede sig til Raadighed for Apostelen. *διὰ θελήματος θεοῦ οἱ*: fordi Gud vilde det, jfr. 1, 1; Rom. 15, 32. Det hører til Verbet og indeholder, at hvad de gjorde, skyldtes Gud, altsaa en lignende Tanke som den, der ligger i *τὴν χάριν τοῦ θεοῦ* i V. 1.

V. 6. *εἰς τό* (»saa at«) indfører, hvad der blev Følgen af Makedoniernes opofrende Handlemaade. Den bragte nemlig Paulus til at føle, at der nu maatte gores en Kraftanstrengelse for ogsaa at faa Indsamlingen i Akaja ført til Ende. — *παρακαλέω τινα, ἵνα* betyder: »bede en om, at« eller »opfordre en til, at«, 1. Kor. 16, 12; 2. Kor. 9, 5; 12, 8. — *καθὼς προενήρξατο*, »ligesom han tidligere (προ-) begyndte« eller bedre — da vi paa Dansk i saadan et Tilfælde bruger Pluskvamperfektum — »havde begyndt«. Meningen er ikke, at Titus var den, der fra først af havde rejst Kollektssagen i Korinth. For vi ser jo af 1. Kor. 16, 1 flg., at den allerede var paa Bane, for 1. Kor. blev skrevet (jfr. 2. Kor. 8, 10; 9, 2), altsaa før Titus havde været i Korinth. Men Tanken maa være den, at han under sit Besøg dér havde begyndt at tage sig af Sagen, som var gaaet i Staa. Og Paulus vil nu, at han skal rejse derned igen, saa der kan komme et Resultat. Heraf kan vi tillige slutte,

at ligesom Titus havde bragt »Mellembrevet« til Korinth (S. 38), saaledes blev det ogsaa ham, der overbragte vort 2. Korinthierbrev. — *εἰς ὑμᾶς*, »hos jer«; *εἰς* er brugt i Steden for *ἐν*, jfr. Kol. 1, 6. — *χαρίτις* staar her næppe i samme Betydning som i V. 1, hvor der var tilføjet *τοῦ θεοῦ*, men er derimod brugt paa samme Maade, som vi har det i 1. Kor. 16, 3, hvor det aabenbart betegner noget helt konkret — en »Gunst el. Yndest«, som kan bringes til Jerusalem, altsaa en »Kærlighedsgave«. Naar der foran *τῇ χάριτι ταύτῃ* staar *καί* (»ogsaa«), har det sin Grund i, at der foruden Indsamlingen ogsaa var andre Ting, som Titus skulde søge at faa fuldført, naar han kom til Korinth, naturligvis især selve den Bedring i Menighedens aandelige Tilstand, som vi hørte om i Kap. 7. Den betegnede jo nok et mægtigt Fremskridt, men trængte dog i høj Grad til at blive ført videre og fæstnet (se S. 83-84).

V. 7. Med et afbrydende *ἀλλά* gaar Paulus over fra det, han i V. 1-6 har fortalt om Makedoniernes Gavmildhed og dens Virkning, til en direkte Formaning til Læserne. Og med en lignende Snildhed, som vi f. Eks. kender fra Filem. 4-7, forbereder han de formanende Ord ved at rose Korinthierne: »De er rige paa alt, paa Tro og Tale og Erkendelse o. s. v.«. *ἐν παντί* bliver specificeret i Leddene *πλούτει . . . ἀγάπῃ*. Med *λόγῳ καὶ γνώσει* tænkes der ligesom i 1. Kor. 1, 5 paa de Naadegaver, som vi ved trivedes saa frodigt i Korinth. *πάσῃ σπουδῇ* minder om 7, 11-12. *τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ἡμῖν ἀγάπῃ*, »Kærligheden fra jer til os«: den Kærlighed, som I nærer til os. Naar der er anvendt *ἐν*, er det et lignende Fænomen som, naar Nordmændene siger »at være glad i en«, Svenskerne »at være kær i en«¹⁾. — Den til *ὁσπερ* *καὶ*. svarende Eftersætning

¹⁾ Den anden Læsemaade *τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ὑμῖν ἀγάπῃ* maa vistnok forkastes. Sammenhængen med de forudgaaende Led taler afgjort for, at der er Tale om en Egenskab hos Korinthierne, og at antage Betydningen »den Kærlighed, som fra os meddeles sig til jer« eller »som fremkaldes af os og findes hos jer«, synes meget kunstigt.

har vi i *ἵνα* ... *περισσεύητε*. Vi finder nemlig her som oftere *ἵνα* med Konjunktiv brugt i Steden for Imperativ, se f. Eks. Mark. 5, 23 (*ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς τὰς χεῖρας αὐτῇ*, »kom og læg dine Hænder paa hende«); Ef. 5, 33 (*ἥ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα*, »men Hustruen skal have Ærefrygt for sin Mand«). Vi oversætter altsaa her: »saa skal I ogsaa være rige i denne Kærlighedsgave«.

V. 8. *κατ' ἐπιταγὴν*, »befalingsvis« ο: som en Befaling. — *διὰ τῆς ἐτέρων σπουδῆς* ο: ved at fortælle om Makedoniernes Iver. Derved prøver han, om ogsaa Korinthiernes Kærlighed er ægte. Den ægte Kærlighed vil nemlig ved saadan et Forbillede vækkes til Medfølelse og Offervillighed. I *τὸ γινῆσιον* har vi Neutrum af et Adjektiv brugt i samme Betydning som et Substantiv, altsaa = »Ægthed«, se under 4, 17.

V. 9. Naar Paulus anstiller en Prove som den omtalte, er Forudsætningen, at der virkelig er Grund til at vente at finde ægte, selvforglemmende Kærlighed hos Korinthierne. Det vilde der ikke være, dersom de ikke »kendte vor Herres Jesu Kristi Naade«; men Verset her gaar netop ud paa at sige, at de *kender* den (*γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν καὶ τὴν*), og at Forudsætningen altsaa er til Stede. Hermed appellerer han til det, der for Kristne er det dybeste og helligste Motiv, og sætter Indsamlingssagen i Forbindelse med det. — *γινώσκετε* er Indikativ. — *ὅτι* (»at«) indfører en nærmere Bestemmelse af, hvad der ligger i *τὴν χάριν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰ. Χρ.*, og det, der siges herom, er formet saadan, at det nøje passer ind i Sammenhængen, hvor der jo er Tale om selv at bringe Ofre for at komme andre til Hjælp i deres Fattigdom. *πτωχέω* betyder egentlig »at tigge«, dernæst »at være fattig«. Denne Betydning ligger til Grund her. Dog sker der en Modifikation derved, at Verbet staar i Aorist: for »Verber, der betegner at være i en Tilstand eller Stilling, bruges i Aorist ofte i Betydningen af at komme i Tilstanden eller Stillingen«¹⁾. Saaledes betyder

¹⁾ Madvig, Græsk Ordfojningslære, København 1857, S. 99.

πλουτέω »at være rig«, βασιλεύω »at være Konge«, men ἐπλουτήσατε, ἐβασιλεύσατε (1. Kor. 4, 8): »I blev rige«, »I blev Konger«. Vi oversætter altsaa ἐπτώχευσεν πλούσιος ὢν ved: »Han blev fattig, da han var rig«. Naar dette siges om Kristus, maa der være tænkt paa, at han, dengang han kom til Jorden, gav Afkald paa sin guddommelige Herlighed og gik ind under Menneskers ringe Kaar. Det er med andre Ord nøjagtig samme Tanke, som vi moder i Fil. 2, 6-7. Det, der her ses som hans Rigdom, udtrykkes dér ved, at han var ἐν μορφῇ θεοῦ og ἴσα θεῷ, og det, der her ligger i ἐπτώχευσεν, er det samme, som dér hedder: ἐαυτὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, jfr. Rom. 8, 3¹). — Forud for ἐπτώχευσεν gaar δι' ὑμᾶς, som atter faar sin nærmere Forklaring i den efterfølgende ἵνα-Sætning. I og for sig skete Kristi Menneskeblivelse jo for alle Menneskers Skyld. Men Paulus ser her bort fra dette almindelige, omfattende Formaal og viser ved at sige ὑμᾶς og ὑμεῖς, hvor meget Sagen angaar Korinthierne selv. De skal føle, at Kristi Kærlighedsgerning — netop som sket *for dem* — kalder paa deres egen Kærlighed og Offervillighed. ἵνα ὑμεῖς . . . πλουτήσητε, »for at I . . . skulde blive rige« (Aorist Konjunktiv, derfor »blive rige«). Der tænkes

¹) ἐπτώχευσεν betegner altsaa ikke, at Kristus levede som et *fattigt* Menneske. For den Modsætning, der ligger i πλούσιος ὢν, kan jo ikke være jordisk Rigdom. Det er selve det at blive Menneske, der ses som dyb Fattigdom i Sammenligning med det at være Gud lig. — Heller ikke er der Grund til at lade ἐπτώχευσεν foruden Menneskeblivelsen betegne hele Kristi jordiske Liv lige til hans Død (først med denne sluttede det, at »han blev fattig«). Ud-sagnet her skulde efter denne Opfattelse ikke blot svare til ἐαυτὸν ἐκένωσεν i Fil. 2, 7, men ogsaa til ἐταπείνωσεν ἐαυτὸν κτλ. i Fil. 2, 8 (saaledes Klöpffer, Bachmann, Belser). Men ἐπτώχευσεν passer netop særlig godt til at betegne den bestemte Begivenhed, hvorved han gik over fra en Tilstand i Rigdom til en Tilstand i Fattigdom. — Hos de gamle Dogmatikere finder man den Forstaaelse, at Kristus »var fattig (ifølge sin menneskelige Natur), skønt han (samtidig — ifølge sin guddommelige Natur) var rig«. Her er Betydningen af Aoristen miskenet, og Fortolkningen er givet mere ud fra et System end ud fra den vigtige paulinske Parallel i Fil. 2, 6-7.

paa den Rigdom, som man opnaar ved at komme ind under Guds Naade og faa Del i alle Frelsens Goder. Med *τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ* betegnes den Tilstand, som Kristus gik ind til med *ἐπτώχευσεν*, altsaa hans Liv som Menneske. Ved dette blev hans Frelsergerning jo fuldbyrdet.

V. 10. *καὶ γνώμην ἐν τούτῳ δίδωμι*, »og et Raad (egl. en Mening) giver jeg i denne Sag«. Han har jo ovenfor sagt, at han ikke vilde give nogen Befaling (V. 8). Jfr. 1. Kor. 7, 25, hvor vi netop har Modsætningen *ἐπιταγή — γνώμη*. — Grunden, hvorfor han synes, han maa give dem sit Raad, er, at det tjener til deres Gavn (*τοῦτο γὰρ ὑμῖν συμφέρεσι*), og dette faar igen sin Forklaring i den til *ὑμῖν* fojede Relativsætning *οἵτινες κατὰ* (»I, som jo . . .«; *οἷσις* har her som oftere begrundende Betydning). De har nemlig selv for lang Tid siden af fri Vilje begyndt paa Indsamlingen — og saa vilde det da være saare ilde for dem, dersom den nu gik helt i Staa. Om Paulus hermed tænker paa, at de ikke vilde kunne være det bekendt over for Mennesker (9, 4), eller paa, at det vilde skade deres Karakter saadan at slippe egne gode Forsætter, faar staa hen. — Verbet i Relativsætningen, *προενήρξασθε*, betyder: »I begyndte forhen el. tidligere« (jfr. V. 6), og *προ-* faar sin nærmere Forklaring i *ἀπὸ πέρουσι*, »nemlig fra i Fjor«¹⁾. I dette Udtryk ligger, 1) at der maa være sket et Aarsskifte, siden Korinthierne tog fat paa Indsamlingen, 2) at der tillige maa være gaaet et betydeligt Stykke Tid siden da: for om Ting, der var sket for nogle faa Maaneder siden, vilde man jo dog næppe sige »i Fjor«, selv om man i Mellemtiden var kommen ind i et nyt Aar. Men mere siger Udtrykket os egentlig heller ikke. Det indeholder jo ikke noget om, hvilket Tidspunkt der tænkes paa inden for det forløbne Aar. Og der angives ikke engang, hvilken af Datidens forskellige Tidsinddelinger Paulus beregner Aarsskiftet efter. Med Hensyn til det sidste Spørgs-

¹⁾ Der er ingen Grund til i *προ-* at finde en Modsætning til andre: »tidligere end Makedonierne«. Vi forstaar det ganske som ved *προενήρξατο* i V. 6.

maal har man prøvet sig frem med en hel Række Muligheder¹⁾. Man har tænkt sig, at Paulus kunde have lagt Jodernes »kirkelige« Aar til Grund. Det begyndte ved Foraars Jævndogn, og Aarsskiftet laa herefter altsaa langt tilbage, dengang han — om Efteraaret (se Indledningen, S. 31) — skrev 2. Kor. Det er imidlertid højst usandsynligt, at han skulde gaa ud fra denne Tidsregning, naar han henvendte sig til en hovedsagelig hedningekristen Læserkreds. Saa var det langt rimeligere, at han tænkte paa Jodernes borgerlige Aar, der begyndte ved Efteraars Jævndogn. Det vilde nemlig have den Fordel, at det makedoniske Nytaar faldt paa samme Tid, og Paulus var jo netop i Makedonien, da han skrev vort Brev. Forholdt det sig saadan, maatte 2. Kor. sikkert være skrevet sent paa Efteraaret; for han vilde vel næppe begynde at sige »i Fjor« lige efter Nytaar. Men der er ogsaa den Mulighed, at han kan have taget Hensyn til, at hans Læsere boede i Grækenland, og regnet med det attisk-olympiske Aar, der begyndte ved Sommersolhverv. Og mellem disse to Muligheder mangler vi ethvert Middel til at træffe et Valg. Endelig kunde det tænkes, at hans Udtryksmaade er bestemt af, at Korinth var en romersk Koloni, hvor man officielt gik ud fra Romernes Nytaar, der faldt den 1. Januar ligesom vort. I dette Tilfælde er det klart, at vi vilde komme til at lægge Indsamlingens Begyndelse meget tidligt. Hele Spørgsmaalet har en vis Berøring med nogle Udtalelser i 1. Korinthierbrev. Man ser af 1. Kor. 16, 1 flg. ikke blot, som før omtalt, at Indsamlingssagen allerede var rejst, dengang det blev skrevet. Men Begyndelsesordene (*περὶ δὲ τῆς ζήτη.*) tyder desuden ved deres Lighed med 1. Kor. 7, 1 paa, at den har hørt til de Ting, som Menigheden havde spurgt Paulus til Raads om i det Brev, den sendte ham, nogen Tid før han skrev 1. Kor. (jfr. Indledningen, S. 18). Og da Brevveksling mellem Korinth og Efesus dengang krævede

¹⁾ Se herom især Bachmanns Fortolkning, S. 318 flg., og Th. Zahn, *Einleitung* I, 3. Aufl., S. 227—228.

Tid. fores vi endda et Stykke længere tilbage. 1. Kor. blev jo skrevet noget før Paaske (1. Kor. 5, 7-8), og saa maa vel den første Begyndelse til Indsamlingen ligge mindst et Par Maaneder forud for denne Højtid. Dog maa vi gore opmærksom paa, at denne første Begyndelse vistnok kun svarer til en Del af det, der her i vort Vers er Tale om. Objektet til *προενίρξασθε* er nemlig *οὐ μόνον τὸ ποιῆσαι ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν*, »ikke blot det at udføre (Indsamlingen), men ogsaa det at ville (den)«. Men saa vidt vi kan se af 1. Kor. 16, 1 flg., var Korinthierne ved hin første Begyndelse kun naaet til »at ville« Indsamlingen, og det, de havde spurgt Paulus om, var netop, hvordan de bedst kunde bære sig ad med »at udføre« den; *τὸ ποιῆσαι* kan de derfor først være begyndt paa, efter at de havde faaet 1. Kor., altsaa vel lige ved Paasketid. Heri er der for saa vidt ingen Vanskeligheder. Spørgsmaalet er blot, om der med denne Paaske tænkes paa den, der faldt i samme Aar som 2. Kor., altsaa vel omkring et Halvaars Tid for dette Brev, eller om vi skal et Aar længere tilbage, saa Indsamlingen har staaet paa i halvandet Aar. Det sidste bliver man jo nødt til, hvis man vil regne *ἀπὸ πέρυσσι* efter det romerske Aarsskifte ved Januar. Men netop derfor mener vi, at man ikke bør gore dette. Vi har jo paavist i Indledningen § 3, at 1. og 2. Kor. maa antages at være blevet til i samme Aar. Og et halvt Aar — med *τὸ θέλειν* endda betydelig mere — var da ogsaa saa rundelig en Tid til en Indsamling, at Paulus herudfra med god Grund kunde lade sine Læsere høre, at hvad det angik *at begynde*, havde de været paa Færde i svært god Tid. — Det virker paa-faldende, at Paulus ved *οὐ μόνον . . . ἀλλὰ καὶ* stiller *τὸ θέλειν* som det større i Forhold til *τὸ ποιῆσαι*. For i sig selv er det jo dog mere værd at sætte Sagen i Værk end at fatte Beslutning om den. Men Grunden til, at han former sin Tanke, som han gør, er aabenbart den, at det her kom ham an paa at betone, at Korinthierne ikke var bleven presset til at gaa i Gang med Indsamlingen, men selv af fri Vilje havde besluttet

sig dertil. τὸ ποιῆσαι kunde være sket af Tvang; men i τὸ θέλειν laa Friheden.

V. 11. Med *καὶ* δέ indføres — i Modsætning til den omtalte tidligere Begyndelse — Opfordringen til nu ogsaa at faa Sagen bragt til Ende. — ὅπως καθάπερ ἢ προθυμία τοῦ θέλειν (underf. ἐκ τοῦ ἔχειν ἥν), οὕτως καὶ τὸ ἐπιτελεῖσαι ἐκ τοῦ ἔχειν (underf. ἥν): »for at, ligesom Iveren til at ville (var efter Evne), saaledes ogsaa det at fuldfore (maa være) efter Evne«. ἐκ τοῦ ἔχειν er altsaa det, hvorpaa Vægten ligger, og hører baade til den underordnede καθάπερ-Sætning og til selve ὅπως-Sætningen. Paulus minder dem om, at de i sin Tid var bestemt paa at give saa meget, som de evnede, og siger dem saa, at det nu gælder om, at Virkeligheden kommer til at svare dertil. — προθυμία, Beredvillighed, Iver. — I Udtrykket ἐκ τοῦ ἔχειν har vi ἐκ brugt som Betegnelse for Normen, hvorefter noget sker (egl. »efter det at have« ο: svarende til, hvad man har); jfr. Joh. 3, 34: οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν τὸ πνεῦμα.

V. 12. Paulus' Tanke hefter sig nu ved ἐκ τοῦ ἔχειν, idet han ser, at det Udtryk, der her er faldet ham i Munden, ogsaa egner sig til at berolige de i Virkeligheden ikke synderlig offervillige Korinthiere ved at vise dem, at det paa ingen Maade er Meningen at udpine dem: »Jeg siger udtrykkelig: efter Evne; thi naar Iveren er til Stede, er den kærkommen (nl. for Gud) i Forhold til, hvad den har, ikke i Forhold til, hvad den ikke har« ο: Gud glæder sig, naar et offervilligt Menneske giver efter sin Evne, og kræver ikke Umuligheder, jfr. Luk. 21, 1-4. — εὐπροσδεκτος, se under 6, 2. —

V. 13-14. Nu begrundes οὐ καθὼ οὐκ ἔχει ved, at det Princip fremstilles, hvorefter Indsamlingen foregaar. — Som Modsætninger svarer οὐ . . . ἵνα ἄλλοις ἀνεσις, ὑμῶν θλίψις (nl. ἥ) og ἀλλ' ἐξ ἰσότητος til hinanden, og begge disse Led kan saa høre ind under Hovedudsagnet ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑμῶν περισσεύμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα (nl. γίνεται), saa vi oversætter: »Thi ikke for at andre skal have Lettelse, I Trængsel, men efter

(Princippet) Lighed kommer nu for Tiden jeres Overflod til hines Trang». Man kunde imidlertid ogsaa lade de to Modsætninger udgøre en selvstændig Sætning og efter ἐξ ἰσότητος underforstaa noget som γίνεται ἡ λογία (jfr. 1. Kor. 16. 1) og sætte Kolon. Hermed er der saa udtalt en mere almindelig Grundsætning, og den efterfølgende Periode ἐν τῷ νῦν καιρῷ . . . ὅπως γίνεται ἰσότης udvikler den nærmere og viser, hvordan Paulus tænker sig den anvendt i Forholdet mellem Menighederne i Korinth og Jerusalem. Oversættelsen kommer da til at lyde: »Thi ikke for at andre skal have Lettelse, I Trængsel, men efter (Princippet) Lighed (sker Indsamlingen): Nu for Tiden kommer jeres Overflod til hines Trang, for at ogsaa o. s. v.». Det, som taler for denne Forstaaelse, er, at man efter den slipper for at faa ἰσότης-Princippet nævnt to Gange i samme Periode: ἐξ ἰσότητος og det dermed ensbetydende ὅπως γίνεται ἰσότης kommer til at danne Slutstenen i hver sin selvstændige Sætning. — θλίψις her om Fattigdom. — ἐξ foran ἰσότητος er brugt ganske som ἐκ i V. 11. — Med ἐξείνων sigtes der til de hellige i Jerusalem (V. 4). — Tanken med Ordene ἐν τῷ νῦν καιρῷ . . . γίνεται εἰς τὸ ἑμῶν ὑστέρημα er, at der skal være fuld Gensidighed i Hjælpen mellem de to Menigheder: Nu for Tiden er Korinthierne de ydende; men derved faar Jerusalem-Menigheden Forpligtelse til, naar dens timelige Forhold engang er blevet lysere, at hjælpe Korinthierne, som da maaske er i Trang. — Lighedsprincippet moder vi som bekendt ogsaa hos Lukas, der virker for det ved sin begejstrede Skildring af Forholdene i Modernenigheden i den ældste Tid (Ap. G. 2. 44-45; 4. 34-37). Dog er der hverken hos ham eller hos Paulus Tale om nogen kommunistisk Menighedsordning. Af Ap. G. 5. 4 ser vi, at man kunde staa i Menigheden i Jerusalem uden at give Afkald paa sin Privatejendom. »Ejendomsfællesskabet» var altsaa frivilligt, var med andre Ord ikke andet end en stor-slaaet, opofrende Godgørenhed, og vi erfarer ogsaa senere, at der i denne Menighed som i andre var Forskel paa fattige og bedrestillede (Rom. 15. 26: τοὺς πτωχοὺς τῶν ἀγίων τῶν ἐν Ἱε-

ρουσαλήμ). Her i 2. Kor. 8-9 mærker vi, hvordan Frivilligheden er det, der for Paulus giver det hele Værdi (8, 3. 8. 10; 9, 7). Man maa derfor vistnok sige, at Lighedsprincippet ikke for ham er en Samfundsteori, men derimod et Ideal, som han vil vække de troende til at stræbe hen imod i fri Kærlighed.

V. 15. Til ὅπως γένηται ἰσότης føjes der med καθὼς γέγραπται et Skrifteitat, hvormed Paulus vil give det opstillede Princip Myndighed. Citatet er hentet fra 2. Mos. 16, 18 LXX, hvor det hedder: οὐκ ἐπλεόνασεν ὁ τὸ πολὺ, καὶ ὁ τὸ ἕλαττον οὐκ ἡλאתόνισεν. Dér er Tale om det, der skete, naar Israelitterne havde samlet Manna og derefter maalte, hvad hver havde faaet. Skont nogle havde samlet meget, andre lidt, viste det sig dog ved Maalingen, at de alle fik lige meget. Det er vel ikke umuligt, at Paulus virkelig tænker herpaa og vil sige, at Gud ved dette Under vedkendte sig Lighedsprincippet. Men naar vi husker den Maade, hvorpaa han f. Eks. i 6, 2. 17-18 anvender gammeltestamentlige Ord, er det dog vist mere sandsynligt, at han blot tager Citatet som et løsrevet »Skriftsprog«, der alene ved sin Ordlyd passer til hans Tanke, og slet ikke ser hen til dets Sammenhæng. — Til ὁ τὸ πολὺ og ὁ τὸ ὀλίγον kan man enten underforstaa συλλέξας — efter 2. Mos. 16, 16-17 — eller ἔχων.

b. Om Titus' Sendelse til Korinth sammen med to
Brødre (8, 16—9, 5):

Paulus takker Gud, fordi Titus er saa villig til at rejse til Korinth (8, 16-17). Sammen med ham sender han en vidt bekendt Missionær, som Menighederne har betroet det Hverv at ledsage Apostelen til Jerusalem, naar den indsamlede Gave skal overbringes (8, 18-19). Dette bør nemlig ske under saadanne Former, at ingen kan mistænke Paulus for at tilvende sig noget af Summen (8, 20-21). Ogsaa en anden nidkær Kristen lader han følge med Titus (8, 22), og alle tre Rejsefæller anbefaler han til

god Modtagelse i Korinth (8. 23-24). Han anerkender fuldtud den Iver, Læserne har vist for Indsamlingen, og han har rost den over for Makedonierne (9, 1-2); men netop derfor mener han, det er nødvendigt, at de tre Brødre nu tager sig af Sagen, for at den Skam ikke skal overgaa ham og Korinthiermenigheden, at den endnu ikke er færdig med sin Indsamling, naar han kommer og maaske har Folk fra Makedonien med (9, 3-5).

V. 16. Ved sin Tak vil Paulus vise, at Titus' Iver for Korinthierne er en god Gave fra Gud. Derved haaber han aabenbart at faa dem selv til at skonne paa Titus' Beredvillighed til igen at rejse ned til dem, og saadan jævner han paa Forhaand Vejen for ham. — τῆν αὐτῆν σπουδὴν, »den samme Iver« α: den samme, som Paulus selv er besjælet af.

V. 17 giver Beviset for Titus' Iver: Han tog ganske vist imod Apostelens Opfordring til at tage til Korinth (se V. 6) α: han frabad sig den ikke som noget, han var hævet over. Men i Virkeligheden rejser han dog af egen Drift; han er nemlig σπουδαίτερος, »meget ivrig« (forstærkende Komparativ, se S. 123), og derfor har han tilstrækkelig Tilskyndelse i sig selv. — Medens ἐδέξατο er almindelig historisk Aorist, er ἐξῆλθεν Brevaorist ligesom συνεπέψαμεν i V. 18. 22. ἐπεμψα i 9, 3 (jfr., hvad der er sagt om denne Brug af Aorist S. 146) og gengives altsaa paa Dansk ved Præsens. Titus er jo nemlig ikke endnu rejst til Korinth. Der kommer han først samtidig med Brevet, som han selv skal overbringe, og hvori Paulus anbefaler ham og hans Rejsefæller til Menigheden (V. 23-24).

V. 18. Navnet paa Titus' to Rejsefæller nævner Paulus ikke (se ogsaa V. 22). Men han omtaler dem dog i bestemt Form (τόν ἀδελφόν). Naar Menigheden faar Brevet oplæst, har den jo allerede hilst paa dem og ved, hvem de er. — Om den første af dem siges her, at han er en navnkundig Missionær: »Hans Ros i Evangeliet (α: som Forkynder af Evangeliet) gaar gennem alle Menighederne«. — Med Hensyn til ἀδελφός i Betydningen »Medkristen« se under 1. 1.

V. 19. I χειροτονηθείς har vi den frie Brug af Participium (se under 4, 2) = ἐχειροτονήθη. Det, som han er valgt til, siges med συνέκδημος κτλ. — Det Valg, der her er Tale om, er ojetsynlig allerede en fuldbyrdet Kendsgerning, som Korinthierne ikke skal have noget at gøre med; ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν gaar altsaa ikke paa alle paulinske Menigheder, men paa de i V. 1 omtalte ἐκκλησίαι τῆς Μακεδονίας, hos hvem Paulus jo netop opholder sig nu, da han sender »Broderen« til Korinth. Derimod kan det være tvivlsomt, om der i V. 18, hvor det hedder διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ogsaa er tænkt paa de makedoniske Menigheder, eller om man bør understrege πασῶν saa stærkt, at det bliver et almindeligt Udtryk for hele Kristenheden. — σὺν τῇ χάριτι κτλ.¹⁾ hører til συνέκδημος. Man kunde vel ogsaa paa Dansk sige »vor Rejsefælle med denne Kærlighedsgave« som Udtryk for, at han sammen med Paulus skal overbringe Kærlighedsgaven. Ligesom vi her ser, at Makedonierne havde valgt en Mand til dette Hverv, ved vi fra 1. Kor. 16, 3-4, at det var Paulus' Ønske, at ogsaa Korinthierne, naar de havde faaet deres Indsamling færdig, skulde udvælge Mænd, der kunde bringe Udbyttet til Jerusalem. — διακονέω — egl. »at betjene« — er her brugt om at overbringe. — πρὸς τῇ αὐτοῦ τοῦ κυρίου δόξαν καὶ προθυμίαν ἡμῶν, »af Hensyn til (el. til Fremme for) selve Herrens Ære og vor Iver«. Det kan næppe knyttes til τῇ διακονουμένῃ, hvortil ganske vist første Halvdel af Præpositionsleddet vilde passe godt, men den sidste (πρὸς . . . προθυμίαν ἡμῶν) saa meget daarligere. Vi henfører det derfor til χειροτονηθείς, der jo er det Ord, som behersker hele Verset, og Meningen bliver da, at Valget af en Medoverbringer er sket baade af Hensyn til Kristi Ære, og for at Paulus' Iver for Sagen kunde bevares. Dersom nemlig Menighederne ikke sørgede for, at Overbringelsen skete paa saadan en Maade, at enhver Mistanke om Uredelighed var udelukket,

¹⁾ Andre læser ἐν τῇ χάριτι.

vilde det være at kaste en Skygge paa Kristi Navn, og tillige vilde det have betaget Paulus al Lyst til at arbejde for Sagen, og hvor megen Udsigt der saa var til, at der kunde komme noget stort ud af Indsamlingen, kan vist enhver let se.

V. 20 bringer en Udførelse af den Tanke, der laa i *πρός . . . προθυμίαν ἡμῶν*, idet det udtrykkelig siger, hvorfor Valget var en Betingelse for Apostelens Iver. Da *στελλόμενοι* altsaa begrundes V. 19, er det sikkert alt for kunstigt at knytte det til *συνεπέμψαμεν* helt oppe i Begyndelsen af V. 18, og vi opfatter det derfor som fri Brug af Participium = *στελλόμεθα γάρ*. — *στέλλω* betyder egentlig »at stille, opstille, gøre færdig«, og herudfra kunde man gengive *στελλόμενοι τοῦτο κτλ.* ved: »Vi træffer nemlig denne Foranstaltning — med Valget —, for at ikke . . .«. Men *στέλλομαι* kan ogsaa have Betydningen »at trække sig tilbage, unddrage sig, undgaa«. Saadan bruger Paulus det i 2. Thess. 3, 6, og paa samme Maade kunde man ogsaa tage det her: »Vi unddrager os nemlig dette, at . . .«. — *ἀδρότης*, »Fylde«, betegner her den store Sum, som Paulus skal rejse til Jerusalem med. At nogen kunde »laste« ham — o: kaste Mistanke paa ham — i Anledning af den, omtaler han blot som en ren Mulighed, hvorimod der maa træffes de fornødne Forholdsregler. Men fra 7, 2 og 12, 16 flg. ved vi, at han virkelig havde maattet lide den bitre Krænkelser, at hans Modstandere sigtede ham for Uredelighed og fandt Tiltro hos Menigheden i Korinth (jfr. Indledningen, S. 24), og der kan sikkert ikke være Tvivl om, at Tanken herom ligger bagved ogsaa paa Stedet her. Han har vel frygtet for, at den stygge Mistanke var en medvirkende Aarsag til, at Korinthiernes oprindelige Iver for Indsamlingen var bleven saa mærkelig lammet, og det er ogsaa højst sandsynligt, at det forholdt sig saadan. Derfor griber han Lejligheden til at gøre opmærksom paa, at han selv har ønsket og sørget for, at Gavens Overbringelse kunde ske under fuldt betryggende Kontrol. Saadan forklarer vi os, at han her i V. 20-21 glider bort fra det, han

egentlig var inde paa, nemlig at paavise den store Tillid, »Broderen« nød hos de Kristne i Makedonien.

V. 21 viser, at den lige omtalte Hensyntagen til andres Dom har sin Grund i en Stræben, der i det hele taget præger Paulus' Liv. Tanken minder om 6, 3. — Ordene her er en Genklang af Ordspr. 3, 4 LXX: καὶ προνοῶ κατὰ ἐνώπιον κυρίου καὶ ἀνθρώπων, der ogsaa ligger til Grund for Rom. 12, 17. — προνοέω, drage Omsorg for, lægge Vind paa. — οὐ μόνον ἐνώπιον κτλ. hører til καλά.

V. 22 gaar — med videreførende δέ — over til at omtale en anden unavngiven »Broder«, som skal følge med Titus og den førstnævnte Broder. Og Apostelen har ogsaa noget godt at sige om sin tredje Udsending. Han fremhæver nemlig hans Iver i Gerningen. Vi ser, at han maa have kendt ham nøje og længe — det ligger i ἐν πολλοῖς πολλάκις (»under mange Forhold ofte«) —, og desuden ser det ud til, at denne Mand for har været i Korinth; for hvorfra skulde han ellers have »sin store Tillid« til Menigheden der? Naar denne Tillid *netop nu* (νυνί) har bragt hans Iver til at vokse, maa man vel endda slutte, at han ganske nylig har været der, og det ligger derfor nær at antage, at han er den samme som den »Broder«, der ifølge 12, 18 havde ledsaget Titus paa den lige afsluttede Rejse dertil. Naar vi husker den lyse Stemning, hvori Titus vendte tilbage fra denne Rejse (7, 7. 13 flg.), er det jo ogsaa forstaaeligt nok, at hans Ledsager kunde være opfyldt af en stærk Tro paa, at der maatte komme noget godt ud af at arbejde med Korinthierne. — Da begge de to unævnte i V. 23 kaldes ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν, maa ogsaa den anden have haft et Hverv betroet fra een eller flere Menigheder. Hvilket det har været, kan vi ikke afgøre. Man har ment, at det ikke kunde være fra Menigheder i Makedonien, og at det ikke angik Indsamlingen, fordi han i saa Fald lige saa godt kunde have været nævnt straks i V. 18 sammen med den første¹⁾. Det er dog

¹⁾ Saaledes Th. Zahn, Einleitung I, 3. Aufl., S. 229.

ikke givet, at man er nødt til at drage denne Slutning. I alt Fald maa hans Sendelse til Korinth paa en eller anden Maade have staaet i Forbindelse med Indsamlingen der. Hvorfor skulde han ellers være omtalt netop i dette Afsnit? Og man kan tænke sig andre Grunde til, at han er nævnet for sig efter den første Broder, f. Eks. at han indtog en mere underordnet Stilling.

V. 23. Til sidst giver Paulus nu en sammenfattende Anbefaling af alle sine tre Udsendinge, idet han viser, hvor betydningsfulde Personer de er: »Enten Talen er om Titus (*εἴτε ὑπὲρ Τίτου*, underf. *λέγω*), saa er han min Fælle (ᾧ: Embedsbroder) og Medarbejder over for jer; eller det er vore Brodre, saa er de Udsendinge fra Menigheder, en Ære for Kristus«. — *ἀπόστολος* staar her i sin egentlige Betydning ligesom i Fil. 2, 25.

V. 24 bringer den praktiske Formaning, hvori Anbefalingen løber ud. — Participiet *ἐνδεικνύμενοι* staar med Imperativs Betydning; jfr. Rom. 12, 9 flg. 16 flg., hvor Participierne har samme Betydning som Imperativerne i V. 14. Læsemaaden *ἐνδείξασθε*, der maa forkastes i tekstkritisk Henseende, er altsaa en rigtig Gengivelse af Meningen. — *τῇρ ἐνδείξιν ἐνδείκνυσθαι*, egl. »at bevise Beviset« ᾧ: at give Beviset. Det, som Korinthierne skal give Beviset paa, er udtrykt i de to Genitiver, der føjes til *τῇρ ἐνδείξιν*: For det første skal de lægge deres Kærlighed for Dagen (*τῆς ἀγάπης ὑμῶν*) — naturligvis Kærligheden til de tre Udsendinge fra Paulus. Dernæst skal de ogsaa i Gerningen vise, at Apostelen har haft Ret, naar han har »rost sig af dem« ᾧ: udtalt sin Stolthed over dem (*ἡμῶν καυχίσεως ὑπὲρ ὑμῶν*, jfr. 1. 14; 7. 4. 14), og hermed tænkes der, skønt det ikke nævnes, sikkert paa, at de skal vise sig offervillige over for Indsamlingen (se 9. 2. 3. 5.). — Til *ἐνδεικνύμενοι* horer *εἰς αὐτούς*, hvormed menes Titus og hans to Ledsagere (»giv dem Beviset«), og *εἰς πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν*. Dette sidste Præpositionsled er føjet til for

at minde Læserne om, at deres kristelige Ære staar paa Spil. Hvordan de nu vil optræde, kan ikke blive en Hemmelighed. Det sker »for Menighedernes Aasyn«, idet de to ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν bliver Vidne dertil. Dette er en af de Bemærkninger, hvorigennem det klarer sig for os, *hvorfor Paulus egentlig lod disse to Mænd følge med Titus*. Han kan naturligvis have haft flere Tanker dermed, end vi nu er i Stand til at udfinde. Men to Hovedgrunde mener vi dog at have faaet Rede paa: Den første — som med Sikkerhed kun gælder den ene af de to Udsendinge — faar vi et Indtryk af gennem V. 19-20. Naar Paulus nemlig sender den Mand, som Makedonierne havde valgt til Medoverbringer af Kollekten, ligger den Tanke sikkert bagved, at netop han vilde virke i Korinth som en levende Garanti for Indsamlingsforetagendets fulde Hæderlighed. Den anden Grund, som angaar dem begge, møder vi her, idet vi ser, at Apostelen tænker sig, at Korinthierne over for disse Repræsentanter for fremmede Menigheder vil blues over deres Lunkenhed, og at det vil bringe dem til at tage sig sammen.

Der er lige fra Oldkirkens Dage blevet fremsat mangfoldige *Gisninger om, hvem de to unævnte Brødre har været*. For den førstes Vedkommende — lad os kalde ham A — har man især gættet paa Barnabas, Silas, Lukas og Aristarkus, for den andens — B — paa Apollos og flere andre. Lietzmann¹⁾ fremsætter den Formodning, at deres Navne i det oprindelige Brev har været nævnt foran τὸν ἀδελφόν i V. 18 og 22, men siden er blevet udeladt i Afskrifterne, fordi de havde efterladt sig et daarligt Minde, maaske som Fornægttere i Forfølgelsestider. Dette er en af den Slags Antagelser, som hverken kan bevises eller modbevises, da Materialet er utilstrækkeligt. Vi kan kun henvise til, at Paulus ogsaa anden Steds omtaler bestemte Brødre uden at nævne deres Navn (1. Kor. 16, 11; 2. Kor. 12, 18). *Det eneste, man med nogen virkelig Grund kan sige, angaar A*, om hvem vi udtrykkelig hører, at han skulde følge Paulus til Jerusalem med Kollekten. Denne Oplysning gør det meget sandsynligt, at han har været en af de Ledsagere, som vi i Ap. G. 20, 4-5 finder i Apostelens Følge paa Rejsen dertil. Maaske kan vi ogsaa af 2. Kor. 9, 4 slutte, at hverken A eller B, om end de kom fra Makedonien, selv kan have været Makedoniere; for Paulus synes jo at forudsætte, at der først

¹⁾ Anf. Skr., S. 135, med Tilslutning af Windisch, anf. Skr., S. 262.

vil komme Makedoniere til Korinth sammen med ham. Men er dette rigtigt, saa formindskes Antallet af dem, der kan identificeres med A. For blandt de Mænd, der nævnes i Ap. G. 20, 4-5, var der jo tre Makedoniere, nemlig Sopater fra Beroa, Aristarkus og Sekundus fra Thessalonika, og de kan altsaa ikke komme i Betragtning. Tilbage bliver *Gaius*, *Tykikus*, *Trofimus* og *Lukas* (ἡμᾶς, V. 5) — om Timotheus kan der jo ikke være Tale, da han er med til at sende 2. Korinthierbrev og folgelig ikke kan være identisk med en Mand, der anbefales i dette. Og af de fire er der snarest Grund til at blive staaende ved *Lukas*. Da nemlig det første af Vi-Stykkerne i Ap. G. slutter under Opholdet i Filippi paa den anden Missionsrejse (Ap. G. 16, 17) og det andet Vi-Stykke begynder i Filippi ved Slutningen af den tredje Missionsrejse (Ap. G. 20, 5-6), plejer man med god Grund at antage, at Lukas i Mellemtiden mellem disse to Tidspunkter har haft Opholdssted i Filippi. Og herudfra kunde det jo være rimeligt nok, at netop han af de makedoniske Menigheder kunde faa saadan et Tillidshverv betroet som det, der omtales her i 8, 19. Imidlertid maa vi naturligvis huske, at der ikke kan bygges mere end en ren Formodning herpaa.

Kap. 9, V. 1. Adskillige Gange i Kap. 8-9 mærker man, at Paulus føler, han maa behandle Korinthierne som raadne Æg. Og i den Henseende er Begrundelsen her (γάρο) meget betegnende. Den gaar tilbage paa V. 24, hvor Menigheden opfordredes til at give Titus og hans to Ledsagere en kærlig Modtagelse og vise sig i et godt Lys for dem. Apostelen frygter nemlig for, at man i Korinth skal føle sig krænkede over, at disse Mænd i det hele taget skal blandes ind i Menighedens Anliggender, og at man af den Grund skal stille sig afvisende over for dem. Derfor er det, han nu vil forebygge, at den Slags Stemninger faar Magten. Men for at forstaa Begrundelsen maa vi lægge Mærke til, at den ikke bestaar af V. 1 alene. Thi det *μὲν*, hvormed det indledes, viser frem til et *δέ* i V. 3 (»ganske vist — men«), og vi har altsaa en toleddet Tanke, hvis andet Led (V. 3-4) egentlig er det, der med *γάρο* knyttes til 8, 24, medens det første (V. 1-2) kun danner Indledningen dertil. Tankebevægelsen bliver da følgende: »Lad jer ikke afholde fra at vise det rette Sind over for mine tre Udsendinge! Thi selv om I staar saadan, at jeg ikke behøver at skrive til jer om

Indsamlingen, da jeg baade kender jeres Iver og roser den her i Makedonien (V. 1-2), saa sender jeg dog disse Mænd til jer, netop for at I ikke, naar det kommer til Stykket, skal vise jer uværdige til min Ros (V. 3-4)«. Naturligvis indeholder det en Modsigelse, naar Paulus paa den ene Side siger, at deres Iver er saa stor, at han slet ikke behøver at skrive til dem om Indsamlingen, og saa paa den anden Side finder Grund til en saa indgribende Forholdsregel som at sende særlige Udsendinge til Korinth for at forhindre, at det hele ender i en Fiasko. I Virkeligheden har han jo ogsaa allerede skrevet meget om Indsamlingen (8, 7 flg.), og der kommer mere nedenfor (9, 6 flg.), saa vi kan næppe sige andet end, at han her bruger en ren Höfligheds-Vending for ikke at saare sine van-skelige Læsere. — *διαζωρία* betyder ligesom i 8, 4 »Understøttelse, Hjælp«.

V. 2. *ὅτι* (»nemlig at«) angiver Indholdet af Paulus' rosende Ord. — Om *Ἀχαΐα* se under 1, 1 (S. 102 flg.); jfr. Rom. 15, 26. Vi ser altsaa, at Indsamlingssagen ikke har været følt som et blot korinthisk Anliggende, men ogsaa har været taget op af de andre Menigheder i Provinsen. — Med *παρεσκεύασται ἀπὸ πέρυσσι* kan Paulus ikke mene, at Menighederne i Akaja allerede for lang Tid siden havde gjort Indsamlingen færdig, saa Summen var rede. For dertil var de jo endnu ikke naaet paa det Tidspunkt, da han skrev Brevet her, og i 8, 10 siger han udtrykkelig, at de »i Fjor« kun var *begyndt* paa Indsamlingen. Hans Mening maa derfor være, at de siden dengang *har været rede til at give*. — Om *ἀπὸ πέρυσσι* se under 8, 10. — Virkningen af, hvad han har sagt til Makedonierne om de akajiske Menigheters Iver, skildres med *καὶ τὸ ὑμῶν ζήλος ἠρτίσεν τοὺς πλείους* (»og jeres Nidkærhed virkede tilskyndende paa de fleste«, nl. af Makedonierne). *ζήλος*, som vi i 7. 7. 11 mødte som et Hankonsord, er her Intetkon¹⁾ ligesom

¹⁾ Andre læser dog *ὁ ἐξ ὑμῶν ζήλος*.

i Fil. 3, 6 (*κατὰ ζῆλον*). *ἐρεθίζω* betyder egentlig »at tirre« (Kol. 3, 21), men staar her om at ægge til Kappelyst eller tilskynde. I *τοὺς πλείονας* ligger, at der kun var faa Kristne i Makedonien, som ikke lod sig rive med af Lysten til at give. — Det er et ejendommeligt Diplomati, Paulus viser, naar han oppe i Makedonien roser de græske Kristnes Iver og fremstiller dem som et lysende Eksempel for Menighederne der, medens han — som vi saa i 8, 1-5 — gør det omvendte over for Grækerne. Man kan finde det mere eller mindre tiltalende. Men man maa i alt Fald ikke glemme, at hver af de to Parter virkelig havde noget forud for den anden: I Akaja havde de været tidligst paa Færde, og i Makedonien havde de naaet et beundringsværdigt Resultat. I øvrigt kommer hans Snildhed ogsaa frem deri, at han her — for at faa sine skrappe Forholdsregler til at glide lettere ned — fortæller Grækerne selv, at han har rost dem over for Makedonierne, og saa er der vel samtidig deri en vis Naivitet, som kaster et forsonende Skær over det hele.

V. 3. *ἔπειτα* Brevaaorist ligesom i 8, 17 b. 18. 22. — *τοὺς ἀδελφούς* ο: Titus og hans to Ledsagere, altsaa de samme, som mentes med *αὐτούς* i 8, 24. — Hensigten med deres Sendelse udtrykkes i to sideordnede *ἴνα*-Sætninger. i den første negativt, i den anden positivt. — *καύχημα* synes her ligesom i 5, 12 at betegne »Handlingen at rose sig« (jfr. Fortolkningen til 1, 12): *τὸ καύχημα ἡμῶν τὸ ἐπὲς ὑμῶν* betyder altsaa egentlig »vor Rosen-os af jer« d. v. s. »vor stolte Omtale af jer« (nl. som Mennesker, der gør os Ære). *κενόω*, gøre tom el. indholdslos (1. Kor. 9, 15). *ἐν τῷ μέρει τούτῳ* ο: hvad Indsamlingssagen angaar (jfr. 3, 10). Vi oversætter da: »for at vor stolte Omtale af jer ikke i dette Tilfælde skal gores til tom (ο: upaalidelig) Tale«. — Naar det hedder *ἴνα . . . παρσεκευασμένοι ᾖτε*, kan der heri ikke ligge nojagtig det samme som i *παρσεκεύασται* i V. 2. Nu — naar Titus og de andre kommer til Akaja — kan det jo ikke dreje sig om at faa Menighederne der gjort

rede til at give. Det maa gælde om virkelig at faa Indsamlingen saa vidt, at de er *rede til at aflevere Gaven*. Denne Forstaaelse ligger ogsaa bag ved ἀπαρσκευάστους i V. 4 (»uforbereðte«, nl. til at lade Kollekten afgaa til Jerusalem). At der her indskydes καθὼς ἔλεγον, tror vi heller ikke er en Forhindring for at se Sagen saadan. Det, som Paulus havde sagt i Makedonien, gik jo blot i Almindelighed ud paa, at de var rede, og det forstod sig sikkert af sig selv, at der maatte være en Forskel mellem den Beredthed, de havde vist »i Fjor«, og den, man saa længe efter — næsten ved den Tid, da Gaven skulde afsendes, — kunde vente hos dem, saafremt de vedblivende skulde svare til Apostelens Ord.

V. 4. μὴπως κτλ hører til παρεσκευασμένοι ἥτε som en Tydeliggørelse af, hvorfor dette er Paulus saa magtpaaliggende. Han formoder nemlig, at naar han kommer til Korinth, vil der være Makedoniere i hans Følge — Datiden havde jo den smukke Skik saadan at ledsage en bortdragende Gæst paa Vejen (1, 16; Rom. 15, 24; 1. Kor. 16, 6; Ap. G. 17, 15) —, og dersom dette slaar til og Korinthierne saa er uforberedte, vil det ramme ham som en stor Skam, at han i den Grad har kunnet sige god for Folk, der ikke var hans Tillid værd. Ved til ἡμεῖς at knytte Parentesen ἵνα μὴ λέγομεν ὅτι (»vi — for ikke at sige: I —«) faar han paa en fin Maade sagt Læserne, at Skammen rigtignok egentlig vilde være deres, hvis de viste sig at have skuffet hans Tillid. Alt sammen egnet til at vække deres Æresfølelse. — ὑπόστασις betyder ligesom i 11, 17; Hebr. 3, 14; 11, 1 »Tillid«.

V. 5 kommer som en Slutning ud fra V. 4 for endnu en Gang at slaa fast for Korinthierne, at det ikke er uden Grund, naar Paulus tager særlige Forholdsregler over for deres Indsamling. — παρακαλέω τινα, ἵνα som i 8, 6. — τοὺς ἀδελφούς som i V. 3 om Titus og hans to Følgesvende. — προ- i προέλθωσιν og προκαταρτίσωσιν indeholder: »før jeg selv kommer«. I προεπιγγελμένην er det derimod brugt mere almindeligt i

Betydningen »forhen, tidligere«, jfr. 8. 6. 10. Det tredje *προ* retfærdiggør saa at sige de to første: Naar Læserne selv forud — dengang de bestemte sig til at samle ind, 8, 10 — har lovet en Gave, er det kun naturligt, at der bliver taget fat for i Tide at skaffe den til Veje. — *καταρτίζω*, gøre *ἄριστος* (fuldkommen, 2. Tim. 3. 17), gøre i Stand. *προκαταρτίζω*, gøre i Stand i Forvejen. — *εὐλογία*, »Velsignelse«, betegner her en *velment Gave*; jfr. 1. Mos. 33. 11 LXX, hvor Jakob siger til Esau om sine Gaver: *λάβε τὰς εὐλογίας μου ὥς ἤνεγκά σοι*. — Den tilføjede Infinitivsætning *ταύτην ἐτοίμην εἶναι πτλ.* har en stærkt æggende, spydig Klang. Apostelen lader skinne frem, at han godt ved, hvad der egentlig er i Vejen med Læserne. Faren er, at deres *εὐλογία* ikke kommer til at svare til sit smukke Navn, men bliver en Gave af den Slags, som havesyge Folk giver. Ligesom *εὐλογία* har ogsaa *πλεονεξία* faaet konkret Betydning: »en Havesyge« ο: en karrig Gave.

c. Opfordring til at give rigeligt (9, 6-15):

Paulus minder sine Læsere om, at det engang vil faa alvorlige Følger for dem, om de viser sig karrige eller garmilde (6). Meningen er naturligtvis ikke at presse dem til uden Lyst og Glæde at yde mere, end de egentlig har tænkt sig (7); men sikkert er det, at Gud mægter at give dem saa rigelige Midler, at de har Raad til at gøre vel (8-9), og han skal nok hjælpe dem saadan med at faa deres Gave i Stand, at Frugten kan blive Tak til ham (10-11). Indsamlingen afhjælper nemlig ikke blot selve Nøden blandt de troende i Jerusalem; men den vil ogsaa faa den Virkning, at disse priser Gud for de Hedningekristnes lydige og garmilde Sind og føler sig inderligt knyttet til dem (12-14). Greben af Tanken herom takker Apostelen til Slutning Gud for det store, han saaledes vil virke (15).

V. 6. Den Tanke om at give rigeligt og gerne, som var dukket op sidst i V. 5, føres nu videre i dette Afsnit, hvor Spørgs-

maalet om Gavens Størrelse hele Tiden ligger bagved. — τοῦτο δέ, underf. φημί el. λέγω (se 1. Kor. 7, 29; 15, 50; Gal. 3, 17). Denne Vending tjener til at fremhæve det, han nu vil sige, som noget vigtigt. — Gaven og dens Løn fremstilles under Billedet af Sæd og Høst, jfr. Gal. 6, 6-8. Og med Høsten tænkes der paa, hvad der bliver et Menneske til Del fra Herrens Side paa Dommens Dag. Tanken minder om Steder som Luk. 12, 33; 16, 9: Der er et Evighedsansvar forbundet med vor Brug af det timelige Gods. Med Hensyn til Forestillingen om Løn henviser vi til, hvad der er sagt under 4, 17; 5, 10. — γειδομένως, »sparsomt, karrigt«. — ἐπ' εὐλογίας, »med Velsignelser« ο: saadan, at man giver med Glæde og derfor rundeligt.

V. 7 skal afværge den Misforstaaelse, at Paulus med de alvorlige Ord i V. 6 skulde tilsigte at skræmme Læserne til at give mere, end de egentlig havde Lyst til. Saadan en tvungen Gavmildhed ved han godt er uden Værdi, jfr. Filem. 14. — ἕκαστος καθὼς προήρηται¹⁾ τῇ καρδίᾳ, underf. δόγῃ. — I Begrundelsessætningen lægger vi Mærke til, at ἱλαρόν er stillet foran og derved stærkt fremhævet, saa Meningen bliver: »Thi det er kun en glad Giver, Gud elsker«. I øvrigt har vi her en Genklang eller et frit Citat af Ordspr. 22, 8 LXX: ἄνδρα ἱλαρόν καὶ δότιν' εὐλογεῖ ὁ θεός²⁾. Da der paa samme Sted lige forud staar: ὁ σπεύρων φᾶνλα θερίσει κακά, maa det sikkert allerede have foresvævet Paulus i V. 6 ved Billedet om Sæd og Høst.

V. 8. Overgangen fra V. 7 tænker vi os saaledes: »I skal ikke tvinges til at give; I skal kun give, hvad I kan være glade ved; men — har I Lyst til at give meget — saa vær ikke bange; Gud kan let give jer Midlerne dertil«. Det fremhævede Ord er jo δυνατεῖ. — χάρις betegner den Velsignelse, Gud lader Menneskene blive til Del. Det staar altsaa paa en noget lignende Maade som i 8, 1; dog var der dér Tale om en aandelig Vel-

¹⁾ Andre læser προαιρεῖται.

²⁾ Om Maaden, hvorpaa Paulus her citerer, se Th. Nägeli, Der Wortschatz des Apostels Paulus, Göttingen 1905, S. 65 flg.

holder sikkert efter Paulus' Forstaaelse, at Godgorenheden er som en Skat i Himlen, der faar Evighedsbetydning for den, der udøver den, jfr. V. 6; Luk. 12, 33.

V. 10. Efter at Apostelen i V. 8 har talt om, hvad Gud *kan*, lover han nu ligefrem, at Gud nok af sin Rigdom skal give Læserne, hvad de behøver for at vise Gavnildhed, og hjælpe dem til et godt Resultat af deres Indsamling. Han forudsætter altsaa her, at de vil lægge sig de tidligere Formaninger paa Hjerte og selv staa med et offervilligt Sind. — Subjektet i Sætningen er *ὁ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρώσιν* — altsaa Gud —, og vi har heri en Genklang af Jes. 55, 10 LXX, hvor det hedder: *ὡς γὰρ ἂν καταβῇ ὁ ἕτερός ἢ χιῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ . . . καὶ δῶ σπέρμα τῷ σπείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρώσιν . . .* Det, der i Grundstedet siges om Naturens Kræfter («Regnen eller Sneen»), er altsaa her anvendt om Gud for at anskueliggøre hans Evne til at give. — Netop fordi Gud er saadan, hedder det saa: *χορηγήσει καὶ πληθυνεῖ τὸν σπόρον ὑμῶν*. Med *σπόρος* — det, der saas, — menes der ifølge V. 6 det, som Korinthierne vil sende Menigheden i Jerusalem. Denne »Udsæd« vil Gud »give og mangfoldiggøre« : han vil give dem, hvad de behøver til deres Gave, og endda gøre det saa rigeligt, at den kan blive større, end det var at vente. I den sidste Tanke (*πληθυνεῖ*) er der vel ligesom et Stænk af Haab om, at de med Guds Hjælp vil overraske ved,

taget i Betydningen »Barmhjertighed«, saa det f. Eks. af LXX af og til ligefrem kan oversættes ved *ἐλεημοσύνη* (5. Mos. 6, 25; 24, 13 o. fl.). Og da Almisser for Jøden stod som den typiske Barmhjertighedshandling, kunde *δικαιοσύνη* ligesom *ἐλεημοσύνη* gaa over til at blive Udtryk for den. Paa denne Maade finder vi begge Ord sammen i Tob. 2, 14 (21): *ποῦ εἰσιν αἱ ἐλεημοσύναι σου καὶ αἱ δικαιοσύναι σου*; og 12, 9 (14): *οἱ ποιοῦντες ἐλεημοσύνας καὶ δικαιοσύνας πλησθήσονται ζωῆς*. Og den samme Forstaaelse ligger til Grund for Varianten *τὴν ἐλεημοσύνην* i Steden for *τὴν δικαιοσύνην* i Matth. 6, 1. — Jfr. Bousset-Gressmann, *Die Religion des Judentums*, 3. Aufl., S. 141; Zahn, *Das Evangelium des Matthäus*, 4. Aufl., S. 259 flg. — Axel Sørensen gaar i sin Oversættelse af Stedet her og af Matth. 6, 1 ud fra den sentjødiske Betydning.

naar det kommer til Stykket, at skænke en meget stor Sum. — Men Gud vil ikke standse ved at give dem Midlerne til Gaven. Han vil ogsaa bagefter, naar den er givet, blive ved at velsigne den. Det ligger i καὶ ἀνθήσει τὰ γενήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν (»og han vil give Afgroden af jeres Godgørenhed Vækst«). Korinthiernes Gave var jo set som en Udsæd. Saa maa den ogsaa bringe sin Afgrode, uden Billede: bringe gode Virkninger der, hvor den kommer hen, altsaa i Jerusalem. Og disse Virkninger vil Gud give Vækst 3: kalde dem frem og gøre dem store. Hvad Paulus hermed mener, faar vi at se i næste Vers. — — χορηγέω betyder at »hjælpe« eller »at give«¹⁾. I sidste Betydning har vi det her, og ἐπιχορηγέω er ensbetydende dermed (Kol. 2, 19: at hjælpe: Gal. 3, 5 og her: at give). — γένημα, Frugt el. Afgrode (Matth. 26, 29: Luk. 12, 18²⁾). Udtrykket τὰ γενήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν er hentet fra Hos. 10, 12 LXX. Paulus forstaar sandsynligvis δικαιοσύνη paa samme Maade som i V. 9 om Godgørenhed eller Almisse.

V. 11 er nærmest en Forklaring af Billedtalen i V. 10. — πλουτιζόμενοι, fri Brug af Participium (se under 4, 2). Vi oversætter: »I enhver Henseende bliver I gjort rige til al Gavnildhed«. Efter Meningen svarer denne Sætning til første Del af V. 10 (ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν . . . τὸν σπόρον ὑμῶν). Og den til ἀπλόγητα fojede Relativsætning (ἣτις κατεργάζεται κατλ.) svarer saa til sidste Del af V. 10 (καὶ ἀνθήσει κατλ.). Den skildrer nemlig Virkningen af deres Gavnildhed, forklarer altsaa netop, hvad Paulus mente med, at Gud »vil give Afgroden af deres Godgørenhed Vækst: Den velsignede Folge, deres Gave faar,

¹⁾ χορηγέω er et ejendommeligt Ord. Det kommer af χορηγός, Fører for et Kor (χορός og ἄγω). Det betyder saa at være Korfører; men da Føreren hos Grækerne plejede at bekoste Udstyrelsen af Koret, bruges det om at afholde denne Udgift eller at bekoste en Teaterforestilling, og herudfra bliver det en almindelig Betegnelse for at udstyre en med noget eller ligefrem at hjælpe eller give.

²⁾ I Luk. 12, 18 er der dog Tvivl, om man skal læse τὰ γενήματα eller τὸν σῖτον.

er »Taksigelse til Gud« (*εὐχαριστίαν τῷ θεῷ*), naturligvis fra Menigheden i Jerusalem. Vi minder her om, hvad vi tidligere har sagt om den store Rolle, Hensynet til Guds Ære spiller for Paulus (S. 116 flg. og S. 231 flg.). — *δι' ἡμῶν* Apostelen og hans Medarbejdere skal jo nemlig overbringe Kollekten. — *ἀπλότης* er brugt paa samme Maade som i 8, 2.

V. 12 begrundes *ἥτις κατεργάζεται κτλ.* ved at vise, at Indsamlingen ikke blot faar en ydre Nyttevirkning, men ogsaa en rig religios Virkning netop ved at kalde Takken frem hos Modtagerne. — *ἡ διακονία τῆς λειτουργίας ταύτης*, »Gennemførelsen (egl. Betjeningen) af denne Offertjeneste (nl. Indsamlingen)«. *λειτουργία*¹⁾, der egentlig betyder »offentlig Tjeneste, Statstjeneste«, bruges i N. T. dels om »Tjeneste« i Almindelighed (Fil. 2, 30), dels om »Offer- el. Præstetjeneste« (Luk. 1, 23; Fil. 2, 17; Hebr. 8, 6; 9, 21). Her staar det sikkert i den sidste Betydning. Den passer særlig godt ind i Sammenhængen, hvor Paulus jo netop vil understrege, at Indsamlingen har en hellig Karakter, fordi den resulterer i Tak til Gud: Naar de samler ind, er det i Virkeligheden Gud, de ofrer deres Gave. Og i den almindelige Betydning »Tjeneste« vilde *λειτουργία* være overflødigt ved Siden af *διακονία*. — Over for det mindre: »at udfylde, hvad de hellige mangler«, stilles det større: »at strømme over ved mange Taksigelser til Gud«²⁾. Der er en Aandrighed i denne Sammenstilling af *προσωναπληρόω* og *περισσεύω*,

¹⁾ Af *λειτουργέω*. Dette kommer atter af *λεῖτος*, *λάϊτος*, *λήϊτος* (*λαός*, att. *λεώς*), »vedrørende Folket, offentlig«, og *εργω*. Verbet betyder da »at gøre offentlig Tjeneste«. I LXX bruges det imidlertid som Oversættelse af *לָקוּחַ* om »at øve Præstetjeneste«, f. Eks. 2. Mos. 30, 20: *προσπορεύεσθαι πρὸς τὸ θυσιαστήριον λειτουργεῖν καὶ ἀναφέρειν τὰ ὀλοκαυτώματα κνίφω*. Paa samme Maade finder vi det i N. T. (Hebr. 10, 11). Dog kan det ogsaa staa i mere almindelig Betydning om »at tjene« (Rom. 15, 27). Samme Dobbeltthed i Betydningen finder vi ved *λειτουργός* (Hebr. 8, 2; Rom. 13, 6).

²⁾ Der er ingen Grund til — som Dansk revideret Oversættelse — at sige: »manges Taksigelser«.

idet det sidste er en naturlig Fortsættelse af det første: Naar Karret er fyldt, flyder det over. — $\tau\tilde{\omega}\rho$ $\theta\epsilon\tilde{\omega}\rho$ horer til $\epsilon\tilde{\upsilon}\chi\alpha\rho\iota\sigma\tau\tilde{\iota}\omega\nu$.

V. 13 udfører nærmere, hvad det er, man i Jerusalem vil takke Gud for. I $\delta\omicron\zeta\acute{\alpha}\zeta\omicron\rho\tau\epsilon\varsigma$ har vi igen den frie Anvendelse af Participium i Steden for Indikativ. saa Verset udgør en Hovedsætning, der uden Overgangsartikel følger efter det foregaaende. Forholdet udtrykkes paa Dansk ved, at man sætter Kolon efter V. 12 og saa oversætter: »Paa Grund af det provede Sind, som denne Understøttelse viser, priser de Gud for Lydigheden o. s. v.«. Subjektet til $\delta\omicron\zeta\acute{\alpha}\zeta\omicron\rho\tau\epsilon\varsigma$ henter vi fra $\tau\tilde{\omega}\nu$ $\acute{\alpha}\gamma\iota\omega\nu$ i V. 12. — $\delta\iota\acute{\alpha}$ $\tau\tilde{\eta}\varsigma$ $\delta\omicron\kappa\iota\mu\tilde{\eta}\varsigma$. Vi har her $\delta\iota\acute{\alpha}$ med Genitiv anvendt i Steden for $\delta\iota\acute{\alpha}$ med Akkusativ ligesom i Rom. 8, 3 ($\delta\iota\acute{\alpha}$ $\tau\tilde{\eta}\varsigma$ $\sigma\alpha\rho\kappa\acute{o}\varsigma$, »paa Grund af Kodet«¹⁾). $\delta\omicron\kappa\iota\mu\tilde{\eta}$, Provethed, 2. 9. — $\delta\iota\alpha\kappa\omicron\nu\acute{\iota}\alpha$ staar her i samme Betydning som i 8. 4, altsaa anderledes end i V. 12, hvor det var forbundet med $\tau\tilde{\eta}\varsigma$ $\lambda\epsilon\iota\tau\omicron\upsilon\rho\gamma\acute{\iota}\alpha\varsigma$ $\tau\tilde{\alpha}\nu\tau\tilde{\eta}\varsigma$. — Selve det, hvorfor de priser Gud, indføres med $\acute{\epsilon}\pi\iota$. De to Ting, som saa nævnes ($\acute{\epsilon}\pi\omicron\tau\alpha\gamma\eta$ $\kappa\tau\lambda.$ og $\acute{\alpha}\pi\lambda\acute{o}\tau\eta\varsigma$ $\kappa\tau\lambda.$), er aabenbart tænkt som det, hvori Korinthiernes $\delta\omicron\kappa\iota\mu\tilde{\eta}$ lægger sig for Dagen. — η $\acute{\epsilon}\pi\omicron\tau\alpha\gamma\eta$ $\tau\tilde{\eta}\varsigma$ $\acute{\omicron}\mu\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\iota}\alpha\varsigma$ $\acute{\epsilon}\mu\tilde{\omega}\nu$ $\epsilon\acute{\iota}\varsigma$ $\tau\tilde{o}$ $\epsilon\upsilon\acute{\alpha}\gamma\gamma\acute{\epsilon}\lambda\iota\omicron\nu$ $\tau\tilde{o}\tilde{\upsilon}$ $\chi\rho\iota\sigma\tau\tilde{o}\tilde{\upsilon}$ gengiver vi ved »Lydigheden mod jeres Bekendelse til Kristi Evangelium«. $\acute{\omicron}\mu\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\iota}\alpha$ ²⁾ betegner, at man aabent vedkender sig noget (Hebr. 10, 23: jfr. Matth. 10, 32). Saadan en Vedkendelse — »Bekendelse« — af Evangeliet aflægges jo med Munden (Rom. 10, 10): men Tanken er nu, at Korinthierne

¹⁾ Se Radermacher, Neutestamentliche Grammatik, Tübingen 1911, S. 118, og Lietzmanns Fortolkning til Stedet.

²⁾ Af $\acute{\omicron}\mu\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\epsilon}\omega$, der betyder: 1) fore samme Tale, stemme overens med; 2) indrømme, tilstaa (1. Joh. 1, 9); 3) tilsige, love (Matth. 14, 7); 4) erklære (Matth. 7, 23; Tit. 1, 16); 5) vedkende sig, bekende, om den aabne Udtalelse af religiøs Tro (modsat $\acute{\alpha}\rho\eta\acute{\epsilon}\omicron\mu\alpha\iota$, Matth. 10, 32-33; 1. Joh. 2, 23). Til den sidste Betydning svarer $\acute{\omicron}\mu\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\iota}\alpha$, hvor det anvendes i N. T. Den ejendommelige Forbindelse af $\acute{\omicron}\mu\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\iota}\alpha$ med $\epsilon\acute{\iota}\varsigma$ finder vi ellers ikke i N. T., men derimod hos Justinus Martyr (Dial. c. Tryph. 47): $\varphi\upsilon\lambda\acute{\alpha}\sigma\sigma\epsilon\omega$ $\tau\tilde{\eta}\nu$ $\epsilon\acute{\iota}\varsigma$ $\tau\tilde{o}\nu$ $\chi\rho\iota\sigma\tau\tilde{o}\nu$ $\tau\tilde{o}\tilde{\upsilon}$ $\theta\epsilon\omicron\tilde{\upsilon}$ $\acute{\omicron}\mu\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\iota}\alpha\nu$. Paa Dansk siger vi jo for øvrigt ogsaa »at bekende sig til«, »Bekendelse til«.

ved offervillig Hjælpsomhed over for nødlidende Brødre vilde vise, at deres Bekendelse ingenlunde blot var et Mundsvejr, men at de virkelig var lydige mod den \circ : at deres Liv svarede til den. Om Betydningen af τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ se under 2. 12. — ἡ ἀπλότης τῆς κοινωνίας εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πάντα oversætter vi: »Oprigtigheden af jeres Fællesskab med dem og med alle«. ἀπλότης har her ikke som i 8, 2; 9, 11 den særlige Betydning »Gavmildhed«, men staar i sin egentlige Betydning (se under 8, 2)¹⁾. Med κοινωνία menes det broderlige Sammenhold mellem Kristne, næsten = Samfundsfølelse²⁾. εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πάντα: Ud fra Brodersindet mod Menigheden i Jerusalem vil man slutte, at Korintherne i det hele staar med dette Sind over for alle Kristne. — Det, som Paulus tænker sig, at Modermenigheden vil prise Gud for, er altsaa — naar det skal siges ganske kort —, at de Hedningekristne ovre i Akaja 1) staar med Viljen til at vise deres Kristendom i Livet og 2) har det ægte Brodersind over for andre troende.

V. 14. Den naturligste Forstaaelse er at tage αὐτῶν ... ἐπιποθόντων som dobbelt Genitiv, saa Oversættelsen bliver: »idet ogsaa de med Bøn for jer længes efter jer paa Grund af Guds overvættes Naade imod jer«. — καὶ αὐτῶν ogsaa de

1) Forskellen mellem de to Betydninger har dog næppe været følt som synderlig stor, fordi det netop er Oprigtighedsmomentet i Gavmildheden, der er fremme for Tanken, naar ἀπλότης anvendes om den.

2) Paa en noget anden — og dog beslægtet — Maade staar κοινωνία i Rom. 15, 26. Der bruges det konkret om selve Kollekten: »at gøre et Fællesskab til de fattige blandt de hellige i Jerusalem« \circ : at give dem en Gave, der er Udtryk for Fællesskabet, for det broderlige Sammenhold. κοινωνία faar saaledes ligefrem Betydning af »en Samfundsgave«; jfr. den konkrete Brug af χάρις i 1. Kor. 16, 3; 2. Kor. 8, 6 og af εὐλογία i 2. Kor. 9, 5. — I det hele er det ejendommeligt for de Afsnit, hvor Paulus taler om Indsamlingen, at der er en Del Ord, som møder os Gang paa Gang, men med stadig skiftende Betydning, saaledes ἀπλότης (2. Kor. 8, 2; 9, 11, 13), διακονέω og διακονία (Rom. 15, 25. 31; 2. Kor. 8, 4. 19. 20; 9, 1. 12. 13), κοινωνία (Rom. 15, 26; 2. Kor. 8, 4; 9, 13), χάρις (1. Kor. 16, 3; 2. Kor. 8, 1. 4. 6. 7. 9. 19; 9, 8. 14).

for deres Vedkommende, ligesom Korinthierne jo ved deres Gavnildhed har vist, at de føler Kærlighedens Længsel efter de troende i Jerusalem. — χάρις om Guds Velsignelse, som har fremkaldt det kærlige og gavmilde Sind. Brugen af Ordet er beslægtet med den, vi mødte i 8, 1, men mindre konkret end der. Tanken med διὰ τὴν ἐπεσβάλλουσαν χάριν κτλ. er, at saadanne Kristne, der er saa rigt velsignede af Gud i deres aandelige Liv, længes man efter at lære personlig at kende.

Fra Slutningen af V. 10 har Tanken paa de gode Virkninger, Indsamlingen vil faa i Jerusalem, været stærkt fremme. Og særlig i V. 13-14 viser det sig, at *Paulus venter sig betydningsfulde Følger for Modermenighedens Stilling til de Hedningekristne*. Han venter, at den ved at modtage en rig Gave fra dem vil føle, at den paulinske Mission virkelig har kunnet kalde sand Kristendom frem i de fjærne Lande. Og han haaber, at der herigennem skal knyttes Kærlighedsbaand mellem de to, i mangt og meget saa forskellige Skarer af Kristi Disciple. At hans Fjender havde gjort alt, hvad de kunde, for at faa Judæas Kristne til at tro ilde om ham og hans Menigheder (Ap. G. 21, 21), var han naturligvis klar over, og Indsamlingen har aabenbart staaet for ham som det bedste Middel til at slaa disse onde Bestræbelser ned. Naar han overvejede, om det vilde lykkes, har han sikkert — som den stærkt stemningsbevægede Natur, han var — afvekslende været fyldt af Frygt og Haab. I Rom. 15, 30 flg., der er skrevet, efter at Indsamlingen var færdig, lige for han skulde rejse over med Gaven, mærker vi hans dybe Ængstelse for, om den udstrakte Haand vil blive modtaget. Han beder i indtrængende Ord Romermenigheden om at staa ham bi i Bonnen om, at Gaven maa vise sig at være kærkommen for de hellige i Jerusalem. Her i V. 13-14 er det derimod Haabet, som har Magten, og som lægger ham helt begejstrede Ord paa Læben. Det er, som han ganske glemmer de harmelige Vanskeligheder, som Korinthiernes Karrighed havde lagt ham i Vejen. Alt dette tænker

han sig jævnet og udmaler saa, hvor lyst alt vil blive. Men een Ting ligger bagved, baade naar Frygten og naar Haabet er oppe, nemlig hans Stræben efter at bevare Kirkens Enhed. Vi ser her, hvor alvorligt han har ment det, naar han talte om, at alle troende er »eet Legeme i Kristus« (Rom. 12, 5; 1. Kor. 12, 12; Ef. 4, 4). Og hans Iver for Indsamlingen bliver os derfor det store Vidnesbyrd om, at hans eget Liv var paa Højde med hans Ord, naar han formanede andre til »at bevare Aandens Enhed i Fredens Baand« (Ef. 4, 3). Med det samme gør vi opmærksom paa, at vi her ogsaa har et afgørende Bevis for, at Tübingerskolen havde Uret, naar den mente at kunne fastslaa en uforligelig Modsætning mellem Paulus og Modernigheden i Jerusalem.

V. 15. Efter sin begejstrede Skildring af det aandelige Resultat, han venter af Indsamlingen, bryder Paulus nu ud i en Forhaandstak til Gud. Med »Guds udsigelige Gave« mener han paa een Gang det gavmilde Sind hos Læserne og den taknemmelige Kærlighed hos de Kristne i Jerusalem, altsaa netop den Aandens Enhed, hvormed Gud forener sine troende. Naar en Del Fortolkere har villet opfatte det som Udtryk for selve Frelsen i Kristus, saa maa det siges at ligge uden for Sammenhængen her. — ἀνεξδιίγητος (af *a* privativum og ἐξδιίγησαι, Ap. G. 13, 41) betyder: »ikke til at fortælle eller beskrive«.

I Indledningen, S. 54, har vi paavist, at det maa antages, at Korinthierne virkelig lod sig rive med af Apostelens Henvendelse og ikke gjorde hans Forhaabning om en rig Gave til Skamme. Og af Ap. G. 21, 17 flg. ser vi, at han fandt en god Modtagelse, da han kom med den til Jerusalem.

TREDJE HOVEDAFSNIT

Kap. 10—13.

DEN INDESTÆNGTE HARME BRYDER LØS

a. Menigheden maa tage sig i Vare (Kap. 10):

Idet Paulus nu med Tanken paa sit forestaaende Møde med Korinthierne gaar over til en Slutningsformaning, udtaler han Ønsket om, at han ikke, naar han kommer, skal nodes til at lade Mildheden fare og optræde med en Dristighed, som hans Modstandere ikke tiltror ham (1-2). Han er sig nemlig bevidst, at hvis det kommer til Kamp, er hans Våaben stærke nok. saa han kan slaa alle sine Fjenders kloge Tanker ned og bringe stræng Straf over de genstridige (3-6). Hvad selve Forholdet til Kristus angaar, maa det være indlysende for enhver Kristen, at i det Stykke er Paulus ægte nok (7), og saa har Herren endda udrustet ham med saadan en Magt, at det nok skal vise sig, at han formaar at lade Handling følge paa sine Ord, og at det ikke — som man siger — blot er i Brørene, han kan fare haardt frem (8-11). Han overrurderer nemlig ikke sig selv saadan som hans taabelige Modstandere, der bare gaar ud fra deres egen Storhed som noget givet; nej, hans Selvtillid er bygget paa noget virkeligt, nemlig paa det store Missionsresultat, Gud har ladet ham naa (12-13). Dette kan ingen tage fra ham; han trænger ikke til en letkøbt Ære ved at tilskrive sig Frugten af andres Arbejde; men hans Haab er at naa nye Resultater i fjernere Lande, naar først han har set Trosliet modnet hos Læserne (14-16). Grundlaget for al Selvrurdering maa være, om Herren virkelig vedkender sig ens Gerning (17-18).

Med Hensyn til Forstaaelsen af Kap. 10-13 henviser vi til *Indledningen*, S. 78-88.

Kap. 10, V. 1. Overgangen fra Kap. 9 til Kap. 10 har vi gjort Rede for i *Indledningen*, S. 86 flg. Det kan være rimeligt nok, naar man har tænkt sig, at Apostelen her ved Begyndelsen af Slutningsafsnittet selv griber Pennen for med egen Haand at tilføje de sidste Ord, saadan som han plejer i sine Breve (2. Thess. 3, 17; 1. Kor. 16, 21; Gal. 6, 11; Kol. 4, 18)¹⁾. Dette kan saa have været medvirkende til, at han begynder med *αὐτὸς δὲ ἐγὼ Παῦλος*. — Til *παρακαλῶ* knyttes *διὰ τῆς προαῖτιτος καὶ ἐπειρείας τοῦ Χριστοῦ*. Paulus vil nemlig gøre sin Formaning indtrængende ved at minde om Kristi Sagtmodighed og Mildhed. Han venter, at Tanken herpaa vil blødgøre Læserne, saa de bliver modtagelige og villige. Paa samme Maade som her har vi *διὰ* i Rom. 12, 1; 15, 30; 1. Kor. 1, 10. — Den kærlige Tone, hvori han saaledes har begyndt sin Formaning, faar ham imidlertid til uvilkaarlig at huske paa, hvor skammeligt hans Kærlighed er bleven mistydet i Korinth, og derfor tilføjer han: *ὁς κατὰ πρόσωπον μὲν ταπεινός ἐν ὑμῖν, ἀπὸν δὲ θαροῶ εἰς ὑμᾶς* (»jeg, som, naar vi staar Ansigt til Ansigt, er ydmyg iblandt jer, men fraværende er modig over for jer«). Det er Modstandernes Ord, han hermed gengiver, hvorfor Dansk revideret Oversættelse med Rette sætter dem i Anførselstegn. Vi møder den samme Sigtelse i V. 9-11, og Paulus har vel allerede været inde paa den i 5, 13. Den var jo vel skikkaet til at svække Indtrykket af hans Breve, og han maa gennem Titus have vidst, at det virkelig var lykkedes at faa Korinthierne til at tro, at han trods alt nok vilde vise sig medgørlig, naar han kom til dem. Noget sandt har der ogsaa nok ligget til Grund. Af 1. Kor. 2, 3

¹⁾ Ud fra 2. Thess. 3, 17 maa man slutte, at Paulus, selv hvor han ikke udtrykkelig siger det, har tilføjet Slutningsordene med egen Haand. Læserne, der havde det oprindelige Brev i Hænde, saa jo hans Haandskrift. Deissmann, Licht vom Osten, 4. Aufl., S. 132 flg.; 137 flg.

ser vi, at han var ængstelig til Mode, da han første Gang kom til Korinth. Det kan vel have præget hans Optræden. S. 9 har vi vist, at han i det hele maa have gjort et beskedent Indtryk paa Korinthierne i den Tid, da han arbejdede iblandt dem. Og under det Besøg, han senere havde gjort dem (S. 39-47), havde han ganske vist, som vi ser af 13, 2, talt alvorlige, advarende Ord til dem. Men han havde ikke *handlet*. Han havde kun henvist til, hvad han vilde gore, naar han kom igen. Og det maa han vel endda have gjort paa saadan en Maade, at de mere fik Indtryk af en bedrøvet end af en strængt truende Mand. Havde de været finere Naturer, vilde de sikkert have forstaaet, at det var Kærlighed og Skaansomhed, der laa bagved. Men som de var, faldt det ikke svært at faa dem ind paa den Tanke, at det var manglende Mod og Kraft. Og den Voldsomhed, hvormed han nys havde talt til dem i Mellembrevet, tænkte de saa, at han næppe havde turdet lægge for Dagen, dersom han havde staaet Ansigt til Ansigt med dem.

V. 2. Tanken paa denne krænkende Sigtelse er det nu, der holder ham fast. *δέ* udtrykker, at V. 2 staar i skarp Modsætning til *ὅς κατὰ πρόσωπον . . . θαρσύνει ἐμᾶς*, saa Meningen er: »I tror, at jeg kun er modig over for jer, naar jeg er fraværende: men jeg vilde nodig, det skulde komme dertil, at I fik at se, hvor modig jeg kan være, naar jeg er nærværende«. Det er altsaa den Sidetanke, hvormed V. 1 sluttede, der finder sin Fortsættelse her i V. 2, og det vilde derfor være urigtigt at opfatte *δέομαι* som en Gentagelse af *παράκλησιν*. I overigt henviser vi stadig til Indledningen, S. 86 flg. — Det siges ikke, hvem den med *δέομαι* omtalte Bon er rettet til. Er det til Læserne eller til Gud? Sandsynligvis det sidste. For Udtrykket faar en langt større Kraft og Alvor, naar der er Tale om Bon til Gud. Ingenting kan jo stærkere vise, hvor frygteligt det efter Paulus' Mening vilde være, om han maatte slaa los, og hvor meget det ligger ham paa Sinde, at det maa undgaas. Vi

finder i det hele, at Tanken her svarer ret nøje til 13, 7, hvor der netop begyndes med *εὐχόμεθα πρὸς τὸν θεόν*. — *παρών* staar i Nominativ, fordi den bedende selv er Subjekt til *θαροῦσαι*. — *τῇ πεποιθήσει* hører til *θαροῦσαι*. Med *πεποίθῃσις* — »Tillid« — menes her nærmest Selvtillid, Forvisning om at kunne magte Situationen. — *λογίζομαι* (se under 3, 5) staar i Betydningen »have i Sinde«; lige efter har vi *λογίζομαι τινα ὥς τι* om at »anse en for noget«. — *τολμάω*, vove, være dristig; det er her brugt med *ἐπὶ* om at træde dristig op imod nogen. — *ἐπὶ τινας τοὺς κτλ.*, egl. »mod nogle, nemlig dem, som . . .«, jfr. Luk. 18, 9. Med *τινές* kan der være tænkt paa en Kreds inden for selve Menigheden. Men snarest sigtes der dog maaske — ligesom i 3, 1 — til de fremmede, judaistiske Lærere. Disse har hævdet, at Paulus levede »i Overensstemmelse med Kødets«: at han lod sig lede af den syndige Tilbøjelighed, der tænkes at have sit Tilholdssted i *σάρξ* (se S. 121-122). Det siges i al Almindelighed. Det var altsaa deres Syn paa Paulus' Liv i det hele, og vi har jo ogsaa paa forskellige Steder set denne Beskyldning dukke frem (1, 12. 17). Men i Virkeligheden er der naturligvis her tænkt paa een bestemt Tilbøjelighed, som Modstanderne mener har saadan en Magt over ham, at den nok skal afholde ham fra at træde dristig op, naar han kommer til Korinth. Efter V. 1 kan der næppe være tænkt paa andet end *Menneskefrygt*. Vi staar altsaa over for noget, som er i Slægt med de anden Steds omtalte Paastande om, at Paulus stræbte at behage Mennesker og paa en egenkærlig Maade søgte at vinde dem for sig (Gal. 1, 10; 2. Kor. 5, 11). Kun er det den allerynkkeligste Side af denne Tilbøjelighed, som her er sigtet til.

V. 3. Der var noget umiskendelig haanligt i den Maade, hvorpaa Apostelen omtalte »visse Folk, som anser os for at vandre efter Kødets«, og det berettigede heri eftervises nu (*γάρ*), idet det slaas fast, hvor fuldstændig de tager fejl i deres Dom. Tonen er tillige truende (*στρατενόμεθα*) og bliver det endnu mere i de følgende Vers. — Tanken er: »Selv om vi

naturligvis ligesom andre Mennesker lever vort Liv i Legemet (*ἐν σαρκί*), saa lader vi os dog ikke, naar det gælder Kamp, lede af de syndige Tilbøjeligheder, der er knyttet til Legemet«, hvormed der efter det foregaaende maa menes: »Vi gaar ikke paa Akkord, lader os ikke beherske af Menneskefrygt«. Der er en karakteristisk Forskel mellem de to Præpositioner *ἐν* og *κατά*: *ἐν σαρκί* betegner den rent naturlige Væren i »Kødet« (jfr. Gal. 2, 20; Fil. 1, 22¹), *κατά σάρκα* derimod det at have »Kødet« som Norm og Rettesnor for sine Handlinger. Vi føler altid Vanskelighed ved rigtig at forstaa Paulus' Brug af *σάρξ*. Dog har vi tidligere peget paa en Parallel, som vi synes yder en virkelig Hjælp til Forstaaelse (S. 301), og vi vil her se lidt nøjere paa den. Naar Paulus nemlig kan anvende »Kødet« — det legemlige — som typisk Udtryk for alle daarlige Tilbøjeligheder, er det i Grunden beslægtet med den Maade, hvorpaa vi benytter enkelte Legemsdele — som Hjerter og Hjerne — til at betegne særlige Sider af vort Sjæleliv, der derved saa at sige stedfæstes i vor udvortes Natur. Tænk f. Eks. paa et Udtryk som dette: »I den Slags Sager maa man ikke gaa efter Hjertet, men efter Hjernen«. Heri ligger jo ikke, at Hjerter og Hjerne slet ikke har deres naturlige Betydning, men betyder Følelse og Forstand. Heller ikke indeholder det en kunstig Teori om, at vort Sjæleliv er fordelt paa to Steder i Legemet. Men Meningen er blot, at vi rent praktisk slaar Følelsen sammen med Hjertet, Forstanden med Hjernen. Hvordan saa i øvrigt denne Talebrug historisk er opstaaet, bliver en Sag for sig. Og paa lignende Maade er det, at Paulus rent praktisk slaar al Synd, af hvad Art nævnes kan, sammen med Legemet. *στρατεύομαι* — »gøre Krigstjeneste, fore Krig« — er her brugt for at betegne Paulus' mange Kampe med Modstandere af hans Mission.

¹) Anderledes bruges *ἐν σαρκί εἶναι* i Rom. 7, 5; 8, 8. 9 om at have Kødet som den Livssfære, hvori man lever, og hvorfra man faar sit Præg (om denne Brug af *ἐν* se S. 120), saa det i Betydningen nærmer sig stærkt til *κατά σάρκα*.

V. 4 begrunder Udsagnet om, at han ikke fører disse Kampе *κατὰ σάρκα*: De Vaaben, han bruger under sin Krigstjeneste, er nemlig ikke *σαρκικά*. — *στρατιά* staar her i Steden for *στρατεία*, »Krigstog, Krigstjeneste« (1. Tim. 1, 18)¹⁾. — At hans Vaaben ikke er »kødelige«, vil sige, at de Midler, han bruger for at faa Bugt med sine Modstandere, ikke er prægede af syndige Tilbojeligheder. Og da Menneskefrygt sikkert stadig er den Form af Synd, som foresvæver ham, bliver Meningen nærmest, at han ikke af Fejghed lader sig kyse til en vag og vigende Optræden, naar Evangeliets Sag netop kræver, at han slaar til af al sin Kraft. Denne Forstaaelse finder Støtte, naar vi lægger Mærke til, at Modsætningen til *οὐ σαρκικά* er *ἀλλὰ δυνατά*. — Det mærkelige Udtryk *δυνατὰ τῷ θεῷ*, »mægtige for Gud«, indeholder, at Apostelens Vaaben *virkelig* er stærke. De er det nemlig ikke blot efter Menneskers Skøn, der saa let lader sig blænde, men efter Guds egen Dom; jfr. Jon. 3, 3 LXX: *ἡ δὲ Νινευὶ ἦν πόλις μεγάλη τῷ θεῷ*, og Ap. G. 7, 20, hvor det hedder om den nyfødte Moses: *ἦν ἀστείος τῷ θεῷ*. — Til *δυνατά* hører *πορὸς καθάρσεις ὁχρωμάτων*, der nærmere siger, hvad »Vaabnene« formaa at udrette. *ὁχρόωμα* forekommer inden for N. T. kun her, hvorimod vi oftere møder det i LXX (f. Eks. Klagesangene 2, 2; 1. Makk. 5, 27. 29. 30). Det kommer af *ὁχρῶω*, »gøre *ὁχρός* (fast), befæste«, og Substantivet betyder da »Fæstning«. Udtrykket her er vistnok en Genklang af Ordspr. 21, 22, hvor den vises Magt skildres med Ordene: *πόλεις ὁχυρὰς ἐπέβη σοφὸς καὶ καθεῖλεν τὸ ὁχύρωμα ἐφ' ᾧ ἐπεποιθίσαν οἱ ἀσεβεῖς*. Det er saa meget rimeligere, som vi nylig (9, 6. 7) har set Paulus benytte et Vers af det følgende Kapitel i Ordspr. (22, 8), ligesom vi ogsaa i 8, 21 finder Paavirkning af dette Skrift. Hele Stykket Ordspr. 21, 20-30 med dets Modsætning mellem den vise og de pralende ugudelige har jo nok kunnet drage Apostelens Tanke under de For-

¹⁾ Andre læser ogsaa her *στρατείας*.

hold. hvori han stod. I øvrigt gør vi opmærksom paa, hvordan Reminiscensen fra det gammeltestamentlige Sted giver det Billede af en Krigerfærd, som var dukket frem i V. 3, en ejendommelig Vending, saa vi i det følgende faar en hel Skildring af en Fæstnings Indtagelse: Stormen med Nedbrydelsen af Muren (*καθαιροῦντες* . . . *ὑψωμα*, V. 5 a), derefter Besættningens Tilfangetagelse (*αἰχμαλωτίζοντες*, V. 5 b) og endelig Afstraffelsen af enhver, der bagefter viser sig opsætsig (*ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν*, V. 6)¹⁾. Denne Udførelse af Billedet tjener i høj Grad til at anskueliggøre baade den haardnakkede Modstand, Apostelen føler sig staaende overfor, og den vældige Kraft, han er sig bevidst at eje²⁾.

V. 5. *καθαιροῦντες* bringer en nærmere Udførelse af det lige forudgaaende *καθαίρεσιν*. Da der ikke i V. 4 er noget Ord, som Participiet sprogligt kan forbindes med, maa vi antage, at vi har det brugt paa den frie Maade, som vi saa ofte har paavist, saa det i Betydning bliver = *καθαίρομεν*, og de følgende Participier (*αἰχμαλωτίζοντες*, *ἔχοντες*) maa saa opfattes paa samme Maade. *καθαίρεω*, der jo egentlig blot betyder »at tage ned«, er her ligesom i Luk. 12, 18 brugt om at nedbryde en Bygning. — Det, som var ment med det billedlige *ὀχυρώματα*, siges nu uden Billede med *λογισμούς*. Men hvad indeholder dette Udtryk? Betegner det falske Lærdomme og de Beviser, hvorpaa de stottes? Eller staar det om noget mere praktisk? *λογισμός*, der kommer af *λογίζομαι*, betyder »Beregning, Overvejelse, Tanke« (i N. T. kun i Rom. 2, 15 og

¹⁾ Se Hofmann, anf. Skr., S. 241—242, og Bachmann, anf. Skr., S. 344.

²⁾ Kampen og Kristjeningen som Billede paa Kristenlivet moder os oftere hos Paulus, Rom. 6, 13; 13, 12; Ef. 6, 11 flg.; 1. Thess. 5, 8; 1. Tim. 1, 18; 2. Tim. 2, 3—4. Det tilgrundliggende er Tanken om de Fjender, enhver troende staar overfor, enten Synden eller de daemoniske Magter eller de vantro Modstand. Paa vort Sted er det imidlertid ikke noget saadant fælleskristeligt, der tænkes paa, men derimod den særlige Kamp, Apostelen har med Judaisterne. Et lignende, mere personligt Indhold ligger vist ogsaa i 6, 7 og i Udtrykket *συνστρατιώτης*, Fil. 2, 25; Filem. 2.

her). Det kan være rimeligt nok, at Apostelen bl. a. sigter til sine Modstanderes jodisk-farvede Tanker om Frelsesvejen. Men da Judaisterne — som vi har omtalt S. 22: 165 flg.: 208 — netop i Korinth ikke virkede ved en aaben Forkyndelse af deres Vranglære, er det dog usandsynligt, at dette skulde være Hovedsagen. Det, der i første Linie tænkes paa, er snarest noget rent praktisk: de onde Raad, Modstanderne — ofte med stor Snildhed — udtænkte for at lægge Paulus' Mission Hindringer i Vejen. Dette svarer til den Maade, hvorpaa λογισμοί f. Eks. er brugt i Ps. 33 (32), 10 LXX: κῆριος διασκεδάσει βουλὰς ἐθνῶν, ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν. — Til καθαιροῦντες horer der foruden λογισμούς ogsaa et andet Objekt: καὶ πᾶν ἔψωμα κτλ. Hermed vender Paulus tilbage til Billedet af Fæstningen. Efter Meningen indeholder det blot: al trodsig Modstand mod Arbejdet for at bringe Mennesker den rette Guds-erkendelse. ἔψωμα kommer af ἐψώω, at ophøje, og betyder: det ophøjede. Højde. Det kan f. Eks. bruges om Himmellegemernes Højde paa Himlen; beslægtet hermed er vistnok den Maade, det anvendes paa i Rom. 8, 39 (eneste Sted i N. T. foruden her), hvor det betegner det ophøjede i Rummet (=: Himlen), modsat βάθος (=: Jorden eller Underverdenen). Det kan ogsaa staa om Hovmod, og saadan kunde det maaske forstaas her. Men det er dog ud fra hele den billedlige Sammenhæng langt sandsynligere, at Krysostomos har truffet det rette, naar han gengiver πᾶν ἔψωμα ved πύργωμα (πύργωμα = Taarn). »Det ophøjede« bliver da Fæstningens knejsende Mure og Taarne, der staar for Apostelens Blik som de truende Forhindringer, han alligevel er vis paa at kunne omstyrte. Med ἡ γνώσις τοῦ θεοῦ menes den Erkendelse af Gud, som Evangeliet meddeler, og som Paulus' Mission netop har til Formaal at udbrede (jfr. 2, 14). — — Med αἰχμαλωτίζοντες kommer vi til det næste Trin i Billedet. Hvad det er for en Slags Fanger, Paulus tænker sig at gøre paa sit Felttog, siges med πᾶν νόημα. Forstaaelsen af dette Udtryk maa blive be-

stemt af lignende Overvejelser som dem, vi ovenfor gjorde gældende med Hensyn til λογισμούς. Det maa sandsynligvis ogsaa her dreje sig om noget væsentlig praktisk. νόημα — »Tanke, Plan« — maa derfor opfattes paa lignende Maade som i 2. 11, hvor Satans νοήματα betegner de Planer, han udklækker for at faa Mennesker i sin Vold. Der tænkes da her paa alle de Planer, der lægges for at komme Paulus og hans Gerning til Livs. I Korinth havde Luften jo været svanger med slige Planer. De havde faaet Lov til at røre sig frit og gøre sig gældende i Menigheden. Men Apostelen siger her, at han foler sig i Stand til at standse og baste dem: Han »tager dem til Fange«, saa de bringes ind i Lydigheden mod Kristus (εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ) ο: omdannes til en Stræben efter at lyde Kristus¹⁾.

V. 6 bringer det tredje Trin i Billedet: Efter Sejren holdes der strængt Tilsyn med de overvundne, og man staar rede til at straffe enhver Opsætsighed hos dem. — I Udtrykket ἐρ ἑτοίμω ἔχορτες har vi ἔχω brugt intransitivt med Betydningen »forholde sig, befinde sig, være« (Ap. G. 15. 36: jfr. Matth. 4. 24: Joh. 4. 52). saa Oversættelsen bliver: »Vi er i Beredskab, er rede«, jfr. ἐτοίμως ἔχω i 12, 14. — Lige fra V. 4 har Paulus, hvad Formen angaar, talt i ren Almindelig-

¹⁾ Der er næppe nogen Rimelighed i at tage Udtrykket αἰχμαλωτίζω εἰς i den særlige Betydning »føre i Fangenskab til« og lade ἡ ὑπακοὴ τοῦ Χριστοῦ være tænkt som et Land, hvor Fangerne (πάν νόημα) fores hen i Landflygtighed. Det vilde ganske vist stemme med den Sprogbrug, vi møder i Luk. 21. 24 og paa adskillige Steder i LXX, f. Eks. 1. Kg. 8, 46; Judith 5, 18; Tob. 1, 10. Men det virker højst unaturligt, fordi ὑπακοή er alt for abstrakt et Begreb til at anvendes paa den Maade. — Den uheldigst mulige Forstaaelse af αἰχμαλωτίζω πάν νόημα εἰς τ. ὑπ. τ. Χρ. er den, der lader det betyde: at tage al sin Tænkning fangen under Troens Lydighed ο: at betvinge sin Tænkning for blindt at kunne tro. Hvor fremmed dette er for Sammenhængen, fremgaar af den Fortolkning, vi har givet. Ganske særlig er det jo klart, at Paulus slet ikke taler om at tage sin egen νόημα til Fange, men om, hvad han magter over for andre.

hed om, hvad han formaar, og hvilke Bedrifter han øver under sine Fejder, uden at nævne Forholdene i Korinth. Men idet han nu til sidst tilføjer *ὅταν πληρωθῇ ὑμῶν ἡ ἐπακοή*, viser det sig, at det netop er disse Forhold, han har i Tanker, — saadan som vi ogsaa hele Tiden har forudsat det under Fortolkningen. Meningen med det, han her siger, er, at han først vil have Menigheden som Helhed fort til fuld Lydighed; og naar saaledes det gode, der var begyndt under Titus' Besøg (7, 9, 15), har faaet Lejlighed til helt at fæstne sig, vil han vende sig med frygtelig Strængighed mod de enkelte, der ikke har villet følge med i den frelsende Bevægelse. *Jfr. Indledningen S. 83-85.* Hvem de Mennesker egentlig er, som Paulus tænker sig vil ende i *παρακοή* og hjemfalde til Straf, er tvivlsomt. Er det de udefra komne, judaistiske Lærere? Eller er det Folk inden for selve Menigheden? Til Støtte for den første Opfattelse har man vist hen til, at *ὑμῶν* med Eftertryk er stillet foran *ἡ ἐπακοή* i det Led, som danner Modsætningen til *πᾶσαν παρακοήν*. Nu er *ὑμεῖς* jo Menigheden, og naar Paulus da fremhæver, at *dens* Lydighed venter han at se fuldkommen, indeholder det, at den Ulydighed, han vil straffe, maa findes hos Mennesker uden for Menigheden. Dette ser meget logisk ud. Men hvem ved, om Apostelen virkelig udtrykker sig saa skole-ret? Man behøver blot at tænke paa et Sted som 1. Kor. 8, 1. Naar han der siger: *περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων οἴδαμεν ὅτι πάντες γινώσκουσιν ἔχομεν*, synes det ganske givet, at »vi alle« maa betegne ham selv og alle de Kristne i Korinth. Men læser man saa videre, kommer man til de Ord i V. 7: *ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνώσις*, og man forstaar da, at Paulus i V. 1 henvendte sig til det frisindede Flertal i Menigheden og kun havde det i Tanker, da han sagde »vi alle«. Dette omfattende Udtryk udelukker altsaa ikke, at der er et anderledes tænkende Mindretal. Paa lignende Maade behøver der heller ikke paa vort Sted at ligge mere i *ὑμῶν* end, at Paulus gaar ud fra, at Menighedens Flertal nok til sidst skal staa med fuld Lydighed. Dette

Flertal taler han saa til og stiller det i en kraftig Modsætning til de Undtagelser, der til den Tid vil staa som Repræsentanter for *πᾶσα παρανομία*. Vi mener altsaa, at den anden Opfattelse er *mulig*. Og der er endda en Overvejelse, som i vore Øjne gør den *sandsynlig*. Dersom nemlig hele Korinthiermenigheden virkelig naaede til fuld Lydighed, saa der slet ikke mere var Jordbund for de judaistiske Læreres Rænkespil, hvad Interesse skulde Paulus saa egentlig have af at straffe dem? De var jo fremmede og horte saa at sige ikke under hans Jurisdiktion. Det er gennem hele Brevet ikke dem, men Menigheden, han er optaget af, og de kommer kun i Betragtning, fordi de har vundet Indflydelse paa den (se f. Eks. 5, 12). Det er Menigheden, han opfordrer til for Alvor at prove sig selv, for han kommer til den for at holde Dom (13, 5), og det er den, han nærer den dybeste Bekymring for (11, 3). Slutningen af Brevet — fra 12, 19 — forekommer os især at være afgørende. Det, der nemlig her behersker Apostelen, er netop det Spørgsmaal, om Menighedens Medlemmer ved deres gamle og nye Synder vil node ham til at straffe. Her er afgjort ikke Tale om Straf over andre (se især 12, 20 — 13, 2; 13, 7-10). Vi mener da, at ogsaa Stedet her bør forstaas i Samklang dermed. Dog vil vi ikke nægte, at de fremmede Lærere kan være *medindbefattede* blandt dem, Paulus tænker sig at maatte straffe.

herpaa kunde V. 2 maaske tyde. Men i saa Fald er det netop, fordi han frygter for, at en Del af Menigheden i Genstridighed vil samle sig om dem som sine Hovdinger. Hvad det i øvrigt er for en Straf, der menes med ἐκδιζῆσαι, skal vi senere komme ind paa. — πληρόω — »fylde« — staar her i Betydningen »gore fuldkommen« ligesom i Fil. 2, 2.

V. 7. Den Bestræbelse for at sikre Korinthiernes Respekt for Apostelen, som har været fremme siden V. 2, fortsættes nu under nye Former. — Ordene τὰ κατὰ πρόσωπον βλέπετε kan enten opfattes som *et Spørgsmaal* — βλέπετε bliver da Indikativ — eller som *en Opfordring* — βλέπετε Imperativ.

I første Tilfælde oversætter vi: »*Ser I paa det udvortes (egl. paa det, der ligger for Øjnene)?*« Meningen kunde da være, at Paulus bebrejdende spørger Læserne, om de virkelig vil bygge deres Dom om ham paa noget saa overfladisk som hans rent ydre Optræden under de to tidligere Ophold i Korinth. Heri vilde der ligge et Henblik til det, der var talt om i V. 1, hvad der jo kunde være meget rimeligt. Men man maa rigtignok sige, at de efterfølgende Ord her i Verset kun vilde passe daarlignert dertil: for de taler jo ikke om Apostelens personlige Mod. Saa kunde man forstaa Spørgsmaalet ud fra 5, 12 b, og Meningen vilde da blive: »Lader I jer blænde af de udvortes Fortrin. Judaisterne gør sig til af som noget, de har forud for mig?« Hertil vilde de følgende Ord egentlig passe rigtig godt. Vi er dog ikke visse paa, om ikke den Opfattelse, der tager βλέπετε som en Opfordring, er nok saa naturlig: »*Se dog paa det, der ligger lige for Øjnene!*« ∴ brug dog jeres sunde Sans! Det, de skal bruge den til, er saa at drage den efterfølgende Slutning, der efter Paulus' Mening maa være indlysende for enhver Kristen. — — Forstaaelsen af εἰ τις πέποιθεν εἰνα ζῆλ. beror paa, hvilken Betydning man tillægger Χριστοῦ εἶναι (»at høre Kristus til«). Det kunde være fristende at forstaa det som *en Hentydning til Kristuspartiets Løsen*: ἐγὼ δὲ Χριστοῦ (1. Kor. 1, 12)¹⁾. I saa Fald vilde man have Grund til at an-

¹⁾ Denne Opfattelse moder vi f. Eks. hos F. C. Baur (Die Christuspartei in der korinthischen Gemeinde, i Tübinger Zeitschrift für Theologie, 1831, 4, S. 61 flg.; Einige weitere Bemerkungen über die Christuspartei in Korinth, anf. Skr. 1836, 4, S. 3 flg.; Paulus, der Apostel Jesu Christi, Stuttgart 1845, S. 260 flg.), Klöpper (anf. Skr., S. 433), B. Weiss (Lehrbuch der Einleitung, 1886, S. 199 flg.), der betegner det som Baur's store Fortjeneste at have gjort Alvor af Kombinationen mellem 1. Kor. 1, 12 og 2. Kor. 10, 7, Godet (Studier over Pauli Liv og Breve, S. 235 flg.; Pauli første Brev til Korinthierne, S. 55-66), Jülicher (Einleitung, 5. u. 6. Aufl., S. 77 flg.), Zahn (Einleitung I, 3. Aufl., S. 208; 214 flg.) og endelig — med langt mindre Sikkerhed — hos Lietzmann (anf. Skr., S. 6; 140). Opfattelsen benyttes som Grundlag for ret fantasifulde Udmalinger af Kristuspartiets Ejendommeligheder, der dog kom-

tage, at det netop var dette Parti, der var Arnestedet for den judaistiske Bevægelse, som vi staar overfor her i 2. Kor. (jfr. Indledningen S. 19). Det var disse Folk, der var Paulus' egentlige Modstandere, og deres Paastand om, at de i særlig Forstand »hørte Kristus til«, kunde jo f. Eks. indeholde, at de — eller i alt Fald deres Forere, de udefra komne Lærere — havde hørt til Jesu oprindelige Discipelskare og derfor mente at staa Herren langt nærmere end Paulus og hvem der kun havde Kristendommen fra ham. Imidlertid er det slet ikke nødvendigt, at Udtrykket her skulde vise tilbage til 1. Kor. 1, 12. Apostelen bruger det nemlig flere andre Steder og da altid som en almindelig Betegnelse for at høre Herren til paa den Maade, som enhver sand Kristen gør det, altsaa netop uden Spor af Partibetydning: saaledes Rom. 8, 9 b; 1. Kor. 3, 23; 15, 23; Gal. 3, 29. Og der er her i Verset noget, som afgjort taler til Gunst for denne Forstaaelse, nemlig at Paulus siger: καθὼς αὐτὸς Χριστοῦ, οὕτως καὶ ἡμεῖς. Naar han for sit eget Vedkommende gør Krav just paa det samme Χριστοῦ εἶναι, synes vi næsten, det er givet, at dette simpelt hen maa betyde *at være en sand Kristen*¹⁾. I εἴ τις πέποιθεν ἑαυτῷ Χριστοῦ εἶναι ligger der da ikke nogen Dadel. Der er slet ikke Tale om noget urigtigt. τίς maa — ud fra βλέπετε, der jo er henvendt til Menighedens Medlemmer — forstaaes om de enkelte af disse, og det, Apostelen har i Tanker, er vel en Selvprøvelse som den, han opfordrer dem til i 13, 5. Meningen bliver da: Dersom nogen efter Selvprøvelse kommer til det Resultat, at han tor tro om sig selv, at han virkelig

mer til at se meget forskelligt ud hos de forskellige Forfattere. Nogle forstaar ἐγὼ δὲ Χριστοῦ saadan, at Partiets Mænd var personlige Disciple af Jesus, andre saadan, at de gjorde sig til af visionære Kristusaabenbaringer, andre igen helt anderledes. Nogen sikker Vinding for Forstaaelsen af den judaistiske Bevægelse giver Kombinationen altsaa ikke, selv om man gaar ud fra, at den er rigtig.

¹⁾ Se Hofmann, anf. Skr., S. 243-244; Meyer-Heinrici, anf. Skr., S. 325-326.

er en sand Kristen, saa maa han ogsaa kunne se, at Paulus er det. Det er jo nemlig klart, at naar man i Korinth kunde fæste Lid til alle de Beskyldninger, der var blevet rettet mod Apostelen — lige indtil det, at han var en gemen Bedrager, S. 23-24 —, maatte det Spørgsmaal ogsaa melde sig, om man i det hele kunde anse saadan en Mand for at høre Herren til. Og han har formodentlig tænkt sig, at hans Modstandere vilde gøre dette gældende for at svække det Indtryk af Mod og Kraft, som Menigheden maatte faa af hans Ord i V. 2-6. Derfor appellerer han til, hvad der fandtes af sund kristelig Sans hos Læserne, og opfordrer dem til at se paa deres eget Kristenhed og saa sammenligne det med hans. Saa vil de vel nødes til at slutte, at »ogsaa« han ejer den frelsende Tro. Træet kendes jo dog af Frugterne. I καθὼς αὐτὸς Χριστοῦ og i καὶ foran ἡμεῖς ligger der noget ironisk ligesom i γὰρ i 1. Kor. 7, 40, en Tanke omtrent som: »I kommer dog vist til at regne mig med«. — πεποιθέναι ἑαυτῷ skal her næppe tages = »stole paa sig selv«, saadan som vi har dette Verbum med Dativ i Filem. 21. Vi tror snarere, at hele Udtrykket πεποιθέναι ἑαυτῷ Χριστοῦ εἶναι skal gengives: »stole med Hensyn til sig selv (for sit eget Vedkommende) paa at høre Kristus til«. Som Støtte for denne Forstaaelse henviser vi til 2. Kg. 18, 21 LXX, der viser, at en Dativ efter πέποιθα godt kan staa paa saadan en friere Maade og ikke nødvendigvis behøver at betegne det, man stoler paa. Det hedder nemlig der: πέποιθας παντὶ ἐπὶ τὴν ῥάβδον τὴν καλαμίνην τὴν τεθλασμένην ταύτην, ἐπ' Αἴγυπτον, »du stoler for dit Vedkommende paa denne brudte Rørkæp, paa Ægypten«. Paa vort Sted betegner ἑαυτῷ da, at den Overbevisning, her er Tale om, gælder vedkommende selv i Mod-sætning til, hvad han dømmer om Paulus. — λογίζομαι, slutte, 1. Kor. 13, 11 (se S. 173). — πάλιν betegner λογίζεσθαι som det næste, der skal ske: Først maa Resultatet πέποιθεν foreligge, saa bliver λογίζεσθαι det næste (»atter«). — ἐγ' ἑαυτοῦ betyder her næppe »hos sig selv«, men snarere »paa Grundlag af sig

selv» (ἐπί som i Udtrykkene ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν, 13, 1; ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων, 1. Tim. 5, 19; ἐπ' ἀληθείας, Mark. 12, 14. 32). Meningen er, at den Slutning, der skal drages, skal hvile paa den sluttende selv ο: paa det, han iagttager hos sig selv. Dette maa nemlig overtøye ham om, at Paulus ikke staar tilbage for ham.

V. 8 slaar fast, at Apostelen ikke i V. 7 har sagt for meget. Han kan nemlig uden Fare for, at Kendsgerningerne skal gore hans Ord til Skamme, sige endnu større Ting om sig selv. — τὲ γὰρ = καὶ γὰρ. I Betydningen er der vist her lige saa lidt som i Rom. 7, 7 nogen Forskel fra et simpelt γὰρ: jfr., hvad der er sagt om καὶ γὰρ S. 182. — Rent umiddelbart vilde det vel falde naturligt at lade περισσότερόν τι gælde det samlede Udtryk καυχώσμαι¹⁾ πρὸς τῆς ἐξουσίας ἡμῶν og tage det i adverbial Betydning ligesom μυζρόν τι i 11, 16. Oversættelsen vilde da blive: »thi dersom jeg roser mig noget mere af vor Magt . . . ο: noget mere, end jeg har rost mig af den lige forud (i V. 7). Men denne Forstaaelse rammes alligevel af en afgørende Indvending. For Paulus har jo slet ikke i V. 7 rost sig af sin Magt. Ethvert Forsøg paa at presse Forestillingen om en ἐξουσία ind i Χριστοῦ εἶναι maa sikkert siges at ove Vold imod dette Udtryk²⁾. Vi mener derfor, at det rigtige maa være at knytte περισσότερόν τι udelukkende til selve Verbet καυχώσμαι og opfatte πρὸς τῆς ἐξουσίας ἡμῶν som en Tilføjeelse, der nærmere forklarer, hvad der ligger i περισσότερόν τι. Dette Udtryk kan saa tages adverbialt ligesom ved den forrige Opfattelse. I saa Fald gengiver vi: »thi dersom jeg roser mig noget mere, nemlig af vor Magt . . . ο. Eller man kan forstaa det ud fra 9, 2; 11, 30, hvor der til καυχώμαι er knyttet en Akkusativ, som betegner den Ting, hvorefter man roser sig.

¹⁾ Denne Læsemaade bør vist foretrækkes for καυχώσμαι.

²⁾ I V. 4-6 har Paulus derimod ganske vist talt om noget, der kunde kaldes hans ἐξουσία. Men det kan der ikke være sigtet til her, da vort Vers jo ved τὲ γὰρ er knyttet nøje til V. 7.

Hvis man tager *περισσότερόν τι* paa den Maade, maa man oversætte: »thi dersom jeg roser mig af noget større, nemlig af vor Magt . . .« (jfr. Fodnoten S. 261). I begge Tilfælde bliver Tanken den, at han i V. 7 har »rost sig« af selve det at være en sand Kristen, hvad der jo i og for sig er noget saare stort. Men her i Verset siger han nu, at han endda kan gaa et Skridt videre, idet han kan rose sig af at besidde en »Magt«, som Gud kun betror *de* Kristne, der er hans særlig udvalgte Redskaber¹⁾. Der er ogsaa i Ordstillingen noget, som taler for denne Opfattelse. Der staar jo nemlig ikke: *ἐάν τε γὰρ περισσοτέρον τι περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν πανχίσωμαι* — hvad der f. Eks. vilde have svaret til Ordstillingen i 7, 14. Men *περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν* kommer bagefter som et Tillæg og er derved saa at sige skilt ud som noget mere selvstændigt²⁾. — *ἐξουσία* er et Udtryk, som hyppig forekommer i N. T. Det kommer af *ἔξεστιν*, »det er tilladt«, og betyder 1) *Tilladelse*, *Ret* (til noget), *Frihed*, 1. Kor. 8, 9; 9, 4 flg.; 2) *Bemyndigelse*, *Fuldmagt*, *Myndighed*, Ap. G. 26, 10, 12; Matth. 7, 29; 21, 23 flg.; 3) *Magt*, Matth. 28, 18, ofte om *Magten til at gore Undergerninger*, Matth. 10, 1; Luk. 4, 36; Ap. G. 8, 19; 4) *Øvrighed*, *Øvrighedsperson*, Rom. 13, 1-3; 5) *Magtvæsen*, om Engle, Ef. 6, 12; Kol. 1, 16; 6) *Magtomraade*, *Rige*, Luk. 23, 7 (LXX for *ἐξουσία*, 2. Kg. 20, 13). Her og paa det nær beslægtede Sted

¹⁾ Man kunde naturligvis ogsaa tænke sig, at Komparativen blot var forstærkende (se S. 123), saa man skulde tage *περισσότερόν τι* i Betydningen: »i meget høj Grad«. Saadan opfatter Skat Rørdam det, naar han oversætter: »thi selv om jeg roser mig noget meget af vor Myndighed . . .«. I saa Fald er der ikke anstillet nogen Sammenligning mellem det, der var sagt i V. 7, og det, Paulus her i V. 8 hævder sin Ret til at rose sig af. Denne Opfattelse er imidlertid næppe heldig. For *περισσότερόν τι* faar efter den saa ringe Betydning, at Meningen egentlig vilde blive den samme, hvis det slet ikke stod der, og dette stemmer kun daarligt med den fremtrædende Plads, det har forrest i Sætningen. Og desuden forekommer det os, at V. 8 efter denne Forstaaelse egner sig daarligt til at begrunde V. 7.

²⁾ Se Hofmann, anf. Skr., S. 244.

13, 10 kan der kun være Tale om 2. eller 3. Betydning, saa Paulus enten tænker paa den Embedsmyndighed, Herren har givet ham over for Menigheden, eller ligefrem paa den undergørende Magt, som han ved sig udrustet med (jfr. Rom. 15, 19; 2. Kor. 12, 12). Naar vi ser paa Sammenhængen med de efterfølgende Vers (V. 9-11), hvor han hævder, at han ikke blot kan true med sine Breve, men ogsaa formaar at lade Handling følge paa Ordene, er det klart, at han betragter sin ἐξουσία som Grundlag for den Straf, hvormed han vil ramme alle genstridige i Menigheden, jfr. V. 6. Og det samme fremgaar af 13, 10, hvor han taler om ἀποτόμως χρῆσθαι κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἥν ὁ κύριος ἔδωκεν μοι. Betydningen af ἐξουσία vil derfor hænge sammen med Spørgsmaalet om, hvad det er for en Slags Straf, han tænker paa. Er det blot Udelukkelse af Menigheden, da er vi paa det kirkelige Omraade og maa holde os til Betydningen »Embedsmyndighed«. Er det derimod Straffeundere, Apostelen truer med, bliver det rimeligst at antage Betydningen »undergørende Magt«¹⁾. Som vi nærmere skal begrunde nedenfor (under V. 11 og 13, 4), anser vi den sidste Opfattelse af Straffen for den rette. — ἡμῶν α: min og mine Medarbejderes. — — Relativsætningen ἣς ἔδωκεν ὁ κύριος εἰς οἰκονομίαν καὶ οὐκ εἰς καθάρσιν ἡμῶν er et Indskud, som egentlig afbryder Tankebevægelsen. Denne gaar jo nemlig i truende Retning med sin Paapegen af, at Paulus er stærk nok til at ove Straf, hvorimod Relativsætningen har en mild Klang. Vi tænker os, at den er indskudt for ligesom at give Svar paa det Spørgsmaal, hvorfor Apostelen hidtil er optraadt saa stillfærdigt i Korinth (V. 1 flg.), naar han dog tror sig i Besiddelse af saa frygtelig en Magt. At dette Spørgsmaal vilde dukke frem hos Læserne, kunde han vel gaa ud fra, og han

¹⁾ Jfr. Reitzenstein, anf. Skr., S. 215 flg., hvor der bl. a. henvises til, at ἐξουσία i Trolddomslitteraturen betegner enhver overnaturlig og hemmelighedsfuld Kraft, der beror paa et særligt Forhold til Gud, ligesom en beslegtet Brug af Ordet findes i den hermetiske Literatur.

kaster saa her, alt imens hans Tanke flyver videre, et Sideblik dertil. Maaske vil han ogsaa minde sig selv om, at han under sin heftige Vrede dog maa bevare Sindigheden. Det, han siger, gaar saa ud paa, at Kristus (*ὁ ζῶσιος*) kun gav ham hans *ἐξουσία*, for at han skulde bruge den i en ganske bestemt Hensigt. Den er som et skarpt og farligt Instrument, der er lagt i hans Haand, men ikke maa bringes i Anvendelse, uden han er vis paa, det vil virke helbredende paa Menigheden. Der maa ikke gribes ind, for alle, der vil lade sig redde, har haft Lejlighed til at komme paa den rette Side, jfr. V. 6. Først da kan det blive »til Opbyggelse« for Helheden, at de forhærdede slaas ned. — *οἰζοδομῆ*, som vi i 5, 1 havde i Betydningen »en Bygning«, staar her = »Handlingen at bygge«. Saavel dette Ord som det tilsvarende Verbum *οἰζοδομέω* (*ἐτοιζοδομέω*) bruges hyppig af Paulus som Betegnelse for at *hjælpe fremad i kristelig Udvikling* (Rom. 14. 19; 15, 2; 1. Kor. 8, 1; 10. 23; 14. 3-5. 12. 17. 26; 2. Kor. 12. 19; Ef. 4, 12. 16. 29; Kol. 2, 7; 1. Thess. 5, 11). Netop dette »at bygge« er jo et ramrende Udtryk for, at der ikke er Stilstand, men at det bærer fremad mod Fuldførelsen. Man har ofte ment, at det, der laa til Grund for Udtrykket, var det kendte Billede af Menigheden som en Bygning — et Tempel —, der er under Opførelse (1. Kor. 3, 9-17; Ef. 2, 20-22; jfr. 2. Kor. 6, 16). Dette er dog meget tvivlsomt. Ikke just, fordi der i 1. Kor. 3, 12; Ef. 2, 20 med *ἐτοιζοδομέω* menes at føje Mennesker til Menigheden og paa denne mere udvortes Maade bygge Templet op; for det behøvede jo ikke at udelukke, at der anden Steds kunde tales om dets indre, aandelige Fuldførelse. Men vi finder, at det virker kunstigt, naar man vil tvinge Forestillingen om Menigheden som Tempel ind i alle de ovennævnte Steder, hvor Paulus taler om at bygge i Betydning af at hjælpe aandeligt fremad. Og ganske særlig viser det i modsat Retning, naar vi ser, at det Gang paa Gang slet ikke er Menigheden, men de enkelte Kristne, der er Tale om at »ophygge« (Rom. 14, 19;

1. Kor. 14, 3. 4. 17; 1. Thess. 5, 11). Snarere har Udtrykket sin Oprindelse fra G. T., hvor οἰζοδομέω ofte bruges billedligt: »at bygge Mennesker«, omtrent = at bringe dem Lykke (f. Eks. Ps. 28, 5; Jer. 24, 6; 31, 4; 33, 7; 42, 10; Mal. 3, 15). Vel er den tilgrundliggende Forestilling her en anden end hos Paulus, idet Tanken vistnok er, at ved at blive bygget faar man et fast Stade i Modsætning til at flakke hid og did. Men i Anvendelsen er der dog tilstrækkeligt Slægtskab til, at Paulus kan have laant Udtrykket fra sin Bibel og saa brugt det paa sin Maade. Ogsaa det, som vi moder paa vort Sted, at οἰζοδομή og καθαίρεις i billedlig Betydning staar som Modsætninger, genfinder vi paa gammeltestamentlig Grund, nemlig i Ps. 28 (27), 5 LXX, hvor det hedder om de ugudelige: καθελεῖς αὐτούς καὶ οὐ μὴ οἰζοδομήσεις αὐτούς, og i Jer. 24, 6 LXX, hvor det forjættes med Hensyn til Israel: ἀποοἰζοδομήσω αὐτούς καὶ οὐ μὴ καθελῶ αὐτούς, 42 (49), 10 LXX: οἰζοδομήσω ἑμᾶς καὶ οὐ μὴ καθελῶ. Efter hvad vi har sagt om Paulus' Udtryksmaade, bliver Meningen her paa Stedet med εἰς οἰζοδομήν καὶ οὐκ εἰς καθαίρειν ἑμῶν: »for at vi skulde hjælpe jer fremad i Kristenlivet, og ikke, for at vi skulde volde jer Sjæleskade«. — — οὐκ ἀσχηρθίσομαι (jfr. 7, 14; 9, 4): Paulus vilde blive til Skamme, hvis det viste sig, at han — naar det ved hans forestaaende Besog kom til Stykket — ikke besad den Magt, han havde rost sig af.

V. 9. ἵνα indfører, hvad der er Guds Hensigt med οὐκ ἀσχηρθίσομαι. Meningen er: »Gud vil ikke lade det komme dertil, at jeg bliver til Skamme; han vil nemlig ikke, at jeg skal faa Udseende af ligesom at skræmme jer med mine Breve«. Og det vilde Apostelen afgjort faa Udseende af, hvis det slog fejl med hans »Magt«: saa vilde Folk ligefrem ikke kunne undgaa at tro, at han selv ikke havde fæstet Lid til sine Trusler i Brevene, men kun skrevet dem af Politik som et Forsøg paa at indjage Skræk. — δοξέω, »have Skin el. Udseende af« (1. Kor. 12, 22). — ὥς ᾧ el. ὥσάν, »ligesom«, »saa at sige«.

Det betegner, at Paulus ikke straks har Rede paa, hvilket Udtryk han skal vælge. Han holder vel ikke af at tage ἐκφοβεῖν ὑμᾶς i sin Mund. Det var jo ogsaa en styg Tanke, at der bag ved de alvorlige Breve, som det havde kostet ham Kamp og Smerte nok at skrive, skulde ligge noget saa usselt som det at ville — skræmme.

V. 10 forklarer, at denne Tanke dog langtfræ er noget Fantasilillede. Den gaar netop rundt i Korinth som en bestemt Beskyldning imod ham. Jfr. S. 23-24; 123-124. — *γησίῳ*¹⁾ staar upersonligt i Betydningen: »siger man, hedder det« (jfr. 1. Kor. 6, 16). — *βαρεῖται καὶ ἰσχυρά*, »vægtige og stærke«; vi vilde snarest sige: »myndige og voldsomme«. — *ἡ παρουσία τοῦ σώματος* ο: den personlige Optræden. — *ἀσθενής*, »afmægtig« ο: uden Kraft og Energi²⁾. — *ἐξουθενημένος*, »regnet for intet« (*οὐθέν* = *οὐδέν*) ο: ude af Stand til at indgyde Respekt. — Til Tanken jfr. V. 1 b³⁾.

V. 11. Uden Overgangspartikel og derfor med særlig Kraft kommer nu Modsætningen til det foregaaende. — *λογίζομαι* her i Betydningen: »tænke, mene«. — *ὁ τοιοῦτος* som i 2, 6-7 = »vedkommende« ο: enhver, der gaar med de i V. 10 omtalte Tanker. — Det er ejendommeligt, at der her i V. 9. 10. 11 tales om *ἐπιστολαί* i Flertal. Efter hvad vi ved om »Mellembrevet« (2, 4 flg.; 7, 8 flg.), kan vi dog sikkert gaa ud fra, at det har været dette, som Apostelens Modstandere særlig har opholdt sig over og fundet saa paafaldende myndigt og voldsomt. Men de har tillige hævdet, at i Grunden bar alle hans

¹⁾ Læsemaaden *φασίν* er næppe rigtig.

²⁾ Meyer-Heinrici, anf. Skr., S. 329.

³⁾ Vi har under Fortolkningen til V. 1 paavist, at 1. Kor. 2, 3 viser os det Sandhedsmoment, der fandtes i Beskyldningen. Heinrici (anf. Skr., S. 426, Anm. 4) gør opmærksom paa, at Ordene *ἡ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενής* minder om *καὶ ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῶν ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς* paa hint Sted og *ὁ λόγος ἐξουθενημένος* om *καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας λόγοις* i 1. Kor. 2, 4. I alt Fald den første af de to Ligheder er slaaende.

Breve det samme Præg. Det gjaldt jo netop for dem om at faa slaaet fast, at han i det hele taget var en helt anden, naar han skrev, end naar man havde ham Ansigt til Ansigt. Derfor talte de om »Brevene« overhovedet, og Paulus optager saa dette almindelige Udtryk. — *τοιούτοι καὶ παρόντες τῷ ἔργῳ* underf. *ἐσμέν*. — Modsætningen mellem *τῷ λόγῳ* og *τῷ ἔργῳ* er betegnende. Naar Paulus kommer til Korinth, skal den i Brevvekslingen forte Forhandling ojsynlig slet ikke fortsættes. Hvasse Ord har han ladet falde i sine Breve; men det, han stiller i Udsigt, er *Handling*. Han vil optræde som Dommer (13, 1), ove Straf (10, 6) og ingen Skaansel vise mod de genstridige (13, 2). Hele den Maade, hvorpaa han taler om Sagen, gør det lidet sandsynligt, at det, han truer med, skulde være stræng Kirketugt med Udelukkelse af Menigheden. For at faa sligt iværksat maatte han jo have Menigheden til at medvirke. Men blev det saa alligevel ikke til nye Forhandlinger! Og faar man ikke det bestemte Indtryk, at Apostelen netop feler sig som den ene handlende (naturligvis med sine Medarbejdere ved sin Side)? Hvordan han vil gribe ind, har han gjort op med sig selv, og der er aabenbart ikke noget Punkt i hans Program, der venter paa andres Tilslutning. Man maa boje sig eller tage Folgerne — saadan er Tanken, især i Kap. 13. Ogsaa den uhyggelige Maade, hvorpaa hans egen Gru for, hvad han maaske skal blive nodt til at gøre, skinner igennem i 10, 2 og 13, 7, tyder paa noget langt frygteligere end Udelukkelse af Menigheden. Og endelig er der Stedet 13, 3-4, hvor han lader Læserne vide, at han nok skal give dem Bevis for, at det er Kristus, som taler i ham, og at Guds Kraft skal komme frem over for dem. Hvad andet kan han vel mene dermed, end at han vil ove Straffeunderne! Altsaa noget lignende som det, han i 1. Kor. 5, 4-5 omtaler med Ordene: *ὅτι τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὀλεθρον τῆς σαρκός* (jfr. 1. Tim. 1, 20). I Lyset heraf mener vi altsaa, at *τὸ ἔργον* paa Stedet her skal

forstaas. Saaledes foler Apostelen sig som Situationens Herre. Det minder ikke om Nutidens Kirkeliv, men saa meget mere om Forhold som dem, der skildres i Ap. G. 5, 1 flg.; 13, 9 flg.

V. 12 a bringer en Begrundelse af Udsagnet om, at Paulus ikke i Handling vil staa tilbage for sine Ord: »Vi horer nemlig ikke til den Slags Folk, der gor Reklame for sig selv«, og hos hvem man naturligvis kan gaa ud fra, at Virkeligheden vil falde mat ud i Sammenligning med deres Selvanbefaling. Denne Tanke fortsættes saa i V. 13 flg. med en Paavisning af, at Apostelen aldrig lægger an paa at blænde med et Skin, med noget, der ikke svarer til, hvad han yder i sin Gerning. Men samtidig vil han fremhæve, at det, han fralægger sig selv, netop er en Grundejendommelighed hos hans judaistiske Modstandere. Dem er det, han mener med »nogle af dem, der anbefaler sig selv« (*τισιν τῶν ἑαυτοῦς συνιστανόντων*). Han har jo flere Gange for hudflettet deres ynkkelige Tilbøjelighed i saa Henseende (3, 1; 4, 2; 5, 12). Og derfor faar hans Udryksmaade straks et skarpt ironisk Præg: »Vi drister os ikke til at regne os iblandt eller [blot] sammenligne os med« disse udmærkede Mennesker (*οὐ τολμῶμεν ἐνχοῖναι ἢ συνχοῖναι ἑαυτοῦς ζῆλ.*). — *τῶν ἑαυτοῦς συνιστανόντων* betegner Arten i Almindelighed, *τισίν* de særlige Repræsentanter for den i Korinth.

V. 12 b—13 staar som en stærk Modsætning til V. 12 a. Der var enhver Lighed mellem Paulus og hans Modstandere bleven afvist; nu derimod siges det, hvordan da det virkelige Forhold er: »De hengiver sig til den taabeligste Selvovervurdering (V. 12 b), medens vi nok skal vogte os for den Slags Overdrivelse (V. 13)«. *ἀλλά* gengives bedst ved »nej«. — *αὐτοί* forbereder som et stærkt fremhævet »de« det efterfølgende *ἡμεῖς δέ*. — Ordene *αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοῦς μετροῦντες καὶ συνχοῖνοντες ἑαυτοῦς ἑαυτοῖς οὐ συνιᾶσιν*¹⁾ kan oversættes: »De indser ikke, at de maaler sig med sig selv og sammenligner sig med sig selv«.

¹⁾ Andre læser *συνιοῦσιν*. I begge Tilfælde er det 3. Pers. Flt. af Præs. Indik. af *συνίημι* (*συνιέω*).

Men denne Gengivelse er uheldig; for ἡμεῖς δὲ κτλ. passer ikke som Modsætning til den Tanke, at Judaisterne mangler Syn for det taabelige i deres egen Adfærd. Nej, det er aabenbart selve denne taabelige Adfærd, over for hvilken Apostelen stiller sin forstandige Adfærd som Modsætning. Heller ikke er det heldigt at oversætte: »De forstaar ikke at maale sig med sig selv og at sammenligne sig med sig selv«. For saa maatte det efterfølgende jo indeholde, at Paulus derimod forstaar dette. Men den Mening lader sig ikke uden Kunstleri presse ind i V. 13, hvor der jo slet ikke er Tale om »at maale sig med sig selv o. s. v.«, tværtimod — som vi nedenfor skal se — om det stik modsatte. Vi oversætter da: »Idet de maaler sig med sig selv og sammenligner sig med sig selv, er de uforstandige« eller paa bedre Dansk: »De viser deres Uforstand ved at maale sig med sig selv og sammenligne sig med sig selv«. οὐ συνιᾶσιν staar altsaa absolut uden nogen Genstand. Saadan finder vi oftere συνίημι brugt. Hos Paulus moder vi ὁ συνιῶν = »den, som er forstandig« (Rom. 3, 11), og inden for LXX kan vi henvise til Steder som Ps. 119 (118), 99: ἐπὶ πάντας τοὺς διδάσκοντάς με συνίηκα (»frem for alle mine Lærere blev jeg forstandig«) og V. 104: ἀπὸ τῶν ἐπιτολῶν σου συνίηκα (»af dine Bud blev jeg forstandig«); Ordspr. 28, 5: οἱ ζητοῦντες τὸν κέριον συνήσουσιν ἐν παντί (»de, der søger Herren, bliver forstandige i enhver Henseende«)¹⁾. — Læg Mærke til, hvordan

¹⁾ Til V. 12 b—13 a findes der en meget ejendommelig kortere Tekstform, hvorefter Ordene οὐ συνιᾶσιν ἡμεῖς δὲ mangler. Ud fra den maa man oversætte: »Nej, selv vil vi, idet vi maaler os med os selv og sammenligner os med os selv, ikke rose os ud i det ubegrænsede«. Altsaa at maale sig med sig selv og sammenligne sig med sig selv er her *noget godt*, som Paulus gor sig til en Regel. Det er Udtryk for en sund Selvbedømmelse (Windisch), der ikke søger Storhed ved at sammenligne sig med andre. Tanken er i og for sig god nok. Den svarer til Gal. 6, 4-5. Men det er et Spørgsmaal, om den passer synderlig godt i Sammenhængen her, bl. a. fordi Paulus jo i Virkeligheden lige gaar over til at sammenligne sig med Judaisterne (V. 15-16; Kap. 11), hvad han da i det hele gor Gang paa Gang i 2. Kor. Man kunde naturligvis

Ophobningen af *ἐαυτοῦς* i forskellige Former ligesom maler Modstandernes Selvbehagelighed. — *ἐν* foran *ἐαυτοῦς* er instrumentalt. — Det, Paulus finder saa taabeligt hos Judaisterne, er, at de ved Bedømmelsen af sig selv anlægger en helt falsk Maalestok. De ser nemlig slet ikke hen til, hvad de har udrettet ved deres Gerning, men har kun Øje for de formentlig saa ypperlige Egenskaber, som de finder hos sig selv. Vi kan tænke paa, at de har fremhævet deres ægte jødiske Byrd og Standpunkt, at de har brystet sig af deres nøje Forbindelse med Modermenigheden i Jerusalem og hævdet, at de besad særlig rige Evner o. s. v. Men over alt dette er det saa, de glemmer at spørge sig selv, hvad Frugt deres Arbejde egentlig har baaret. De finder med andre Ord Maalestokken i, hvad de er, og ikke i, hvad de har ydet. Derfor falder det dem heller ikke ind til Selvprøvelse at sidestille deres Virksomhed med andres; men, som Paulus udtrykker det, »de maaler sig med sig selv og sammenligner sig med sig selv«. Og paa den Maade kan man jo rose sig i det uendelige: Resultatet af Bedømmelsen er givet paa Forhaand. Paulus derimod skal nok vogte sig for at bære sig saadan ad (V. 13). Han vil ikke rose sig »ud i det ubegrænsede« (*εἰς τὰ ἄμετρα*). Han anlægger tværtimod en bestemt objektiv Maalestok, naar han vil prøve sin Gerning, eller, som han udtrykker det: han vil »rose sig« *κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος, ὃν ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρον*. Til Forstaaelse af disse Ord kan vi først bemærke, at *μερίζω* (»dele«) *τί τι* betyder »tildele en noget«, Rom. 12, 3; 1. Kor.

heroverfor pege paa, at han i V. 12 a faktisk har sagt, at han ikke vil sammenligne sig med dem. Men man maa ikke glemme, at han der ved *ὃν τολμῶμεν* havde betegnet det som ren Ironi, hvorimod det jo her skal være en alvorlig ment Grundsætning. Man kan derfor næppe komme bort fra, at den kortere Tekstform har den eksegetiske Sandsynlighed imod sig, og da den tilmed afgjort er den, der staar svagest i tekstkritisk Henseende, mener vi at burde foretrække den længere.

7, 17; *οὗ* er Attraktion til Genitiven *τοῦ ζαρόνος* og staar i Steden for *ὅν*, og *μέτρον* er Apposition til *οὗ*. Relativsætningen bliver altsaa at oversætte: »som Gud tildelte os som Maal«. Men i Hovedsagen vil Forstaaelsen dog bero paa, *hvordan ζαρόν skal gengives*¹⁾. Ordet, der er af semitisk Stamme og beslægtet med *zárn* og *zárra*, hebr. זָרָה, betyder oprindelig ligesom disse *et Ror*, dernæst enhver *lige Stav eller Stang*. Men især bruges det dog om *Tommermandens Maalestok*, en Slags Lineal, hvormed man prøvede, om den lige Linie var naaet. Fra denne Betydning udgaar der igen andre: Dels kan Ordet betegne beslægtede Redskaber, der ogsaa tjener til at fremskaffe lige Linier; saaledes taler Aristoteles (*Ethica* 5, 14) om *ζαρόν πολίβδρον*, *Blylod*, og Akvila gengiver i sin Oversættelse til G. T. det hebraiske זָרָה, *Maalesnor*, med *ζαρόν*. Job 38, 5; Ps. 19, 5. Dels finder vi det meget ofte i overført Betydning = *Rettesnor*, *Regel*, *Forskrift*, f. Eks. Gal. 6, 16²⁾. Imidlertid vil man let se, at ingen af disse Betydninger gør Fyldest paa de tre Steder her i Kapitlet — V. 13. 15. 16 —, hvor Ordet forekommer. Fortolkernes Forsøg paa at finde en Gengivelse er helt igennem uheldige. Enten giver de en daarlig Mening, eller de er tvivlsomme i sproglig Henseende. Naturligvis kan man sige, at et Ord med saa rig og mangeartet en Anvendelse let kan tænkes yderligere varieret, og man kan saa gaa den Vej at opstille Formodninger herom. Det lod sig saaledes tænke, at der fra Betydningen »Maalesnor« kunde afledes Betydninger som *Grænselinie* eller *Omraade*. Den første af disse Gengivelser finder vi i Dansk revideret Oversættelse: »efter Maalet af den Grænselinie, som Gud har tildelt os som

¹⁾ Dette Spørgsmaal er udførligt undersøgt i min Afhandling »Om et Ord i 2. Korinthierbrev« i Teologisk Tidsskrift III, 3, København 1912, S. 97-107, hvortil henvises.

²⁾ Om Ordets Betydning se Cremer-Kögel, Bibl.-theol. Wörterbuch des ntl. Gräcität, og Th. Zahn, Grundriss der Geschichte des ntl. Kanons, 2. Aufl., Leipzig 1904, S. 2 flg.

Maal«. Meningen maatte da være, at Gud har stillet Paulus en bestemt Opgave; hvori den bestaar, siger den til τοῦ κανόνος hørende Apposition ἐφικέσθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν, altsaa, at Apostelen skulde naa med Evangeliet helt til Akaja. Her er den Grænselinie, som er sat for ham, og om han har Ret til at »rose sig«, beror da paa, om han virkelig har naaet den og saaledes gjort Fyldest over for den stillede Opgave. Heri har han Maalestokken for sin Selvbedømmelse. Dersom man med den norske og den svenske reviderede Oversættelse vælger Betydningen »Omraade«, bliver Meningen den samme. Men begge Gengivelser har den Hage ved sig, at de kun er Formodninger, ikke Betydninger, der lader sig paavise. Vi er derfor tilbøjelige til at bygge vor Fortolkning paa et Sted i *Julius Pollux'* Onomastikon¹⁾, hvor Ordene μέτρον og κανών ligesom her forekommer Side om Side. Dér nævnes nemlig i 3, 151 forskellige Ord, der angaar Længdespringet i de græske Kamplege, og det hedder: καὶ ὅθεν ἄλλεται, βατήρ, . . . τὸ δὲ μέτρον τοῦ πηδήματος κανών, ὁ δὲ ὅρος τὰ ἐσκαμμένα, »og det Sted, hvorfra der springes, hedder Bater (»Tærskel«, Springets Udgangspunkt); . . . men Springets Maal hedder Kanon; men Grænsen hedder Eskammena (den opgravede, løse Jord, hvori Nedspringet sædvanlig foregik)«. Altsaa κανών betegner Springets Maal, hvad utvivlsomt maa forstaas om dets Længde²⁾.

¹⁾ Julius Pollux (Polydeukes), græsk Grammatiker i 2. Aarh. e. Kr. »Onomastikon« er et Slags Leksikon, hvori han samler et stort Antal Ord i Grupper efter de forskellige Livsforhold, hvortil de hører, og forklarer dem. Det Sted, vi her benytter, er ofte blevet anført som Ordparallel til 2. Kor. 10, 13. 15. 16, men er ikke tidligere blevet virkelig udnyttet og lagt til Grund for Fortolkningen.

²⁾ E. Eidem (Pauli bildvärld, Lund 1913, S. 144-146) behandler den i min ovennævnte Afhandling fremsatte Opfattelse og bestrider herunder, at τὸ μέτρον τοῦ πηδήματος hos Pollux betyder Springets Længde. Han mener, at det bør forstaas konkret om det Maaleredskab, hvormed man udmaalte, hvor langt der var sprunget. Dette Redskab var det altsaa, som kaldtes κανών. Vi anser dog denne Forstaaelse, der ogsaa tidligere er fremsat (f. Eks.

Vi tager derfor sikkert ikke fejl. naar vi oversætter Ordet ved *Springlængde*. Men nu ved vi jo netop, at Paulus oftere henter Billeder fra Kamplegene. Det er ganske vist især Væddeløbet, han benytter (f. Eks. 1. Kor. 9, 24; Fil. 3, 12 flg.). Men han kan dog ogsaa et enkelt Sted anvende Nævekampen (1. Kor. 9, 26-27), og hvorfor skulde han da ikke her kunne have Springningen i Tanker? Saa meget mere, som det er Korinthierne, der er hans Læsere. De havde jo de isthmiske Lege lige uden for deres By og var naturligvis fortrolige med alle Idrætsudtryk (jfr. S. 6-7). Og fordi *κavón* i denne Betydning er sjældent i Literaturen, derfor har det naturligvis ikke været sjældent i de sportsinteresseredes Mund. Vi opfatter da *τοῦ kavónος* som Appositions-genitiv til *τὸ μέτρον*. Paulus benytter

af Fr. Fedde, *Der Fünfkampf der Hellenen*, Breslau 1888, S. 12 flg.; E. Norman Gardiner, *Greek athletic sports and festivals*, London 1910, S. 298; 338), for usandsynlig. Hvis Pollux nemlig med *κavón* mente et Maaleredskab, var det mærkeligt, at han stillede dette Ord imellem *βατήρ* og *ἐσκαμμένα*, der jo som Opspringets og Nedspringets Sted naturligt horte sammen. Derimod bliver denne Rækkefølge fuldstændig forstaaelig, naar *κavón* netop betegner det mellem Opspring og Nedspring liggende Rum: Springlængden. Vor Forstaaelse af Ordenes Mening hos Pollux kan bl. a. støtte sig til Artiklerne om *κavón* i Stephanus, *Thesaurus Græcæ linguæ* (IV, Sp. 942), Passow, *Handwörterbuch der Griechischen Sprache*, og Wilke-Grimm, *Clavis Novi Testamenti* («demensum saltus spatium»). — En billedlig Brug af *κavón* som Idrætsudtryk med samme Betydning, som vi har hævdet, findes foruden her i 2. Kor. 10 vistnok ogsaa i 1. Clem. 7, hvor det hedder (V. 1-2): *ταῦτα, ἀγαπῆται, οὐ μόνον ὑμᾶς ρουθετοῦντες ἐπιστέλλομεν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς ὑπομιμνήσκοντες· ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ ἔσμεν σκάμματι. καὶ ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἀγὼν ἐπίκειται διὸ ἀπολίπομεν τὰς κενὰς καὶ ματαίας ῥορτίδας, καὶ ἔλθομεν ἐπὶ τὸν εὐκλεῆ καὶ σεμνὸν τῆς παραδόσεως ἡμῶν κανόνα*. Ganske vist kan *κανόνα* forstaaes i den almindelige Betydning »Regel, Forskrift«, som Clemens Romanus har i 1, 3 og 41, 1, og der er for saa vidt ikke saa stærk Grund til at antage en særlig Betydning som i 2. Kor. 10. Men der er en anden Omstændighed, som taler meget stærkt derfor. Der er jo nemlig lige forud brugt to utvivlsomme Idrætsudtryk (*ἀγὼν* og det i den ældste kristne Literatur ellers ikke forekommende *σκάμμα*, Arena), og det gør det unægtelig højst sandsynligt, at ogsaa *κavón* er hentet fra samme Begrebsomraade.

forst det mere almindelige μέτρον og indsætter derefter det tekniske Gymnastikudtryk, κανόν (jfr. Stedet hos Pollux). Han siger altsaa, at han kun vil rose sig »efter det Maal, den Springlængde, som Gud tildelte ham som Maal, nemlig at naa ogsaa til jer«. Heri har han nemlig en virkelig objektiv Maalestok. Man kan strides i det uendelige om, hvem der har de bedste Betingelser for Gerningen. Men man kan ikke disputere om den Kendsgerning, at det var Paulus, der som Missionær gjorde det store Spring fra Syrien til Korinth (jfr. til Tanken Rom. 15, 17-19). Den Præstation var nu een Gang hans. Og naar han taler om sit Missionsresultat under dette Billede, er han fuldstændig i Samklang med folkelig græsk Tankegang i hine Tider, hvor man med Beundring huskede og overleverede Maalet paa de berømteste Spring, der var gjort ved Kamplegene. Med Ordene »som Gud tildelte os som Maal« siger han ikke til en Opgave. Gud har stillet ham. Men han vil minde om, at det, han roser sig af, ikke er hans eget Værk: Det var Gud, der tildelte ham at gøre »Springet« — gav ham Kraft til at naa saa langt — og dermed tilvejebragte et tydeligt Maal for, hvad han havde ydet. — ἄλλοι καὶ ὑμῶν, »ogsaa til jer« (foruden til de andre, der ikke boede saa langt mod Vest) οἱ: helt til jer¹).

¹) R. Asting (Kauchesis, i anf. Skr., S. 180 flg.) behandler Stedet her ret indgaaende. Særlig Interesse har den Maade, hvorpaa han forbinder Sætningsleddene. Han vil ikke lade ἐγκριέσθαι slutte sig til τὸ μέτρον τοῦ κανόνος, men henfører det til πανηγυρόμεθα: »Vi vil ikke rose os i det uendelige, men . . . af, at vi er naaet lige hen til jer«. Konstruktionen af πανηγυρόμεθα med Infinitiv er sprogligt uangribelig — Asting kan bl. a. henvise til Ordspr. 20, 9 LXX: τίς πανηγυρῆται ἀγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; Men den forekommer jo rigtignok ellers aldrig hos Paulus, skønt han mangfoldige Gange har dette Verbum. Og hvad der taler stærkt imod Astings Opfattelse, er, at κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος, οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρον, kommer til at staa som et rent Indskud. Ved deres paafaldende vægtige Form gør disse Ord netop Indtryk af at skulle have bærende Betydning i Sammenhængen, og dette understreges yderligere derved,

V. 14 fastslaa Paulus' Ret til at tilskrive sig ἐπιτέσθαι ἄχρη καὶ ἑμῶν og rose sig af denne Bedrift. Hermed gaar han nemlig ikke videre, end han har Lov til (οὐ γὰρ . . . ὑπερεκτείνωμεν ἑαυτούς), saadan som Tilfældet vilde være, dersom han i Virkeligheden ikke naaede saa langt med sin Missionærgerning (ὥς μὴ ἐπικινούμενοι εἰς ἑμᾶς): til Korinth har han jo faktisk bragt Evangeliet (ἄχρη γὰρ καὶ ἑμῶν ἐκθάσαμεν πτλ.). Det er aabenbart, at han rigtig vil foreholde sine Læsere, at der her er noget, som ingen kan tage fra ham. — ὑπερεκτείνω, spænde ud over, med ἑαυτῶν: række sig for langt ud. Man kunde fristes til at formode, at vi ogsaa i denne Vending har et teknisk Udtryk fra Kamplegene, en Betegnelse for noget, der stred mod Reglerne for disse. Derfor kunde det maaske tale, at vi i Fil. 3, 14 moder det beslægtede ἐπεκτείνουμαι paa et Sted, der er mættet med Udtryk fra dette Omraade¹). — γέθαιω, egl. »komme i Forkobet« (1. Thess. 4, 15). staar her ligesom i Rom. 9, 31; Fil. 3, 16 blot = »komme; naa«.

V. 15. Tanken om, at Paulus ikke tilskriver sig et større Værk, end han med Sandhed kan, faar nu den særlige Vending, at han ikke tilegner sig Eren for, hvad andre har udrettet. Det er klart, at han dermed sigter til Judaisternes Adfærd. De trængte jo netop ind paa hans Missionsomraade, ikke for at arbejde Side om Side med ham over for Hedningerne, men for at drage de Menigheder, han allerede havde grundlagt, over til deres Standpunkt. Saadan fik de ogsaa »Missionsresultater«. I Galatien vilde de have de Kristne til straks at lade sig omskære for saa at kunne »rose sig af deres

at καὶ ὧν kommer igen i V. 15 og 16. Men hvad Betydning faar de i Grunden efter Astings Opfattelse? Alt det væsentlige er jo dog i Virkeligheden sagt uden dem. Og det bliver ikke bedre derved, at Astring gengiver καὶ ὧν ved det lidet sigende »Maalestok«, en Betydning, som han tilmed selv indrømmer er uigennemforlig i V. 16.

¹) E. Preuschen bemærker i Handwörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments under ὑπερεκτείνω: »terminus technicus fra Fægtersproget«

Kød» (Gal. 6, 13). I Korinth gik de jo varsommere frem, men har dog sikkert hævdet, at det først var ved deres Virksomhed, den ægte Kristendom var ved at finde Indgang i Menigheden, og den Slags Paastande er det, Paulus tænker paa, naar han taler om at »rose sig af andres Arbejder« (*ἐν ἁλλοτρίοις κόποις*). For Apostelen selv laa den Slags uendelig fjærnt. For ham var det en Æressag overhovedet ikke at komme ind paa andres Missionsomraade (Rom. 15, 20 flg.). — Ligesom i V. 13 bruges Udtrykket *εἰς τὰ ἄμετρα πανχᾶσθαι*: Enten man — som dér er tænkt paa — gaar ud fra sin egen Fortræffelighed og fritager sig for enhver alvorlig Prøvelse af sine Resultater, eller man — som her er Tale om — tilegner sig andres Resultater, løber det jo ud i en Selvros uden Maal og Begrænsning. — *πανχόμενοι* tager vi i Indikativs Betydning, saa vi altsaa atter her har en participiel Hovedsætning. Det samme gælder saa i andet Halvvers (*ἔχοντες*). — — Paulus har fralagt sig al Stræben efter at pynte sig med laante Fjer; men derefter vedgaar han, at i Haabet foresvæver der ham en sand Størhed, som han higer efter at vinde: *ἐλπίδα δὲ ἔχοντες . . . ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κτλ.* — Betydningen af *μεγαλύνω* er sikkert den ligefremme »gøre stor« (Matth. 23, 5; Luk. 1, 58). Der er ikke mindste Grund til at antage den overførte Betydning »forherlige«, som vi finder i Fil. 1, 20¹). — Til *μεγαλυνθῆναι* hører *κατὰ τὸν κανόνα ἡμῶν*. Hvis *κανὼν* tages i den Betydning, »Grænselinie« eller »Omraade«, som man har formodet, at det kan have, kunde Meningen være, at Paulus haaber »at blive stor, [dog] i Overensstemmelse med sin Grænselinie el. sit Omraade«. Heri vilde saa ligge, at han vel higer efter at udvide sin Virksomhed, men dog aldrig vil gaa paa egen Haand og

¹) Windisch (anf. Skr., S. 312 flg.) holder paa denne Betydning og finder i *ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι . . . εἰς περισσείαν*, at Paulus venter sig en »glimrende«, en »overvældende« Triumf i Korinth. Det lyder noget løjerligt i Paulus' Mund, og de Parallelsteder, som det skal svare til (1, 13 flg.; 5, 12; 7, 5-16), er unægtelig adskilligt mere maadeholdne.

overskride det Omraade, Gud tildeler ham. Men da dette er ret kunstigt, vilde det være bedre at tage *κατὰ τὸν χαραῶρα ἡμῶν* som en simpel Forklaring af, hvad det er for en Slags Storhed, der tænkes paa. Paulus ønsker »at blive stor i Henseende til sin Grænselinie el. sit Omraade« ο: ønsker at faa Omraadet for sin Mission gjort større. Vælger man — som vi mener, man bør — at tage *χαρών* i den tekniske Betydning fra Idrætssproget, bliver Tanken omtrent den samme som efter den sidstnævnte Forstaaelse. Han ønsker »at blive stor i Henseende til sin Springlængde« ο: at faa sin Springlængde forøget, saa han kommer til at staa som den Idrætsmand, der har gjort et endnu større Spring end det fra Syrien til Korinth. — *εἰς περισσείαν*, der ogsaa horer til *μεγαλυνθῆναι*, indeholder, at det er en overvættes stor Udvidelse af sin Virksomhed, han haaber paa. Vi ved jo anden Steds fra, at han gik med Planer om at naa til Rom og Spanien. Rom. 15, 23-24; Ap. G. 19, 21. — Ogsaa *ἐν ὑμῖν* bør henfores til *μεγαλυνθῆναι*. Sprogligt kunde det jo lige saa godt høre til *ἀξιομενής*, men vilde da være ganske overflodigt efter *ἡμῶν*. Knytter vi det saa til Infinitiven, indeholder det, at det er »iblandt Korinthierne«, altsaa under sit forestaaende Ophold hos dem, at han kan »blive stor«. Kun hos dem kan han saa at sige blive i Stand til sine nye Foretagender. Meningen hermed forstaar man ud fra det forudskikkede Led *ἀξιομενής τῆς πίστεως ἡμῶν*, der angiver, hvad der er den ueftergivelige Forudsætning for at tage nye Missionsmarker under Arbejde. Han maa først se Troen (Troslivet) rigtig i Vækst paa den Missionsmark, hvor han nu er; for har han ikke Lov til at gaa videre. Altsaa er det i høj Grad afhængigt af Korinthierne, om Evangeliet skal blive bragt ud til Romerrigets vestlige Egne, og ved at understrege dette saa stærkt vil Apostelen aabenbart lade dem føle det store Ansvar, de har over for Guds Riges Sag. Han tænker sig, at de dog nodig ved fortsat Genstridighed og Vildfarelse vil staa som en Hindring for den. Hans

Udtalelse her har i øvrigt særlig Interesse derved, at den giver os et klart Indtryk af, hvordan han saa sin Opgave som Missionær. Det kan være oplysende til Sammenligning at side-stille et Missionssyn, der i Nutiden har spillet en stor Rolle. Vi tænker paa den Teori, der hævder, at Opgaven kun er Evangeliets Proklamation: Det gælder først og fremmest om i Hast — ved Rejseprædiken og Skriftudbredelse — at faa Mennesker Verden over gjort bekendt med Evangeliet, hvorimod der ikke kan ofres Tid og Kræfter paa en kirkedannende Virksomhed blandt Hedningerne. Typisk er Slagordet »Verdens Evangelisation i dette Slægtled«¹⁾. Skönt Paulus jo venter Parusien i sit Slægtled, ligger dette Syn paa Arbejdsopgaven alligevel fjærnt fra hans Tanker. For ham er det ingenlunde nok at kundgøre Evangeliet paa de forskellige Steder og saa drage videre. Han foler det som sin Opgave at grundlægge Menigheder og at arbejde med dem, indtil de har naaet en virkelig Modenhed i Troen. Forfølgelse kan jo nok nøde ham til stundom at forlade et Sted, før han egentlig er færdig; men det volder ham stor Sjælekval (se f. Eks. 1. Thess. 2, 17-18; 3, 1-5), og ved Breve og nye Besøg gør han alt, hvad han formaar, for at bøde derpaa. Og Stedet her viser, at han føler sig overbevist om, at Gud ikke vil give ham et nyt Missionsomraade, saa længe Menighederne paa det gamle ikke staar fast i Troen.

V. 16 bringer to Infinitiver — *εὐαγγελίσασθαι* og *καυχῆσασθαι* —, der staar i Apposition til *μεγαλυνθῆναι*. Dette var jo et billedligt Udtryk, og *εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι* siger uden Billede, hvad det betød²⁾. *τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν* be-

¹⁾ Jfr. Vilh. Sørensen, Missionens Motiv, Maal og Midler, Grundtræk af Missionslæren, København 1911, S. 111 flg.

²⁾ Hos Meyer-Heinrici (anf. Skr., S. 339 flg.) hævdes det, at denne Forstaaelse ikke kan være rigtig, fordi *μεγαλυνθῆναι* var noget, der skulde finde Sted *ἐν ὑμῖν*. Naar Paulus taler om at blive stor blandt Korinthierne, kan det ikke være ensbetydende med at forkynde Evangeliet i Landene *hinsides dem*.

tegner de Lande, der ligger »hinsides« (ο: Vesten for) Akaja, se S. 80-81; 86. Med οὐκ ἐν ἀλλοτρίῳ . . . πανχρίσασθαι understreger Paulus med skarpt Sideblik til Judaisterne, hvilken Slags Storhed han *ikke* under sin fortsatte Virksomhed ønsker at vinde. Meningen er den samme som i V. 15 a. Vi moder her igen Spørgsmaalet om Betydningen af πανός. Nogle oversætter: *ikke at rose os inden for andres Grænselinie (el. Omraade) med Hensyn til (ο: af) det, som er færdigt (ο: allerede fuldført)*«. Vi mener, at man bør oversætte: *ikke at rose os af andres Springlængde med Hensyn til det allerede fuldførte*«, saa Paulus — stadig med Billedet fra Kamplegene i Tanker — vil sige, at han aldrig vil kunne gore sig skyldig i den Niddingsdaad at tilegne sig Æren for et ypperligt Spring, som en anden Idrætsmand havde gjort, i Steden for selv at udføre noget nyt. Saadan er det, hans Modstandere har baaret sig ad, og netop ved at bruge Sportsudtrykket gor han det indlysende, hvor lav denne Adfærd i Virkeligheden var. For i Korinth forstod man nok, hvad Dom man skulde fælde over den Idrætsmand, der i Steden for selv at præstere noget drog om og pralede af berømte Sejre, som andre havde vundet. Vi ser altsaa, at det giver en fortrinlig Mening at forstaa πανός ud fra Gymnastikernes Talebrug. Ganske vist kan det ikke nægtes, at en af Eidems Indvendinger¹⁾ har betydelig Vægt. Han gor nemlig gældende, at det virker overraskende, at Paulus her i V. 13. 15. 16 skulde bruge πανός i en saa specielt teknisk Betydning, uden at noget andet i Sammenhængen peger i samme Retning. Men man maa dog hertil svare, at selve det, at der i V. 13

Denne Indvending har dog næppe meget paa sig. Den beror paa, at man glemmer, at μεγαλυνθῆναι er et rent billedligt Udtryk. Paulus' Billedsprog er jo som før omtalt ikke særlig plastisk (S. 171), og der er derfor ikke noget i Vejen for, at han kan mene, at det er blandt Korinthierne, han saa at sige vokser den Vækst, hvorved han bliver stor, men at denne Vækst samtidig fører ham ud over Korinth og Akaja.

¹⁾ Anf. Skr., S. 146.

tales om Maalet for en Præstation, maatte gøre det naturligt for de sportsinteresserede Korinthiere at forstaa Ordet saadan, som det brugtes, naar Resultaterne gjordes op paa Idrætspladsen. Og i næste Kapitel har vi et slaaende Eksempel paa, hvor uformidlet et Billede kan dukke frem og igen slippes (11, 8, Billedet fra Krigerlivet: *ἐσύλησα λαβὼν ὀψώνιον*). Selve Fortolkernes Usikkerhed tyder ogsaa bestemt paa, at *καρών* har en særlig, for de oprindelige Læsere velkendt Betydning, som senere er bleven glemt. Saa meget er i alt Fald vist, at dersom denne Gengivelse forkastes, har man kun Gætninger at holde sig til ved Oversættelsen.

V. 17. I Modsætning til det usle Pral, der lige har været Tale om, opstiller Paulus nu den Regel, hvorefter en Kristen maa gaa, naar han vil »rose sig«. *δέ* gengives bedst ved »nej«. Regelen lyder: »Den, som roser sig, rose sig af Herren« : kun af det, Herren har givet ham at være og udrette. Kun dette har han Lov til at føle sig stolt af, derimod hverken af sine egne Fortrin — herpaa tænkes der i 1. Kor. 1, 31, hvor det samme Ord moder os — eller af, hvad andre i Virkeligheden er bleven brugt til at udføre — saaledes her. Eksempler paa, hvordan Paulus selv praktiserer sin Regel, har vi i 1. Kor. 15, 10; 2. Kor. 3, 4 flg. Sætningen er i øvrigt en Genklang af Jer. 9, 23-24 LXX, hvor det hedder: *μὴ καυχᾶσθω ὁ σοφός ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχᾶσθω ὁ ἰσχυρός ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχᾶσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυχᾶσθω ὁ καυχώμενος, συνεῖν καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγὼ εἰμι κύριος κτλ.*

V. 18 begrundes V. 17 ved at understrege, at de Anbefalinger, man giver sig selv, overhovedet er værdiløse, og at det, der betyder noget, kun er, om Herren anbefaler en : om han vedkender sig ens Gerning ved at lade den bringe Resultat (jfr. 3, 2). Vi har atter her et Hug til Judaisternes Anbefalinger (3, 1; 4, 2; 5, 12; 10, 12). — *δόκιμος*, prøvet, i

Stand til at staa sin Prøve. Der tænkes paa at kunne bestaa for Gud, som ikke lader sig narre af noget Skin.

b. Apostelens nødtvungne Selvros (11, 1—12, 18):

Naar Paulus nu ser sig nødsaget til at bruge det Middel at rose sig selv, foler han godt, at det i og for sig er en Daarskab; men han haaber, at Korinthierne vil bære over med ham (11, 1). Dette har han ogsaa Ret til at vente af dem. Thi for det første er det hellig Bekymring for deres Frelse, som besjæler ham; i sin Tid har han jo knyttet Baandet mellem dem og Kristus, og nu er der al Grund til at frygte for, at dette Baand kan blive brudt (11, 2-4). Og for det andet tor han hærde, at han ikke i noget staar tilbage for sine indbildske Modstandere (11, 5). Anker man end over, at han ikke er nogen Veltalenhedskunstner, saa ved han dog, at han har lagt dyb kristelig Indsigt for Dagen (11, 6), og det eneste, der kan lægges ham til Last, skulde da være, at han i Korinth har gjort sit Arbejde uden at tage Lon derfor (11, 7-9). Paa dette Punkt er der imidlertid ikke Tale om, at han kan forandre sin Adfærd, ikke fordi han staar koldt og fremmed over for Menigheden, men fordi han ikke vil have, at Judaisterne skal kunne sige, at de og han i det Stykke er ens (11, 10-12); thi dem afskyr han som Satans Tjenere (11, 13-15). — Han har nu slaaet fast, at Læserne ingen Ret har til at nægte ham deres Overbærenhed, og han gentager da sin Bon om, at de vil finde sig i hans Selvros (11, 16). Denne hører jo nok til de Ting, der i sig selv ikke er efter Herrens Sind; men Modstandernes Selvros forer med sig, at ogsaa Apostelen maa gore sine Fortrin gældende (11, 17-18), og Korinthierne har jo vist sig nok at kunne bære over med den Slags Taabelighed, siden de saa kont finder sig i Judaisternes uhyre Anmasselse (11, 19-21 a).

Efter denne Indledning tager han endelig fat paa Selvrosen: Hvad Modstanderne gor sig til af, er ingenlunde noget, de har forud for ham (11, 21 b). Han er nemlig saa ægte en Jøde som nogen af dem (11, 22), og han er i langt højere Grad en Kristi

Tjener; det fremgaar af hans Missionærlivs utallige Lidelser og Farer (11, 23-27) og af den bestandige Moje og Bekymring, som hans Omsorg for Menighederne bringer ham (11, 28-29). Naar han netop peger paa disse tunge Oplevelser, viser det, at hans Selvros ikke er Pral, idet den bygger paa Ting, der hænger sammen med hans egen Afmagt (11, 30). Hvad han har sagt om sit lidelsesfulde Liv, er fuld Sandhed: Allerede i Damaskus var Magthaverne efter ham og bragte ham i den yderste Livsfare (11, 31-33). Om end stærkt modstræbende roser han sig ogsaa af sine Syner og Aabenbarelses, idet han — dog paa en tilsloret Maade, som om det ikke gjaldt ham selv — fortæller, hvordan han engang er bleven henrykket til Himlen (12, 1-4). Kun saaledes, antydningvis, vil han rore ved dette, fordi han ikke vil, at andres Dom om ham skal hvile paa noget, de ikke selv kan kontrolere (12, 5-6). I øvrigt har Gud, for at Aabenbarelseserne ikke skal blive ham en Fristelse til Hovmod, givet ham en stadig nagende Lidelse, og trods gentagen Bon er han ikke bleven befriet for den, fordi Herrens Kraft bedst kommer frem gennem menneskelig Afmagt (12, 7-9 a). Derfor er det, han med sin Ros helst vil holde sig til sine Trængsler (12, 9 b-10).

Hele denne pinlige Selvros har Korinthierne tvunget ham til ved ikke selv at tale hans Sag (12, 11 a). Han har jo dog ikke staaet tilbage for sine Modstandere. Som en ret Apostel har han gjort Undergerninger ogsaa hos Korinthierne (12, 11 b-12). Har han forurettet dem, kan det kun have været ved ikke at lade sig underholde af dem; med bidende Ironi beder han dem om Forladelse herfor, men lader dem samtidig vide, at han ikke vil handle anderledes ved sit næste Besøg, da han har sin Lyst i at ofre sig for dem med en Faders Kærlighed, hvor lidt de end skønner derpaa (12, 13-15). Man siger jo nok, at det er et rent Skin, naar han ikke tager Løn, da han samtidig beriger sig ved Uredelighed; men han tør trostigt spørge sine Læsere, om han eller hans Medarbejdere virkelig har fortjent en saa skændig Beskyldning (12, 16-18).

Kap. 11, V. 1. Man har i sidste Halvdel af Kap. 10 mærket Paulus' Harmes over, at Korinthierne kunde være saa blinde for, hvad der virkelig var stort og bar Præg af at være Herrens egen Gerning. De har vist, at selvsikker Optræden og ugenert Pukken paa personlige Fortrin var det, der bedst kunde imponere dem. Og den Mand, der ikke vilde gøre Blæst med sligt, kommer aabenbart til at staa for dem som en Undermaaler. Naar Apostelen da ikke vil overlade sine Modstandere Valpladsen, maa han ind paa det samme, hvor meget han end ommer sig ved det. Han maa sammenligne sin Person med Judaisternes og Træk for Træk vise, at han staar over dem. Han er rigtignok bange for, at Korinthierne alligevel skal have saa megen Fornuft, at de kan se, at *ham* klæder det ikke, at det, hvormed de andre gjorde sig store, gør ham mindre. Han vil heller ikke et Ojeblik forsvare det som noget i og for sig rigtigt. Det *er* en Taabelighed. Men han ser den som nødvendig og beder dem derfor om at bære over med den. — ὁφελον — for ὁφελον — er egentlig 2. Aorist af ὀφείλω, »at skyldes el. burde«; det udtrykker et Onske: »gid«. I ældre Græsk har det dog endnu Verbalkarakter og konstrueres med Infinitiv, f. Eks. ὁφελον θανεῖν »Gid jeg var død!« Men i hellenistisk Græsk er det gaaet over til at staa adverbialt ved Verber i Indikativ saadan som her, 1. Kor. 4, 8 og Gal. 5, 12. — μου kan knyttes til ἀείχεσθε (»gid I vilde finde jer i mig«), ligesom vi i andet Halvvers har ἀείχεσθέ μου, og i saa Fald staar μικρόν τι ἀποσομένης som en nærmere Bestemmelse (»med Hensyn til en Smule Taabelighed«). Men man kan ogsaa tage μου μικρόν τι ἀποσομένης som eet Udtryk, der da er Objekt for ἀείχεσθε (»gid I vilde finde jer i en Smule Taabelighed af mig«). ἀέχουαι kan nemlig konstrueres baade med Genitiv og Akkusativ. — Hvad det er for en »Taabelighed«, der tænkes paa, siges ikke her. Men det fremgaar af V. 16 flg., hvor vi igen møder ἄρσεν, ἀποσομένη, at det er Apostelens Selvros¹). Bedømt efter den Regel, han

¹) Windisch (anf. Skr., S. 316) tænker sig, at Paulus er under Paavirkning

selv har opstillet i 10, 17, maa en Selvros af den Art, som her er Tale om — med Fremhævelse af rent personlige Fortrin og Selvophøjelse over andre — virkelig siges at være en Taabelighed. — Med *ἀλλὰ καὶ ἀνέχεσθαι μιν* udtaler Paulus sin Forvisning om, at Korinthierne nok skal »finde sig i ham«. *ἀνέχεσθαι* er Indikativ. — Det ligger nær at finde noget ironisk i den Maade, hvorpaa der her i Verset tales om Apostelens Taabelighed og Korinthiernes Overbærenhed. Vi er dog ikke visse paa, at det vilde være rigtigt. I alt Fald er den Maade, hvorpaa der fortsættes i V. 2, meget langt fra det ironiske. Paulus har sikkert følt sig alvorlig besværet af at skulle gøre noget, han selv virkelig ansaa for taabeligt (jfr. 12, 11), og han kan have ment sine Ord som en kærlig Henvendelse om at blive forstaaet.

V. 2. *ζῆλῳ γὰρ κατ.* begrunder den lige foran udtalte Forvisning: De kan umulig andet end bære over med ham; for han staar jo med de ædleste Følelser over for dem. — Som man ser af det efterfølgende, hvor Menigheden sammenlignes med en trolovet Jomfru, hvis Renhed det gælder om at bevare, kan *ζῆλος* her ikke staa i den almindelige Betydning »Iver, Nidkærhed«, men maa have den særlige Betydning »Skinsyge«. Uden helt at træffe Tanken gaar Axel Sørensen i den rigtige Retning, naar han gengiver Ordet ved »Brudgomskærlighed«. Det Billede, der foresvæver Paulus, er nemlig det samme, som vi kender fra Joh. 3, 29, hvor der tales om »Brudgommens Ven«, hvis Opgave er at faa Ægteskabet i Stand. Som saadan en Forbejler og Brudefører betragter Apostelen sig selv, og derfor maa Brudens Troskab ligge ham saa stærkt paa Sinde¹⁾: »Jeg er skinsyg paa jer med Guds Skinsyge«. *θεοῦ*

af den antikke Komædie, som han skal have kendt af Selvsyn, og at han her vil optræde i den kendte Rolle som Storskryder (*ἀλαζών*, miles gloriosus)!

1) Theodoret parafraserer (Migne LXXXII, S. 440): *προμνήστωρ ὑμῶν ἐγε-
ρόμην καὶ τοῦ γάμου μεσίτης· δι' ἐμοῦ ἐδέξασθε τοῦ νυμφίου τὰ δῶρα· οὐδὲ γὰρ
ζῆλοσὶν ὑμῶν διὰκειμαι* (»jeg blev jeres Ægteskabsstifter og Formidler af
Brylluppet; ved mig modtog I Brudgommens Gaver; derfor er jeg skinsygt til
Mode«).

er med Eftertryk stillet foran *ζήλω* for at udtrykke, at det er en hellig Følelse, der er Tale om. Genitiven kan betegne, at det er en Skinsyge, der kommer fra Gud, indgives af ham. Men det naturligste er dog, at der ligefrem tænkes paa den Skinsyge, Gud selv føler, og som Apostelen deler med ham. I saa Fald er det den kendte gammeltestamentlige Forestilling om Gud som Israels Ægtemand, der spiller ind (Hos. 1-3; Jer. 3; Ez. 16; 23; paa de to sidstnævnte Steder tales der om Guds *ζήλος*, 16, 38. 42; 23, 25). — — Der kommer nu et nyt *γάρ*, som indfører Grunden til, at Paulus saaledes føler Skinsyge over for Menigheden. Begrundelsen er toledet. Det første Led (*ἡρμοσάμην . . . παραστῆσαι τῷ Χριστῷ*) viser, at hans Forhold til Korinthierne er af den Art, at saadan en Følelse i det hele taget er forklarlig: Det er ham, der har bragt Trolovelsen med Kristus i Stand¹). Det andet Led (*γοβοῦμαι δὲ μήπως πτλ.*, V. 3) peger paa det, der kalder Skinsygen frem, nemlig Frygten for, at Menighedens Troskab ikke er til at lide paa. — *ἀρμόζω*, sammenføje, trolove. Medium staar her med rent aktivisk Betydning; *ἀρμόζεσθαί τινα* betyder ellers at trolove sig med en. — Naar det hedder, at han har trolovet dem »med een Mand« (*ἐνὶ ἑνότητι*), er Meningen, at de udelukkende skal høre Kristus til og ikke maa bygge deres Frelse paa noget andet. Den Tanke ligger vel bagved, at hvis de giver sig Judaisterne i Vold, vil det ende med, at de kommer til at søge Frelse ved Loven og saa gaar tabt for Kristus (jfr. Gal. 5, 2-4). — Infinitiven *παραστῆσαι* indfører Hensigten med *ἡρμοσάμην*: »for at fremstille en ren Jomfru for Kristus«. Hermed tænkes der paa Parusien, der

¹) Da Paulus anden Steds omtaler sig som Menighedens Fader (1. Kor. 4, 15; 2. Kor. 6, 13; 12, 14), har nogle ment, at det samme Billede skulde ligge til Grund her, saa der er tænkt paa, at han i den Egenskab fæster Bruden bort. Windisch (anf. Skr., S. 320) omtaler endda smagfuldt Kristus som »Sviger-sonnen«, hvad der ikke gør denne Fortolkning mere sandsynlig. Det er vist i det hele mindre heldigt uden Nødvendighed at hente Træk fra een Billedkreds over i en anden. Og vi mener derfor, man bør blive staaende ved Tanken om »Brudgommens Ven«.

altsaa ses som Brylluppet ligesom i Joh. Aab. 19, 7 flg. Ogsaa anden Steds hos Paulus finder vi Forholdet til Kristus sammenlignet med et Ægteskab. I Ef. 5, 25 flg. er Tanken nær beslægtet med den, vi møder her. Rom. 7, 4 ligger derimod en Del fjærnere, bl. a. derved, at det ikke synes at være Menigheden, men de enkelte Mennesker, hvis Forhold der er sammenlignet med Hustruens. — *ἀγνός* er her ment om Kyskhed (jfr. S. 288), modsat Utroskab mod den trolovede Brudgom. Uden Billede betegner det: ubesmittet af falsk Lære.

V. 3. Da vi her kun har andet Led af den Begrundelse, der begyndte med *ἡρμούσας γάρ*, maa vi foran *φοβοῦμαι* ikke sætte noget større Tegn end Komma. — Den Frygt, Apostelen udtaler, gaar ud paa, at Korinthierne skal vise sig tilgængelige for en Forførelse ved djævelsk List. Naar han griber Sammenstillingen med Slangens Forførelse af Eva, er det uden Tvivl, fordi han dermed vil brændemærke Judaisternes Snuhed som noget, der er i Slægt med Djævelens Kunstgreb (jfr. V. 13-15), og tillige vil afsløre den uhyre Fare deri. For saa vidt er Forstaaelsen klar. Det er ogsaa klart, at han har formet sine Ord efter 1. Mos. 3, 13 LXX, hvor Eva siger: *ὁ ὄφις ἡπάτησέν με*. Men Spørgsmaalet er, om det *kun* er den bibelske Syndefaldsberetning, han har i Tanker, eller om hans Benyttelse tillige er paavirket af den Legende om Evas Fald, som vi kender fra den talmudiske Literatur. Efter denne Legende begyndte Syndefaldet med, at Djævelen forførte Eva til Utugt, og Kain blev Frugten af denne Forbindelse¹). Det kunde jo passe godt ind i Sammenhængen, om Paulus havde tænkt herpaa. For efter at han lige forud havde talt om Menigheden som den trolovede Kvinde, hvis Kyskhed det gjaldt om at bevare, var det naturligt, at det, han frygtede for, fremstillede sig for ham under Billedet af et Fald i Ukyskhed. Og som vi tidligere (S. 180) har gjort opmærksom paa, foreligger der Tilfælde, hvor

¹) Weber, Jüdische Theologie, 2. Aufl., S. 219; Bousset-Gressmann, Die Religion des Judentums, 3. Aufl., S. 408—409.

han virkelig har gjort Brug af slige sentjødiske Udsmykninger af gammeltestamentlige Fortællinger. Imidlertid maa man være meget forsigtig med at fastslaa det i dette Tilfælde; for det er ikke sikkert, at Legenden om Evas Utugt stammer fra saa tidlig en Tid, at Paulus kan have kendt den. Det er ganske vist ikke usandsynligt, at der findes en Hentydning til den i 4. Makk. 18, 8, hvor en Kvindeforfører kaldes »en Slange«¹⁾, og

¹⁾ Det højt ejendommelige Sted 4. Makk. 18, 7-8 minder ved flere Udtryk om 2. Kor. 11, 2-3. *Dirkte* ligger Tanken om Evas Forførelse til Utugt ikke deri, da den Kvinde, som taler, er de bekendte syv Martyrbrodres Moder. Hun siger: ἐγὼ ἐγενήθην παρθένος ἀγνή, . . . ἐφύλασσον δὲ τὴν ᾠκοδομημένην πλευράν· οὐ διέφθειρόν με λυμεὼν τῆς ἐρημίας, φθορεὺς ἐν πεδίῳ· οὐδὲ ἐλυμήνατό μου τὰ ἀγνὰ τῆς παρθενίας λυμεὼν ἀπάτης, ὄφεις. Oversat: »Jeg viste mig som en ren Jomfru, . . . og jeg vogtede den opbyggede Side (v: mit Legeme — Kvindelegemet blev jo taget af Adams Side og »bygget op af hans Ribben«); ikke krænkede mig nogen Kvindeskænder i Odemarken, nogen Fordærver ude paa Sletten; heller ikke skændede nogen forførende Kvindeskænder, nogen Slange, min Jomfrustands Renhed«. Vi mener, at Deissmann har Ret, naar han (i Kautzsch, Die Apokryphen und Pseudepigraphen des Alten Testaments II, S. 175 flg.) forklarer de vanskelige Udtryk i Stykket ud fra forskellige Steder i LXX. Saaledes er τὴν ᾠκοδομημένην πλευράν at forstaa ud fra 1. Mos. 2, 22: καὶ ᾠκοδόμησεν κύριος ὁ θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναικα. Med λυμεὼν τῆς ἐρημίας, φθορεὺς ἐν πεδίῳ menes der en Mand, som paa et ensomt Sted øver Voldtgætt, idet der tænkes paa 5. Mos. 22, 25: εἰς τὸ ἐν πεδίῳ εἴρη ἄνθρωπος τὴν παῖδα . . . καὶ βιασάμενος κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς . . . Og λυμεὼν ἀπάτης skal forstaaes om en Forfører ud fra 2. Mos. 22, 16: εἰς τὸ ἀπατήσῃ τις παρθένον . . . καὶ κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς . . . Tilføjjelsen ὄφεις understreger saa, at Forføreren ikke bruger Vold, men List. Og Meningen bliver altsaa: Min Kyskhed er hverken bleven krænket ved Vold eller ved Forførelse. Der er følgelig ikke med ὄφεις talt om Djævelen, men om en almindelig Kvindeforfører. Men naar vi ser, hvor det lille Stykke er gennemvævet med Reminiscenser fra Mosebøgerne, ligger det alligevel nær at antage, at ὄφεις indeholder en Hentydning til Syndefaldshistorien, saa Meningen omtrent bliver: »en Forfører af samme Art som Slangen i Paradiset«. Men saa er det ogsaa givet, at Trækket om Evas Forførelse til Utugt er forudsat. Maaske har 1. Mos. 3, 13: ὁ ὄφεις ἠπάτησέν με, forstaaet paa denne Maade, været med til at forme selve Udtrykket λυμεὼν ἀπάτης, ὄφεις. Forholder det sig saadan, er der Mu-

man har formodet, at der skulde ligge en lignende Hentydning i den slaviske Henokbog 31, 6, hvor det hedder, at Satan »gik ind og forførte Eva, men ikke nærmede sig til Adam«¹). Men noget helt sikkert kan der dog ikke bygges paa disse Steder, og i Pseudepigrafen »Moses' Aabenbaring«, der netop indeholder en fantastisk Udmaling af Syndefaldshistorien (Kap. 15 flg.), findes der ikke noget om dette Træk. Det maa ogsaa siges, at vort Sted meget vel lader sig forstaa uden det. Der er jo ingenting i Vejen for at antage, at Apostelen efter V. 2 slipper Kyskhedsbilledet og i V. 3 blot taler i Almindelighed om snild Forførelse til Synd. — Med *ὁ ὄφις* menes Satan. I Grundstedet, 1. Mos. 3, er der jo ganske vist tænkt paa Dyret Slangen, der dog samtidig optræder som en Slags Repræsentant for et ondt Princip²). Men i den senere Jødedom er denne barnlige Forestilling afløst af en mere dogmatisk, idet Slangen uden videre gøres til eet med Djævelen, som vi ser det i Sal. Visd. 2, 24 (*φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον*), og saaledes møder vi det ogsaa i N. T., Joh. Aab. 12, 9; 20, 2. — *πανουργία*, se S. 208. — *τὰ νοήματα ὑμῶν*, »jeres Tanker« ο: jeres Tankegang, jeres Syn paa Evangeliet (jfr. 3, 14; 4, 4). — Med Udtrykket *φθαρεῖν ἀπό* menes »at fordærves saaledes, at man kommer bort fra«. — Med *ἀπλότης εἰς Χριστόν* (»Enfold el. Oprigtighed over for Kristus«) menes Troskaben imod Frelseren; den er for Paulus eet med

lighed for, at Paulus kan have kendt dette Træk i Legendens; for 4. Makk. stammer omtrent fra Kristi Tid. Dog naar vi heller ikke her fuld Sikkerhed, idet nogle anser 4. Makk. 18, 6b-19 for et senere Indskud.

¹) N. Bonwetsch, der har oversat den slaviske Henokbog, synes dog at forstaa Ordene om, at Satan »gik ind« i Slangen (Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, philog.-historische Klasse, Neue Folge, Band I, Nr. 3, 1896, S. 30). — Den slaviske Henok stammer vistnok fra Tiden før Jerusalems Undergang i 70 e. Kr.

²) Se min Afhandling »Parsismens Indflydelse paa Jødedom og Kristendom«, Teol. Tidsskrift, 3. Række, I, 1909—10, S. 134—35.

Troskaben mod det Evangelium, han selv har forkyndt (Gal. 1, 8-9).

V. 4 er overordentlig vanskeligt, og der er stærk Strid mellem Fortolkerne om Forstaaelsen. Hvad der gør Fremstillingen end mere indviklet, er desuden, at det næppe med Sikkerhed lader sig afgøre, om man skal læse *ἀνέχεσθε* eller *ἀνείχεσθε*. Naar vi skal soge at naa til en Forstaaelse, tror vi, at det, man bør gaa ud fra, er Sammenhængen med det foregaaende. Der kan nemlig efter vort Skøn ikke være Tvivl om, at V. 4 er en Begrundelse af den Frygt, Apostelen i V. 3 har udtalt, for, at Læsernes Tankegang skulde blive draget bort fra Troskaben mod Kristus. Hertil passer det fortrinligt, at han nu sysler med den Mulighed, at der kunde blive forkyndt dem en anden Jesus, meddelt dem en anden Aand og et andet Evangelium. Fastholder vi da dette noje Forhold mellem V. 3 og 4, vil det hjælpe os til at træffe vort Valg mellem de forskellige Opfattelser. Men desuden mener vi, at det maa betragtes som udelukket, at der virkelig paa det Tidspunkt, da Paulus skrev, blev forkyndt en anden Jesus og et andet Evangelium i Korinth. For som vi har paavist i Indledningen, S. 22 (jfr. S. 165-166 og 208), maa man gaa ud fra, at Judaisterne netop ikke endnu havde rejst deres egentlige Krav og lagt for Dagen, at de ligefrem hyldede en anden Frelsesvej end Paulus. Vi afviser derfor den Forstaaelse, hvorefter Meningen skulde være den, at Apostelen udtaler som en Kendsgerning: *»Naar den, der kommer, forkynder en anden Jesus o. s. v., saa finder I jer kont deri«* (*ἀνέχεσθε*), eller — hvis man læser *ἀνείχεσθε* og tager det som en Overgang til den fortællende Form —: *»saa fandt I jer kont deri«,* ο: *»saa har I regelmæssig fundet jer kont deri«*¹⁾. Det vilde jo ogsaa være ganske meningsløst, at Paulus først i V. 3 sagde, at han var *bange* for, at de skulde svingte Troskaben mod Kristus, og saa lige efter begrundede dette

¹⁾ Windisch, anf. Skr., S. 325—326.

med, at de allerede var langt inde paa den Vej. Det, der indføres med *εἰ*, maa da efter vort Skøn være set som en ren Mulighed. Man kunde saa tænke sig, at Eftersætningen skulde tages i spørgende Betydning: »*Dersom den, der kommer, forkynder en anden Jesus o. s. v., finder I jer da kont deri?*» (*ἀνέχεσθε*) eller — med *ἀνείχεσθε*, hvad der gør Meningen klarere —: »*wilde I saa finde jer kont deri?*» Det er da et Samvittigheds-spørgsmaal¹⁾ til Læserne, som Paulus gaar ud fra, at de vil besvare med Nej, og derved vil de lægge for Dagen, at de i Virkeligheden godt føler, at Judaisterne ikke har en bedre Frelsesvej at vise dem. Det forekommer os imidlertid ikke blot, at denne Tanke er kunstig, men ogsaa, at saadan et Spørgsmaal kun passer daarligt som Begrundelse for den Frygt, der har været Tale om i V. 3. Noget mere naturligt er den Opfattelse, efter hvilken man skulde gengive: »*Dersom den, der kommer, [virkelig] forkynder en anden Jesus o. s. v., saa er det [ganske vist] med Rette, I finder jer deri*» (*ἀνείχεσθε*), eller: »*saa vilde I [ganske vist] med Rette finde jer deri*» (*ἀνείχεσθε*)²⁾. καλῶς bliver saa at forstaa i Lighed med Joh. 4, 17; 8, 48. Meningen ligner noget den, der fremkom ved den forrige Opfattelse. Paulus opstiller et Tilfælde, som i Virkeligheden er umuligt: Der er kun een Jesus, een Aand, eet Evangelium, og heri har Korinthierne faaet Del; følgelig kan ingen bringe dem noget nyt, som de med Rette skulde kunne tage imod. Hele Udtrykket er ironisk, og V. 5 knytter sig nogenlunde naturligt dertil som en Begrundelse af, at ingen kan have noget virkelig nyt at bringe dem: Paulus staar jo nemlig ikke tilbage for nogen anden Missionær. Men ogsaa efter denne Opfattelse passer V. 4 kun daarligt som Begrundelse af V. 3. Skal vi i V. 4 have en virkelig Forklaring af Apostelens Frygt, saa maa hans Mening være at sige, at han ingen Tro har til, at Læserne for Alvor vil gøre Modstand, hvis man skulde byde dem et

¹⁾ Meyer-Heinrici, anf. Skr., S. 352.

²⁾ Se Th. Zahn, Einleitung I, 3. Aufl., S. 217 flg.

falsk Evangelium: »Dersom den, der kommer, forkynnder en anden Jesus o. s. v., saa finder I jer [nok] kont deri« (ἀνέχεσθε) eller. »saa vilde I [nok] finde jer kont deri« (ἀνείχεσθε)¹⁾. καλῶς er da ironisk ligesom i Mark. 7, 9. Læser man ἀνέχεσθε, saa har man et af de ikke ualmindelige Tilfælde, hvor Præsens er brugt med fremtidig Betydning. Vælger man derimod Læsemaaden ἀνείχεσθε, som maaske nok er den sandsynligste, foreligger der en dobbelt Uregelmæssighed i syntaktisk Henseende. Der skulde jo nemlig staa: εἰ . . . ἐκήρυσσεν . . . ἢ . . . ἐλαμβάνετε . . . , καλῶς ἀνείχεσθε ἄρ, idet der er Tale om noget, som faktisk ikke finder Sted, men som under en vis Betingelse vilde finde Sted (se f. Eks. Luk. 7, 39). Den første Uregelmæssighed bestaar alt-saa i, at der i Betingelsessætningen staar Præsens i Steden for Imperfektum, den anden i, at der i Eftersætningen mangler ἄρ. Dette behøver imidlertid ikke at gøre os betænkelige. Vi finder nemlig anden Steds de samme Afvigelser; den første Uregelmæssighed har vi i Luk. 17, 6: εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἄρ τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ . . . og i Joh. 8, 39 foreligger der en ret sandsynlig Tekstform med begge de samme Uregelmæssigheder som her: εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε²⁾. — Til μέν svarer der ikke noget δέ; for δέ i V. 6 danner en klar Modsætning til V. 5. Vi kan snarest gengive εἰ μέν ved »dersom virkelig«. — ὁ ἐρχόμενος opfattes i Regeln som en almindelig Artsbetegnelse — »hvem der kommer« — ligesom ὁ ταράσσων i Gal. 5, 10. Der er saa

¹⁾ Saaledes Skat Rordam og de reviderede Oversættelser paa Dansk og Norsk.

²⁾ Hvad der her er sagt om det syntaktiske, gælder lige fuldt ved den sidste og den næstsiste af de fremstillede Opfattelser. — At læse καλῶς ἄν εἴχεσθε og oversætte: »saa vilde I sidde kont i det«, kunde ganske vist give god Mening. Men af sproglige Grunde lader det sig næppe gøre: for det er i Aktiv, at ἔχω kan have Betydningen »at forholde sig, at befinde sig i en Tilstand«. Og naar Reitzenstein (anf. Skr. S. 217) uden videre antager Læsemaaden καλῶς ἄν εἴχετε, maa det sikkert betegnes som en Vilkaarlighed i tekstkritisk Henseende.

simpelt hen tænkt paa de judaistiske Lærere, der jo netop kom udefra, 3, 1. Men Udtrykket kan naturligvis ogsaa betegne en bestemt Enkeltperson, hvis Komme man ventede (jfr. *ὁ ἐρχόμενος* i Matth. 11, 3), og der vilde unægtelig være noget tiltalende ved at tage det paa den Maade. Det kunde nemlig — som berørt i Indledningen, S. 22 — være rimeligt nok, at Judaisterne ventede en særlig fremragende Mand af deres Parti, hvem det skulde være forbeholdt at fremsætte deres egentlige Lære og rejse selve det Krav om Omskærelse og Underkastelse under Moseloven, som de hidtil havde fundet det klogest at tie stille med. Hvem den ventede i saa Fald kan have været, er det selvfølgelig ganske umuligt for os at sige. At det ikke kan have været nogen af de gamle Apostle eller af Modernighedens virkelige Ledere, mener vi er ganske givet ud fra deres Stilling over for Paulus og Omskærelsesstriden (Ap. G. 15, 3-29; Gal. 2, 1-10; jfr. S. 168-69, Anm.). — *ἄλλον Ἰησοῦν . . . ὃν οὐκ ἐκιρούσαμεν* : en Jesus, der ikke, saadan som Paulus forkyndte, var »Lovens Ende til Retfærdighed for enhver, som tror« (Rom. 10, 4), men som kunde stemme overens med det farisæiske Syn paa Frelsesvejen. — *πνεῦμα ἔτερον . . . ὃ οὐκ ἐλάβετε*, altsaa ikke den *πνεῦμα νόθεσιάζ*, som de modtog, da de kom til Troen, den, som giver frimodig Vished om at være Guds Barn, men »en Trældoms Aand atter til Frygt« (Rom. 8, 15 flg.; jfr. Gal. 3, 5; 4, 6 flg.), der jo netop er ejendommelig for Lovstandpunktet. — *εὐαγγέλιον ἔτερον ὃ οὐκ ἐδέξασθε*. I Virkeligheden er der jo ikke noget andet Evangelium end det, de modtog af Paulus; men Modstanderne vil naturligvis alligevel bruge Udtrykket om det, de har at bringe, og Paulus optager det derfor og gør sig ikke her som i Gal. 1, 7 den Ulejlighed at tage Forbehold.

V. 5. Efter den Opfattelse, vi er naaet til af V. 4, kan det ikke være dette, som Begrundelsen (*γὰρ*) her i V. 5 gaar paa. Vi maa jo ogsaa huske, at det er Tanken fra V. 1, som behersker Sammenhængen. Det Haab, han der udtalte, om, at

Læserne vil bære over med hans »Taabelighed«, kommer han jo med lidt ændret Udtryk tilbage til i V. 16, og det er derfor sandsynligt nok, at det ogsaa er i hans Tanker her i Verset, skønt han ikke udtrykkelig nævner det. Vi tager da V. 5 som en med V. 2 (*ζηλωτῶ γὰρ κτλ.*) sideordnet Begrundelse af V. 1: Korintherne maa finde sig i hans Selvros; thi han er jo da ikke ringere end de Mænd, som de sætter saa højt. — *ὁστερόω*, komme for sent, staa tilbage (*τινός*, for en). Perfektum er her brugt saadan, at det nærmer sig til at have Betydning som Præsens; vi henviser til, hvad der er sagt om *ἡλπίζαμεν* i 1, 10; jfr. *πέπεισμαι* i Rom. 8, 38, *ἡγήμαι* i Ap. G. 26, 2. — Adverbiet *ὕπερλίαν* er en Forstærkelse af *λίαν*, »meget« (2. Tim. 4, 15), og betyder altsaa »mer end meget«. Vi kan gengive *οἱ ὑπερλίαν ἀπόστολοι* ved »de mer end store Apostle«. Udtrykket har kendelig en spydig Klang og indeholder, at man i Korinth har sat disse Mænd meningsløst højt. Der tænkes sikkert ikke paa Jesu oprindelige Apostle (»de tolv«, 1. Kor. 15, 5). For det maa uden Tvivl være de samme Folk, som der sigtes til i V. 13 med Udtrykkene *ψευδαπόστολοι . . . μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ*, og hermed kan der ikke være tænkt paa andre end de judaistiske Lærere. Det var jo da ogsaa dem — og ikke »de tolv« —, som man i Korinth stadig sammenlignede med Paulus og var tilbøjelig til at sætte over ham. Mod denne Forstaaelse kan der heller ikke rejses nogen Indvending ud fra selve Udtrykket *ἀπόστολος*. Dette Ord kan nemlig i N. T. bruges paa ret forskellig Maade. Vi kan her se bort fra de Steder, hvor det staar i den almindelige Betydning »Udsending«, 2. Kor. 8, 23; Fil. 2, 25; Hebr. 3, 1 (paa det sidste Sted om Kristus som den. Gud udsendte). Det er den kirkelige Brug af Ordet, som her interesserer os, altsaa nærmest Betydningen »Apostel«, idet vi dog maa huske, at Grundbetydningen ogsaa i dette Tilfælde var nærværende for Bevidstheden. Først finder vi da *ἀπόστολος* anvendt om de tolv for at betegne dem som Jesu umiddelbare Udsendinge (Matth. 10, 2; Mark. 6, 30; Ap. G. 1, 2, 26;

Gal. 1, 17. 19). Ifølge Luk. 6, 13 var det Jesus selv, der tillagde dem Navnet Apostle. Dette forklarer den ærefulde Karakter, som Navnet har overalt i N. T.¹⁾, og som bl. a. danner Forudsætning for Striden mellem Judaisterne og Paulus om Retten til at bære det. Naar Paulus kalder sig Apostel, er vi endnu inden for den første, snævre Anvendelse af Ordet. Han tilskriver sig nemlig Apostelværdigheden i samme Betydning som de tolv (Gal. 1, 17; 2, 8) og støtter det paa, at han ikke var udsendt af Mennesker, men kaldet af Kristus selv (Gal. 1, 1; 1. Kor. 9, 1), jfr. Udtrykket *κλητὸς ἀπόστολος* i Rom. 1, 1; 1. Kor. 1, 1. Og han finder det bekræftet baade ved de Undere, han gør (2. Kor. 12, 12), og derved, at han er bleven brugt til at grundlægge Menigheder (1. Kor. 9, 1-2). Men foruden den snævre Anvendelse af *ἀπόστολος* findes der ogsaa en videre. Den maa uden Tvivl foreligge i 1. Kor. 15, 7, hvor der med *τοῖς ἀποστόλοις παῖσιν* maa være tænkt paa en videre Kreds end med *τοῖς δώδεκα* i V. 5²⁾. Og den moder os klart i Ap. G. 14, 4. 14, hvor ikke blot Paulus, men ogsaa Barnabas kaldes med Apostelnavn, samt i 1. Thess. 2, 6, hvor *Χριστοῦ ἀπόστολοι* maa omfatte Silvanus og Timotheus (jfr. 1. Thess. 1, 1). Vi ser med andre Ord, at *ἀπόστολος* bruges om fremragende Missionærer. Længst ude i denne Retning er Rom. 16, 7, hvor Meningen med *ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις* vel nok er at betegne et Par ellers ukendte Kristne som højt ansete »Apostle« (ϝ: Missionærer). Endelig har vi i Didaké 11, 3 flg. det sidste Trin i Udviklingen, idet Apostelnavnet der simpelt hen tillægges enhver rejsende Missionær uden i mindste Maade at have bevaret

¹⁾ Det ser ikke ud til, at Jesus har givet dem det som et Æresnavn (se A. v. Harnack, *Die Mission und Ausbreitung des Christentums* I, 3. Aufl., Leipzig 1915, S. 307 flg.). Men blot det, at *han* har anvendt Ordet om dem, har jo kunnet give det Værdi.

²⁾ Dersom Jakob, Herrens Broder, i Gal. 1, 19 er regnet med til Apostelkredsen i Jerusalem — hvad der dog ikke er sandsynligt —, har vi heri et Skridt i Retning af den videre Sprogbrug.

noget af det ærefulde Præg fra N. T. Der er naturligvis noget mærkeligt i saadan en Forskydning i Anvendelsen. Men den beviser paa ingen Maade, at den snævre Brug ikke har været den oprindelige¹). For i Virkeligheden hører den Slags ikke til Sjældenhederne. Vi kender f. Eks. fra Nutidsdansk, hvordan »Kontorchef« samtidig med at betegne en fremskudt Embedsstilling er gaaet over til at bruges som et »pænt« Navn for en ret underordnet Stilling inden for Forretningsverdenen. I hvert Fald har vor Undersøgelse nu vist os, at det ud fra den videre Betydning er let at forstaa, at de judaistiske Lærere kunde kalde sig »Apostle«. De stillede sig derved just ikke lige med »de tolv«, men gav sig dog et smukt og ærefuldt Navn, som de samtidig frakendte Paulus Retten til at bære²).

V. 6. Modsætning til Tanken om, at Paulus skulde være de fremmede Lærere underlegen. Hans Modstandere har gjort gældende, at han var en *ιδιώτης τῷ λόγῳ*, en Anke, som minder om 1. Kor. 1-4, hvor vi ser, at der i Korinth var blevet klaget over, at Paulus ikke benyttede nogen filosofisk Fremstillingsform (*σοφία λόγου*, 1. Kor. 1, 17) i sin Forkyndelse. Det kan næppe antages, at Judaisterne, der jo var »Hebræere, Israellitter, Abrahams Sæd« (2. Kor. 11, 22), i Virkeligheden har staaet over ham i den Henseende. De og deres Tilhængere har blot ment at skulle tage enhver Indvending med, som kunde finde Genklang i Menigheden og dér tjene til at ned-sætte Paulus. Og de er gaaet ud fra, at naar man i det hele laante Øre til deres Angreb, vilde man ikke tage det ret nøje med at prove, om de selv paa vedkommende Punkt gjorde bedre Fyldest end han. Jfr. Indledningen, S. 22-23. Apostelen nægter ikke, at han i Henseende til Talens ydre Form (*τῷ λόγῳ*) kan kaldes »ulærd« (*ιδιώτης*), men hævder, at det samme

¹) Mod H. Mosbech, *Ἀπόστολος* hos Paulus, i Studier tilegnede Frants Buhl, red. af Joh. Jacobsen, København 1925, S. 151 flg.

²) Jfr. F. Torm, Paulus' Breve til Timoteus og Titus, København 1916, S. 61 flg.

ingenlunde gælder, naar man ser paa det kristelige Erkendelsesindhold i hans Forkyndelse (*ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει*). — *εἰ καὶ . . . ἀλλά* er brugt ligesom i 4, 16; 5, 16 = »selv om . . . saa dog«. Baade i For- og Eftersætningen er der underforstaaet *εἰμί*. — Med *ἀλλ' ἐν παντὶ φανερώσαντες* κτλ. indføres det virkelige Forhold, som er det, at Paulus i fuldeste Maal har lagt sin kristelige Indsigt for Dagen over for Korinthierne. — I *φανερώσαντες* har vi den velkendte, frie Brug af Participium med Indikativs Betydning, altsaa = *ἐφανερώσαμεν*. Som Objekt underforstaar vi fra det foregaaende *τὴν γνώσιν*. — Om Overgangen fra Enkelttal til Flertal se S. 106. Det dobbelte *ἐν παντὶ . . . ἐν πᾶσιν* har givet Anledning til forskellige Aandfuldheder. F. Eks. har man tænkt sig, at det kunde indeholde, at den Erkendelse, han har meddelt Korinthierne, hverken har været ensidig begrænset til visse Sider af Kristendommen (*ἐν παντί*, »i alt«) eller er bleven meddelt blot til nogle faa (*ἐν πᾶσιν*, »blandt alle«). Det kunde saa være en Imødegaaelse af Beskyldninger, man havde rejst paa Grundlag af hans Udtalelser i 1. Kor. 2, 6; 3, 1. Det er dog yderst kunstigt at lægge saa meget ind i Udtrykkene, og det er maaske ogsaa tvivlsomt, om Paulus virkelig kunde udtale sig saadan, naar de nævnte to Steder i 1. Kor. skal staa ved Magt. Snarere er Dobbeltudtrykket blot en kraftig Forstærkelse af samme Tanke: »i enhver Henseende . . . i alle Stykker«, jfr. Fil. 4, 12 (*ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν μεμύημαι*, »i alt og hvert er jeg indviet«). Den Slags Vendinger findes jo i ethvert Sprog. Hvor tit siger vi ikke »alle og enhver« uden at finde noget mærkeligt i det?

V. 7. Efter at V. 6 har slaaet fast, at der ikke med Rette kan ankes over Apostelens Forkyndelse, nævnes der nu et andet Punkt, hvori man maaske vil sige, at han har staaet tilbage, nemlig det, at han ikke tog Betaling for sin Gerning i Korinth. Vi oversætter: »Eller gjorde jeg Synd ved at fornedre mig selv, for at I skulde ophøjes, [nemlig ved] at jeg forkyndte jer Guds Evangelium uden Vederlag?« Det, hvori

den formentlige Synd skulde bestaa, udtrykkes først ved Participiet *ταπεινῶν* og derefter — nærmere bestemt — ved *ὅτι*-Sætningen. Ordene *ἐμῶν ταπεινῶν ἵνα ἡμεῖς ὑποθῇτε* tjener til straks at stille hans Adfærd i den rette Belysning og vise, hvor meningsløst det er her at tale om Synd. Modsætningen *ταπεινῶ* — *ὑπόω* møder vi allerede i G. T. (Ez. 21, 31 (26): *ἐταπεινώσας τὸ ὑψηλόν, καὶ ὑπόσας τὸ ταπεινόν*), og i N. T. er den hyppig. Ordene her minder især om Jesu kendte Udsagn: *πᾶς ὁ ὕψων ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑποθήσεται* (Luk. 14, 11; 18, 14; Matth. 23, 12), og er vel ligefrem en Genklang deraf, beregnet paa at fremhæve, at Apostelens Handlemaade har været efter Jesu Sind; jfr. i ovrigt Fil. 2, 8-9; Jak. 4, 10; 1. Pet. 5, 6. Brugen af *ταπεινῶ* her minder om Fil. 4, 12, hvor *ταπεινοῦσθαι* staar om ringe Kaar i økonomisk Henseende. Med Korinthiernes »Ophøjelse« menes der uden Tvivl deres Delagtiggørelse i Frelsen, som jo var Resultatet af Apostelens selvformægtende Gerning. — *διωρεάν* er stillet forrest i *ὅτι*-Sætningen som det Led, hvorpaa Eftertrykket hviler.

V. 8-9. Naar Paulus ikke modtog noget Vederlag for sin Missionærgerning, saa var det ikke en Forholdsregel, som var indskrænket til at gælde i Korinth. Tværtimod ser vi, at det var en fast Regel, som hang sammen med, at han ernærede sig ved det Haandværk, han havde lært. Vi horer derom adskillige Gange (Ap. G. 18, 3; 1. Kor. 4, 12; 9, 6 flg.), ogsaa hvor der er Tale om hans Virksomhed i andre Byer, f. Eks. i Efesus (Ap. G. 20, 34) og Thessalonika (1. Thess. 2, 9; 2. Thess. 3, 8). Det beroede tilmed paa selve det Syn, han havde paa sit Kald. Han mener nemlig, at han ikke som andre Forkyndere frivillig har givet sig i Kristi Tjeneste, men saa at sige er tvungen ind i den, idet han føler sig forvisset om, at noget frygteligt vilde have ramt ham, hvis han havde gjort Modstand mod Kaldet: »Om jeg forkynder Evangeliet, har jeg ikke noget at rose mig af; der paaligger mig nemlig en Nødvendighed;

thi ve mig, om jeg ikke forkynder det!» (1. Kor. 9, 16)¹⁾. Og fordi han ser saadan paa sin Gerning, er det, at han maa søge paa en særlig Maade at lægge for Dagen, at han dog i Virkeligheden tjener sin Herre af Lyst. Derfor er det da, at han giver Afkald paa det, der ellers er Forkynderens Ret, nemlig at blive underholdt af dem, han tjener med sin Forkyndelse (1. Kor. 9, 15-18). Men naar det forholdt sig saadan, kunde man jo have ventet, at han her blot vilde vise hen til, at han i dette Stykke ikke optraadte anderledes over for Korinthierne end over for andre Menigheder, fordi det nu een Gang var et Princip, som han folte sig bunden til. Dette kan han imidlertid ikke nøjes med: for han havde stundom gjort Undtagelser fra sin Regel. Sikkert ikke paa den Maade, at han til Tider opgav Princippet om Selvunderhold. Men dels har han vel ikke straks, hver Gang han kom til en By, kunnet finde Arbejde; dels kunde han, naar Missionsarbejdet lagde stærkest Beslag paa ham, ikke fortjene tilstrækkeligt ved sit Haandværk, og som Følge heraf led han undertiden ligefrem Nød (1. Kor. 4, 11; 2. Kor. 6, 5; 11, 27; se S. 288). Mangen Gang fandt han sig simpelt hen i det (Fil. 4, 11-13). Men af og til har han ogsaa under slige Forhold taget imod Støtte fra enkelte Menigheder, hvis Finfølelse og Kærlighed han var vis paa (Fil. 4, 15-16), og dette var netop sket, medens han var i Korinth. Men det

¹⁾ Vi maa huske, at da Kristi Kald kom til Paulus ved Damaskus, blev hans Syn ham berøvet (Ap. G. 9, 8; 22, 11), og Herrens Ord lød til ham: *σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίσειν* (Ap. G. 26, 14). I dette Ord mener vi, at der ligger en *Trusel*. Det indeholder ikke, at Paulus forud under sit Kristenhed har maattet gøre Modstand mod en indre Røst, som fordømte dette; han handlede netop *»uvitterligt i Vantro«* (1. Tim. 1, 13). Men Meningen er, at Kristus ved synlig at træde ham i Møde har ladet ham føle Brodden (Pigkæppen), hvormed han vil drive ham bort fra den Vej, han vandrer paa, og samtidig byder han ham da at vogte sig for at trodse sin Overmand: *»Det vil blive haardt for dig at slaa ud mod den Brod, som nu driver dig frem«*. Efter denne Opfattelse har vi altsaa i Ap. G. 26, 14 saa at sige en Kommentar til Paulus' egne Ord i 1. Kor. 9, 16.

var rigtignok ikke Korinthierne, som havde faaet Lov til at hjælpe ham. Det var derfor ikke blot selve hans Princip, som de var uvillige over. Men de folte det som særlig krænkende, at han ikke havde villet henvende sig til dem for at faa det, han dog havde kunnet modtage af andre. Dette Klagepunkt er det, han kommer ind paa i V. 8. Og idet han begynder at skildre, hvori hans formentlige Brøde bestaar, udtrykker han sig straks saadan, at selve Ordene viser, at *Korinthierne i alt Fald* ikke har Grund til Klage. Derfor de stærke, fra Krigerlivet hentede Vendinger (*ἐσύλησα λαβὼν ὀφώριον*), hvormed han omtaler de Byrder, som *andre Menigheder* har baaret, for at hans Tjeneste kunde blive gjort i Korinth. — Naar vi ser nærmere paa Indholdet, er det muligt, at der er Tale om to forskellige Tilfælde, hvor Paulus har modtaget Stotte. Det første har vi saa i V. 8¹), hvor han taler om, at han hos andre Menigheder har skaffet sig Midler til Gerningen i Korinth. Man kunde her tænke paa Rejsepenge og paa det, der behøvedes for at komme igennem den første vanskelige Tid i den nye By, i hvert Fald paa noget, han havde faaet, inden han kom til Korinth. Det andet Tilfælde vilde vi have i V. 9, der skulde forstaas saadan, at *καὶ* indfører det næste Punkt i Fortællingen, nemlig at medens han opholdt sig i Korinth (*παρόν πρὸς ὑμᾶς*), kom han i Nød (*ὅστε ὀλιθίσαι*), men faldt dog ikke nogen i Menigheden til Byrde, idet han fik Hjælp fra Makedonien. Det første Tilfælde maatte svare til Fil. 4, 15, hvor der er Tale om det Tidspunkt, da han forlod Makedonien efter at have plantet Evangeliet der (*ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας*), hvorefter han jo netop — over Athen — drog til Korinth. Men Vanskeligheden er, at det i Fil. 4, 15 udtrykkelig betones, at han dengang ikke fik Stotte af andre end Filippenserne, medens der her i V. 8 tales om flere Menig-

¹) Vi følger den Versinddeling, hvorefter V. 8 slutter med *διαφορίας* og V. 9 begynder med *καὶ παρόν*. Nogle Udgaver lader først V. 9 begynde med *τὸ γὰρ ὅστε ὀλιθίσαι*.

heder (*ἄλλας ἐκκλησίας*). At sige, at han trods dette Flertal kun mener Filippi¹⁾, er sikkert for nem en Udvej, og vi mener derfor, at hele Opfattelsen med de to Tilfælde bliver meget tvivlsom. Vi tror snarere, at der i V. 8 og 9 er Tale om det samme: Først fortælles der, at han tog Midlerne fra andre (V. 8); dernæst stilles dette i stærk Belysning ved, at det fremhæves, at skønt han var hos Korinthierne og kom i Trang, faldt han dog ikke dem til Byrde (V. 9 a), og endelig forklares det, hvordan og hvorfra han fik Midlerne i Hænde (V. 9 b). Efter denne Forstaaelse er her ikke Tale om det samme som i Fil. 4, 15. Der tales der jo om det Tidspunkt, da han forlod Makedonien, og dengang fik kun Filippenserne Lov til at hjælpe ham. Men her er der Tale om en senere Haandsrækning, medens han var i Korinth, og ved denne Lejlighed har de andre makedoniske Menigheder (Thessalonika, Berøa) eller i alt Fald een af dem ogsaa faaet Lov til at være med. — *καταναρκάω* afledes af *ναρκάω*, blive stiv, lammes, der igen kommer af *νάρκη*, Stivnen, Lammelse; det betyder at bringe til at stivne, at lamme. Her og i 12, 13, 14 ser vi, at det har været brugt om at plage med økonomisk Tryk. Som mange Verber, der er sammensat med *κατά*, styrer det Genitiv (f. Eks. *καταγελάω*, Matth. 9, 24; *καταλαλέω*, Jak. 4, 11). — *τὸ ὑστέρημα μου προσανεπλήρωσαν*, jfr. 9, 12. — De Brødre, som ved deres Komme fra Makedonien afhjalp Apostelens Nød, er efter al Sandsynlighed Silvanus og Timotheus, se Ap. G. 18, 5. — I Slutningsordene *καὶ ἐν παντὶ ἀβαρῇ ἐμαυτὸν ὑμῖν ἐτίρησα* opgøres Resultatet af det fortalte, og til allersidst udtales med *καὶ τηρήσω* den faste Beslutning om, at det heller ikke i Fremtiden skal blive anderledes.

V. 10. Denne Tanke udføres yderligere og med stærkt Alvor i V. 10. — *ἔστιν ἀλήθεια Χριστοῦ ἐν ἐμοί, ὅτι* er en Sværgeformel i Lighed med Rom. 14, 11, jfr. 2. Kor. 1, 18. Vi over-

1) Saaledes Belser, anf. Skr., S. 323.

sætter: »Saa vist som Kristi Sandhed er i mig, saa skal . . .«. Ligesom Paulus anden Steds kan tale om, at han har Kristi Sind (1. Kor. 2, 16) eller Kristi inderlige Kærlighed (Fil. 1, 8), saaledes siger han her, at Kristi Sanddrthed bor i ham, og dette skal være en Borgen for, at det, han siger, vil blive overholdt. Jfr. Rom. 9, 1. — *ἡ καύχισις αὐτῇ* ο: »det, jeg her har at rose mig af«, nl. at jeg ikke tager Løn for mit Arbejde som Missionær. *καύχισις* som i 1, 12. — *φράσσω*, spærre, afspærre, tillukke, Hos. 2, 6 (8) LXX (*ἐγὼ φράσσω τὴν ὁδὸν αὐτῆς ἐν σκόλω*), »jeg spærrer hendes Vej med Torne«; Job 38, 8 LXX (*ἐφραξα θάλασσαν πύλαις*, »jeg lukkede for Havet med Port«); Ordspr. 21, 13 LXX (*τὰ ὄματα*); Rom. 3, 19 og Hebr. 11, 33 (*στόμα*). Meningen her er, at det, Paulus har at rose sig af, »ikke skal afspærres for ham« (*οὐ φραγίσεται εἰς ἐμέ*); der skal ikke lukkes for det, saa han ikke mere har Adgang dertil. — *ἐν τοῖς κλίμασιν τῆς Ἀχαΐας*. Selv om han anden Steds kunde gore Undtagelser fra sin Regel, skal dette i alt Fald ikke ske i Akaja.

I V. 11 slaar han fast, hvad Grunden hertil *ikke* er. Han gor det med stærk Bevægelse: Mærk Sporgsmaalene og det højtidelige *ὁ θεὸς οἶδεν*. Vi ser her, hvorfor det var, Korinthierne var ilde tilfreds med, at han ikke vilde tage mod Underhold af dem. De fandt en Mangel paa Kærlighed i det, syntes, at han dermed stillede sig koldt og fremmed over for dem og viste dem Mistillid, jfr. 12, 13.

V. 12 siger i Modsætning hertil, hvad den virkelige Grund er, naar han vil vedblive dermed: Han vil sørge for, at det ikke skal kunne siges, at Judaisterne og han staar ens i det Stykke. — *δέ* gengives bedst ved »nej«. — *ὁ ποιῶ καὶ ποιήσω* kan være een Sætning, og man kan da som Hovedsætning underforstaa *τοῦτο ποιῶ καὶ ποιήσω* eller blot *γίνεται* foran *ἵνα*. Nok saa naturligt er det dog maaske at lade Relativsætningen lyde *ὁ ποιῶ* og tage *καὶ ποιήσω* som Hovedsætning: »Hvad jeg gor, vil jeg ogsaa (fremtidig) gore«. — I øvrigt afhænger

Forstaaelsen af, *hvor man henfører den anden İva-Sætning*. Man kan lade den være *parallel med den første*. I saa Fald siger Paulus, at naar han fremdeles ikke vil tage imod Støtte af Korinthierne, har han dermed 1) den Hensigt at »afskære dem Lejligheden, som ønsker en Lejlighed«, nemlig vel sagtens til at stemple ham som egennyttig, og 2) den Hensigt, at disse Folk »skal findes ligesom ogsaa vi i det, hvoraf de roser sig«: at Judaisterne skal nødes til ligesom han at give Afkald paa økonomisk Støtte af Menigheden, naar de vil kunne rose sig af deres Uegennyttighed. Forudsætningen herfor er da, at de i det lange Løb ikke vil kunne bevare dette Ry, hvis Paulus ingenting modtager, medens de faar Løn. Omtrent den samme Mening faar vi, dersom vi *lader den anden İva-Sætning høre til ἐκκόψω τὴν ἀποδομὴν κατλ.* Tanken bliver da blot tydeliggjort derhen, at naar han ikke lader dem faa nogen Lejlighed til at stemple ham som egennyttig, vil selve dette nøde dem til at vise samme Uegennyttighed som han. Denne Forstaaelse er imidlertid højst uheldig, hvilken af de to Former man end vælger. For det første er det en Mangel ved den, at det slet ikke siges, hvad der ligger i ἀποδομή; for at der skulde menes Lejlighed til at beskyldte ham for Egennytte, er kun en Gætning. Men desuden kunde Paulus ved at undlade at tage imod Underhold sikkert slet ikke afskære sine Modstandere Lejligheden dertil. Vi ser jo, at de beskyldte ham for at tilvende sig de Midler, han indsamlede til Jerusalem (7, 2; 8, 20; 12, 16 flg.). Hans Iver for denne Indsamling var altsaa Lejlighed nok, og sligt kunde vel altid findes af Folk, der ikke var mere kræsne i Valget af deres Midler. Endelig finder vi det mærkeligt, at »det, hvoraf de roser sig,« skulde være deres Uegennyttighed, da vi ellers ikke hører noget om, at de just roste sig deraf. Og man kunde vel ogsaa med nogen Grund spørge, hvorfor Paulus egentlig skulde være saa ivrig for at nøde Judaisterne til at ophøre med at tage Løn. Vi mener da, at man bør *knytte den anden İva-Sætning til det*

lige forudgaaende Ord ἀφορμήν som en Angivelse af, hvad dette indeholder. Tanken bliver da, at Apostelen vil »afskære dem Lejligheden, som ønsker Lejlighed til at findes ligesom ogsaa han i det, hvoraf de roser sig«. At Judaisterne lod sig underholde af Korinthierne, fremgaar klart af V. 20, og at de har rost sig deraf, ligger i selve den Kendsgerning, at de dadlede og haanede Paulus for det modsatte. Men inderst inde har de alligevel følt sig trykket af, at han paa dette Punkt viste en større Selvornægtelse, og de har ønsket, at han vilde ændre sin Adfærd, saadan at de her kunde »findes ligesom han«. Han har imidlertid gennemskuet dem og skal nok vogte sig for at imødekomme deres hemmelige Ønske. — ἐν ᾧ καυχῶνται = ἐν τούτῳ, ἐν ᾧ καυχῶνται. De gjorde gældende, at en rigtig Apostel havde Ret til Underhold af Menigheden (jfr. 1. Kor. 9, 1. 4 flg.; 1. Thess. 2, 6), og roste sig af, at de ved at gore Brug af denne Ret viste, at de var sig deres Kald bevidst.

V. 13 begrundet, at Paulus er saa ivrig for at hindre, at Forskellen mellem ham og Judaisterne bliver udvisket. — οἱ τοιοῦτοι (»den Slags Folk«) er Subjektet, ψευδαπόστολοι κτλ. Prædikatet med underforstaaet εἰσίν. — ψευδαπόστολοι siger rent ud Paulus' Mening om de Mænd, som Korinthierne havde anset for ὑπερλίαν ἀπόστολοι (V. 5): De er overhovedet ikke Kristi Sendebud, har kun med Urette tilegnet sig det ansete Apostelnavn. — ἐργάται δόλιοι. De er uredelige i deres Arbejde, idet de »forfalsker Guds Ord« (4, 2) og søger egen Fordel (2. 17; 11, 20). Jfr. Fil. 3. 2. — μετασχηματιζόμενοι κτλ. forklarer Modsætningen mellem det, Paulus nu har sagt, at de er, og det, de anses for at være: Dette beror kun paa et paataget Skin. — At der her ikke er tænkt paa »de tolv«, er ganske indlysende, dels ud fra Paulus' hele Stilling til Jerusalem (se især under 9, 14, S. 344-45), dels ud fra Steder som 1. Kor. 15, 4-9. 11; Gal. 1, 17 (τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους); 2, 7-9.

V. 14-15 udtaler med frygtelig Skarphed, hvor naturligt det er, at Judaisterne, der er Satans Tjenere, ligner deres Herre i

at kunne antage Skikkelse af noget helligt og skønt. — Da μετασχηματίζεται er Præsens, taler det ikke direkte om nogen bestemt Tildragelse, hvor Satan har baaret sig saadan ad, men kun om, hvad der i det hele taget er hans Fremgangsmaade (jfr. 1. Pet. 5, 8). Der er imidlertid to pseudepigrafiske Steder, nemlig »Adams og Evas Liv« 9 og »Moses' Aabenbaring« 17 (i Virkeligheden samme Skrift), som paafaldende minder om det, der her siges. Paa det første Sted fortælles der, at da Eva efter Syndefaldet gjorde Bod, blev Satan vred og »forvandlede sig til Englenes Lysglans«, hvorefter han kom til Eva og indbildte hende, at han var sendt fra Gud for at forkynde hende og Adam, at de allerede igen var taget til Naade, og derved fik han hende til før Tiden at ophøre med den Bodsgerning, hun havde paataget sig. Paa det andet Sted fortæller Eva om, hvordan det gik til ved Syndefaldet, og siger da: »Ved den Time, da Guds Engle kom op for at tilbede Gud, paatog Satan sig Engleskikkelse og sang Guds Pris ligesom Englene, og jeg saa ham ligesom en Engel«. Det forekommer os ikke usandsynligt, at Paulus har kendt disse eller lignende legendariske Træk, og at han har haft dem i Tanker, da han formede sine Ord her i V. 14. Jfr. i øvrigt, hvad der er sagt under V. 3. — Med ἄγγελος ποτός menes en Engel, der har hjemme i det himmelske Lys, hvor Gud bor (1. Tim. 6, 16), modsat de onde Engle, οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκούτου τούτου (Ef. 6, 12). — ὥς διάκονοι δικαιοσύνης (jfr. 3, 9): De giver sig nemlig ud for at kunne føre Mennesker til Retfærdighed for Gud. — Til sidst tilføjes det truende Ord ὧν τὸ τέλος κτλ., jfr. Fil. 3, 19.

Vi lægger Mærke til, hvordan Paulus efterhaanden er gleden bort fra den Tankegang, han var inde paa. V. 7 flg. var jo et Led i Godtgørelsen af, at han ikke stod tilbage for »de mer end store Apostle« (V. 5). Men Omtalen af, at han øvede sin Forkyndergerning i Korinth uden Vederlag, har ført ham til Forsikringen om, at han ikke vil forandre denne Fremgangs-

maade, og idet han taler om Grunden hertil, er det, han kommer ind paa det voldsomme Angreb paa hine falske Lærere — det voldsomste, han overhovedet har rettet imod dem. Her bryder han saa af og vender med V. 16 helt tilbage til Tanken fra V. 1.

V. 16. Skont han siger *πάλλιν λέγω*, er det dog ikke nogen ligefrem Gentagelse af det, han havde sagt i V. 1. Der havde han jo nemlig udtalt Ønsket og Forvisningen om, at Læserne vilde *finde sig i* hans »Taabelighed«. Her beder han derimod om, at de *ikke vil anse ham for* at være taabelig: *μή τίς με δόξη ἄφρονα εἶναι*. I Virkeligheden ser man dog let, at Meningen er den samme. — Det følgende maa opfattes som stærkt ironisk, hvad der især fremgaar af *ζάγώ i ἡν*-Sætningen: »ogsaa jeg«, nemlig ligesom Judaisterne. Her har vi altsaa den Ironi, som vi ikke var visse paa fandtes i V. 1. Tanken er: Kan I ikke imodekomme min Anmodning om ikke at anse mig for taabelig (*εἰ δὲ μήγε*), saa laan mig alligevel Ore, om end blot som et stakkels taabeligt Menneske, for at ogsaa jeg — ligesom de andre, hvem I jo da ikke har nægtet noget i den Retning — kan faa Lov til at rose mig lidt. *καὶ ὡς ἄφρονα*, afkortet for: *καὶ ἐὰν ὡς ἄφρονα δέξησθῃ με*. — *δέχομαι*, »modtage«, er her brugt om at give Adgang til sig, give Orenlyd, jfr. 8, 17.

V. 17. Paulus udtaler stærkt sin Bevidsthed om, at den Selvros, han vil til at begynde paa, i og for sig ikke er kristelig forsvarlig. — *λαλῶ*, Præsens med Fremtids Betydning: han er jo endnu ikke begyndt paa Selvrosen. — *οὐ κατὰ κρίνον*, »ikke i Overensstemmelse med Herren«, kunde indeholde »ikke efter Kristi Forbilledet« (Matth. 11, 29): men naar man sammenligner de beslægtede Udtryk *κατὰ θεόν* i 7, 9 flg.; Rom. 8, 27 og *κατὰ Χριστὸν Ἱησοῦν* i Rom. 15, 5, ligger det dog nærmere at tage det i Betydningen »ikke efter Kristi Vilje« (Mark. 9, 33-37; Luk. 17, 10; 22, 24 flg.). — *ἀλλ' ὡς ἐν ἀποσύνῃ*, »men saadan, som man taler i Taabelighed«. — *ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχίσεως*, »i denne Rosens Tillid« ο: »idet jeg roser mig

med denne Selvtillid«. Det understreger, hvad det er, som gør hans Tale saa betænkelig. *ὑπόστασις* som i 9, 4.

V. 18 siger, hvorfor Paulus alligevel mener at maatte rose sig. Det er hans Modstandere, der noder ham til at bruge det samme Vaaben, som de selv bruger. *πολλοί*, jfr. 2, 17. — Da *κατὰ σάρκα*¹⁾ sikkert er tænkt som Modsætning til *κατὰ κύριον* i V. 17, betyder det næppe »i Henseende til ydre, »kødelige« Fortrin«, men ligesom i 5, 16; 10, 3 »i Overensstemmelse med Kødets« ο: paa en Maade, der svarer til den i Kødets boende syndige Attraa, hvormed der her tænkes paa det naturlige Menneskes Stolthed.

V. 19 forklarer ironisk, at der fra Korinthiernes Side ikke kan være noget til Hinder for hans Beslutning om at rose sig. De finder sig jo gerne i Folk, der er taabelige, netop fordi de selv er saa kloge. Det er jo ejendommeligt for den kloge, at han har Overlegenhed nok til at bære over med uforstandige Mennesker. Ogsaa i 1. Kor. 4, 10 snærter Paulus Korinthiernes Klogskabshovmod, jfr. 1. Kor. 5, 2; 8, 1 flg.

V. 20 paapeger med bidende Spydighed, hvorledes de har vist deres Evne til »klog« Overbærenhed. De har nemlig kunnet finde sig i enhver Frækhed fra Judaisternes Side. I Virkeligheden havde de jo ved den Maade, hvorpaa de lod sig alt muligt byde, lagt for Dagen, at de var yderst naive og lette at tage ved Næsen. — Judaisterne gjorde dem til Trælle (*καταδουλοῖ*), idet de lod sig beundre af dem som store Autoriteter (V. 5). De berigede sig paa deres Bekostning ved den Løn, de fik (*κατεσθίει* om at udsuge, jfr. Mark. 12, 40). De »fangede« dem (*λαμβάνει*, Luk. 5, 5), idet de fik dem i deres Magt ved Forførelse. De ophøjede sig (*ἐπαύρεται*, 1. Clem. 16, 1²⁾) ved deres grænseløse Hovmod (10, 12). Og de slog dem

¹⁾ Andre læser *κατὰ τὴν σάρκα*.

²⁾ *ταπεινοφρονοῦντων γὰρ ἐστὶν ὁ Χριστός, οὐκ ἐπαυρομένων ἐπὶ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ*, »thi Kristus horer de ydmyge til, ikke dem, der ophøjer sig over hans Hjord«.

saa at sige i Ansigtet ved deres mageløse Frækhed (εἰς πρόσωπον δέρει, jfr. ὑποπιάζῃ i Luk. 18, 5). — Fra den første εἰ-
Sætning er ὑμᾶς underforstaaet som Objekt i den anden og tredje.

V. 21 a. Atter stærk Ironi. Man kunde maaske gengive: »*Til Vanære [for mig selv] siger jeg, at vi har været svage*« ο: »jeg maa med Skam tilstaa, at vi ikke har kunnet hamle op med Judaisterne i deres lige nævnte Kraftpræstationer«¹⁾. Saa er ὥς ὅτι taget i Betydningen »at«, saa det bringer Indholdet af λέγω, dog med en i ὥς liggende subjektiv Farvning som noget tænkt. Vi tror imidlertid, at det i sproglig Henseende vil være sikrere at tage ὥς ὅτι i noje Overensstemmelse med 2. Thess. 2, 2 = »i den Mening, at«. Saa maa λέγω vise tilbage til det foregaaende, og Oversættelsen bliver: »*Til Vanære [for mig selv] siger jeg det — i den Mening, at vi har været svage*«. ὥς ὅτι ἡμεῖς ἡσθενήκαμεν er en Tydeliggørelse af, hvad der ligger i κατὰ ἀτιμίαν: De Bedrifter af Judaisterne, som han har opregnet i V. 20, nævner han til Skam for sig selv, for saa vidt som han maa indrømme, at i Sammenligning med dem har han været svag. Altsaa væsentlig samme Mening som efter den første Gengivelse. ἡσθενήκαμεν er vel tænkt som en ironisk Indrømmelse af den Beskyldning for Svaghed, hvorom vi hørte i 10, 10; jfr. 10, 1. Adskillige Fortolkere har taget κατὰ ἀτιμίαν i Betydningen »til Vanære for jer«, og dette kunde passe godt til det forudgaaende (ἀνέχεσθε . . . εἰ τις ὑμᾶς κτλ.). Men det forekommer os at fore til Kunstlerier, naar man skal have ὥς ὅτι κτλ. knyttet dertil. — κατὰ er brugt paa lignende Maade som i 8, 8.

V. 21 b. Nu forst begynder Apostelens Selvros. Alt det forudgaaende var kun Indledning dertil. — δέ indfører en Mod-sætning til ἡσθενήκαμεν. — Meningen er, at Paulus ikke paa noget Punkt har mindre Grund til Selvtillid end Judaisterne.

¹⁾ Vi læser ἡσθενήκαμεν, ikke ἡσθενήσαμεν.

— ἐν ᾧ = ἐν τούτῳ, ἐν ᾧ, altsaa: »i det, hvori nogen er dristig . . .«. — τολμάω, jfr. 10, 2. — ἐν ἀφροσύνῃ λέγω er en Parentes, hvormed Paulus udtaler sin Følelse af, at den Slags Selvtillid, her er Tale om, i Virkeligheden ikke sømmer sig for en Kristen. Vi jævnfører til dette og det følgende *Stykket Fil. 3, 2-11*. — Læg Mærke til den heftige Bevægelse, som Paulus lægger for Dagen. I V. 21 b—23 a viser den sig i de korte, udraabsagtige Sætninger med Indskud og Spørgsmaal. Fra V. 23 b kommer den frem i den lange Opregning, hvor han saa at sige slynger Læserne det ene Led i Ansigtet efter det andet. Det er, som han her giver sin naturlige Selvfølelse frit Løb.

V. 22. Han tager nu de enkelte Ting frem, som Judaisterne gjorde sig til af. Her i Verset slaar han fast, at han er lige saa ægte en Jøde som de. Fordi han ikke agtede det for noget Fortrin og ikke havde fremhævet det over for Korinthierne, havde disse maaske næsten glemt, at han lige saa fuldt som sine Modstandere havde Rod i det udvalgte Folk, hvis ældgamle Gudstro virkede saa imponerende paa de Hedningekristne (jfr. S. 15). — Forstaaelsen af Ἑβραῖος her og i Fil. 3, 5 er omstridt. Man kunde maaske tage det som *en ren Nationalitetsbestemmelse* = Jøde, modsat Hedning. Det vilde nærmest svare til den Brug af Ordet, vi kender fra G. T., hvor עֲבֵרִי, LXX Ἑβραῖος, er det almindelige, ogsaa uden for Israel selv kendte Folkenavn. Hos Forfattere fra den nytestamentlige Tidsalder kan man ogsaa genfinde denne Anvendelse; men saa synes der rigtignok helt igennem at være tænkt paa de gamle Tidens Israel. Og derfor er man vistnok paa den sikreste Side, naar man gaar ud fra den Sprogbrug, som vi møder paa det tredje af de Steder, hvor Ordet forekommer inden for N. T., nemlig Ap. G. 6, 1. Her betegner Ἑβραῖος den »hebraisk«: aramaisk-talende Jøde, modsat Ἑλληνιστής, den græsktalende Jøde. Det ligger ogsaa nær at formode, at naar Paulus' Modstandere særlig gjorde sig til af at være »Hebræere«, var det,

fordi de vilde understrege, at de hørte til den mest ægte, og-saa i sproglig Henseende kendelige Kærne af Jødefolket, som hovedsagelig havde hjemme i selve det hellige Land og i Regelen saa med nogen Mistro paa Jøderne i Adspredelsen, der jo var paavirket af græsk Væsen. Men Spørgsmaalet bliver da, om Paulus, der var født i Tarsus (Ap. G. 22, 3; jfr. 9, 11; 21, 39), virkelig kunde kalde sig Hebræer i denne Forstand. Det er der dog næppe Tvivl om, at han kunde. Ikke blot, fordi han, der var uddannet som skriftklog i Jerusalem (Ap. G. 22, 3), talte Aramaisk (Ap. G. 22, 2) — hvad der jo ikke vilde gøre Fyldest over for Udtrykket *Ἑβραῖος ἐστὶ Ἑβραῖον* i Fil. 3, 5 —, men fordi der virkelig ude i Adspredelsen fandtes Kredse af Jøder, som holdt fast ved Moderlandets Sprog, og fordi der er Grund til at tro, at Paulus' Familie netop var af den Slags Folk. Det første fremgaar bl. a. af en Indskrift, som viser, at en af Roms mange Synagoger kaldtes *συναγωγὴ Αἰβραίων* (= *Ἑβραίων*)¹⁾. Nu kan man vel gaa ud fra, at det var i de første Slægtled efter Udvandringen, at slige Diasporajøder fastholdt deres aramaiske Sprog — jfr. vore Dages Forhold blandt Udvandrere i Amerika —, og det har derfor stor Interesse, at det med Hensyn til Paulus' Familie kan betragtes som højst sandsynligt, at det først var hans Forældre, som havde forladt det hellige Land. Hieronymus har nemlig bevaret et ejendommeligt Sagn, som ved Siden af en haandgribelig Urigtighed sikkert indeholder en historisk Kærne, nemlig, at Apostelens Forældre oprindelig boede i Byen Giskala i det nordlige Galilæa, hvorfra de under et Indfald af Romerne blev ført som Fanger til Tarsus²⁾. Men naar Omplantningen i græsk

¹⁾ I Korinth er der ligeledes fundet en Indskrift: *[συναγωγὴ Ἑβραίων]* (Deissmann, *Licht vom Osten*, 4. Aufl., S. 12—13). Ogsaa den betegner sikkert de aramaisk-talende Jøders Synagoge. Se dog Th. Zahn, *Die Apostelgeschichte* II, 1921, S. 640—646.

²⁾ Det er i sin Udlægning af Brevet til Filemon, at Hieronymus (Opp. ed. Vall., VII, 762) siger: »Vi har modtaget et Sagn af følgende Indhold: Man

Jordbund ikke laa længere tilbage, og naar vi tillige ser, at Solen blev sendt til Jerusalem, da han skulde oplæres, er der al Grund til at antage, at Paulus' Hjem holdt fast ved det hellige Lands Sprog og Traditioner (jfr. Ap. G. 23, 6), og at han derfor med Rette kunde kalde sig en »Hebræer« i den særlige Betydning. — Ἰσραηλιταὶ og σπέρμα Ἀβραάμ er højtidfulde Benævnelser for Jødefolket (Rom. 11, 1). Ligesom Israel var Stamfaderen Jakobs Hædersnavn (1. Mos. 32, 29), saaledes var »Israelitter« det samme for hans Efterkommere (Joh. 1, 48; Rom. 9, 4). Og til »Abrahams Sæd« var det jo, at For-

siger, at Apostelen Paulus' Forældre var fra Giskala, en Egn i Jødeland, og at de, dengang hele Provinsen hærjedes ved romersk Haand og Jøderne adspredtes ud i Verden, blev overført til Tarsus, en By i Kilikien, og at den ganske unge Paulus fulgte sine Forældre i deres Livsvilkaar (parentum conditionem adolescentulum Paulum sequutum). Og saaledes kan der staa det, som han vidner om sig selv: »Er de Hebræere? jeg ogsaa« [2. Kor. 11, 22], og atter paa et andet Sted: »en Hebræer af Hebræere« og andet, der mere betegner ham som en Jøde end som en Mand fra Tarsus [Fil. 3, 5]. Ordene »parentum conditionem adolescentulum Paulum sequutum« kan — trods Zahns Protest — næppe forstaas anderledes end, at Paulus blev ført med sine Forældre fra Giskala til Tarsus som Krigsfange, og denne Forstaaelse bekræftes ved, at Hieronymus anden Steds (de vir. ill. 5) siger: »Apostelen Paulus . . . var af Benjamins Stamme og fra Byen Giskala i Jødeland; da den blev indtaget af Romerne, drog han med sine Forældre til Tarsus i Kilikien«. Urigtigheden heraf er givet med Ap. G. 22, 3. Men naar man paa den anden Side betænker, at Fortællingen er ganske uafhængig af N. T., og at det Sted, hvortil den er knyttet, er en saa ubetydelig By som Giskala, der tilmed aldrig nævnes i Bibelen, kan man vanskelig komme uden om, at der maa ligge noget virkeligt til Grund, og det kan da ikke være andet end det, som vi ovenfor har fremsat. Det maa formodentlig være under Varus' Indfald i Galilæa Aar 4 f. Kr. (Josefus, Jød. Krig 2, 5, 1), at Giskala er blevet indtaget og Paulus' Forældre ført som Slaver til Tarsus. Her er de senere blevet frigivet, og Faderen har opnaaet romersk Borgerret — alt sammen for Sonnens Fødsel (Ap. G. 22, 28). — Se Mommsen, »Über die Rechtsverhältnisse des Apostels Paulus« i Zeitschrift für neutestl. Wissenschaft 1901, S. 81—96; Th. Zahn, »Zur Lebensgeschichte des Apostels Paulus« i Neue kirchliche Zeitschrift 1904, S. 23—41, og Einleitung, 3. Aufl., I, S. 33—35; 47—49; Clemen, Paulus 1904, I, S. 306.

jættelsen blev givet (1. Mos. 12, 7; 13, 15 flg.; 17, 7; 22, 18; Rom. 4, 13; Gal. 3, 16).

V. 23. Efter det jødiske kommer nu det kristelige. Judaisterne betragter sig som rette *διάκονοι Χριστοῦ*. Hermed menes det samme som med *ἀπόστολοι Χριστοῦ* i V. 13, jfr. *διάκονοι δικαιοσύνης* i V. 15. Vi finder ogsaa anden Steds en Missionærs Stilling betegnet ved, at han kaldes »Kristi Tjener« (Kol. 1, 7; 1. Tim. 4, 6), »Guds Tjener« (1. Thess. 3, 2) eller »Evangeliets Tjener« (Ef. 3, 7; Kol. 1, 23), og det er derfor uden Grund, naar man har villet forstaa Udtrykket her om et personligt Discipelforhold til Jesus. Det følgende tyder jo heller slet ikke paa, at der var Tale om noget saadant. — *ὑπερ ἐγώ*, »jeg er det (o: en Kristi Tjener) i højere Grad«. *ὑπέρ* staar adverbialt. — Parentesen *παράφρονων λαῶ* svarer til *ἐν ἀφροσύνῃ λέγω* i V. 21 b. Kun ligger der noget stærkere i *παράφρονων*, nemlig ikke blot Taabelighed, men ligefrem Afsind, Vanvid. Man kunde være tilbøjelig til at lade Indskuddet gaa paa det foregaaende, saa Meningen blev, at Paulus betegnede det som vanvittig Tale at kalde Judaisterne Kristi Tjenere. Men det er dog næppe rigtigt. For det, der tidligere har været betegnet som *ἀφροσύνη*, var jo det, han sagde om sig selv, og saa er det da rimeligt, at det, han her stempler som Vanvid, ogsaa er det, han siger om sig selv, altsaa *ὑπέρ ἐγώ*. Han mener da, at det i Virkeligheden er Afsind at tale om et *ὑπέρ*, hvor der slet ikke kan finde en Sammenligning Sted. Det er meningsløst at hævde, at han »i højere Grad« end Judaisterne er Kristi Tjener, da de jo ret beset er Satans Tjenere (V. 15). — — Som Bevis for *ὑπέρ ἐγώ* kommer der nu en lang Opregning af alle de Ofre og Lidelser, hvormed Paulus har godtgjort, at han i enestaaende Grad er en Kristi Tjener. Ved de to første Led fastholdes Sammenligningen med Modstanderne (*περισσοτέρως*); men derefter slippes den ved de følgende. Noget Verbum findes der ikke; men han mener sikkert: »Jeg har langt mere været i Moje o. s. v.« — Med *κόποι* tænkes der

vel baade paa de Anstrængelser, der hørte til Apostelens aandelige Gerning (10, 15; 1. Thess. 3, 5), og paa dem, der fulgte med hans Haandværk (1. Thess. 2, 9; 2. Thess. 3, 8). — *ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως*¹⁾: Af Paulus' Fængselsophold fra Tiden før 2. Kor. kender vi kun eet, nemlig det i Filippi, Ap. G. 16, 23 flg. — *ὑπερβαλλόντως*, »til Overmaal«. — *ἐν θανάτοις* ο: i Dødsfare, 1, 9-10; 4, 10-12; 6, 9; jfr. Rom. 8, 36; 1. Kor. 15, 31.

Til dette og de følgende Vers jfr. 4, 7 flg.; 6, 4 flg. Desuden har vi — som omtalt S. 89 — en interessant Parallel hos Clemens Romanus, hvor det hedder (1. Clem. 5, 5 flg.): ... *Παῦλος ὑπομονῆς βραβεῖον ἔδειξεν, ἐπτάκις δεσμὰ φορέσας, φνγαδευθείς, λιθασθείς, κήρυξ γενόμενος ἐν τε τῇ ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ δύσει, τὸ γενναῖον τῆς πίστεως αὐτοῦ κλέος ἔλαβεν*. Udhævelserne betegner de Led, der særlig minder om Stedet her.

V. 24. Konstruktionen skifter, saa vi nu efter at have manglet Verbum faar Verber i Aorist. — *τεσσαράκοντα* (underf. *πληγὰς*) *παρὰ μίαν*, »fyrretyve Slag paa eet nær«. Det var »af Jøder«, at Paulus fem Gange havde faaet denne Straf. De jødiske Menigheder havde nemlig en betydelig Retsmyndighed over for Medlemmer af deres eget Folk. Straffen er ogsaa typisk jødisk. Det var nemlig i Loven forbudt at give mere end 40 Slag (5. Mos. 25, 3); men det var blevet Skik ikke at give mere end 39, formodentlig for at man ikke ved Fejltælling skulde komme til at overtræde Forbudet. Ogsaa hos Josefus (Ark. 4, 8, 21. 23) tales der om *πληγὰς τεσσαράκοντα μὲν λειπούσας λαμβάνειν*, og i Talmud skildres Fremgangsmaaden nærmere. Slagene blev givet med en Læderrem paa Bryst og Skuldre af det blotte Legeme, idet man samtidig oplæste bestemte Steder af Loven. Ejendommeligt er det at tænke paa, at Paulus selv i sin jødiske Tid havde ladet Kristne hudstryge saadan (Ap. G. 22, 19).

¹⁾ Det er tvivlsomt, om man skal læse: *ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως*, *ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως*, eller *ἐν πληγαῖς περισσοτέρως*, *ἐν φυλακαῖς ὑπερβαλλόντως*.

V. 25. *ῥαβδίζω* betyder at give Stokkeprygl. Dette var en romersk Straffeform (*virgis caedere*). Ifølge *lex Julia* maatte der ikke anvendes Pryglestraf over for nogen romersk Borger (jfr. Ap. G. 16, 37 flg.; 22, 25 flg.). Naar Paulus alligevel har lidt saadan en Straf, maa det enten skyldes, at Øvrigheden har sat sig ud over Loven, eller at han af en eller anden Grund ikke i Tide har faaet sin Ret gjort gældende. Med sin gode Vilje fandt han sig sikkert ikke i det, se de lige anførte Steder af Ap. G.¹⁾. Et af de her nævnte tre Tilfælde omtales i Ap. G. 16, 22. — — *ἄπαξ ἐλιδάσθην*, Ap. G. 14, 19. — — *τρίς ἐνανόγησα*. Da det bekendte Skibbrud paa Malta (Ap. G. 27, 39—28, 1) jo er senere end 2. Kor., kender vi ingen af de her omtalte. — — *νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ ποιοῖν* maa forstaas om, at Paulus efter et af Skibbruddene i et Dogn har drevet om paa Havet paa en Vragstump. — *νυχθήμερον* af *νύξ* og *ἡμέρα*. — *βυθός*, »Havdybet«. — *ποιέω* er her ligesom i Ap. G. 15, 33; 20, 3; Jak. 4, 13 brugt om at tilbringe en Tid. *ποιοῖν* er Perfektum med Aorists Betydning som i 1, 9; 7, 5.

V. 26. Konstruktionen skifter nu igen, idet vi faar en Række Dativer. Paulus har vel simpelt hen glemt, hvordan han havde begyndt, og det, der nu foresvæver ham, er, at han ved alle disse nævnte Ting beviser sig som en Kristi Tjener. Dativerne er altsaa instrumentale. — *ὁδοπορία*. »Vandring el. Rejse« (Joh. 4, 6). Det er betegnende for Datidens Forhold, at det ofte at gore Rejser — i alt Fald for en ubemidlet Mand som Paulus — saa afgjort kan regnes med blandt Lidelserne. Vi kan tænke paa den anstrængende Fodvandring, især i Bjergegnene, paa de usle Herberger o. lign. foruden de særlige Farer, som nævnes i de efterfølgende Led: de fleste af dem angaar jo netop Rejselivet. — Med *κινδύνοις ποταμῶν* tænkes der paa de Farer, som fulgte med at sætte over Floder, der var gaaet over deres Bredder. — *γέρος* 5: Joder, Gal. 1, 14.

¹⁾ Jfr. Mommsen, »Die Rechtsverhältnisse des Ap. Paulus«, i anf. Skr., S. 81—96; Plummer, anf. Skr., S. 324 flg.

— *κινδύνοις ἐν πόλει*. Man behøver blot at tænke paa den Række af Efterstræbelser, som fortælles i Ap. G., og som jo helt igennem fandt Sted i de Byer, hvor Apostelen virkede. — Med *ψευδάδελφοι* menes Judaisterne, Gal. 2, 4.

V. 27. *κόπω καὶ μόχθῳ*, 1. Thess. 2, 9; 2. Thess. 3, 8. — Efter de mange Dativer kommer nu en Række Led med *ἐν*, som her maaske ogsaa skal opfattes instrumentalt. — Se i øvrigt Fortolkningen til 6, 5. Omtalen af den nødtvungne Faste (*ἐν νηστείαις πολλάκις*) er egentlig overflødig efter *ἐν λιμῷ καὶ δίψει*. Men Paulus dynger i sin heftige Bevægelse det ene Led oven paa det andet uden Hensyn til sligt. — *ἐν ψόχει καὶ γυμνότητι*. I Kulden føles den fattige Mands utilstrækkelige Paaklædning smerteligt.

V. 28. *χωρίς* staar ligesom i Matth. 14, 21; 15, 38 i Betydningen »foruden, bortset fra«. *παρεκτός* er her Adverbium og betyder »desforuden«. *χωρίς τῶν παρεκτός*, underf. *γινομένων*, »bortset fra det, som sker desforuden« : bortset fra det øvrige. Hermed kan der simpelt hen være sigtet til alt det, der har været nævnt i det foregaaende, hele Rækken af særlige Lidelser. De er »det øvrige« i Forhold til det nye, som nu følger efter. Men der kan ogsaa være tænkt paa de mange Lidelser af lignende Art, som Paulus godt kunde have fortsat Opgættelsen med, men som han dog nu forbigaar, fordi han haster til det næste Punkt. De er »det øvrige« i Forhold til, hvad han lige har meddelt. I hvert Tilfælde tjener Udtrykket til at føre fra de særegne Lidelser, der har ramt ham til forskellige Tider, over til Omtalen af en helt anden Slags tunge Byrder, som regelmæssigt — ifølge hans Gernings Art — hører med i hans daglige Liv. — Som Verbum til *ἡ ἐπίστασις* underforstaar vi *ἐστίν*. Hvad *μοι* angaar, saa knyttes det naturligt til det underforstaaede Verbum. Vi har da den kendte Sprogbrug, hvorefter Dativ ved *ἐμὶ* betegner den, hvem noget tilhører, altsaa: »Bortset fra det øvrige har jeg den daglige *ἐπίστασις*«. Ordstillingen med *μοι* indskudt mellem *ἡ ἐπίστασις* og

ἡ καθ' ἡμέραν svarer ganske til Udtrykkene πολλή μοι παρουσία, πολλή μοι καθύψις i 7, 4¹). — Men hvad betyder ἐπίστασις? Der er flere Muligheder, som det er meget vanskeligt at træffe et Valg imellem. Ordet kan betegne: 1) *Handlingen at bringe til at staa, Ophold, Forsinkelse*. Hvis vi har denne Betydning her, maa Paulus vel tænke paa, at Mennesker stadig opsøger ham for at tale med ham og saaledes sinker hans egentlige Gerning; men det er dog ikke rimeligt, at han skulde se saadan paa Menneskers Besog, da der jo netop deri var en rig Lejlighed til at drive Mission, — orkesløs Snak lod Paulus sig sikkert ikke byde. 2) *Dælen ved noget, Overvejelse*. Denne Betydning kunde passe godt med Henblik paa Planlæggelsen af Apostelens vældige Arbejde og hans raadgivende og vejledende Virksomhed over for de mange Menigheder og enkelte. 3) *Omsorg, Tilsyn*. Ogsaa denne Betydning giver god Mening, nær beslægtet med den forrige. 4) *Fremtrængen, Oplob, Tilløb*. I denne Betydning har vi Ordet i Ap. G. 24, 12 (det eneste Sted, hvor det forekommer i N. T. foruden her), og der vilde hermed atter være tænkt paa de mange Menneskers Besog, men uden noget nedsættende Syn paa Værdien deraf, blot med Tanken paa det overvældende Arbejde, som var forbundet dermed²). Vi lader det staa hen, hvilken af de tre sidste Betydninger man skal vælge. — Sideordnet med ἡ ἐπίστασις πτλ., men uden καί, tilfojes ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, »Bekymringen for alle Menighederne«. Hermed peges der paa en af de tungeste Byrder, Paulus havde at bære. Hans Breve

¹) Læsemaaderne ἐπίστασις og μοι bør foretrakkes for ἐπιστάσις og μου.

²) Hvis man vælger denne sidste Forstaaelse, kunde man knytte μοι til ἡ ἐπίστασις — »det daglige Tilløb til mig« —, idet Dativ undertiden kan sættes ved et Substantiv, som er afledet af et Verbum, der konstrueres med Dativ; til Grund for ἐπίστασις i Betydningen »Tilløb« ligger jo netop ἐπίστασθαι (ἐπιστῆναι) τι, »at træde hen til en, trænge ind paa en« (Luk. 2, 9; Ap. G. 4, 1). Men det forekommer os dog, at det ogsaa i dette Tilfælde er naturligere at tage μοι til det underforstaaede ἐστίν frem for at vælge den i alt Fald meget sjældne Dativ ved Substantivet.

viser jo, at han i Forholdet til sine Menigheder havde det som en Fader med mange — tit saare vanskelige — Børn, der volder ham idelig Bekymring.

V. 29 skildrer nærmere hans Bekymring, idet han dog nu tænker, ikke paa Menighederne, men paa de enkelte Kristne, hvis Udvikling og Frelse ligger ham paa Sinde. — Med *τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ*; mener han, at naar nogen er svag, tager han saa inderlig Del deri, at det er, som om det var hans egen Svaghed. *ἀσθενέω* betegner ligesom i Rom. 14, 1-2; 1. Kor. 8, 11; Ap. G. 20, 35 at være svag i Troen eller i sædelig Holdning. — *σκανδαλίζω* kommer af *σκάνδαλον*, »en Snare«, hvori man hildes (3. Mos. 19, 14 LXX: *ἀπέναντι τυφλοῦ οὐ προσθήσεις σκάνδαλον*, »du maa ikke sætte en Snare for en blind«, altsaa faa ham til at falde). Verbet betyder da »at hilde en, saa han falder; at bringe til Fald« og i Passiv »at komme til Fald«. Det bruges hyppigt i N. T. og altid i overført Betydning, *enten om et religiøst Fald*, hvorved man mister Troen (Matth. 11, 6; 26, 31. 33; Joh. 6, 61), *eller om et sædeligt Fald* (Matth. 5, 29-30; 1. Kor. 8, 13). Om dette sidste staar det sandsynligvis her¹). *πυροῦμαι*, »at brændes el. at brænde (intr.)«, kan bruges billedligt om at føle Lidenskabens Ild (1. Kor. 7, 9) eller Smertens Ild (her). Vi oversætter: »Hvem kommer til Fald, uden at det svider mig som Ild?«

V. 30. Det har, som vi tidligere har set, været meget svært for Paulus at indlade sig paa den Selvros, han nu er i Færd med. Derfor de mange Ophævelser og den lange Indledning (V. 1-21 a), der gik forud. Og derfor *kaster han nu Blikket tilbage paa alt, hvad han har sagt siden V. 23*, og gør opmærksom paa, at hans Selvros dog er af en særegen Slags. Han følger nemlig den Regel at rose sig af saadanne Ting, der — samtidig med at vise, at han er en sand Kristi Tjener (V. 23) —

¹) Naar *σκανδαλίζω* sædvanlig oversættes ved »at forarge«, er det i flere Henseender uheldigt, bl. a. fordi det Billede, der ligger i Udtrykket, ganske forsvinder ved denne Gengivelse.

lægger hans Afmagt for Dagen (*τὰ τῆς ἀσθενείας μου*). Der er altsaa noget ydmygende deri. Det viser ham ikke som en stor Herre, men som en forfulgt, lidende, fattig, bekymret Mand, saare uanselig i Verdens Øjne. Han kunde ogsaa rose sig af andre Ting, der vilde have kastet mere Glans over ham selv: af den rige, kristelige Indsigt, som han var sig bevidst og anden Steds peger paa (V. 6; 1. Kor. 2, 6 flg.), af sine Syner og Aabenbarelser, som han lidt senere finder sig nødsaget til at nævne (12, 1 flg.). Men ved disse Ting har han netop ikke villet dvæle. Just her, hvor han paa en Maade giver sin Selvfolelse frie Tojler, har han ladet *det* være Hovedsagen, der viste ham som et svagt og ringe Menneske. *ἀσθένεια* har altsaa her en helt anden Betydning end *ἀσθενέω* i V. 29, selv om det maa-ske nok er dette, der rent psykisk har kaldt Ordet frem i hans Tanke. — *δεῖ* har ligesom i 5, 10 Betydningen »maa«, ikke »bor«. — Futurum *ζωνήσομαι* staar ikke om, hvad Paulus nu vil gaa over til. Det følgende (V. 32-33) bringer jo nemlig kun et enkelt Eksempel paa det Liv i Forfølgelse, som han allerede har skildret udførligt i det foregaaende. Men Futurum er brugt som Udtryk for en Regel, han i det hele tænker sig at følge, og det foregaaende er saa at sige set som Beviset for, at han er saadan sindet.

V. 31 bringer en edelig Forsikring, som paa højtidelig Maade fastslaar, at Apostelens Ord er Sandhed, jfr. 1. 23. Man maa imidlertid spørge, om det er det foregaaende eller det følgende, hvis Sandhed han bevidner. Vi mener, at det ikke kan være det følgende, Damaskusfortællingen (V. 32-33). For man ser slet ikke nogen Grund til, at Paulus saa højtideligt skulde hævde, at dette Træk ikke var Usandhed. Nogen Fordel kunde han dog ikke have af at bilde Folk det ind. Der var jo nok af lignende Kendsgerninger i hans Liv, og hvem vilde derfor mistænke ham for at have opdigtet denne enkelte Begivenhed? V. 31 maa altsaa vise tilbage til det foregaaende. Dog næppe til V. 30. For hvad han fortrinsvis vilde rose sig af, kunde

Korinthierne jo se og høre; derom var det ørkesløst at afgive stærke Forsikringer. Vi tænker os da, at V. 31 staar sideordnet med V. 30. Begge Versene kommer uden nogen Partikel som Udbrud af Apostelens stærke Bevægelse, og begge hentyder til Stykket V. 23-29. Efter den Skildring, han i dette Stykke havde givet af sit Missionærliv, kunde der være Anledning baade til at paapege, at det, han havde sagt, ikke var en almindelig Brovten af alle mulige Fortrin, hvorved han vilde gøre sig stor (V. 30), og til at slaa fast, at han ikke havde skildret sine Lidelser med stærkere Farver, end Sandheden tillod (V. 31). Det sidste kunde vel netop behøves over for Korinthierne. For den Tid, Paulus havde tilbragt hos dem ved Menighedens Grundlæggelse, synes — efter Ap. G. 18 at dømme — at have været et af de forholdsvis rolige Afsnit af hans Liv. Og selv om de vidste adskilligt om, hvad han anden Steds havde døjet — f. Eks. i Asien (1. Kor. 15, 30-32; 2. Kor. 1. 8 flg.) —, er det rimeligt nok, at de aldrig havde gjort sig klart, i hvor høj Grad hans Liv havde været en Lidelses-historie. — *ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ*, »den Herres Jesu Gud og Fader«, jfr. Fortolkningen til 1, 3. — Den tilføjede Doksologi, *ὁ ὢν ἐνδόξῳ καὶ τιμῇ*, tjener til at gøre Udtrykket særlig højtideligt.

V. 32-33 kommer som en Bekræftelse af, at Paulus ikke har overdrevet, da han fremstillede sit Liv som en Kæde af Lidelser. Han viser nemlig her, at allerede lige i Begyndelsen af hans Kristenliv — endnu i Damaskusperioden — blev han Genstand for den farligste Forfølgelse. Det er, som han vilde sige: »Der ser I, at jeg straks fra første Færd har været som et jaget Dyr!« De enkelte Udtryk tjener til at stille denne Tanke i Belysning: *ἐν Αμασζῳ*, der med Eftertryk staar forrest, udhæver det tidlige Tidspunkt; Paulus' Menigheder var nemlig, som vi ser af Gal. 1, 17, godt kendt med, at Damaskus var Stedet for hans Omvendelse. *ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα τοῦ βασιλέως* viser, hvor mægtige Fjender han allerede havde dengang.

ἐφροῦρει τὴν πόλιν Δαμασκηνῶν πιάσαι με udmaler, hvor voldsomme Anstrængelser man gjorde sig for at faa ham fat, idet man ikke nøjedes med at søge efter ham, men bevogtede en hel, stor By (mærk det højtidelige »Damaskenernes By«), blot for at han ikke skulde slippe ud. Og endelig viser διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ κτλ., hvor uhyre nær han var ved Undergangen¹⁾. — ἐθνάρχης forekommer inden for N. T. kun her. Det kommer af ἔθνος og ἄρχω og betegner altsaa en, der hersker over et Folk eller en Stamme. Det bruges 1) *som Titel paa en Fyrste, der i Rang staar over en τετράρχης og under en βασιλεύς*; det var f. Eks. denne Titel, som Makkabæeren Simon antog som Jødefolkets Hersker (1. Makk. 14, 47; 15, 1. 2), og som Herodes den Stores Søn Arkelaus bar (Josefus, Jod. Krig 2, 6. 3). 2) *Om Overhovedet for en Stamme, der bor med særlig Retsstilling inden for et fremmed Samfund*; f. Eks. havde Joderne i Aleksandria deres særlige Guvernør, som bar denne Titel og havde en vidtgaaende Myndighed (Josefus, Arkæologi 14, 7, 2), ligesom det jødiske Samfund i Palæstina paa Origenes' Tid havde en Et-nark til Overhoved. 3) *Om Beduinstammernes Hovdinger* i de arabiske Egne; saaledes finder vi Ordet i Indskrifter fra Hauran; f. Eks. kender vi en Gravskrift over en Mand, som kaldes ἐθνάρχης, στρατιγὸς νομάδων. Den her omtalte Konge er Aretas den Fjerde, der regerede over Nabatæerne (Arabia Petraea, der

¹⁾ Fortolkerne har ofte vanskeliggjort sig Forstaaelsen ved at ville finde alt for meget i V. 32—33. Snart skulde den fortalte Begivenhed være »et tilsyneladende mere glimrende Træk« end den forudgaaende Liste over Apostelens Svagheder (Godet, Studier over Pauli Liv og Breve, S. 309). Snart skulde den lige modsat være en særlig bitter Ydmygelse, fordi han blev reddet ved et »næsten vanærende Flugtmiddel, som mangen anden for sin Stoltheds Skyld vilde have vægret sig ved at bruge (Hofmann, anf. Skr., S. 285). Og snart har man gættet paa, at Judaisterne har gjort Flugten fra Damaskus til et Udslag af Fejghed hos Paulus, og at Hensigten saa her er at vise, at den tværtimod var en stor guddommelig Beskærmelse (Heinrici, anf. Skr., S. 479—80). Om alt dette staar der ikke noget. Beretningen fremhæver kun det tidlige Tidspunkt og den uhyre Fare.

strakte sig mod Nordost fra det røde Hav) i Tiden omtrent fra Aar 9 f. Kr. til 40 e. Kr. Spørgsmaalet bliver nu, hvilken Stilling denne Konges »Etnark« indtog, og hvad han havde med Damaskus at gøre. Herom hersker der den største Uenighed blandt Forskerne, og der er blevet fremsat meget forskellige Opfattelser. Den første, vi vil nævne, er den, som vistnok mest stemmer med det umiddelbare Indtryk, man faar ved at læse Ordene. Den gaar ud paa, at *Kong Aretas paa den Tid, da Paulus' Flugt fandt Sted, var Herre over Damaskus, og at Etnarken var den Statholder, han havde sat over Byen*. Vi skal saa dog vistnok ikke tænke os, at ἐθνάρχης ligefrem betyder »Statholder«, da Ordet ellers ikke bruges paa den Maade; men vi kan tage det i den tredje af de ovenanførte Betydninger, den, som netop kan eftervises i Nabatæerriget, og Forholdet har da været det, at Kongen har overdraget Høvdingen for en af sine krigerske Beduinstammer Stillingen som Befalingsmand i Damaskus¹). Her møder der nu rigtignok den Vanskelighed, at Byen ikke synes at have hørt til Arabia Petraea. I Gal. 1, 17 er det jo forudsat, at den laa uden for Arabien, og vægtige Grunde taler for, at den paa Kristi og Apostlenes Tid var indlemmet i Romerriget²). Men det lod sig maaske dog tænke, at selv om dette var det almindelige Forhold, og selv om Damaskus derfor stod for Bevidstheden som en ikke-arabisk By, kunde den *for en Tid* have været under Aretas' Herredømme. Man har gættet paa, at saadan en midlertidig Overgang til en anden Hersker kunde staa i Forbindelse med den Krig, Aretas førte med Tetrarken

¹) Saaledes E. Schürer, Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi, 3. Aufl., II, Leipzig 1898, S. 82.

²) Se Schürer, anf. Skr., 3. u. 4. Aufl., I, Leipzig 1901, S. 726 flg. Naar Mommsen (Römische Geschichte, V, Berlin 1885, S. 476—78) og Marquardt (Römische Staatsverwaltung, I, Leipzig 1881, S. 405) hævder, at Damaskus slet ikke har været indlemmet i Romerriget før 106 e. Kr., da Nabatæerriget gik under, og altsaa har staaet under Aretas i hele hans Regeringstid, er det sikkert uholdbart.

Herodes Antipas, der havde været gift med hans Datter, men havde forskudt hende for at faa Herodias. Da Aretas havde slaaet Antipas, greb Romerne nemlig ind og rykkede mod Nabatæerne lige for Kejser Tiberius' Død (37 e. Kr.). Nogle har saa formodet, at Aretas under disse Fjendtligheder har erobret Damaskus og holdt den besat en Tid¹⁾; men dette er rigtignok meget usandsynligt, da sligt sikkert vilde have medført en frygtelig Hævn fra Romernes Side. Andre har tænkt sig, at Caligula, der var unaadig sindet mod Antipas, kan have ændret den kejserlige Politik til Gunst for Aretas og givet det Udtryk ved at overlade ham Damaskus²⁾. Imidlertid er ogsaa dette dog kun en Gissning, og det kan ikke nægtes, at Gal. 1, 17, der jo netop angaar den samme Tid, som der tales om paa vort Sted, *bedst* passer til den Antagelse, at Damaskus dengang ikke, *end ikke midlertidigt*, var en Del af Arabia Petraea. Vi vender os derfor til de Opfattelser, der gaar ud fra, at Byen var romersk Besiddelse, dengang Paulus flygtede fra den. Man har saa tænkt sig, at *Aretas' Etnark slet ikke havde Bolig i Damaskus, men var en Beduinhorving, som holdt til uden for Byen med sine Rytterskarer*. Naar det hedder, at han »bevogtede Damaskenernes By«, maa det betyde, at han lod sine Mænd ligge paa Lur ved alle de Veje, som forte derfra³⁾. Han maa altsaa have ladet dem sværme ind over

¹⁾ Saaledes f. Eks. Schat Petersen, Indledning til det nye Testamente, København 1899, S. 397—99.

²⁾ Saaledes Schürer, anf. Skr., 3. u. 4. Aufl., I, S. 737. For denne Anskuelse kunde det anfores, at der fra Caligulas og Claudius' Tid ikke findes damaskenske Monter med romerske Kejserbilleder, medens saadanne Monter findes baade fra den forudgaaende og den efterfølgende Tid. Det kunde jo tyde paa, at Damaskus under de to Kejsere ikke har staaet under Rom. Men det er dog tvivlsomt, om man kan lægge saa meget deri. Mommsen hævder i alt Fald (paa det ovenanførte Sted), at den Slags Afbrydelser i Monternes Rækkefølge er for hyppige til at kræve en særlig Forklaring.

³⁾ Saaledes Th. Zahn i Herzog-Hauck, Realencyklopädie für prot. Theologie u. Kirche, XV, Leipzig 1904, S. 62 flg., og i Neue kirchliche Zeitschrift 1904, S. 23—41.

Grænsen for Damaskus' Landomraade, enten det nu er sket med eller uden hans Overherre, Kong Aretas' Vidende og Vilje. Og da det i Ap. G. 9, 23-25, der fortæller den samme Begivenhed som her, er Jøderne, som søger at fange Paulus, ligger det nær at tænke sig, at de har købt den arabiske Høvding til at gaa deres Ærinde. Selv bevogtede de Portene (Ap. G. 9, 24); men for det Tilfælde, at det skulde vise sig utilstrækkeligt, havde de Etnarken og hans Ryttere der ude til at opsnappe Flygtningen. Denne Forstaaelse er i og for sig meget tiltalende. Men der kan dog gøres et Par Betænkkeligheder gældende imod den. For det første ligger det nær, naar man skal kombinere vort Sted med Ap. G. 9, da at forstaa *ἐφρούρει τὴν πόλιν* her om det samme, som dér hedder *παρετιροῦντο τὰς πόλεις*. Netop det, at Portene er spærrede, er det jo ogsaa, som motiverer den mærkelige Flugt gennem Vinduet i Muren, og da denne Flugt her understreges saa stærkt, vilde det være sært, om der med Bevogtningen af Byen blot var tænkt paa, at der laa Folk i Baghold et Stykke udenfor ved Vejene. For det andet er det aabenbart Meningen, at idet Paulus var sluppen igennem Bymuren, var han reddet; det ligger tydeligt nok i V. 33. Men hvis Beduinerne laa paa Lur efter ham længere ude, vilde Faren jo først for Alvor begynde, naar han kom uden for Muren. Saa gjaldt det om at undgaa Vejene, hvor de holdt til i Flokke, og vel tillige om at vare sig for de enkelte Ryttere, der strejfede om paa Strækningerne mellem Vejene. Vi mener derfor, at saadan som Ordene lyder paa vort Sted, har de vanskeligt ved at falde sammen med den fremstillede Opfattelse. Endelig er der den Mulighed at tage *ἐθνάρχης* i den anden af de ovenfor nævnte Betydninger. *Forholdet maa da være det, at de Folk fra Aretas' Rige, som boede i den romerske By Damaskus, havde deres egen særlige Guvernør ligesom Jøderne i Aleksandria¹⁾; Etnarken var altsaa en Slags*

¹⁾ Saaledes Hofmann, anf. Skr., S. 286 flg.

*nabatæisk Generalkonsul*¹⁾. Da Paulus' Flugt synes at være gaaet lige forud for hans Rejse til Jerusalem (Ap. G. 9, 26), maa den være sket efter det i Gal. 1, 17 omtalte Ophold i Arabien; og da der med Arabien efter al Sandsynlighed netop menes Aretas' Rige, hvor han altsaa nylig havde boet, saa forstaar man, at Etnarken let kunde finde Paaskud til at gøre sin Myndighed gældende over for ham. Det er da denne Omstændighed, som Jøderne i deres Had har benyttet sig af, idet de paa en eller anden Maade har vundet Etnarken for deres Planer om at komme Paulus til Livs. Naar alt kommer til alt, er denne Opfattelse maaske den sandsynligste²⁾. — Naar Paulus her ikke saadan som Parallelberetningen i Ap. G. 9 nævner noget om Jødernes Del i Begivenheden, har det formodentlig sin Grund i, at han vil vise, at der i en usædvanlig Grad var Fare paa Færde. Jødernes Efterstræbelser var der ikke noget mærkeligt i. Hvor frygtelige de end var, saa var de jo snart sagt hans daglige Brød. Men at en enkelt mægtig Mand som Etnarken satte al sin Indflydelse ind paa at føre ham i Undergang, var noget sjældent, og det betød en større Fare. For Jødernes Magt stod jo langt fra altid paa Højde med deres Onske om at faa Ram til Apostelen. — — *θυρίς*, Vindue, Ap. G. 20, 9. Vi maa vel tænke os, at en Familie, som var Paulus venligsindet, har haft sit Hus bygget op imod Bymuren med et Vindue ud igennem den, og ad denne Vej er han saa bleven hjulpen ud (*διὰ θυρίδος . . . διὰ τοῦ τείχους*) uden at behøve at passere nogen af Portene. Men udvendig paa Muren har der været saa dybt ned fra Vinduet, at han ikke har kunnet klare sig med et Spring, men maatte fires ned i en Kurv (*ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθην*).

¹⁾ C. Clemen, Paulus, Giessen 1904, I, S. 83 og 370, II, S. 86.

²⁾ For Kronologien i Paulus' Liv faar vort Sted efter det her fremstillede ikke ret stor Betydning. Det eneste, man med Sikkerhed kan slutte deraf, er, at Flugten fra Damaskus har fundet Sted i Aretas den Fjerdes Regeringstid, altsaa senest 40 e. Kr., og at Paulus' Omvendelse er sket senest 37 e. Kr. (3 Aar forud, Gal. 1, 18).

Kap. 12, V. 1¹⁾. Paulus anser det nu for nødvendigt at gaa et Skridt videre i sin Selvros. Det er dette, han mener med *κavχᾶσθαι δεῖ*, egl. »det er nødvendigt at rose sig« ο: jeg maa (fremdeles) rose mig. Men han tilføjer: *οὐ συμφέρον μὲν*, »det er ganske vist ikke til Gavn«. Hermed mener han, at det ikke er gavnligt for ham selv. For Læserne haaber han naturligvis, at det skal være til Gavn — det er jo for deres Skyld, han gør det —; men for ham selv føler han, at det kan være farligt. Det kunde jo endda gaa an, saa længe han fulgte den Regel, han havde talt om i 11, 30, og under sin Selvros holdt sig til Ting, der viste hans egen Afmagt (*τὰ τῆς ἀσθενείας μου*). Men det bliver en farlig Sag, naar han gaar over til andre Ting. Alligevel gør han det, idet han nu kommer ind paa sine Syner og Aabenbarelser: *ἐλεύσομαι δὲ εἰς ὀππασίας κτλ.* Der skulde sikkert herefter følge en hel Opregning af den Slags Oplevelser, skikket til at vise ham som en af Guds særlig fortrolige. Men da det kommer til Stykket, kan Apostelen ikke faa sig selv til at føre dette igennem. Dels standser han efter det første Eksempel (V. 2-4) og vender tilbage til Tanken om at rose sig af sin Afmagt (V. 5 flg.); dels iklæder han det, han meddeler om sine Syner, saadan en Form, at det egentlig slet ikke bliver en Ros over ham selv, og undgaar herved, saa vidt det er ham muligt, at overtræde sin Regel fra 11, 30. — Med *ὀππασία* menes en Fremtræden af de himmelske Ting, hvorved de viser sig synligt for Øjet (Luk. 1, 22; 24, 23; Ap. G. 26, 19); *ἀποκάλυψις* er derimod et videre Begreb, der i det hele betegner enhver Afsløring af det guddommelige, en-

¹⁾ Haandskrifterne frembyder her en Række forskellige Læsemaader. Efter *κavχᾶσθαι* har nogle *δεῖ*, andre *δέ* eller *δῆ*. Dernæst er det tvivlsomt, om man skal læse *συμφέρον* eller *συμφέρει*, og efter dette læser nogle *μὲν*, andre *μου*. Endelig finder vi efter *ἐλεύσομαι* snart *δέ* og snart *γάρ*. De to sandsynligste Tekstformer er vist: *κavχᾶσθαι διὸ οὐ συμφέρει μου ἐλεύσομαι γάρ κτλ.*, eller: *κavχᾶσθαι δεῖ, οὐ συμφέρον μὲν, ἐλεύσομαι δὲ κτλ.*, og af disse mener vi, at den sidste snarest bør foretrakkes.

hver umiddelbar Meddelelse fra Gud, under hvilken Form den end kommer (Gal. 2, 2; Ef. 3, 3)¹⁾. *κυρίου* horer til begge de forudgaaende Substantiver og er Ophavsgenitiv («Syner og Aabenbarelser fra Herren»). Paa samme Maade har vi Genitiven *θεοῦ* anvendt i Ez. 40, 2 LXX, hvor det hedder: *ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεῖρ κυρίου καὶ ἡγαγέν με ἐν ὁράσει θεοῦ εἰς τὴν γῆν Ἰσραήλ* («i et Syn fra Gud»).

V. 2-4. Saa fortæller Paulus da. Han gør det paa en højtidsfuld Maade og ligesom med en Klang af dyb Eftertanke. Det, han har at sige, falder i to Led (V. 2 og V. 3-4), som nøje svarer til hinanden i deres Bygning, og ved denne Parallelisme faar det hele en særlig Vægt. Men det ejendommeligste er dog, at han fortæller, som om det slet ikke var hans egen Oplevelse. Han siger egentlig blot, at han véd om et Menneske, der engang har gennemlevet en Henrykkelse til Himlen, og dersom vi ikke befandt os i et Afsnit, hvor det hele drejer sig om hans egen Person, maatte vi tro, at det virkelig var en anden, han talte om. Vi skal komme ind paa dette igen i Fortolkningen til V. 5. — Konstruktionen *οἶδα ἀνθρώπου . . . ἀπαγέντα* er den, som er almindelig ved Verber, der betegner en Erfaring eller Erkendelse, idet der til Objektet føjes et Participium med samme Betydning som en Akkusativ med Infinitiv, f. Eks. Hebr. 13, 23: *γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Τιμόθεον ἀπολελυμένον*, »vid, at vor Broder Timotheus er bleven losladt«. Altsaa her: »Jeg ved, at et Menneske . . . blev bortrykket«. — *ἀνθρώπον ἐν Χριστῷ*, »et Menneske, som er i Kristus« (5, 17) ο: som lever sit Liv i Samfund med Kristus, en sand Kristen. — *ποθὲν δεκατεσσάρων* horer til *ἀπαγέντα*. Hvis 2. Kor. er skrevet i Aaret 58, kommer vi altsaa tilbage til Aaret 44. Nogen syndelig Betydning har dette dog ikke for os, da Kronologien i Paulus' Liv jo er meget usikker i sine Enkeltheder. Da Herodes Agrippa den Forstes Dod, som fandt Sted i Aaret 44,

¹⁾ Om *ἀποκάλυψις* se P. Madsen, Johannes' Aabenbaring, 2. Udg., København 1896, S. 8 flg.

omtales i Ap. G. 12, 21-23 i nær Forbindelse med den Rejse, som Paulus og Barnabas gjorde til Jerusalem med en Kærlighedsgave fra Antiokia (Ap. G. 11, 30; 12, 25), har man ment, at denne Rejse maatte henføres til samme Aar. Men det er dog usikkert, og der er heller ingen Grund til at sætte den her omtalte Henrykkelse i Forbindelse med denne eller nogen anden ydre Begivenhed i Apostelens Liv. Den bestemte Tidsangivelse viser vel kun, hvor dybt og uforglemmeligt et Indtryk Synet har gjort paa ham. — *εἵτε ἐν σώματι . . . ὁ θεὸς οἶδεν* er en Parentes. Til *εἵτε ἐν σώματι* og til *εἵτε ἐκτὸς τοῦ σώματος* underforstaar vi *ἡρώαγι*. Paulus indskyder altsaa den Bemærkning, at han ikke selv er klar over, om det var en virkelig legemlig Bortrykkelse, eller om det var Sjælen, der forlod Legemet og hævedes op til himmelske Egne; kun Gud ved det. Vi Nutidsmennesker vilde regne med en tredje Mulighed, nemlig at det var en indre psykisk Proces, hvad der jo ikke udelukker, at det var noget, som Gud virkede, og hvorigennem han kunde tilføre Apostelen en dyb Forstaaelse af det himmelske Liv. — Da *ἀρπαγέστα* hører til *ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ*, er det tilføjede *τὸν τοιοῦτον* (»vedkommende«, se S. 152) egentlig overflødigt. Naar det dog staar der, har det sin Grund i, at Forbindelsen er bleven usikker for Paulus ved den temmelig lange Parentes. Vi kan oversætte: »Jeg ved, at et Menneske i Kristus for fjorten Aar siden (om det skete i Legemet, ved jeg ikke, eller uden for Legemet, det ved jeg ikke; Gud ved det) — at vedkommende blev borttrykket o. s. v.«; eller ogsaa kan vi oversætte, som der slet ikke stod *τὸν τοιοῦτον*. — Til *ἀρπάζω* jfr. 1. Thess. 4, 17; Ap. G. 8, 39. — *ἕως τρίτου οὐρανοῦ* (»lige til den tredje Himmels«): Paulus har følt sig hævet op igennem to himmelske Sfærer ind i den tredje. Tanken om flere Himle findes der allerede en Begyndelse til i G. T., særlig i Udtrykket *עליון עליון*, LXX *ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ* el. *οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν*, en Slags Superlativ, der betegner den højeste Himmelsfære (5. Mos. 10, 14; 1. Kg. 8, 27; Ps. 148, 4).

I N. T. møder vi den flere Gange, især tydeligt i Ef. 4, 10 (*ἐπερὶ πάντων τῶν οὐρανῶν*) og i Hebr. 4, 14 (*ἀρχιερεὺς μέγας διεληλυθότα τοῦς οὐρανούς*). Paa det sidste Sted er det tilgrundliggende en Sammenligning mellem Kristus og den jødiske Ypperstepræst. Ligesom Ypperstepræsten paa Forsoningsdagen gik igennem »det hellige« ind i »det allerhelligste«, saadan gik Kristus med sit Offer gennem de lavere Himle derop, hvor Guds Trone er (Hebr. 8, 1; 9, 11). Vort Sted er imidlertid det eneste inden for N. T., hvor der nævnes *Tal* paa Himlene. Dette finder derimod hyppigt Sted i den sentjødiske Literatur, og det er derfor sandsynligt, at Paulus har medbragt sin Forestilling fra Jodedommen. I Almindelighed tænkte Joderne sig, at der var *syv Himle*. Saadan finder vi det i Pseudepigrapherne. Den slaviske Henokbog (Kap. 3 flg.) fortæller om, hvordan Henok bortrykkes af Engle og fores op gennem de syv Himle, indtil han i den syvende staar Ansigt til Ansigt med Gud: og i »de tolv Patriarkers Testamenter« (Levi 2-3) og den græske Baruksapokalypse (Kap. 2 flg.) møder vi det samme System. Dette er ogsaa Tilfældet i den rabbinske Literatur¹⁾. Forestillingen om de syv Himle har været en Tumbleplads for Indbildningskraften. Baade paa pseudepigrafisk og rabbinsk Grund findes der en Række vekslende Udmalinger af, hvad hver Himmel indeholder, med en barok Sammenblanding af det fysiske og det religiøse. F. Eks. tænkte Rabbinerne sig, at den første Himmel var tom; i den anden havde Solen, Maanen og Stjernerne deres Plads; i den tredje fandtes den Mølle, hvorpaa der males Manna, i den fjerde det himmelske Jerusalem, i den femte de Engle, der lovsynger Gud; den sjette Himmel rummede Sne, Hagl, Regn og Stormvind, og i den syvende, hvor Guds Trone stod, var de fromme afdodes Aander, de endnu ufødte Sjæle, den Dugg, hvormed de døde opvækkes (S. 243), og de højeste Engle. Sammenlignet med

¹⁾ Weber, Jüdische Theologie, 2. Aufl., Leipzig 1897, S. 162 flg. og 204 flg.

disse Udmalinger gør Paulus' Ord først og fremmest Indtryk af kysk Tilbageholdenhed. Men naar han dog har Tal paa Himlene, kunde det nok ligge nær at antage, at ogsaa han forudsætter selve Forestillingen om de syv Himle. Derfor taler desuden, at han øjensynlig gaar ud fra, at den tredje Himmel er et bekendt Begreb for hans Læsere, hvad man snarest forstaar, naar der er Tale om et Led i det gængse jødiske System. Der kan imidlertid gøres en vægtig Indvending imod denne Betragtning. Vi faar nemlig det bestemte Indtryk, at Apostelen ser det som noget vidunderlig stort, at han er bleven hævet op til den tredje Himmel. Men hvis han gaar ud fra, at der er syv Himle, bliver den tredje jo dog en af de lavere, ret fjærn fra selve Guds Bolig. Vi ved ogsaa, at der blandt Rabbierne ikke var fuld Enighed om Syvtallet. Saaledes horer vi om en Rabbi, som hævdede, at der kun fandtes to Himle¹⁾. Man kunde da tænke sig, at Paulus har ment, at der var tre eller muligvis fire Himle, og i sidste Tilfælde kunde Paradiset (V. 4) være tænkt som den fjerde og højeste, hvor Guds Bolig er. Vi lader dette Spørgsmaal staa hen. Teksten indeholder dog næppe tilstrækkeligt til, at man kan træffe en sikker Afgørelse. — — Naar det i V. 3-4 hedder *οἶδα τὸν τοιοῦτον ἀνθρώπον . . . , ὅτι ἡρώαγι*, er det = *οἶδα, ὅτι ὁ τοιοῦτος ἀνθρώπος ἡρώαγι*. Samme Konstruktion ved *οἶδα* finder vi i I. Kor. 16, 15. — Den nøje Overensstemmelse med Ordene i V. 2, saa endogsaa Parentesen gentages med næsten samme Ordlyd, gør det højst usandsynligt, at der i V. 3-4 skulde være tænkt paa en helt anden Bortrykkelse. Men paa den anden Side er det naturligvis heller ikke en blot Gentagelse af det, der var fortalt i V. 2. Derimod antager vi, at det er et nyt, endnu herligere Trin inden for den samme ekstatiske Oplevelse, som skildres: Først borttrykkes han til den tredje Himmel, derefter videre til Paradiset. — *παράδεισος* er oprindeligt et persisk

¹⁾ Weber, anf. Skr., S. 204.

Ord, *pairidaêza*, som betyder en Park eller Dyrehave. I LXX bruges det som Oversættelse af הַיְיָ, »Have«, 1. Mos. 2, 8 (*ἐφύτευσεν κύριος ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἑδέμ*), og herudfra har det faaet sin særegne Betydning = Edens Have. Nu er det ejendommeligt for Senjødedommen, at den tænkte sig Edens Have som noget, der stadig var til. I den havde de første Mennesker engang i Tidernes Morgen levet deres Samliv med Gud, og i den skulde siden alle de frelste samles for at opleve noget lignende. Paradiset fandtes endnu et Steds og skulde paa ny oplade sig for Mennesker. I 4. Esra 7, 36 hedder det ved Skildringen af den store Dom: »Helvedes Ovn bliver aabenbar og lige overfor Salighedens Paradis«. Undertiden forestillede man sig Paradiset som en virkelig Have, der endnu fandtes paa Jorden, fjærnt mod Øst eller Nord (Henok 32, 3 flg.; 77, 3). Men ofte stod det for Tanken som noget himmelsk. Saaledes hedder det i Henok 61, 12 (i det Skrift, som kaldes »Billedtalerne«): »Alle hellige, som er i Himlen, skal prise ham, ligesaa alle udvalgte, som bor i Livets Have«. Og i den syriske Baruksapokalypse 4, 6 tales der om, at Paradiset ligesom det himmelske Jerusalem holdes rede hos Gud. I den rabbiniske Teologi udmales Paradiset med glødende Indbildningskraft; men ogsaa her er der vekslende Tanker om Stedet, hvor det findes¹⁾. Paa Baggrund af disse sentjodiske Forestillinger maa vi forstaa de tre nytestamentlige Steder, hvor vi møder ὁ παράδεισος: Luk. 23, 43; Joh. Aab. 2, 7 og her. Paa de to første betegner det de saliges Opholdssted, og her i 2. Kor. 12 er det Stedet for Guds Nærhed og den himmelske Livsfylde. Paa alle tre Steder er det afgjort noget hinsidigt, som ikke horer denne Jord til. Efter Luk. 23, 43 naar den troende dertil gennem Døden; om det er tænkt som noget, der er i Hades ligesom ὁ κόλπος Ἀβραάμ i Luk. 16, 22 flg., eller som noget, der er i Himlen, kan man ikke med Sikkerhed sige. I Joh. Aab. er

¹⁾ Weber, anf. Skr., S. 341 og 344 flg.; R. H. Charles, *The revelation of St. John II*, S. 160 flg.

Paradiset Udtryk for Herlighedstilstanden paa den nye Jord (2, 7, jfr. 22, 1 flg.). Og Paulus kommer dertil ved at bortrykkes til Himlen, saa for hans Vedkommende er det klart, at han tænker sig det dér. Spørgsmaalet er kun, hvordan Paradiset her forholder sig til den tredje Himmel. Man kunde tænke sig, *at det var et særligt Sted inden for den tredje Himmel*. Derfor kunde det maaske tale, at den slaviske Henokbog (Kap. 8) lader Paradiset være en Del af denne, ligesom det i »Moses' Aabenbaring« 37 hedder om Adam: »Loft ham op til Paradiset til den tredje Himmel«. Da de jødiske Forestillinger om disse Ting imidlertid er saa vekslende, er det tvivlsomt, om der kan tillægges disse pseudepigrafiske Steder nogen Betydning for Forstaaelsen af Paulus, og det kan derfor godt være, *at han med Paradiset mener en Himmel, højere end den tredje*, saa man maa igennem den for at naa derop (jfr. ovenfor S. 427). — Saa meget synes at være sikkert, at de to Udtryk *τοῖτος οὐρανός* og *παράδεισος*¹⁾ er jødiske Forestillinger, som Paulus har medbragt fra den aandelige Verden, hvori han var vokset op. Man har imidlertid ogsaa formodet, at selve den ekstatiske Bortrykkelse til Himlen var en Oplevelse, der hang sammen med hans Fortid som Jøde²⁾. Man henviser dels til, at »Himmelrejsen« forekommer oftere i pseudepigrafiske Skrifter, f. Eks. i Henok 71 og, som ovenfor S. 426 omtalt, i den slaviske Henokbog, dels til et Talmudsted³⁾, der fortæller om, at fire Rabbier »gik ind i Paradiset«; for de tre blev det paa forskellig Maade til Ulykke; kun een »kom ned i Fred«. Man mener heraf at kunne slutte, at »Paulus' rabbinske Lavbrødre var fortrolige med den Kunst at gaa ind i Paradiset«, og at Apostelens

¹⁾ Med Hensyn til disse Begreber se Salmonds Artikler i Hastings, A dictionary of the Bible, II 1899, S. 320 flg.; III 1900, S. 668 flg., og Artiklen *οὐρανός* i Cremer-Kögel, Biblisch-theologisches Wörterbuch.

²⁾ Saaledes især Bousset, Die Himmelsreise der Seele, i Archiv für Religionswissenschaft IV, Tübingen u. Leipzig 1901, S. 136 flg.

³⁾ Anført hos Bousset, anf. Skr., S. 145 flg., og hos Lietzmann, anf. Skr., S. 151.

tilsyneladende saa personlige Oplevelse her i 2. Kor. 12 i Virkeligheden ikke var den enkelte Mands, men Skolens Ejendom¹⁾). Denne Opfattelse synes os dog meget tvivlsom. I Pseudepigrapherne er der jo ikke Tale om selvoplevede Ekstaser, men om Ting, der digtes om store Guds Mænd fra en fjærn Fortid, hvor Fantasiens har frit Spillerum. Og Talmudstedet taler slet ikke om noget, der var almindeligt blandt de skriftkloge, men nævner kun fire, som »gik ind i Paradiset«, altsaa kun nogle ganske faa. Man finde i denne Oplevelse, hvad man vil. Det savner i alt Fald enhver Grund at tænke sig den aandelige Luft, som Paulus indaadede i sin Ungdom, saadan fyldt med Himmelfartsekstaser, at noget lignende derved maatte fremkaldes hos ham adskillige Aar efter, at han var bleven Kristen. — I sidste Halvdel af V. 4 fortæller Apostelen, hvad han horte i Paradiset. ἀκούωτος 1) usagt, 2) uudsigelig, 3) hemmelighedsfuld, hellig. Her (eneste Sted i N. T.) kan der kun være Tale om anden eller tredje Betydning, og den sidste forekommer os sandsynligst, da den følgende Relativsætning ellers bliver en Overflodighed. ἃ οὐκ ἐστὶν ἀνθρώπων λαλῆσαι, »som det ikke er et Menneske tilladt at udtale«; kun Gud selv har Lov til at meddele sligt. — — Vi kan ikke tilbageholde den Bemærkning, at Steder som dette horer til dem, som Eksegesen er daarligst til at »forklare«. Det ligger i denne Videnskabs hele Metode. Dens minutiose Beskæftigelse med Enkelthederne, dens udforlige Undersøgelser af sproglig og historisk Art og hele dens langsomt skridende Fremstilling kan jo undertiden virke saadan, at man ikke ser Skoven for bare Træer. Dette gælder i stigende Grad, jo mere ophøjet Emnet er. Og her, hvor en stor Sjæl lukker op for sine helligste Oplevelser, som han selv vaander sig ved at lægge frem til Beskuelse, føles det ligefrem pinligt at forstyrre Stovet paa Sommerfuglevingerne. Det, der frem for alt skulde frem, er jo

¹⁾ Bousset, anf. Skr., S. 147—48.

dog den mægtige Grebethed, den overvældende Klarhed og Styrke i Oplevelsen, som gør, at Paulus kan tænke sig den som en rent legemlig Bortrykkelse, den vidunderlige Følelse af at hæves højere og højere, helt op til Guds Nærhed, den ubeskrivelige Fylde i de Ord, som toner der oppe, og som siden bevares som en Hemmelighed for Livet. Vi finder heri en Enhed af et dybt Naturanlæg for Mystik og af Guds Aands Virkning, der tilfører Apostelen den Berigelse og Vederkvælgelse, som netop han under sit Livs uhyre Kamp og Lidelse trængte til for altid at kunne fastholde Livet i Gud som den dyreste Skat¹). At der herunder arbejdes med historisk givne Forestillinger, er kun, hvad man maatte vente, naar Erfaringen af det guddommelige virkelig skulde indføjes i en menneskelig Bevidsthed. Om den Rolle, som ekstatiske Oplevelser i det hele taget spillede i Paulus' Liv, finder vi i øvrigt Vidnesbyrd nok baade i hans Breve (Gal. 2, 2; 1. Kor. 2, 7. 10; 14, 14. 18) og i Ap. G. (16, 6-7. 9; 18, 9 flg.; 22, 17 flg.; 27, 23 flg.).

V. 5. »Af vedkommende (o: af det Menneske, der blev bortrykket til Himlen) vil jeg rose mig; men af mig selv vil jeg ikke rose mig undtagen af min Afmagt«. Denne Sondring er i Virkeligheden kun formel; for det var jo ham selv, der blev bortrykket til Himlen. Meningen er: »Naar jeg fremhæver slige vidunderlige Oplevelser, nævner jeg dem ikke som mine egne, men omtaler dem, som om de var en andens«. Det, der ligger bagved, er, at han stadig føler det farlige i at benytte de højeste religiøse Erfaringer til at rose sig af, og at han derfor lader, som om hans Person stod helt udenfor. Man mindes uvilkaarlig Søren Kierkegaard, der ved at skyde opdigtede Personer ind som Udgivere, Findere eller Forfattere søger at holde Indholdet af sine Boger paa Afstand fra sig selv, skønt det hele er dybt personligt. Idet Paulus her gør noget lignende, er det, at han — som omtalt S. 423 — kan hævde, at han formelt

¹) Jfr. Edv. Lehmann, *Mystik i Hedenskab og Kristendom*, København 1904, S. 102.

set ikke overtræder Regelen fra 11, 30: Aabenbar Selvros anvender han kun ἐν ταῖς ἀσθενείαις.

V. 6. forklarer (γάρ), hvorfor han ikke vil rose sig uden af sin Afmagt. Han kunde nemlig med fuld Ret rose sig frit ud af sine Aabenbarelses; men han undlader det for ikke at gøre sig selv til Genstand for blind Beundring. Naar han her gør denne Bemærkning, er det formodentlig for at afskære Modstanderne fra at sige, at det vel er af gode Grunde, han tager saa forsigtigt paa hele den Sag med Syner og Aabenbarelses. — ἐὰν θελήσω πανήρσασθαι, »dersom jeg faar i Sinde at rose mig«. θέλω betyder jo »at ville, have i Sinde«. — Med πανήρσασθαι menes naturligvis saadan en Selvros, som han lige har sagt, at han giver Afkald paa. — οὐκ ἔσομαι ἄφρων minder om 11, 1. 16. Men der er en ejendommelig Forskel; for i 11, 1 er hans Selvros set som en Taabelighed, i 11, 16 som noget, der kunde anses for at være taabeligt; men her er Tanken kun, at hvis han roste sig af noget, som ikke var sandt, vilde han være en Taabe; se Begrundelsen: ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ (»thi det vil være Sandhed, jeg siger«). Til hele første Halvdel af Verset jfr. 10, 8. — γείδομαι (underf. τοῦ πανήρσασθαι), »jeg lader det være«. — μή staar i samme Betydning som ἵνα μή. — λογίζομαι εἰς τινα kan oversættes: »tænke med Hensyn til (om) en«. Men det er ogsaa muligt, at det er et Handelsudtryk: »skrive paa ens Konto«, her = »føre en til Indtægt«¹⁾. I saa Fald er det beslægtet med den Anvendelse af λογίζομαι med Dativ, som vi kender fra 5, 19 (»tilregne en noget«); λογίζομαι betyder jo egentlig »at regne«. — ὑπὲρ ὃ βλέπει με ἢ ἀκούει ἐξ ἑμοῦ, »ud over (o: mere, højere end) det, som han ser mig [være] eller horer af mig«. Meningen er, at Paulus ikke vil have, at man — ved at faa hans Syner og Aabenbarelses skildret — skal fatte større Tanker om ham, end det personlige Indtryk af hans Adfærd og Forkyndelse kan svare til. I saa

¹⁾ Saaledes Lietzmann, anf. Skr., S. 153.

Fald vilde hans Anseelse nemlig hvile paa et usundt Grundlag, paa noget, som ingen Mennesker kunde kontrolere, og som der derfor til enhver Tid kunde rejses Tvivl om.

V. 7. Vi sætter Punktum efter V. 6 og læser saa: καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι¹⁾. Ordene τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων (Midlets Dativ) hører med til den følgende ἵνα-Sætning, men er stillet foran for Eftertryks Skyld, jfr. 2, 4. — ὑπερβολή, »Overmaal, overvældende Storhed«; Apostelen tænker paa den storslaaede Karakter, som hans Aabenbarelses har haft. — ὑπεραίρω, løfte op over; Med. ophøje sig (2. Thess. 2, 4), hovmode sig (her). — Paulus føler, at der til saa vidunderlige religiøse Oplevelser kan knytte sig en Fare for aandeligt Hovmod, og saadan en Fare laa vel netop nær for hans af Naturen stolte Karakter. Derfor synes han, at han her, hvor han har været inde paa at fremhæve disse Oplevelser saa stærkt, ogsaa bør fortælle om den frygtelige Modvægt, som Gud har givet ham imod Hovmodsfaren. Dette

¹⁾ Andre knytter καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων til det foregaaende, sætter derefter Punktum og læser saa: διὸ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι κτλ. Denne Læsemaade kan knap siges at give Mening. Snarest maatte man vel tage καὶ epekegetisk og τῇ ὑπερβολῇ som Midlets Dativ, hørende til λογίζεται, og oversætte (fra V. 6b): »for at ikke nogen skal tænke højere om mig end det, han ser mig være eller hører af mig, og det ved Aabenbarelsernes Storhed«. Men den sidste Tilføjelse falder rigtignok meget mærkelig. Og endnu tungere bliver det, hvis man skal føre den helt tilbage til φείδομαι og tage τῇ ὑπερβολῇ som Hensynsdativ: »Jeg lader det være . . . ogsaa med Hensyn til Aabenbarelsernes Storhed«. Her passer καὶ (»ogsaa«) desuden meget daarligt, da det, Paulus lader være, jo netop er Selvros ud fra Aabenbarelserne, saa det bliver meningsløst, at han skulde lade Selvrosen fare ogsaa med Hensyn til disse. Dertil kommer endelig, at det er meget vanskeligt at forbinde nogen Mening med διὸ. Lietzmann (anf. Skr., S. 153) erkender, at Læsemaaden er uforstaaelig. Men han finder, at det er for letkøbt en Udvej at vælge den Tekstform, vi har foretrukket, og mener, at Westcott og Hort maaske har Ret, naar de formoder en dybtgaaende Forvanskning af Teksten. Vi mener dog, at διὸ kan være kommet ind ved en Misforstaaelse af Teksten, fremkaldt ved den ejendommelige Omstilling af Ordene i Begyndelsen af V. 7.

ydmygende Moment tager han med af lignende Grunde som dem, der fik ham til i Begyndelsen af sin Selvros væsentlig at holde sig til sine Trængsler. Saaledes kommer han til at tale om sin *σκόλοψ τῇ σαρκί*. — *σκόλοψ* (kun her inden for N. T.) betegner egentlig et spidst Legeme. Det kan bruges i forskellige Betydninger: 1) *Pæl*, f. Eks. om Palisader i et Fæstningsværk, *σκόλοπες καὶ τάφρος* (»Palisader og Grav«), Hom. II. 15, 1, eller om en Pæl til at spidde noget paa, *καταλήν πῆξαι ἀνὰ σκολόπεσσι*, Hom. II. 18, 176-77. Da Dodsstraf undertiden udførtes ved at spidde Forbryderen, kan Ordet gaa over til i det hele at betegne en Pæl, der anvendes ved Henrettelse, Retterpæl, og herudfra kan det komme til at staa ensbetydende med *σταυρός*, Kors, hvis oprindelige Betydning for øvrigt ogsaa er Pæl, Palisade¹). Saaдан ser vi, at Kelsos har brugt det, naar han talte om Jesu Kors (Origenes, Mod Kelsos II, 55; 68; 69), f. Eks. naar han omtaler *τὴν ἐπὶ τοῦ σκόλοπος ἀντοῦ φωνήν, ὅτ' ἀπέπνει*²). Og det svarer hertil, at *ἀνασκολοπιζέω* bruges om at korsfæste, f. Eks. i Origenes, Mod Kelsos II, 36 og hos Lukian (Peregrinos' Dod 11), der siger om de Kristne: *σέβονσι τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ἀνασκολοπισθέντα*, ligesom *σκολοποειδής* kan betyde »korsdaanet«, f. Eks. om Figen-træets Blade, der har Tværflige. Den Forestilling om noget spidst, der egentlig laa i Ordet, og som vi genfinder i dets anden Hovedbetydning, er altsaa her traadt tilbage. 2) *Torn*, *Splint*. Denne Betydning finder vi f. Eks. hos Dioskorides, der taler om et Plantestof, som naar det anbringes paa Legemet, *ἐπισπᾶται σκόλοπας καὶ πάντα τὰ ἐμπιγνόμενα* (»trækker til sig Torne og alt, hvad der bores ind«, De materia medica IV, 49).

¹) Se f. Eks. Hom. II. 24, 453: *αὐλήν ποιεῖν σταυροῖσιν*, »at indhegne en Gaard med Pæle«.

²) Kelsos undgaar tydeligt nok at sige *σταυρός*, som jo var det Udtryk, de Kristne brugte, og naar han foretrækker *σκόλοψ*, kunde det se ud til at have hængt sammen med, at han har fundet noget mere foragteligt i dette Ord. Det synes at have haft en grovere Klang.

I LXX har vi Ordet fire Gange, de tre Gange som Oversættelse af Ord, der betyder »Torn«, תִּנְיָן, תִּנְיָן, תִּנְיָן, 4. Mos. 33, 55: *σκόλοπες ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν* (תִּנְיָן בְּעֵינַיִם תִּנְיָן); Ez. 28, 24: *σκόλοψ πικρίας καὶ ἄκωνθα ὀδύνης* (»en bitter Torn og en smertende Tidsel«, אֶכָּזָב יִקְוֶה אֶכָּזָב תִּנְיָן); Hos. 2, 6 (8): *ἐγὼ φράσω τῇ ὁδῷ αὐτῆς ἐν σκόλοπῳ* (עֲרִיבָה, se S. 400). Og den fjerde Gang, Sir. 43, 19, er det klart nok ment i samme Betydning: *πάγνιν ὥς ἅλα ἐπὶ γῆς χέει, καὶ παγεῖσα γίνεται σκολόπων ἄκρα* (»han udgyder Rim som Salt paa Jorden, og naar den er frosen, bliver den til Tornespidsen«). Værd at lægge Mærke til er ogsaa en Papyrus, hvor det paa ukorrekt Græsk hedder: *τὸν πόδω πορεῖν ἀπὸ σκολάπου* (»have ondt i Foden af en Torn«)¹). J. H. Moulton hævder, at Ordet i Folkesproget betød »Torn« eller »Splint« snarere end »Pæl«; men naar han tilføjer, »at det i senere Græsk synes at have tabt sin almindelige klassiske Anvendelse om noget stort«, saa holder dette dog ikke Stik over for, hvad vi har paaavist hos Kelsos o. a. Naar vi nu vil spørge, hvordan Ordet skal gengives paa vort Sted, saa maa det siges, at baade den første og den anden Betydning kan anvendes. For den anden kunde tale, at det er den, der findes i LXX. En Torn til at gnave i Kødets (*σκόλοψ τῇ σαρκί*, »en Torn for Kødets«) er jo ogsaa et træffende Billede paa noget, som volder en uafsladelig nagende Pine. Man maa blot spørge, om hele Udtrykket skal tages som et sluttet Billede, eller om kun *σκόλοψ* er billedlig ment, *σάρξ* derimod ligefrem at forstaa om Legemet. I første Tilfælde kan der være ment enhver aandelig eller legemlig Lidelse, blot den minder om en Torns Gnaven i Kødets. I sidste Tilfælde derimod maa der jo være ment en udvortes Lidelse. Men selv om Betydningen »Torn« altsaa giver en brugbar Mening, forekommer det os dog ikke usandsynligt, at man bør vælge Gengivelsen »en Pæl for Kødets«. Naturligvis skal man i saa Fald ikke tænke

¹) Efter J. H. Moulton, Notes from Papyri, i Expositor VI, 3, 1901, S. 274, hvorfra det følgende Citat ogsaa er taget.

paa en Pæl til at spidde »Kødet« paa, hvad der vilde give et monstrost Billede. Men man skal tænke paa Retterpælen eller Korset, som Legemet bliver hængt op paa. Vi vilde heri have et stærkt Udtryk for at blive martret. Og vi vilde med det være lige i Midtpunktet af Paulus' Billedverden. Det er især dette sidste, der taler saa stærkt for denne Opfattelse. Det eneste, der kan indvendes imod den, er, at det vilde have været klarere, om Paulus havde sagt *στανός* i Steden for *σκόλοψ*. Men der kan dog næppe lægges større Vægt herpaa; for en Græker var Udtrykket forstaaeligt nok, som vi ser hos Origenes, og hvis det var saadan, at *σκόλοψ* havde en særlig fæl Klang, egnede det sig jo godt her, hvor Paulus aabenbart griber de stærkeste Udtryk for rigtig at male sin Lidelse. — Med det Udtryk, vi nu har undersøgt, er Lidelsens *Art* antydet. Den tilføjede Apposition, *ἄγγελος σατανᾶ* (»en Satans Engel«), meddeler dens *Ophav*: Det er den ondes Magt, som staar bagved. *ἵνα με κολαρίζη* angiver Hensigten med, at der blev givet Apostelen en af de onde Engle til Ledsager. Det er Guds Hensigt, der tænkes paa; for med *ἐδόθη μοι* mentes der naturligvis: »blev mig givet af Gud«. *κολαρίζω*, give Orefigen, slaa i Ansigtet (1. Kor. 4, 11; Matth. 26, 67). Havde der staaet *κολαρίσῃ* (Aor.), vilde Meningen have været, at Satans-engelen een Gang skulde tilføje Paulus Slag i Ansigtet; men i *κολαρίζη* (Præs.) ligger, at det skulde være noget, som stadig gentog sig. — *ἵνα μὴ ἐπεραιώσωμαι*, der delvis gentager den Hensigtssætning, hvormed Verset begyndte, horer næppe til *ἐδόθη μοι*, men til det lige forudgaaende *κολαρίζῃ*.

Vi kommer nu til det vanskelige Spørgsmaal, *hvad det er for en Lidelse*. Paulus her taler om. Udtrykkene er meget dunkle. Ud over det, at der er Tale om en Smerte, hvorunder han stadig lider, fordi den atter og atter gentager sig, og at han tilskriver den de »Slag«, som en ond Engel tilføjer ham, siger selve Ordene egentlig ikke noget klart. Det er derfor ikke saa sært, at Fortolkerne har fremsat en Mængde forskellige Gisninger.

Mange har formodet, at der sigtes til en eller anden haard *Fristelse* eller *Anfægtelse*, som Paulus bestandig har haft at kæmpe med. Det kunde jo nok passe til ἄγγελος σατανᾶ. Inden for Romerkirken har man saaledes hyppig tænkt paa *kodelig Attraa*, hvad der rigtignok afgjort staar i Strid med Apostelens egne Ord i 1. Kor. 7, 7. Luther tænkte paa *Fristelse til bespottelige Tanker*. Dette modsiges dog af det Indtryk, vi ellers faar af Paulus' Kristenliv, hvor vi aldrig mærker noget sonderrevet. Vi minder om et Sted som Gal. 2, 20 og om — hvad vi tidligere har gjort opmærksom paa, S. 120 og 290-91 —, at Paulus ser med stor Frimodighed paa sit eget Helliggorelsesliv og er mere tilbøjelig til at glæde sig over, hvad der er naaet, end til at sørge over, hvad der endnu mangler. Hvor vilde dette lyse Syn være muligt, naar han stadig led under en saa frygtelig indre Kamp? Saa kunde man snarere tænke paa *Samvittighedsnag over hans forkristelige Livs Vildfarelser*. Smerten ved Mindet om at have forfulgt Guds Menighed kommer jo stærkt til Orde i 1. Kor. 15, 9; 1. Tim. 1, 13. 15 og ligger vel ogsaa bagved i Ef. 3, 8. Men disse Steder giver os alligevel slet ikke Indtryk af aandelig Anfægtelse. Naar vi læser dem igennem i deres Sammenhæng, mærker vi nok, at der er et saare mørkt Minde, som han ikke kan glemme; men vi mærker tillige, at det netop staar for ham som den Baggrund, hvorpaa Guds Naade viser sig i al sin straalende Herlighed. Smerten er saaledes opløst i Harmoni.

Vi gaar da til den Anskuelse, som gennemgaaende hyldes af Nutidens Forskere, at *Paulus sigter til en kronisk Sygdom*. Det er højst forskellige Sygdomme, man har gættet paa, lige fra Hovedpine til Malaria. Ofte har man forsøgt at faa mere fast Bund under Fødderne ved at kombinere Stedet her med Gal. 4, 13-15, som næppe kan forstaas anderledes end, at Paulus ved Sygdom var bleven tvungen til at gøre Ophold i Galatien, da han var der første Gang. Det, som dér siges i V. 14, giver os desuden en vis Forestilling om denne Sygdoms Art: Den kunde ikke skjules for andre, og den var egnet til at

svække Indtrykket af hans Forkyndelse ved at vække Ringeagt og Modbydelighed (eller Frygt). Gaar man ud fra, at det er det samme Onde, hvorefter der tales paa vort Sted, faar man yderligere den Oplysning, at det var en vedvarende Lidelser, og at den ytre sig i heftige Anfald (Satanseangelens Slag). Paa Grundlag heraf har man bygget *den meget yndede Teori om, at Paulus var Epileptiker*¹⁾. Netop Epilepsien med sine voldsomme og uhyggelige Krampeanfald kunde jo passe til det Billede, man mener at maatte danne sig af Apostelens Sygdom. Samtidig har mange Forskere draget hans Syner og Aabenbarelser ind i Sygdomsbilledet og forklaret dem ud fra de Hallucinationer, der kan forekomme hos Epileptikere. Denne Diagnose har man endda ment at kunne hæve op over Formodningernes Omraade, hvor de mange Teorier om Paulus' Sygdom ellers hører hjemme. Man har gjort gældende, at der i Gal. 4, 14 forelaa et virkeligt Bevis for den i Udtrykket *ἐξερύσατε*. Om det har man nemlig hævdet, at det skulde oversættes ordret, saa Meningen var, at Galaterne kunde have følt sig fristet til at »udspytte« eller »spyte ad« Paulus' Sygdom. Og man har saa henvist til, at Folk i Oldtiden ansaa Epilepsi for smitsom og mente at kunne holde sig den fra Livet ved at spytte. Det hedder f. Eks. i Plinius' *Naturalis historia* 28, 7: *Despuimus comitiales morbos. hoc est. contagia regerimus* (»vi spytter ad Ligfald, det vil sige, vi sender Smitten tilbage«). Ved nærmere Undersøgelse viser det sig imidlertid, at det ingenlunde blot var mod den ene Sygdom, man brugte Spytning som Vægemiddel. I Virkeligheden var det en

¹⁾ Med stor Lærdom hævdes den af *Max Krenkel* i hans ovenfor i Literaturfortegnelsen anførte Bog (Afsnittet »Der Dorn im Fleische«). I øvrigt antages den med mere eller mindre Sikkerhed af de mest forskellige Forskere lige fra saa radikale som *Wrede* (Paulus, 2. Aufl., Tübingen 1907, S. 17) til en saa konservativ som *Lightfoot* (Apostlen Paulus' Brev til Menighederne i Galatien dansk Oversættelse, København 1885, Afsnittet »Paulus' Svagheit i Kødets«, S. 216).

Sædvane, der blev anvendt mod alt, hvad man ansaa for at være ondt og dæmonisk¹). Og selv om man derfor hævder den ordrette Oversættelse af ἐξεπύσατε i Gal. 4, 14, kan man ikke derudfra bevise, at Paulus har lidt af Epilepsi eller i det hele taget bestemme hans Sygdom. Og i øvrigt er det meget muligt, at ἐξεπύσατε bør tages i overført Betydning: »væmmes ved, afsky«, saa Stedet slet ikke kommer i Betragtning i denne Sammenhæng. Men naar dette Bevis saaledes glipper, maa man sige, at Teorien om Paulus' Epilepsi kommer til at hvile paa et rent Skøn. Mangen anden Sygdom kunde lige saa godt gore Fyldest over for de Kendetegn, man mener at have fundet ved Kombinationen af 2. Kor. 12 og Gal. 4. Og Grundlaget for at regne med Epilepsi som en Mulighed bliver tilmed paafaldende spinkelt, naar man husker, at der jo i Virkeligheden ikke er meddelt et eneste Eksempel paa, at Paulus har haft Krampe. Gennemgaaende finder Teorien heller ikke Støtte hos sagkyndige Læger²). — Nogle

¹) En Udtalelse hos Theofrast (i «Karakterer», »Overtro») viser, at Skikken lige saa fuldt anvendtes over for Sindssyge som over for Epilepsi. Han siger nemlig: *μανόμενόν τε ἰδὼν ἢ ἐπιληπτον, φοίξας εἰς κόλπον πύσαι* («naar han ser en afsindig eller Epileptiker, saa spytter han gysende i sin Barm»). Og ganske paa samme Maade beskyttede man sig mod Forhekselse og »onde Ojne«, som Theokrit (Idyllion 6, 39) siger: *ὥς μὴ βασκανῶ δέ, τρίς εἰς ἔπνοσα κόλπον* («men for at jeg ikke skulde blive forgjort, spyttede jeg tre Gange i Barmen»). Men heller ikke herved blev man staaende. Alt, hvad der i det hele taget var ildevarslen, viste man fra sig ved denne Gebærde. F. Eks. brugte man den mod den onde Forbetydning, som laa i at møde en, der haltede paa den højre Fod (Plinius, Nat. hist. 28, 7). Og hos Seneca (Ad Marciam, Kap. 9) finder vi ligefrem Udtrykket: *dirum omen respuo* («spyttede et ulykkebringende Varsel tilbage»). — Jfr. Carl Sittl, Die Gebärden der Griechen und Römer, S. 117 flg. Om den store Almindelighed af den her omhandlede Overtro se H. F. Feilberg, Ordbog over jysk Almuesmaal, Art. »spyttede».

²) I Danmark har Overlæge paa Aarhus Sindssygeanstalt, Dr. med. F. Hal-
lager (Sindssygdom, Forbrydelse, Genialitet, Studier over Epilepsien, Køben-
havn og Kristiania 1906, S. 127 flg.) og Nerve lægen, Dr. med. P. D. Koch
(i »Plovfuren» for 18. og 25. Juni 1911) udtalt sig bestemt imod den. I Tysk-

Forskere¹⁾ har saa foreslaaet *Hysteri*, en Sygdom, der ligesom Epilepsien kan ytre sig i Krampeanfald. Den skulde tillige kunne forklare de stærke Stemningsomslag, som vi møder hos Paulus, og den kan medføre Hallucinationer. Det maa imidlertid siges, at Stemningsomslagene hos Apostelen paa ingen Maade gaar ud over, hvad der er naturligt hos en ildfuld Personlighed. saa en Forklaring ud fra sygelige Tilstande er overflodig. Og hvad Hallucinationerne angaar, saa plejer de netop hos Hysterikere at have en Karakter, der ikke synes at passe synderlig godt for Paulus' Vedkommende. Som Regel er de nemlig stærkt skræmmende, saa den syge slaar om sig i Angst, og Erindringen om dem er ufuldkommen²⁾. — Endelig har man benyttet et Ord i Gal. 4, 15 til at grundlægge en særegen Hypotese om Apostelens Sygdom. Det hedder nemlig der, at Galaterne, »om det havde været muligt, vilde have udrevet deres Øjne og givet ham dem«. Heraf slutter man saa, at *det Onde, Paulus led af, var en Øjensygdom*³⁾. Det er en ret rimelig Forstaaelse. Men den er paa ingen Maade nødvendig. For Øjnene kan ogsaa være nævnt som det særlig dyrebare, saa Meningen bliver: »I havde gerne givet mig det bedste, I ejer, om det havde kunnet hjælpe mig«. — Vi tror da, at Resultatet maa blive, at det nu er umuligt at afgøre, hvad det var for en Sygdom. Paulus led af under sit første Ophold i Galatien. Men hvad

land har bl. a. Nervelægen, Prof. A. Seeligmüller gjort det samme i »War Paulus Epileptiker?«, Leipzig 1910, hvor der findes en udførlig Literaturfortegnelse S. 78 flg.

¹⁾ F. Eks. H. Lietzmann, anf. Skr., S. 155.

²⁾ Oppenheim, Lehrbuch der Nervenkrankheiten II, Berlin 1913, S. 1402.

³⁾ Saaledes f. Eks. F. W. Farrar, Apostelen Paulus, Dansk Oversættelse, København 1883, S. 370 (»akut Ojebetændelse, efterfulgt . . . af svær Hjerne-lidelse«), og J. P. Bang, Det religiøse Sjæleliv, I, København 1911, S. 88 (»en smertelig Ojensygdom, forbundet med saa stærke og pludselige Hovedsmerter, at de nok kunde betegnes som »Slag«). H. Windisch, anf. Skr., S. 387, antyder Muligheden af at forbinde Teorien om Hysteri med den om Øjensygdom. Der forekommer jo hysterisk Blindhed eller Synsbegrænsning.

der har særlig Interesse her, er, at Ordene i Gal. 4, 13 ret beset gør det meget usandsynligt, at den har været kronisk. Læst for sig selv uden Indblanding af 2. Kor. 12 siger de jo kun, at han en Tid blev standset af en Sygdom, der gjorde det umuligt for ham at drage videre, selv om den ikke var alvorlig nok til at hindre ham fra at prædike. Havde det nu drejet sig om et Anfald af en vel kendt, stadig tilbagevendende Lidelser, saa maatte vi have ventet, at der havde staaet: *διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός* (»paa Grund af min Svaghed i Kød«). Men det gør der ikke. Der staar ganske ubestemt: *δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκός* (»en Svaghed«), saa man kan ikke faa andet Indtryk end, at Paulus tænker paa et enkeltstaaende Sygdomstilfælde. Endelig er der en Betragtning, som i det hele gør det lidet rimeligt, at Paulus skulde have været en svagelig Mand. Vi tænker paa hans Opregninger af, hvad han under sin Missionsvirksomhed har at gaa igennem, særlig 1. Kor. 4, 9-13; 2. Kor. 4, 8-9; 6, 4-10; 11, 23-29. Det er jo en hel Samleiver, der her besjæler ham. Han tager alting med. Der mangler ikke Fattigdom, Sult og Kulde paa Listen. Men aldrig et Ord om Sygdom! Og dog vilde en kronisk Svaghed have været en uhyre Tilgift til hver enkelt af de andre Lidelser.

Angaaende Spørgsmaalet om Sygdom hos Paulus udtaler Overlæge, Dr. med. H. I. Schou følgende i et Brev til mig af 19.—4.—1927:

»Det er min Overbevisning, at man her som andre Steder har snakket løst og fast om Ting, som man ikke kunde have en fornuftig Mening om, da de foreliggende Kendsgerninger er for faa til at drage en sikker Slutning. Saaframt man ikke engang om Napoleon, der var Europas Midtpunkt og ligger vor Tid saa meget nærmere, kan afgøre, om han led af Epilepsi, — ja ikke engang om afdøde Medlemmer af ens egen Slægt, — hvor meget mindre om en Mand, død for 2000 Aar siden og med saa sparsom en »Sygehistorie« som den foreliggende. Egentlig er der kun tre Steder at bygge paa, nemlig: Damaskusanfaldet, Tornen i Kød og »de høje Aabenbaringer« samt det ganske værdiløse Sted Gal. 4, 13.

Der er ud fra de meget faa og alt for sparsomme Oplysninger intet, der taler med Sikkerhed for, at Paulus var Epileptiker. Der mangler spec. Op-

Iysninger om Krampeanfald. Hvad der taler direkte imod Epilepsi, er følgende tre Ting:

1) Paulus blev ikke sløvet eller hukommelsessvækket, saaledes som det findes hos mindst 90 % af alle Epileptikere.

2) Paulus blev ikke epileptisk karakterforandret, — saa vidt jeg kan se, — idet han ikke var kverulant, pedantisk, egocentrisk og selvhævdende i Petitesser. At han var irritabel og heftig, betyder ikke, at han var Epileptiker, skønt disse Ejendommeligheder ofte findes hos Epileptikere.

3) Paulus tog ikke Hensyn til sit Helbred i det Omfang, en Epileptiker tvinges til, dels fordi Anfaldene medfører Fare ved Rejser til Lands og til Vands, dels fordi Anfaldene svækker Konstitutionen og giver let Adgang for Infektionssygdomme og Fordøjelsesbesværligheder.

Til Trods for det her anførte tør jeg ikke, med videnskabelig god Samvittighed og med en lignende Sikkerhed som Seeligmüller, udelukke, at Paulus led af enkelte Anfald af Epilepsi. Saadanne kan forekomme hos højt begavede Mennesker med normal Karakter: de ligner ganske almindelige epileptiske Anfald og kan være ledsaget af Hallucinationer; men det drejer sig her om en helt anden Sygdom end den saakaldte »genuine» Epilepsi. Vi har iblandt disse de 10 % »Epileptikere», der er uden sjælelig Svækkelse, og til denne Gruppe hører maaske Napoleon og Muhammed.

Langt sandsynligere er det, at Paulus kan have lidt af Hysteri i dette Ords allerbredeste Betydning: hans Aabenbaringer og Anfald kunde da forklares ved en livlig Underbevidsthed, der periodisk eksploderede og førte ham ind i hysteriske Taagetilstande, som ikke er ualmindelige. Adskillige Helgener, f. Eks. Sancta Teresa og Antonius, hører jo til denne Gruppe Psykopater. Hans Blindhed efter Damaskusoplevelsen kunde da ogsaa være en hysterisk Blindhed, og paa dette tyder, at den helbredtes pludseligt ved suggestiv Behandling. Imod Diagnosen Hysteri taler dog dette, at der ikke i Beretningerne findes Oplysninger om hysteriske Symptomer af anden Art, f. Eks. Kramper, Lammelser, Sensibilitetsforstyrrelser o. lign., hvilket dog sjældent mangler hos Hysterikere; og Pauli betydelige »Self-control» paa andre Punkter, f. Eks. over for det seksuelle, taler ligeledes mod Hysteri.

Mit personlige Indtryk — og dette kan kun blive et Indtryk hos enhver, der nøgternt bedømmer de meget faa og abrupte Meddelelser, — er dette, at Paulus var genial og med en rigt udrustet, noget uligevægtig sjælelig Konstitution. At der hos saadanne Personer findes momentane sjælelige Abnormaltilstande, f. Eks. Hallucinationer, er ret velkendt. Man behøver ikke at være sindssyg eller Epileptiker for at have Hallucinationer. Særlig optræder disse i kritiske Øjeblikke og under stærke Sindsbevægelser.

I øvrigt forekommer Spørgsmaalet mig mindre væsentligt. Grundtvig og Kierkegaard var sikkert begge periodisk sindssyg, og deres aandelige Indsats

er derfor ikke mindre væsentlig. — Forbindelsen med det guddommelige kan naas baade under det normale Sjælelivs jævne Forløb og under det syge Sjælelivs ekstatiske Episoder. Hovedsagen er, at Resultatet er værdifuldt. William James har sikkert Ret, naar han siger: »Om Sancta Teresa havde haft samme Nervesystem som den fredeligste Ko, vilde dette ikke kunne frelse hendes Teologi, hvis den ved at prøves efter de ovenanførte Kriterier skulde vise sig at være forkastelig. Og omvendt: Dersom hendes Teologi staar sin Prove ved at dommes paa denne Maade, gør det intet til Sagen, hvor hysterisk og nervøst ude af Ligevægt, hun har været, da hun var hos os her paa Jorden«. — Dog følger han til, og heri maa jeg vistnok give ham Ret: »Dersom der fandtes saadan noget som Inspiration fra en højere Verden, kunde det nok være, at det neurotiske Temperament vilde yde Hovedbetingelsen for den fornødne Modtagelighed«.

Vor Undersøgelse har vist os, at de, der troede, de kunde stille en Diagnose for Paulus' Sygdom, skød over Maalet. Der er kun ringe Sandsynlighed for, at Apostelen har haft en kronisk Lidelse. Stærke Grunde taler imod, og som Støtte har denne Antagelse i alt Fald ikke andet tilbage end Stedet her i 2. Kor. 12, 7. Vi skal nu vise, at heller ikke denne Støtte kan holde. Man kan nemlig ved at følge Antydninger hos enkelte af de græske Fædre naa en langt rimeligere Forstaaelse. Krysostomos forklarer den her omtalte Lidelse saadan: »Gud tillod ikke, at Forkyndelsen fik Fremgang, idet han derved holdt vor Stoltthed nede; men han tillod Modstanderne at overfalde os¹⁾. Og Theodoret siger: »En Satans Engel kaldte han Voldshandlingerne og Krænkelserne og Folkeopløbene, og dette forklarer han tydeligere i det følgende«²⁾. Her er med andre Ord *tænkt*

¹⁾ In epist. II ad Cor. homil. XXVI, Migne LXI, S. 578: οὐκ εἴασεν ὁ θεὸς προχωρῆσαι τὸ κήρυγμα, τὸ φρόνημα καταστέλλων ἡμῶν, ἀλλὰ συντρώγων τοῖς ἀντικειμένοις ἐπιτίθεσθαι ἡμῖν. Det maa for øvrigt indrømmes, at en urigtig Forstaaelse af ἄγγελος σατανᾶ spiller med ind i Krysostomos' Udklægning.

²⁾ Interpretatio epist. II ad Cor., Migne LXXXII, S. 449: ἄγγελον σατάν τας ὕβρεις καὶ τας παρορίας καὶ τας τῶν δῆμων ἐπαναστάσεις ἐκάλει. καὶ ταῦτο ἐν τοῖς ἐξῆς ἐρμηνεύει σαφέστερον. Udtrykket τας ὕβρεις er aabenbart hentet fra V. 10 (ἐν ὕβρεσιν), og det er altsaa særlig hertil, at Theodoret sigter med Ordene om, at Paulus forklarer det tydeligere i det følgende.

paa den Smerte, som de uafsladelige Forfølgelser voldte Apostelen, og det er efter vor Mening et virkeligt Skarpsyn, Theodoret lægger for Dagen, naar han henviser til det efterfølgende som en Hjælp til Forstaaelsen. Vi vil udnytte dette Fingerpeg paa en særlig Maade. Læser vi nemlig videre i V. 8-9, saa fortæller Paulus os, at der var en Tid i hans Liv, hvor det blev ham for tungt at udholde Satansengelens Slag, og hvor han bad om at blive fritaget for dem; men hans Sjæl fik det Svar fra Herren: »Min Naade er nok for dig; thi Kraften bringes til Fuldkommenhed i Afmagt« (*ἐν ἀσθενείᾳ*). Det er klart, at med den første af disse to Sætninger bliver hans Bon afslaaet, og naar der da samtidig henvises til, at Herrens Kraft netop fuldtud kan udfolde sig i Paulus' Afmagt, er det tillige klart, at denne Afmagt maa falde sammen med det, han bad sig fri for. Det, at han hjemsoges af Satansengelens Slag og oplever Retterpælens Lidelse — eller gaar med den gnavende Torn —, maa altsaa være det, hvori hans *ἀσθένεια* bestaar. Eller det maa i alt Fald være som to Sider af samme Sag. Det gælder da om at finde ud af, hvad *ἀσθένεια* betegner. I og for sig er Ordet flertydigt og bruges ogsaa af Paulus paa højst forskellig Maade¹). Men her har vi en Vejledning til at bestemme dets Mening deri, at det Gang paa Gang kommer igen i Sammenhængen. Saaledes har vi jo modt det oppe i 11, 30, netop paa et Sted, som i betydelig Grad behersker Tankegangen lige til 12, 10. Der stod *τὰ τῆς ἀσθενείας μου* som Udtryk for alle Paulus' Missionærlidelser. Men baade den forudgaaende Skildring (11, 23 flg.) og det enkelte Eksempel, som med stort

¹) *ἀσθενής*, *ἀσθενέω*, *ἀσθένεια* (af *a* privativum og *σθένος*, Styrke, Magt), finder vi i de paulinske Breve brugt 1) i al Almindelighed om Mangel paa Styrke, Magtesløshed, Afmagt, Rom. 8, 3; 1. Kor. 12, 22; 15, 43; 2) om Sygdom, »Svaghed«, 1. Kor. 11, 30; Gal. 4, 13; Fil. 2, 26-27; 3) om Mangel paa sædelig Kraft, Rom. 5, 6 (= *ἀμαρτωλός* i V. 8); 4) om Mangel paa Troskraft, Rom. 4, 19, især med Henblik paa deraf følgende Ængstelighed over for »Mellemtung«, Rom. 14, 1; 1. Kor. 8, 7 flg.; 5) om Mangel paa kraftig Optræden, 1. Kor. 2, 3; 2. Kor. 10, 10.

Eftertryk kommer bagefter (11, 32-33), viser, at det frem for alt er Forfølgelserne og hele hans Liv som en fredløs, jaget Mand, der staar ham for Øje. Da saa Tanken fra 11, 30 dukker frem igen i 12, 5, kaldes disse Ting ikke mere τὰ τῆς ἀσθενείας μου, men ligefrem αἱ ἀσθενεῖαι μου ο: »de vekslende Former for min Afmagt«. Der er herefter stor Rimelighed for, at der er tænkt paa ganske det samme, naar ἀσθενεῖα atter møder os i 12, 9. Og det bekræfter sig ogsaa, naar man læser videre paa dette Sted. Her fortsættes der nemlig efter Meddelelsen om Herrens Afslag paa hans Bon: »Med stor Glæde vil jeg da snarere rose mig ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου«. Er dette ikke en klar Tilbagevenden til Tanken fra 11, 30 og 12, 5? Og hvis man tvivler, faar man det med endnu renere Ord i 12, 10: διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς καὶ στενοχωρίαις ὑπὲρ Χριστοῦ ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. Her er Begrebet ἀσθενεῖα jo saa at sige defineret. Det er gjort enstydigt med en Række andre Ord, der betegner Missionærlivets Trængsler og Forfølgelser¹). Vi har altsaa inden for een og samme Tankesammenhæng fundet ἀσθενεῖα paa en Række Steder, ligefrem som et Grundbegreb. Ikke paa eet af disse Steder peger det i Retning af Sygdom. Men helt igennem udtrykker det den Magtesløshed, hvormed Paulus staar over for al den Nød, som paafores ham af Evangeliets Fjender: Det nytter ikke at slaa i Bordet og holde paa sin Ret; han er afmægtig; han maa dukke sig under Slagene, maa lide, maa fly. Den Slags er det da, han har i Tanken, naar han taler om Satansengelsens Slag. I samme Mening som her har vi ogsaa ἀσθενεῖα i 13, 4, hvor det hedder om Kristus, at han »blev

¹) Jfr. Theodoret (anf. Skr., S. 449), der mellem V. 9 og 10 indskyder den Bemærkning, at Paulus her viser, »hvad det var, han kaldte en Satans Engel, og for at ikke nogen skal mene, at Svagheden (Afmagten, ἡ ἀσθενεῖα) er et legemligt Onde, gennemgaar han tydeligt de Ting, som vedrører den» (ἐδί-
δαξε τίνα προσηγόρευεν ἄγγελον σατᾶν ἵνα δὲ μὴ τις ὑπολάβῃ τὴν ἀσθενεῖαν
πάθος εἶναι σωματικόν, σαφέστερον τὰ περὶ ταύτης διέξεισι).

korsfæstet som Folge af Afmagt« (*ἐξ ἀσθενείας*); Ordet staar aabenbart som Udtryk for det at være hjælpeløst i sine Fjenders Vold, saa herved finder vor Fortolkning yderligere Støtte. Og en Parallel til *ἄγγελος σατανᾶ* har vi i 1. Thess. 2, 18. Paulus fortæller her, at han har følt stærk Længsel efter at komme til Thessalonika igen og to Gange har været rede til at drage derhen, men tilføjer saa: *ἐπέκοπερ ἡμᾶς ὁ σατανᾶς*. Vil vi nu spørge, paa hvilken Maade denne Hindring fra Satan har modt Apostelen, saa taler alt, hvad vi véd om Forholdene paa hint Tidspunkt, for, at der tænkes paa de thessalonikensiske Joders uforsonlige Fjendskab. Det var dem, der ved at ophidse Pobelen og Øvrigheden mod Paulus havde tvunget ham til at romme Byen (Ap. G. 17, 5-10). Det var dem, som derefter ved deres Agitation i Beroa havde faaet ham helt fordrevet fra Make-donien (Ap. G. 17, 13 flg.). Det var sikkert ogsaa dem, der ved at holde Kristenhadet i Flamme hindrede ham fra at komme tilbage (jfr. 1. Thess. 2, 14 flg.). Og denne rasende Modstand, som han maa vige Marken for, er det da, han ser som et Værk af Satan. Svarer det ikke nøje til, at han her i vort Vers med Tanken paa sine Trængsler taler om Slag af en Satans Engel? Endelig er der *σκόλοψ τῆς σαρκί*. Hvis man gengiver det ved »en Torn for Kodet«, følger det sig naturligt ind i vor Forstaaelse. En nagende Torn er jo et træffende Udtryk for Pinen ved uafsladelige Forfølgelser¹⁾. Og vi mener, at det i saa Fald snarest bør tages som et sluttet Billede. Tanken bliver den, at den sjælelige Lidelse, som ligger i at være afmægtig over for Evangeliets Fjender, paa Grund af sin stadige Vedholdenhed minder om en gnavende Smerte i Kodet. Men det er jo ikke usandsynligt, at man bør foretrække Gengivelsen »en Retterpæl (et Kors) for Kodet«. I saa Fald bliver Udtrykket ligefrem en

¹⁾ G. Koch, fra hvem jeg har faaet den første Tilskyndelse til min Opfattelse af Stedet her, lagde Vægt paa, at *σκόλοψ* paa to af de gammeltestamentlige Steder, hvor det forekommer (4. Mos. 33, 55; Ez. 28, 24), staar som Billede paa Gudsfolkets Fjender.

kraftig Stotte for den Opfattelse, vi har gjort gældende. Paulus sigter til sine »Kristuslidelser« (1, 5). Han tænker paa, hvordan han »altid bærer Jesu Drab omkring i sit Legeme« (4, 10), saa Jesu Saarmærker ligefrem er synlige der (τὰ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ, Gal. 6, 17). Og Rædselen ved saadan en gentagen Korsfæstelse er det saa, han skildrer ved det grelle Udtryk »Retterpælen«. — Nu har man indvendt mod vor Opfattelse, at der efter den ikke bliver noget Fremskridt fra de Lidelser, der var nævnt i Kap. 11, og at man dog maatte vente, at Paulus her i 12, 7 vilde omtale »en ny og endnu sværere Lidelse«¹⁾. Hertil maa imidlertid siges, at det paa ingen Maade er givet, at der *skal* være et Fremskridt, som fører bort fra den Slags Lidelser, der var fremme i Kap. 11. Det er netop karakteristisk, at Paulus her i Brevet uafsladelig kredser om sine Kaldslidelser (1, 4-5. 8-10; 4, 7-12. 16 flg.; 6, 4-10; 7, 4-5 foruden Kap. 11 og 12). Naturligvis er der et Tankefremskridt. Det, som siges paa Stedet her, er ikke en Gentagelse af, hvad der var sagt i Kap. 11. Men derfor kan der godt være Tale om Kaldslidelserne paa begge Steder. Forholdet er nemlig det, at der i 11, 23 flg. gives en Opregning af Apostelens Trængsler, som skal godtgøre for Mennesker, at han er en sand διάκονος Χριστοῦ, idet han ikke har vægret sig ved noget Offer, som var nødvendigt for at føre Herrens Gerning frem. Det er saa at sige den objektive Side af Sagen. I 12, 7 flg. er Synspunktet langt mere subjektivt. Her ses der paa den rent personlige

1) O. Moe, Apostelen Paulus, S. 453. — Ogsaa G. Wohlenberg har gjort et lignende Synspunkt gældende i en Anmeldelse af min »Paulus som Karakter« (Theol. Literaturblatt, 24. Mai 1912, Sp. 249). Hans Hovedindvending lyder: »Efter at Apostelen i Kap. 11 i fuldt Maal havde skildret sine Kaldslidelser, kunde han ikke igen mene disse i Kap. 12, 7«. Hertil er nu at sige, at det er en Kendsgerning, som ingen kan komme bort fra, at Paulus i 12, 10 taler om sine Kaldslidelser. Og hvorfor skulde han saa ikke kunne have dem i Tanker i 12, 7? I det hele er det en tvivlsom Sag at ville give Regler for, hvad en saa impulsiv Natur som Paulus »kan« sige, naar det drejer sig om et Emne, der optager ham saa stærkt.

Lidelse, som Trængslerne har voldt Apostelen, og paa de indre Kampe, det har kostet ham, inden han kom til den Forvisning, at det virkelig var Herrens Vilje, at dette skulde være hans Kaar Livet igennem. Men desuden er det ikke umuligt, at det ikke er Trængslerne i ren Almindelighed, som han taler om her i V. 7. De særegne, meget stærke Udtryk (*σκόλω* — *ἄγγελος σατανᾶ*) kunde godt tyde paa, at der var tænkt paa noget særligt inden for Apostelens Kaldslidelser, noget, der saa at sige var Nerven i dem. Maaske kan det endda lade sig gore at gætte, hvad det var. Naar nemlig de Trængsler, Paulus maatte gennemgaa, utvivlsomt viser et stort Overmaal i Forhold til, hvad andre Apostle og Forkyndere kom til at lide, saa laa det jo væsentlig i, at han som ingen anden var Genstand for Jodernes Had og Forfølgelse, og kunde det ikke tænkes, at det var dette særlige Forhold, han her havde for Øje? Det vilde stemme godt med den ovennævnte Parallel fra 1. Thess. 2, 18. Og den dybe Smerte, som vi ved, han folte over sine Landsmænds Forhærdelse (Rom. 9, 1 flg.), vilde gore det dobbelt forstaaeligt, at han saa brændende kunde hige efter at blive befriet fra deres sataniske Efterstræbelser (V. 8). Der kommer altsaa ikke til at mangle Tankefremskridt eller nyt Indhold her i V. 7. Det nye bestaar blot ikke i, at Paulus gaar over til at tale om en anden Slags Lidelser, som ligger uden for Sammenhængen — f. Eks. Sygdom —, men deri, at han gaar i Dybden, ned til, hvad Kaldslidelserne betød for ham selv, og til det, der var Kernen i dem, det, som deres enestaaende Forfærdelighed beroede paa.

V. 8. *ὑπὲρ τούτου* ο: med Hensyn til Satansengelen. — *τρίς*: Naar det saadan bliver fremhævet, at Paulus bad tre Gange, maa det sikkert indeholde noget mere end almindeligt; det er ikke nok at tænke sig, at det f. Eks. var en Dag ved alle tre Bedetider. Vi mener derfor, at det var paa tre forskellige Tidspunkter af Apostelens Liv, vel sagtens under Forhold, hvor Trængslerne paa særlig frygtelig Maade modte ham. —

τὸν κύριον ο: Kristus (se S. 216). Bøn til Kristus omtales ogsaa i Rom. 10, 12-13; 1. Kor. 1, 2. — ἀποστῆ, jfr. Luk. 4, 13. — — Hvornaar det var, at Paulus bad om at blive fri for den Lidelse, som Satansengelen tilføjede ham med sine Slag, lader sig ikke sige. Det maa have været saa langt fremme i hans Kristenliv, at han havde haft Tid til at føle det frygtelige i, at disse Slag atter og atter gentog sig, at Satansengelen saa at sige var bleven hans Ledsager. Ellers forstaar man ikke ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ. Paa den anden Side har det dog vel været inden for den første Periode af hans Missionærliv, da det endnu ikke var blevet ham noget tilvant, men var noget, han haabede at blive fri for. Man kunde fristes til at tænke paa den første Missionsrejse; men det er selvfølgelig en ren Gætning. Derimod kan man sikkert sige, at vi i Paulus' Bøn om Fritagelse for de særlig tunge Kaldslidelser har et Træk, som er ejendommeligt for hans Karakter. Det er en af de Ting, der viser os, at han ikke var nogen Martyrnatur. Han har i første Linie følt det at være magtesløs under uafsladelige Forfølgelser som noget dybt ydmygende. Derfor følte han, at »Retterpælen el. Tornen for Kødets« var givet ham, »for at han ikke skulde hovmode sig« (V. 7), og derfor syntes han, at det ikke var saa farligt for ham at rose sig, saa længe han blot holdt sig til sine Trængsler (11, 30; 12, 1. 5). I dem var der tilstrækkeligt, som pinte hans Selvfølelse og holdt ham nede. Lidelsen havde for ham ikke noget dragende. Han havde jo selv i Ungdommens Dage smagt Ærens og Magtens Sødme. Han havde set andre skælve for sig. Sligt gaar vel ikke hen over en Menneskesjæl uden at sætte Mærker. Og han var, som vi oftere har set, af Naturen en stolt Karakter. Derfor faldt det ham saare tungt at lade sig behandle som en Forbryder. Han kunde rejse sig imod det med en fribaaren Naturs stolte Protest, Ap. G. 16, 37; 22, 25-28, ja ligefrem i heftig Vrede, Ap. G. 23, 3. Hvor bitter en Ting den borgerlige Vanære var for ham, mærker vi ogsaa paa et Sted som 1. Kor.

4, 9-13, hvor han ikke kan finde Ord, der er stærke nok til at skildre den Foragt, han maa lide, hvor han kommer hen: »Verdens Fejeskarn er vi blevet, et Udskud for alle«.

V. 9 a. *εἰρηκεν* — Perfektum, S. 116 — indeholder, at det er Herrens endelige Svar, hans uigenkaldelige Afgorelse. Hvordan vi i øvrigt skal tænke os, at det bestemte Svar kom til Paulus — om det skete i et Syn eller blot gennem en indre Stemme —, lader sig ikke sige. — *ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου* ο: »mere end min Naade behøver du ikke; naar du har den, slaar det til«. Heri ligger der paa een Gang en Opmuntring og et Afslag paa hans Bøn. Begrundelsen, *ἡ γὰρ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελεῖται*¹⁾, er formet som en Almensætning: Kraften faar sin højeste Udfoldelse, ikke naar den fremtræder gennem noget, der selv besidder Kraft — for i saa Fald bliver der jo en Samvirken —, men naar den aabenbarer sig »i Afmagt« og altsaa viser sig som det enevirkende. Men naturligvis tænkes der paa Herrens Kraft og Paulus' Afmagt, jfr. V. 9 b. Naar Ordene skal passe som Begrundelse her, maa Forudsætningen være, at Apostelen netop havde ment, at det, han saa haardt behøvede, var at blive befriet for sin »Afmagt«. Idet han da fik at vide, at der i den laa en stor Værdi til Forherligelse af Guds Kraft, var det ogsaa slaaet fast, at det eneste, han i Virkeligheden havde nodig, var at eje Herrens Naade. Den kan jo intet Menneske undvære, som vil have sit Forhold til Gud i Orden. Til Tanken i *ἡ γὰρ δύναμις κτλ.* jfr. 4, 7. — *τελέω*, 1) fuldende, fuldbringe. 2. Tim. 4, 7; 2) opfyldte. Rom. 2, 27; 3) bringe til Fuldkommenhed, her: 4) betale, Rom. 13, 6.

V. 9 b indfører Folgen (*οὕτως*) af det Svar. Kristus gav Apostelen. — *ἡδιστα* er Superlativ, brugt som Betegnelse for en meget høj Grad: »saare gerne, med stor Glæde«. — *μᾶλλον* horer til *παραίσομαι*. Det kan betyde »mere, end mere« som i 7, 7, og Meningen kunde saa være, at Paulus vil rose sig endnu

¹⁾ Vi læser ikke *μου* efter *δύναμις*,

mere af sine Trængsler, end han har gjort i Kap. 11. Men denne Forstaaelse falder dog noget unaturligt. For her i Brevet gør han det jo ikke, og at det skulde have været ment om at rose sig deraf ude i Livet i Samtale med Mennesker, er lidet rimeligt, alene af den Grund, at han jo flere Gange har udtalt sin Betænkelighed ved enhver egentlig Selvros. Det er derfor mere sandsynligt, at *μᾶλλον* betyder »hellere, snarere« som i Rom. 14, 13; 1. Kor. 7, 21. Saa bliver Tanken den, at Paulus snarere vil rose sig af sine *ἀσθένειαι* end — saadan som han tidligere havde gjort — at bede sig fri for dem. — *ἴνα*-Sætningen udtaler, hvad der er Hensigten hermed. Nu havde der rigtignok i V. 9 a, hvorfra det hele jo udledes, slet ikke været Tale om at rose sig af Afmagten. Der var kun sagt, at det at være afmægtig var Betingelse for, at den guddommelige Kraft fuldtud kunde fremtræde i ens Liv. For saa vidt kunde der synes at være noget ulogisk i Hensigtssætningen her. Vi maa imidlertid lægge Mærke til, at det udhævede Ord er *ἐπισκηνόω*. Heri ligger der en ny Tanke: Det, Paulus tilsigter, er, at Kristi Kraft skal »tage Bolig« (α: blive hjemme) hos ham, altsaa ikke blot aabenbare sig glimtvis. Og dette, gaar han ud fra, kan kun ske, naar Lidelsen tages med villigt Sind som noget godt, som noget, man er stolt af eller priser sig lykkelig over. — Til *ἐπισκηνόω* — slaa Telt, tage Bolig hos — jfr. *σκηνώ*; Joh. 1, 14¹⁾.

V. 10. *διό* kan vise tilbage til V. 9 b (α: »fordi jeg har det der omtalte Sind over for mine *ἀσθένειαι*«). Men det er dog maaske naturligere at lade det vise hen til Herrens Svar i V. 9 a, saa V. 9 b og V. 10 kommer til at staa sideordnet som en dobbelt Udmaling af, hvordan hint Svar har fremkaldt et nyt Syn paa Kaldslidelserne hos Apostelen. — *εὐδοκέω ἐν*, have Behag i, være tilfreds med. 1. Kor. 10, 5. — *ἐν ἀσθενείαις* bli-

¹⁾ Meyer-Heinrici o. a. gør opmærksom paa, at vi paa klassisk Grund har en Parallel til Udtrykket her: *ἐπισκηνοῦν ἐπὶ τὰς οἰκίας*, »tage Kvarter i Husene« (Polyb. 4, 18, 8).

ver nærmere forklaret og saa at sige specialiseret i de efterfølgende Led. At ἀσθενεῖαι virkelig saaledes er Hovedbegrebet, der rummer de øvrige, bekræftes ved, at det hele atter sammenfattes i ὅταν γὰρ ἀσθενῶ i Begrundelsessætningen. — ὑβρις, egl. det at gaa ud over det rette Maal (af ὑπέρο). Det betyder saa 1) Overmod; 2) Haan, Forhaanelse (svarende til ὑβρίζω i Luk. 11, 45); 3) Vold. Voldshandling. Mishandling (svarende til ὑβρίζω i Matth. 22, 6 og ὑβριστής i 1. Tim. 1, 13); 4) Fortræd, Ulykke, Ap. G. 27, 10, 21. Her kan man vælge enten anden eller tredje Betydning, der begge passer i Sammenhængen. — ἀνάγκη, som vi i 9, 7 mødte i Betydningen »Tvang«, staar her ligesom i 6, 4 om »Nød«. — στενοχωρία, se under 4, 8; 6, 4. — ἐπὶ τὸ Χριστοῦ (»til Bedste for Kristus«, jfr. 5, 20. »for Kristi Skyld«) knyttes af mange til Verbet εὐδοκῶ. Men det er dog naturligere at lade det høre til de lige forudgaaende Substantiver ἀσθενεῖαις . . . στενοχωρίαις som Udtryk for, at det er hellige Lidelser, der tænkes paa. — Begrundelsen (ὅταν γὰρ κτλ.) har Karakter af et Paradoks.

Af V. 9 b-10 ser man, at Herrens Svar paa Apostelens tre Gange gentagne Bon har haft en dybt indgribende Virkning. Det har ojsynlig været Udgangspunkt for et helt nyt Syn paa Lidelsen. Vi møder da ogsaa Vidnesbyrd nok om Paulus' Følelse for Trængslernes Værdi og Adel. Her i Brevet har vi modt denne Følelse i 1, 3 flg. 9; 4, 7 flg.; 6, 4 flg. Den ligger jo ogsaa bag ved »Selvrosen« i 11, 23 flg. Fra Galaterbrevet minder vi om 6, 17. Og i de senere Breve kommer det samme stærkt frem, Ef. 3, 13; Fil. 1, 29; 2, 17; 3, 10; Kol. 1, 24; 2. Tim. 1, 8, 12; 2, 3; 3, 10-12. Imidlertid vedbliver dog — som vi har vist ovenfor, S. 449-50 — hans Naturs Modvilje mod at boje sig under Trængslen af og til at gøre sig gældende, saa vi maa sige, at der her er en Dobbeltthed i hans Sind: dels det rent naturgivne, dels det nye, som havde sit Udspring i Herrens Svar til ham. Noget beslægtet er det, vi tidligere (S. 221-22; 252) har fundet med Hensyn til hans Følelser over for

Doden. Ogsaa paa det Punkt spores der jo en Udvikling og en Kamp mellem to Strømninger i hans Sind.

V. 11 a. Paulus kaster nu Blikket tilbage over alt det, han har sagt til sin egen Pris og udbryder: *γέγονα ἄφρων*. Se 11, 1 (jfr. 11, 16 flg.; 12, 6). Med kendelig Bitterhed viser han dernæst, hvem der bærer Skylden for, at det er kommet saa vidt: *ὦμεῖς με ἠναγκάσατε*. Og *γάρ* bringer saa Beviset for, at det virkelig er Korinthierne, som har tvunget ham ind paa Selvrosens Taabelighed. Eftertrykket hviler paa *ἐγώ*, der staar i Modsætning til *ὦμεῖς*: »Det var *jer*, som tvang mig dertil; thi *jeg for min Del* stod saadan, at jeg burde anbefales af *jer*«. Det var med andre Ord ikke Fejl hos mig, der nødvendig gjorde saadan et Selvforsvar.

V. 11 b-12. At Apostelen fortjente at blive anbefalet af Korinthierne, godtgøres nu ved Paavisning af, at han ikke i nogen Henseende har staaet tilbage for de fremmede, som de vurderede saa højt. Se 11, 5. — Aoristen *ὕστερῃσα* sigter til den Tid, da Paulus opholdt sig i Korinth. — *εἰ καὶ οὐδὲν εἰμι* (»selv om jeg intet er«) hører til den forudgaaende Sætning som en Modvægt mod den Selvhævdelse, som der har faaet Udtryk. Til Tanken jfr. 1. Kor. 15, 9; Ef. 3, 8; 1. Tim. 1, 15. Vendingen *οὐδὲν (μὴδὲν) εἶναι* kender vi fra 1. Kor. 13, 2; Gal. 6, 3. — — Selve Beviset for, at Paulus ikke stod tilbage for sine Modstandere, gives med *τὰ μὲν σιμμεῖα τοῦ ἀποστόλου κατειργάσθη¹⁾ ἐν ὑμῖν κτλ.* Ordet *σιμμεῖον* forekommer aabenbart her i to Betydninger. Først staar det om »Kendetegn« (2. Thess. 3, 17): *τὰ σιμμεῖα τοῦ ἀποστόλου* ο: de Kendetegn, som viser, at man har en Apostel for sig; dernæst om »Jærtegn«: *σημείους τε καὶ τέρασιν καὶ δυνάμεσιν*. Men selv om man kan sige, at det første Begreb i og for sig er videre end det sidste, saa er Meningen dog sikkert ikke, at Paulus havde givet Korinthierne en Mængde Kendetegn paa, at han virkelig var Apostel. *der-*

¹⁾ Andre læser: *κατηργάσθη*.

iblandt ogsaa gjort Undergerninger. Denne Forstaaelse udelukkes ved, at *σημείοις κτλ.* er Midlets Dativ: Underne var selve det, *hvorved* Kendetegnene blev givet. Meningen bliver da i Grunden: »Beviset for mit Apostolat blev givet jer ved Tegn og Undere og kraftige Gerninger«. Men det kan ikke nægtes, at denne Tanke har faaet et tungt og noget uklart Udtryk, netop paa Grund af den dobbelte Anvendelse af *σημείον*. — *τοῦ ἀποστόλου* staar med den bestemte Artikel som Betegnelse for Arten, jfr. *τὸν ἐπίσκοπον* i 1. Tim. 3, 2. — *ἐν πάσῃ ὑπομονῇ* hører til *κατεργάσθι*, og siger, at det ikke blot var ved enkelte iøjnefaldende Lejligheder, at Paulus havde udført Ting, som viste, at han var Apostel, men at sligt stadig havde ledsaget hans Gerning. *ὑπομονή*, »Udholdenhed. Vedholdenhed«, der saa hyppig bruges med Henblik paa Lidelser (Rom. 5, 3 flg.; 2. Kor. 1, 6; 6, 4), betegner her i al Almindelighed det at være stadig i noget, jfr. Rom. 2, 7. — Man plejer at gaa ud fra, at *σημεῖα, τέρατα, δυνάμεις* blot er forskellige Benævnelser for det samme. *τέραξ* er jo det egentlige Ord for et Mirakel, og *σημεῖον* og *δύναμις* kommer saa med, fordi de indeholder særlige Synspunkter for Underet. paa den ene Side som det, der har en bestemt religiøs Hensigt, nemlig at være Tegn paa noget højere, paa den anden Side som det, der er Udslag af den guddommelige Kraft. Der er dog noget kunstigt over denne Forstaaelse. Det vilde være naturligere, hvis de tre Ord var brugt, fordi de betegnede tre forskellige Slags Undere. Og i den Retning kunde det tyde, at man her ligesom i Hebr. 2, 4 sikkert bør læse *τε* efter *σημείοις*: »baade — og« passer jo ikke godt, dersom alle Udtrykkene skal betegne det samme. Der var vel heller ikke noget i Vejen for at tænke sig, at de ældste Kristne har brugt saadan en Inddeling, der saa senere er gaaet i Glemme. Foruden her og Hebr. 2, 4 har vi alle tre Udtryk sammen i Ap. G. 2, 22; 2. Thess. 2, 9. Men Sagen bliver for øvrigt mere indviklet derved, at de to, *σημεῖα* og *τέρατα*, ofte forekommer alene sammen baade i G. T. og N. T., f. Eks. 5. Mos.

34, 11; Ap. G. 2, 19. 43; Rom. 15, 19. — Paa det sidstnævnte Sted taler Paulus ligesom her om, at han har gjort Undergerninger, og i Ap. G. fortælles der jo adskillige Eksempler derpaa. Hvorvidt de judaistiske »Apostle« har beraabt sig paa noget lignende, lader sig ikke bestemt afgøre. Det er muligt; for Paulus vil jo her vise, at han ikke har staaet tilbage for dem. Men det er dog mindre sandsynligt, da han ud fra sin Betragtning af dem som falske Apostle og Satans Tjenere (11, 13-15) umulig kan have anerkendt, at deres Undere stammede fra Gud, og man derfor maatte vente, at han vilde have sagt noget herom. Vi er da tilbøjelige til at tro, at han netop henviser til sine Undergerninger, fordi han vidste, at Judaisterne ikke havde noget at stille ved Siden af dem. Unægtelig beviser hans Ord i saa Fald mere end det, de skulde: at han ikke »stod tilbage« for Judaisterne. Men da der jo ligger en blodig Ironi i dette Udtryk, kan der ikke herudfra rejses nogen gyldig Indvending. — I øvrigt minder vi om, at naar Paulus fremhæver, at han har givet Bevis for at være Apostel, viser dette, at man i Korinth har bestridt hans Apostolat, se Indledningen, S. 23. — Læg Mærke til, at der ikke kommer noget *δέ*, som svarer til det *μέν*, hvormed V. 12 indledes.

V. 13. *τί γάρ* har her — ligesom f. Eks. i Fil. 1, 18; Matth. 27, 23 — Betydningen »hvad da?« Altsaa: »Hvad er det da, med Hensyn til hvilket I blev stillet ringere end de øvrige Menigheder...?« Naar han er optraadt som en sand Apostel iblandt dem (V. 12), hvori skulde det saa egentlig være, at han har tilsidesat dem? Det eneste, han kan tænke sig, — tilføjer han med bidende Spydighed (*εἰ μὴ ὅτι κτλ.*) — er det, at han ikke laa dem til Byrde i økonomisk Henseende, og derfor beder han dem — endnu mere spydigt — om Tilgivelse. — *ἡσώθητε*¹⁾ af *ἡσώομαι*, Biform til *ἡττάομαι* (2. Pet. 2, 19. 20), blive gjort ringere (*ἡσσών*). — *αὐτὸς ἐγώ* maa vel fremhæve,

1) Andre læser *ἡττήθητε*.

at det, hvormed han skal have tilsidesat dem, i alt Fald kun var noget, *han selv* kunde lide under. — Se i øvrigt under 11, 7 flg.

V. 14. Paa lignende Maade som i 11, 9. 10 slaar Apostelen fast, at han heller ikke ved sit forestaaende Besøg vil fravige sit Princip, ikke at tage økonomisk Stotte af Korintherne. — *τοῦτον τοῦτο*, egl. »dette tredje« : nu for tredje Gang. Det kunde høre til *ἐτοίμως ἔχω*, saa Meningen blev: »Nu staar jeg for tredje Gang rede til at komme til jer«. Denne Forstaaelse har været hævdet for at komme bort fra, at Paulus foruden det grundlæggende Ophold havde gjort endnu et Besøg i Korinth, før han skrev 2. Kor. Stedet her skulde nemlig slet ikke indeholde noget om to tidligere Besøg, men kun, at han to Gange før havde *staaet rede* til at komme. Imidlertid viser Sammenhængen, at dette er urigtigt. Thi Forsikringen om, at han i Fremtiden ikke vil falde Menigheden til Byrde, vinder ikke i mindste Maade noget ved en Tilføjelse om, at det nu er tredje Gang, han har gjort sig i Stand til at komme, — hvad vedkommer det den Sag? Derimod faar Forsikringen forøget Vægt, naar det siges, at hans forestaaende Besøg virkelig er det tredje. For derved understreges det, at den Fremgangsmaade, han vil følge, naar han kommer, ligger i Fortsættelse af, hvad der allerede to Gange før har fundet Sted. Derfor henfører vi *τοῦτον τοῦτο* til *ἐλθεῖν*, saa Meningen bliver: »Jeg staar rede til nu for tredje Gang at komme til jer«. At *τοῦτον τοῦτο* er blevet skilt fra det Ord, som det horer til, har sin naturlige Forklaring i, at det er det Led, hvorpaa Eftertrykket hviler, og som derfor maa staa lige efter *ἰδοῦ*. I øvrigt støttes vor Forstaaelse ogsaa ved et Henblik til 13, 1, hvor man overhovedet ikke kan komme uden om, at Paulus taler om sit forestaaende Besøg som det tredje. — Til *ἐτοίμως ἔχω* jfr. Ap. G. 21, 13, hvor dette Udtryk ejendommeligt nok ogsaa er skudt ind imellem Ord, der horer sammen. — — *οὐ καταναγκίσσω* begrundes med *οὐ γὰρ ζήτησεν*.: Det, Paulus bryder

sig om at vinde, er ikke Korinthiernes Gods, men dem selv, hvormed han vel baade tænker paa deres Sjæle, hvis Frelse han arbejder for, og paa deres Kærlighed, som han saa gerne vil eje. — *ζητέω* staar ligesom i 1. Kor. 10, 24; 13, 5 om at attraa. — — *οὐ γὰρ ὀφείλει κτλ.* begrunder, at han ikke trakter efter deres Gods. Forholdet er nemlig det, at det ikke er deres Pligt at sikre *ham* i Henseende til Udkommet, men omvendt. Dette ligger i, at han er deres Fader (1. Kor. 4, 14-15; 2. Kor. 6, 13), saa den almindelige Regel, der gælder Forældre og Born, her kan finde Anvendelse. At der kan komme særlige Tilfælde, hvor det paa Grund af Forældrenes Alder og Svaghed bliver Børnenes Pligt at sørge for dem (1. Tim. 5, 4), ser Apostelen bort fra og holder sig til det, som er Grundregelen: at den Part, som har Pligt til at »lægge op« (*θησανολίζειν*) for den anden, er Forældrene. — *ὀφείλω*, skyld, være pligtig til, burde. — Til *οἱ γονεῖς* underforstaar vi *ὀφείλουσι θησανολίζειν*.

V. 15. I Virkeligheden kan Paulus jo ikke efterkomme den Del af Regelen, der byder, at han skulde »lægge op« til Korinthierne. Han kan kun nærme sig dertil ved at »give ud« ο: ved at betale for sig selv og i det hele bringe Ofre, og det vil han gerne: *ἐγὼ δὲ ἰδίιστα δαπανήσω*. Hertil føjer han saa *καὶ ἐκδαπανηθήσομαι*, hvormed han gaar over i det rent billedlige. Nu tænkes der nemlig slet ikke mere paa noget økonomisk; men det at blive givet ud — »sat til« ligesom en Pengesum — er Udtryk for at sætte Livet til. Dertil er Apostelen rede. *ὕπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν* hører baade til *δαπανήσω* og til *ἐκδαπανηθήσομαι*: Baade vil han bringe Ofre og selv ofre Livet for at gavne deres Sjæle. — *ἰδίιστα* som i V. 9. — *ἐκδαπανάω* er Forstærkelse af *δαπανάω*. — — Nu griber Paulus selv af de stærke og varme Ord, han har sagt, og udbryder: *εἰ περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶ, ἥσσον ἀγαπῶμαι*. Dette udgør en selvstændig Periode; vi sætter altsaa Punktum efter *ψυχῶν ὑμῶν*. Og man kan saa enten opfatte det som et Udraab, hvori han med

Smerte gør Læsernes dybe Utaknemmelighed op (Punktum efter ἀγαπῶμαι), eller som et bebrejdende Spørgsmaal (Spørgsmaalstegn efter ἀγαπῶμαι)¹⁾. — περισσοτέρως lige foran ὑμᾶς kan indeholde: »jer i højere Grad end andre«. Det maa saa være »de øvrige Menigheder« (V. 13), som han endnu har i Tanker, og han vil sige, at hvis han gør Forskel mellem dem og Korinthierne, saa kan det i alt Fald kun bestaa i, at han elsker Korinthierne højest. Men det er dog meget tvivlsomt, om der ligefrem er tænkt paa saadan en Sammenligning; τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας staar jo temmelig langt borte. Og det simpleste bliver nok at opfatte Komparativen som i 2, 4, hvor den nærmer sig til at være blot forstærkende: »i særlig høj Grad«.

V. 16. Paulus tænker sig, at man i Korinth maaske vil gøre gældende, at der ikke er Grund til at tage hans økonomiske Opofrelser saa højtideligt. Man vil sige, at det jo ganske vist maa indrømmes, at han ikke har ligget Menigheden til Byrde; men til Gengæld har han rigtignok paa en snu Maade fort den bag Lyset. Han har med andre Ord — samtidig med, at han udadtil spillede den uegennyttige — hemmeligt holdt sig skadesløs ved en svingagtig Fortjeneste. — ἔστω δέ, »men lad saa være«; det gaar paa den efterfølgende Sætning og udtrykker Læsernes Indrømmelse af det, der siges i denne. — παροῦτος, se S. 208. — λαμβάνω i Betydningen »fange« lige som i 11, 20; »fange med Svig« omtrent = overliste, fore bag Lyset. — Den grove Anklage, her er Tale om, maa naturligvis virkelig have været fremme i Korinth. Ellers vilde Apostelen overhovedet ikke være falden paa at nævne sligt. Hvad

1) Andre læser: εἰ περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν ἡσσαν ἀγαπῶμαι. Denne Sætning knytter man saa til det foregaaende (Komma efter ψυχῶν ὑμῶν): »dersom jeg, skönt jeg elsker jer i særlig høj Grad, elskes mindre : dersom det virkelig forholder sig saadan, at jo mere Kærlighed jeg har vist jer, des mindre Genkærlighed har jeg faaet af jer. Hvis dette er Tilfældet, saa er det, han vil bringe Ofre, ja ofre sit Liv og saaledes m. a. O. gøre sit yderste for at overvinde deres ukærlige Sindelag. Læsemaaden er imidlertid næppe rigtig.

det nærmere var, han sigtedes for, vil fremgaa af de to følgende Vers.

V. 17-18 indfører en Række Spørgsmaal, som skal bringe Læserne til alvorlig Eftertanke. Det har sin Vanskelighed rigtig at forstaa de Antydninger, der gives. Af *πλεονεκτεῖν* (se under 2, 11) ser vi, at Anklagen mod Paulus gik ud paa, at han havde »udbyttet« Korinthierne, beriget sig paa deres Bekostning. Og naar Titus nævnes i Forbindelse hermed, kan der ikke være Tvivl om, at der tænkes paa uredelig Udnyttelse af Indsamlingen til de Kristne i Jerusalem; for ved dette Foretagende var Titus jo netop Apostelens virksomste Hjælper (8, 6. 16-17). Gaar vi ud herfra, maa vi af V. 17 slutte, at Paulus flere Gange har haft Afsendinge i Korinth for at drive paa med denne Sag, og V. 18 nævner saa Titus' Sendefærd som den vigtigste. Men det mærkelige er, at medens disse Mænds Besøg aabenbart paa den ene Side har staaet i Forbindelse med Mistanken mod Paulus, saa viser paa den anden Side selve Maaden, hvorpaa han stiller sine Spørgsmaal, at han gaar ud fra, at man ikke i Korinth vilde rette nogen Anke imod dem. Efter det, vi kender til Fremgangsmaaden ved Indsamlingen (1. Kor. 16, 2-3; 2. Kor. 8, 19 flg.), kunde der da heller ikke godt blive Tale om sligt. For Paulus' Afsendinge har sikkert ikke modtaget en Skilling af Beløbet, da det, der kom ind, var i Korinthiernes Forvaring, lige til det ved Mænd af deres egen Midte kunde blive sendt til Bestemmelsesstedet. Vi maa da nærmest tænke os, at der ikke forelaa bestemt formulerede Beskyldninger — for saa kunde de, der havde været Mellemmænd mellem Paulus og Menigheden, ikke være gaaet fri —, men en taaget Sigtelse mod Paulus med løse Paastande om, at han vel nok selv havde Fordel af den Indsamling, siden han sendte dem Bud paa Bud om den. Det kunde jo godt ligne de overfladiske Korinthiere at skænke slige Paastande Tiltro uden at ofre en Tanke paa det Spørgsmaal, om der i det hele var Mulighed for, at Apostelen kunde faa fat

i nogle af Pengene, naar alle hans Afsendinge var hæderlige Mænd. Dette Spørgsmaal er det saa, han her vil stille dem overfor. — Den samme Mistanke som her omtales ogsaa i 7, 2; 8, 20, og paa hvor løst et Grundlag den end var bygget, har vi dog set, at den efter al Sandsynlighed øvede en stærkt hæmmende Indflydelse paa Indsamlingssagen, se S. 328; 331. — Endelig maa vi gøre opmærksom paa det gaadefulde i, at man i Korinth paa een Gang kunde føle sig krænkede over, at Paulus ikke viste Menigheden den Tillid at modtage Støtte af den, og sigte ham for at være en ren Bedrager, der hemmelig berigede sig ved dens indsamlede Gaver. Kan det have beroet paa, at de to Anker havde hjemme i forskellige Kredse? Eller kan det have hængt saadan sammen, at snart den ene, snart den anden var fremme? Det faar staa hen. Men i alle Tilfælde maa vi med Hensyn til en saa ærekrænkende Beskyldning som den, vi her har sysselsat os med, minde om, at den maa ses i Lyset af, hvad der S. 16 er sagt om det barnlige, der laa i Korinthiernes Karakter. og hvorved de stygge Træk til en vis Grad mildnes. — — V. 17 er en Anakoluti. Den paabegyndte Konstruktion er bleven afbrudt, saa *τινά* nu ingen Steder hører til, men optages ved *δι' αὐτοῦ*. Vi oversætter: »Mon jeg udbyttede jer ved nogen af dem, som jeg sendte til jer?« *ὃν = τούτων οὓς*. Da *ἀπέσταλκα* staar inde i en hel Række Aorister, maa det sikkert være den kendte Perfektum med Aorists Betydning (1, 9; 2, 13; 7, 5; 11, 25). — Naar det i V. 18 hedder: *παρεκάλεισα Τίτον καὶ συναπέστειλα τὸν ὑδελφόν*, skal de to Verber sikkert ikke opfattes som Brev-aorist, saa her skulde være Tale om den Sendelse, som forestaar, da 2. Kor. skrives (8, 16 flg.). Hertil passer det efterfølgende *μήτι ἐπλεονέκτησεν ἡμᾶς Τίτος;* nemlig ikke godt. Der sigtes derimod til Titus' forrige Sendelse til Korinth, den, hvorfra han nylig var kommen til Paulus i Makedonien. Ogsaa ved denne Lejlighed havde Titus jo arbejdet for Indsamlingen, 8, 6. Den »Broder«, som her ledsagede ham, var formodentlig

den samme, der omtales i 8, 22 som en af dem, der skulde følge ham paa den forestaaende Rejse (se S. 329). — οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι κτλ. ο: »har vi ikke begge to fulgt ganske ens Principper og vist samme uegennyttige Adfærd, saa vi ingen Penge har taget af jer?« Paulus har altsaa lige saa lidt gennem Titus som ved sine personlige Ophold i Korinth skaffet sig timelig Vinding. Dativen τῷ αὐτῷ πνεύματι betegner som oftere ved περιπατέω Maaden eller Princippet, Ap. G. 21, 21; Gal. 5, 16. τοῖς αὐτοῖς ἔχουσιν har nærmest stedlig Betydning, saadan som man ogsaa bruger Dativ til at betegne Vejen, ad hvilken der vandles, Ap. G. 14, 16; Jud. 11. Paa samme Maade som her har vi τοῖς ἔχουσιν ved στοιχέω i Rom. 4, 12. Vi oversætter: »i den samme Aand«, »i de samme Fodspor«. At forstaa det sidste Udtryk om Kristi Fodspor — ligesom i 1. Pet. 2, 21 — er der næppe nogen Grund til.

c. Apostelens forestaaende Besøg (12, 19—13, 10):

Paulus' Selvros har ikke — som Korinthierne vel mener — været Tegn paa, at han føler sig afhængig af deres Dom; han har handlet ud fra sit Gudsforhold og alene for at yde dem en Hjælp (12, 19). Han frygter nemlig for, at deres Menighedsliv er saa plettet af Synd, at det forestaaende Mode kan blive en smertelig Skuffelse for begge Parter (12, 20-21). De maa vide, at naar han nu kommer for tredje Gang, vil han ingen Skaansel vise, men fare strængt frem med den Kraft, som Kristus har betroet ham (13, 1-4). Derfor opfordrer han dem til at prøve sig selv og udtaler sin Forvisning om, at han for sit Vedkommende nok skal staa sin Prove (13, 5-6). Dog er det hans Bøn, at han ikke skal blive nødt til ved Straf at lægge dette for Dagen (13, 7-9), og han skriver netop Erevet for at hindre, at det skal komme dertil (13, 10).

V. 19. πάλαι, for længe siden (Matth. 11, 21). Der sigtes til, hvad Korinthierne, medens de har siddet og hørt paa Paulus'

»Selvros«, allerede længe har ment at være klare over. δοξεῖτε gengives paa Dansk ved Perfektum, se S. 191. — I ὅτι-Sætningen er ὑμῖν fremhævet, saa det nærmer sig til Betydningen: »at det er for jer, vi forsvarer os«. De mener altsaa, at han saa at sige har stillet sig for deres Domstol — modsat de stolte Ord i 1. Kor. 4, 3 — og dermed vist, at han i Virkeligheden foler sig usikker og afhængig af deres Yndest (se S. 23-24)¹⁾. — Over for denne Antagelse stiller han Paastanden: κατέναντι θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν. Hermed vil han sige, at selv om han har rettet sine Ord til dem, saa er det dog over for Gud, han føler sig staaende, og det er i Livssamfundet med Kristus, at hans Ord bliver til. Saadan er al Afhængighedsfølelse over for Mennesker udelukket. Man kunde saa rigtignok sporge, hvorfor han i det hele har villet føre et Selvforsvar som det, han lige har afsluttet; men herpaa giver han Svar med Ordene: τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοί, κτλ. Det er et Kærlighedshensyn, som har ført ham dertil, idet han har gjort det ἐπέρ τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς, »til Bedste for deres Ophbyggelse« : for at hjælpe dem til Fremgang i kristelig Udvikling (se under 10. 8). Den største Hindring for saadan en Fremgang hos Korinthierne var jo sikkert netop deres Miskendelse af Paulus, der baade i sig selv indeholdt saa meget stygt og uværdigt og tillige gav dem i de Mænds Vold, som vilde lokke dem over til Lovstandpunktet. Kunde han derfor blot faa deres Øjne aabnet paa dette Punkt, var han vis paa, at det nok skulde bære fremad. — Efter τὰ δὲ πάντα underforstaar vi λαλοῦμεν.

V. 20-21 viser, hvorfor Paulus foler det nødvendigt at arbejde for Læsernes Fremgang i Kristenlivet. Han er nemlig bange for, hvordan deres aandelige Tilstand vil vise sig at være, naar han kommer. — Hvad det er, han frygter for — Indholdet af φοβοῦμαι — udtrykkes i tre parallelle Sætninger, der indføres med μήπως, μήπως, μή. — Den første μήπως-

¹⁾ Der er ingen Grund til at sætte Spørgsmaalstegn efter ἀπολογούμεθα.

Sætning udtaler Frygten for, at Mødet mellem ham og Korinthierne skal blive til gensidig Skuffelse: at han skal finde dem besmittede af Synd, og at de skal finde ham som en stræng Dommer. — $\epsilon\mu\tilde{\iota}\nu$ efter $\epsilon\upsilon\sigma\epsilon\theta\tilde{\omega}$ er — $\epsilon\phi' \epsilon\mu\tilde{\omega}\nu$. Paa denne Maade finder vi undertiden Dativ brugt ved Verber i Passiv, Rom. 10, 20; Luk. 23, 15. — — I den anden $\mu\acute{\eta}\pi\omega\varsigma$ -Sætning er der ikke noget Verbum; man kan underforstaa $\epsilon\upsilon\sigma\epsilon\theta\tilde{\omega}\sigma\iota\nu \epsilon\nu \epsilon\mu\tilde{\iota}\nu$. — Med $\zeta\eta\lambda\omicron\varsigma$ menes her »Skinsyge, Misundelse«. — $\theta\nu\mu\omicron\varsigma$, heftig Vrede, Hidsighed. — $\epsilon\sigma\iota\theta\epsilon\iota\alpha$ kommer af $\epsilon\sigma\iota\theta\epsilon\upsilon\omicron\mu\alpha\iota$, arbejde for Løn ($\epsilon\sigma\iota\theta\omicron\varsigma$, Daglejer); det betyder da »Bestikkelse, Egennytte«. Denne Betydning kan godt passe paa de Steder, hvor Ordet forekommer i N. T.; men der er dog Forskere, som mener, at det her er opfattet som en Forstærkelse af $\epsilon\sigma\iota\varsigma$ og betyder »Stridslyst«. — $\psi\iota\theta\nu\omicron\iota\sigma\mu\omicron\varsigma$, Hvisken, Sladder. — Med $\alpha\alpha\tau\alpha\sigma\tau\alpha\sigma\iota\alpha$ (6, 5) tænkes der paa manglende Orden og Harmoni i Menighedslivet, jfr. 1. Kor. 14, 33. — Vi kan ikke som paa Græsk sætte abstrakte Substantiver i Flertal; her er det gjort ved flere af Begreberne, fordi der tænkes paa de forskellige Ytringsformer af vedkommende Synd, jfr. $\alpha\sigma\theta\acute{\epsilon}\nu\epsilon\iota\alpha$ i V. 5. 10. — — I $\mu\acute{\eta}$ -Sætningen bliver Spørgsmaalet, hvor $\pi\acute{\alpha}\lambda\iota\nu$ skal henføres; dette har vi omtalt i *Indledningen*, S. 41, hvortil vi henviser. — $\tau\alpha\pi\epsilon\iota\omega\sigma\epsilon\iota^1) \mu\epsilon \acute{\omicron} \theta\epsilon\acute{\omicron}\varsigma \mu\omicron\nu$. Det er ejendommeligt, at han kan betragte Menighedens Synder som en Ydmygelse, Gud lader komme over ham. Ellers lægger han jo det fulde Ansvar paa Menigheden selv og truer den med Straf (især Kap. 13). Men han forener aabenbart paa en paradoksal Maade denne Betragtning med det religiøse Livssyn, hvorefter der ikke kan ramme ham noget, uden at det kommer fra »hans Gud»: fra den Gud, i hvis Faderhaand han ved sig (jfr. Udtrykket $\acute{\omicron} \theta\epsilon\acute{\omicron}\varsigma \mu\omicron\nu$, Rom. 1, 8; 1. Kor. 1, 4). Der er heri noget beslægtet med den paradoksale Forening af Forudbestemmelse og Frihed i Rom. 9-11. $\pi\omicron\theta\acute{\omicron}\varsigma$, enten »med Hensyn til« eller »hos«.

¹⁾ Andre læser $\tau\alpha\pi\epsilon\iota\omega\sigma\eta$.

— *πενθέω* (»sørge over«) er her brugt transitivt; anden Steds finder vi det konstrueret med *ἐπί*. Joh. Aab. 18, 11. — *προ-* i *προημεριζόντων* staar ligesom i 8, 6. 10 med Betydningen »forhen, tidligere«. Der tænkes naturligvis ikke paa Tiden, for de blev Kristne, men paa et Tidspunkt inden for deres Kristn-liv, da de kom ind i Synd. — *μετανοέω ἐπί τινι*, »skifte Sind med Hensyn til noget«, praktisk talt = omvende sig fra noget. Samme Udtryk møder vi i 1. Clem. 7, 7: *μετανοήσαντες ἐπὶ τοῖς ἁμαρτίμασιν αὐτῶν*. — *ἀσέλγεια*, Tojlesløshed, Udsvævelse. — Der er noget underligt i Udtrykket *πολλοὺς τῶν προημεριζόντων καὶ μὴ μετανοισάντων*. Det kan jo ikke være Apostelens Mening, at han ikke vilde sørge over *alle*, der tidligere havde syndet og ikke siden omvendt sig. Vi formoder da, at hans Tanke ved *μετανοισάντων* er gleden bort fra Tidspunktet for *πενθήσω* hen til det Tidspunkt, da han skriver Brevet. Han tænker altsaa paa dem, der *nu* staar som uomvendte, men hvoraf dog sikkert nogle vil omvende sig, for han kommer til Korinth, og hans Frygt gaar ud paa, at dette kun vil ske med alt for faa, saa mange af dem vil volde ham Sorg. — — Der er her i V. 20-21 noget springende i Paulus' Tankegang, idet han i den anden *μὴπως*-Sætning taler om Synder mod den indbyrdes Kærlighed og derefter i *μὴ*-Sætningen ganske uformidlet gaar over til at tale om Utugtssynder. Det er, som om det ene efter det andet dukker op i hans Erindring og ængster ham. Og dette Indtryk forstærkes derved, at det i det hele taget virker overraskende, at disse to Slags ganske almindelig Synd kommer paa Tale her, da der i det foregaaende helt igennem har været tænkt paa det, der i Ojeblikket var Korinthiernes særlige Fare, nemlig Miskendelsen af Paulus og Tilbojeligheden til at give sig Judaisterne i Vold. Om Grunden til denne paafaldende Overgang har vi sagt vor Mening i *Indledningen*, S. 46-47. Her skal vi kun pege paa, at det urolige i Tankegangen vidner stærkt om den Spænding, hvormed Apostelen saa hen til sit Mode med Korinthierne.

Kap. 13, V. 1. Her kan der ikke være Tvivl om, at han virkelig omtaler sit forestaaende Besøg som det tredje, han gør i Korinth, jfr. 12, 14. For det er at gøre Vold paa den naturlige Mening af Ordene *τρίτον τοῦτο ἐρχομαι πρὸς ὑμᾶς*, naar man gengiver: »For tredje Gang er jeg nu i Færd med at komme til jer«. Man maa oversætte: »For tredje Gang kommer jeg nu til jer«. Naar Paulus fremhæver dette, er det for at slaa fast, at det nu ikke er for tidligt, at der bliver bragt fuld Orden i Menighedens Forhold, selv om det skal ske ved stræng Fremfærd, saadan som der er Tale om i det følgende. — *ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων κτλ.* er et forkortet Citat af den kendte Retsregel fra 5. Mos. 19, 15, der i LXX lyder: *ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ ἐπὶ στόματος τριῶν μαρτύρων στήσεται πᾶν ῥῆμα*, jfr. 5. Mos. 17, 6. Til denne Regel hentydes der ogsaa i 1. Tim. 5, 19; Matth. 18, 16; Joh. 8, 17; jfr. Hebr. 10, 28. Meningen er, at det paa Grundlag af mindst to Vidners Udsagn skal »faststilles« (*σταθίσεται*), hvordan enhver Sag forholder sig. Apostelen vil altsaa have, at der ved ligefremt Forhør skal skaffes fuld Klarhed over, hvem der bærer Skylden paa de forskellige Omraader. Det maa nu ikke længere skydes ud med at tage Tingene for ramme Alvor; men der skal tilvejebringes Forudsætninger for, at der kan øves retfærdig Straf. Naar der imod denne Opfattelse indvendes, at saadan en Fremgangsmaade med Forhør og Vidneforsel ikke var paa sin Plads, da det ikke gjaldt om at opdage *hemmelige* Synder, saa har det ikke noget paa sig. For samme Fremgangsmaade lader sig ogsaa anvende, naar det gælder om at forhindre, *at en Sag drukner i Vrovl*, idet man skændes om, hvis Skylden er, og det hele saaledes bliver ved at staa med taagede Omrids. Adskillige Fortolkere vil forstaa de tre Vidner ud fra *τρίτον τοῦτο* om Apostelens tre Besøg: For tredje Gang vil han nu kunne aflægge Vidnesbyrd om dem over for Gud. Der er imidlertid ingen Grund til at vælge denne kunstige Forklaring, hvorefter der jo i Virkeligheden slet ikke bliver tre Vidner, men kun

tre Vidnesbyrd af samme Vidne. — ῥῆμα, egl. »Ord«, er brugt i Betydningen »Sag«, Ap. G. 5, 32; 10, 37 (jfr. hebr. דָּבָר).

V. 2 bringer en højtidelig Gentagelse af en Advarsel, som Paulus tidligere har givet Laserne. — De, der hævder, at han forud for 2. Kor. kun har været een Gang i Korinth, oversætter: *»Jeg har sagt det forud (nl. i 1. Kor., f. Eks. 4, 21) og siger det (nu) forud, som om jeg for anden Gang var nærværende, skont jeg nu er fraværende . . .«* Denne Gengivelse er imidlertid uheldig. For efter den bliver τὸ δεύτερον at forstaa uden Hensyn til τρίτον τοῦτο i V. 1, medens det naturlige dog vil være, at det betegner den anden af de dér nævnte tre Gange. Naar hertil kommer, at det sikkert er ugorligt at slippe uden om, at der i V. 1 virkelig forudsættes to Besøg forud for 2. Kor., maa vi foretrække at oversætte: *»Jeg har sagt det forud og siger det forud, ligesom da jeg anden Gang var nærværende, [saaledes] ogsaa nu fraværende . . .«* Forholdet er da det, at ὡς παρὼν τὸ δεύτερον og καὶ ἀπὼν νῦν bringer en nærmere Forklaring henholdsvis af προείρηκα og προλέγω, saa Paulus ogsaa havde kunnet skrive: ὡς παρὼν τὸ δεύτερον προείρηκα, οὕτω καὶ ἀπὼν νῦν προλέγω. Netop den Maade, hvorpaa Forklaringen samlet føjes til bag efter de to Verber, giver Udtrykket en særlig Vægt. Efter denne Opfattelse er her ligesom i 2. 1 sigtet til den sorgelige Karakter, som Apostelens andet Besøg havde haft (jfr. Indledningen, S. 31; 41; 45 flg.). Allerede dengang havde han været nødt til at true med at straffe, naar han kom igen. τοῖς προσημαρτισμένοις, jfr. 12. 21. Man kan vanskeligt tænke sig, at der hermed kun menes de Mennesker, der allerede forud for Paulus' andet Besøg var kommet ind i Synd. Snarere er det at forstaa mere omfattende om dem, som dette var sket med henholdsvis forud for προείρηκα og for προλέγω. Der har altsaa været flere af dem nu, da Paulus skriver, end da han advarede dem under det andet Besøg. — καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν Ogsaa de Menighedsmedlemmer, der ikke ligefrem var faldet i Synd, trængte til en Advarsel; for den Aand,

der i det hele havde raadet i Menigheden, havde jo været saa daarlig, at der godt kunde være Grund til at frygte for, hvad der endnu kunde dukke op, inden Paulus kom dertil, eller maaske ved selve hans Komme. — — Indholdet af *προεῖρηκα* og *προλέγω* kommer i *ὅτι*-Sætningen. — *εἰς τὸ πάλιν* (= *πάλιν*) hører til *ἔλθω* »dersom jeg kommer igen«; altsaa anderledes end i 12, 21, hvor *πάλιν* netop ifølge sin dominerende Stilling forrest i Sætningen maatte have det fyldige Indhold, som det kun kunde faa ved at høre til hele Udsagnet. Her, hvor der lige har været Tale om det andet Besøg (*παρὼν τὸ δεύτερον*), falder det naturligt, at det forestaaende Besøg betegnes med, at han kommer *igen*. — *οὐ φείσομαι*. Den Skaansel, han hidtil har vist Korinthierne, bl. a. ved at opgive et paatænkt Besøg (1, 23), vil nu ophøre.

V. 3 indfører Grunden til *οὐ φείσομαι*. Man bør sætte Komma efter V. 2. — *δοκιμή*, som vi har mødt i Betydning af »Prøvet-hed« (2, 9; 9, 13) og »Provelse« (8, 2), betyder her »Prøve« eller »Bevis«. Korinthierne søger (*ζητεῖτε* *ο*: kræver, 1. Kor. 4, 2) et Bevis for, at det virkelig er Kristus, der taler i Paulus. De mener jo, at hans stærke Ord i Brevene kun har været løs Tale (10, 10-11), og han maa da ved »ikke at skaane« (*ο*: ved at ove stræng Straf) give dem det Bevis, de ønsker, for, at Kristus selv staar bag ved disse Ord og kan gøre dem til Virkelighed. — Den til *Χριστοῦ* føjede Relativsætning minder da paa en truende Maade Læserne om ikke at agte Kristi Kraft ringe, men for Alvor regne med, hvad han formaar, naar han vil gribe ind over for dem. Paulus' Optræden iblandt dem syntes de jo var uden Kraft (*ἀσθενῆς*, 10, 10); men om Kristus kan de i alt Fald være visse paa, at det ikke gælder. *εἰς ὑμᾶς*, »med Hensyn til el. over for jer«. *ἐν ὑμῖν* kan ikke her betyde »i jer«, da der jo i Sammenhængen slet ikke er Tale om Kristi indre Gerning i Korinthierne, men om hans Magt til gennem Paulus at lade Tugtelsen ramme dem; vi maa derfor oversætte: »iblandt jer« (*ἐν* som i 1. Kor. 2, 6).

V. 4. Om καὶ γὰρ se S. 182. Her indfører det en Begrundelse af det, der var sagt i den forudgaaende Relativsætning, idet der vises hen til, at Kristus ganske vist engang har været undergivet ἀσθένεια, men siden netop har et Liv, der er vældet frem af δύναμις — svarende til ἀσθενεῖ og δυνατεῖ i V. 3. — ἐκ, ud af, som Følge af. — ἀσθένεια om Afmagt over for Fjenderne, se S. 445-46. — Tanken om, at Guds Kraft har virket Kristi Opstandelse, møder vi ogsaa i 1. Kor. 6, 14; Ef. 1, 19-20. — — καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀσθενούμεεν πτλ.: Man skulde vente, at dette kom som en Følgeslutning ud fra den første καὶ γὰρ-Sætning; men det synes at være tænkt som en Begrundelse af den, idet den Virkning, som Samfundet med Kristus har i hans Disciples Liv, jo nok kan være et Vidnesbyrd om, hvordan Kristi eget Liv er beskaffent. Ogsaa i Paulus' og hans Medarbejderes Liv gaar de to Momenter, ἀσθενεῖν og ζῆν ἐκ δυνάμεως θεοῦ, igen. — ἐν αὐτῷ ο: »fordi Kristus er den Livssfære, hvori vi befinder os« (jfr. S. 120; 157). Med det ἀσθενούμεεν, som er en Følge heraf, tænkes der næppe ligefrem paa Afmagt under Forfølgelse udefra (som i 11, 30; 12, 5. 9. 10), men paa, at Apostelen for en Tid staar — tilsyneladende — afmægtig over for Ulydighed og Trods fra Menighedens Side (10, 10). Dette passer jo nøje ind i Tankegangen her, hvor Korinthiernes Syn paa Paulus som svag i Optræden netop ligger bag ved det hele. — ἀλλὰ ζήσομεεν πτλ. skal naturligvis ikke forstaas om det hinsidige Liv. Det handler — som det til ζήσομεεν hørende εἰς ἐμὰς («over for jer») viser — om, hvad der vil ske, naar Paulus atter staar iblandt Korinthierne. Da skal det være forbi med den midlertidige »Afmagt«, og han skal i Forholdet til Menigheden vise sig i Besiddelse af en Livskraft, som han har til fælles med Kristus, og som stammer fra Guds Kraft. Hermed tænkes der ifølge Sammenhængen med de foregaaende Vers paa, at han skal være i Stand til over for de genstridige i Menigheden at gribe ind med mere end Menneskemagt. Som vi ovenfor under 10, 11 (S. 366 flg.) har paavist, er det sikkert

ligefrem *Straffeundere*, Apostelen her stiller i Udsigt. Kun noget saadant gor Fyldest over for de stærke Udtryk i V. 3 og her. — Ogsaa anden Steds kan Paulus bruge *ζάω* med en særlig Bibetydning, Rom. 7, 9; 1. Thess. 3, 8. Især det sidste Sted minder om Stedet her, dog med den Forskel, at der her tænkes paa den Kraft, dér paa den Frimodighed, som hører med, naar ens Tilværelse virkelig skal fortjene Navn af Liv.

V. 5. Efter at have truet med Straf opfordrer Apostelen nu Læserne til at prøve sig selv, og denne Selvprøvelse skal ikke blot dreje sig om, hvilke enkelte Synder de har paa deres Samvittighed; men den skal gaa ind til selve Grundforholdet: om de i det hele taget »er i Troen«. Dette Spørgsmaal var han ogsaa inde paa i 1, 24, hvor han besvarede det bekræftende. Her synes han ud fra den mørkere Stemning, der raader i det sidste Afsnit af Brevet, at være mere tvivlende, og i alt Fald mener han, at Korinthierne trænger til den Ydmygelse, som ligger i at stille sig over for det Spørgsmaal, om man virkelig er en troende¹⁾. — Vi maa lægge Mærke til, at *ἐαυτοῦς* baade i den første og den anden Sætning er fremhævet. Det har sin

¹⁾ Det er ellers sjældent, at man saadan møder »Skellet« i Paulus' Tale til Menighederne. Det er sikkert langt mere fremme, naar Jesus taler til sine Disciple. Prøv rent eksempelvis at læse Matth. 24, 42-51 og derefter det beslægtede Stykke 1. Thess. 5, 1-11. Bag Ligheden føles Forskellen tydeligt. Man kan ogsaa tænke paa det stærke Skel i Menighedsbrevene i Joh. Aab. 2-3, hvor der stadig opereres med Sondringen mellem »levende« og »døde« Kristne. Paulus gaar i Regelen, naar han taler til sine døbte, ud fra, at de virkelig er troende Mennesker. Denne Forudsætning mærker vi f. Eks. paa Steder som Rom. 6, 11. 17 flg.; 1. Kor. 6, 11; Gal. 3, 27; Ef. 1, 13; 2, 5 flg.; 5, 8; Kol. 2, 10-13; 3, 3; 1. Thess. 5, 5; 2. Thess. 2, 13. Og det er kun sjældent, at Paulus sætter Spørgsmaalstegn ved deres Kristendom eller søger at vække Uro hos dem med Hensyn til dens Ægthed. Enkelte Steder møder vi dette, f. Eks. 1. Kor. 10, 1-6; 16, 22 og her. Og lejlighedsvis kommer der Udtalelser, som viser, at Paulus selvfølgelig ikke betragter Tilslutning til Menigheden som eet med Liv i Gud, Rom. 8, 9; 2. Tim. 2, 20. Men i det hele er hans Syn paa dette Punkt lyst.

Grund i, at der i det forudgaaende har været Tale om den kritiske Overlegenhed, hvormed Korinthierne saa paa Paulus, idet de krævede Bevis for, at Kristus virkelig stod bag ved hans Ord, og tvivlede om, at han mægtede at slaa til med Kraft, naar det gjaldt. Over for dette er det, han raader dem til hellere at gore sig selv til Genstand for Kritik: »*Jer selv* skal I prøve, nemlig om I er i Troen: *jer selv* skal I undersøge!» — *δοκιμάζετε* indeholder sikkert en ironisk Hentydning til *δοκιμή* i V. 3, og i det følgende fortsætter dette Ordspil sig med *ἁδόκιμοι* — *δόκιμοι*. Jfr. i øvrigt 1. Kor. 11, 28. — — *ἢ οὐκ ἐπιγινώσκετε . . . ἐν ὑμῖν;* indeholder den Tanke: »Eller — hvis I ikke vil indlade jer paa saadan en Provelse af jeres egen Tro — hænger det da saadan sammen, at I ikke hos jer selv mærker Livssamfundet med Kristus?» Den, der ikke har Erfaringen af dette Livssamfund, vil uvilkaarlig vige tilbage for Selvprøvelsen, fordi han har en Fornemmelse af, at den vil afsløre hans aandelige Fallit. — *ὅτι Ἰησοῦς Χριστός ἐν ὑμῖν*, jfr. Rom. 8, 10; Gal. 2, 20. Denne Kristi Iboen er en sikker Folge af at »være i Troen«, Ef. 3, 17. — Den ejendommelige Vending *οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτοὺς ὅτι . . .* betyder: »Erkender I ikke jer selv, at . . . ?« : »erkender I ikke om jer selv, at . . . ?«, eller »mærker I ikke hos jer selv, at . . . ?«. — — Efter Spørgsmaalet tilføjes der saa: *εἰ μὴτι ἁδόκιμοί ἐστε*. Det er klart, at der her er noget underforstaaet. *εἰ μὴτι* betyder »hvis ikke, med mindre«, 1. Kor. 7, 5; Luk. 9, 13, og man kan da tænke sig Underforstaaelsen saadan: »|Det — nl. at Kristus er i jer — maa I da mærke|, med mindre I er ude af Stand til at staa Prove«, eller: »Hvis ikke |I mærker det|, er I ude af Stand til at staa Prove«. Vi kan vel snarest oversætte: »Ellers er I ude af Stand o. s. v.«. — *ἁδόκιμος*, modsat *δόκιμος*, se under 10, 18.

V. 6. Her vender Paulus tilbage til sig selv og udtaler Haabet om, at Korinthierne skal komme til at erkende, at *han* ikke er ude af Stand til at staa sin Prove. For deres Vedkom-

mende var det jo tvivlsomt, om de kunde det; for ham derimod skal det forhaabentlig nok lykkes, og det, der hermed tænkes paa, er naturligvis, at han skal vise sig i Stand til at gennemføre den Straf, hvormed han har truet.

V. 7. Han føler imidlertid, at det kan misforstaas, naar han siger, at han *haaber* dette. Det kunde se ud, som om han ønskede, at det skulde blive nødvendigt at straffe. Og derfor tilføjer han nu, at det netop er hans Bøn til Gud, at der ingen Anledning skal blive dertil, selv om han saa ingen Lejlighed faar til at godtgøre, at han mægter at staa ved sine Ord. — Man har oftere villet oversætte: »*Men vi beder til Gud om ikke at gøre jer noget ondt*» ο: om, at vi ikke skal nodes til at gøre jer noget ondt, eller: »*Men vi beder Gud om ikke at gøre jer noget ondt*» ο: om, at han ikke vil gøre jer noget ondt. I saa Fald er ποιῆσαι κακόν Udtryk for at paaføre Straf (»gøre Fortræd«). Vi finder imidlertid, at dette Udtryk er meget uheldigt, naar der er Tale om en retfærdig Straf, og ganske umulig bliver denne Forstaaelse derved, at det lige efter hedder ἵνα ὑμεῖς τὸ καλὸν ποιῆτε, hvor τὸ καλὸν aabenbart staar om det etisk gode. Vi maa da tage ὑμᾶς som Subjekt til Infinitiven ποιῆσαι og forstaa κακόν om noget etisk ondt (= Synd). Saa bliver Oversættelsen: »*Men vi beder til Gud om, at I ikke maa gøre noget ondt*«. — Indholdet af hans Bøn udformes derefter nærmere, idet Konstruktionen forandres fra Akkusativ med Infinitiv til ἵνα-Sætninger, der ofte bruges med ganske samme Betydning ved Verber, der betegner at bede (se f. Eks. Kol. 1, 9). Baade οὐχ ἵνα κτλ. og ἀλλ' ἵνα κτλ. hører da til εὐχόμεθα, og ἵνα bliver at oversætte ved »om, at«, jfr. 8, 6; 9, 5. Apostelen beder ikke om, at han selv maa »vise sig i Stand til at staa Prøve«. Det kommer ham altsaa slet ikke an paa at faa dette slaaet fast og saaledes hævde sin krænkedes Ære. Nej, han beder om, at Læserne maa gøre det gode, og at han selv maa være som en, der ikke kan staa sin Prøve (ὥς ἀδόκιμοι ὄμεν). Hvis det gode sejrer i Korinthierne, vil det jo slet ikke

komme til nogen Prove, og Paulus vil da — naturligvis ikke være *ἀδόκιμος*, men — *ligne* en *ἀδόκιμος* deri, at han ikke har givet noget Bevis for, hvad han har udtalt om sin Magt til at straffe. Med andre Ord: Hensynet til Korinthiernes aandelige Vel er for ham alt, Hensynet til hans egen Æresoprejsning intet. — *γαίνομαι* staar i Betydningen »vise sig som«, Matth. 6. 18.

V. 8. At *ἡμεῖς ὡς ἀδόκιμοι ὄμεν* er en nødvendig Følge af *ὑμεῖς τὸ καλὸν ποιεῖτε*, bevises nu ved Henvisning til, at han slet ikke har nogen Magt til at gaa imod Sandheden: Dersom han vilde se bort fra, at Korinthierne var kommet ind paa den gode Vej, og alligevel prøve paa at straffe dem, vilde det jo være en løgnagtig Adfærd, der hvilede paa en falsk Anklage; men saa vilde Herrens Kraft ogsaa svinge ham, saa han ikke kunde udføre Straffeunderet. Det mægter Apostelen kun, naar han arbejder for Sandheden, idet han ved at straffe afslører en virkelig Brøde som det, den er.

V. 9. Begrundelsen gaar paa V. 7. Det var jo kun en enkelt Tanke i dette Vers, som V. 8 efterviste Rigtigheden af. Men nu kommer V. 9 som en almindelig Bekræftelse af hele det Sindelag som skildredes i V. 7: Paulus har nemlig sin Glæde i selv at staa som den afmægtige, naar Menigheden blot samtidig staar med den rette aandelige Kraft. — *ἀσθενῶμεν* minder om den noget negentlige Maade, hvorpaa *ἀσθενοῦμεν* er brugt i V. 4: om tilsyneladende Afmagt. — *δυνατοί* sigter til den Styrke i Kristenlivet, hvoraf *τὸ καλὸν ποιεῖν* (V. 7) er en Følge. — *τοῦτο καὶ ἐρχόμεθα πλ.* meddeler noget, som svarer til det, der lige blev sagt om Paulus' Glæde: Hans Bon er i samme Grad rettet paa Korinthiernes Vel. — *κατάοτισις* (af *καταστίζω*, se under 9, 5), Fuldkommengørelse.

V. 10 udtaler, at den uselviske, kærlige Tænkemaade, han nu har fremstillet, ligger til Grund for, at han inden sit Komme skriver til dem (*ἀπὸν γράγω*). Hensigten hermed (*ὕα πλ.*) er nemlig den at undgaa at bruge Strængthed, naar han kommer. I Lyset heraf vil han altsaa, at de skal se de mange skarpe

Ord, han har haft at sige dem. — *χράσθαι* med Adverbium betegner at handle paa en vis Maade (jfr. Ap. G. 27, 3); *ἀποτόμως χράσθαι* altsaa: »fare strængt frem«. — Til *ἀπ. χρίσθαι* føjes *κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν ὁ κύριος ἔδωκέν μοι*, hvormed Paulus aabenbart endnu en Gang vil give Læserne en Paamindelse om, at det vil blive Alvor, hvis han skal til at straffe. Men det truende skal dog ikke være det sidste. Derfor tilføjer han Ordene om Herrens Hensigt med at give ham hans »Magt«: *εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καταλύσιν*. Menigheden skal føle, at der aldrig kan blive Tale om at ramme den til dens Fordærv, om at komme den til Livs. Jfr. 10, 8.

SLUTNINGSORD

13, 11-13.

V. 11. Med *λοιπόν* — »i øvrigt« — gaar Paulus fra de særlige Anliggender, som han hidtil har skrevet om, over til nogle korte Formaninger af almindeligt Indhold. Og med *ἀδελφοί* (S. 100 flg.) anslaas der en hjertelig Tone, som i det hele præger det lille Slutningsafsnit. — *χαίετε* er næppe at forstaa som en Afskedshilsen (»lev vel«), men indeholder ligesom de øvrige Imperativer en virkelig Formaning. Apostelens Afskedshilsen kommer først i V. 13. Det er da en Opfordring til kristelig Glæde ligesom i Fil. 3, 1; 4, 4; 1. Thess. 5, 16. Vi henviser til, hvad vi har sagt S. 143 om Paulus' Syn herpaa. Her er det aabenbart hans Tanke, at hvis Korinthierne kan faa fat paa den rigtige Glæde, vil Grundbetingelsen for et bedre Menighedsliv være til Stede. For der tænkes selvfølgelig ikke paa en overfladisk Glæde i Selvtilfredshed, men paa den dybe Glæde over Naaden, som netop hænger sammen med Ydmyghed. — *κατατρίψθε*, »bliv fuldkommengjorte«, se under V. 9 og 9, 5. — *παρακαλεῖσθε* kan betyde: »Bliv trostede, lad jer trøste«. Men ud fra hele Tilstanden i Korinth er det rimeligere at gengive det ved: »Lad jer forman«. Om *παρακαλέω* se S. 105. — *φρονέω*, tænke (1. Kor. 13, 11), attraa (Rom. 8, 5), være sindet (Fil. 2, 5). Vi kan vel bedst oversætte *τὸ αὐτὸ φρονεῖτε* ved: »Vær ens sindede«: Modsætning til den Splidagtighed, der havde gjort sig saa stærkt gældende hos de Kristne i Korinth. — *εἰσηρέετε* om indbyrdes Fred. — Til Formaningerne føjes der med *καὶ ὁ θεὸς πλ.* et Løfte om,

hvad der vil ske, naar Menigheden efterkommer dem: »Saa vil Kærlighedens og Fredens Gud være med jer«.

V. 12. Naar Brevets Oplæsning i Menighedens Forsamling er endt, skal Korinthierne hilse hinanden med et Kys, der symboliserer deres indbyrdes Kærlighed og vel tillige er som en Hilsen fra Apostelen selv. Denne Skik finder vi ogsaa omtalt i Rom. 16, 16; 1. Kor. 16, 20; 1. Thess. 5, 26; 1. Pet. 5, 14. Paa det sidstnævnte Sted bruges Benævnelsen *φίλημα ἀγάπης*. Paa de paulinske Steder hedder det *ἅγιον φίλημα*, hvori ligger, at det er en religiøs Handling, der udtrykker noget af Kristenlivets Væsen. Det indeholder altsaa langt mere end en almindelig Sædvane, som man kan udføre tankeløst. *ἅγιος* staar nemlig paa lignende Maade som i Rom. 1, 2 (*γραφαὶ ἅγια*); 2. Tim. 1, 9 (*κλήσις ἁγία*); Luk. 1, 72 (*διαθήκη ἁγία*); 2. Pet. 1, 18 (*τὸ ἅγιον ὄρος*) om noget, som har med den hellige Gud og med Gudsforholdet at gøre og derfor maa fremkalde Følelsen af dyb Ærefrygt. Det »hellige Kys« holdt sig længe i Kirken, idet det gik over til ligefrem at blive et Led i Guds-tjenesten (*osculum pacis*). — *ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἅγιοι πάντες*, nl. de hellige i Makedonien eller i den makedoniske By, hvor Apostelen opholdt sig, da han skrev 2. Kor. Om *οἱ ἅγιοι* se S. 101 flg.

V. 13. Som sidste Ord i sine Breve — eller i alt Fald lige før Afslutningen — udtaler Paulus altid et Ønske om, at Herrens Naade maa være med Læserne. Den sædvanlige Form er — med Smaaafvigelser — denne: *ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν*, f. Eks. 1. Thess. 5, 28, og undertiden ganske kort: *ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν*, Kol. 4, 18; 1. Tim. 6, 21. Men i Efeserbrevet (6, 23-24) og her finder vi en betydningsfuld Udvidelse med helt andre Led. Paa vort Sted er Slutningsønsket bygget over den guddommelige Trehed, som vi ogsaa anden Steds møder hos Paulus, 1. Kor. 12, 4-6; Ef. 4, 4-6. Naar *ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ* (jfr. 8, 9) nævnes først, har det vel sin Grund i, at det er de Ord, hvormed Slutningsønsket

i sin almindelige Form begynder. Men det passer ogsaa godt ind i Tanken, fordi det er Kristi Naade, der er grundlæggende for hele Fredsforholdet til Gud (Rom. 5, 1). Her er saa at sige Døren ind til Gudsforholdet. Derefter nævnes ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, hvormed der tænkes paa den fulde, uhæmmede Kærlighed, som hos Gud er Virkningen af Kristi Frelsergerning (Rom. 8, 39). Og endelig nævnes ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος (jfr. Fil. 2, 1) som det store Frelsesgode, der bliver alle dem til Del, der ved Kristi Naade er under Guds Kærlighed. κοινωνία 1) Delagtighed, 1. Kor. 10, 16; 2. Kor. 8, 4; 2) Fællesskab, 2. Kor. 6, 14; 9, 13; Gal. 2, 9. Hvis vi her vælger den første Betydning, maa vi oversætte: »Delagtigheden i den hellige Aand«. Vælger vi den anden, kan der enten være tænkt paa det indbyrdes Fællesskab mellem de troende, som Aanden virker — »Fællesskabet fra den hellige Aand« —, eller paa den Kristnes Samliv med Aanden — »Fællesskabet med den hellige Aand«. Det lader sig næppe afgøre, hvilken af disse Muligheder vi bør foretrække. — Efter μετὰ πάντων ὑμῶν underforstaar vi εἴη. Hele det rige kristelige Livsindhold, som Apostelen har nævnet, ønsker han maa følge alle hans Læsere som deres aandelige Eje.

INDHOLD

	Side
I. INDLEDNING	1
§ 1. Korinth og Menigheden dér.....	3
§ 2. Situationen i 2. Korinthierbrev	20
§ 3. Mellemtiden mellem 1. og 2. Kor.	27
§ 4. Indhold og Virkning af 2. Kor.	48
§ 5. Affattelsestiden for 2. Kor.	56
§ 6. Er 2. Kor. en Enhed?	71
§ 7. Brevets Ægthed	89
Literatur	93
II. FORTOLKNING	97

DATE DUE

--	--	--

✓ THE KING'S LIBRARY



3000030200

